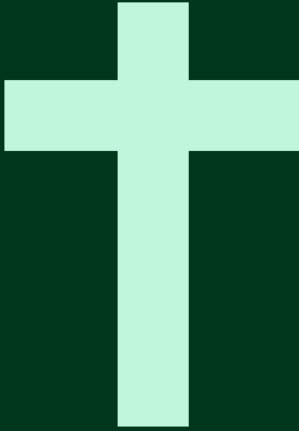

Uwumbər aagbaŋ

Bible without Deuterocanon in Konkomba

Uwumbor aagan

Bible without Deuterocanon in Konkomba

copyright © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Konkomba

Translation by: Wycliffe Bible Translators

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The Bible without Deuterocanon

in Konkomba

© 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-03-17

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 29 Jan 2022
c7765cba-ce13-51c8-80b3-68facb5fd4a

Contents

MATIU	1
MAK	56
LUK	90
JÖNN	147
LITULN	187
ROM YAAB	240
1 KORINT YAAB	263
2 KORINT YAAB	285
GALASIA YAAB	299
EFESUS YAAB	307
FILIFI YAAB	315
KOLOSE YAAB	320
1 TESALONIKA YAAB	325
2 TESALONIKA YAAB	330
1 TIMOTI	333
2 TIMOTI	340
TAITUS	345
FILEMONN	348
HIIBRU YAAB	350
JEMS	368
1 PIITA	374
2 PIITA	381
1 JÖNN	385
2 JÖNN	391
3 JÖNN	392
JUUD	393
TIBÖKPIIRKAAN	395

Tibonyaan ti MATIU ηmee ti na

*Yesu Kristo aayaajatiib ponn ni aayimbil
(Luk 3.23-38)*

¹ Yesu Kristo aamaal ponn ni aayimbil le bi kigbar kee ponn ni. U nan ye Ubor David ayaabil la. David mu nan ye Abraham ayaabil.

² Abraham le nan ma Aisak, Aisak mu ma Jakob, Jakob mu ma Juda ni unaabitiib.

³ Juda mu ma Peres ni Sera. Bina aayimbil le nan ye Tamar.

Peres mu ma Hesronn, Hesronn mu ma Ram,

⁴ Ram mu ma Aminadab, Aminadab mu ma Nasonn, Nasonn mu ma Salmonn,

⁵ Salmonn mu ma Boas. Una aayimbil nan ye Rahab la.

Boas mu ma Obed. Una aayimbil nan ye Ruf la.

Obed mu ma Jese,

⁶ Jese mu ma Ubor David.

David mu ma Solomonn. Una nan ye Yuraya aapuu la, le David kpan u.

⁷ Solomonn mu ma Rehoboam, Rehoboam mu ma Abija, Abija mu ma Asa,

⁸ Asa mu ma Jehosafat, Jehosafat mu ma Joram, Joram mu ma Usia,

⁹ Usia mu ma Jotam, Jotam mu ma Ahas,

Ahas mu ma Hesehia,

¹⁰ Hesehia mu ma Manase, Manase mu ma Amonn,

Amonn mu ma Josia,

¹¹ Josia mu ma Jekonia ni unaabitiib buyoonn baadim nan faa bi butob ki chuu bi buen Babilon na.

¹² Baah chuu bi ki di buen Babilon ni na, nee aapuwob le Jekonia ma Sealtiel, Sealtiel mu ma Serubabel,

¹³ Serubabel mu ma Abiud, Abiud mu ma Eliakim, Eliakim mu ma Asor,

¹⁴ Asor mu ma Sadok, Sadok mu ma Akim,

Akim mu ma Eliud,

¹⁵ Eliud mu ma Eleasar, Eleasar mu ma Matann,

Matann mu ma Jakob,

¹⁶ Jakob mu ma Josef, u ye Mari aachal na.

Mari mu ma Yesu u bi yin u ke Kristo u ga gaa binib lii na.

¹⁷ Abraham yoonn ki yoor kina ki ti saa Ubor David yoonn na nan ye yaajatiib kipiik ni binaa la. David yoonn ki yoor ki ti saa buyoonn baadim chuu bi ki di buen Babilon aatin ni na nan ye yaajatiib kipiik ni binaa la. Buyoonn baadim chuu bi ki di buen Babilon ni na ki yoor ki ti saa Kristo yoonn na nan ye yaajatiib kipiik ni binaa la.

*Baah ma Yesu Kristo pu na
(Luk 2.1-7)*

¹⁸ Baah ga nan ma Yesu Kristo na, le bi nan puu ke bi ga di una Mari ki di ti Josef. Baa nan kee kunn u, le bi kan ke u kpa lipuul Uwumbor Aafuur Nyaan pu.

¹⁹ Uchal Josef aah ye uninyaan na, le waa ban ke u jinn u inimoon. U nja nlandak ke u loon ki yii u.

²⁰ Waah dakl tibor ngbaan kina na, le u kan Uwumbor aatuun ubaa tidan ponn ni. Le Uwumbor aatuun ngbaan bui u, “Josef, Ubor David aayaabil, taa yii ke saan joo Mari u li ye aapuu; ba pu? Uwumbor Aafuur Nyaan le tii u lipuul ngbaan.

²¹ U ga maa ubijabo, le aa ga yin u ke Yesu;* ba pu? uma le ga nyan waanib baatunwanbir ni.”

²² Nimina momok nan nja ke ni gbiin Uwumbor aah nan cha waabonabr len pu na ke,

²³ “Usapoon u kaa nyi uja na ga nan dek lipuul ki maa ubijabo, bi ga li yin u ke Imanuel.”† (Immanuel aatataa le ye ke “Uwumbor bi ti chee”).

²⁴ Le Josef finn ki fii le ki nan nja Uwumbor aatuun aah tuk u ke u nja pu na, le ki yoor Mari di nja upuu.

²⁵ Waa nan doon u chee le u nin ma waajan aabijabo. Le Josef yin u ke Yesu.

2

Bilankpalb bi nyan ni liwipuul wab na

¹ Bi nan ma Yesu, Betlehem aatin ponn ni la, ki bi Judea aatin ni na, n-yoonn mu Herod ye ubor na. Baah ma Yesu na, le bilankpalb bibaa nyan ni liwipuul wab ki dan Jerusalem,

² ki nan baa ke, “Baah ma ubo u ye Juu yaab* aabor na, u bi la chee? Ti kan waanmabil liwipuul wab, le ti dan ke ti nan doon u.”

³ Ubor Herod, ni Jerusalem aatin aanib momok aah nun tibor ngbaan na, le ti muk bi.

⁴ Le u yin Uwumbor aatotoorninkpiib ni Uwumbor aakaal aamomokb momok, le ki nan baa bi, “Bi ga maa Kristo u ga gaa binib lii na la chee?”

⁵ Le bi tuk u, “Betlehem aatin, ki bi Judea aatin ni na; ba pu? Uwumbor aabonabr aah nan nmee pu na so:

⁶ “Sin Betlehem aatin, ki bi Judea aatin ni na, saa ye kitiwaatiir Judea aatim ponn ni; ba pu? uyidaan ga nyan aa ponn ni, ki ga li ye Uwumbor aanib Israel yaab aayidaan.” †

⁷ Le Herod yin bilankpalb ngbaan libool ni, le ki baa bi, “Lijmabil ngbaan nan nyan ni bayoonn?” Le bi tuk u.

⁸ Le u tun bi ke bi buen Betlehem, ki tuk bi, “Li cha man ki ti bee ubo ngbaan aabor mbamom. Ni yaa ti kan u kan, ni gir ni man ki nan tuk mi, aan m mu buen ti doon u.”

⁹ Waah len kina doo na, le bi siir ki cha. Baah siir ki cha na, le bi kan lijmabil li bi nan kan liwipuul wab na loln bi pu nsan, ki ti fuu ubo ngbaan aah bi nin chee na, le ki sil nima chee paacham.

¹⁰ Baah kan lijmabil ngbaan na, le bi kpa mpopiin sakpen ki mooni.

¹¹ Le bi koo lidichal ngbaan ni, ki ti kan ubo ngbaan ni una Mari. Bi nan gbaan kitiin ki doon ubo ngbaan, le ki chuu piir baataakor ki tii u ipiin. Bi nan tii u salmaa, ni tulalee u bi yin u ke frankinsense, ni tulalee u bi yin u ke mir na.

¹² Le Uwumbor nan tuk bi tidan ponn ni ke bi taa ki gir buen ubor Herod chee. Nima pu na, bi nan dii nsan yayan le ki kun.

* 1:21 : Yesu aatataa le ye ke “Uwumbor gaa timi lii”. † 1:23 : Lik Aisaya 7.14. * 2:2 : Bi nan ki yin Israel yaab ke juu yaab la. † 2:6 : Lik Maika 5.2.

Josef aah yoor Yesu ki di san buen Ijpt aatiŋ ni pu na

¹³ Baah nan chaa kun na, Josef nan kan Uwumbør aatuun tidan ponn ni. Le Uwumbør aatuun ngbaan bui u, “Fiin ki yoor ubo ngbaan ni una ki san buen Ijpt aatiŋ ni, ki ti li bi nima ki kiir bundaln m ga nan tuk si ke aa nya nima na. Ubør Herod ga li ban ubo ngbaan ke u ku u.”

¹⁴ N-yaayoonn ngbaan le Josef fii le ki yoor ubo ngbaan ni una kinyeek, ki nyan nima ki buen Ijpt,

¹⁵ ki ti bi nima le Herod ti kpo.

Nimina nan ŋa kina ke ni gbiin Uwumbør aah nan cha waabønabr len pu na, ke Uwumbør bui ke, “M yin Maabo ke u nyan ni Ijpt aatiŋ ni.”[‡]

Ubør Herod aah ku mbim pu na

¹⁶ Le Herod bee ke bilankpalb ngbaan ŋmann u la. Le u gee liŋuul sakpen, ki cha waajab ku mbijabim bi mòmək ye ŋibin ŋilee aabim, ni bi mu kaa fuu kina na, ki bi Betlehem, ni Betlehem aatingbaan ni na. U nan baa bilankpalb ngbaan ke bi kan liŋmabil ngbaan bayoonn. Nima le cha u bee Yesu aabin aah saa pu na.

¹⁷ Waah ku mbim ngbaan pu na, le ni gbiin Uwumbør aabønabr Jeremia aah nan len pu na ke,

¹⁸ “Bi ŋun kifuk Rama aatiŋ ni,

ki ye ikpowiil aafuuk la.

Rachel le wii waabim pu,

bi mòmək kpo a,

le ubaa aan ŋmaa sɔŋ usui.”[§]

Josef aah di Yesu nyan ni Ijpt aatiŋ ni pu na

¹⁹ Ni bi cha le Herod ti kpo. Waah kpo na, le Josef, u nan bi Ijpt aatiŋ ni na, kan Uwumbør aatuun tidan ni.

²⁰ Le Uwumbør aatuun ngbaan bui u, “Fii ki yoor ubo ngbaan ni una ki gir buen Juu yaab aatiŋ ni. Binib bi nan ban bi ku ubo ngbaan na kpo a.”

²¹ Le u fii ki yoor ubo ngbaan ni una, ki ti fuu Juu yaab aatiŋ ni.

²² Le u ŋun ke Ubør Herod aabo Akelaus jin ute aanaan Judea aatiŋ ni. Nima pu na, Josef nan san ijawaan, kaa ban u buen nima. Le Uwumbør tuk u tidan ni waah ga li cha nin chee na.

²³ Le u buen kitin kibaa ni, bi yin ki ke Nasaref, ki bi Galilee aatiŋ ni na. Waah ŋa kina na, le ni gbiin Uwumbør aabønabr aah nan len pu na, ke bi ga yin Yesu ke Nasaref aatiŋ aanii la.

3

*Jɔnn u muini binib nnyun ni na aah moon Uwumbør aabør pu na
(Mak 1.1-8; Luk 3.1-18; Jɔnn 1.19-28)*

¹ N-yoonn ngbaan le Jɔnn u muini binib nnyun ni na bi nteersakpiin ni, Judea aatiŋ ni,

² le ki mooni, “Kpeln nimi aabimbin man. Uwumbør aanaan peen ni a.”

³ Uwumbør aabønabr Aisaya nan len Jɔnn aabør ke,

“Unii ubaa bi nteersakpiin ni ki tar ke:

‘Toor Uwumbør aasan man,

ki ŋa waasan mu li tok ki tii u.’”^{*}

⁴ Jɔnn nan pee kikipalk ki bi nan di laakumii aakor luu ki na, ki di ligbapapaln buu uchan ni. Waajikaar nan ye itoon ni tisiir la.

[‡] 2:15 : Lik Hosea 11.1.   [§] 2:18 : Lik Jeremia 31.15.   * 3:3 : Lik Aisaya 40.3.

⁵ Le binib nyan ni Jerusalem, ni Judea aatim mómok ni, ni Joodann aamóol aatingbaan ni, ki dan u chee,

⁶ le ki nan kpiir baatunwanbir tuk Uwumbor. Le Jonn muin bi nnyun ni, Joodann aamóol ni.

⁷ Le Jonn kan Farisii yaab ni Sajusii yaab† pam dan u chee ke u muin bi nnyun ni. Le u baa bi, “Nimi ijagen aabim, nma sur nimi ke ni nya ntafadaan mu choo na ni?”

⁸ Ni li tun lituln li ga mək ke ni sil kpeln nimi aabimbin na,

⁹ ki taa bui ke niyaaaja aah ye Abraham na, nima le ga cha ni nyan ntafadaan ni. M tuk nimi la, Uwumbor ga nmaa di natakpal njimina kpaln Abraham aayaabitiib,

¹⁰ hali dandana wee Uwumbor toor kichək ke u ti gaa isui. Isui imək kaa lu njisubil ni njan na, u ga gaa i, ki di nja mmii ni.

¹¹ Mma muini nimi nnyun ni la, ki mək ke ni kpeln nimi aabimbin. Unii u paa ni m pu na jer mi. Maa neer m chuu takl waanaatak tii u. Uma le ga nan muin nimi Uwumbor Aafuur Nyaan, ni mmii ni.

¹² U joo waayikpimbik unjaal ni, u ti chaar waajikaar, ki ga di njikaabim nja lipil ni, ki di tigbengbir see mmii mu kaan junna ni.”

Waa muin Yesu nnyun ni pu na

(Mak 1.9-11; Luk 3.21-22)

¹³ N-yoonn ngbaan le Yesu nyan ni Galilee, ki dan Jonn chee, Joodann aamóol ni, ki ban ke Jonn muin u nnyun ni.

¹⁴ Le Jonn aa kii, le ki len ke, “Ni njan si le muin mi nnyun ni, le aa ban ke m muin si.”

¹⁵ Le Yesu bui u ke, “Kii kina n-yoonn mue. Ni njan ke ti nja Uwumbor aah ban pu na mómok.”

Le Jonn kii ki muin u nnyun ni.

¹⁶ Waa muin u doo na, libuul ngbaan ni le Yesu nyan ni nnyun ni. Le kitaapaak chuu piir. Le u kan Uwumbor Aafuur Nyaan sunn ni ki naahn linanjel, ki nan tɔŋ u pu.

¹⁷ Le u njan nneel len paacham ke, “Njapɔɔn u m gee u na so. Nnimbil gbiin u.”‡

4

Kinimbɔŋ aah tɔŋ Yesu pu na

(Mak 1.12-13; Luk 4.1-13)

¹ N-yoonn ngbaan le Uwumbor Aafuur Nyaan cha Yesu buen nteersakpiin ni ke kinimbɔŋ ti tɔŋ u.

² Yesu nan lul bumɔb nwiin pu ni kinyeek iwiin imonko ilee. Iwiin imonko ilee ngbaan aah jer na, le nkon chuu u.

³ Le kinimbɔŋ u tɔŋni binib na dan u chee, le ki nan bui u, “Aa yaa ye Uwumbor Aajapɔɔn kan, bui natakpal njimina aan ni kpaln tijikaar.”

⁴ Le Yesu bui ki ke, “Ni nmeee Uwumbor Aagbarj ni ke, ‘Tijikaar baanja aan nmaa tii unii limɔfal. Limɔboln limək nyan ni Uwumbor aamɔb ni na le ga tii unii limɔfal.’ ”*

⁵ Le kinimbɔŋ di Yesu buen Jerusalem, le ki ti di u tɔŋ Uwumbor Aadichal paab,

† 3:7 : Farisii yaab ni Sajusii yaab nan ye Juu yaab bibaa bi aanimbil man ke binib li dii Moses aakaal na. Bi mu aa nan dii nkaal ngbaan mbamɔm. Bi nan kpa kigaak la, kaa nan kpa linimbaasaln. ‡ 3:17

: Lik Aisaya 42.1. * 4:4 : Lik Ikaal 8.3.

6 le ki bui u, “Aa yaa ye Uwumbør Aajapøon kan, lir ni kitinj. Ni ηmee Uwumbør Aagbanj ni ke, ‘U ga tuk waatuuntiib ke bi li lik si, le bi ga li joo si binjaal ni, aataal taa gbeer litakpal.’ ”†

7 Le Yesu bui ki ke, “Ni ki ηmee Uwumbør Aagbanj ni ke, ‘Taa tøj Aadindaan Uwumbør.’ ”‡

8 Le kinimbøj ki yoor u buen lijool li føk sakpen na paab, le ki ti mæk u dulnyaa aanaan mømæk, ni mu aanyaan,

9 le ki bui u, “Aa yaa gbaan kitinj ki pak mi kan, m ga di nimina mømæk di tii si.”

10 Le Yesu bui ki ke, “Kinimbøj, li cha. Ni ηmee Uwumbør Aagbanj ni ke, ‘Li pak Aadindaan Uwumbør ki dii uma baanja.’ ”§

11 Le kinimbøj siir cha u. Le Uwumbør aatuuntiib dan nan ter u.

*Yesu aah piin waatuln Galilee aatinj ni pu na
(Mak 1.14-15; Luk 4.14-15)*

12 Yesu nan ηun ke bi chuu Jønne ki di ηa kiyondiik ni. Nima le u nan nyan nima ki gir buen Galilee.

13 U nan cha Nasaref le ki buen ti kal Kapenaum, kitinj ki bi nnyusakpem chee na ni. Ki ye Sebulunn aanib ni Naftali aanib aatinj la.

14 Waah kal nima na, le ni gbiin Uwumbør aabønabr Aisaya aah nan len pu na ke,

15 “Sebulunn aanib ni Naftali aanib aatinj
ki bi Jøddann aamøødapuul, nnyusakpem wøb,
aan bi yin ki ke Galilee aatinj,
ηjibol mømæk aabøj aah ηmal tøb ponn ni nin chee na,

16 nima aanib bi bi mbømbeøn ni na kan nwiihn sakpiin.

Binib bi bi mbømbeøn ni, ki san nkun ijawaan na,
nwiihn woln bi pu.”*

17 N-yoonn ngbaan ki joo cha le Yesu piin ki mooni binib ke, “Kpeln nimi aabimbin man. Uwumbør aanaan peen ni a.”

*Yesu aah yin bijanbam binaa pu na
(Mak 1.16-20; Luk 5.1-11)*

18 Yesu nan chuun kpak Galilee Aanyusakpem aagbaan le ki ti kan naabitiib bilee, bi yin ubaa ke Simonn ki dulni u ke Piita, le ki yin unaal ke Andru. Bi nan bi mae kipøæk nnyun ni. Bi nan ye bijanbam la.

19 Le Yesu bui bi, “Dii mi man, aan m cha ni ban binib ki nan tii Uwumbør.”

20 Waah len kina na, libuul ngbaan ni le bi siir cha baapør le ki dii u.

21 Le u foor siib kpee, le ki ki kan naabitiib bilee, Jems ni unaal Jønne, bi ye Sebedee aajapøtiib na. Bi ni bite Sebedee nan bi buøjøb ni, ki bi leηni baapør. Le Yesu yin bi.

22 Libuul ngbaan ni le bi siir cha buøjøb ngbaan ni bite le ki dii u.

*Yesu aah mooni Uwumbør aabør ki cha bibum pøæk pu na
(Luk 6.17-19)*

23 Le Yesu bød dii Galilee aatim mømæk ni, ki koo mmeen aadir ni, ki tuk binib Uwumbør aabør ki mooni Uwumbør aanaan aabønayaan tee, le ki cha bibum bi kpa iween aabøj mømæk na, ni binib bimæk kaa pøø na pøøk.

† 4:6 : Lik Ilahn 91.11-12.

‡ 4:7 : Lik Ikaal 6.16.

§ 4:10 : Lik Ikaal 6.13.

* 4:16 : Lik Aisaya

9.1-2.

²⁴ Le waayimbil moon Siria aatim məmək ni. Le bi joo ni bibum məmək u chee, binib bi iween aabəŋ joo bi na, ni binib bi tiyayaar joo bi na, ni binib bi ŋibimbik joo bi na, ni binib bi aawon faan na. Le u cha bi məmək pək.

²⁵ Le kinipaak nyan ni Galilee aatingbaan ni, ni kitin ki bi yin ki ke Ntim Kipiik na ni, ni Jerusalem aatin ni, ni Judea aatingbaan ni, ni Jəɔdann aaməɔdapuul, ki dii u.

5

Binib aah ga ŋa pu ki kan Uwumbər aanyoor na

(Luk 6.20-23)

¹ Yesu aah kan kinipaak ngbaan na, le u jon ligongoln paab, le ki kal. Le waadidiliib kuun u chee.

² Le u waar uməb ki bui bi ke:

³ Binib bi nyi ke bi ye bigiim Uwumbər wəb na, waanyoor bi bi pu. Bima le yeh Uwumbər aanaan.

⁴ Binib bi kpa mpombiin baatunwanbir pu na, Uwumbər aanyoor bi bi pu; u ga səŋ bisui.

⁵ Binib bi sunn bibaa taab na, Uwumbər aanyoor bi bi pu. Bima le ga li yeh dulnyaa wee.

⁶ Binib bi aanimbil man ke bi li ye bininyaam na, Uwumbər aanyoor bi bi pu. Binimbil ga gbiin.

⁷ Binib bi kpa linimbaasaln na, Uwumbər aanyoor bi bi pu. U mu ga san bi kinimbaak.

⁸ Binib bi dii Uwumbər ni bisui məmək na, waanyoor bi bi pu. Bima le ga kan uma Uwumbər.

⁹ Binib bi par kijaak na, Uwumbər aanyoor bi bi pu. U ga len ke bi ye waabim.

¹⁰ Binib bi ji falaa Uwumbər aasan aadiim pu na, waanyoor bi bi pu. Bima le yeh uma Uwumbər aanaan.

¹¹ “Binib yaa sii nimi ki ŋa nimi falaa ki məlŋ inyamən məmək aabəŋ ki paan nimi, ki bii nimi, min Yesu pu kan, Uwumbər aanyoor bi ni pu.

¹² Ni li kpa mpopiin sakpen, ba pu? ni ga nan kan tinyoor sakpen paacham. Kina le bi nan ŋa Uwumbər aabənabtiib bi nan bi n-yaayoonn na falaa.”

Uwumbər aanib aah naahn n-yaan ni nwiihn pu na

(Mak 9.50; Luk 14.34-35)

¹³ “Nimi maadidiliib le ye dulnyaa wee ni aayaan. N-yaan yaa bii, ki yaa kaa ki mək kan, nibaa aa bi ki ga ki ŋmaa ŋa mu aan mu mək. Mu aa ki bi tibər tibaa ni. Bi ga di mu kpir la. Le binib ga taa mu pu ki jer.

¹⁴ “Nimi le ye dulnyaa wee ni aawiihn, ni woln binib aanimbil. Kitisakpen ki bi ligongoln paab na aan ŋmaa bər.

¹⁵ Unii yaa see karyaa kan, waan di lisambil chin u pu. U ga di u təŋ tiwan paab la, le u woln kidiik məmək ponn ni nwiihn.

¹⁶ Ni li bi kina man. Cha binib məmək kan nimi aawiihn aah wiin pu na, aan bi kan nimi aatunyaan aan ki pak Nite Uwumbər u bi paacham na.”

Uwumbər aakaal aaməkm

¹⁷ “Ni taa dak ke m dan m nan kuln Uwumbər aakaal ni Waabənabr aabər. Maa dan ke m nan kuln ti. M dan ke m nan ŋa taah len pu na məmək chub la.

¹⁸ M tuk nimi mbamən la, nkaal ngbaan mubaa aan jer, see mu aah len pu na məmək ŋa. Buyoonn paacham ni dulnyaa ga li bi na, nkaal ngbaan məmək ga li beenin bi.

19 Nima pu na, unii umək yii nkaal ngbaan ponn ni siib na, ki mək binib kina na, u ga li ye uwaatiir Uwumbɔr aanaan ni. Unii umək kii nkaal ngbaan, ki mək binib kina na, u ga li ye unikpaan Uwumbɔr aanaan ni.

20 M tuk nimi la, nimi aabimbin yaa kaa ŋan ki jer Uwumbɔr aakaal aaməməkɓ ni Farisii yaab* aabimbin kan, naan koo ni Uwumbɔr aanaan ni.”

Binib taa li gee liɲuul

21 “Ni ŋun ke bi nan tuk n-yaayoonn na aanib, “Taa ku unii, ke unii ubaa yaa ku uken kan, bi ga ji u tibɔr.”†

22 Min le tuk nimi ke unii umək gee liɲuul yaa aabo pu na, bi ga ji u tibɔr. Unii umək tuk una aabo, ‘Saa bi tibɔr tibiaa ni,’ biɓɓjirb aaninkpiib ga ji u tibɔr. Unii umək tuk una aabo ke, ‘Si ujɔr’ na, u ŋeer u koo mmii mu kaan junna ni.

23 Aa yaa bi Uwumbɔr Aadichal ni ki ban aa tii Uwumbɔr ipiin, ki teer ke aa koo aana aabo ubaa aataani ni kan,

24 di saapiin di bil nima, ki buen ti chuu utaal waahr, aan ki nin gir ni ki nan tii Uwumbɔr ipiin ngbaan.

25 “Aa ni unii yaa kpa tibɔr, u ban u di ti buen kooti ni kan, chuu utaal mala aan ni taa kee fuu nima, u taa di si ŋa ubɔjir aanaal ni, ubɔjir mu taa di si ŋa kiyondiik aaninkpel aanaal ni, ke u di si ŋa kiyondiik ni.

26 M tuk si mbamɔn la, saan nyan nima ki nan saa buyoonn aa ga pa kooti ni aamombil məmək doo na.”

Kidagook aabɔr

27 “Ni ŋun ke bi nan tuk n-yaayoonn na aanib, “Taa gɔr kidagook.”‡

28 Min le tuk nimi ke unii umək kan upii aan usui koo u ni kan, u kpaan gɔr kidagook usui ni la.

29 Aa yaa gee tiwan ke saah gee aanimbigiil pu na kan, tiwan ngbaan yaa tɔŋ si ke aa tun titunwanbir kan, di ni lii. Saawan nibaa yaa bee yɔli kan, ni soor ni tiwon məmək koo mmii mu kaan junna ni.

30 Aa yaa gee tiwan ke saah gee aanaŋgii pu na kan, tiwan ngbaan yaa tɔŋ si ke aa tun titunwanbir kan, di ni lii. Saawan nibaa yaa bee yɔli kan, ni soor ni tiwon məmək koo mmii mu kaan junna ni.”

Uja taa jenn upuu

(*Matiu 19.9; Mak 10.11-12; Luk 16.18*)

31 “N-yaayoonn na aanib nan ki len ke ‘Uja yaa jenn upuu lii kan, u ŋmee kigbar, ki di tii u ki mək ke u jenn u.’§

32 Min le tuk nimi ke upii yaa kaa gɔr kidagook kan, uchal yaa jenn u lii kan, u ŋa u upiidagoor le na. Uja u yoor baah jenn upii u lii na mu ye udagoor la.”

Naah ga puu tipuur pu na

33 “Ni ŋun ke bi nan tuk n-yaayoonn na aanib ke, “Taa puu Uwumbɔr nnyamɔn pu, ke aa yaa puu Uwumbɔr kan, ŋa saah len pu na.”

34 Min le tuk nimi: ni taa puu Uwumbɔr. Ni taa puu paacham mu; ba pu? paacham ye Uwumbɔr aabɔrjal la.

35 Ni taa puu kitin mu; ba pu? kitin ye Uwumbɔr aataa aajal la. Ni taa puu Jerusalem mu; ba pu? Jerusalem ye Uwumbɔr u ye Ubɔrkpaan na aatin la.

* **5:20** : Farisii yaab nan ye Juu yaab bibaa bi aanimbil man ke binib li dii Moses aakaal na. Bi mu aa nan dii nkaal ngbaan mbamɔn. Bi nan kpa kigaak la, kaa nan kpa linimbaasaln. † **5:21** : Lik Nnyam 20.13; Ikaal 5.17. ‡ **5:27** : Lik Nnyam 20.14; Ikaal 5.18. § **5:31** : Lik Ikaal 24.1-4.

³⁶ Taa puu aayil; ba pu? saan nmaa kpeln kiyikpirk kibaa, ki li ye kiyikpiipiin, kaan nmaa kpeln kibaa ki li ye kiyikpiibɔŋ.

³⁷ Ni po len ke 'Een', bee 'Aayii'. Ni yaa ki kpee nibaa kan, naa njan."

Naah ga nja binib bi nja nimi bakaa na pu na

(Luk 6.29-30)

³⁸ "Ni njan ke bi nan tuk n-yaayoonn na aanib, 'Unii yaa chuu lokr aanimbil kan, bi chuu lokr u mu yaal. Unii yaa gbaa fenn aanyin kan, bi chuu fenn u mu yaan.*"

³⁹ Min le tuk nimi: unii yaa nja si bakaa kan, taa giin u waah nja si pu na. Unii yaa faa si aanjngii aataapak kan, aa cha u faa aanjangan aataapak mu.

⁴⁰ Unii yaa ban u di si buen bibɔjirb chee ke u ti gaa saabɔkul kan, tiin u saakekeln mu.

⁴¹ Uja yaa muk si ke aa cheen u mal ubaa kan, cheen u mal bilee.

⁴² Unii yaa mee si tiwan kan, tiin u. Unii yaa ban ke aa pinn u tiwan kan, taa yii."

Naah ga nja nimi aadim pu na

(Luk 6.27-28, 32-36)

⁴³ "Ni njan ke bi nan tuk n-yaayoonn na aanib, 'Li gee aana aabo ki nan saadin.†"

⁴⁴ Min le tuk nimi: ni li gee nimi aadim man, [ki bui binib bi seei nimi na ke, 'Uwumbɔr nja tinyoor nja ni pu;'] ki nja binib bi nan nimi na tinjan,] ki mee Uwumbɔr ki tii binib bi njan nimi falaa ki muk nimi na.

⁴⁵ Ni yaa njan kina kan, ni ga li ye Nite Uwumbɔr u bi paacham na aabim; uma le cha waawiin puur ki woln tiniwanbir ni bininyaam pu, ki cha utaal nu ki tii binib bi njan na, ni binib bi kaa njan na.

⁴⁶ Ni yaa gee binib bi gee nimi na baanja kan, ni kpa tinyoor Uwumbɔr chee ee? Bilampoogaab mu gee binib bi gee bi na la.

⁴⁷ Ni yaa dooni ninaabitiib baanja kan, ni njan ki jer biken aa? Aayii. Binib bi kaa dii Uwumbɔr aasan na mu njan kina la.

⁴⁸ Nima pu na, ni li bi mbamɔm, ke Nite Uwumbɔr u bi paacham na aah bi pu na."

6

Naah ga tii bigiim ipiin pu na

¹ "Ni li nyi man, ki taa tun nimi aatunyaan binib aanimbil ni, ke bi kan aan ki pak nimi. Ni yaa njan kina kan, naan kan tinyoor Nite Uwumbɔr u bi paacham na chee.

² "Aa yaa tii ugiin tiwan kan, taa joo kilon gbaa ke binjanmannim aah njan pu mmeen aadir ni, ni kitin ponn ni, ke binib pak bi na. M tuk nimi mbamɔn la, bi kan baapal le na.

³ Aa yaa tii ugiin tiwan kan, taa cha aanjangan li nyi aanjngii aah nja pu na.

⁴ Tii u libɔɔl ni. Le Aate Uwumbɔr u kan saah nja pu libɔɔl ni na ga pa si binib aanimbil ni."

Naah ga mee Uwumbɔr pu na

(Luk 11.2-4)

⁵ "Ni yaa mee Uwumbɔr kan, ni taa mee u ke binjanmannim na aah mee u pu na. Bi gee ke bi sil mmeen aadir ni, ni kitin ponn ni ki mee Uwumbɔr, aan binib kan bi. M tuk nimi mbamɔn la, bi kan baapal le na.

* 5:38 : Lik Nnyam 21.24; Liifai Yaab 24.20; Ikaal 19.21. † 5:43 : Lik Liifai Yaab 19.18.

⁶ Sin ma kan, aa yaa mee Uwumbør kan, koo saadiik ni, ki di jaalenj piin, ki mee Aate Uwumbør u bi libòol ni na. Le Aate Uwumbør u kan saah njani pu libòol ni na ga tii si tinoor.

⁷ “Ni yaa mee Uwumbør kan, ni taa len yøl yøl aabør ke binib bi kaa dii Uwumbør aasan na aah len pu na. Bi dak ke bi yaa len sakpen kan, nima le ga cha Uwumbør njun.

⁸ Ni taa njani ke baah njani pu na; Nite Uwumbør nyi naah ban tiwan ni na, naa kee mee u.

⁹ Ni yaa mee Uwumbør kan, bui ke,
“Tite Uwumbør u bi paacham na,
cha binib li san saayimbil.

¹⁰ Saanaan dan.

Bi li njani saageehn dulnyaa wee ni
ke baah njani paacham pu na.

¹¹ Tiin timi din aawiin aajikaar.

¹² Cha timi aataani ki pinn timi,
ke ti mu aah di cha pinn binib
bi koo timi aataani ni pu na.

¹³ Taa cha ti kan ntøj,
Nyan timi kinimbøj aanjaal ni.

[Si le yeh nnaan, ni mpòon,
ni mpakm n-yoonn mu kaa kpa ndoon na.]

¹⁴ “Ni yaa di cha pinn binib baataani kan, Nite Uwumbør u bi paacham na mu ga di cha pinn nimi.

¹⁵ Ni yaa kaa di cha pinn binib baataani kan, Nite Uwumbør mu aan di cha pinn nimi aatunwanbir.”

Naah ga lul bumøb pu na

¹⁶ “Ni yaa lul bumøb kan, ni taa bii ninimbil wøb ke binimannim aah njani pu na; bi bii binimbil wøb ke binib bee ke bi lul bumøb. M tuk nimi mbamøn la, bi kan baapal la.

¹⁷ Sin ma kan, aa yaa lul bumøb kan, finn aanimibil wøb, ki di nkpan njmir aayil,

¹⁸ aan binib taa bee ke aa lul bumøb. Aate Uwumbør u bi libòol ni na le ga bee. Le Aate Uwumbør u kan saah njani pu libòol ni na ga tii si tinoor.”

Paacham aawankpal

(Luk 12.33-34)

¹⁹ “Ni taa kuun liwankpal bil dulnyaa wee ni. Idundur ni njipulaaleen ga bii ni. Binaayukb mu ga loon koo ni ki nan sun ni.

²⁰ Ni di liwankpal bil Uwumbør do. Idundur ni njipulaaleen aan bii li nima. Binaayukb mu aan koo ni nima ki nan sun li.

²¹ Saawankpal aah bi nin chee na, aasui mu bi nima la.”

Tiwon aawiihn

(Luk 11.34-36)

²² “Linimibil ye tiwon aakaryaa la. Aanimibil yaa wiin kan, saabimbin mòmøk ga li gbii nwiihn la.

²³ Aanimibil yaa jøb kan, saabimbin mòmøk ga li gbii mbòmboøn la. Aanimibil li tii si nwiihn na yaa boøn kan, aa bi mbòmboøn sakpiin ni la.”

Uwumbør ni liwangol

(Luk 16.13; 12.22-31)

24 “Unii ubaa aan ηmaa li ye dindatiib bilee aanaagbiiija; u ga li nan ubaa, le ki gee uken; u ga li si ubaa aachan ni, le ki lik uken fam. Naan ηmaa dii Uwumbor ni liwankpal mu.

25 “Nima le m tuk nimi ke ni taa cha nimi aalandak muk nimi tiwon aawan pu, ki taa li dak: ‘Ti ga ji ba? Ti ga nyu ba? Ti ga peen ba?’ Limofal bi tijikaar baanja pu la aa? Tiwon bi tiwanpeenkaan baanja pu la aa?

26 Lik inyoon i laani paacham na aah bi pu na. Yaa ko tijikaar ki mu aa chee, ki mu aa faa njikaabim fuu ηpil ni. Nite Uwumbor u bi paacham na le kpiini i. Naa jer i ii?

27 Ni ponn ni ubaa ga ηmaa muk waalandak aan ki yunn jer Uwumbor aah siin pu na aa?*

28 “Ba pu ni cha ilandak muk nimi tiwanpeenkaan pu? Dakl lik mmopuun aah bi pu na man. Mu aa tun lituln, ki mu aa fik tikokonn.

29 M tuk nimi la, Ubor Solomonn u nan peeni tiwanpeenkaan nyaan na aawanpeenkaan aa nan ηan ke mmopuun aah ηan pu na.

30 Timoor bi din ki ga fe wu mmii fen, le Uwumbor ηa ti mmopuun mu ηan na. Waan tii nimi tiwanpeenkaan aa? Naa gaa Uwumbor ki kii mbamom la. U ga tii nimi.

31 “Nima pu na, ni taa cha ilandak muk nimi, ki taa li dak: ‘Ti ga ji ba? Ti ga nyu ba? Ti ga peen ba?’

32 Tiwan ngbaan momok pu le binib bi kaa dii Uwumbor aasan na aanimbil man. Nite Uwumbor u bi paacham na nyi ke ni ban tiwan ngbaan momok.

33 Ni li ban Uwumbor aanaan, ni waasanyaan le waahr; le u ga di tiwan ngbaan momok kpee nimi.

34 Nima pu na, ni taa cha fen u choo na aabor muk nimi. Fen le ni ga fe dak fen aabor. Ni yaa dakl din aabor din kan, ni ηeer kina la.”

7

Ni taa galni binib

(Luk 6.37-38, 41-42)

1 “Ni taa galn binib, aan Uwumbor mu taa galn nimi.

2 Naah galni binib pu na, Uwumbor mu ga galn nimi kina la. Naah tii binib pu na, Uwumbor mu ga giin kina le ki tii nimi.

3 Ba ηa aa lik ki waa lidochol li bi aana aabo aanimbil ni na, kaa tee waa jaatolk u bi aayaan ni na?

4 Aa tee ηa kinye ki bui aana aabo, ‘Cha m nyan lidochol li bi aanimbil ni na,’ ka jaatolk bi aayaan ni?

5 Sin unmanmann umina, chuu nyan jaatolk ngbaan aanimbil ni waahr, aan ki li waa mbamom, aan ki nan nyan aana aabo yaan ni lidochol.

6 “Ni taa di tiwan ni bi chain na di tii ibo. I ga gir nan junn nimi. Ni taa di nleanyaan di tii igbeer. I ga taa taa mu pu.”

Naah ga li mee Uwumbor pu na

(Luk 11.9-13)

7 “Ni li mee Uwumbor man, le u ga tii nimi. Ni li ban Uwumbor chee man, le ni ga kan. Ni li kpaar jaaler man, le u ga piir tii nimi.

8 Unii umok mee Uwumbor na, u ga tii u. Unii umok ban na, u ga kan. Unii umok kpaar jaaler na, u ga piir tii u.

9 To, ubo ubaa yaa mee ute maab kan, u ga di litakpal tii u uu?

10 U yaa mee u ujan kan, u ga di ukuub tii u uu?

* 6:27 : Bee “...aan ki di lisan libaa kpee waafafok pu uu?”

11 Nimi titunwanbirdam yaa tee nyi ipiin i njan na ki tii nimi aabim kan, njaninkabaa Nite Uwumbor u bi paacham na le aan di tiwan ni njan na ki di tii binib bi mee u na aa?

12 “Nima pu na, naah ban ke binib li njan ni nima pu na mromok, ni mu li njan bi kina. Uwumbor aakaal ni waabonabr aabor le mok kina.”

*Naah ga dii pu na
(Luk 13.24)*

13 “Ni li dii mbisamob mu kaa waa na. Nsan mu cha mmii mu kaan junn na ni na waa la. Nsan ngbaan aabisamob mu waa la. Binib bi dii mu na, bi wiir la.

14 Nsan mu cha limofal li kaa kpa ndoon na ni na aa waa. Nsan ngbaan aabisamob mu aa waa. Binib bi dii mu na aa wiir.”

*Naah ga nja pu ki bee binib aabimbin na
(Luk 6.43-44)*

15 “Ni li nyi binyamondam bi njan ni ke bi ye Uwumbor aabonabr na. Bi njan ni ke bi ye ipiuh, le ki tee ye nisapol ni ga bii nimi na.

16 Baatuln pu le ga cha ni bee bi. Bukokom ga nmaa lu nkakan aa? Ichakpeejagar ga nmaa lu saasaa aa?

17 Isui imok njan na ga lu nisubil ni njan na la. Isui i kaa njan na ga lu nisubil ni kaa njan na la.

18 Busub bu njan na aan nmaa lu nisubil ni kaa njan na. Busub bu kaa njan na mu aan nmaa lu nisubil ni njan na.

19 Busub bumok kaa lu nisubil ni njan na kan, bi ga gaa bu, ki di nja mmii ni.

20 Nima pu na, baah nja pu na le ga cha ni bee binjan njan ni ke bi ye Uwumbor aabonabtiib na.”

*Binib bi ga koo Uwumbor aanaan ni na
(Luk 13.25-27)*

21 “Naa ye binib bimok yin mi ke ‘Dindaan, Dindaan’ na le ga koo Uwumbor aanaan ni. Binib bi njan ni Nte Uwumbor u bi paacham na aah gee pu na le ga koo waanaan ni.

22 Liyaadaal ngbaan le binib pam ga bui mi, ‘Tidindaan, Tidindaan, ti nan njan ni Uwumbor aabor saayimbi pu, ki nyan tiyayaar binib ni, saayimbi pu, ki tun lijnjiir aatun saayimbi pu.’

23 Le m ga tuk bi, ‘Nimi titunwanbirdam, maa nyi nimi. Siir m chee man.’ ”

*Bidimaab bilee aabor
(Luk 6.47-49)*

24 “Nima pu na, unii umok njan maabor ngbaan ki njan ni kina na, naahn unii u kpa nlan, ki maa waadiik litakpal pu na.

25 Utaal nun, le nwam nyan, le libuln daar, le ki pee kidiik ngbaan. Kaah si litakpal pu na, le kaa lir.

26 “Unii umok njan maabor ngbaan, kaa njan ni kina na, naahn unii u kaa kpa nlan ki maa waadiik litambol pu na la.

27 Utaal nun, le nwam nyan, le libuln daar ki pee kidiik ngbaan; le ki lir. Ki lir kookoo la.”

Yesu aapoon

28 Yesu nan len doo. Waah tuk bi tibor ti na, le ni gar kinipaak ngbaan.

29 U tuk bi ke unii u kpa Uwumbor aapoon na la, kaa tuk bi ke Uwumbor aakaal aamomokb aah tuk bi pu na.

8

Yesu aah cha ukondaan pɔɔk pu na
(Mak 1.40-45; Luk 5.12-16)

¹ Yesu nan sunn ni ligongoln na taab. Le kinipaak sakpen dii u.

² Le ukondaan ubaa dan u chee ki nan gbaan unimbiin ni, le ki doon u ki bui u, “Ndindaan, aa yaa gee kan, aa ga ŋmaa cha m pɔɔk.”

³ Le Yesu taln uŋaal, ki meeh u, le ki bui u, “M gee. Aa pɔɔk a.” Libuul ngbaan ni le u pɔɔk.

⁴ Le Yesu bui u, “Li nyi, ki taa tuk unii ubaa. Li cha Uwumbɔr aatotoor chee ki ti di aabaa mɔk u, ki toor kitork tii Uwumbɔr; Moses aakaal aah len pu na. Nima le ga mɔk binib ke aa pɔɔk a.”

Yesu aah cha butɔb aajab aaninkpel aatutunn pɔɔk pu na
(Luk 7.1-10)

⁵ Yesu nan koo Kapenaum aatinj ni. Le butɔb aajab nkub aaninkpel ubaa dan u chee ki nan ganj u ki bui u,

⁶ “Ndindaan, maatutunn dɔ linampal. Uwon faan ki wu sakpen a.”

⁷ Le Yesu bui u, “M ga dan ki nan cha waaween sɔŋ.”

⁸ Le u bui u, “Ndindaan, maa ŋeer aa dan ndo ki nan koo maadichal ni. Aa yaa po len ke ‘Pɔɔk’ kan, maatutunn ngbaan ga pɔɔk.

⁹ Min mbaa kii maaninkpel aamɔb, ki mu ye butɔb aajab aaninkpel la, le ki bui ubaa, ‘Li cha,’ le u buen; ki bui ubaa mu, ‘Dan,’ le u dan; ki bui maanaagbiija, ‘Ŋa kina,’ le u ŋa.”

¹⁰ Yesu aah ŋun waah len pu na, le ni gar u pam. Le u bui binib bi dii u na ke, “M tuk nimi mbamɔn la, maa kee kan unii ubaa bi Israel yaab ponn ni ki gaa mi ki kii mbamɔm kina.

¹¹ M tuk nimi la, binib pam ga nya ni liwipuul wɔb, ni liwilir wɔb, ki nan kal, ki ji Abraham, ni Aisak, ni Jakob chee tijikaar Uwumbɔr aanaan ni.

¹² Le Juu yaab bi ba ga koo ni na, Uwumbɔr ga chuu nyan bi lipaal mbɔmbɔɔn aah bi nin chee na. Bi ga wii ki ŋmɔ ŋinyin nima chee.”

¹³ Tɔ, le u bui butɔb aajab aaninkpel ngbaan, “Li dii saasan. Saah gaa mi ki kii mbamɔm pu na, ni ŋa kina ki tii si.”

Yesu aah len kina na, libuul ngbaan ni le uninkpel ngbaan aatutunn pɔɔk.

Yesu aah cha bibum pam pɔɔk pu na
(Mak 1.29-34; Luk 4.38-41)

¹⁴ Yesu nan buen Piita aadichal ni, le ki ti kan Piita aapuu aana bun ki dɔ kidiik ni. Le uwon ton.

¹⁵ Le Yesu meeh uŋaal. Le uwon sɔŋ. Le u fii, ki chann u tichann.

¹⁶ Kijook aah joor na, le binib dan Yesu chee, ki joo ni binib bi tiyayaar joo bi na pam. Yesu nan po len tibɔr baanja la, le tiyayaar ngbaan nyan bi ni. Le u cha bibum mɔmɔk mu pɔɔk.

¹⁷ U ŋa kina ke ni gbiin Uwumbɔr aabɔnabr Aisaya aah nan len pu na ke, “Uma ubaa le nyan ni iween, ni tibunbunn timi aawon ni.”*

Binib bi nan ban ke bi dii Yesu na
(Luk 9.57-62)

¹⁸ Yesu nan kan ke kinipaak ki dii u na wiir sakpen a. Nima pu le u nan tuk waadidiliib ke u ban u puur nnyusakpem la.

¹⁹ Le Uwumbɔr aakaal aamɔmɔkr ubaa nan dan u chee ki nan bui u, “Umɔmɔkr, m ga dii si, saah cha nin chee na mɔk.”

* 8:17 : Lik Aisaya 53.4.

²⁰ Le Yesu bui u, “Inɔk kpa yaah koo ibuu i ponn ni na. Inyoon i laani paacham na mu kpa yaadil. Min Unibɔn Aabo ma aa kpa maah ga doon nin chee na.”

²¹ Le waadidiir ubaa mu bui u, “Ndindaan, m mee si nsan, cha m buen ti sub nte waahr, aan ki nan dii si.”

²² Le Yesu bui u, “Dii mi dandana wee, ki cha bitekpiib sub tɔb.”

*Yesu aah ɲa pu ki cha kibun ɲmin na
(Mak 4.35-41; Luk 8.22-25)*

²³ Le Yesu koo bunɔb ni. Le waadidiliib mu dii u.

²⁴ Baah chuun nnyun ni cha na le kibun ti fii ki bi daar, le tinyunkpenn fii ti ti biin bunɔb pu. Yesu nan dɔ geen.

²⁵ Le waadidiliib dan ki nan gbaa finn u ki bui u, “Tidindaan, ter timi. Ti ga bee nnyun ni.”

²⁶ Le u bui bi, “Ba ɲa ni san ijawaan? Naa gaa mi ki kii mbamɔm.” Le u fii ki kae kibun ni nnyun. Le kibun ni nnyun mɔk ɲmin chii.

²⁷ Ni nan gar bi pam. Le bi baa tɔb, “Ba aanibol le na? Hali kibun ni nnyun kii waamɔb.”

*Yesu aah cha biwaab bilee pɔɔk pu na
(Mak 5.1-20; Luk 8.26-39)*

²⁸ Le bi fuu nnyusakpem aadapuul, Gadarene yaab aatiɲ ni. Baah fuu nima na le biwaab bilee nyan ni baah sui binib titakpalunn ti ponn ni na, ki tooh u nsan ni. Biwaab ngbaan yaa nan kan unii kan, bi ga gbaa u la. Nima pu na, ubaa aa nan ɲmaa jer nima chee.

²⁹ Baah kan Yesu na, le bi teen ke, “Sin, Uwumbɔr Aajapɔɔn, aa ban ba ti chee? Aa dan do ke aa nan ɲa timi falaa n-yoonn aah kaa kee ɲeer buyoonn aa?”

³⁰ Le igbeer i wiir na bi dandar ki chuun ji.

³¹ Le tiyayaar ti bi bijab ngbaan ni na gar Yesu, “Aa yaa nyan timi binib ngbaan ponn ni kan, cha ti ti koo igbeer ngbaan ni.”

³² Le Yesu bui ti, “Li cha man.” Le ti nyan binib ngbaan ni, le ki ti koo igbeer na ni. Libuul ngbaan ni, le igbeer ngbaan mɔmɔk san sunn limɔɔgongoln taab, le ki ti koo nnyun ni ki kpo.

³³ Le bijab bi kiir igbeer ngbaan na san buen kitin ni, ki ti tuk binib Yesu aah cha biwaab ngbaan pɔɔk pu na, ni tibɔr ngbaan mɔmɔk.

³⁴ Kitin ngbaan aanib aah ɲun kina na, le bi mɔmɔk dan ki nan tooh Yesu nsan ni. Baah kan u na, le bi gar u ke u nyan baatiɲ ni.

9

*Yesu aah cha uja u aawon faan na pɔɔk pu na
(Mak 2.1-12; Luk 5.17-26)*

¹ Le u gir koo bunɔb ni, ki ki puur nnyusakpem ki kun udo aatiɲ ni.

² Le bijab bibaa luln ni uja u aawon faan na likekeln ni Yesu chee. Le Yesu kan baah gaa u ki kii mbamɔm pu na, le ki bui uja u aawon faan na, “Maabo, chuu aabaa, m di cha saatunwanbir pinn si.”

³ Waah len kina na, le Uwumbɔr aakaal aamɔmɔkb bibaa dakl bisui ni ke, “Uja wee sii Uwumbɔr la.”

⁴ Le Yesu bee baalandak, le ki baa bi, “Ba ɲa ni dak ilandak i kaa ɲan na nisui ni?”

⁵ Maah len ke m di cha waatunwanbir pinn u na le pɔɔ aan m yaa len ke ‘Fii ki li chuun’ le pɔɔ?

⁶ M ga mək nimi ke min Unibən Aabo kpa mpəən dulnyaa wee ni ke m di cha pinn titunwanbir.” Waah len kina na, le u bui uja u aawon faan na ke, “Fiin ki yoor saawandookaan ki li chaa kun.”

⁷ Libuul ngbaan ni le uja ngbaan fii ki chaa kun.

⁸ Kinipaak ngbaan aah kan kina na, le bi san ijawaan, ki nyuŋ Uwumbər u tii unibən mpəən kina na.

*Yesu aah yin Matiu pu na
(Mak 2.13-17; Luk 5.27-32)*

⁹ Le Yesu siir nima ki buen. Waah cha na, le u kan ulampoogaar ubaa bi yin u ke Matiu. U ka baah gaal lampoo nin chee na. Le Yesu bui u, “Li dii mi.” Le u fii ki dii u.

¹⁰ Le Yesu ni waadidiliib nan kal Matiu do ki jin tijikaar. Le bilampoogaab ni titunwanbirdam bi wiir na dan nan jin bi chee tijikaar.

¹¹ Farisii yaab aah kan kina na, le bi baa waadidiliib, “Ba ŋa nimi aaməməkr ji bilampoogaab ni titunwanbirdam chee tijikaar?”

¹² Le Yesu ŋun baah len pu na, le ki bui ke, “Binib bi kpa laafee na aa ban dəkta, see binib bi bun na le ban dəkta.

¹³ Uwumbər Aagbaŋ len ke waa ban ke binib toor kitork baanja ki tii u. U ban ke bi li san təb kinimbaak la.* Li cha ki ti bae tibər ngbaan aatataa. Maa dan ke m nan yin bininyaam. M dan ke m nan yin titunwanbirdam [ke bi nan kpeln baabimbin.”]

*Kiməlul aabər
(Mak 2.18-22; Luk 5.33-39)*

¹⁴ Le Jənn aadidiliib dan Yesu chee, le ki nan bui u, “Ti ni Farisii yaab lul buməb kpakpaayuk la. Ba pu saadidiliib ma aa lulni buməb?”

¹⁵ Le u baa bi, “Bicham bi dan bi nan ji ubəndinn aajim na ga ŋmaa li kpa mpombiin buyoonn upiidinn bi bi chee na aa? Aayii. N-yoonn choo, le bi ga nan chuu nyan upiidinn na bi chee mpəən. N-yoonn ngbaan le bi ga lul buməb.”

¹⁶ Yesu nan ki len ke, “Ubaa aan di likekepəln aageln len libəkukpokl. U yaa ŋa kina kan, likekepəln aageln na ga kar libəkukpokl na. Liboln ngbaan ga jer njan yaan.

¹⁷ Ubaa mu aan di ndawiin ki di ŋa kilookpok ponn ni. U yaa ŋa kina kan, kilook ngbaan ga puu, ki bii. Ndaan mu ga kpir. Bi ga di ndawiin ki di ŋa kilooŋ ni la. Le ndaan aan kpir. Kilook ngbaan mu aan bii.”

*Yesu aah cha upii ubaa pəək aan ki fikr upiibo nkun ni pu na
(Mak 5.21-43; Luk 8.40-56)*

¹⁸ Yesu aah bi len kina na, le uninkpel ubaa dan nan gbaan unimbiin ni ki doon u, le ki bui u, “Mbisal kpo a. Dan nan di aarjaal paan u pu, le u ga fikr.”

¹⁹ Le Yesu fii ki dii u. Waadidiliib mu dii u.

²⁰ Le upii u fu tipir ŋibin kipiik ni ŋilee taa door na nan bi nima, ki dan Yesu aapuwəb, le ki nan meeh waabəkul aaməjuul;

²¹ ba pu? u nan dak usui ni ke u yaa po meeh Yesu aabəkul kan, u ga pəək.

²² Le Yesu fenn ki kan u, le ki bui u, “Mbisal, chuu aabaa. Saah gaa mi ki kii mbaməm pu na, nima le cha aa pəək.” Libuul ngbaan ni le u pəək.

²³ Le Yesu fuu uninkpel ngbaan aadichal ni, ki ti koo li ponn ni, ki kan kinipaak nima. Bi nan wii ikpowiil, ki pii ŋiwul, ki faa kifuuk.

²⁴ Le u bui bi, “Nyan lipaal man. Upiibo ngbaan aa kpo. U geen la.”

Le bi laa u sakpen.

* 9:13 : Lik Hosea 6.6.

²⁵ Baah nyan kinipaak ngbaan lipaal na, le u koo ni upiibo ngbaan aah bi kidiik ki ponn ni na, le ki ti chuu unjaal, le u fii.

²⁶ Le bi mooni tibər ngbaan itingbaan məmək ni.

Yesu aah likr bijoom bilee aanimbil pu na

²⁷ Yesu nan siir nima. Waah cha na le bijoom bilee dii u, ki tar ke, “David Aayaabil, san timi kinimbaak.”

²⁸ Le u ti koo kidiik ni. Le bijoom ngbaan mu koo ni u chee. Le u baa bi, “Ni pak ke m ga nmaa likr ninimbil aa?”

Le bi kii, “Tidindaan, een.”

²⁹ Baah len kina na, le u meeh binimbil, le ki bui bi, “Naah gaa mi ki kii pu na, ni nja kina ki tii nimi.”

³⁰ Le binimbil likr. Le u sur bi mbaməm ke bi taa tuk unii ubaa.

³¹ Le bi buen ki ti joo waayimbil mooni itingbaan məmək ni.

Yesu aah cha ubir pək pu na

³² Bijoom ngbaan aah nyan ni Yesu chee na, le binib bibaa nan joo ni ubir u tiyayaar joo u na.

³³ Le Yesu nyan tiyayaar u ni. Le u len, kaa ki ye ubir. Le ni gar kinipaak ngbaan pam. Le bi len ke, “Taa kee kan kina timi Israel yaab aatiŋ ni.”

³⁴ Le Farisii yaab bui ke tiyayaar aayidaan le tii u mpəon ke u nyan tiyayaar binib ni.

Yesu aah san kinipaak ngbaan kinimbaak pu na

³⁵ Yesu nan bə dii ntisakpem, ni ntiwaatiir ni, le ki koo mmeen aadir ni, ki tuk binib Uwumbər aabər, ki mooni Uwumbər aanaan aabənyaan tee, le ki cha bibum bi kpa iween aabəŋ məmək na, ni binib bimək kaa pəə na pək.

³⁶ Waah kan kinipaak ngbaan na, le u san bi kinimbaak sakpen; ba pu? bi naahn ipiih i yəl ki də kitiŋ, kaa kpa upihkpaal na la.

³⁷ Le u bui waadidiliib, “Idi biir a, ki wiir. Bidicheeliib ma aa wiir.

³⁸ Nima pu na, ni li mee kisaak Aadindaan man ke u tun ni bidicheeliib bi nan chee waajikaar.”

10

Yesu aakpambalb kipiik ni bilee

(Mak 3.13-19; Luk 6.12-16)

¹ Yesu nan yin waakpambalb kipiik ni bilee ke bi dan u chee, le ki nan tii bi mpəon ke bi ti nyan tiyayaar binib ni, ki cha bibum bi kpa iween aabəŋ məmək na, ni binib bimək kaa pəə na pək.

² Waakpambalb kipiik ni bilee ngbaan aayimbil sə: njan, Simonn u bi yin u ke Piita na, ni Andru u ye Simonn aanaal na; Jems u ye Sebedee aajapəon na, ni Jənn u ye Jems aanaal na;

³ Filip, ni Batolomiu; Tomas, ni Matiu u nan gaal lampoo na; Jems u ye Alfeus aajapəon na, ni Tadeus;

⁴ ni Simonn u nan ban u kuln waatiŋ aadim na, ni Judas Iskariot u ga nan kooh Yesu na.

Yesu aakpambalb kipiik ni bilee aatuln

(Mak 6.7-13; Luk 9.1-6)

⁵ Yesu nan tun waakpambalb kipiik ni bilee ngbaan bi ti moon Uwumbər aabər ki bui bi, “Ni taa buen binib bi kaa ye Juu yaab na aatiŋ ni, ki taa buen Samaria yaab aatiŋ kibaa ni.

⁶ Li cha man Israel yaab bi yenn Uwumbər aasan ni na aatim ni,

⁷ ki ti li mooni Uwumbər aabər ke waanaan peen ni a,

⁸ki cha bimum pɔɔk, ki li fikr binib bi kpo na, ki cha bikɔndam pɔɔk, ki nyan tiyayaar ni bipɔnɔb binib ni. Ni kan mpɔɔn, kaa pan nibaa. Ni mu li tii bimum laafee, ki taa li ban tipar.

⁹Ni taa li joo njimobil tikpalɔnn ni,

¹⁰ki taa li tu lituln, ki taa li joo libɔkul ki kpee naah pee li na pu, ki taa li joo njinaatak, ki taa li joo tijaangbar; ba pu? ni njan ke ututunn mɔmɔk ji waatuln pu la.

¹¹“Ni yaa fuu kitin kibaa ni kan, ni li ban uninyaan u ga gaa nimi waadiik ni na, ki li bi nima ki ti saa buyoonn ni ga nan nya nima na.

¹²Ni yaa koo lidichal libaa ni kan, ni doon bi ki bui bi ke Uwumbɔr aanyoor bi bi pu.

¹³Lidichal ngbaan aanib yaa gaa nimi kan, Uwumbɔr aanyoor ga li bi bi pu. Bi yaa kaa gaa nimi kan, waanyoor aan li bi bi pu.

¹⁴Lidichal libaa aanib, bee kitin kibaa aanib yaa kaa gaa nimi, ki yaa kaa kii nimi aabɔr kan, ni nyan nima ki kpaar nitaa aatatan ki lii nima.

¹⁵M tuk nimi mbamɔn la, bundaln Uwumbɔr ga nan ji binib tibɔr na, binib ngbaan aatafadaan ga jer Sodom ni Gomora aatim aanib aatafadaan.”

Binib aah ga nja Yesu aanib falaa pu na

(Mak 13.9-13; Luk 21.12-17)

¹⁶“M ga tun nimi, ni ti moon Uwumbɔr aabɔr. Ni ga li bi ke ipiih i bi njisapol aakaasisik ni na la. Ni li kpa nlan ke iwaa aah kpa nlan pu na, ki li bi suuna ke njinanjel aah bi pu na.

¹⁷Ni li nyi man. Bi ga nan chuu nimi ki ji nimi tibɔr, ki gbaa nimi njinaalab mmeen aadir ni.

¹⁸M pu, le ntim aaninkpiib ni bibɔrb ga ji nimi tibɔr. Le ni ga tuk Juu yaab, ni bi kaa ye Juu yaab na tibɔnyaan tee.

¹⁹Bi yaa chuu nimi kan, ni taa baa nisui ni ke ni ga len kinye; n-yoonn ngbaan yaa nan fuu ni kan, Uwumbɔr Aafuur Nyaan le ga tuk nimi naah ga len pu na;

²⁰naa ye nimi le ga len, Nite Uwumbɔr Aafuur Nyaan le ga cha ni len.

²¹“Binib ga di binaabitiib nja binib aanjaal ni, ke bi ti ku bi. Tetiib mu ga di baabim nja binib aanjaal ni, ke bi ti ku bi. Binib mu ga yii bitetiib ni binatiib, ki cha binib ku bi.

²²Le binib mɔmɔk ga li nan nimi m pu. Unii umɔk jin limɔr ki dii mi ki ti saa limɔfal aadoon na, uma le ga njar.

²³Bi yaa nja nimi falaa kitin kibaa ni kan, ni san buen kitin kiken ni. M tuk nimi mbamɔn la, buyoonn min Unibɔn Aabo ga nan gir ni na, naan kee bɔ dii Israel yaab aatim mɔmɔk ni, ki doo.

²⁴“Unii u bae mbaem na aa jer waamɔmɔkr. Unaagbiija ubaa mu aa jer udindaan.

²⁵Unii u bae mbaem na yaa bi ke waamɔmɔkr aah bi pu na kan, cha unimbil gbiin kina. Unaagbiija yaa bi ke udindaan na kan, cha unimbil gbiin kina. Bi yaa yin udichadaan kinimbɔrndaan kan, baan yin waachiln na aanib mu kinimbɔrdam aa?”

Ni li san Uwumbɔr baanja

(Luk 12.2-7)

²⁶“Ni taa san binib ijawaan man. Tibɔbɔrkaan mɔmɔk ga kpiir. Tibɔr timɔk bɔɔ na, ti ga nyan mpaan pu.

²⁷Maah tuk nimi tibɔr ti libɔɔl ni na, ni li mooni ti binib ni. Maah loon tibɔr ti nitafal ni na, ni li mooni ti lipaal.

²⁸ Ni taa san binib ijawaan man. Bi ga ηmaa ku nimi aawon baanja la. Baan ηmaa ku nimi aawiin. Ni li san Uwumbør u ga ηmaa bii tiwon ni nwiin mòmøk mmii mu kaan junn na ponn ni na.

²⁹ Bi kooh iyaar ilee janjan ubaa la. Nite Uwumbør yaa kaa kii kan, uyaar ubaa aan lir ni kitin.

³⁰ Uwumbør nyi nimi aayikpir aakahm.

³¹ Nima pu na, ni taa san ijawaan man. Ni jer iyaar pam.”

Len binib aanibil ni ke aa ye Yesu yoo la
(Luk 12.8-9)

³² “Unii umøk len binib aanibil ni ke u ye miyoo na, m mu ga len Nte Uwumbør u bi paacham na aanibil ni ke udaan ngbaan le ye miyoo.

³³ Unii umøk len binib aanibil ni ke waa ye miyoo na, m mu ga len Nte Uwumbør u bi paacham na aanibil ni ke udaan ngbaan aa ye miyoo.”

Binib bi dii Yesu na, ni bi kaa dii u na aa kpa kimbanaan
(Luk 12.51-53; 14.26-27)

³⁴ “Maah dan dulnyaa wee ni na, ni taa dak ke nima le ga cha binib mòmøk li kpa kimbanaan. M pu, le butøb ga li bi.

³⁵ M pu, uja ga kpak ute kinikpakpak, usapəon mu ga kpak una, upii mu ga kpak uchapii.

³⁶ Unii aadim ga li ye waachiln ni aanib la.*

³⁷ “Unii umøk gee ute, bee una ki jer mi na, waa ηeer u le ye maadidiir. Unii umøk gee ujaəon, bee ubisal ki jer mi na, u mu aa ηeer u le ye maadidiir.

³⁸ Unii umøk kaan yoor waadəpuinkoo ki dii mi na kan, waa ηeer u le ye maadidiir.

³⁹ “Unii yaa kaa kii ke u kpo m pu kan, waaməfal ga bee yəli la. Unii yaa kpo m pu kan, u ga kan liməfal li kaa kpa ndoon na.”

Uwumbør aah ga pa binib pu na
(Mak 9.41)

⁴⁰ “Unii yaa gaa nimi maanib kan, u gaa mi le na. Unii yaa gaa mi kan, u gaa Uwumbør u tun ni mi na le na.

⁴¹ Unii yaa gaa Uwumbør aabənabr kan, waah ye Uwumbør aabənabr na pu le cha u gaa u, nima na, u ga kan Uwumbør aabənabr aapal. Unii yaa gaa uninyaan kan, waah ye uninyaan na pu le cha u gaa u, nima na, u ga kan uninyaan aapal.

⁴² M tuk nimi mbamən la, unii umøk tii maadidiir waatiir ubaa nnyun-yunkoo baanja na kan, waah ye maadidiir pu na le cha u tii u, nima na, u ga kan tiyaapar.”

11

Jənn aah tun ni waadidiliib Yesu chee pu na
(Luk 7.18-35)

¹ Yesu aah tuk waadidiliib kina ki ti doo na, le u siir nima, ki buen ti moon Uwumbør aabər iringbaan ni.

² Le Jənn u muini binib nnyun ni na bi kiyondiik ponn ni ki ηun Yesu Kristo aah tun pu na. Le u tun ni waadidiliib u chee

³ ke bi ti baa u ke u ye unii u Uwumbør aabənabtiib nan len ke u ga dan na aan waa ye? Bi li ban uken aa?

⁴ Le Yesu bui bi, “Gir buen Jənn chee ki ti tuk u naah ηun pu na, ni naah kan pu na:

* 10:36 : Lik Maika 7.6.

⁵ ke m likr bijoom aanimbil, ki cha biwəb, ni bikəndam, ni bitafakpaab pəək, ki fikr binib bi kpo na nkun ni, ki tuk bigiim Uwumbər aabənyaan tee.

⁶ Unii u kaa joo mi beeni na, Uwumbər aanyoor bi u pu.”

⁷ Le Jənn aadidiliib ki gir buen u chee. Baah cha na, le Yesu len kinipaak ngbaan chee Jənn aabər ke, “Naah nan buen Jənn chee ntersakpiin ni na, ni nan buen ni ti kan ba? Lipul li libuln fiini li na aa? Aayii.

⁸ Ni nan buen ni ti kan ba? Uja u pee tiwanyaan na aa? Aayii. Binib bi pee tiwanyaan na bi bibərb aadichal ni la.

⁹ Ni nan buen ni ti kan ba? Uwumbər aabənbr aa? Mbamən, m tuk nimi la, ni nan kan unii u jer Uwumbər aabənbr na.

¹⁰ Ni n̄mee Uwumbər Aagbarj ni ke Uwumbər bui ke, ‘Maatutunn sə. M tun ni u ke u loln ni nsan ki nan toor nsan ki siin si.’* Jənn le ye ututunn ngbaan.

¹¹ M tuk nimi mbamən la, baa kee ma unii ubaa u jer Jənn u muini binib nnyun ni na. Le unii u ye uwaatiir Uwumbər aanaan ni na jer Jənn.

¹² Buyoonn Jənn nan fuu ni ki nan saa dandana na, le binib aanimbil man ke bi ti koo Uwumbər aanaan ni, le ki koo mpəon pu.

¹³ Uwumbər aakaal ni waabənbr aaliin nan len Uwumbər aanaan aah ga li bi pu na, ki nan saa Jənn aayoonn.

¹⁴ Ni yaa ban ke ni pak baah nan len pu na kan, ni ga bee ke Jənn ye Uwumbər aabənbr Elaija u bi nan len ke u ga fuu ni na la.

¹⁵ U kpa litafal u n̄un na kan, u n̄un.

¹⁶ “M ga di ba n̄an dandana aanib ngbaan? Bi bi ke mbim mu ka kinyanj ni ki bui binjeen aatətib,

¹⁷ “Ti pii n̄iwul tii nimi, le naa saar. Ti wii ikpowiil, le naa kaani.’

¹⁸ Dandana aanib ngbaan mu bi kina la; Jənn dan ki nan lulni buməb, kaa nyu ndaan, le bi len ke u kpa kinimbəj.

¹⁹ Min Unibən Aabo dan le ki ji ki nyu, le bi len ke m ye upusakpiindaan ki ye udanyur, ki jənni bilampoogaab ni titunwanbirdam. Tə, nlan aah tun pu na le mək ke mu n̄an.”

*Binib bi kaa kpeln baabimbin na aabər
(Luk 10.13-15)*

²⁰ N-yoonn ngbaan le Yesu piin ki bi len ki kae ntim mubaa aanib. U nan tun lijnjiir aatun pam ntim ngbaan ponn ni, le baa kpeln baabimbin. Nima le cha u kae bi.

²¹ U nan len ke, “Korasinn aatiŋ aanib, tibəbir bi ni pu. Betseda aatiŋ aanib, tibəbir bi ni mu pu; ba pu? m yaa ba nan tun lijnjiir aatun Taya aatiŋ ponn ni, ni Saidonn aatiŋ ponn ni ke maah tun ni ponn ni pu na kan, bi ba ga kpeln baabimbin ni yunn a, ki li pee tiwanpeenkaan ni saak kuub na, ki di nfatan puk biyil, aan ki mək ke bisui bii baatunwanbir pu.

²² M tuk nimi la, bundaln Uwumbər ga ji binib tibər na, nimi aatafadaan ga jer Taya ni Saidonn aatim aanib aatafadaan.

²³ Nimi Kapenaum aatiŋ aanib, bi ga yoor nimi paacham aa? Aayii. Bi ga sunn nimi kitekpiitiŋ ni; ba pu? m yaa ba nan tun lijnjiir aatun Sodom aatiŋ ponn ni ke maah tun ni ponn ni pu na kan, kitiŋ ngbaan ba ga li bi ki nan saa dandana wee.

²⁴ M tuk nimi la, bundaln Uwumbər ga ji binib tibər na, nimi aatafadaan ga jer Sodom aatiŋ aanib aatafadaan.”

*Dan Yesu chee man ki kan lifuur
(Luk 10.21-22)*

* 11:10 : Lik Malakai 3.1.

²⁵ N-yoonn ngbaan le Yesu bui ke, “Nte Uwumbor, u ye paacham ni taab Aadindaan na, aa bor tibor timina bilankpalb ni binimbiwolm, le ki di mak chapontiib, nima pu le m pak si.

²⁶ Nte, saageehn le na, nima le cha aa na kina.

²⁷ “To, Nte Uwumbor le tii mi tiwan momok. Ubaa aa nyi min Uwumbor Aajapoon, see Nte Uwumbor. Ubaa mu aa nyi Nte Uwumbor, see min Ujapoon. Binib bi m ban ke m di Uwumbor mak bi na, bi mu nyi u.

²⁸ “Nimi bimok tun lituln ki ti bak na, dan m chee man, le m ga tii nimi lifuur.

²⁹ Gaa maatuln man, ki bae mbaem m chee; m bi suuna, ki sunn mbaa taab. Ni ga kan lifuur;

³⁰ ba pu? maamokm aa po. Maatuln mu aa nyuun.”

12

Juu yaab aakpaakool daal aabor

(Mak 2.23-28; Luk 6.1-5)

¹ N-yoonn ngbaan le Yesu ni waadidiliib bo dii kisaak kibaa ponn ni, Juu yaab aakpaakool daal. Nkon nan joo waadidiliib, le bi piin ki bi chur tijikaar ki geei ki per ki nmo.

² Le Farisii yaab kan baah nani pu na, le ki bui Yesu, “Lik saadidiliib aah nani pu na. Timi aakaal aa kii ke bi na kina likpaakool daal.”

³ Le u baa bi, “Naa karn Ubor David aah nan na pu na aa? Nkon nan joo u ni waanib.

⁴ Le u koo Uwumbor Aadichal ni. Le u ni bi nman Uwumbor aaboroboro. Baah nman boroboro ngbaan na, le bi bii Moses aakaal mu len ke Uwumbor aatotoorb baanja le ga nmo boroboro ngbaan na.

⁵ To, likpaakool daal momok Uwumbor aatotoorb bi bi waadichal ni na mu bii likpaakool daal aakaal, le ubaa aa galni bi. Naah kee karn kina Nkaal aagban ni ii?

⁶ M tuk nimi la, unii u jer Uwumbor Aadichal na bi do.

⁷ Uwumbor Aagban len ke waa ban ke binib toor kitorok baanja ki tii u. U ban ke bi li san tob kinimbaak.* Ni yaa ba nyi iliin ngbaan aatataa kan, naa ba ga galn binib bi kaa kpa taani na.

⁸ To, min Unibon Aabo le ye likpaakool daal mu Aadindaan.”

Yesu aah cha uja u aajaal faan na pook pu na

(Mak 3.1-6; Luk 6.6-11)

⁹ Le u siir nima, ki koo baameen aadiik ni.

¹⁰ Le uja u aajaal faan na bi nima. Le bi ban ke bi galn Yesu, le ki baa u, “Timi aakaal kii ke unii li tei bibum likpaakool daal aa?”

¹¹ Le u baa bi, “Ni ponn ni ubaa yaa kpa upiuh ubaa aan u yaa lir liboln ni likpaakool daal kan, saan nyan u uu?”

¹² Unibon aa jer upiuh ii? Nima le mak ke timi aakaal kii ke ti nani ni nan na likpaakool daal.”

¹³ Waah len kina na, le u bui uja u aajaal faan na, “Taln aajaal.”

Le u taln ujaal. Le mu naar; ki pook ke muken na.

¹⁴ Le Farisii yaab nyan lipaal, le ki kpokl baah ga na pu ki ku Yesu na.

Ututunn u Uwumbor lee u na aah bi pu na

¹⁵ Yesu nan bee baah kpokl pu na, le ki siir nima. Kinipaak nan dii u, le u cha bibum momok pook,

* 12:7 : Lik Hosea 6.6.

¹⁶ le ki bui bi ke bi taa li joo u mooni.

¹⁷ Waah ŋa kina na, le ni gbiin Uwumbɔr aabɔnabr Aisaya aah nan len pu na, ke Uwumbɔr len ke,

¹⁸ “Maatutunn u m lee u na sɔ.
M gee u, le u gbiin nnimbil.

M ga di Maafuur Nyaan gbiin u.
Le u ga tuk ŋinibol mɔmɔk
maah ga ji binib tibɔr pu na.

¹⁹ Waan li kpak kinikpakpak,
kaan li tar,
kaan li kpa kifujuk ntim ni,

²⁰ kaan koo lidabil li boon na,
kaan junn karyaa u kaa wiin mbamɔm na.

U ga kan linyan, ki tii binib mɔmɔk baabamɔn.

²¹ U pu, le ŋinibol aanib mɔmɔk ga li kpa limakl.”†

Binib bibaa aah sii Uwumbɔr Aafuur Nyaan pu na

(Mak 3.20-30; Luk 11.14-23)

²² Le binib bibaa joo ni unii u tiyayaar ŋa u ujoon ni ubir na Yesu chee. Le Yesu cha u pɔɔk, le u len, unimbil mu likr.

²³ Le ni gar kinipaak ngbaan mɔmɔk pam. Le bi bi baa tɔb, “Uja ngbaan sil ye Ubɔr David Aayaabil aa?”

²⁴ Farisii yaab aah ŋun kina na, le bi len ke Beelsebul, u ye tiyayaar aayidaan na, le tii u mpɔɔn ke u nyan tiyayaar binib ni.

²⁵ Le Yesu bee baalandakbir ngbaan, le ki bui bi, “Nnaan mubaa ni aanib yaa jaa tɔb kijaak kan, nnaan ngbaan ga bee yɔli la. Kitiŋ kibaa ni aanib mu yaa jaa tɔb kijaak kan, kitiŋ ngbaan ga bee yɔli. Lidichal libaa ni aanib mu yaa jaa tɔb kijaak kan, lidichal ngbaan ga bee yɔli.

²⁶ Tiyayaar aayidaan yaa nyan tiyayaar binib ni kan, u jan ubaa kijaak la. Waanaan ga ŋa kinye aan ki sil?

²⁷ Ni yaa len ke tiyayaar aayidaan Beelsebul le tii mi mpɔɔn ke m nyan tiyayaar binib ni kan, ke ŋma tii nimi aanib mu mpɔɔn ke bi nyan tiyayaar binib ni? Nimi aanib aah ŋani pu na le ga mɔk ke ni kpa mbamɔn bee naa kpa.

²⁸ Tɔ, Uwumbɔr Aafuur Nyaan le tii mi mpɔɔn le m nyani tiyayaar binib ni. Nima le mɔk ke Uwumbɔr aanaan fuu ni ni chee.”

Yesu aah nyan mpɔɔndaan kinimbɔŋ ki bii kaawan pu na

²⁹ “Ubaa aan ŋmaa koo mpɔɔndaan aadichal ni ki bii waawan, see u puen buu u le waahr, le ki nin bii waadichal.

³⁰ “Unii umɔk kaa dii mi na, u ye maadin la. Unii umɔk kaa kuuni binib tii mi na, u yaal bi la.

³¹ M tuk nimi la, Uwumbɔr ga di cha pinn binib aatunwanbir ni baasiibil mɔmɔk. Tɔ, unii yaa sii Uwumbɔr Aafuur Nyaan ma kan, Uwumbɔr aan di cha pinn udaan ngbaan.

³² Unii yaa bii min Unibɔn Aabo kan, Uwumbɔr ga di cha pinn u. Unii yaa bii Uwumbɔr Aafuur Nyaan kan, Uwumbɔr aan di cha pinn u dulnyaa wee ni, kaan di cha pinn u paacham mu.”

Naah ga ŋa pu ki bee unii aabimbin aah bi pu na

(Luk 6.43-45)

† 12:21 : Lik Aisaya 42.1-4.

³³ “Busub yaa njan kan, bu aasubil ga li njan. Bu yaa kaa njan kan, bu aasubil mu aan li njan. Bu aasubil pu le aa ga bee bu aah ye busub bu na. Kina le unii aatuln pu le ga cha aa bee ke u njan aan waa njan.

³⁴ Nimi ikuub aabim, ni ye titunwanbirdam la. Ni ga nja kinye ki len iliin i njan na? Ilandak i gbii unii aasui ni na, ima le u ga len.

³⁵ Ilandak nyaan bi uninyaan aasui ni, nima le u ga len iliin i njan na. Ilandak i kaa njan na bi unii u kaa njan na aasui ni, nima le u ga len iliin i kaa njan na.

³⁶ “M tuk nimi la, bundaln Uwumbør ga ji binib tibør na, liyaadaal ngbaan le bi ga kpiir baah nan len tibør yøl yøl ti na mòmøk ki tuk Uwumbør.

³⁷ Saamoliin le ga nyan si. Saamoliin mu le ga bii si.”

Baah ban ke Yesu tun lijnjiir aatuln pu na
(Mak 8.11-12; Luk 11.29-32)

³⁸ N-yoonn ngbaan le Uwumbør aakaal aamòmøk bibaa ni Farisii yaab bibaa bui Yesu, “Umòmøkr, ti ban ke aa tun lijnjiir aatuln, aan tinimbil kan, aan ti gaa si ki kii.”

³⁹ Le u bui bi, “Nimi dandana aanib, ni ye titunwanbirdam la, kaa dii Uwumbør, nima le ni ban lijnjiir aatuln. Uwumbør aabønabr Jona aah nan bi ujan sakpiin aaponn ni iwiin itaa ni tinyer titaa pu na,

⁴⁰ kina le min Unibøn Aabo mu ga li bi kitij ponn ni iwiin itaa ni tinyer titaa. Lijnjiir aatuln limina baanja le ni ga kan.

⁴¹ Jona nan tuk Ninefa aatiñ aanib Uwumbør aabør. Le bi kpeln baabimbin. Min, u jer Jona na, le tuk nimi Uwumbør aabør, le naa kpeln nimi aabimbin. Bundaln Uwumbør ga ji binib tibør na, Ninefa aatiñ aanib aah nan kpeln baabimbin pu na, nima le ga møk ke nimi aabør bii.

⁴² Seba aapiibør nan nyan ni dandar ke u nan njan Ubør Solomonn aalan aaliin. Min u jer Solomonn na bi do la, le naa njan maaliin. Bundaln Uwumbør ga ji binib tibør na, upiibør ngbaan aah nan nja pu na, nima le ga møk ke nimi aabør bii.”

Tiyayaar aah ga gir ni pu na
(Luk 11.24-26)

⁴³ “Tiyayaar yaa nyan unii ni kan, ti ga li chuun gør nnyun aah kaa bi kipøk ki ponn ni na, ki ban taah ga kal nin chee ki fuur na, kaan kan.

⁴⁴ Le ti ga len ke ti ga gir kun taah nyan unii u ponn ni na la. Le ti ga gir ni, le ki nan kan ke bi toor taakookoo yaan ki nja mu mbamöm, nibaa aa bi ni ni.

⁴⁵ Le ti ga buen ki ti joo ni tiyayaar tilole ti bir ki jer ti na. Le ti mòmøk ga nan koo unii ngbaan ponn ni, ki ga li bi u ponn ni, le ki bii u ki jer waah nan bi njan pu na. Kina le ni ga li bi dandana aanib bi kaa njan na chee.”

Binib bi ye Yesu aana ni unaatiib na
(Mak 3.31-35; Luk 8.19-21)

⁴⁶ Yesu aah bi len kinipaak ngbaan chee na, le una ni unaatiib dan nan sil lipaal ki ban ke bi len u chee.

⁴⁷ Le kinipaak ngbaan ponn ni ubaa tuk u, “Aana ni aanaatiib si lipaal ki ban bi len aa chee.”

⁴⁸ Le u baa bi, “Njma ye nna? Bilabi ye nnaatiib?”

⁴⁹ le ki taln uñaal møk waadidiliib, le ki bui ke, “Lik, nna ni nnaatiib sɔ.

⁵⁰ Ba pu? unii umøk njan Nte Uwumbør u bi paacham na aah gee pu na, uma le ye nnaal, ni nninkpan, ni nna.”

13

*Unii u yaa njikaabim na aayataŋakl
(Mak 4.1-9; Luk 8.4-8)*

¹ Liyaadaal ngbaan le Yesu nyan lipaal, le ki buen ki ti kal nnyusakpem aagbaan.

² Le kinipaak sakpen dan u chee, ki wiir. Nima le u koo bunɔb ni, nnyun ni, le ki kal bu ponn ni. Kinipaak ngbaan mɔmɔk mu si lipaal.

³ Le u tuk bi tɔbɔr pam nyiyataŋak ponn ni, le ki bui ke, “Ukpaal ubaa le nan buen u ti yaa njikaabim.

⁴ Waah yaa na, le mubaa lir nsan ponn ni. Le inyoon dan nan peei jin.

⁵ Le mubaa mu lir ntakpateer paab, titan aah kaa wiir nin chee na. Titan aah kaa wiir na, le mu guu puln mala.

⁶ Le nwiin puu, ki ton, ki see mu. Mu aah kaa kpa inyaan mbamɔm na, le mu yɔl.

⁷ Le mubaa mu lir ikokon ponn ni. Le ikokon muun le ki ku mu.

⁸ Le mubaa mu lir kitin ki ŋan na ponn ni le ki mar. Ngem lun nkub nkub, ngem mu lun imonko itata, ngem mu lun piitaa piitaa.

⁹ “U kpa litafal na kan, u ŋun.”

*Nyitaa ŋi pu u ŋak bi nyiyataŋak na
(Mak 4.10-12; Luk 8.9-10)*

¹⁰ Le waadidiliib dan nan baa u, “Ba pu aa ŋak bi nyiyataŋak?”

¹¹ Le u bui bi, “Nimi le Uwumbɔr cha ni bee waanaan aabɔbɔrkaan, kaa cha bima bee.

¹² Unii u kpa nlan ki bee Uwumbɔr aanaan aabɔr na, Uwumbɔr ga kpee u, le u li kpa sakpen. Unii u kaa kpa na, Uwumbɔr ga chuu gaa waah kpa mu pɔkaa na.

¹³ Kinipaak ngbaan lik, kaa waa, ki pel kaa ŋun, kaa bee maaliin aatataa. Nima le cha m ŋak bi nyiyataŋak.

¹⁴ Baah bi pu na, le ni gbiin Uwumbɔr aabɔnabr Aisaya aah nan len pu na ke,

‘Bi ga pel ki pel,
kaan bee Uwumbɔr aaliin aatataa.

Bi ga lik ki lik kaan li waa.

¹⁵ Ba pu? binib ngbaan aasui aa bi nibaa ni.

Bitafal kpaa la.

Bi ŋub binimbil,

kaa ban ke binimbil woln,

kaa ban ke bitafal ŋun,

kaa ban ke bisui bee Uwumbɔr aaliin aatataa,

kaa ban ke bi kpeln baabimbil ki dii Uwumbɔr aasan ke u tii bi laafee.*

¹⁶ “Nimi maadidiliib, Uwumbɔr aanyoor bi ni pu; ba pu? ninimbil woln, nitafal mu ŋun.

¹⁷ M tuk nimi mbamɔn la, Uwumbɔr aabɔnabtiib pam ni bininyaam pam nan ban bi kan naah kan tiwan ni na, kaa kan. Bi nan ban bi ŋun naah ŋun tɔbɔr ti na, kaa ŋun ti.”

*Liyataŋakl ngbaan aatataa aah cha pu na
(Mak 4.13-20; Luk 8.11-15)*

¹⁸ “Li pel man aan m tuk nimi unii u yaa njikaabim na aayataŋakl aatataa.

* 13:15 : Lik Aisaya 6.9-10.

¹⁹ Binib yaa n̄un Uwumbør aanaan aabør kaa bee taatataa kan, le kinimbør ga dan nan nyan tibør ti bi bisui ni na. Njikaabim mu lir n̄san ponn ni na le na.

²⁰ Njikaabim mu lir n̄takpateer pu na mu ye binib bi n̄un tibør ngbaan, ki gaa ti mala ni mpopiin na.

²¹ Bi mu aa gaa ti mbam̄m bisui ni. Bi ga li joo ti ni yunn siib. Bi yaa kan limukl ti pu kan, bee binib yaa n̄a bi falaa ti pu kan, libuul ngbaan ni, le bi ga di ti lii.

²² Binib ngem mu bi ke njikaabim mu lir ikokon ponn ni na la. Bi n̄un tibør ngbaan la. Le bitafal bi baabimbin ni, ni liwankpal ni. Nima le ku tibør ngbaan bisui ni, le taa mar.

²³ Binib bi n̄un tibør ngbaan ki bee taatataa, ki kii ti na, bima le bi ke njikaabim mu lir kitin̄ ki n̄an na ponn ni, ki mar na. Ngem lun nkub nkub, ngem mu lun imonko itata, ngem mu lun piitaa piitaa.”

Timoor ti bi ipui ponn ni na aayatanjakl

²⁴ Yesu nan ki njakl bi liyatanjakl liken ke, “Uwumbør aanaan naahn ukpaal u yaa ipui i n̄an na waakpaab ni na la.

²⁵ Kinyeek kibaa daal, binib aah d̄o geen na, le waadin dan nan di timoor yaa n̄mal ipui ngbaan ponn ni, le ki buen.

²⁶ Ipui aah muun ki mar na le bi kan ke timoor mu bi i ponn ni.

²⁷ Le ukpaal ngbaan aatutum dan nan baa u, ‘Timi aaninkpel, saa nan di ipui i n̄an na le di yaa saakpaab ni ii? Timoor ngbaan mu nyan ni la?’

²⁸ Le u bui bi, ‘Maadin ubaa le n̄a kina.’ Le bi baa u, ‘Aa ban ke ti buen ti n̄oi nyan timoor ngbaan aa?’

²⁹ Le u bui bi, ‘Aayii. Di cha ti man. Ni yaa n̄oi nyan timoor ngbaan kan, nibaakan, ipui ibaa mu ga li kpaan n̄oi ki dii ti.

³⁰ Cha man ipui ngbaan ni timoor ngbaan kpaan muun, aan ki nan biir. Ni yaa nan n̄eer lipuicheel kan, m ga tuk bipuicheeb: Puen n̄oi nyan man timoor ngbaan waahr, aan ki buu ti, ki di see mmii, aan ki nin chee ipui ki di fu maapil ponn ni.’ ”

Tisufar aabil aayatanjakl

(Mak 4.30-32; Luk 13.18-19)

³¹ Yesu nan ki njakl bi liyatanjakl liken ke, “Uwumbør aanaan naahn linaanyiimbil li uja ubaa nan di bun waakpaab ni na la.

³² Tisufar ngbaan aabil le ye liwaatiir, n̄jibil m̄m̄m̄k filk jer lima la. Bi yaa di libil ngbaan bun kan, li ga puln ki muun, ki jer tisufar m̄m̄m̄k, ki ga n̄a busub la. Le inyoon i laani paacham na dan nan ter yaadil bu aabon pu.”

Boroboro aanyøk aayatanjakl

(Luk 13.20-21)

³³ Yesu nan ki njakl bi liyatanjakl liken ke, “Uwumbør aanaan naahn boroboro aanyøk mu upii nan di n̄a boroboro aayon ponn ni, aan boroboro ngbaan m̄k duun na la.”

Yesu di njyatanjakl n̄meen ki tuk bi

(Mak 4.33-34)

³⁴ Kina le Yesu njakl njyatanjakl ki tuk kinipaak ngbaan, kaa len tibaa bi chee see njyatanjakl n̄meen.

³⁵ Waah n̄a kina na, le ni gbiin Uwumbør aabønabr aah nan len pu na ke, “M ga waar mm̄b ki njakl njyatanjakl, ki len tibøbərkaan ti nan bər

buyoonn Uwumbør nan naan dulnyaa wee

ki nan saa dandana wee na.”†

Timoor ti nan bi ipui ponn ni na aayatarajakl aatataa

³⁶ Yesu nan siir cha kinipaak ngbaan, ki gir buen kidiik ni. Le waadidiliib dan u chee, ke u tuk bi timoor ti bi ipui ponn ni na aayatarajakl aatataa.

³⁷ Le u bui bi, “Ukpaal u yaa ipui i njan na le ye min Unibon Aabo.

³⁸ Bukpaab ngbaan le ye dulnyaa wee. Ipu i njan na le ye Uwumbor aanaan ni aanib. Timoor ngbaan le ye kinimbonj aanib.

³⁹ Ukpaal aadin u yaa timoor ngbaan na le ye kinimbonj. Lipuicheel le ye dulnyaa aadoon. Bipuicheeb ngbaan le ye Uwumbor aatuuntiib.

⁴⁰ Baah nan njan timoor ti ki di see mmii ponn ni na, dulnyaa aadoon ga nan li bi kina la.

⁴¹ Min Unibon Aabo ga tun ni maatuuntiib dulnyaa wee ni, bi nan chuu titunwanbirdam, ni bitotonj momok, aan ki nyan bi maanaan ni,

⁴² ki di ti na mmii sakpiin ni. Bi ga wii ki nmō njinyin nima chee.

⁴³ N-yoonn ngbaan le bininyaam ga li bi Bite Uwumbor aanaan ni, ki wiin ke nwiin aah wiin pu na. U kpa litafal na kan, u njan.”

Liwankpal li bor na aayatarajakl

⁴⁴ “Uwumbor aanaan naahn liwankpal li bor bukpaab ni, kiti njan ponn ni na la. Le uja ti kan liwankpal ngbaan, le ki ki di biin li pu. Le ni mo u ki ti nyan. Le u buen ke u ti kooh waawan momok, ki gir ti daa bukpaab ngbaan.”

Nleenyaa aayatarajakl

⁴⁵ “Uwumbor aanaan naahn uwankoo u chuun ban nleen mam mu njan na ke u daa na la,

⁴⁶ le ki ti kan nleenyaa mu kpa kidaak sakpen na, le ki buen ti kooh waawan momok, ki ti daa nleenyaa ngbaan.”

Kipok aayatarajakl

⁴⁷ “Uwumbor aanaan naahn kipok ki bijanbam di mee nnyun ni ki chuu ijan mok aabonj na la.

⁴⁸ Kaah gbiin ijan na, le bi dar ki nyan lipaal, le ki kal ki gann ijan i njan na ki di na tibokur ni, ki cha i kaa njan na, ki di mee.

⁴⁹ Dulnyaa aadoon mu ga nan li bi kina la. Uwumbor aatuuntiib ga nan dan dulnyaa ni, ki nan gann titunwanbirdam bininyaam ponn ni,

⁵⁰ ki ti di na mmii sakpiin ni, binib aah wii ki nmō njinyin nin chee na.”

Tibokpokr ni tibonon

⁵¹ Le Yesu baa bi, “Ni bee tibor timina momok aatataa aa?”

Le bi kii, “Een.”

⁵² Le u bui bi, “Unii u tuk binib Uwumbor aakaal na yaa dii mi kan, u naahn udichadaan u nyan ni waawankpal ponn ni tiwankpokr ni tiwaponn.”‡

Nasaref aati njan aanib aah yii Yesu pu na

(Mak 6.1-6; Luk 4.16-30)

⁵³ Waah nan najkl njyatarajak ngbaan ti doo na, le u siir nima,

⁵⁴ le ki gir kun udo aati njan Nasaref ni, le ki ti koo mmeen aadiik ni, ki tuk binib Uwumbor aabor. Waah tuk bi pu na, le ni gar bi. Le bi baa tob, “Uja wee kan nlan mue la chee? U kan mpōon mue la chee ki tun lijnjiir aatun ngbaan?”

⁵⁵ Waa ye kapenta na aabo la aa? Una aa ye Mari la aa? Unaatiib aa ye Jems, ni Josef, ni Simonn, ni Judas la aa?

† 13:35 : Lik Ilahn 78.2. ‡ 13:52 : Nibaakan tiwankpokr ye Uwumbor aagbakpok, tiwaponn mu ye Yesu aamokm.

⁵⁶ Uninkpatiib məmək aa bi do chee na la aa? U kan nlan mue, ni mpəon mue la chee?"

⁵⁷ Bi nan len kina le ki yii u.

Le Yesu bui bi, "Binib pak Uwumbər aabənabtiib see bido aatiŋ ni aanib, ni baachiln ni aanib baanja le aa pak bi."

⁵⁸ Baah kaa gaa u ki kii na, waa nan tun lijnjiir aatun pam nima chee.

14

Jənn u nan muin binib nnyun ni na aakun

(Mak 6.14-29; Luk 9.7-9)

¹ N-yoonn ngbaan le Ubər Herod ɲun Yesu bər,

² le ki bui waatutum ke, "Jənn u nan muini binib nnyun ni na le na. U fikr nkun ni la. Nima le cha u kpa mpəon, ki tun lijnjiir aatun."

³ Budabu pu Herod len kina na le ye ke u nan chuu Jənn ki buu u tikululn ki di u ɲa kiyondiik ni. Taani u cha u nan chuu u na le ye ke Jənn nan bui u

⁴ ke waah joo unaal aapuu Herodias na, naa ɲan, ke u bii Uwumbər aakaal la.

⁵ Jənn aah nan len kina na, le Herod ban ke u ku u, le ki san Juu yaab ijawaan. Bi nan len ke Jənn ye Uwumbər aabənabr la.

⁶ Le Herod aamaaldaal aawiin fuu ni. Le u ɲa tijiir ke bi ji. Le Herodias aabisal dan nan waa liwaal, Ubər Herod ni waanib aanimbiin ni. Le ni məər Herod sakpen.

⁷ Le u puu tipuur ke u ga tii u waah ban pu na.

⁸ Le una bui u ke u bui Ubər Herod ke u tii u Jənn aayil likusambil ponn ni.

⁹ Usapəon ngbaan aah bui u kina na, le Ubər Herod aasui bii. Waah puu tipuur ti bicham aanimbil ni na pu, waa ban ke ti bee.

¹⁰ Nima le u tun unii ke u li cha kiyondiik ponn ni ki ti gii ni Jənn aayil.

¹¹ Le u ti joo ni uyil likusambil ponn ni ki nan di tii usapəon ngbaan. Le u mu di ti tii una.

¹² Le Jənn aadidiliib dan nan yoor linikpol ngbaan ki ti sub, le ki buen ti tuk Yesu.

Yesu aah kpiin binib ɲichur ɲiɲmu pu na

(Mak 6.30-44; Luk 9.10-17; Jənn 6.1-14)

¹³ Yesu aah ɲun kina na, le u koo buɲəb ni, le ki buen kipəək ni, binib aah kaa bi nin chee na. Le kinipaak ngbaan ɲun ke u buen, le ki nyan baatim ni, ki chuun kitin ki buen u chee.

¹⁴ Waah nyan buɲəb ni na, le u kan kinipaak sakpen, le ki san bi kinimbaak, le ki cha bi ponn ni bi ye bibum na pəək.

¹⁵ Naah joor na, le waadidiliib dan nan bui u, "Ti bi kipəək ni la. Ni jer tijaakar aajim yoonn a. Cha kinipaak ngbaan buen itingbaan ni ki ti daa tijaakar ji."

¹⁶ Le u bui bi, "Taa cha bi buen man. Nimi nibaa tii bi tijaakar bi ji man."

¹⁷ Le bi bui u, "Njoroboro kpin ɲiɲmu ni ijan ilee baanja le bi."

¹⁸ Le u bui bi, "Li joo ni tii ni mi man,"

¹⁹ le ki bui kinipaak ngbaan, "Kal kitin timosəonn pu man," le ki yoor njoroboro kpin ɲiɲmu ni ijan ilee ngbaan, ki waan lik paacham, ki doon Uwumbər, le ki gii boroboro ni ijan ngbaan, ki di tii waadidiliib. Le bi yakr siin kinipaak ngbaan mək aanimbiin ni.

²⁰ Bi məmək nan ɲman ki bab. Baah ɲman ki bab ki gur ni na, le Yesu aadidiliib nan yoor tijaakar ti gur na ki gbiin tibəəkur kipiik ni tilee.

²¹ Bijab bi jin tijikaar ngbaan na ga nan li fuu njichur njjmu. Baa nan kahn bipiib ni mbim kpee.

*Yesu aah chuun nnyun pu pu na
(Mak 6.45-52; Jənn 6.15-21)*

²² Libuul ngbaan ni le Yesu muk waadidiliib ke bi koo buɲɔb ni ki loln u pu nsan ki puur nnyusakpem na. Le u tuk kinipaak ngbaan ke bi li chaa kun.

²³ Waah tuk bi kina na, le u jon lijool paab ubaa, u ti mee Uwumbɔr. Le ni mue. Le u bi nima chee ubaa.

²⁴ Waadidiliib mu bi buɲɔb ni nnyusakpem aakaasisik ni. Libuln nan daar sakpen ki tok bi, tinyunkpenn mu yɛɲni baanɔb.

²⁵ Ikojja aah wii buyoonn na, le u chuun nnyun paab, ki buen bi chee, ki ti njaj bi.

²⁶ Waadidiliib aah kan u chuun nnyun pu na, le ijawaan chuu bi sakpen, le bi len ke ni ye utekpiir aawiin la, le ki faa ikuun tɔn tɔn.

²⁷ Libuul ngbaan ni le Yesu bui bi, “Chuu nibaa man. Min ye. Ni taa san ijawaan man.”

²⁸ Le Piita bui u, “Ndindaan, ni yaa sil ye si kan, bui mi ke m chuun nnyun pu ki dan aa chee.”

²⁹ Le Yesu bui u, “Li chuun choo.” Le Piita nyan buɲɔb ni, ki chuun nnyun paab ki cha Yesu chee.

³⁰ Le u kan libuln aah daar ki feeni tinyunkpenn pu na, le ki san ijawaan, le ki piin ki bi muini cha, le ki teen ke, “Ndindaan, nyan mi.”

³¹ Libuul ngbaan ni le Yesu taln unjaal ki chuu u, le ki bui u, “Saa gaa mi ki kii mbamɔm. Ba ɲa aa joo mi beeni?”

³² Le bi mɔmɔk bilee koo buɲɔb ni. Libuul ngbaan ni le libuln njmin.

³³ Le binib bi bi buɲɔb ponn ni na gbaan Yesu aanimbiin ni, ki dooni u, le ki len ke, “Mbamɔn, aa sil ye Uwumbɔr Aajapɔon la.”

*Yesu aah tii bibum laafee Genesaret aatinj ni pu na
(Mak 6.53-56)*

³⁴ Le bi fuu nnyusakpem aadapuul, Genesaret aatinj chee, le ki nyan buɲɔb ni.

³⁵ Le kitinj ngbaan aanib bee u, le ki buen itingbaan mɔmɔk ni, ki ti yoor bibum mɔmɔk, ki joo ni bi Yesu chee,

³⁶ ki nan mee u ke u cha bibum ngbaan meeh waabɔkul aamɔjuul. Binib bimɔk meeh li na pɔɔk libuul ngbaan ni.

15

*Biyaajatiib aakaal
(Mak 7.1-13)*

¹ N-yoonn ngbaan le Farisii yaab, ni Uwumbɔr aakaal aamɔmɔkb nyan ni Jerusalem ni ki dan Yesu chee, le ki nan baa u,

² “Ba ɲa saadidiliib bii tiyaajatiib aakaal, kaa njir birjaal aan ki nin ji tijikaar?”

³ Le Yesu baa bi, “Ba ɲa ni mu bii Uwumbɔr aakaal, nimi aakaal pu?”

⁴ Uwumbɔr len ke, ‘Aa li pak aate ni aana,’* ki ki len ke, ‘Unii yaa len tibɔbir lii ute bee una pu kan, ni ku u.’†

⁵ Tɔ, nimi le len ke unii yaa bui ute, bee una, ‘Maah ba ga tii si ni na, maan ki njmaa tii si. M di tii Uwumbɔr a,’

* 15:4 : Lik Nnyam 20.12; Ikaal 5.16. † 15:4 : Lik Nnyam 21.17; Liifai Yaab 20.9.

⁶ ki yaa kaa pak ute kan, ni len ke naa kpa taani. Naah len kina na, le ni yii Uwumbər aabər nimi aakaal pu.

⁷ Ni ye biɲmanɲmannim la. Uwumbər aabənabr Aisaya aah nan len nimi aabər pu na, u nan len mbamən la, ke,

⁸ ‘Binib ngbaan pak Uwumbər buməb ni la.

Bisui daa u chee.

⁹ Bi dooni u yoli la,
ki mək binib biyaaɲatiib aakaal
ke ni ye waakaal la.’”[‡]

Tiwan ni ɲani unii titunwanbirdaan na

(Mak 7.14-23)

¹⁰ Le Yesu yin kinipaak ngbaan, ki nan bui bi, “Li pel man, aan ki bee man maah ga tuk nimi pu na aatataa.

¹¹ Tijikaar ti koo unii aaməb ni na aan ɲmaa ɲa u titunwanbirdaan. Tiwan ni nyan uməb ni na, nima le ɲani u titunwanbirdaan.”

¹² Le Yesu aadidiliib dan nan baa u, “Saa nyi ke saah len pu na le cha Farisii yaab gee liɲuul aa?”

¹³ Le u bui bi, “Tisufar timək Nte Uwumbər aa bun ti na, u ga chuu ɲoi ti la.

¹⁴ Taa gar bi man. Bi ye bisanməkɲ bi jəb na la. Ujoon yaa mək ujoon nsan kan, bi məmək bilee ga lir libuul ponn ni la.”

¹⁵ Le Piita bui Yesu, “Tuk timi liyataɲakl ngbaan aatataa.”

¹⁶ Le Yesu baa bi, “Ni mu aa kee bee maaliin aatataa aa?”

¹⁷ Tiwan ni koo unii aaməb ni na koo lipuul ni, le u ti sən. Naa nyi kina aa?

¹⁸ Tiwan ni nyan unii aaməb ni na, ni nyan usui ni, ki ɲani u titunwanbirdaan la.

¹⁹ Tiwan ni nyan binib aasui ni na le ye ilandak i kaa ɲan na, ni linikul, ni kidagook aatuln, ni kinaayuk, ni linyaməngee, ni ɲsisiibil.

²⁰ Nimina le ɲani unii titunwanbirdaan. U yaa kaa ɲir uɲaal ki ji tijikaar kan, nima le aan ɲa u titunwanbirdaan.”

Upii aah gaa Yesu ki kii mbaməm pu na

(Mak 7.24-30)

²¹ Le Yesu nyan nima, ki buen Taya ni Saidonn aatingbaan ni.

²² Le upii u ye Kanaann aabo na bi nima, le ki dan nan teen ke, “Ndindaan, si u ye Uɲər David Aayaabil na, san mi kinimbaak. Tiyayaar le joo mbisal ki muk u sakpen a.”

²³ Le Yesu aa len tibaa. Le waadidiliib dan nan gan Yesu ke u jenn u, u paa bi pu ki kpa kifuuk sakpen a.

²⁴ Le Yesu bui bi, “Uwumbər tun ni mi ke m nan ter Israel yaab bi yenn Uwumbər aasan ni na baanja la.”

²⁵ Waah len kina na, le upii ngbaan dan ki nan gbaan unimbiin ni ki doon u, le ki bui u, “Ndindaan, ter mi.”

²⁶ Le Yesu bui u, “Ti yaa di mbim aajikaar ki di tii ibə kan, naa ɲan.”

²⁷ Le u bui u, “Ndindaan, ni ye mbamən la; ibə mu tee ji ɲijikaabol ɲi nyan ni idindaan aateebul pu ki lir ni kitin na.”

²⁸ Le Yesu bui u, “Upii, aa gaa mi ki kii mbaməm la. Saah ban pu na, ni ɲa kina ki tii si.” Libuul ngbaan ni le ubisal pəək, kaa ki bun.

Yesu aah tii bibum pam laafee pu na

[‡] 15:9 : Lik Aisaya 29.13.

²⁹ Yesu nan siir nima ki bə dii Galilee Aanyusakpem ni, le ki ti jon lijool paab, le ki kal kitinj.

³⁰ Le kinipaak sakpen joo ni biwəb, ni bijoom, ni bibirb, ni bitaageeb, ni bibum aabən, ki nan di bil Yesu aanimbiin ni. Le u tii bi məmək laafee.

³¹ Le ni gar kinipaak ngbaan pam; bi kan bibirb len tibər, ni bitaagendam pəək ki chuun, ni biwəb mu fii chuun, ni bijoom aanimbil likr. Le bi pak Israel yaab Aawumbər.

*Yesu aah kpiin binib njichur njinaa pu na
(Mak 8.1-10)*

³² Yesu nan yin waadidiliib ke bi dan u chee, le ki bui bi, “M san kinipaak ngbaan kinimbaak la; bi bi m chee iwiin itaa, kaa kpa nibaa bi ji. Maa bən m tuk bi ke bi li chaa kun, kaa puen tii bi tijikaar ke bi ji. Nibaakan, bi ga ti fik nsan ponn ni.”

³³ Le waadidiliib bui u, “Ti bi kipəək ni la. Ti ga kan tijikaar la chee aan ki tii kinipaak ngbaan aan bi ji bab?”

³⁴ Le u baa bi, “Ni kpa njiboroboro kpin njija?”

Le bi bui u, “Ti kpa njiboroboro kpin njilole, ni njanbim siib.”

³⁵ Le u bui kinipaak ngbaan, “Kal kitinj man,”

³⁶ Le ki yoor njiboroboro kpin njilole ni njanbim ngbaan, le ki doon Uwumbər, ki gii gii, ki di tii waadidiliib, le bi yakr siin kinipaak ngbaan məmək aanimbiin ni.

³⁷ Le bi məmək njman ki bab. Baah njman ki bab na, le waadidiliib yoor tijikaar ti gur na, ki gbiin tibəəkur tilole.

³⁸ Bijab bi nan jin tijikaar ngbaan na nan ye bijab njichur njinaa la. Baa nan kahn bipiib ni mbim kpee.

³⁹ Le u bui kinipaak ngbaan, “Li chaa kun man,” le ki koo bujəb ni, ki buen Magadann aatinj ni.

16

*Baah ban ke Yesu tun lijinjiiir aatuln pu na
(Mak 8.11-13; Luk 12.54-56)*

¹ Farisii yaab ni Sajusii yaab bibaa nan dan Yesu chee, ki ban bi tən u, le ki bui u, “Tun lijinjiiir aatuln Uwumbər aapən pu, aan ti kan.”

² Le u bui bi, “Paacham yaa maln kijook kan, le ni bui ke utaal aan nu.

³ Paacham yaa maln ki bəln kichakpiik ni kan, le ni bui ke utaal ga nu din. Paacham pu, le ni beer ke utaal ga nu aan waan nu. Le naa bee Uwumbər aah njani pu dandana na.

⁴ Nimi dandana aanib, ni ye titunwanbirdam la, kaa dii Uwumbər, nima le ni ban lijinjiiir aatuln. Uwumbər aah nan njə lijinjiiir aatuln ki njə waabənabr Jona pu na, lituln limina aaboln le ni ga kan. Maan mək nimi lijinjiiir aawan niken kpee.”

Waah len kina na, le u siir nima ki cha bi.

*Bi li nyi Farisii yaab ni Sajusii yaab aaməkm
(Mak 8.14-21)*

⁵ Le u ni waadidiliib puur nnyusakpem. Le waadidiliib suln, kaa joo boroboro.

⁶ Le Yesu bui bi, “Ni li nyi man Farisii yaab ni Sajusii yaab aaboroboro aanyək bər.”

⁷ Le bui bui təb, “Taah kaa joo boroboro na, nima le cha u len kina.”

⁸ Le Yesu bee baah len təb chee pu na, le ki baa bi, “Ba pu ni len təb chee ke naa joo boroboro? Naa gaa mi ki kii mbaməm.

9 Naa kee bee maabimbin aa? Naa teer maah nan di njiboroboro kpin njijmu kpiin bijab njichur njijmu pu na aa? Ni nan yoor tijikaar ti gur na tibɔɔkur tinja?

10 Naa teer maah nan di njiboroboro kpin njilole kpiin bijab njichur njinaa pu na aa? Ni nan yoor tijikaar ti gur na tibɔɔkur tinja?

11 Ba pu naa bee ke maa len boroboro aabɔr? M len ke ni li nyi Farisii yaab ni Sajusii yaab aaboroboro aanyɔk aabɔr la.”

12 Waah len kina na, le bi bee ke waa len boroboro aabɔr. U len ke bi li nyi ki taa dii Farisii yaab ni Sajusii yaab aamɔkm la.

*Piita aah len Yesu aabɔr pu na
(Mak 8.27-30; Luk 9.18-21)*

13 Le Yesu buen Siisarea Filipi aatingbaan ni. Waah bi nima na, le u baa waadidiliib, “Binib bui ke min Unibɔn Aabo ye njima?”

14 Le bi bui u, “Bibaa len ke aa ye Jonn u nan muini binib nnyun ni na la, le biken mu len ke aa ye Uwumbɔr aabɔnabr Elaija u nan bi n-yaayoonn na la, le biken mu len ke aa ye Uwumbɔr aabɔnabr Jeremia, bee Uwumbɔr aabɔnabr ubaa la.”

15 Le u baa bi ke, “Nimi, ni len ke m ye njima?”

16 Le Simonn Piita bui u, “Aa ye Kristo u ga gaa binib lii na. Aa ye Uwumbɔr u fu na Aajapɔɔn la.”

17 Le Yesu bui u, “Simonn, Jonn aajapɔɔn, Uwumbɔr aanyoor bi aa pu la. Naa ye unibɔn le kpiir kina mɔk si. Nte Uwumbɔr u bi paacham na le kpiir kina mɔk si.

18 Piita, m tuk si la, aa ye litakpal* la. Litakpal limina pu le m ga di maanib siin. Le nkun aapɔɔn aan nyan bi.

19 M ga tii si mpɔɔn Uwumbɔr aanaan ni. Tiwan ni aa ga buu dulnyaa wee ni na, nima le buu paacham mu. Tiwan ni aa ga buur lii dulnyaa wee ni na, nima le buur lii paacham mu.”

20 Le Yesu sur waadidiliib ke bi taa tuk unii ubaa ke u ye Kristo ngbaan.

*Yesu tuk waadidiliib waah ga ji falaa pu na
(Mak 8.31-9.1; Luk 9.22-27)*

21 N-yoonn ngbaan le Yesu piin ki bi kpiir tuk waadidiliib, “See m buen Jerusalem ki ji falaa sakpen. Juu yaab aaninkpiib, ni Uwumbɔr aato-toorninkpiib, ni Uwumbɔr aakaal aamɔmɔkb ga nj mi falaa sakpen, le ki ku mi. Iwiin itaadaal le Uwumbɔr ga fikr mi nkun ni.”

22 Le Piita di u nyan n-gbaan, le ki ti sur u ke, “Ndindaan, Uwumbɔr cha ni nj libuln ki daa jer. U taa cha ni pii si.”

23 Le Yesu fenn lik Piita le ki bui u, “Kinimbɔnj, siir foor m chee. Aa ye lisugeln la, le ki lek mi nsan. Aa dak ke unibɔn aah dak pu na la, kaa dak ke Uwumbɔr aah dak pu na.”

24 Yesu nan bui waadidiliib, “Unii yaa ban u dii mi kan, cha u yii ubaa, ki yoor waadɔpuinkoo aan ki li dii mi.

25 Unii umɔk kaan njmaa kpo m pu na kan, waamɔfal ga bee yɔli la. Unii umɔk ga njmaa kpo m pu na kan, u ga kan limɔfal li kaa kpa ndoon na.

26 Unii yaa kan dulnyaa wee ni aawan mɔmɔk ki lann waamɔfal kan, ba aanyoor le u kan? Unii tee ga di ba ki daa waamɔfal?

27 Min Unibɔn Aabo ga fuu ni ki ga li kpa Nte Uwumbɔr aapɔɔn. Le Uwumbɔr aatuuntiib ga li dii mi. N-yoonn ngbaan le m ga tii binib mɔmɔk lipal, baatuln aah njee pu na.

* 16:18 : Piita aataataa le ye ke “litakpal”.

28 M tuk nimi mbamɔn la, binib bi si do na ponn ni bibaa aan kpo see bi puen kan min Unibɔn Aabo jin maanaan waahr.”

17

Yesu aawon aah kpeln pu na

(Mak 9.2-13; Luk 9.28-36)

1 Iwiin iloob aah jer na, le u di Piita, ni Jems, ni unaal Jɔnn, ki jon lijool fɔfɔk libaa paab, bibaa.

2 Le uwon kpeln binimbil ni. Unimbil wɔb wiin ke nwiin aah wiin pu na. Le waawanpeenkaan kpaln tiwanpipinn ke nwiin aah piin pu na.

3 Le bi kan n-yaayoonn na aabɔnabtiib Moses ni Elaija bi len u chee tibɔr.

4 Le Piita bui u, “Ndindaan, taah bi do na, ni njan. Aa yaa gee kan, cha m njan jiboo nɔta, ki di libaa tii si, ki di liken tii Moses, ki di liken tii Elaija.”

5 Waah beenin bi len kina na, libuul ngbaan ni le ntaalangbapiin dan nan biin bi pu. Le nneel len ntaalangbapiin na ponn ni ke, “Njapɔɔn u m gee u na sɔ. Nnimbil gbiin u. Li njan waah len pu na man.”*

6 Waadidiliib aah njan nneel ngbaan pu na, le bi san ijawaan sakpen, le ki lir kitinj lichichikr.

7 Le Yesu dan nan meeh bi, ki bui bi, “Fii man. Taa san ijawaan man.”

8 Le bi waan lik paacham, kaa ki kan ubaa see Yesu baanja.

9 Le bi gir sunn ni lijool ngbaan taab. Baah bi sunni na, le Yesu bui bi, “Ni taa tuk ubaa naah kan pu na, ki nan saa buyoonn min Unibɔn Aabo ga fikr nkun ni na.”

10 Le bi baa u, “Ba pu Uwumbɔr aakaal aamɔmɔkb len ke Elaija le ga puen dan le Kristo† nin fuu ni?”‡

11 Le u bui bi, “Mbamɔn, see Elaija fuu ni, ki nan toor tiwan mɔmɔk.

12 M tuk nimi la, Elaija puun fuu ni a. Le baa nyi u, ki njan u baah ban pu na. Baah njan u falaa pu na, kina le bi ga njan min Unibɔn Aabo mu falaa.”

13 Yesu aah len Elaija aabɔr kina na, le waadidiliib bee ke u len Jɔnn u nan muini binib nnyun ni na aabɔr la.

Yesu aah nyan libimbikl ubo ni pu na

(Mak 9.14-29; Luk 9.37-43a)

14 Le bi fuu kinipaak ngbaan aah bi nin chee na. Baah fuu ni na, le uja ubaa dan nan gbaan unimbiin ni,

15 le ki bui u, “Ndindaan, san maabo kinimbaak. Libimbikl le joo u, ki njan u falaa sakpen, ki cha u lir mmii ni, ni nnyun ni kpala kpala.

16 M joo ni u saadidiliib chee, le baa njan nyan libimbikl na u ni.”

17 Le Yesu bui ke, “Nimi dandana aanib, naa gaa Uwumbɔr ki kii, ki mu aa dii u mbamɔm. Ni ban ke m yunn ni chee kinye pu, aan ki li kpa limɔr ni pu, aan ni gaa mi ki kii? Li joo ni ubo ngbaan m chee.”

18 Baah joo ni u na, le Yesu kae libimbikl li joo u na. Le li nyan u ni. Libuul ngbaan ni le u pɔɔk, kaa ki bun.

19 Le Yesu aadidiliib dan u chee bibaa, le ki nan baa u, “Ba pu taa njan nyan libimbikl ngbaan u ni?”

20 Le u bui bi, “Naa gaa Uwumbɔr ki kii mbamɔm. Nima le naa njan nyan li. M tuk nimi mbamɔn la, ni yaa gaa Uwumbɔr ki kii siib kina kan, ni ga bui lijool limina ke, ‘Fii nima chee,’ le li ga fii. Nibaa aan li pɔɔ ni chee. [

* 17:5 : Lik Aisaya 42.1. † 17:10 : Hiibru aaliin ni, bi yin Kristo ke Masiya. Naatataa le ye ke unii u ga gaa binib lii na. ‡ 17:10 : Lik Malakai 4.5.

²¹ Libimbikl limina aaboln ma kan, ni yaa kaa lul buməb ki mee Uwumbər kan, naan n̄maa nyan li.”]

*Yesu aah ki tuk bi waakun aabər pu na
(Mak 9.30-32; Luk 9.43-45)*

²² Waadidiliib məmək aah nan bi Galilee aatiŋ ni na, le u bui bi, “Bi ga di min Unibən Aabo n̄a binib aarjaal ni,

²³ le bi ku mi. Le iwiin itaadaal Uwumbər ga fikr mi nkun ni.”
Le biponn bii sakpen.

Uwumbər Aadichal aamombil

²⁴ Yesu ni waadidiliib aah fuu Kapenaum aatiŋ ni na, le binib bi gaal Uwumbər Aadichal aamombil na dan nan baa Piita, “Saaməmək a a pa Uwumbər Aadichal aamombil aa?”

²⁵ Le u bui bi ke, “U pa la.”

Piita aah fuu linampal na, le Yesu puen len u chee ke, “Simonn, dulnyaa wee ni aabərb gaal baatiŋ aanib chee lampoo aan bicham chee? Aa dak kinye?”

²⁶ Le u bui u, “Bicham chee.”

Le Yesu bui u, “Kina kan, baatiŋ aanib aa pa.

²⁷ Tə, taa ban ti koo baataani ni. Li cha nnyusakpem ni ki ti di njapiin lii nnyun ni. Saah ga chuu njan aajan u na, yoor u ki chuu waar uməb. Aa ga kan limombil uməb ponn ni. Nyan li ki ti pa tii bi, m ni si pu.”

18

Ulaw ye uninyuun?

(Mak 9.33-37; Luk 9.46-48)

¹ N-yoonn ngbaan le Yesu aadidiliib dan nan baa u, “Uwumbər aanaan ni, ulaw tee ye uninyuun?”

² Le u yin ubo ke u dan u chee, ki di u siin bikaasisik ni,

³ le ki bui bi, “M tuk nimi mbamən la, ni yaa kaa kpeln ki bi ke bibilb waatiir aah bi pu na kan, naan koo Uwumbər aanaan ni.

⁴ Unii umək sunn ubaa taab ki bi ke ubo waatiir umina aah bi pu na kan, udaan ngbaan le ye uninyuun Uwumbər aanaan ni.

⁵ Unii umək gaa ubo umina aaboln maayimbil pu na, u gaa mi le na.”

Taa təŋ ubo ubaa ke u tun titunwanbir

(Mak 9.42-48; Luk 17.1-2)

⁶ “Unii yaa təŋ mbim bi gaa mi ki kii na ponn ni ubaa ke u tun titunwanbir kan, tibəbir ga li bi u pu. Bi yaa ba tee di kinaak sakpeŋ ki di tul leen uneen ni, ki tur u lii nnyusakpem ni, nin chee nyoo na kan, ni ba soor ki tii u, ni u təŋ ubo ubaa.

⁷ Ntəŋ pu, tibəbir bi dulnyaa wee ni aanib pu. Tə, ntəŋ ga li bi. Tibəbir mu bi unii u təŋ binib ke bi tun titunwanbir na pu.

⁸ “Aa yaa gee tiwan ke saah gee arjaal, bee aataal pu na kan, tiwan ngbaan yaa təŋ si ke aa tun titunwanbir kan, di ni lii. Aa yaa lann n̄jaal mubaa, bee liitaal libaa, ki kan liməfal li kaa kpa ndoon na kan, ni soor ni aa li kpa n̄jaal ilee ni n̄jataa n̄jilee ki ti li bi mmii mu kaan junn na ni.

⁹ Aa yaa gee tiwan ke saah gee aanimbil pu na kan, tiwan ngbaan yaa təŋ si ke aa tun titunwanbir kan, di ni lii. Aa yaa lann linimbil libaa, ki kan liməfal li kaa kpa ndoon na kan, ni soor ni aa li kpa n̄jimbil n̄jilee, ki ti li bi mmii mu kaan junn na ni.”

*Kiwakork ki wɔŋ na aayatarɔkl**(Luk 15.3-7)*

¹⁰“Li nyi man ki taa lik bibilb ponn ni ubaa fam. M tuk nimi la, baatuuntiib bi paacham Nte Uwumbɔr aanimbiin ni n-yoonn mɔmɔk. [

¹¹Min Unibɔn Aabo dan dulnyaa wee ni ke binib bi wɔŋ na ŋmar la.]

¹²“Unii yaa kpa ipiih nkub, i ponn ni ubaa yaa wɔŋ kan, ni dak ke u ga ŋa kinye? U ga di cha ipiih imonko inaa ni kipiik ni iwae na ligongoln paab, ki buen ti ban upiih u wɔŋ na la.

¹³M tuk nimi mbamɔn la, u yaa ti kan u kan, u ga li mɔɔni upiih ngbaan pu, ki jer waah ga li mɔɔni ipiih imonko inaa ni kipiik ni iwae i kaa wɔŋ na pu na.

¹⁴Kina le Nite Uwumbɔr u bi paacham na aa ban ke bibilb waatiib ngbaan ponn ni ubaa wɔŋ.”

Saah ga ŋa aana aabo u ŋa si bakaa na pu na

¹⁵“Aana aabo yaa ŋa si bakaa kan, pɔɔn aabaa ki buen ti kan u n-gbaan suuna ki tuk u waataani. U yaa ŋun tii si kan, aa giin u ki siin waabuul ni la.

¹⁶U yaa yii, kaa kii tii si kan, pɔɔn aabaa ki ban unii ubaa, bee bilee, ki ki buen u chee ki ti kan u, aan binib bilee, bee bitaa ngbaan ŋun tibɔr ngbaan mɔmɔk ki li ye saaseeraadam.*

¹⁷U yaa yii, kaa kii tii bi mu kan, nyan ti mpaan pu ki tuk Uwumbɔr aanib. U yaa yii, kaa kii tii bi mu kan, ni lik u ke ulampoogaar, bee unii u kaa dii Uwumbɔr aasan na.

¹⁸“M tuk nimi mbamɔn la, tiwan ni, ni ga buu dulnyaa wee ni na, nima le buu paacham. Tiwan ni, ni ga buur lii dulnyaa wee ni na, nima le buur lii paacham mu.

¹⁹“Cha m moo tuk nimi man, ni ponn ni bilee yaa kpaan kimɔbaan dulnyaa wee ni, ki mee Nte Uwumbɔr u bi paacham na kan, u ga ŋa naah ban pu na ki tii nimi.

²⁰Binib bilee, bee bitaa, yaa kuun tɔb chee maayimbil pu kan, m ga li bi bikaasisik ni.”

Unii u kaa di cha pinn waatutunjeer na

²¹Le Piita dan nan baa Yesu, “Ndindaan, nna aabo yaa ŋani mi bakaa kan, m ga di cha pinn u nfum muŋa? Nfum mulole ee?”

²²Le Yesu bui u, “Maa tuk si ke nfum mulole. Cha pinn u imonko itaa ni kipiik nfum mulole.

²³Ba pu? Uwumbɔr aanaan naahn ubɔrkpaan u nan ban u bee waatutum aah joo waapɔln pu na la.

²⁴Waah piin ki bi lik kina na, le bi joo ni waatutunn ubaa u joo waapɔln tikunabr aamombil ŋichur ŋichur kipiik.†

²⁵Waah kaa kpa ŋimombil ŋibaa ki ga pa lipɔln ngbaan na, le udindaan bui ke bi di u ni upuu, ni waabim, ni waah kpa tiwan ni na mɔmɔk, ki di kooh, aan ki di ŋimombil ngbaan pa lipɔln ngbaan.

²⁶Le ututunn ngbaan gbaan udindaan aanimbiin ni, ki garj u ke, ‘Ndindaan, pɔɔn aabaa ki ji limɔr. M ga pa si maah jin saapɔln li mɔk na.’

²⁷Le udindaan san u kinimbaak, ki di cha pinn u lipɔln ngbaan, le ki di u lii.

²⁸“Le ututunn ngbaan nyan lipaal, ki ti kan waatutunjeer u joo waapɔln kpakpaln nkub na, le ki chuu u, le ki chuu uneen ni, ki bui u ke, ‘Pa mi saah joo maapɔln li na.’

* **18:16** : Lik Ikaal 19.15. † **18:24** : Griik aaliin ni, bi ŋmee ke “talenti ŋichur kipiik.” Ni ga fuu unii aapal ki ti saa ŋibin kipiik ni ŋiŋmu la.

²⁹ Le waatutuŋeer ngbaan gbaan unimbiin ni, ki gaŋ u ke, ‘Pɔɔn aabaa ki ji limɔr. M ga pa si.’

³⁰ Le waa kii, le ki chuu u ti ŋa kiyondiik ni, u li bi nima ki ti saa buyoonn u ga pa lipɔln ngbaan na.

³¹ Waatutuŋeertiib aah kan kina na, le ni bii bisui sakpen. Le bi dan nan tuk bidindaan waah ŋa pu na mɔmɔk.

³² Le bidindaan yin u, ki nan bui u, ‘Aa ye bakadaan la. Saah gaŋ mi na, le m di cha pinn si saapɔln mɔmɔk.

³³ Aa mu ba ga san saatutuŋeer kinimbaak ke maah san si pu na la.’

³⁴ Udindaan aah gee liŋuul u pu sakpen pu na, le u cha bi ti ŋani u falaa kiyondiik ni, ki ti saa buyoonn u ga pa lipɔln ngbaan mɔmɔk doo na.

³⁵ “Tɔ, unii umɔk kaa di cha pinn una aabo usui ponn ni na kan, Nte Uwumbɔr u bi paacham na mu ga daa utafal kina la.”

19

Uja taa jenn upuu

(Mak 10.1-12)

¹ Yesu aah len kina ti doo na, le u nyan Galilee aatin ni, ki buen Judea aatin ki bi Jɔɔdann aamɔɔdapuul na ni.

² Le kinipaak sakpen dii u. Le u cha bi ponn ni bi ye bimum na pɔɔk.

³ Le Farisii yaab bibaa nan dan u chee, ki ban bi tɔŋ u, le ki baa u, “Uja yaa jenn upuu lii waageehn pu kan, timi aakaal kii kina aa?”

⁴ Le Yesu baa bi, “Naa karn Uwumbɔr Aagban aah len pu na aa? Ni ŋmee ke Uwumbɔr u naan bi na, u nan naan uja ni upii.*

⁵ Le ki len ke waah naan uja ni upii na, uja yaa yoor upii kan, bi ga nya cha bitetiib ni binatiib, ki kpaan tɔb chee, ki ŋa unibaan.†

⁶ Nima pu na, baa ki ye binib bilee, bi ye unibaan la. Uwumbɔr aah kpaan bi na, unibɔn taa yakr bi.”

⁷ Le Farisii yaab ngbaan baa u, “Ni yaa ye kina kan, ba pu Moses nan len ke uja yaa ban u jenn upuu kan, u ŋmee kigban ponn ni ke u jenn u, ki di tii u, ki nin jenn u?”

⁸ Le Yesu bui bi, “Nitafal aah pɔɔ pu na, nima le cha Moses tii nimi nsan ke ni jenn nipuutiib. N-yoonn mu Uwumbɔr nan naan tiwan mɔmɔk ki nan saa dandana wee na, waa tii bi nsan kina.

⁹ M tuk nimi la, upii yaa kaa gɔr kidagook, aan uchal jenn u lii ki ki yoor upii uken kan, uja ngbaan kpaln udagoor la. [Upii aachal yaa jenn u lii, uja uken yaa yoor upii ngbaan kan, uja ngbaan kpaln udagoor la.”]

¹⁰ Le Yesu aadidiliib bui u, “Uja ni upuu aabɔr yaa ye kina kan, uja yaa kaa yoor upii kan, ni soor.”

¹¹ Le Yesu bui bi, “Bijab mɔmɔk aan ŋmaa gaa naah len pu na ki yii bipiib mɔmɔk. Bijab bi Uwumbɔr tii bi mɔɔn ke bi yii bipiib na, bima le ga ŋmaa yii bi.

¹² Bibaa bi, baah ma bi na, baa ye bijab. Bibaa mu bi, bi kpa bi la. Bibaa mu bi, ki yii bipiib mɔmɔk Uwumbɔr aanaan aatuln pu. Uja umɔk ga ŋmaa gaa tibɔr ngbaan ki yii bipiib mɔmɔk na, u gaa ti.”

Yesu aah ŋa Uwumbɔr aanyoor ki ŋa mbim pu pu na

(Mak 10.13-16; Luk 18.15-17)

¹³ Le binib joo ni mbim ki di dan Yesu chee ke u nan di unjaal paan bi pu, ki mee Uwumbɔr tii bi. Le waadidiliib kae bi.

* 19:4 : Lik Mpiin 1.27; 5.2. † 19:5 : Lik Mpiin 2.24.

¹⁴ Le Yesu bui bi, “Cha mbim ngbaan dan m chee man. Taa ki jenn bi man. Binib bi aabimbin bi ke mbim aah bi pu na, bima le yeh Uwumbør aanaan.”

¹⁵ Le u di unjaal paan bi pu, le ki siir nima.

Yesu aah tuk uwankpadaan ubaa pu na

(Mak 10.17-31; Luk 18.18-30)

¹⁶ Unachipɔɔn ubaa nan dan Yesu chee le ki nan baa u, “Umɔmɔkr, m ga tun litunyaan bayaar aan ki kan limɔfal li kaa kpa ndoon na?”

¹⁷ Le Yesu baa u, “Ba pu aa baa mi litunyaan pu? Uwumbør baanja le njan. Aa yaa ban limɔfal li kaa kpa ndoon na kan, kii waakaal.”

¹⁸ Le u ki baa u, “Mulakaal?”

Le Yesu bui u, “Taa ku binib; taa gɔr kidagook; taa su kinaayuk; taa li ye nnyamɔn aaseeraadaan;

¹⁹ li pak aate ni aana;‡ li gee aana aabo ke saah gee aabaa pu na.”§

²⁰ Le unachipɔɔn ngbaan bui u, “M joo ikaal imina mɔmɔk tibir ni la. Ba gur?”

²¹ Le Yesu bui u, “Aa yaa ban ke aa li bi mbamɔm kan, buen ti kooh saah kpa tiwan nimɔk na, ki di nɔimombil ngbaan di tii bigiim, aan ki li kpa liwangol paacham, aan ki dan nan dii mi.”

²² Unachipɔɔn ngbaan aah nɔun kina na, le ni nja u mpombiin; ba pu? u nan kpa liwankpal sakpen a. Le u siir nima.

²³ Le Yesu bui waadidiliib, “M tuk nimi mbamɔn la, ni pɔɔ uwankpadaan koo Uwumbør aanaan ni.

²⁴ Cha m moo tuk nimi man, uwankpadaan aah ga koo Uwumbør aanaan ni pu na, ni pɔɔ jer laakumii aah ga koo seerkaa aaboln ni pu na.”

²⁵ Waadidiliib aah nɔun kina na, le ni gar bi pam. Le bi baa u, “Ni yaa ye kina kan, nja ga tee njar?”

²⁶ Le Yesu lik bi le ki bui bi, “Ni pɔɔ binib le chee. Nibaa aa pɔɔ Uwumbør chee.”

²⁷ Le Piita bui u, “Lik, ti nan di timi aawan mɔmɔk di lii ki dii si. Ti ga kan ba aanyoor?”

²⁸ Le Yesu bui bi, “M tuk nimi mbamɔn la, min Unibɔn Aabo ga kal libɔrjal pu, ki kan mpakm sakpen dulnyaapɔɔn ponn ni. N-yoonn ngbaan, nimi bi dii mi na mu ga kal nɔibɔrjal kipiik ni nɔilee pu, ki ga ji Israel yaab aanibol kipiik ni nɔilee tibɔr.

²⁹ Unii umɔk di cha waadichal, bee ukpetiib, bee unaatiib, bee uninkpatiib, bee ute, bee una, bee waabim, bee tisar, maayimbil pu na kan, u ga kan kina nfum nkub, ki ga li kpa limɔfal li kaa kpa ndoon na.

³⁰ Tɔ, binib bi ye bisalolm na pam ga nan nja puwɔb yaab. Binib bi ye puwɔb yaab na pam ga nan nja bisalolm.”

20

Ukpaal aah pa paatiib pu na

¹ “Uwumbør aanaan naahn ukpaal u nan pue kichakpinaanyeeek ni u ti ban paatiib bi nan tun waasaak ni aatuln na la.

² Waah kan njan yaab bi na, u nan tuk bi, ‘M ga pa nimi tikunabr aamombil libaa nwiin ni mu aalirn.’* Bi nan kii tii waah siin bi pu na. Le u mɔk bi waasaak ponn ni.

‡ 19:19 : Lik Nnyam 20.12-16; Ikaal 5.16-20. § 19:19 : Lik Liifai Yaab 19.18. * 20:2 : Griik aaliin ni, bi njeke ke “denarius ubaa.” Ni nan ye nwiin mubaa aapal la.

³ Le ni saa tikur tiwae yoonn, le u ki buen kinyan ni ki ti mui bijab bibaa si nima, kaa kpa lituln libaa.

⁴ Le u bui bi, 'Buen maasaak ponn ni ki ti tun man. Naah tun pu na, m ga pa nimi kina la.'

⁵ Le bi buen. Nwiin aah ti saa sisik ni na, le u ki gir buen kinyan ni, le ki ti ki mui bijab bibaa mu si nima. Le u tuk bi mu kina. Nwiin aah ti kpar na, le u ki gir buen kinyan ni, le ki ki na kina.

⁶ Nwiin aah ti taln ntaa ki ban mu lir na, le u ki gir buen kinyan ni, le ki ti ki mui bijab bibaa mu si nima. Le u baa bi, 'Ba pu ni si kina nwimɔn, kaa tun nibaa?'

⁷ Le bi bui u, 'Taa kan unii u ga tii timi lituln aan ti tun na.' Le u bui bi, 'Ni mu li cha maasaak ponn ni, ki ti tun man.'

⁸ "Nwiin aah lir kijooɔn na, le ukpaal ngbaan tuk bitutum aaninkpel, 'Yin ni paatiib ngbaan ki nan pa bi baapal. Piin ki pa bijab bi gbiln puwɔb na, aan ki ti pii bisalolm.'

⁹ Le bijab bi gbiln puwɔb na aah dan bi nan gaa baapal na, u pan bi tikunabr aamombil libaaba.

¹⁰ Bisalolm aah dan bi nan gaa baapal na, bi dak ke bi ga kan ki jer puwɔb yaab na, le u pan bi mu tikunabr aamombil libaaba.

¹¹ Baah gaa baapal na, le bi nɔl ukpaal ngbaan pu,

¹² ki len ke, 'Bijab bi gbiln puwɔb na tun kikir kibiaa baanja la. Timi le boo ko nwimɔn. Ntoton nɔn timi la. Le ti ni baapal ki nak.'

¹³ "Le ukpadaan bui bi ponn ni ubaa, 'Njɔ, maa jin si pem pem. Aa ba kii ke aa ga gaa tikunabr aamombil libaa la. Naa ye kina aa?'

¹⁴ Yoor saamombil ki li chaa kun linampal. M ban m tii puwɔb yaab ke maah tii si pu na la.

¹⁵ Maa kpa nsan ke m di maamombil na maah gee pu na aa? Maah kpa tibulchinn pu na le cha aa kpa lipiipoln aa?'

¹⁶ "Liyatanakl limina aatataa le ye ke puwɔb yaab ga nan na bisalolm. Bisalolm mu ga nan na puwɔb yaab."

Yesu aah ki len waakun aabɔr taataa pu na

(Mak 10.32-34; Luk 18.31-34)

¹⁷ Yesu ni waadidiliib ni kinipaak nan cha Jerusalem. Waah cha na le u di waadidiliib kipiik ni bilee na nyan n-gbaan, le ki bui bi,

¹⁸ "Li pel man, ti yaa ti fuu Jerusalem kan, bi ga di min Unibɔn Aabo na Uwumbɔr aatotoorninkpiib ni Uwumbɔr aakaal aamɔmɔkb aanjaal ni, le bi ji mi tibɔr, ki ga len ke ni njeer bi ku mi,

¹⁹ le ki ga di mi na binib bi kaa ye Juu yaab na aanjaal ni ke bi yook mi, ki lue mi njinaalab, ki kpa mi ndɔpuinkoo pu. Le iwiin itaadaal Uwumbɔr ga fikr mi nkun ni."

Waadidiliib ponn ni bilee aana aah mee u pu na

(Mak 10.35-45)

²⁰ N-yoonn ngbaan le Sebedee aajarɔtiib bilee na, ni bina, nan dan Yesu chee, le bina nan gbaan unimbiin ni, ki doon u, ki mee u ke u ter u.

²¹ Le u baa u, "Aa ban ba?'

Le u bui u, "Aa yaa jin saanaan kan, cha njarɔtiib bilee ngbaan li ka aa chee, ubaa li ka aanjangii wɔb, uken mu li ka aanjangan wɔb."

²² Le Yesu bui binachipɔm ngbaan, "Naa nyi naah mee mi pu na aatataa. Ni ga nmaa ji falaa ke maah ga ji pu na aa?'

Le bi bui u, "Ti ga nman."

²³ Le u bui bi, “Ni mu ga sil ji falaa ke maah ga ji pu na. Binib bi ga kal njangii ni njangan wɔb na ma kan, naa ye min le ga lee bi. Nte Uwumbɔr le leer binib bi ga kal nima chee na.”

²⁴ Le waadidiliib kipiik bi gur na aah njun Sebedee aajapɔtiib aah bui Yesu pu na, bi gee linjuul bi pu.

²⁵ Le Yesu yin bi mɔmɔk ke bi dan u chee, le ki nan bui bi, “Ni nyi ke dulnyaa ni aanib aayidam yoor bibaa paacham la. Binib bi kpa tininkpir na mu joo baanib mpɔɔn pu la.

²⁶ Nima taa li bi kina man. Ni ponn ni ubaa yaa ban ke u li ye uninyuun kan, u ɲa ubaa ni mɔmɔk aatutunn.

²⁷ Ubaa yaa ban ke u li ye usaloln kan, u ɲa ubaa ni mɔmɔk aanaagbiija,

²⁸ ki li bi ke min Unibon Aabo aah bi pu na; maa dan dulnyaa wee ni ke bi nan tun lituln tii mi, m dan ke m nan tun lituln tii binib, ki kpo ke m gaa binib pam lii la.”

Yesu aah likr bijoom bilee aanibil pu na

(Mak 10.46-52; Luk 18.35-43)

²⁹ Yesu ni waadidiliib nan nyan Jeriko aatinj ponn ni. Le kinipaak sakpen dii bi.

³⁰ Baah cha na, le bijoom bilee ka nsan aamɔgbeln, le ki njun ke Yesu ban u jer. Le bi tar ke, “Tidindaan u ye Ubɔr David Aayaabil na, san timi kinimbaak.”

³¹ Le kinipaak ngbaan kae bi ke bi njmin. Le bi moo tar ke, “Tidindaan u ye Ubɔr David Aayaabil na, san timi kinimbaak.”

³² Le Yesu sil nsan ni, ki yin bi ke bi dan, le ki nan baa bi, “Ni ban ba?”

³³ Le bi bui u, “Tidindaan, ti ban ke aa likr tinimbil tii timi la.”

³⁴ Le kinimbaak chuu Yesu. Le u meeh binimbil. Libuul ngbaan ni le binimbil likr, le bi dii u.

21

Jerusalem aanib aah nyuj Yesu pu na

(Mak 11.1-11; Luk 19.28-40; Jɔnn 12.12-19)

¹ Bi nan peen Jerusalem, ki fuu Befej aatinj, ki bi lijool li bi yin li ke Olif aasui aajool na paab. Baah ti fuu nima chee na,

² le Yesu bui waadidiliib ponn ni bilee, “Li cha man naah si gbɔk kitin ki na ni. Ni yaa koo ki ponn ni kan, libuul ngbaan ni, ni ga kan ubon si gbin, waabo si u chee. Chuu gbiln ubon ngbaan, ki li joo ni u ni waabo m chee man.

³ Unii ubaa yaa len tibaa kan, ni bui u, ‘Tidindaan le ban i,’ le u ga cha ni li joo ni i libuul ngbaan ni.”

⁴ Nimina le gbiin Uwumbɔr aabɔnabr aah nan len pu na ke,

⁵ “Tuk Sionn aatinj aanib,

Lik, nimi aabɔrkpaan choo ni chee la.

U sunn ubaa taab le ki dik ubon pu,

u dik ubon u laa diin na pu la.”*

⁶ Le Yesu aadidiliib buen ki ti ɲa waah len pu na,

⁷ ki joo ni ubon ngbaan ni waabo, le ki di baakeken paan u pu. Le Yesu din u pu.

⁸ Kinipaak ngbaan nan di baakeken ter nsan ponn ni. Bibaa mu bar tisufar ki di ter nsan ponn ni.

* 21:5 : Lik Sekaria 9.9.

⁹ Le binib bi loln u pu nsan na, ni binib bi paa puwob na nan bi tar ke, “Hosiana, † pakn Ubər David Aayaabil man. Uwumbər ɲa tinyoor ɲa unii u choo waayimbil ni na pu. Hosiana bi paacham.” ‡

¹⁰ Yesu aah fuu Jerusalem ni na, le kitinɲ ngbaan aanib məmək fii ki bi baa tɔb, “Nma ye umina?”

¹¹ Le kinipaak ngbaan bui bi, “U ye Uwumbər aabənabr Yesu u nyan ni Nasaref aatinɲ ki bi Galilee aatinɲ ponn ni na la.”

*Yesu aah toor Uwumbər Aadichal pu na
(Mak 11.15-19; Luk 19.45-48; Jənn 2.13-22)*

¹² Yesu nan ti koo Uwumbər Aadichal ni, le ki jenn nyan binib bimək kooh tiwan ki daa tiwan li ponn ni na, ki labr bilikpelm aateebul mam chinɲ, le ki labr binib bi kooh ɲinanjel na mu aajal ki di chinɲ,

¹³ le ki bui bi, “Ni ɲmee Uwumbər Aagbanɲ ni ke Uwumbər len ke, ‘Bi ga yin Maadichal ke Mmeen Aadichal la;’ nimi le ɲani li biffiirb aakakaa chee.” §

¹⁴ Bijoom ni biwob nan dan Yesu chee Uwumbər Aadichal ni, le u cha bi pək. Le mbim mu bi Uwumbər Aadichal ni na tar ke, “Hosiana, pakn Ubər David Aayaabil man.”

¹⁵ Uwumbər aatotoorninkpiib ni Uwumbər aakaal aaməmək b aah ɲun kina, ki kan Yesu aah tun lijɲjiir aatun pu na, le bi gee liɲuul,

¹⁶ le ki baa Yesu ke, “Saa ɲun mbim ngbaan aah len pu na aa?”

Le Yesu bui bi ke, “M ɲun. Naa kee karn Uwumbər Aagbanɲ ni ii? ke, ‘Mbim ni mbipəm ga pak Uwumbər mbaməm.’” *

¹⁷ Yesu aah len kina na, le u siir cha bi, le ki nyan Jerusalem, ki buen Betani aatinɲ ni, u ti doon nima.

*Yesu aah len tibəbir busub bubaa pu na
(Mak 11.12-14, 20-24)*

¹⁸ Naah ki woln kitaak na, le u gir buen Jerusalem. Waah cha na, le nkon joo u.

¹⁹ Le u kan likakaln si nsan aaməgbeln, le ki buen bu taab, kaa kan lisubil libaa bu pu, see tifar ɲmeen. Le u bui busub ngbaan, “Saan ki lu ɲisubil n-yoonn mu kaa kpa ndoon na.” Libuul ngbaan ni le busub ngbaan məmək kuur.

²⁰ Waadidiliib aah kan kina na, le ni gar bi pam. Le bi baa ke, “Ba pu busub ngbaan kuur mala kina?”

²¹ Le Yesu bui bi, “M tuk nimi mbamən la, ni yaa gaa Uwumbər ki kii, kaa joo beeni kan, ni mu ga ɲmaa ɲa kina. Naa ye nimina baanja le ni ga ɲa. Ni yaa po bui lijool limina ke li fii ki ti lir nnyusakpem ni kan, ni ga ɲa kina.

²² Ni yaa mee Uwumbər ki yaa pak ke u ga ɲa naah mee u pu na kan, u ga ɲa kina tii nimi.”

*Baah baa Yesu waatuln pu pu na
(Mak 11.27-33; Luk 20.1-8)*

²³ Yesu nan koo Uwumbər Aadichal ni, le ki tuk binib Uwumbər aabər. Waah ɲani kina na, le Uwumbər aatotoorninkpiib ni Juu yaab aaninkpiib dan u chee ki nan baa u, “Aa kpa nsan ke aa ɲa saah ɲani pu na aa? Nma tii si nsan ngbaan?”

²⁴ Le u bui bi, “M mu ga baa nimi mbaan. Ni yaa ɲmaa gar kan, m mu ga tuk nimi maah kpa nsan pu ki ɲani maah ɲani pu na.

† 21:9 : Hosiana aatataa le ye ke “gaa timi lii.” ‡ 21:9 : Lik Ilahn 118.25, 26. § 21:13 : Lik Aisaya 56.7; Jeremia 7.11. * 21:16 : Lik Ilahn 8.2.

25 Jɔnn aah nan muin binib nnyun ni na, ɲma nan tii u nsan? Uwumbɔr aan binib?"

Le bi kpokl tɔb ke, "Ti yaa bui ke Uwumbɔr le tii u nsan kan, u ga baa timi ke ba ɲa faa nan gaa u ki kii.

26 Ti yaa ki len ke binib le tii u nsan kan, ti san kinipaak ngbaan ijawaan baah ga ɲa timi pu na la; ba pu? bi mɔmɔk len ke Jɔnn nan ye Uwumbɔr aabɔnabr la."

27 Nima le bi bui Yesu, "Taa nyi."

Le Yesu bui bi, "M mu aan tuk nimi maah kpa nsan pu ki ɲani maah ɲani pu na."

Binachipɔm bilee aayatanɲakl

28 "Dakl lik man maah ga tuk nimi pu na aatataa. Uja ubaa nan kpa japɔtiib bilee, le ki dan nan bui u ye upol na, 'Maabo, buen kisaak ponn ni din ki ti tun.' Le u bui u,

29 'Maan buen.' Naah kpee siib na, le u jer waalandak ki buen kisaak.

30 Le uja ngbaan buen uwaatiir mu chee le ki bui u, 'Maabo, buen kisaak ponn ni din ki ti tun.' Le u bui u, 'Maaninkpel, m ga buen,' ki mu aa buen.

31 Mbim bilee ngbaan ponn ni, ulau ɲa bite aageehn?"

Le bi bui u, "Njan yoo."

Le u bui bi, "M tuk nimi mbamɔn la, bilampoogaab ni bipiidagoob koo Uwumbɔr aanaan ni, ki cha nimi.

32 Ba pu? Jɔnn nan dan ni chee ki nan tuk nimi nsan mu ɲan na. Le naa gaa u ki kii. Bilampoogaab ni bipiidagoob le gaa u ki kii. Ni nan kan baah gaa u ki kii pu na, le naa kpeln nimi aabimbin, kaa gaa u ki kii."

Bikpaab bi kaa ɲan na aayatanɲakl (Mak 12.1-12; Luk 20.9-19)

33 "Li pel man liyatanɲakl liken. Udichadaan ubaa le nan bi le ki naan kisaak, le ki num isui i lu ɲisubil na ki ponn ni, le ki di idɔ gob kisaak ngbaan, le ki gbii libuul li bi ga di ɲisubil ɲa li ponn ni na aan ki mueni nyani ɲaanyun na, le ki maa libimbifɔfɔŋ ke unii li ka li paab ki kiir kisaak ngbaan, le ki yin bikpaab bibaa, le ki di kisaak ngbaan ɲa binɲal ni, ke bi li lik ki. Isui ngbaan yaa nan lun ɲisubil kan, bi ker ki tii u, aan ki ker bibaa mu. Waah ɲa kina na, le u siir ki buen kitij ki daa na ni.

34 Buyoonn ɲisubil nan puir na, le u di waatutum tun bikpaab ngbaan chee, bi ti gaa ni waasubil kisaak ngbaan ponn ni, ki li joo ni.

35 Le bikpaab ngbaan ti chuu waatutum ngbaan, ki gbaa ubaa, ki ku ubaa mu, ki yur ubaa mu ɲitakpal u ti kpo.

36 Le usadaan ngbaan ki tun bitutum bi wiir ki jer njan yaab na. Le bikpaab ngbaan ɲa bi mu kina.

37 Kookoo yaan le u di ujaɲɔn tun ni bi chee, le ki bui ke 'Bi ga pak uma la.'

38 Bikpaab ngbaan aah kan waabo ngbaan na, le bi bui tɔb, 'Uma le ye waafaajil. Cha ti ku u man aan ki ji waafaal.'

39 Le bi chuu u, ki di nyan n-gbaan, le ki ti ku u.

40 "Kina pu na, usadaan yaa nan fuu ni kan, u ga ɲa bikpaab ngbaan kinye?"

41 Le bitotoorninkpiib ni Juu yaab ngbaan bui ke, "U ga sil ku titunwanbir-dam ngbaan, ki di kisaak ngbaan tii bikpaab bi ga li bilni u waasubil ɲibin mɔmɔk na."

42 Le Yesu baa bi, "Naah kee karn Uwumbɔr Aagban aah len pu na aa? ke, 'Litakpal li bidimaab yii li na, lima le ye litakpajal.

Uwumbør le ɲa kina, le ni gar timi pam.’†

⁴³ “M tuk nimi la, Uwumbør ga nyan ni chee waanaan, ki di tii linibol li ga dii waah ban pu na. [

⁴⁴ Unii u lir litakpal ngbaan pu na, u ga kool. Unii u litakpal ngbaan lir u pu na, li ga nan u ke ntayon na.”]

⁴⁵ Uwumbør aatotoorninkpiib ni Farisii yaab aah ɲun kina na, le bi bee ke Yesu di liyataɲakl ngbaan ɲaɲ bima la.

⁴⁶ Le bi ban ke bi chuu u, ki mu san kinipaak ngbaan ijawaan; ba pu? kinipaak ngbaan len ke Yesu ye Uwumbør aabɔnabr la.

22

*Unii u ɲa ubɔndinn aajikaar na aayataɲakl
(Luk 14.15-24)*

¹ Le Yesu ki ɲakl bi liyataɲakl ke,

² “Uwumbør aanaan naahn ubɔrkpaan u ɲa ubɔndinn aajikaar ki tii uɲapɔɔn,

³ ki tun waatutum ke bi yin binib bi u ban ke bi dan nan ji na. Baah yin bi na, le bi yii, kaa dan.

⁴ Le u ki tun bitutum biken ke bi ti yin bi ki tuk bi, ‘Ubɔrkpaan len ke u gor tijaakaar mɔmɔk doo a. U kɔr inaaja ni tiwakor ti filk na, ki gor tiwan mɔmɔk doo a,’ ke bi dan.

⁵ Le baa gar waatutum. Bi nan beenin tun baatun; ubaa nan buen kisaak, uken mu buen u ti tiir kitiir.

⁶ Bi gur na chuu bitutum ngbaan, ki gbaa bi ki ku bi.

⁷ Le ubɔrkpaan ngbaan gee liɲuul sakpen, le ki tun waajab le bi ti ku binikurb ngbaan, le ki see baatiɲ mmii.

⁸ Le u bui waatutum, ‘Ubɔndinn aajikaar gor a. Binib bi m yin bi na aa ɲeer bi ji tijaakaar ngbaan.

⁹ Li cha kitin ponn ni aasan ni man, ki ti yin ni naah ga kan binib bimɔk na, bi dan ki nan ji ubɔndinn aajikaar ngbaan.’

¹⁰ Le waatutum buen kitin ponn ni aasan ni, ki ti yin ni baah kan bi na mɔmɔk, binib bi ɲan na ni bi kaa ɲan na mɔmɔk. Le bi nan gbiin kidiik ki bi ji tijaakaar ki ponn ni na.

¹¹ “Le ubɔrkpaan ngbaan koo ni u nan lik binib bi dan bi nan ji tijaakaar ngbaan na, le ki kan uja u kaa pee tibɔndinn aawanpeenkaan na.

¹² Le ubɔrkpaan ngbaan baa u, ‘Njɔ, aa ɲa kinye ki koo ni do, kaa pee tibɔndinn aawanpeenkaan?’ Le u si ɲmin.

¹³ Le ubɔrkpaan ngbaan bui waatutum ke bi chuu u, ki buu unɲaal ni utaa, ki nyan u, ki ti di mee li lipaal mbɔmbɔɔn ni. U ga wii ki ɲmɔ ɲinyin nima chee.

¹⁴ “Liyataɲakl ngbaan aatataa le ye ke baah yin bi na wiir, le baa nyan bi na aa wiir.”

*Baah pen Yesu nlan pu na
(Mak 12.13-17; Luk 20.20-26)*

¹⁵ Le Farisii yaab buen bi ti kpokl baah ga peei Yesu nlan pu aan ki chuu u na.

¹⁶ Le bi tun baadidiliib ni Ubɔr Herod aanib bibaa Yesu chee, le bi ti bui u, “Umɔmɔkr, ti bee ke aa len mbamɔn la, ki mɔk timi Uwumbør aasan mbamɔm, kaa san unii ubaa ijawaan, kaa pak ubaa ki jer uken.

† 21:42 : Lik Ilahn 118.22-23.

17 Tuk timi saah dak pu na. Ni njan ti pa lampoo ki tii Uborkpaan Siisa aan naa njan?"

18 Le Yesu bee baah bir pu na, le ki baa bi, "Nimi biɲmanɲmannim, ba nja ni tɔɲ mi?"

19 Mək mi lampoo aamombil."

Le bi joo ni limombil nan mək u.

20 Le u baa bi, "Nma aananɲ ni liyimbil bi li pu?"

21 Le bi bui u, "Siisa yaan."

Le u bui bi, "Nima pu na, di ni ye Siisa yaan na, ki di tii u man, ki di ni ye Uwumbɔr yaan na, ki di tii Uwumbɔr."

22 Baah nɲun kina na, le ni gar bi pam. Le bi di cha u ki buen.

Binib bi ga fikr nkun ni na aah ga li bi pu na

(Mak 12.18-27; Luk 20.27-40)

23 Liyaadaal ngbaan le Sajusii yaab dan u chee. Bima le len ke binib aan fikr nkun ni.

24 Le bi bui u, "Uməməkɾ, Moses nan len ke uja yaa kpo, kaa kpa mbim kan, unaal di ukpooii ngbaan kpan, ki maa mbim tii ukpel.*

25 Naabitiib bilole nan bi ti ponn ni. Le upol din upii, ki kpo, kaa kpa ubo. Le unaal di ukpooii ngbaan kpan,

26 ki mu kpo, kaa kpa ubo. Le u paa u pu na mu nja kina. Le bimək bilole kpan upiibaan, ki kpo doo, kaa kpa ubo.

27 Kookoo yoo, le ukpooii ngbaan mu kpo.

28 Kina pu na, binib yaa nan fikr nkun ni kan, upii ngbaan ga li ye nma aapu? Bi məmək bilole nan joo u la."

29 Le Yesu bui bi, "Naa bee Uwumbɔr Aagban aah len pu na, kaa bee Uwumbɔr aah kpa mpɔɔn pu na. Nima le cha ni yenn nimi aaliin ni.

30 Binib yaa nan fikr nkun ni kan, baan yoor bipiib, bipiib mu aan mən bijab. Bi ga li bi ke Uwumbɔr aatuuntiib bi bi paacham na aah bi pu na la.

31 Joo cha binib aah ga fikr nkun ni pu na aabɔr kan, naa karn Uwumbɔr aah nan len pu na aa?"

32 ke uma le ye Abraham, ni Aisak, ni Jakob Aawumbɔr.† Uwumbɔr yaa len ke u ye binib bi kpo na Aawumbɔr kan, nima le mək ke bi kpa limɔfal."

33 Kinipaak ngbaan aah nɲun Yesu aah tuk bi pu na, le ni gar bi pam.

Mulakaal ye nkaalkpaan?

(Mak 12.28-34; Luk 10.25-28)

34 Le Farisii yaab nɲun ke Yesu len tibɔr ki jin Sajusii yaab. Le bi kuun ki dan Yesu chee.

35 Le bi ponn ni ubaa, u nyi Uwumbɔr aakaal mbaməm na, ban ke u pen Yesu nlan, le ki baa u,

36 "Uməməkɾ, Uwumbɔr aakaal ponn ni, mulakaal jer ikaal məmək?"

37 Le Yesu bui u, " 'Aa li gee Aadindaan Uwumbɔr aasui məmək ni, ni saawiin məmək, ni saalandak məmək.‡

38 Nkaal mumina le ye nkaalkpaan ki jer ikaal məmək.

39 Leler aakaal naahn nkaal ngbaan la, 'Aa li gee aana aabo ke saah gee aabaa pu na.'§

40 Moses aakaal məmək, ni Uwumbɔr aabɔnabr aabɔr məmək si ikaal ilee yee le pu."

* 22:24 : Lik Ikaal 25.5. † 22:32 : Lik Nnyam 3.6. ‡ 22:37 : Lik Ikaal 6.5. § 22:39 : Lik Liifai Yaab 19.18.

Kristo u ga gaa binib lii na aabər
(Mak 12.35-37; Luk 20.41-44)

⁴¹ Farisii yaab aah kuun tɔb chee pu na, le Yesu baa bi mbaan mubaa ke,
⁴² “Kristo u ga gaa binib lii na aabər pu, ni dak kinye? Njma aayaabil ye u?”
Le bi bui u, “David aayaabil ye.”

⁴³ Le u baa bi, “Kristo ngbaan yaa ye David aayaabil kan, ba pu Uwumbər
Aafuur Nyaan nan cha David yin u ke Udindaan? David nan len ke,
⁴⁴ “Uwumbər bui Ndindaan ke: Kal njangii wɔb,

ki ti saa buyoonn m ga nyan saadim mɔmɔk na.*

⁴⁵ Tɔ, David aah nan yin Kristo ngbaan ke Udindaan kina na, Kristo ga li njmaa
ye uyaabil aa?”

⁴⁶ Yesu aah baa bi kina na, le ubaa aa njmaa gar mbaan ngbaan, ki mu aa ki
kaa bi baa u mbaan muken daalbaadaal.

23

Bi li nyi Uwumbər aakaal aamɔmɔkb ni Farisii yaab aabər
(Mak 12.38-39; Luk 11.43, 46; 20.45-46)

¹ Yesu nan bui kinipaak ngbaan ni waadidiliib,

² “Uwumbər aakaal aamɔmɔkb ni Farisii yaab tuk nimi Moses aakaal
aatataa.

³ Nima pu na, baah tuk nimi pu na mɔmɔk, ni kii kina man, ki li njani kina.
Ni mu taa njakni baah tun pu na.

⁴ Bi mɔk nimi ni njan na la, kaa dii ni. Bi di nkaal mu pɔɔ sakpen na, le ki di
kpee Uwumbər aakaal pu, ki tuk binib ke bi li dii kina. Bima bibaa aa ter bi
ke bi dii kina.

⁵ Baah tun pu na mɔmɔk, bi ban ke binib kan aan ki pak bi. Bi di Uwumbər
aabər tam biyigbeer pu, ki nj baabəkur aamɔgbeln ni fɔk, ke binib kan aan
ki pak bi. ⁶ Bi gee ke bi kal bininyuum aakakaa yaan njim chee, ni mmeen
aadir ni,

⁷ ki gee ke binib doon bi mbamɔm kinyarj ni, ki yin bi ke ‘Umɔmɔkr.’

⁸ Nimi, ni taa li ban ke binib yin nimi ke ‘Umɔmɔkr;’ ba pu? ni kpa Umɔmɔkr
ubaa baanja la. Ni mɔmɔk ye naabitiib la.

⁹ Ni taa yin ubaa ke ‘Nite’ dulnyaa wee ni; ba pu? ni kpa te ubaa la, le u bi
paacham.

¹⁰ Ni taa li ban ke ubaa yin nimi ke Dindaan; ba pu? ni kpa dindaan ubaa
la. Uma le ye Kristo u ga gaa binib lii na.

¹¹ Ni ponn ni ubaa yaa ban ke u li ye usalɔn kan, u li ye nimi aatutunn.

¹² Unii umɔk nyuj ubaa na, Uwumbər ga sunn u taab. Unii umɔk sunn
ubaa taab na, Uwumbər ga nyuj u.”

Tibɔbir ga li bi biɲmanjmannim pu
(Mak 12.40; Luk 11.39-42, 44, 52; 20.47)

¹³ “Nimi Uwumbər aakaal aamɔmɔkb ni Farisii yaab, bi ye biɲmanjmannim
na, tibɔbir bi ni pu; ni kiir binib ke bi taa koo Uwumbər aanaan ni. Nimi
nibaa aa koo ni, ki mu aa kii ke binib bi ban bi koo ni na koo ni.

[
¹⁴ “Nimi Uwumbər aakaal aamɔmɔkb ni Farisii yaab, bi ye biɲmanjmannim
na, tibɔbir bi ni pu; ni ji bikpopiib pem pem, le ki mee Uwumbər ni yunni, ni
njmanni ke ni ye bininyaam. Nima pu na, Uwumbər ga daa nitafal ki jer waah
ga daa biken aatafal pu na.]

* 22:44 : Lik Ilahn 110.1.

15 “Nimi Uwumbør aakaal aaməmək b ni Farisii yaab, bi ye biḡmaḡmannim na, tibəbir bi ni pu; ni puur nnyusakpem ki chuun ntim məmək ni ke ni kan unii ubaa ki ḡa u nimi aadidiir. Ni yaa ti kan u kan, le ni ḡa u titunwanbirdaan ki jer nimi nibaa aah ye pu na.

16 “Nimi bisanmək b jəb na, tibəbir bi ni pu; ni len ke ‘Unii yaa puu Uwumbør aadiik pu kan, naa ye nibaa, ke u yaa puu ilik i bi ki ni na pu kan, see u gbiin tipuur ngbaan.’

17 Nimi bijərb bi jəb na, nilani jer niken, ilik ngbaan le aan Uwumbør aadiik ki ḡa ilik ngbaan chain na?

18 Ni ki len ke ‘Unii yaa puu Uwumbør aatork aabimbiln pu kan, naa ye nibaa, ke u yaa puu ipiin i bi li paab na pu kan, see u gbiin tipuur ngbaan.’

19 Nimi bijoom, nilani jer niken, ipiin ngbaan le aan Uwumbør aatork aabimbiln li ḡa ipiin ngbaan chain na?

20 Nima pu na, unii yaa puu Uwumbør aatork aabimbiln pu kan, u puu tiwan nimək bi li pu na mu la.

21 Unii yaa puu Uwumbør aadiik pu kan, u puu Uwumbør u bi ki ni na mu la.

22 Unii yaa puu paacham pu kan, u puu Uwumbør aabərjal, ni Uwumbør u ka li pu na mu la.

23 “Nimi Uwumbør aakaal aaməmək b ni Farisii yaab, tibəbir bi ni pu; ni yakr tikpifar nfum kipiik ki nyan nibaa na ki di tii Uwumbør, ki muk nibaa ke ni joo Uwumbør aakaal mumina, ki yii nkaal mu ye nkaalkpaan na. Ni yii, kaa ḡani ni ḡan na, kaa san binib kinimbaak, kaa dii Uwumbør mbaməm. Ni ḡan ke ni li joo nkaal ngbaan, ki yakr nimi aawan mu ki di tii Uwumbør.

24 Ni ye bisanmək b jəb na la. Kisibirk waatiir yaa bi tiwanyukaan ni kan, ni yak nyani ki. Laakumii ma yaa bi kan, ni kpaan nyu laakumii ni tiwanyukaan mək la.

25 “Nimi Uwumbør aakaal aaməmək b ni Farisii yaab, bi ye biḡmaḡmannim na, tibəbir bi ni pu; ni ḡir tiyir ni ḡisambil aapuwəb mbaməm, kaa ḡir ni ponn ni. Kina le ni ban ke binib bui ke ni ye bininyaam. Le nisui ponn ni gbii kinaayuk aatuln, ni iniman aatuln.

26 Nimi Farisii yaab bi jəb na, puen nyan kinaayuk aatuln, ni iniman nisui ni waahr, aan lipaal yaan li ḡan.

27 “Nimi Uwumbør aakaal aaməmək b ni Farisii yaab, bi ye biḡmaḡmannim na, tibəbir bi ni pu. Ni naahn ḡikaakul ḡi bi di ikukuun aayon ki piir ḡi na la, le lipaal ḡan, ponn ni mu gbii inikpab, ni tiwan ni bur na, ni tijəḡ mək aabəḡ.

28 Ni mu bi kina la. Ni ḡmanni ke ni ye bininyaam la, le ni ponn ni gbii inyamən, ni titunwanbir.”

*Uwumbør aah ga daa biḡmaḡmannim aatafal pu na
(Luk 11.47-51)*

29 “Nimi Uwumbør aakaal aaməmək b ni Farisii yaab, bi ye biḡmaḡmannim na, tibəbir bi ni pu; ni maa ḡikaakul ki tii Uwumbør aabənabtiib bi nan bi n-yaayoonn na, ki di ikukuun aayon ki piir bininyaam aakaakul,

30 le ki len ke ni yaa ba nan bi niyaajatiib yoonn ngbaan kan, naa ba ga ḡa baah nan ḡa pu ki ku Uwumbør aabənabtiib ngbaan na.

31 Naah len pu na le mək ke ni ye binib bi nan ku Uwumbør aabənabtiib ngbaan na aayaabitiib la. Nima le nimi aabər bi.

32 Niyaajatiib aah nan tun titunwanbir ti na, ni mu ga tun tima la, le ki ti doo.

33 Nimi iwaa, bi ye ijagen aabim na, ni ga ḡa kinye ki nya ntafadaan mu ga pii nimi, mmii mu kaan junn na ponn ni.

³⁴ Nima pu le m ga tun ni Uwumbør aabønabtiib ni bilankpalb ni biməmøk ni chee. Le ni ga ku bibaa, ki kpaa bibaa mu idəpuinkee pu, ki gbaa bibaa mu njinaalab nimi aameen aadir ni, ki ŋa bi falaa ntım məmøk ni.

³⁵ N-yoonn məmøk binib nan ku bininyaam la. Njan bi nan ku Abel u nan ye uninyaan na, le ki ku bininyaam ki joo cha, ki ti pii Barakia aabo Sakaria, u bi nan ku u Uwumbør aadiik ni na. Bininyaam ngbaan məmøk aakun pu, le ntafadaan ga pii nimi.

³⁶ M tuk nimi mbamøn la, ntafadaan ngbaan ga pii nimi dandana aanib la.”

*Yesu aah gee Jerusalem aanib pu na
(Luk 13.34-35)*

³⁷ “Jerusalem aanib, nsui bii ni pu la. Ni ku Uwumbør aabønabtiib, ki yur waatutum ŋitakpal ki ku bi. N-yoonn məmøk le m nan ban m kuun nimi ki di kpaaan mbaa chee ke ukəla aah kuuni waakoobi pu ki ŋani ufeen ni na, le naa kii.

³⁸ Lik, Uwumbør siir cha nimi.

³⁹ M tuk nimi la, naan ki kan mi ki nan saa bundaln ni ga bui ke ‘Uwumbør ŋa tinyoor ŋa unii u choo waayimbil ni na pu.’ ”*

24

*Baah ga gbaa wii Uwumbør Aadichal pu na
(Mak 13.1-2; Luk 21.5-6)*

¹ Yesu nan nyan Uwumbør Aadichal ni. Waah nyan ki cha na, le waadidiliib dan ki nan mək u, “Lik Uwumbør Aadichal aah wiir pu na.”

² Le u bui bi, “Ni kan tiwan nimina məmøk aa? M tuk nimi la, bi ga nan gbaa wii lidichal limina məmøk. Litakpal libaa aan ki li paa liken pu.”

*Falaa aayoonn aah ga li bi pu na
(Mak 13.3-13; Luk 21.7-19)*

³ Le u buen ti kal Olif aasui aajool paab. Le waadidiliib dan u chee bibaa, ki nan bui u, “Tuk timi, bi ga ŋa kina bayoonn? Ba ga li ye liməkl ki mək timi ke ni ŋeer aa fuu ni, ki ŋeer dulnyaa aadoon?”

⁴ Le u bui bi, “Ni li nyi man, ubaa taa ŋmann nimi.

⁵ Binib pam ga nan dan ki nan pur maayimbil ke bima le ye Kristo u ga gaa binib lii na, ki ŋmann binib pam.

⁶ Ni ga ŋun ke binib to butəb kənkəni do, ni dandar mu. Ni taa cha ni li muk nimi man. Uwumbør le siin ke nimina məmøk ga ŋa. Nima le aan mək ke dulnyaa wee ga doo libuul ngbaan ni.

⁷ Linibol libaa ga to linibol liken butəb. Nnaan mubaa aanib ni nnaan muken aanib ga to təb butəb. Nkon ga lir ntım pam ponn ni. Kitinj ga deŋ ŋipepel pam.

⁸ Nimina məmøk le ga li ye njan aafalaa.

⁹ “N-yoonn ngbaan bi ga chuu nimi, ki ŋa nimi falaa, ki ga ku nimi. M pu, le ŋinibol məmøk ga li nan nimi.

¹⁰ N-yoonn ngbaan le binib pam ga di maasan lii, ki ga kooh təb, ki ga li nan təb.

¹¹ Le binib bi ŋmanni ke bi ye Uwumbør aabønabtiib na ga li wiir ki ŋmanni binib pam.

¹² Le titunwanbir ga li wiir. Nima le binib pam aan ki li gee mi ke baah nan gee mi njan pu na.

* 23:39 : Lik Ilahn 118.26.

13 Unii umək ji limər ki dii mi ki ti saa liməfal aadoon na, uma le ga ηmar.

14 Bi ga moon Uwumbər aanaan aabənyaan tee itingbaan kookoo ni waahr, aan ηnibol məmək ηun, le dulnyaa ga nin doo.”

Tiwan ni kaa ηan na aabər

(Mak 13.14-23; Luk 21.20-24; Daniel 9.27)

15 “Ni ga kan tiwanbir ni bii tiwan nimək bi chain na si Uwumbər Aadichal ni, ke Uwumbər aabənabr Daniel aah nan len pu na.”* Tə, nimi bi karni na, ni li beer nimina aatataa.

16 “N-yoonn ngbaan yaa nan fuu ni kan, binib bi bi Judea aatiη ponn ni na, bi san buen ηjoo paab.

17 Unii yaa bi kidiik paab† kan, u taa ki koo waadiik ni u ti yoor waawan, u san mala.

18 Unii yaa bi kisaak kan, u taa gir kun linampal ke u ti yoor waakekeln.

19 N-yoonn ngbaan, bipiib bi kpa ηjpuu na, ni bipiib bi kpa mbim bi laa ηaa libiil na ga li kpa kinimbaak.

20 Mee Uwumbər man, aan u taa cha ni san kakab aayoonn, bee likpaakool daal.

21 N-yoonn ngbaan binib ga ji falaa pam. Buyoonn Uwumbər nan naan dulnyaa wee ki nan saa dandana wee na, baa kee jin falaa ngbaan aaboln, ki mu aan ki ji falaa kina.

22 Uwumbər yaa kaa bar falaa ngbaan aayoonn aawiin kan, ubaa aan ηmar. Le waanib aanimbaasaln pu u ga bar falaa ngbaan aayoonn aawiin.

23 “N-yoonn ngbaan, unii yaa bui nimi ke ‘Lik, Kristo u gaa binib li na sə,’ ki yaa ki bui ke ‘U bi nima chee’ kan, ni taa gaa waah len pu na man.

24 Ba pu? biηmanmannim ga li bi. Bibaa ga bui ke bi ye Kristo ngbaan la. Biken mu ga bui ke bi ye Uwumbər aabənabtiib la. Le bi ga tun lijinjiir aatun pam, ki ηmann binib. Hali, bi ga pəon bibaa ke bi ti ηmann binib bi Uwumbər nyan bi na.

25 Li pel man, m puen tuk nimi la.

26 “Nima pu na, bi yaa tuk nimi ke Kristo ngbaan bi nteersakpiin ni kan, taa buen ti lik man. Bi yaa ti ki tuk nimi ke u bi kidiik ni kan, taa gaa man.

27 Min Unibən Aabo yaa gir ni kan, ni ga li bi ke utaal aah moor liwipuul ki cha liwilir pu na, unii məmək ga kan.

28 “Liwankpol aah bi nin chee na, nangba mam mu kuuni nima chee la.”

Yesu aah ga gir ni pu na

(Mak 13.24-27; Luk 21.25-28)

29 “N-yoonn ngbaan aafalaa aapuwbəb, le paacham aawan aan ki li bi mbaməb. Nwiin ga bəln. Uηmal mu aan ki li wiin. Iηmabi mu ga lir.‡

30 N-yoonn ngbaan le binib ga kan liməkl li ga li bi paacham ki mək bi ke min Unibən Aabo choo na. N-yoonn ngbaan le ηnibol ηimək bi dulnyaa wee ni na ga wii. Bi ga kan min Unibən Aabo bi ntaalangbam ni ki choo, ki wiin chain, ki joo mpəon.

31 Le kakaan ga wii mpəon pu. Le m ga tun ni maatuuntiib ke bi buen liwipuul, ni liwilir, ni ηηangan, ni ηηangii, ki ti kuun ni maanib məmək, ki di dan m chee.”

* 24:15 : Lik Daniel 9.27; 11.31; 12.11. † 24:17 : Bi yaa maa kidiik kan, baa di timoor pinn ki, kaa maa lidikokoln. Bi nan di idə paan puln tidir paab, le ki di titan pər biin. Bi nan maa ηbibimbi le ki taa joi kidiik aapaacham. ‡ 24:29 : Lik Aisaya 13.10, 34.4; Esekiel 32.7-8; Joel 2.10, 31; 3.15; Tibəkpiirkaan 6.12-13.

*Bukpasəm aayataŋakl**(Mak 13.28-31; Luk 21.29-33)*

³² “Bukpasəm le ye liyataŋakl ki tii nimi. Bu aabon yaa bi ŋani tifar kan, ni bee ke ni yaa kpee siib kan, kiseek ga seer.

³³ Kina na, ni yaa kan nimina məmək bi ŋani kan, ni bee ke ni yaa kpee siib kan, m ga gir ni.

³⁴ M tuk nimi mbamən la, dandana aanib aan jer le tiwan nimina məmək puen ŋa.

³⁵ Paacham ni taab ga jer. Maaməbon ma aan jer.”

*Ubaa aa nyi bundaln Yesu ga gir ni na**(Mak 13.32-37; Luk 17.26-30, 34-36)*

³⁶ “Ubaa aa nyi buyoonn m ga gir ni na. Uwumbər aatuuntiib bi bi paacham na aa nyi. Min Uwumbər Aajapəon mu aa nyi. Nte Uwumbər baanja le nyi.

³⁷ Min Unibən Aabo aah ga nan gir ni buyoonn na, ga li bi ke naah nan bi Nowa aayoonn pu na la.

³⁸ Nowa aayoonn ngbaan, buyoonn nnyusakpem aa nan kee jin kitir na, binib nan bi, ki ji, ki nyu, bijab yoor bipiib, bipiib mu mən bijab, ki ti saa bundaln Nowa nan koo buŋəb ni na.

³⁹ Baa nan nyi ke nibaa ga ŋa bi, ki ti saa buyoonn nnyusakpem nan jin kitir məmək na. Le bi məmək nan bee nnyun ni. Buyoonn min Unibən Aabo ga nan gir ni na, ni ga li bi kina la.

⁴⁰ N-yoonn ngbaan bijab bilee ga li boo kisaak ko. M ga nan yoor ubaa ki di buen, ki cha uken.

⁴¹ Bipiib bilee ga li boo nan idi. M ga nan yoor ubaa ki di buen, ki cha uken.

⁴² “Ni li nyi man. Naa nyi bundaln min Nidindaan ga gir ni na.

⁴³ Ni li nyi ke udichadaan yaa ba nyi buyoonn unaayuk ga fuu ni na kan, waa ba ga doon geen. U ba ga li ka lik, unaayuk ngbaan taa koo waadichal ni.

⁴⁴ Nima pu na, ni mu li gor man; ba pu? buyoonn naan li dak ke m ga gir ni na, n-yoonn ngbaan le m ga gir ni.”

*Ututunn u ŋan na, ni u kaa ŋan na**(Luk 12.41-48)*

⁴⁵ “Uyidaan ubaa yaa tii waatutunn ubaa tininkpir ke u li lik waachiln ni aanib ki tii bi tijikaar naah ŋeer buyoonn na kan, ututunn ngbaan ga ŋa kinye ki li kpa nlan, ki li tun waatuln mbaməm?”

⁴⁶ Udindaan yaa nan fuu ni ki mui waatutunn ŋani uma udindaan aah ban pu na kan, Uwumbər aanyoor ga li bi ututunn ngbaan pu.

⁴⁷ M tuk nimi mbamən la, u ga tii u tininkpir u li lik waawan məmək.

⁴⁸ Tə, ututunn yaa ye titunwanbirdaan kan, u ga dakt usui ni ke udindaan ga yunn,

⁴⁹ ki ga piin ki gbaa ututunjeen aatətiib, ki ga dii bidagbiib, ki ji, ki nyu ndaan ki gbii.

⁵⁰ Le udindaan ga gir ni buyoonn waan li dak ke u ga gir ni na,

⁵¹ ki ga gbaa u ŋinaalab mbaməm, ki ga di u ŋa biŋmarŋmannim aah bi nin chee na. U ga wii ki ŋmə ŋinyin nima chee.”

25*Bisapəm kipiik aayataŋakl*

¹ “Uwumbər aanaan naahn bisapəm kipiik bi nan joo baakaryaa mam, bi ti tooh upiidinn nsan ponn ni na la.

2 Bi ponn ni biŋmu nan ye bijɔrb, biŋmu mu nan ye bilankpalb.

3 Bijɔrb na nan joo baakaryaa mam, kaa joo nkpan.

4 Bilankpalb na joo baakaryaa mam, ki joo nkpan mu.

5 Le upiidinn ngbaan yunn. Le bi mɔmɔk dɔ geen.

6 “Kinyetaasiik le bi ŋun bi teen mpɔɔn pu ke, ‘Upiidinn choo. Nya ki tooh u nɔan ni man.’

7 Le bisapɔm kipiik ngbaan mɔmɔk fii ke bi toor baakaryaa mam.

8 Le bijɔrb biŋmu na bui bilankpalb biŋmu na, ‘Tii timi nkpan man. Timi aakaryaa mam ban bi junn la.’

9 Le bilankpalb ngbaan bui bi, ‘Nibaakan, timi aakpan ngbaan aan ŋeer ti ni nimi. Li cha man binib bi koo nkpan na chee ki ti daa ŋa man.’

10 Baah buen bi ti daa na, le upiidinn fuu ni. Le bilankpalb biŋmu bi gor na dii upiidinn ngbaan, ki koo waadiik ni, bi ti ji upiidinn aajikaar. Le bi lanj kidiik ngbaan.

11 “Le bijɔrb ngbaan mu nan fuu ni, le ki bui ke, ‘Tidindaan, Tidindaan, chuu piir tii timi.’

12 Le u bui bi, ‘M tuk nimi mbamɔn la, maa nyi nimi.’ ”

13 Tɔ, Yesu aah ŋakl bi liyatarŋakl ngbaan doo na, le u bui ke, “Nima pu na, ni li nyi man. Naa nyi bundaln m ga gir ni na.”

*Bitutum bitaa aayatarŋakl
(Luk 19.11-27)*

14 “Uwumbɔr aanaan naahn uja u nan cha nɔan, ki yin waatutum ki nan di waawan mɔmɔk ŋa biŋaal ni na la.

15 U nan di salmaa aakur aamombil ŋichur ŋiŋmu ki di tii ubaa, ki di ŋichur ŋilee ki di tii uken, ki di lichur libaa ki di tii uken mu. U nan tii bi mɔmɔk baah ga ŋmaa tun pu na, le ki nyan buen.

16 Ututunn u nan joo ŋichur ŋiŋmu na, libuul ngbaan ni le u tiir kitiir, ki kan tinyoor ŋichur ŋiŋmu ki di kpee.

17 Ututunn u joo ŋichur ŋilee na mu tiir kitiir ki kan tinyoor ŋichur ŋilee ki kpee.

18 Ututunn u nan joo lichur libaa na ma nan buen ti gbii libuul, le ki di udindaan aamombil sub nima.

19 “Ni joo cha ki ti yunn, le bitutum ngbaan aadindaan fuu ni, ki ban u lik bimɔk aah tun pu na.

20 Le ututunn u nan gaa salmaa aakur aamombil ŋichur ŋiŋmu na nan joo ŋi, ni ŋichur ŋiŋmu ki kpee, ki nan bui u, ‘Ndindaan, aa nan tii mi ŋichur ŋiŋmu la. M mu tiir kitiir ki kan tinyoor ŋichur ŋiŋmu kpee.’

21 Le udindaan bui u, ‘Nfaan, aa ye ututunn la, ki tun lituln mbamɔm. Maah nan tii si tiwan ni siib na, aa joo ni mbamɔm. M ga ŋa si tiwan sakpenn aaninkpel. Ji maamɔɔn.’

22 “Le ututunn u nan joo ŋichur ŋilee na mu yoor ŋi, le ki nan bui u, ‘Ndindaan, aa nan tii mi ŋichur ŋilee la. M tiir kitiir ki kan tinyoor ŋichur ŋilee ki kpee.’

23 Le udindaan bui u, ‘Nfaan, aa ye ututunn la, ki tun lituln mbamɔm. Maah nan tii si tiwan ni siib na, aa joo ni mbamɔm. M ga ŋa si tiwan sakpenn aaninkpel. Ji maamɔɔn.’

24 “Le ututunn u nan joo lichur libaa na yoor li, ki nan bui u, ‘Ndindaan, m nyi aabɔr, ke aa chur binib mpɔɔn la. Saah kaa bun ni na, aa chee nima la. Saah kaa po tijikaar ti na, aa faa tima la.

25 Nima le m san ijawaan, ki gbii libuul, ki di saamombil sub. Lik, saamombil sɔ.’

²⁶ “Le udindaan bui u, ‘Utunwanbirdaan umina, ugbanyakdaan umina, aa bui ke aa nyi mbər ke maah kaa bun ni na, m chee nima la, maah kaa poo ti na, m faa tima la.

²⁷ Saah nyi kina na, ba ɲa saa di maamombil ti bil banki ponn ni? Maah fuu ni na, m ba ga kan maamombil ni tinyoor ki kpee,’ le ki bui biken,

²⁸ ‘Chuu gaa lichur libaa li u kpa na man, ki di kpee ututunn u joo ɲichur kipiik na.

²⁹ Unii umək kpa na, bi ga kpee u, le u li kpa sakpen. Unii u kaa kpa na, bi ga chuu gaa waah kpa ni pəkaa na.

³⁰ Chuu ututunn u kaa kpa tinyoor ngbaan na, ki nyan u ki ti di u lii lipaal, mbəmbəən ni. U ga wii ki ɲmə ɲinyin nima chee.’ ”

Yesu Kristo aah ga ji binib tibər pu na

³¹ “Min Unibən Aabo ni maatuuntiib ga fuu ni. Le m ga li kpa mpəən sakpen ki kal maabərjal pu ke ubərkaan na.

³² Le bi ga kuun ni dulnyaa wee ni aanib məmək nnimbiin ni. Le m ga yakr bi ke upihkpaal aah yakr ipiih ni injoob pu na,

³³ ki ga di bininyaam siin ɲɲangii wəb, ki di tiniwanbir siin ɲɲangan wəb.

³⁴ Le min, u ye Ubərkaan ngbaan na, ga bui binib bi si ɲɲangii wəb na, ‘Nimi bi Nte Uwumbər ɲa tinyoor ɲa ni pu na, dan nan ji nnaan mu u nan toor siin nimi, buyoonn u nan naan dulnyaa wee na.

³⁵ Ba pu? nkon nan joo mi, le ni nan tii mi tijikaar m ji. Nnyunyuu nan joo mi, ni nan tii mi nnyun m nyun. M nan ye uchaan la, le ni nan gaa mi.

³⁶ M nan chuun ɲɲmeen la, le ni nan tii mi tiwanpeenkaan m peen. M nan bun la, le ni dan nan mann mi. M nan bi kiyondiik ni, le ni dan nan lik mi.’

³⁷ “Le bininyaam ngbaan ga baa mi, ‘Tidindaan, bayoonn ti nan kan si nkon joo si, ti tii si, aa jin? Bayoonn ti nan kan si, nnyunyuu joo si, ti tii si, aa nyun?

³⁸ Bayoonn ti nan kan si, aa ye uchaan, ti gaa si? Bayoonn ti nan kan si, aa chuun aanɲmeen, ti peen si?

³⁹ Bayoonn ti nan kan si, aa bun, ti dan nan mann si? Bayoonn ti nan kan si, aa bi kiyondiik ni, ti dan nan lik si?’

⁴⁰ Le min Ubərkaan ngbaan ga bui bi, ‘M tuk nimi mbamən la, naah nan ɲa kina ki tii nnaabitiib, biwaatiib bimina na, ni nan ɲa tii mi le na.’

⁴¹ “Le m ga bui binib bi si ɲɲangan wəb na, ‘Nimi bi Uwumbər puun lii ni pu na, nya m chee man, ki ti koo mmii mu kaan junn, aan Uwumbər nan tuur siin kinimbəɲ ni kaawanbir məmək na.

⁴² Ba pu? nkon nan joo mi, naa nan tii mi tijikaar m ji. Nnyunyuu nan joo mi, naa nan tii mi nnyun, m nyun.

⁴³ M nan ye uchaan, naa nan gaa mi. M nan chuun ɲɲmeen, naa nan peen mi. M nan bun, naa nan dan nan mann mi. M nan bi kiyondiik ni, naa nan dan nan lik mi.’

⁴⁴ “Le bi mu ga baa mi, ‘Tidindaan, bayoonn ti nan kan si, nkon joo si, bee nnyunyuu joo si, bee aa ye uchaan, bee aa chuun aanɲmeen, bee aa ye ubun, bee aa bi kiyondiik ni, kaa ter si?’

⁴⁵ Le m ga bui bi, ‘M tuk nimi mbamən la, naah kaa nan ter nnaabitiib, biwaatiib bimina na, naa nan ter mi le na.’

⁴⁶ Le bi ga kan ntafadaan n-yoonn mu kaa kpa ndoon na. Le bininyaam ngbaan ga kan liməfal li kaa kpa ndoon na.”

26

*Bi kpokl baah ga ku Yesu pu na
(Mak 14.1-2; Luk 22.1-2; Jɔnn 11.45-53)*

- 1 Yesu aah len kina ki ti doo na, le u bui waadidiliib,
 2 “Ni nyi ke ni gur iwiin ilee le bi ga ji Lakr-jer aajim. * N-yoonn ngbaan le bi ga di min Unibɔn Aabo ɲa binib aɲaɲal ni, le bi ti kpaɲa mi ndɔpuinkoo pu.”
 3 Tɔ, n-yoonn ngbaan le Uwumbɔr aatotoorninkpiib ni Juu yaab aaninkpiib nan kuun Uwumbɔr aatotoorninkpel Kayafas aachiln ni,
 4 le ki kpokl ke bi ga loon chuu Yesu ki ku u,
 5 le ki bui tɔb, “Ti taa chuu u njim ngbaan aayoonn man. Ti yaa chuu u n-yoonn ngbaan kan, kinipaak ngbaan ga ɲma tijar.”

*Upii ubaa aah nyur Yesu pu na
(Mak 14.3-9; Jɔnn 12.1-8)*

- 6 Tɔ, Yesu nan bi Betani aatin ɲi, ki bi Simonn u nan ye ukɔndaan na do, ki bi ji tijikaar.
 7 Waah bi ji tijikaar kina na, le upii ubaa joo ni tulalee u kpa kidaak sakpen na ki nan di kpir Yesu aayil paab. Tulalee ngbaan nan bi kpalba nyaan u bi yin u ke alabasta na ponn ni la.

8 Waadidiliib aah kan kina na, le bi gee linuul, ki len ke, “Ba ɲa u bii tulalee ngbaan kina?”

9 Ti ba ga ɲmaa di u kooh ki kan ilik sakpen ki di tii bigiim.”

10 Yesu nan bee baah len pu na, le ki baa bi, “Ba ɲa ni muk upii ngbaan kina? U tun lituln li ɲan na le ki tii mi.

11 Bigiim ga li bi ni chee n-yoonn mɔmɔk. Mma aan li bi ni chee n-yoonn mɔmɔk.

12 Waah di tulalee ngbaan kpir nwon pu na, u toor mi ke bi ti sub mi la.

13 M tuk nimi mbamɔn la, baah ga moon tibɔnyaan tee nin chee itingbaan mɔmɔk ni na, bi ga len waah ɲa pu na ke binib li teer waabɔr.”

*Judas aah ban ke u kooh Yesu pu na
(Mak 14.10-11; Luk 22.3-6)*

14 Le Yesu aadidiliib kipiik ni bilee ponn ni ubaa, bi yin u ke Judas Iskariot, buen Uwumbɔr aatotoorninkpiib chee,

15 le ki ti baa bi, “M yaa di Yesu ɲa ninjaal ni kan, ni ga tii mi ba?” Le bi kahn tikur aamombil piitaa ki di tii u.

16 Liyaadaal ngbaan le u piin ki bi ban nsan mu u ga di Yesu ɲa binjaal ni na.

*Yesu ni waadidiliib aah jin njim ngbaan pu na
(Mak 14.12-21; Luk 22.7-13, 21-23; Jɔnn 13.21-30)*

17 Lakr-jer aajim, buyoonn bi ga ɲmɔ boroboro u kaa kpa nnyɔk na aajan aawiindaal, le Yesu aadidiliib dan nan baa u, “Aa ban ke ti gor njim ngbaan aajikaar la chee ki tii si?”

18 Le u bui bi, “Ni li cha kitin ɲ ngbaan ni, uja ubaa chee man, ki ti bui u, ‘Umɔmɔkr bui ke waayoonn fuu a. U ni waadidiliib ga dan nan ji Lakr-jer aajim aado.’”

19 Le Yesu aadidiliib ɲa waah tuk bi pu na, le ki gor njim ngbaan aajikaar.

20 Kijook aah joor na, le Yesu ni waadidiliib kipiik ni bilee nan kal ke bi ji tijikaar ngbaan.

* 26:2 : Israel yaab nan ji Lakr-jer aajim ke bi teer buyoonn Uwumbɔr nan nyan bi tinaagbiir ni, Ijipt aatin ni na. Lik Nnyam 12.1-27.

21 Baah bi ji na, le u bui bi, “M tuk nimi mbamɔn la, ni ponn ni ubaa ga kooh mi.”

22 Waah len kina na, le bisui bii sakpen. Le bi mɔmɔk baa u ubaabaa ubaabaa, “Ndindaan, ni ye min la aa?”

23 Le u bui bi, “M ni unii u kpaani ji lisambil libaa ni na le ga kooh mi.

24 Min Unibɔn Aabo ga kpo ke naah ηmee Uwumbɔr Aagban ponn ni ke m ga kpo pu na. Uja u ga kooh mi na ma kan, tibɔbir ga li bi u pu; bi yaa kaa ba ma u kan, ni ba soor ki tii u.”

25 Le Judas, u ga kooh u na, baa u, “Umɔmɔkr, ni ye min la aa?”

Le Yesu bui u, “Ni ye saah len pu na.”

Tidindaan aajim

(Mak 14.22-26; Luk 22.14-20; 1 Korint Yaab 11.23-25)

26 Baah bi ji tijikaar na, le Yesu yoor boroboro, le ki doon Uwumbɔr, ki gii, ki di tii waadidiliib, ki bui bi, “Gaa ki li ηmɔ man. Nwon le na.”

27 U nan yoor kiyinyook mu, le ki doon Uwumbɔr, ki di tii bi, le ki bui bi, “Ni mɔmɔk nyu man.

28 Maasin le na. Maasin pu, le Uwumbɔr puu tipuɔpɔln ki tii nimi. Maasin ga nya binib pam aatunwanbir pu, aan Uwumbɔr di cha pinn bi.

29 M tuk nimi la, maan ki nyu ηsubil aanyun ngbaan, ki ti saa bundaln m ni nimi ga kpaan nyu mu nsanpɔn ni, Nte Uwumbɔr aanaan ni na.”

30 Le bi gaa Uwumbɔr aalahn, ki buen Olif aasui aajool paab.

Yesu aah bui ke Piita ga nee u pu na

(Mak 14.27-31; Luk 22.31-34; Jɔnn 13.36-38)

31 Yesu nan bui bi, “Kinyeek kee, ni mɔmɔk ga san ki cha mi. Ni ηmee Uwumbɔr Aagban ni ke ‘Uwumbɔr ga ku upihdaan, le ipiih yaa.’†

32 Buyoonn Uwumbɔr ga fikr mi nkun ni na, le m ga loln ni pu nsan ki buen Galilee aatij ni.”

33 Le Piita bui u, “Bi mɔmɔk yaa san ki cha si kan, mma aan san cha si.”

34 Le Yesu bui u, “M tuk si mbamɔn la, kinyeek kimina, aa ga len nfum mutaa ke saa nyi mi le ukooja nin wii.”

35 Le Piita bui u, “Bi yaa po ban bi ku m ni si kan, maan len ke maa nyi si.”

Le waadidiliib mɔmɔk mu len kina.

Yesu aah mee Uwumbɔr pu na

(Mak 14.32-42; Luk 22.39-46)

36 U ni waadidiliib nan ti fuu nibaa chee, le bi yin nima chee ke Getsemane. Le u bui bi, “Kal do man, aan m buen nibaa chee ki ti mee Uwumbɔr.”

37 Le u di Piita ni Sebedee aajarɔtiib bilee na buen. Le usui bii sakpen ki ti nyanj.

38 Le u bui bi, “Nsui bii ki ti nyanj. Ni wu ke nkun aah wu pu na. Kaln do man, ki li lik man.”

39 Le u foor siib, ki doon lichichikr, le ki mee Uwumbɔr, “Nte, aa yaa kii kina kan, nyan mi falaa u choo na ni. Tɔ, ηa saageehn, ki taa ηa maageehn.”

40 Le u gir buen waadidiliib bitaa ngbaan chee, ki ti mui bi dɔ geen; le u baa Piita, “Naa ηmaa li ka lik kikirur kibaa aa?”

41 Ni li ka lik man, aan ki li mee Uwumbɔr, aan ki taa koo ntɔj ni. Nisui ban ke ni li lik, le tiwon aa pɔɔ.”

42 Le u ki foor siib, ki ki mee Uwumbɔr, le ki bui ke, “Nte, ni yaa kaa ye m nyan falaa u choo na ni kan, cha saageehn ηa.”

† 26:31 : Lik Sekaria 13.7.

⁴³ Le u ki gir buen waadidiliib chee, ki ti mui bi ki dɔ geen; ngeen nan joo bi sakpen a.

⁴⁴ Le u siir cha bi, le ki ki foor siib, ki ki mee Uwumbɔr taataa, ki ki bui u tibɔr tichachaan ngbaan.

⁴⁵ Le u ki gir buen waadidiliib chee, ki ti baa bi, “Ni beenin fuur, ki dɔ geen la aa? Lik man, n-yoonn fuu a. U kooh min Unibɔn Aabo ki di ɲa titunwanbirdam aarjaal ni la.

⁴⁶ Fii, ti li cha man. Lik, uja u kooh mi na peeni a.”

Baah chuu Yesu pu na

(Mak 14.43-50; Luk 22.47-53; Jɔnn 18.3-12)

⁴⁷ Waah laa bi len kina na, le Judas u ye waadidiliib kipiik ni bilee ponn ni ubaa na fuu ni. Le kinipaak dii u. Bi nan joo kijaak aajum ni jagbaali mam. Bi nan nyan ni Uwumbɔr aatotoorninkpiib ni Juu yaab aaninkpiib chee la.

⁴⁸ Judas u kooh Yesu na nan bui kinipaak ngbaan ke bi yaa ti kan u moor unii u aatakpiln[‡] na kan, uma le na, bi chuu u.

⁴⁹ Baah fuu ni Yesu ni waadidiliib aah bi nin chee na, le Judas kpaan buen Yesu chee, le ki ti bui u, “Umɔmɔkr, aa pɔɔ ɔɔ?” le ki moor utakpiln.

⁵⁰ Le Yesu bui u, “Njɔ, aa chuun kinye?”

Le bi dan nan chuu Yesu mpɔɔn.

⁵¹ Le Yesu aadidiliib ponn ni ubaa yoor waajaak aajuk ki gaa per Uwumbɔr aatotoorninkpel aanaagbiija aatafal.

⁵² Le Yesu bui u, “Di saajuk ngbaan ki di fu kijuchook ni. Binib bimɔk yoor kijaak aajuk na, kijaak aajuk le ga ku bi.

⁵³ Saa nyi ke m yaa mee Nte Uwumbɔr kan, u ga tun ni bituuntiib bi jer ɲichur kipiik ni ɲilee na m chee dandana aa?

⁵⁴ M mu yaa ɲa kina kan, maan gbiin Uwumbɔr Aagban aah len pu na ke m ga ji falaa u choo na.”

⁵⁵ N-yoonn ngbaan le u baa kinipaak ngbaan, “Ni joo kijaak aajum, ni ɲichakukul ni nan chuun mi ke maah ye uffiiir le na aa? M nan bi Uwumbɔr Aadichal ni iwiin mɔmɔk, ki tuk binib Uwumbɔr aabɔr, le naa chuu mi.

⁵⁶ Tɔ, nimina mɔmɔk ɲa ke ni gbiin Uwumbɔr aabɔnabtiib aah nan ɲmee pu na.”

Le waadidiliib mɔmɔk san cha u.

Juu yaab aaninkpiib aah jin Yesu tibɔr pu na

(Mak 14.53-65; Luk 22.54-55, 63-71; Jɔnn 18.13-14, 19-24)

⁵⁷ Binib bi nan chuu Yesu na nan di u buen Uwumbɔr aatotoorninkpel Kayafas aadichal ni, Uwumbɔr aakaal aamɔmɔkb ni Juu yaab aaninkpiib aah kuun nin chee na.

⁵⁸ Le Piita paa Yesu pu, ki bi dandar, le ki ti fuu Uwumbɔr aatotoorninkpel aachiln ni, le ki koo ni, ki ti kal butɔb aajab chee ke u lik naah ga ti doo pu na.

⁵⁹ Le Uwumbɔr aatotoorninkpiib ni bibɔjirb aaninkpiib mɔmɔk ban binib bi ga mɔln inyamɔn ki paan Yesu na, aan bi kan waataani ki ti ku u na. Le biseeraadam pam dan nan mɔln inyamɔn paan u.

⁶⁰ Bi mu aa kan waataani. Kookoo yaan le binyamɔndam bilee dan nan bui bi

⁶¹ ke uja ngbaan bui ke u ga ɲmaa gbaa wii Uwumbɔr Aadichal, ki ki maa ki iwiin itaa daal.

⁶² Le Uwumbɔr aatotoorninkpel fii sil, ki baa Yesu, “Saan len tibaa aa? Binib ngbaan aah bii si pu na, ti gbii aan taa gbii?”

[‡] 26:48 : Israel yaab nan doon binaabitiib kina le ki mɔk ngeehn.

⁶³ Le Yesu si ηmin. Le Uwumbør aatotoorninkpel bui u, “Puu Uwumbør u fu na pu, aa ye Uwumbør Aajapøon Kristo u Uwumbør lee u na aan saa ye?”

⁶⁴ Le Yesu bui u, “Ni ye saah len pu na. M tuk nimi la, n-yoonn mu choo na, ni ga kan min Unibøn Aabo ka Uwumbør aanangii wøb, ki ga kan mi ntaalangbam ni paacham ki choo.”

⁶⁵ Waah len kina na, le Uwumbør aatotoorninkpel chuu kar ubaa aawan-peenkaan, le ki bui ke, “U di ubaa ηaj Uwumbør la. Taa ki ban seeraadam. Ni ηun waah sii Uwumbør pu na.

⁶⁶ Ni dak kinye?”

Le bi bui ke, “U ηeer ti ku u la.”

⁶⁷ Le bi teei timøtan ηa unimbil wøb, le ki gbaa u. Bibaa mu gbaa u ntapam,

⁶⁸ ki bui u, “Kristo ngbaan, lem Uwumbør aabønabr aaliin ki tuk timi, ulau faa si.”

Piita aah nee Yesu pu na

(Mak 14.66-72; Luk 22.56-62; Jønn 18.15-18, 25-27)

⁶⁹ Piita nan ka lichiln ni. Le usapøon u ye ututunn na dan nan bui u, “Aa mu nan bi Yesu u ye Galilee aatin ηanii na chee.”

⁷⁰ Le u nee bi mømøk aanimbil ni ki bui u, “Maa nyi saah len pu na aatataa,” le ki buen kikaakpaak ni.

⁷¹ Le usapøon uken mu ti kan u, le ki bui binib bi bi nima chee na, “Uja wee mu nan bi Yesu u ye Nasaref aatin ηanii na chee.”

⁷² Le u ki nee ki puu Uwumbør ke waa nyi u.

⁷³ Le ni kpee siib, le binib bi si nima chee na dan nan bui u, “Ni ye mbamøn, aa ye waadidiliib ponn ni ubaa la; saaliin ni baaliin kpaan la.”

⁷⁴ Le u ki puu Uwumbør, le ki bui ke, “Maa nyi uja ngbaan. M yaa møn nnyamøn kan, Uwumbør daa ntafal.”

Libuul ngbaan ni le ukooja wii.

⁷⁵ Le Piita teer Yesu aah ba tuk u pu na ke, “Aa ga len nfum mutaa ke saa nyi mi, le ukooja nin wii.” Piita nan nyan lipaal, ki ti wii sakpen.

27

Baah nan di Yesu di buen Pailat aanimbiin ni pu na

(Mak 15.1; Luk 23.1-2; Jønn 18.28-32)

¹ Ki woln kitaak le Uwumbør aatotoorninkpiib ni Juu yaab aaninkpiib mømøk kpokl baah ga ηa pu ki ku Yesu na.

² Le bi buu u tikululn, ki di u buen kitin ηgbaan aaninkpel chee, bi yin u ke Pailat, ki ti di ηa unjaal ni.

Judas aah ku ubaa pu na

(Lituln 1.18-19)

³ Tø, Judas u kooh Yesu na aah kan ke bi ga ku Yesu na, le u jer waalandak, le ki ki giin ni tikur aamombil piitaa ngbaan ke u ti di tii Uwumbør aatotoorninkpiib ni Juu yaab aaninkpiib,

⁴ le ki bui bi, “M tun titunwanbir la. M kooh unii u kaa kpa taani na ke bi ti ku u.”

Le bi bui u, “Naa ye timi aabør. Ni ye saabør la.”

⁵ Le u di ηimombil ngbaan di lii Uwumbør Aadichal ni, ki siir cha bi, le ki buen ti leen ubaa ηηmin le ki kpo.

⁶ Le Uwumbør aatotoorninkpiib pii ηimombil ngbaan ki bui ke, “Ni ye nsin aamombil la. Timi aakaal aa kii ke ti di kina aamombil ηa Uwumbør aamombil ni.”

⁷ Le bi kpokl baah ga ŋa ŋi pu na, le ki di ŋi daa Kiyakmaabuuk aapepel ke bi ti li sui bicham nima.

⁸ Nima pu, le bi yin nima chee ke “Nsin aatiŋ” ki nan saa dandana wee.

⁹⁻¹⁰ Le ni gbiin Uwumbɔr aabɔnabr Jeremia aah nan len pu na ke, “Bi di tikur aamombil piitaa le daa kiyakmaabuuk aapepel, Uwumbɔr aah tuk bi pu na. Njimbil ngbaan ye unii aadaak, Israel yaab ngem aah len ke bi ga daa u pu na.”*

Pailat aah jin Yesu tibɔr pu na
(Mak 15.2-5; Luk 23.3-5; Jɔnn 18.33-38)

¹¹ Bi nan di Yesu ti siin kitiŋ ngbaan aaninkpel Pailat aanimbiin ni. Le Pailat baa u, “Aa ye Juu yaab aabɔr la aa?”

Le u bui u, “Saah len pu na, ni ye kina.”

¹² Le Uwumbɔr aatotoorninkpiib ni Juu yaab aaninkpiib bii Yesu. Le waa len tibaa.

¹³ Le Pailat baa u, “Saa ŋun baah bii si sakpen pu na aa?”

¹⁴ Le Yesu si ŋmin, kaa len tibaa. Le ni gar Pailat pam.

Baah len ke bi ga ku Yesu pu na
(Mak 15.6-15; Luk 23.13-25; Jɔnn 18.39-19.16)

¹⁵ Njim ngbaan aayoonn yaa nan saa kan, Pailat ga nyan unaagbiija u kinipaak ban u na ki lii.

¹⁶ N-yoonn ngbaan unaagbiija u kpa liyimbil na nan bi kiyondiik ni. Bi nan yin u ke Barabas.

¹⁷ Kinipaak aah kuun na, le Pailat baa bi, “Ni ban m nyan ŋma kiyondiik ni? Barabas le aan Yesu u bi yin u ke Kristo ngbaan na?”

¹⁸ Pailat nan bee ke bi kpa lipiipoln Yesu pu, nima le cha bi di u ŋa unjaal ni.

¹⁹ Buyoonn u bi ji Yesu tibɔr na, Pailat aapuu nan di unii tun ni, ke u li nyi ki taa ŋa uja nyaan ngbaan nibaa; ke uja ngbaan pu, u daŋ tidan ti muk u sakpen na kinyeek na.

²⁰ Le Uwumbɔr aatotoorninkpiib ni Juu yaab aaninkpiib bui kinipaak ngbaan ke bi tuk Pailat ke u di Barabas lii, ki ku Yesu.

²¹ Tɔ, le Pailat ki baa bi, “Bijab bilee ngbaan ponn ni, m ga di ulau lii?”

Le bi bui u, “Di Barabas lii.”

²² Le Pailat baa bi, “Yesu u bi yin u ke Kristo ngbaan na, m ga ŋa u kinye?”

Le bi mɔmɔk bui u, “Kpaa u ndɔpuinkoo pu.”

²³ Le u ki baa bi, “Ba ŋa? U tun bakaa bayoo?”

Le bi moo tar mpɔɔn pu ke, “Kpaa u ndɔpuinkoo pu,” le ki ban bi ŋma tijar.

²⁴ Pailat mu kan ke waan ŋmaa ŋa nibaa, le ki ban nnyun, ki ŋir unjaal binimbil ni, ki len ke, “Uja nyaan ngbaan aasin aa bi ŋjaal ni. Ni ye nimi aabɔr la.”

²⁵ Le bi mɔmɔk bui u, “Cha waasin li bi timi, ni timi aabim aanjaal ni.”

²⁶ Le Pailat nyan Barabas lii, ki cha waajab lue Yesu ŋinaalab, le ki di u ŋa binjaal ni, bi ti kpaa u ndɔpuinkoo pu.

Butɔb aajab aah yook Yesu pu na
(Mak 15.16-20; Jɔnn 19.2-3)

²⁷ Butɔb aajab ngbaan nan di Yesu koo Pailat aadichal ni, le ki kuun ni bijab bi gur na ki nan gob u.

²⁸ Le bi chuu peer waawanpeenkaan, ki di libɔkumaln peen u,

* **27:9-10** : Lik Sekaria 11.12-13.

²⁹ Le ki di ikokon luu kiyikpupuk, ki di chinj u, ki di lidabil ηum unjangii ni ke ubor na, le ki gbaan unimbiin ni, ki ηa u mbonyun, ki bui u, “Juu yaab Aabor, aa paa o?”

³⁰ le ki teei timootan lae u, le ki gaa lidabil ngbaan ki di faa uyil paab.

³¹ Baah ηa u mbonyun ki ti doo na, le bi chuu peer libokumaln ngbaan, le ki di waawanpeenkaan peen u, le ki joo u cha, bi ti kpaas u ndopuinkoo pu.

Baah kpaas u ndopuinkoo pu pu na

(Mak 15.21-32; Luk 23.26-43; Jonn 19.17-27)

³² Baah cha na, le bi kan uja ubaa, u ye Sairene aatiη aanii, aan bi yin u ke Simonn na. Le bi chuu u mpoon ke u tun Yesu aadapuinkoo.

³³ Le bi ti fuu nibaa chee. Bi yin nima chee ke Golgota. Golgota aatataa le ye ke “Kiyikpan aapepel.” Baah fuu nima chee na,

³⁴ le binib bibaa di ndaan ni nnyok ki di ηmal tob ponn ni, ki di tii Yesu ke u nyun. Waah lak lik na, le u yii, kaa nyun.

³⁵ Le butob aajab ngbaan kpaas u ndopuinkoo pu, ki di waawanpeenkaan ti yakr tob, le ki too inaan ke bi lik bimok aah ga kan ni na,[†]

³⁶ le ki ka lik u.

³⁷ Bi nan ηmee kigban budabu cha bi ku u na, ki di tam waadapuinkoo pu, uyil paab. Kigban ngbaan len ke, “Yesu u ye Juu yaab Aabor na le na.”

³⁸ Le bi di bififiirb bilee mu kpaas idapuinkees pu. Bi nan di ubaa kpaas unjangii wob, ki di uken kpaas unjangan wob.

³⁹ Le binib bi jer nima chee na sii u, ki gbakr biyil,

⁴⁰ le ki bui u, “Si u len ke aa ga gbaa wii Uwumbor Aadichal ki ki maa li iwiin itaa na, aa yaa ye Uwumbor Aajapoon kan, sunn ni ndopuinkoo pu, ki ηmar.”

⁴¹ Le Uwumbor aatotoorninkpiib, ni Uwumbor aakaal aamomokb, ni Juu yaab aaninkpiib mu ηa u mbonyun, ki bui ke,

⁴² “U nan gaal biken lir, kaan ηmaa gaa ubaa lii ki ηmar. U yaa ye Juu yaab Aabor kan, u sunn ni ndopuinkoo pu, aan ti gaa u ki kii.

⁴³ U gaa Uwumbor ki kii, ki bui ke u ye Uwumbor Aajapoon. Uwumbor yaa ban u kan, cha u gaa u lii dandana.”

⁴⁴ Le bififiirb bi bi di kpaas u chee idapuinkees pu na mu sii u kina.

Yesu aah kpo pu na

(Mak 15.33-41; Luk 23.44-49; Jonn 19.28-30)

⁴⁵ Nwiin kaasisik ni le itingbaan momok boln, ki ti saa nwiin aah kpar pu na.

⁴⁶ Nwiin aah kpar na, le Yesu teen mpoon pu, “Eli, Eli, lama sabaktani.” Naatataa le ye ke, “Maawumbor, Maawumbor, ba pu aa siir cha mi?”[‡]

⁴⁷ Binib bi si nima chee na aah ηun waah teen pu na, le bibaa bui ke, “Uja ngbaan yin Elaija la.”

⁴⁸ Libuul ngbaan ni le bi ponn ni ubaa san buen ki ti yoor nkiisuk, ki nan di bon ndaan mu moon na ni, le ki di ηa lidabil pu ki di ηa umob chee ke u moor.

⁴⁹ Le binib bi gur na bui ke, “Di cha. Cha ti lik ke Elaija ga dan nan gaa u lii aan waan dan.”

⁵⁰ Le Yesu ki teen mpoon pu, le ki cha waawiin nyan, le ki kpo.

⁵¹ N-yoonn ngbaan, le likekeln li yakr Uwumbor aadiik ni nfum mulee na chuu kar paacham ki ti saa kitin. Le kitin den, le ηitakpasakpiin chuu war.

⁵² Nikaakul ngem mu chuu piir, le Uwumbor aanib bi nan kpo na pam fikr nkun ni, ki nyan nikaakul ngbaan ponn ni.

[†] 27:35 : Lik Ilahn 22.18.   [‡] 27:46 : Lik Ilahn 22.1.

⁵³ Buyoonn Yesu fikr nkun ni na, le bi koo Jerusalem aatinj ni, ki di bibaa mak binib pam.

⁵⁴ Butab aajib aaninkpel, ni binib bi bi u chee ki si kii Yesu na aah kan kitinj aah denj pu na, ki kan tiwan nimok na na, le ijawaan chuu bi sakpen. Le bi bui ke, “Mbamon, u sil ye Uwumbor Aajapoon la.”

⁵⁵ Bipiib pam mu nan bi nima, ki si dandar, ki si lik. Bi nan ye bipiib bi nyan ni Galilee aatinj ni ki dii Yesu, ki tun lituln ki ter u na.

⁵⁶ Bi ponn ni ubaa ye Mari Magdalene; uken mu ye Mari, u ye Jems ni Josef aana na; uken mu ye Sebedee aajapotiib aana.

Baah sub Yesu pu na

(Mak 15.42-47; Luk 23.50-56; Jonn 19.38-42)

⁵⁷ Kijook aah joor na, le uwankpadaan ubaa, u ye Arimatea aatinj aanii na fuu ni. Bi yin u ke Josef. U mu nan dii Yesu.

⁵⁸ Le uja ngbaan buen Pailat chee ki ti bui u, “Tiin mi Yesu aawon.” Le Pailat bui waajib ke bi di ti tii u.

⁵⁹ Le Josef yoor Yesu aawon, ki di poo likekenyaan ni,

⁶⁰ ki di ti sub kitakpaluj ni. Kitakpaluj ngbaan le Josef nan cha bi gbi ki, uma ubaa pu. Baa nan kee sub unii ubaa ki ponn ni. Waah di Yesu sub na, le u di litakpasakpeln li pee na, ki di lenj mbisamob, le ki buen.

⁶¹ Le Mari Magdalene ni Mari uken mu bi nima chee, ki ka gbok kitakpaluj ngbaan.

Bikikiirb aah kii Yesu aakaakul pu na

⁶² Le ki woln Juu yaab aakpaakool daal, le Uwumbor aatotoorninkpiib ni Farisii yaab kuun Pailat chee,

⁶³ le ki bui u, “Timi aaninkpel, ti teer ke unyamondaan ngbaan aah nan bi na, u nan bui ke u yaa kpo kan, iwiin itaadaal u ga fikr nkun ni.

⁶⁴ Nima pu na, cha bijab li kii waakaakul, ki ti saa iwiin itaa daal, waadidiliib taa dan nan kur u, ki bui binib ke u fikr nkun ni la. Bi yaa na kina kan, kookoo aanyamon mue ga jer njan yoo.”

⁶⁵ Le Pailat bui bi, “To, yoor bikikiirb, ki li cha man, ki ti cha bi li kii waakaakul naah ban pu na.”

⁶⁶ Le bi buen ki ti dab litakpal li lenj likaakul aamob na, ki cha bikikiirb ka kii li.

28

Yesu aah fikr nkun ni pu na

(Mak 16.1-10; Luk 24.1-12; Jonn 20.1-10)

¹ Juu yaab aakpaakool aah jin ki woln kitaak na, le Mari Magdalene ni Mari uken na buen ti lik likaakul ngbaan kichakpinaanyeeek ni.

² Le kitinj denj sakpen; ba pu? Uwumbor aatuun ubaa nan nyan ni paacham, le ki nan chuu lekr litakpal ngbaan, le ki kal li pu.

³ U nan moor lak lak ke utaal aah moor pu na. Waawanpeenkaan piin chain ke nkokoyon na.

⁴ Bikikiirb aah kan u na, le ijawaan chuu bi sakpen, le biwon gbaa, le bi lir ki fik.

⁵ Le Uwumbor aatuun ngbaan bui bipiib ngbaan, “Ni taa san ijawaan man. M nyi ke ni ban Yesu u bi nan kpa a u ndapuinkoo pu na la.

⁶ Waa bi do. U fikr nkun ni, waah nan len pu na. Dan man ki nan lik waah ba do nin chee na,

⁷ aan ki buen mala ki ti tuk waadidiliib ke u fikr nkun ni a, ki loln bi pu nsan ki cha Galilee aatin ni. Bi ga ti kan u nima. Nimina le m ban m tuk nimi.”

⁸ Bipiib ngbaan nan san ijawaan, ki mu tee kpa mpopiin pam. Le bi siir likaakul chee mala, ki san buen ke bi ti tuk Yesu aadidiliib Uwumbor aatuun ngbaan aah tuk bi pu na.

⁹ Baah cha na, le Yesu ton bi nsan ni, le ki doon bi. Le bi gbaan unimbiin ni, ki joo u, le ki dooni u.

¹⁰ Le u bui bi, “Taa san ijawaan man. Li cha ki ti tuk maadidiliib ke bi li cha Galilee. Bi ga ti kan mi nima chee.”

Bikikiirb aah mɔln inyamɔn pu na

¹¹ Bipiib ngbaan aah cha na, le bikikiirb bi nan kii Yesu aakaakul na buen Jerusalem, ki ti tuk Uwumbor aatotoorninkpiib tiwan nimok na na.

¹² Le Uwumbor aatotoorninkpiib ni Juu yaab aaninkpiib kuun tob chee, le ki kal ki kpokl, le ki nyan njimobil pam, ki di tii bikikiirb ngbaan,

¹³ le ki bui bi, “Li cha man ki ti njmann binib ke naah do geen kinyeek na, le waadidiliib dan ki nan nyan u likaakul ni.

¹⁴ Kitiŋ aaninkpel yaa njun ke ni len ke ni do geen, ki yaa jin nimi tibor kan, ti ga nyan nimi.”

¹⁵ Le bikikiirb ngbaan gaa njimobil ngbaan, le ki buen ti tuk binib ke Yesu aadidiliib dan nan nyan waawon likaakul ni a. Nima pu le Juu yaab beenin len kina ki nan saa din.

Yesu aah di ubaa mok waadidiliib pu na

(Mak 16.14-18; Luk 24.36-49; Jonn 20.19-23; Lituln 1.6-8)

¹⁶ Yesu aadidiliib kipiik ni ubaa na nan buen lijool libaa paab, Galilee aatin ni, Yesu aah nan mok bi nin chee na.

¹⁷ Le Yesu fuu ni bi chee. Baah kan u na, le bi gbaan unimbiin ni ki doon u. Le bibaa mu joo beeni.

¹⁸ Le Yesu bui bi, “Uwumbor tii mi mpɔɔn mɔmɔk, paacham ni taab.

¹⁹ Li cha man njinibol mɔmɔk chee, ki ti na bi maadidiliib, ki muin bi nnyun ni, Nte Uwumbor, ni min Ujapɔɔn, ni Nfuur Nyaan aayimbil pu,

²⁰ ki tuk bi ke bi li keei maah tuk nimi pu na mɔmɔk. Teer man ke m bi ni chee n-yoonn mɔmɔk, ki nan saa dulnyaa aadoon.”

Tibɔnyaan ti MAK ŋmee ti na

*Jɔnn u nan muin binib nnyun ni na aabɔr
(Matiu 3.1-12; Luk 3.1-18; Jɔnn 1.19-28)*

¹ Tibɔr timina le ye Uwumbɔr Aajapɔɔn Yesu Kristo aabɔnyaan.

² Uwumbɔr aabɔnabr Aisaya nan ŋmee waabɔr ngbaan aah ga piin pu na. U nan ŋmee ke Uwumbɔr bui Waabo ke, “Maatutunn sɔ. M tun ni u ke u loln ni nsan, ki nan toor nsan ki siin si.”*

³ Unii ubaa bi nteersakpiin ni ki tar ke, “Toor Uwumbɔr aasan man, ki ŋa waasan mu li tok ki tii u.”†

⁴ Kina le uja ubaa nyan sil nteersakpiin ni, bi yin u ke Jɔnn. U nan muini binib nnyun ni, le ki mooni ke, “Kpeln nimi aabimbin man aan Uwumbɔr di cha nimi aatunwanbir pinn nimi, le m ga muin nimi nnyun ni.”

⁵ Le kinipaak nyan Judea aatim mɔmɔk ni, ni Jerusalem aatiŋ ni, ki dan u chee, ki nan kpiir baatunwanbir tuk Uwumbɔr. Le Jɔnn muin bi nnyun ni, Jɔɔdann aamɔɔl ni.

⁶ Jɔnn nan pee kirkalk ki bi nan di laakumii aakor luu ki na. U nan di ligbapapaln buu uchan ni. Waajikaar nan ye itoon ni tisiir la. ⁷ U nan mooni kinipaak ngbaan ke, “Unii u jer mi na paan ni m pu la. Maa ŋeer ke m gbiln waanaatak aarmin ki tii u.

⁸ Mma muin nimi nnyun ni la. Uma le ga nan di Uwumbɔr Aafuur Nyaan gbiin nimi.”

*Waa muin Yesu nnyun ni pu na
(Matiu 3.13-4.11; Luk 3.21-22; 4.1-13)*

⁹ N-yoonn ngbaan le Yesu nyan Nasaref, kitiŋ ki bi Galilee ni na, ki dan Jɔnn chee. Le Jɔnn muin u nnyun ni, Jɔɔdann aamɔɔl ni.

¹⁰ Yesu aah nyan nnyun ni na, le u kan kitaapaak chuu piir, le ki kan Uwumbɔr Aafuur Nyaan sunn ni ki nan tɔŋ u pu, ki naahn linanjel.

¹¹ Le nneel nyan ni paacham ki len ke, “Aa ye Njapɔɔn u m gee si na la. Nnimbil gbiin si.”‡

¹² N-yoonn ngbaan le Uwumbɔr Aafuur Nyaan di Yesu buen nteersakpiin ni. U nan ti bi nima iwiin imonko ilee la. Le kinimbɔŋ tɔŋni u nima.

¹³ Timoor ni aapeel mu nan bi nima. Le Uwumbɔr aatuuntiib nyan ni paacham ki dan nan ŋa u tiŋann.

¹⁴ Le binib nan chuu Jɔnn ki di u ŋa kiyondiik ni. Nee aapuwɔb, le Yesu buen Galilee aatiŋ ni, ki ti mooni Uwumbɔr aabɔnyaan,

¹⁵ le ki bui ke, “N-yoonn fuu a. Uwumbɔr aanaan peen ni a. Kpeln nimi aabimbin man, ki gaa tibɔnyaan tee ki kii man.”

*Yesu aah yin bijanbam binaa pu na
(Matiu 4.12-22; Luk 4.14-15; 5.1-11)*

¹⁶ Yesu nan chuun kpak Galilee Aanyusakpem aagbaan, le ki ti kan Simonn ni unaal Andru bi mae kipɔk nnyun ni; bi ye bijanbam la.

* 1:2 : Lik Malakai 3.1. † 1:3 : Lik Aisaya 40.3. ‡ 1:11 : Lik Aisaya 42.1.

17 Le Yesu bui bi, “Dii mi man, aan m cha ni ban binib ki nan tii Uwumbør.”

18 Waah len kina na, libuul ngbaan ni le bi siir cha baapør, ki dii u.

19 Le u foor siib ki kpee, le ki kan Jems ni unaal Jønn, bi ye Sebedee aajapotiib na. Bi nan bi baarjeb ponn ni, ki bi lejni baapør.

20 Libuul ngbaan ni le Yesu yin bi. Le bi siir cha bite Sebedee ni waatutum bujeb ngbaan ponn ni, le ki dii Yesu.

*Yesu aah nyan tiyayaar uja ni pu na
(Luk 4.31-37)*

21 Le bi ti fuu Kapenaum aatiñ ni. Juu yaab aakpaakool daal, le Yesu koo mmeen aadiik ni, ki tuk binib Uwumbør aabør.

22 Waah tuk bi tibør ti na, le ni gar bi pam. U tuk bi ke unii u kpa Uwumbør aapøon na la, kaa tuk bi ke Uwumbør aakaal aamømækb aah tuk bi pu na.

23 Le uja u tiyayaar joo u na bi mmeen aadiik ngbaan ni,

24 le ki teen ke, “Sin Yesu u ye Nasaref aatiñ aanii na, aa ban ba ti chee? Aa ðan aa nan ña timi fam la aa? M nyi si. Aa ye Uwumbør aanii u ye chain na la.”

25 Le Yesu kae tiyayaar ngbaan, ki len ke, “Ñmim. Di uja ngbaan lii.”

26 Le tiyayaar ngbaan cha uja ngbaan aawon gbaa, le ki teen mpøon pu, ki di u lii.

27 Le ni gar bi mømæk pam. Le bi baa tøb, “Ba sò? Ni ye mmømkm pøon la aa? U kpa mpøon, le ki tuk tiyayaar ke ti di binib lii, le ti kii waamøb.”

28 Nima pu na, Yesu aayimbil nan moon Galilee aatingbaan mømæk ni.

*Yesu aah tii bibum pam laafee pu na
(Matiu 8.14-17; Luk 4.38-41)*

29 Yesu ni binib bi dii u na nan nyan mmeen aadiik ngbaan ni, le ki buen Simonn ni Andru aadichal ni. Jems ni Jønn mu nan dii bi.

30 Le Simonn aapuu aana bun, ki ðo kidiik ni. Le uwon ton. Le bi tuk Yesu ke u bun la.

31 Le Yesu buen u chee, ki ti chuu uñaal, ki fiin u kaan. Le uwon søj. Le u chann bi tichann.

32 Liyaadaal aajook, buyoonn nwiin lir na, binib nan dan Yesu chee, le ki joo ni bibum mømæk, ni tiyayaar aah joo binib bi na mømæk.

33 Kitij ngbaan aanib mømæk nan kuun nima, Simonn ni Andru do linampal.

34 Bibum ngbaan nan wiir pam ki nan kpa iween aabøj aabøj na, le Yesu cha bi pøæk, ki nyan tiyayaar aah joo binib bi na mu. Tiyayaar ngbaan aah nan nyi waah ye unii u na, waa nan tii ti nsan ke ti len tibaa.

*Yesu aah tuk binib Uwumbør aabør Galilee aatim ni pu na
(Luk 4.42-44)*

35 Njan aakooja aah wii na, le Yesu fii ki nyan lipaal, ki buen nibaa chee, le ki ti bi nima ubaa ki mee Uwumbør.

36 Naah woln kichakpiik ni na, le Simonn ni ujøtiib mu fii ki nyan, ki bi ban u,

37 le ki ti kan u, le ki bui u ke, “Binib mømæk bi ban si la.”

38 Le u bui bi, “Cha ti buen ntim muken ni, aan m ti tuk bi mu Uwumbør aabør. Nima le cha m nyan ni Uwumbør do.”

39 Le u buen Galilee aatim mømæk ni, ki koo mmeen aadir ni, ki tuk binib Uwumbør aabør, le ki nyan tiyayaar binib ponn ni.

*Yesu aah cha ukøndaan pøæk pu na
(Matiu 8.1-4; Luk 5.12-16)*

⁴⁰ Ukɔndaan ubaa nan dan Yesu chee, le ki nan gbaan unimbiin ni, ki ganj u ke u ter u, le ki bui u ke, “Aa yaa gee kan, aa ga ηmaa cha m pɔɔk.”

⁴¹ Le kinimbaak chuu Yesu. Le u taln unjaal, ki meeh u, ki bui u, “M gee. Aa pɔɔk.”

⁴² Libuul ngbaan ni le u pɔɔk, kaa ki ye ukɔndaan.

⁴³ Le Yesu bui u ke u li cha, ki sur u mbamɔm ke,

⁴⁴ “Li nyi ki taa tuk unii ubaa. Li cha Uwumbɔr aatotoor chee, ki ti di aabaa mak u, ki toor kitork tii Uwumbɔr ke Moses aakaal aah len pu na. Nima le ga mɔk binib ke aa pɔɔk a.”

⁴⁵ Le uja ngbaan buen, ki joo tibɔr ngbaan tuk binib mɔmɔk. Waah ηa kina na, le Yesu aa ki ηmaa koo kitinj kibaa ni, binib aanimbil ni. U nan gur bi kipɔɔk ni la. Le binib nya itingbaan mɔmɔk ni, ki chaa u chee.

2

Yesu aah cha uja u aawon faan na pɔɔk pu na

(Matiu 9.1-8; Luk 5.17-26)

¹ Iwiin ilee aah jer na, le Yesu ki gir buen Kapenaum aatinj ni. Le binib ηjun ke u bi linampal.

² Le kinipaak kuun ni nima chee. Baah wiir pu na, mpaan aa nan ki gur mbisamɔb chee, ubaa ki sil. Le u tuk bi Uwumbɔr aabɔr.

³ Waah bi tuk bi Uwumbɔr aabɔr na, le binib bibaa fuu ni, ki luln ni unii u aawon faan na likekeln ni. Binib binaa le nan luln ni u.

⁴ Kinipaak ngbaan pu, baa nan ηmaa koo ni Yesu chee. Le bi jon kidiik paab,* ki chee liboln ki tuur waah si nin chee kidiik ponn ni na, le ki di baah luln ni unii u likekeln ni na ηa liboln ngbaan ponn ni, ki di u bil Yesu aanimbiin ni.

⁵ Le Yesu kan baah gaa u ki kii mbamɔm pu na, le ki bui uja u aawon faan na ke, “Maabo, m di cha pinn saatunwanbir.”

⁶ Uwumbɔr aakaal aamɔmɔkb bibaa nan ka nima, le ki bi dak bisui ni ke,

⁷ “Ba ηa uja wee len kina? U sii Uwumbɔr la. Ubaa aan ηmaa di cha pinn titunwanbir, see Uwumbɔr baanja.”

⁸ Le Yesu bee baah dak pu na, le ki baa bi, “Ba ηa ni dak kina nisui ni?”

⁹ Maah bui uja u aawon faan na ke m di cha waatunwanbir pinn u na le pɔɔ, aan m yaa bui u ke u fiin ki yoor waawandookaan ki li chuun, le pɔɔ?

¹⁰ M ga mɔk nimi ke min. Unibɔn Aabo kpa mpɔɔn dulnyaa wee ni ke m di cha pinn titunwanbir.” Waah len kina na, le u bui uja u aawon faan na ke,

¹¹ “M bui si la, fiin, ki yoor saawandookaan, ki li chaa kun.”

¹² Libuul ngbaan ni le u fii sil, ki yoor waawandookaan, ki nyan lipaal bi mɔmɔk aanimbil ni. Le ni gar bi mɔmɔk pam. Le bi nyun Uwumbɔr ki bui ke, “Taa kee kan kina.”

Yesu aah yin Liifai pu na

(Matiu 9.9-13; Luk 5.27-32)

¹³ Yesu nan ki gir buen nnyusakpem ni. Le kinipaak dan u chee. Le u tuk bi Uwumbɔr aabɔr.

¹⁴ Waah cha na, le u kan ulampoogaar ubaa u ka baah gaal lampoo nin chee na. Bi yin u ke Liifai, le ute ye Alfeus. Le Yesu bui u, “Li dii mi.” Le u fii, ki dii u.

* **2:4** : Bi yaa maa kidiik kan, baa di timoor pinn ki, kaa maa lidikokoln. Bi nan di idɔ paan puln tidir paab, le ki di titan por biin. Bi nan maa ηibimbin le ki taa joi kidiik aapaacham.

¹⁵ Nee aapuwɔb, le Yesu bi Liifai do, ki bi ji tijikaar. Le bilampoogaab ni titunwanbirdam nan wiir, ki dii Yesu. Le bi ponn ni pam mu ka u ni waadidiliib chee, ki bi ji tijikaar.

¹⁶ Le Uwumbɔr aakaal aamɔmɔkb bibaa, bi ye Farisii yaab na aah kan ke Yesu bi ji bilampoogaab ni titunwanbirdam chee tijikaar na, le bi baa waadidiliib, “Ba ŋa u ji bilampoogaab ni titunwanbirdam chee tijikaar?”

¹⁷ Le Yesu ŋun baah len pu na, le ki bui bi, “Binib bi kpa laafee na aa ban dɔkta, see bi bun na le ban dɔkta. Maa dan ke m nan yin bininyaam. M dan ke m nan yin titunwanbirdam bi nan kpeln baabimbɔn la.”

Kimɔlul aabɔr

(Matiu 9.14-17; Luk 5.33-39)

¹⁸ Le Jɔnn aadidiliib ni Farisii yaab nan bi lulni bumɔb. Le binib bibaa dan nan bui Yesu ke, “Jonn aadidiliib ni Farisii yaab aadidiliib lulni bumɔb la. Ba pu saadidiliib ma aa lulni?”

¹⁹ Le u baa bi, “Bicham bi dan bi nan ji ubɔndinn aajim na ga ŋmaa lul bumɔb buyoonn upiidinn bi bi chee na aa? Aayii. Buyoonn upiidinn bi bi chee na, baan ŋmaa lul bumɔb.

²⁰ N-yoonn mu choo, le bi ga chuu nyan upiidinn na bi chee mpɔɔn. N-yoonn ngbaan le bi ga lul bumɔb.

²¹ “Ubaa aan di likekepɔln aageln, ki di lej libɔkukpokl. U yaa ŋa kina kan, likekepɔln aageln na ga kar libɔkukpokl na. Libɔln ngbaan ga waar ki jer njan yaan.

²² Ubaa mu aan di ndawiin, ki di ŋa kilookpok ponn ni. U yaa ŋa kina kan, kilookpok na ga puu, ki bii. Ndaan na mu gɔ kpir. Bi ga di ndawiin ki di ŋa kilooɔɔŋ ni la.”

Juu yaab aakpaakool daal aabɔr

(Matiu 12.1-8; Luk 6.1-5)

²³ Juu yaab aakpaakool libaa daal, le Yesu ni waadidiliib bɔ dii kisaak kibaa ponn ni. Baah chuun ki cha na, le waadidiliib joo tijikaar na geei, bi ti ŋmɔ.

²⁴ Le Farisii yaab nan baa Yesu ke, “Ba ŋa saadidiliib ŋani kina? Timi aakaal aa kii ke bi ŋa kina likpaakool daal.”

²⁵ Le u baa bi, “Naa karn Uɔr David aah nan ŋa pu na aa? Nkon nan joo u ni waanib. Baa nan kpa tijikaar.

²⁶ Le u koo Uwumbɔr Aadichal ni, buyoonn Abiatar nan ye Uwumbɔr aatotoorninkpel na, le ki di Uwumbɔr aaboroboro ŋman, ki joo ti tii waanib mu, bi ŋman. Baah ŋa kina na, le bi bii Moses aakaal mu len ke Uwumbɔr aatotoorb baanja le ga ŋmɔ boroboro ngbaan na.

²⁷ “M tuk nimi la, unibɔn pu le likpaakool daal bi, naa ye likpaakool daal pu le unibɔn bi.

²⁸ Min Unibɔn Aabo le ye likpaakool daal mu Aadindaan.”

3

Yesu aah cha uja u aajaal faan na pɔɔk pu na

(Matiu 12.9-14; Luk 6.6-11)

¹ Le u ki gir buen mmeen aadiik ni. Le uja u aajaal faan na bi nima.

² Le bi lik Yesu, ke u ga cha uja ngbaan pɔɔk likpaakool daal aan waan cha u pɔɔk. Ba pu? bi ban bi kan nsan aan ki galn u ke u bii likpaakool daal.

³ Le Yesu bui uja u aajaal faan na ke, “Nan sil tikaasisik ni,”

⁴ le ki baa bi, “Likpaakool daal kan, ti ga ŋa ni ŋan na aan ni kaa ŋan na? Ti ga tii unii limɔfal aan ti ga ku u? Timi aakaal mɔk timi kinye?”

Le baa len tibaa.

⁵ Le u lik bi məmək, le ki gee liŋuul bi pu. Bitafal aah pəə pu na, le ni bii usui. Le u bui uja u aajaal faan na ke, “Taln aajaal.” Le u taln ujaal. Le mu pək.

⁶ Le Farisii yaab ngbaan nyan lipaal, le ki buen Ubər Herod aanib chee, le ki kpokl baah ga ŋa pu ki ku Yesu na.

Kinipaak aah nan kuun nnyusakpem chee pu na

⁷ Yesu ni waadidiliib nan buen Galilee Aanyusakpem ni. Le kinipaak dii u. Bi nyan ni Galilee aatim ni la, ni Judea aatim ni,

⁸ ni Jerusalem, ni Idumea aatim ni, ni ntim mu bi Jəədann aaməədapuul na, ni Taya ni Saidonn aatingbaan ni. Bi nan wiir sakpen a. Bi ŋun Yesu aah tun lijinjir aatun pu na. Nima le cha bi dan u chee.

⁹ Le u bui waadidiliib ke bi di buŋəb deen nnyun pu, nnyusakpem aagbaan chee, aan u koo ni, kinipaak ngbaan taa muen u.

¹⁰ U nan tii binib pam laafee. Nima le bibum məmək tur təb, bi ti fuu u chee aan ki di biŋaal meeh u.

¹¹ Tiyayaar ti joo binib na aah kan u na, le ti cha bi gbaan unimbiin ni, le ki teen ke, “Aa ye Uwumbər Aajapəən la.”

¹² Le Yesu kae tiyayaar ngbaan ke, “Taa li joo mi mooni man.”

Yesu aah nyan waakpambalb kipiik ni bilee pu na

(Matiu 10.1-4; Luk 6.12-16)

¹³ Yesu nan jon lijoal paab, le ki yin waah ban binib bi na ke bi dan u chee. Le bi dan u chee.

¹⁴ Le u nyan bijab kipiik ni bilee, bi ti li bi u chee. Le u yin bi ke waakpambalb. U nyan bi ke u tun bi, aan bi ti tuk binib Uwumbər aabər,

¹⁵ ki li kpa mpəən ki nyan tiyayaar binib ni.

¹⁶ Waah nyan bijab kipiik ni bilee bi na aayimbil sə: Simonn, le Yesu duln u ke Piita;

¹⁷ Jems ni unaal Jənn bi ye Sebedee aajapətib na, le Yesu duln bi ke Boanejes. Boanejes aataata le ye ke “Binib bi far ke utaal na”;

¹⁸ ni Andru, ni Filip, ni Batolomiu, ni Mati, ni Tomas, ni Jems u ye Alfeus aajapəən na; ni Tadeus; ni Simonn u nan ban u kuln waatiŋ aadim na;

¹⁹ ni Judas Iskariot, u ga nan kooh uma Yesu na.

Binib bibaa aah sii Uwumbər Aafuur Nyaan pu na

(Matiu 12.22-32; Luk 11.14-23; 12.10)

²⁰ Le Yesu chaa kun. Le kinipaak ki kuun ni u chee. Nima pu na, u ni waadidiliib aa nan kpa nsan bi ji tijikaar.

²¹ Udoyaab aah ŋun kina na, le bi dan bi nan chuu u; ba pu? bi ŋun binib len ke u waar la.

²² Uwumbər aakaal aaməəkəb bi nyan ni Jerusalem na le bui ke kinimbəŋ, ki bi yin ki ke Beelsebul, u ye tiyayaar aayidaan na, le joo u ki tii u mpəən ke u nyan tiyayaar binib ni.

²³ Baah len kina na, le Yesu yin bi ke bi dan u chee, le ki ŋak bi ŋiyatarjak ke, “Kinimbəŋ ga ŋa kinye ki nyan kima kinimbəŋ binib ni?”

²⁴ Kitiŋ kibaa ni aanib yaa yakr ki yaa jaa kijaak kan, kitiŋ ngbaan ga bee yəli.

²⁵ Lidichal libaa ni aanib yaa yakr ki jaa kijaak kan, lidichal ngbaan ga bee yəli.

²⁶ Kinimbəŋ aanaan yaab yaa yakr ki jaa kijaak kan, kaan ki ŋmaa sil. Kaanaan ga doo.”

Yesu aah nyan mpəəndaan kinimbəŋ ki bii kaawan pu na

(Matiu 12.29; Luk 11.21-22)

27 “Ubaa aan ηmaa koo mpɔɔndaan* aadichal ni, ki bii waawan, see u puen buu u le waahr, le ki nin bii waadichal.

28 “M tuk nimi mbamɔn la, Uwumbɔr ga di cha binib aatunwanbir mɔmɔk ki pinn bi. Bi yaa sii u kan, u ga di cha pinn bi.

29 Uwumbɔr Aafuur Nyaan ma kan, unii yaa sii muma kan, Uwumbɔr aan di cha pinn u. U ga li kpa taani n-yoonn mu kaa kpa ndoon na.”

30 Binib bibaa nan bui ke tiyayaar le joo Yesu. Nima le cha u len kina.

Binib bi ye Yesu aana ni unaatiib na

(Matiu 12.46-50; Luk 8.19-21)

31 Le Yesu aana ni unaatiib fuu ni ki si lipaal, le ki tun unii ke u ti yin Yesu.

32 Le kinipaak ka gob Yesu. Le bi tuk u, “Lik, aana ni aanaatiib si lipaal ki ban si la.”

33 Le u baa bi ke, “Njma ye nna? Bilabi ye nnaatiib?”

34 Le ki fenn tonj waadidiliib bi ka gob u na, le ki bui ke, “Lik, nna ni nnaatiib so.

35 Ba pu? unii umɔk ηani Uwumbɔr aah gee pu na, uma le ye nnaal, ni nninkpan, ni nna.”

4

Unii u yaa njikaabim na aayatajakl

(Matiu 13.1-9; Luk 8.4-8)

1 Yesu nan ki gir buen Galilee aanyusakpem aagbaan, ki ti tuk binib Uwumbɔr aabɔr. Le kinipaak sakpeŋ ki kuun ni u chee. Baah wiir pu na, le u koo kal buŋɔb ni, nnyun ni. Kinipaak ngbaan mu nan si nnyusakpem aagbaan.

2 Le u tuk bi tibɔr pam nijyatanjak ponn ni.

3 U nan bui bi ke, “Li pel man, ukpaal ubaa le nan buen u ti yaa njikaabim.

4 Waah yaa njikaabim ngbaan na, le mubaa lir nsan ni. Le inyoon dan, ki nan peei jin.

5 Le mubaa mu lir ntakpateer paab, titan aah kaa wiir nin chee na. Titan aah kaa wiir na, le mu guu punn mala.

6 Le nwiin puu, ki ton, ki see mu. Mu aah kaa kpa inyaan mbamɔm na, le mu yɔl, ki kpo.

7 Le mubaa mu lir ikokon ponn ni. Le ikokon muun, le ki ku mu, le mu aa mar.

8 Le mubaa mu lir kitiŋ ki ηan na ponn ni, ki punn, le ki muun, ki mar. Ngem lun piitaa piitaa, ngem mu lun imonko itata, ngem mu lun nkub nkub.

9 “U kpa litafal na kan, u ηjun.”

Nitaa ηi pu u ηak bi nijyatanjak na

(Matiu 13.10-17; Luk 8.9-10)

10 Yesu aah bi ubaa na, le waadidiliib kipiik ni bilee na, ni binib bi nan bi u chee na nan dan ki nan baa u waayatanjak ngbaan aatataa.

11 Le u bui bi ke, “Uwumbɔr le cha ni bee waanaan aabɔbɔrkaan. Binib bi kaa bi waanaan ni na, u ηak bima le nijyatanjak,

12 ‘Aan bi lik ki lik, kaa waa,

ki pel ki pel, kaa beer naatataa.

Bi yaa ηjun ki bee naatataa kan,

nibaakan bi ga kpeln baabimbin,

aan Uwumbɔr di cha baatunwanbir ki pinn bi.’ ”*

* 3:27 : Mpɔɔndaan na ye kinimbɔŋ la. Le Yesu kpa mpɔɔn jer u ki buu u.

* 4:12 : Lik Aisaya 6.9-10.

Unii u yaa njikaabim na aayatanajkl aatataa

(Matiu 13.18-23; Luk 8.11-15)

¹³ Le Yesu baa bi ke, “Naa bee liyatanajkl ngbaan aatataa aa? Ni ga ɲa kinye ki bee ɲiyatanajkl ɲiken aatataa?”

¹⁴ Liyatanajkl ngbaan aatataa le ye ke ukpaal ngbaan le ɲaɲ unii u tuk binib Uwumbɔr aabɔr na.

¹⁵ Ndibim mu lir nsan ni na le ɲaɲ binib bi ɲun Uwumbɔr aabɔr na. Libuul ngbaan ni le kinimbɔɲ dan ki nan nyan ti bisui ni.

¹⁶ Mu lir ntakpateer pu na le ɲaɲ binib bi ɲun tibɔr ngbaan, ki gaa ti mala ni mpopiin na.

¹⁷ Bi mu aa gaa ti bisui ni mbamɔm, kaa joo ti ni yunn. Bi yaa kan limukl ti pu kan, bee binib yaa ɲa bi falaa ti pu kan, libuul ngbaan ni le bi ga di ti lii.

¹⁸ Binib bibaa mu bi ke njikaabim mu lir ikokon ponn ni na la.

¹⁹ Bi ɲun tibɔr ngbaan la. Le dulnyaa wee ni aabɔr, ni liwankpal aakɔrk, ni tiwan aabɔɲ aakɔrk mu koo bisui ni, le ki ku tibɔr ngbaan bisui ni, le taa mar.

²⁰ Mu lir kitin ki ɲan na ponn ni na le ɲaɲ binib bi ɲun tibɔr ngbaan, ki gaa ti, le ki mar. Ngem mar piitaa piitaa, ngem mu mar imonko itata, ngem mu mar nkub nkub.”

Karyaa aayatanajkl

(Luk 8.16-18)

²¹ Le u baa bi ke, “Unii yaa see karyaa kan, u ga di lisambil chin u pu uu? U ga di siin tiwandookaan aataab la aa? Waan di tɔɲ tiwan nibaa pu la aa?”

²² Tibɔr timɔk bɔɔ na, ti ga kpriir. Tibɔbɔrkaan mɔmɔk mu ga nyan mpaan pu.

²³ U kpa litafal na kan, u ɲun.

²⁴ “Cha nitafal li bi naah ɲun ti na ni man. Naah tii pu na, Uwumbɔr mu ga giin kina le ki tii nimi. U ga tii nimi ki jer naah tii pu na.

²⁵ Unii umɔk kpa na, Uwumbɔr ga kpee u. Unii u kaa kpa na, Uwumbɔr ga chuu gaa waah kpa ni pɔkaa na.†

Tijikaar aah ɲa pu na aayatanajkl

²⁶ “Uwumbɔr aanaan naahn njikaabim mu uja bun waasaak ni na la.

²⁷ U geeni kinyeek, kitaak yaa woln kan, u fii. Le njikaabim ngbaan ga punn, ki muun. Waa nyi mu aah ɲa pu ki punn, aan ki muuni na.

²⁸ Kitin ngbaan le cha tijikaar ɲa. Njan le mu punn, le ki nin muun ki poo, le ki mar.

²⁹ Ti yaa nan biir kan, ni ɲeer lijikaacheel la. Nima pu na, u ga di gɔrk, ki buen ti chee ti.”

Tisufar aabil aayatanajkl

(Matiu 13.31-32, 34; Luk 13.18-19)

³⁰ Yesu nan baa bi ke, “M ga di ba ki di ɲaɲ Uwumbɔr aanaan? M ga di liyatanajkl bayaar ki di ɲaɲ mu?”

³¹ Mu naahn linaanyiimbil la. Libil ngbaan le ye libil waatiir, ɲibil mɔmɔk filk jer lima la.

³² Bi yaa di li bun kan, li ga punn ki muun ki jer tisufar mɔmɔk, ki ɲa ibon i filk na. Le inyoon i laani paacham na ga ɲmaa ter yaadil ibon ngbaan pu.”

³³ Kina le Yesu di ɲiyatanajkl ɲimina aaboln pam tuk bi Uwumbɔr aabɔr. U ɲak bi ɲiyatanajkl ki ti ɲeer baah ga ɲmaa pel pu na la.

† 4:25 : Naatataa le ye ke unii u pel Uwumbɔr aabɔr na, Uwumbɔr ga cha u moo ɲun. Unii u kaa pel na, Uwumbɔr aan ki cha u ɲun.

³⁴ Waa len tibaa bi chee, see njiyatanjak njeen. U ni waadidiliib aah bi bibaa na, le u njeer njiyatanjak ngbaan aatataa tuk bi.

*Yesu aah na pu ki cha kibun nmin na
(Matiu 8.23-27; Luk 8.22-25)*

³⁵ Nwiin ngbaan daal aajook, le u bui waadidiliib ke, “Cha ti puur nnyusakpem man.”

³⁶ Le bi siir kinipaak ngbaan chee, ki koo u chee bunob ni. Inoi iken mu nan bi nima chee.

³⁷ Baah cha na, le kibun ti fii ki bi daar. Le tinyunkpenn fii yeyeni, ki koo bunob ngbaan ponn ni, le bu ban bu liin.

³⁸ Yesu mu do liyikukur pu geen, linjjuul wob. Le bi dan nan finn u, le ki bui u ke, “Umomokr, ti yaa bee nnyun ni kan, aatafal aa bi ti ni ii?”

³⁹ Le u fii ki kae kibun ngbaan, le ki bui nnyun ngbaan ke, “Doon suuna.” Libuul ngbaan ni, le kibun ngbaan nmin, nnyun mu doon suuna, ni momok nmin chii.

⁴⁰ Le u baa bi, “Ba na ni san ijawaan? Naa kee gaa mi ki kii mbamom aa?”

⁴¹ To, ijawaan nan chuu bi sakpen, le bi baa tob ke, “Ba aanibol bi na? Kibun ni nnyun mu kpaan kii waamob.”

5

*Yesu aah cha uwaar pook pu na
(Matiu 8.28-34; Luk 8.26-39)*

¹ Le bi fuu nnyusakpem aadapuul, Gerasiin yaab aatin ni.

² Le uwaar ubaa nan bi nima.

³ Waakookoo yaan nan ye baah sui binib titakpalunn ti ponn ni na la. Ubaa aa nmaa baa u kaan. Bi yaa buu u tikululn kan, u kee ti la.

⁴ Bi nan joo idoribi ni tikululn buu u kpala kpala. Le u kee tikululn ngbaan, ki gbaa wiir idoribi mu. Ubaa aa nmaa tin u.

⁵ Nwiin pu ni kinyeek, u po bi njakaakul ngbaan ni, ni njigongon paab, ki tar, ki joo njitkapal geei ubaa.

⁶ Yesu aah nyan bunob ni na, le uwaar ngbaan bi dandar, ki kan u, ki san nan tooh u nsan ni, le ki nan gbaan unimbiin ni, ki doon u.

⁷⁻⁸ Le Yesu bui ke, “Tiyayaar, nyan uja ngbaan ni.” Le u teen ki len mpooon pu ke, “Yesu, si u ye Uwumbor u kaa kpa njeen aato na Aajapooon na, aa ban ba m chee? M garj si Uwumbor pu, taa na mi falaa.”

⁹ Le Yesu baa u, “Bi yin si ke ba?”

Le u bui u, “Ti ye tiyayaar ti wiir na la, nima le bi yin mi ke Kipaak,”

¹⁰ le ki garj u sakpen ke u taa jenn nyan ti kitiin kee ni.

¹¹ Igbeer ibaa mu nan bi nima chee, ki wiir, ki chuun ji limooogongoln paab.

¹² Le tiyayaar ngbaan garj Yesu ke, “Cha ti ti koo igbeer ngbaan ni.”

¹³ Le u kii. Le ti nyan uja ngbaan ni, ki ti koo igbeer na ni. Le igbeer momok san sunn limooogongoln taab, ki ti koo nnyun ni, ki bee nnyun ni. I ga nan li fuu njichur njilee.

¹⁴ Le bijab bi kii igbeer ngbaan na san buen kitiin ni, ni itingbaan ni, ki ti tuk binib tibor ngbaan. Binib aah nun kina na, le bi dan bi nan lik budabu na na,

¹⁵ le ki fuu ni Yesu chee, ki kan uja u tiyayaar ti wiir na nan joo u na ka nima. U cheer, ki pee tiwanpeenkaan, kaa ki chuun unjeen. Le ijawaan chuu bi.

¹⁶ Binib bi kan Yesu aah nyan tiyayaar uja ngbaan ni pu na nan tuk bi Yesu aah na pu na, ki tuk bi naah na igbeer ngbaan mu pu na.

17 Le bi gar Jesu ke u nya baatiŋ ni.

18 Le u gir ti koo buŋɔb na ni. Waah gir u ti koo buŋɔb ni na, le uja u tiyayaar nan joo u na gar ŋ u ke u cha u dii u.

19 Le u yii, le ki bui u, “Gir kun, ki ti tuk aadoyaab Uwumbɔr aah san si kinimbaak ki tun litukpaan tii si pu na.”

20 Le u buen, ki di bɔ dii kitin ki bi yin ki ke Ntim Kipiik na ni, le ki tuk binib Jesu aah tun litukpaan pu ki tii u na. Le ni gar bi mɔmɔk pam.

*Yesu aah cha upii ubaa pɔɔk aan ki fikr upiibo nkun ni pu na
(Matiu 9.18-26; Luk 8.40-56)*

21 Yesu nan ki gir puur nnyusakpem aadapuul, buŋɔb na ni. Waah ti fuu nima na, le kinipaak sakpen kuun ni u chee. Le u si nnyun aagbaan.

22 Le uja ubaa dan u chee. U ye mmeen aadiik ni aaninkpel ubaa la. Le bi yin u ke Jairus. Waah kan Jesu na, le u nan gbaan unimbiin ni,

23 ki gar ŋ u sakpen le ki bui u ke, “Ni yaa ki kpee siib na kan, mbisal ga kpo. M gar si la, dan nan di aanaal ki di paan u pu, aan u pɔɔk ki taa kpo.”

24 Le Jesu dii u buen. Le kinipaak ngbaan mu dii Jesu, ki mueni u.

25 Le upii u fu tipiir ŋibin kipiik ni ŋilee taa door na, mu bi nima chee.

26 U nan chaa biteteeb chee, ki kan falaa aabɔŋ mɔmɔk, ki jin waamombil mɔmɔk doo, le naa soor. U nan moo buŋni la.

27-28 Le u ŋun Jesu aabɔr, le ki len usui ni ke u yaa po meeh waawanpeenkaan kan, u ga pɔɔk. Le u bɔ kinipaak ngbaan ponn ni, ki paan Jesu aapuwaɔb, ki taln uŋaal, ki meeh waawanpeenkaan.

29 Libuul ngbaan ni, le u pɔɔk, ki bee uwon ponn ni ke iween ngbaan doo a.

30 Le Jesu bee usui ni ke mpɔɔn ngem nyan u ni a. Le u fenn kinipaak ngbaan ni, ki baa ke, “Ŋma meeh maawanpeenkaan?”

31 Le waadidiliib bui u, “Aa kan kinipaak ngbaan aah kpei si pu na, le aa baa ke ŋma meeh si?”

32 Le u fenn, ki lik ŋipepel mɔmɔk ke u kan udaan u meeh u na.

33 Le upii ngbaan bee tiwan ni ŋa u na. Ijawaan mu chuu u, le uwon gbaa. Le u dan nan gbaan Jesu aanimbiin ni, ki tuk u waabɔr mɔmɔk.

34 Le Jesu bui u, “Mbisal, saah gaa mi ki kii mbamɔm pu na, nima le cha aa pɔɔk. Li cha ni mpopiin. Saaween ngbaan aan ki fii.”

35 Jesu aah len kina na, le binib bibaa nyan ni Jairus do, ki tooh ni bi nsan ni, ki nan bui Jairus ke, “Aabisal kpo a. Taa ki cha Umɔmɔkr ngbaan ŋani falaa ki cha aado.”

36 Jesu nan ŋun baah len pu na, le ki bui Jairus, “Tii mi naadii, ki taa san ijawaan.”

37 Jesu aa nan cha ubaa ki dii u ki kpee Piita ni Jems, ni Jems aanaal Jɔnn pu.

38 Jesu nan fuu Jairus do le ki ŋun kifuuk pu. Binib bi nima ki wiir, ki wii ikpowiil, ki kaani.

39 Le u koo lidichal ngbaan ni. Waah koo ni na, le u baa bi, “Ba ŋa ni kpa kifuuk kina, ki wii? Ubo ngbaan aa kpo. U geen la.”

40 Le bi laa u sakpen. Le u jenn nyan bi mɔmɔk lipaal,

41 ki di ubo ngbaan aate ni una, ni waadidiliib bitaa na, ki di koo waah bi kidiik ki ponn ni na, le ki ti chuu uŋaal, ki bui u ke, “Upiibo, m bui si la, fiin.”

42 Libuul ngbaan ni, le u fii sil, ki chuun gonni. U nan ye ŋibin kipiik ni ŋilee aabo la. Le ni gar bi ki ti nyan.

⁴³ Le Yesu bui bi ke bi taa tuk unii ubaa, le ki bui bi ke bi tii upiibo ngbaan tijikaar u ji.

6

Nasaref aatinj aanib aah yii Yesu pu na

(Matiu 13.53-58; Luk 4.16-30)

¹ Yesu nan siir nima chee, ki gir buen udo aatinj ni. Le waadidiliib dii u.

² Likpaakool daal, le u buen mmeen aadiik ni, ki ti tuk binib Uwumbør aabør. Kinipaak ki bi nima na aah n̄un waaliin na, ni gar bi pam. Le bi baa tɔb ke, “Uja wee kan nimina m̄m̄m̄k la chee? U tee kpa ba aalanboln na? Waah tun lijnjiir aatun pu na, u n̄ani kinye ki tun n̄i?”

³ Waa ye kapenta na aa? Waa ye Mari aajapɔɔn la aa? Waa ye Jems, ni Joses, ni Judas, ni Simonn aakpel la aa? Uninkpatiib aa bi do chee na la aa?” Binib ngbaan nan len kina ki yii u.

⁴ Le u bui bi, “Binib pak Uwumbør aabɔnabtiib la, see bido aatinj ni aanib, ni baamaal, ni baachiln ni aanib baanja le aan pak bi.”

⁵ Le u di un̄aal paan bibum siib pu, ki cha bi pɔɔk, kaa ki n̄maa tun lijnjiir aatuln liken nima chee; ba pu? baa nan gaa u ki kii.

⁶ Baah kaa gaa u ki kii na, le ni gar u pam.

Yesu aah tun waadidiliib kipiik ni bilee pu na

(Matiu 10.5-15; Luk 9.1-6)

U nan bɔ dii itingbaan ni, le ki tuk binib Uwumbør aabør.

⁷ Le u yin waadidiliib kipiik ni bilee na ke u tun bi nibaa chee, bilelee, bilelee. U tii bi mpɔɔn ke bi ti nyan tiyayaar binib ni,

⁸ le ki bui bi, “Ni taa tun lisachuln aatuln libaa. Ni taa li joo nibaa see kijaangbeek baanja. Ni taa li joo tijikaar, ki taa li joo litaakɔr, ki taa li joo njimombil tikpalɔnn ni, ki taa li joo libɔkul ki kpee naah pee li na pu.

⁹ Ni li tak n̄inaatak man.

¹⁰ Naah ti koo lidichal li ponn ni na, ni li bi li ponn ni ki ti saa bundaln ni ga nyan kitinj ngbaan ponn ni na, ki taa ki kpeln lidichal.

¹¹ Kitinj kibaa aanib yaa kaa gaa nimi, ki yaa yii nimi aabør kan, ni nya nima, ki kpaar nitaa aatatan lii nima. Nimina le ga li ye nsurm ki tii bi.”

¹² Waadidiliib ngbaan nan buen, le ki ti bui binib, “Kpeln nimi aabimbin man.”

¹³ Bi nan nyan tiyayaar binib pam ponn ni, ki di nkpan nuk binib pam aayil, le bi pɔɔk.

¹⁴ Yesu aayimbil nan moon n̄ipepel m̄m̄m̄k ni. Le Ubør Herod mu ti n̄un u pu, le ki bui ke Jɔnn u nan muini binib nnyun ni na le fikr nkun ni, nima le cha u kpa mpɔɔn ki tun lijnjiir aatun ngbaan.

¹⁵ Le biken mu bui ke u ye Uwumbør aabɔnabr Elaija u nan bi n-yaayoonn na la. Le biken mu bui ke u ye Uwumbør aabɔnabr ke bibɔnabtiib bi nan bi n-yaayoonn na la.

Jɔnn u nan muini binib nnyun ni na aakun

(Matiu 14.1-12; Luk 9.7-9)

¹⁶ Tɔ, Ubør Herod aah n̄un Yesu aabør na, le u bui ke, “U ye Jɔnn, u m nan chuu gii uyil na la. U fikr nkun ni la.”

¹⁷ Budabu pu Ubør Herod len kina na le ye ke u nan tun waajab bi ti chuu Jɔnn, ki buu u tikululn, ki di u n̄a kiyondiik ni. Taani u cha u chuu u na, le ye ke Jɔnn nan bui u ke waah n̄a pu na, naa n̄an. Ba pu? Ubør Herod nan kpa

naal ubaa, bi yin u ke Filip, le u nan gaa unaal ngbaan aapuu u chee. Bi yin upii ngbaan ke Herodias.

¹⁸ Le Jõnn bui Ubør Herod ke waah gaa unaal aapuu na, u bii Uwumbør aakaal.

¹⁹ Nima pu le Herodias nan nann Jõnn, ki ban u ku u, kaa njman;

²⁰ ba pu? Ubør Herod aa nan cha u nj̄a u nibaa. Herod san Jõnn ki bee ke u ye uninyaan u bi chain na la. Nima pu na, Herod nan gee u li pel waabør. Waah nan nj̄un waabør ti na nan nj̄a u ilandak sakpen a.

²¹ Le Ubør Herod aamaal aawiin daal nan fuu. Le u nj̄a tijikaar pam, ki yin bininyuum, ni waajab aaninkpiib, ni Galilee aatinj̄ aaninkpiib ke bi dan nan ji.

²² Baah bi ji tijikaar ngbaan na, le Herodias aabisal dan nan waa liwaal bi mòmək animbiin ni. Le ni mòmər Ubør Herod, ni binib bimək nan bi ji u chee tijikaar na. Le Ubør Herod bui u ke u ga tii u ipiin. U yaa len waah ban pu na kan, nima le u ga tii u.

²³ U nan puu Uwumbør ke u ga tii u waah ban pu na; ni yaa po ye waanaan ligeln kan, u ga tii u.

²⁴ Le usapõon ngbaan buen ti baa una ke, “M ga bui u ke u tii mi ba?”

Le una Herodias kan nsan mu u ga di ku Jõnn na, le ki bui waabo ke, “Li cha ti bui u ke aa ban Jõnn u muini binib nnyun ni na aayil la.”

²⁵ Le u gir buen Ubør Herod chee mala, ki ti bui u ke, “M ban ke aa di Jõnn u muini binib nnyun ni na aayil, ki di nj̄a likusambil ponn ni, ki di tii ni mi dandana wee.”

²⁶ Waah len kina na, le ni bii Ubør Herod aasui sakpen. Waah puu tipuur ti bicham animbil ni na, nima le waa ban ke ti bee.

²⁷ Libuul ngbaan ni le u tun waajab ponn ni ubaa ke u ti li joo ni Jõnn aayil. Le uja ngbaan buen kiyondiik ni, ki ti chuu gii ni Jõnn aayil,

²⁸ ki di nj̄a likusambil ponn ni, ki joo ni nan di tii usapõon ngbaan. Le u mu di ti tii una.

²⁹ Jõnn aadidiliib aah nj̄un kina na, bi dan nan yoor linikpol ngbaan, ki ti di sub.

Yesu aah kpiin bijab nj̄ichur nj̄ijmu pu na

(Matiu 14.13-21; Luk 9.10-17; Jõnn 6.1-14)

³⁰ Yesu aakpambalb nan ki gir ni u chee, ki nan tuk u baah tuk binib Uwumbør aabør, ki tun lituln mòmək pu na.

³¹ Binib mu nan bi nima chee ki wiir, bibaa choo, biken mu gir. Nima pu na, u ni waadidiliib aa nan kpa mpaan bi ji tijikaar. Le u bui bi, “Cha ti buen kipõok ni, binib aah kaa bi nin chee na, ki ti li bi tibaa, ki kal ki fuur.”

³² Le bi koo bujõb ni, ki kpak nnyusakpem aagbaan, ki ti bi kipõok ni bibaa.

³³ Binib nan kan baah cha pu na. Le bi ponn ni pam bee bi, le ki nyan itingbaan mòmək ni, ki san kpak nnyusakpem aagbaan, ki ti puen bi fuu nima.

³⁴ Yesu aah nan ti fuu nima ki nyan bujõb ni na, u kan kinipaak sakpen. Bi nan bi ke ipiih i chuuu kaa kpa upihkpaal na. Nima le u san bi kinimbaak, ki tuk bi Uwumbør aabør pam.

³⁵ Kijook aah joor na, le waadidiliib dan nan bui u ke, “Ti bi kipõok ni la. Kijook mu joor a.

³⁶ Cha binib ngbaan buen itingbaan ni ki ti daa tijikaar ki ji.”

³⁷ Le u bui bi, “Nimi nibaa tii bi tijikaar bi ji man.”

Le bi baa u, “Ti ga di iwiin ikui ilee aapal ki daa tijikaar ki nan tii bi, bi ji ii?”

³⁸ Le u baa bi, “Ni kpa nj̄iboroboro kpin nj̄ija? Li cha ti lik man.”

Le bi buen ti lik, ki gir ni nan tuk u ke, “Ti kpa n̄boroboro kpin n̄j̄mu ni ijan ilee.”

³⁹ Le u bui kinipaak ngbaan m̄m̄ək ke, “Kaln kitin̄ timos̄onn pu man, n̄j̄puk n̄j̄puk.”

⁴⁰ Le bi kal nkub nkub, ikuul piin̄mu pu.

⁴¹ Le u yoor n̄boroboro kpin n̄j̄mu, ni ijan ilee ngbaan, ki waan lik paacham, ki doon Uwumb̄or, le ki gii gii boroboro ngbaan, ki di tii waadidiliib ke bi yakr siin̄ binib ngbaan aanimbiin̄ ni. Le u yakr ijan ilee ngbaan mu, ki di tii bi m̄m̄ək.

⁴² Le bi m̄m̄ək n̄man ki bab.

⁴³ Baah n̄man ki bab na, le waadidiliib kuun boroboro ni ijan i gur na, ki gbiin̄ tib̄okur kipiik ni tilee.

⁴⁴ Bijab bi jin̄ tijikaar ngbaan na nan ye n̄j̄ichur n̄j̄mu la.

*Yesu aah chuun nnyun pu pu na
(Matiu 14.22-33; J̄onn 6.15-21)*

⁴⁵ Libuul ngbaan ni, le Yesu muk waadidiliib ke bi gir koo buj̄ob na ni, ki loln̄ u pu nsan, ki puur nnyusakpem aadapuul, ki buen Betseda aatin̄ ni. Le u tuk kinipaak ngbaan ke bi li cha kun.

⁴⁶ Waah ch̄oi bi na, le u jon̄ lijuol paab, u ti mee Uwumb̄or.

⁴⁷ Le ni mue. Le u bi nima, ubaa. Waadidiliib mu nan bi buj̄ob ni, nnyusakpem aakaasisik ni.

⁴⁸ Libuln̄ mu daar ki tok bi sakpen ki muk bi. Le Yesu kan ke ni p̄o sakpen baah ga n̄aal buj̄ob pu aan bu chuun na. Ikoaja aah wii buyoonn̄ na, le u chuun nnyun paab, ki buen bi chee, ki ti n̄an̄ bi. U ba ga nan jer bi pu.

⁴⁹⁻⁵⁰ Le bi m̄m̄ək kan u chuun nnyun pu. Baah kan u na, le bi dak ke ni ye utekpiir aawiin̄ la. Le ijawaan chuu bi sakpen. Le bi faa ikuun.

Libuul ngbaan ni le u bui bi, “Chuu nibaa man. Min ye. Ni taa san ijawaan man.”

⁵¹ Le ki koo buj̄ob ni bi chee. Waah koo buj̄ob ni na, le libuln̄ n̄min. Le ni gar bi ki ti nyan̄;

⁵² ba pu? bitafal aah p̄o pu na, nima le baa bee waah fe di boroboro tun lijin̄jiir aatuln̄ pu na aatataa.

*Yesu aah cha bibum p̄ok Genesaret aatin̄ ni pu na
(Matiu 14.34-36)*

⁵³ Le bi fuu nnyusakpem aadapuul, Genesaret aatin̄ chee, le ki nyan̄ buj̄ob ni, ki di bu gbin̄.

⁵⁴ Baah ti nyan̄ buj̄ob ni na, libuul ngbaan ni le binib bee Yesu,

⁵⁵ ki san buen itingbaan m̄m̄ək ni, ki luln̄ ni bibum n̄j̄eken ni, ki joo ni bi u chee. Bi yaa n̄un waah bi nin̄ chee na kan, le bi joo ni bibum u chee.

⁵⁶ U yaa buen n̄tisakpem ni, bee itingbaan ni kan, bi joo ni bibum, ki nan bilni kinyan̄ ni, le ki mee u ke u cha bibum meeh waab̄okul aam̄juul. Bim̄ək meeh li na, libuul ngbaan ni le bi p̄ok.

7

*Biyaajatiib aakaal
(Matiu 15.1-9)*

¹ Le Farisii yaab ni Uwumb̄or aakaal aam̄m̄ək kb bibaa nyan̄ Jerusalem, ki dan nan kuun Yesu chee.

² Bi nan kan ke waadidiliib bibaa aah ji tijikaar pu na, bi bii baakaal; ba pu? baa n̄j̄ir bin̄jaal.

³ Farisii yaab ni Juu yaab biken dii biyaaajatiib aakaal la. Bi yaa kaa n̄ir bījaal mbam̄m kan, baan ji t̄ijikaar.

⁴ Bi yaa nyan kinyan̄ ni kan, baan ji nibaa see bi puen fu nnyun waahr, le ki dii ikaal aab̄n̄ aab̄n̄ ke nimina na, ki n̄ir n̄isambil, ni n̄ibuu, ni tiyir, ni tiwandookaan, baakaal aah dii pu na.

⁵ Le Farisii yaab, ni Uwumb̄or aakaal aam̄m̄okb ngbaan baa Yesu ke, “Ba n̄a saadidiliib aa dii tiyaaajatiib aakaal? Bi ji t̄ijikaar kaa n̄ir bījaal.”

⁶ Le u bui bi, “Nimi bin̄man̄mannim, Uwumb̄or aab̄n̄abr Aisaya aah nan len nimi aab̄or na, u nan len mbam̄n la ke, ‘Binib ngbaan pak Uwumb̄or bum̄ob ni la.

Bisui daa u chee.

⁷ Bi dooni u ȳoli la,

ki m̄ok binib biyaaajatiib aakaal, ke ni ye waakaal la.’ ”*

⁸ Yesu nan ki tuk bi ke, “Ni di Uwumb̄or aakaal lii, le ki joo binib yaan.

⁹ “Ni tee yii Uwumb̄or aakaal, le ki dii niyaaajatiib aakaal.

¹⁰ Moses nan len ke, ‘Aa li pak aate ni aana,’† ki ki len ke, ‘Unii yaa len tib̄obir lii ute, bee una pu kan, ni ku u.’‡

¹¹ Le nima len ke unii yaa bui ute, bee una ke, ‘Maah ba ga tii si ni na, maan ki n̄maa tii si. M di tii Uwumb̄or a,’

¹² ki yaa kaa tii ute ni una nibaa kan, ni kii kina la.

¹³ Nimina ponn ni, ni yii Uwumb̄or aab̄or, le ki dii niyaaajatiib aakaal, ki tuk binib ke bi mu li dii kina. Ni n̄ani tiwan nimina m̄m̄ok aab̄n̄ pam.”

Tiwan ni n̄ani unii titunwanbirdaan na

(Matiu 15.10-20)

¹⁴ U nan ki yin kinipaak ngbaan, le ki bui bi, “Ni m̄m̄ok li pel man, aan ki bee maah ga tuk nimi pu na aatataa.

¹⁵ Tiwan ni unii di n̄a um̄ob ni u di nab na nibaa aan n̄maa n̄a u titunwanbirdaan. Tiwan ni nyani um̄ob ni na, nima le n̄ani u titunwanbirdaan. [

¹⁶ U kpa litafal na kan, u n̄un.”]

¹⁷ Le u siir kinipaak ngbaan chee, ki kun. Waah koo kidiik ni na, le waadidiliib baa u waayatan̄akl ngbaan aatataa.

¹⁸ Le u baa bi, “Ni mu aa kee bee maaliin aatataa aa? Naa nyi ke unii aah ji tiwan ni na aan n̄maa n̄a u titunwanbirdaan aa?

¹⁹ Waah ji ni na aa koo usui ni. Ni koo lipuul ni la, le u ti s̄onn.” Yesu aah len kina na, ni m̄ok ke t̄ijikaar tibaa aa k̄o.

²⁰ Le u nan ki tuk bi, “Tiwan ni nyan unii aam̄ob ni na, nima le n̄ani u titunwanbirdaan.

²¹ Tiwan ni nyani binib aasui ni na le ye ilandak i kaa n̄an na, ni kidagook aatun, ni kinaayuk, ni linikul,

²² ni iniman, ni m̄biin, ni linyam̄ngee, ni inimpo, ni lipiipoln, ni n̄isiibil, ni kalmbaani, ni kij̄ork aatun.

²³ Tiwanbir nimina m̄m̄ok nyan ni unii aasui ni la, le ki n̄ani u titunwanbirdaan.”

Upii aah gaa Yesu ki kii mbam̄m pu na

(Matiu 15.21-28)

²⁴ Le Yesu siir nima, ki buen Taya ni Saidonn aatingbaan ni, ki ti koo lidichal libaa ni, kaa gee ke unii ubaa li nyi ke u bi nima. U mu aa n̄maa b̄or.

* 7:7 : Lik Aisaya 29.13. † 7:10 : Lik Nnyam 20.12; Ikaal 5.16. ‡ 7:10 : Lik Nnyam 21.17; Liifai Yaab 20.9.

²⁵⁻²⁶ Upii ubaa nan bi nima chee. Waa ye Juu yaab aanii ponn ni ubaa. Bi nan ma u Fonia aatiŋ ni, Siria aatingbaan ni la. Le tiyayaar joo ubisal. Le upii ngbaan ŋun Yesu pu, ki dan nan gbaan unimbiin ni, ki garj u ke u nyan tiyayaar ti joo waabo na.

²⁷ Le Yesu bui u, “Cha ti kpiin mbim waahr. Ti yaa di mbim aajikaar ki di tii ibɔ kan, naa ŋan.”

²⁸ Le u bui u, “Ndindaan, ni ye mbamɔn la; ibɔ mu tee dɔ teebul taab ki ji mbim aajikaabol ŋi lir kitin na.”

²⁹ Le Yesu bui u, “Saah len mbamɔn pu na, nima le cha m nyan tiyayaar ngbaan saabo ni. Aa ga ŋmaa gir kun.”

³⁰ Le u gir kun linampal, ki ti kan ke tiyayaar ngbaan sil nyan waabo ni. U nan dɔ kidiik ni la.

Yesu aah cha ubir pɔɔk pu na

³¹ Le Yesu ki nyan Taya aatingbaan ni, ki di bɔn dii Saidonn aatiŋ ni, ki ti bɔn dii kitin ki bi yin ki ke Ntim Kipiik na ni, ki ti fuu Galilee Aanyusakpem ni.

³² Le binib bibaa joo ni ubir u chee. Utafal mu kpaa. Le bi garj Yesu ke u di unjaal paan u pu.

³³ Le Yesu di u nyan kinipaak ngbaan ponn ni, ki di buen n-gbaan, ki ti di unjanbim meeh utafakpaa ngbaan aatafal, ki tii timɔotan meeh utafakpaa ngbaan aalambil,

³⁴ Le ki waan lik paacham, ki fuur lii uponn ni, le ki bui u ke, “Efata.” Efata aatataa le ye ke “Kpaar.”

³⁵ Libuul ngbaan ni, le u ŋun. Ulambil mu lɔkr, le u piin ki bi len tibɔr mbamɔm.

³⁶ Yesu nan bui bi ke bi taa tuk ubaa. U yaa bui bi ke bi taa tuk ubaa kan, le bi moo mooni ti.

³⁷ Ni nan gar binib ki ti nyan, le bi len ke, “Waa ŋani nimɔk na, ni ŋan. U cha bitafakpaab ŋun, ki cha bibirb mu len.”

8

Yesu aah kpiin binib ŋichur ŋinaa pu na

(Matiu 15.32-39)

¹ N-yoonn ngbaan le kinipaak ngbaan ki kuun ni Yesu chee. Baa nan kpa nibaa bi ji. Le u yin waadidiliib ke bi dan u chee, le ki bui bi ke,

² “M san kinipaak ngbaan kinimbaak la; bi bi m chee iwiin itaa, kaa kpa nibaa bi ji.

³ Bibaa nyan ni dandar la. M yaa kaa tii bi tijikaar, ki bui bi ke bi li chaa kun kan, bi ga ti fik nsan ponn ni.”

⁴ Le waadidiliib bui u, “Ti bi kipɔɔk ni la. Ti ga kan tijiir la chee aan ki di tii binib ngbaan mɔmɔk aan bi ji bab?”

⁵ Le u baa bi, “Ni kpa ŋiboroboro kpin ŋija?”

Le bi bui u ke, “Ŋilole.”

⁶ Le u bui kinipaak ngbaan, “Kaln kitin man.” Le u yoor ŋiboroboro kpin ŋilole ngbaan, ki doon Uwumbɔr, ki gii gii, ki di tii waadidiliib ke bi yakr siin kinipaak ngbaan aanimbiin ni. Le bi yakr siin binimbiin ni.

⁷ Bi nan kpa njanbim siib mu. Le u yoor ijan ngbaan mu, ki doon Uwumbɔr, le ki bui bi ke bi di i mu ki di yakr siin binimbiin ni.

⁸ Le bi mɔmɔk ŋman ki bab.

⁹ Bi ga nan li fuu ŋichur ŋinaa. Baah ŋman ki gur na, le waadidiliib peei ki gbiin tibɔkur tilole. Le u bui kinipaak ngbaan ke bi li chaa kun.

¹⁰ Libuul ngbaan ni, le u ni waadidiliib koo buɲɔb ni, ki buen Dalmanuta aatiɲ ni.

Baah ban ke Yesu tun lijnjiir aatuln pu na

(Matiu 12.38-42; 16.1-4)

¹¹ Le Farisii yaab dan, ki nan kpak Yesu kinikpakpak. Bi nan ban bi tɔɲ u la, le ki bui u ke u tun lijnjiir aatuln Uwumbɔr aapɔɔn pu, aan bi kan.

¹² Le Yesu fuur lii uponn ni, ki baa bi, “Nimi dandana aanib, ba ɲa ni ban ke m tun lijnjiir aatuln aan ni kan? M tuk nimi mbamɔn la, maan tun lijnjiir aatuln aan ni kan.”

¹³ Le u siir nima ki cha bi. Le u ni waadidiliib ki gir koo buɲɔb ngbaan ni ke bi puur nnyusakpem.

Bi li nyi Farisii yaab aamɔkm

(Matiu 16.5-12)

¹⁴ Waadidiliib nan suln kaa joo boroboro. Boroboro kpiln libaa baanja le nan bi baanɔb ni.

¹⁵ Le u bui bi, “Ni li nyi man Farisii yaab, ni Ubɔr Herod aaboroboro aanyɔk.”

¹⁶ Le bi bui tɔb, “Taah kaa joo boroboro na, nima le cha u len kina.”

¹⁷ Le Yesu bee baah len tɔb chee pu na, le ki baa bi, “Ba ɲa ni len tɔb chee ke naa joo boroboro? Naa kee bee maabimbin aa? Naa bee maah len pu na aatataa aa? Nitafal pɔɔ la aa?”

¹⁸ Ni kpa ɲinimbil, kaa waa aa? ki kpa ɲitafal, kaa ɲun aa?

¹⁹ Maah nan di ɲiboroboro kpɪn ɲɪɲmu ki gii yakr binib ɲichur ɲɪɲmu na, ni nan peei ni gur na tibɔɔkur tiɲa? Naa teer la aa?”

Le bi bui u, “Kipiik ni tilee.”

²⁰ Le u ki gir baa bi, “Maah nan di ɲiboroboro kpɪn ɲilole ki gii yakr tii binib ɲichur ɲinaa na, ni nan peei ni gur na tibɔɔkur tiɲa?”

Le bi bui u, “Tilole.”

²¹ Le u ki baa bi, “Naa kee nin bee maah len pu na aatataa aa?”

Yesu aah likr ujoon aanimbil pu na

²² Le bi fuu Betseda aatiɲ ni. Le binib bibaa joo ni ujoon Yesu chee, ki nan gaɲ u ke u di unjaal meeh u.

²³ Le Yesu chuu unjaal, ki dar u ki di nyan kitɪɲ ngbaan ni, le ki ti tii timɔɔtan ɲa ujoon ngbaan aanimbil ni, ki di unjaal paan u pu, ki baa u, “Aa waa aa?”

²⁴ Le u lik, le ki bui ke, “M waa binib chuu ki naahn isui la.”

²⁵ Le Yesu ki gir di unjaal paan unimbil pu. Le u lik mbamɔm, ki pɔɔk, ki waa tiwan mɔmɔk chain.

²⁶ Le Yesu bui u ke u li tak nsan chaa kun. U taa bɔ dii kitɪɲ ngbaan ni.

Piita aah len Yesu aabɔr pu na

(Matiu 16.13-20; Luk 9.18-21)

²⁷ Yesu ni waadidiliib nan siir nima ki di buen Siisarea Filipi aatingbaan ni. Baah cha na, le u baa bi, “Binib bui ke m ye ɲma?”

²⁸ Le bi bui u, “Bibaa len ke aa ye Joɔn u nan muini binib nnyun ni na. Biken mu len ke aa ye Uwumbɔr aabɔnabr Elaija u nan bi n-yaayoonn na la. Biken mu len ke aa ye n-yaayoonn na aabɔnabtiib ponn ni ubaa la.”

²⁹ Le u ki baa bi, “Nima len ke m ye ɲma?”

Le Piita bui u, “Aa ye Kristo u Uwumbɔr lee u na la.”

³⁰ Le Yesu sur bi ke bi taa tuk unii ubaa.

Yesu aah tuk waadidiliib waah ga ji falaa pu na

(Matiu 16.21-28; Luk 9.22-27)

³¹ Le u piin ki tuk waadidiliib ke, “Min Unibɔn Aabo ga ji falaa sakpen. Juu yaab aaninkpiib, ni Uwumbɔr aatotoorninkpiib, ni Uwumbɔr aakaal aamɔmɔkb ga yii mi, ki ku mi. Iwiin itaa daal le m ga fikr nkun ni.”

³² U tuk bi tibɔr ngbaan chain la. Le Piita di u nyan n-gbaan, ki ti sur u mbamɔn ke u taa len kina.

³³ Le Yesu fenn ki tonj waadidiliib biken, le ki kae Piita, ki bui ke, “Kinimbɔn, siir foor m chee. Saa dak ke Uwumbɔr aah dak pu na. Aa dak ke binib aah dak pu na la.”

³⁴ Le Yesu yin kinipaak ngbaan ni waadidiliib, le ki bui bi, “Unii yaa ban u dii mi kan, cha u yii ubaa, ki yoor waadɔpuinkoo, aan ki li dii mi.

³⁵ Unii umɔk kaan nmaa kpo m pu na kan, waamɔfal ga bee yɔli la. Unii umɔk ga nmaa kpo m pu, ni tibɔnyaan tee pu na kan, u ga kan limɔfal li kaa kpa ndoon na.

³⁶ Unii yaa kan dulnyaa wee ni aawan mɔmɔk, ki lann waamɔfal kan, ba aanyoor le u kan?

³⁷ Unii tee ga di ba ki daa waamɔfal?

³⁸ Dandana aanib ye titunwanbirdam la, kaa dii Uwumbɔr. Unii yaa san inimɔn m ni maabɔr chee ke u di tuk biken kan, min Unibɔn Aabo ga nan yii udaan ngbaan. M ga gir ni, ki li kpa Nte Uwumbɔr aapɔn. Uwumbɔr aatuuntiib bi ye chain na, mu ga dii mi. N-yoonn ngbaan le m ga yii udaan ngbaan.”

9

¹ U nan ki tuk bi, “M tuk nimi mbamɔn la, binib bi si do na ponn ni bibaa aan kpo see bi puen kan Uwumbɔr aanaan fuu ni ni mpɔn.”

*Yesu aawon aah kpeln pu na
(Matiu 17.1-13; Luk 9.28-36)*

² Iwiin iloob nan jer, le Yesu di Piita, ni Jems, ni Jɔnn, ki jon lijoal fɔfɔk paab, bibaa. Le uwon kpeln binimbil ni.

³ Waawanpeenkaan nan kpaln tiwanpipiln, ki wiin chain. Ubaa aa bi dulnyaa wee ni, ki ga nmaa nja likekeln li li piin kina.

⁴ Le bi kan n-yaayoonn na aabɔnabtiib Elaija ni Moses bi len Yesu chee tibɔr.

⁵⁻⁶ Le ijawaan chuu waadidiliib sakpen. Piita aa nan nyi waah ga len pu na, le ki bui Yesu ke, “Umɔmɔkr, taah bi do na, ni njan. Cha ti nja njiboo njitaa, ki di libaa tii si, ki di liken tii Moses, ki di liken tii Elaija.”

⁷ Le ntaalangbam dan nan biin bi pu. Le nneel len ntaalangbam ngbaan ni ke, “Njapɔn u m gee u na sɔ. Li njan waah len pu na man.”

⁸ Le bi fenn lik mala, kaa kan unii ubaa, see Yesu baanja.

⁹ Le bi gir sunn ni lijoal ngbaan taab. Baah bi sunni na, le Yesu bui bi, “Ni taa tuk ubaa naah kan pu na, ki nan saa buyoonn min Unibɔn Aabo ga fikr nkun ni na.”

¹⁰ Le bi kii kina. Bi mu nan baa tɔb ke, “Waah len ke u ga fikr nkun ni na, naatataa ye kinye?”

¹¹ Le bi baa u, “Ba pu Uwumbɔr aakaal aamɔmɔkb len ke Elaija le ga puen dan, le Kristo nin fuu ni?”

¹² Le u bui bi, “Mbamɔn, see Elaija puen fuu ni ki nan toor tiwan mɔmɔk. Ni mu nmeee Uwumbɔr Aagban ni ke min Unibɔn Aabo ga ji falaa sakpen. Binib mu ga yook mi.

¹³ M tuk nimi la, Elaija puun fuu ni a. Le binib nja u bakaa, baah gee pu na. Bi nja u naah nmeee pu Uwumbɔr Aagban ni ke bi ga nja u pu na.”

Yesu aah nyan libimbikl ubo ni na

(Matiu 17.14-21; Luk 9.37-43a)

¹⁴ Le bi fuu waadidiliib biken aah bi nin chee na, ki kan kinipaak sakpen si gob bi. Uwumbør aakaal aaməməkəb bibaa mu bi kpak bi kinikpakpak.

¹⁵ Le kinipaak ngbaan kan Yesu. Baah kan u na, le ni gar bi məmək pam. Le bi san buen u chee, ki ti doon u.

¹⁶ Le u baa waadidiliib, “Ni ni bi kpak ba pu?”

¹⁷ Le kinipaak ngbaan ponn ni, uja ubaa bui u ke, “Uməmək, m joo ni maabo le aa chee. Libimbikl le joo u, ki ŋa u ubir.

¹⁸ Li yaa ti chuu u nin chee na kan, li di u lii kitin la. Le uməb ponn ni puk tipupuk, le u ŋmə ŋinyin. Le uwon chaar ki pək. Le m gan saadidiliib ke bi nyan libimbikl ngbaan. Bi mu aa ŋmaa nyan li.”

¹⁹ Le Yesu bui bi, “Nimi dandana aanib, naa gaa Uwumbør ki kii. Ni ban ke m yunn ni chee kinye pu, aan ki li kpa limər ni pu, aan ni gaa Uwumbør ki kii. Li joo ni ubo ngbaan m chee.”

²⁰ Le bi joo ni u Yesu chee.

Libimbikl ngbaan aah kan Yesu na, le li cha ubo ngbaan aawon gbaa sakpen. Le u lir kitin, ki binni. Le uməb puk tipupuk.

²¹ Le Yesu baa ute ke, “Libimbikl ngbaan aah chuu saabo ngbaan na, ni yunn kinye?”

Le ute bui u ke, “Li chuu u tibir ni la.

²² Li lir u mmii ni, ni nnyun ni kpala kpala, ki ban li ku u. Aa yaa ga ŋman kan, san timi kinimbaak ki ter timi.”

²³ Le Yesu bui u ke, “Aa len ke m yaa ga ŋman kan. Nibaa aa pəə unii u gaa mi ki kii na chee.”

²⁴ Libuul ngbaan ni le uja ngbaan teen ke, “M gaa si ki kii la. Ter mi aan m gaa si ki kii mbaməm.”

²⁵ Le Yesu kan ke kinipaak ngbaan san choo, ki kuuni, ki goi bi. Le u kae libimbikl ngbaan, le ki bui li ke, “Libimbikl li ŋa u ubir ni utafakpaa na, m bui si la, nyan u ni, ki taa ki chuu u daalbaadaal.”

²⁶ Le libimbikl ngbaan teen, ki cha ubo ngbaan aawon gbaa sakpen, ki nyan u ni. Le u gur də ki naahn linikpol. Bi ponn ni pam nan bui ke u kpo a.

²⁷ Le Yesu chuu uŋaal, ki fiin u. Le u fii sil.

²⁸ Le Yesu koo lidichal ni. Waah koo ni na, le waadidiliib nan dan u chee bibaa, ki nan baa u, “Ba pu taa ŋmaa nyan libimbikl ngbaan u ni?”

²⁹ Le u bui bi, “Naan ŋmaa nyan libimbikl limina aaboln, see ni mee Uwumbør [ki lul buməb.]”

Yesu aah ki tuk bi waakun aabər pu na

(Matiu 17.22-23; Luk 9.43-45)

³⁰ Le bi siir nima, ki bə dii Galilee aatingbaan ni. Waa ban ke ubaa li nyi waah bi nin chee na; u ban ke u ni waadidiliib li bi bibaa, aan u tuk bi tibər tibaa.

³¹ U bui bi ke, “Bi ga di min Unibən Aabo, ki di ŋa binib aarjaal ni, le bi ku mi. Bi yaa ku mi kan, iwiin itaa daal le m ga fikr nkun ni.”

³² Waadidiliib aa nan bee waah len pu na aatataa, kaa kaa bi baa u.

Ulau ye uninyuun?

(Matiu 18.1-5; Luk 9.46-48)

³³⁻³⁴ Baah chuun nsan ni na, le waadidiliib kpak təb ke, “Ti ponn ni, ulau tee ye uninyuun?” Le bi fuu Kapenaum aatin ni, ki koo lidichal libaa ni. Baah bi kidiik ni na, le u baa bi, “Naah ba chuun nsan ni na, ni ba kpak ba pu?”

Le bi si ŋmin.

³⁵ Le u kal, ki yin waadidiliib kipiik ni bilee ngbaan mómək, ki bui bi ke, “Unii yaa ban ke u li ye usaloln kan, u ɲa puwəb yoo, ki li ye ni mómək aatutunn.”

³⁶ Le u di ubo siin bikaasisik ni, ki yoor u uɲaal ni, ki bui bi,

³⁷ “Unii umək gaa ubo umina aaboln maayimbil pu na, u gaa mi le na. Unii umək gaa mi na, naa ye mi baanja le u gaa, u gaa Uwumbər u tun ni mi na la.”

*Taa kiir unii u tun Uwumbər aatun na
(Luk 9.49-50)*

³⁸ Le Jənn bui u ke, “Umóməkɾ, ti kan unii ubaa nyan tiyayaar binib ponn ni saayimbil pu. U mu aa dii timi, nima le ti bui u ke u di cha.”

³⁹ Le Yesu bui bi, “Ni taa ki tuk u ke u di cha. Unii yaa tun lijnjiir aatun maayimbil pu kan, waan ɲmaa len tibəbir m pu mala.

⁴⁰ Ba pu? unii u kaa ye timi aadin na si tichan ni la.

⁴¹ M tuk nimi mbamən la, unii yaa tii nimi nnyunykoo kan, naah ye maanib pu na le cha u tii nimi, u ga sil kan tiyaapar.”

*Taa tɔɲ ubo ubaa ke u tun titunwanbir
(Matiu 18.6-9; Luk 17.1-2)*

⁴² “Unii yaa tɔɲ mbim bi gaa mi ki kii na ponn ni ubaa ke u tun titunwanbir kan, tibəbir ga li bi u pu. Bi yaa ba tee di kinaak sakpen, ki di tul leen uneen ni, ki tur u lii nnyusakpem abuuul li nyoo na ni kan, ni ba soor ki tii u, ni u tɔɲ ubo ubaa.

⁴³ Aa yaa gee tiwan ke saah gee aɲaal pu na aan tiwan ngbaan yaa tɔɲ si ke aa tun titunwanbir kan, di ni lii. Aa yaa lann ɲɲaal mbaa, ki kan liməfal li kaa kpa ndoon na kan, ni soor ni aa li kpa ɲɲaal ɲlee, ki koo mmii mu kaan junn na ni. [

⁴⁴ Nima chee, ‘ɲikpaambil ɲi ɲmɔ biwon na aan kpo daalbaadaal, le mmii mu wu bi na mu aan junn’.]

⁴⁵ Aa yaa gee tiwan ke saah gee aataal pu na aan tiwan ngbaan yaa tɔɲ si ke aa tun titunwanbir kan, di ni lii. Aa yaa lann litaal libaa, ki kan liməfal li kaa kpa ndoon na kan, ni soor ni aa li kpa ɲitaal ɲilee, ki ti li bi mmii mu kaan junn na ni. [

⁴⁶ Nima chee, ‘ɲikpaambil ɲi ɲmɔ biwon na aan kpo daalbaadaal, le mmii mu wu bi na mu aan junn’.]

⁴⁷ Aa yaa gee tiwan ke saah gee aanimbil pu na aan tiwan ngbaan yaa tɔɲ si ke aa tun titunwanbir kan, di ni lii. Aa yaa lann linimbil libaa ki koo Uwumbər do kan, ni soor ni aa li kpa ɲinimbil ɲilee, ki ti li bi mmii mu kaan junn na ni.

⁴⁸ Nima chee, ‘ɲikpaambil ɲi ɲmɔ biwon na aan kpo daalbaadaal, le mmii mu wu bi na mu aan junn’.*

⁴⁹ “Mmii ga ɲa unii mómək chain ke n-yaan aah ɲani kitork aanann chain pu na.

⁵⁰ N-yaan ɲan la. Tɔ, mu yaa bii ki yaa kaa ki mɔ kan, nibaa aa bi ki ga ki ɲmaa ɲa mu aan mu mɔk. Ni li bi ke n-yaan aah mɔ pu na, ki li bi suuna tɔb chee man.”

10

*Uja taa jenn upuu
(Matiu 19.1-12; Luk 16.18)*

* 9:48 : Lik Aisaya 66.24.

¹ Yesu nan siir nima, ki di buen Judea aapepel, le ki puur Joodann aamɔdapuul. Le kinipaak ki kuun ni u chee. Le u tuk bi Uwumbɔr aabɔr, waah ɲani pu n-yoonn mɔmɔk na.

² Le Farisii yaab bibaa dan u chee, ki ban bi tɔŋ u, le ki baa u ke, “Uja yaa jenn upuu lii kan, timi aakaal kii kina aa?”

³ Le u baa bi, “Moses nan len kinye?”

⁴ Le bi bui ke, “Moses nan len ke uja yaa ban u jenn upuu kan, u ga ɲmaa ɲmee kigban pu ke u jenn u a, ki di tii u, le ki nin jenn u.”

⁵ Le Yesu bui bi, “Nitafal aah pɔɔ pu na, nima le Moses nan ɲmee nkaal mue tii nimi.

⁶ Uwumbɔr le aa len kina. Buyoonn u nan naan dulnyaa wee na, u nan naan uja ni upii.*

⁷ Nima pu na, uja yaa yoor upii kan, bi ga nya cha bitetiib ni binatiib, ki kpaan tɔb chee,

⁸ ki ɲa unibaan. Nima pu na, baa ki ye binib bilee, bi ye unibaan la.†

⁹ Uwumbɔr aah di bi kpaan na, unibɔn taa yakr bi.”

¹⁰ Le Yesu ni waadidiliib koo lidichal libaa ni. Baah bi kidiik ni na, le waadidiliib ki baa u tibɔr ngbaan.

¹¹ Le u bui bi, “Uja umɔk jenn upuu lii, ki ki yoor upii uken na, uja ngbaan ye udagoor la.

¹² Upii mu yaa yii uchal, ki ki mɔn uja uken kan, upii ngbaan ye udagoor la.”

Yesu aah ɲa Uwumbɔr aanyoor ɲa mbim pu pu na

(Matiu 19.13-15; Luk 18.15-17)

¹³ N-yoonn ngbaan le binib bibaa joo ni mbim Yesu chee, ki ban ke u di unjaal paan bi pu. Le waadidiliib kae bi.

¹⁴ Waah kan ke bi kae bi na, le u gee liɲuul, ki bui waadidiliib ke, “Cha mbim ngbaan dan m chee man. Taa ki jenn bi man. Binib bi aabimbin bi ke mbim aah bi pu na, bima le yeh Uwumbɔr aanaan.

¹⁵ M tuk nimi mbamɔn la, unii umɔk kaa gaa Uwumbɔr aanaan ke ubo aah gaal tiwan pu na, waan koo mu ni.”

¹⁶ Le u yoor mbim ngbaan ɲmam, ki di unjaal paan bi pu, ki ɲa Uwumbɔr aanyoor ɲa bi pu.

Yesu aah tuk uwankpadaan ubaa pu na

(Matiu 19.16-30; Luk 18.18-30)

¹⁷ Yesu aah nyan nima chee na, le uja ubaa san choo u chee, le ki nan gbaan unimbiin ni, ki baa u ke, “Umɔmɔkr nyaan, m ga ɲa kinye ki kan limɔfal li kaa kpa ndoon na?”

¹⁸ Le Yesu baa u ke, “Ba pu aa yin mi ke Umɔmɔkr nyaan? Ubaa aa ɲan, see Uwumbɔr baanja.

¹⁹ Aa nyi Uwumbɔr aakaal: ‘Taa ku binib; taa gɔr kidagook; taa su kinaayuk; taa li ye nnyamɔn aaseeraadaan; taa ji binib pem pem; li pak aate ni aana.’‡

²⁰ Le uja ngbaan bui u ke, “Umɔmɔkr, m joo ikaal imina mɔmɔk tibir ni la.”

²¹ Le Yesu lik u, ki gee u, le ki bui u ke, “Tiwan nibaa le gur. Buen ti kooh saah kpa tiwan nimɔk na, ki di ɲimombil ngbaan tii bigiim, aan ki li kpa liwangol paacham, aan ki dan nan li dii mi.”

²² Yesu aah len kina na, le uja ngbaan aanimbil wɔb ɲa gbilngbiln. Ni ɲa u mpombiin; ba pu? u kpa liwangpal sakpen a. Le u siir nima.

* **10:6** : Lik Mpiin 1.27, 5.2. † **10:8** : Lik Mpiin 2.24. ‡ **10:19** : Lik Nnyam 20.12-16; Ikaal 5.16-20.

²³ Le Yesu fenn lik waadidiliib, ki bui bi ke, “Ni pɔɔ sakpen ke binib bi kpa liwankpal na koo Uwumbɔr aanaan ni.”

²⁴ Waah len kina na, le ni gar waadidiliib pam. Le u ki bui bi, “Maabim, ni pɔɔ sakpen ke binib [bi tii liwankpal naadii na] koo Uwumbɔr aanaan ni.

²⁵ Uwankpadaan aah ga koo Uwumbɔr aanaan ni pu na, ni pɔɔ ki jer laakumii aah ga koo seerkaa aaboln ni pu na.”

²⁶ Le ni gar bi ki ti nyanɲ. Le bi baa tɔb ke, “Ni yaa ye kina kan, ɲma ga tee ɲmar?”

²⁷ Le Yesu lik bi, ki bui bi ke, “Ni pɔɔ binib le chee. Naa pɔɔ Uwumbɔr chee; nibaa aa pɔɔ Uwumbɔr chee.”

²⁸ Le Piita bui u ke, “Tima kan, ti nan di tiwan mɔmɔk di lii, ki dii si la.”

²⁹ Le Yesu bui bi, “M tuk nimi mbamɔn la, unii umɔk di cha waadichal, bee ukpetiib, bee unaatiib, bee uninkpatiib, bee una, bee ute, bee waabim, bee waasaak, m pu, ni tibɔnyaan tee pu na,

³⁰ u ga kan ɲidichal, ni kpetiib, ni naatiib, ni ninkpatiib, ni natiib, ni mbim, ni tisar, ni mɔmɔk nfum nkub dandana aayoonn. Binib mu ga ɲa u falaa, le n-yoonn mu choo na, u ga nan kan limɔfal li kaa kpa ndoon na.

³¹ Tɔ, binib bi ye bisaloln na pam le ga nan ɲa puwɔb yaab. Binib bi ye puwɔb yaab na pam le ga nan ɲa bisaloln.”

Yesu aah ki len waakun aabɔr taataa pu na

(Matiu 20.17-19; Luk 18.31-34)

³² Yesu ni waadidiliib nan dii nsan ki cha Jerusalem. Le Yesu loln bi pu nsan. Le ni gar waadidiliib. Binib bi dii bi na mu san ɲawaan. Le u di waadidiliib kipiik ni bilee na nyan n-gbaan, ki tuk bi binib aah ga ɲa u pu na.

³³ U nan bui bi, “Li pel man, ti yaa fuu Jerusalem kan, bi ga di min Unibɔn Aabo ki di ɲa Uwumbɔr aatotoorninkpiib ni Uwumbɔr aakaal aamɔmɔkb aɲɲaal ni, le bi ji mi tibɔr; ki ga len ke ni ɲeer bi ku mi, ki ga di mi ɲa binib bi kaa ye Juu yaab na aɲɲaal ni.

³⁴ Le bi ga yook mi, ki teei timɔɔtan ɲa m pu, ki lue mi ɲinaalab, le ki nin ku mi. Iwiin itaa daal le m ga fikr nkun ni.”

Jems ni Jɔnn aah ban pu na

(Matiu 20.20-28)

³⁵ N-yoonn ngbaan le Sebedee aajapɔtiib Jems ni Jɔnn nan dan Yesu chee, ki nan bui u ke, “Umɔmɔkr, ti ban ke aa ɲa taah ga mee si pu na le ki tii timi.”

³⁶ Le u baa bi ke, “Ni ban ke m ɲa ba ki tii nimi?”

³⁷ Le bi bui u, “Aa yaa ji saanaan ki kan mɔɔɔn kan, cha ti ponn ni ubaa li ka aɲɲangii wɔb, uken mu li ka aɲɲangan wɔb.”

³⁸ Le u bui bi ke, “Naa nyi naah mee mi pu na aatataa. Ni ga ɲmaa ji falaa ke maah ga ji falaa pu na aa?”

³⁹ Le bi bui u, “Ti ga ɲman.”

Le u bui bi, “Ni ga sil ji falaa ke maah ga ji pu na.

⁴⁰ Tɔ, binib bi ga kal ɲɲangii, ni ɲɲangan wɔb na ma kan, Uwumbɔr le ga lee bi; naa ye min le ga lee bi.”

⁴¹ Le waadidiliib kipiik bi gur na ɲun Jems ni Jɔnn aah tuk u pu na. Baah ɲun kina na, le bi gee liɲuul bi pu.

⁴² Le u yin bi mɔmɔk ke bi dan u chee, le ki nan bui bi, “Ni nyi ke dulnyaa wee ni aanib aayidam yoor bibaa paacham la. Binib bi kpa tininkpir na mu joo baanib mɔɔɔn pu la.

⁴³ Nima taa li bi kina man. Ni ponn ni ubaa yaa ban ke u li ye uninyuun kan, u ŋa ubaa ni mɔmɔk aatutunn.

⁴⁴ Ubaa yaa ban ke u li ye usaloln kan, u ŋa ubaa ni mɔmɔk aanaagbiija.

⁴⁵ Min Unibɔn Aabo aa dan dulnyaa wee ni ke bi nan tun lituln tii mi. M dan ke m nan tun lituln tii binib, ki kpo ke m gaa binib pam lii.”

Yesu aah likr ujoon ubaa aanimbil pu na

(Matiu 20.29-34; Luk 18.35-43)

⁴⁶ Le Yesu ni waadidiliib fuu Jeriko aatiŋ ni, ki jer cha. Le kinipaak sakpen dii bi. Baah cha na, le ujoon u ye uwanmeer na, ka nsan aamɔgbeln, bi yin u ke Batimeus, u ye Timeus aajapɔɔn na.

⁴⁷ Le u ŋun ke Yesu u ye Nasaref aatiŋ aani na ban u jer. Le u tar ke, “Yesu, u ye Ubɔr David aayaabil na, san mi kinimbaak.”

⁴⁸ Le binib pam kae u ke u ŋmin. Le u moo tar ke, “Ubɔr David aayaabil, san mi kinimbaak.”

⁴⁹ Le Yesu sil nsan ni, ki bui bi, “Yin ni u.”

Le bi yin u ke u dan, le ki bui u, “Li kpa mpopiin, ki fii sil. U yin si la.”

⁵⁰ Le u chuu peer waakekeln, ki fii mala, ki dan Yesu chee.

⁵¹ Le Yesu baa u ke, “Aa ban ba?”

Le u bui u ke, “Umɔmɔkr; m ban ke aa likr nnimbil le tii mi.”

⁵² Le Yesu bui u ke, “Saah tii mi naadii na le cha aa likr. Li dii saasan.”

Libuul ngbaan ni le unimbil likr, le u dii Yesu nsan ni nima.

11

Jerusalem aanib aah nyuj Yesu pu na

(Matiu 21.1-11; Luk 19.28-40; Jɔnn 12.12-19)

¹ Le bi peen Jerusalem, ki fuu Befej ni Betani aatim, mu bi lijool li bi yin li ke Olif aasui aajool na paab.

² Baah ti fuu nima chee na, le u bui waadidiliib ponn ni bilee ke, “Li cha man naah si gbɔk kitiŋ ki na ni. Ni yaa koo ki ponn ni kan, libuul ngbaan ni, ni ga kan ubon u laa diin na si gbin. Ubaa aa kee diŋ u pu. Chuu gbiln u, ki li joo ni u m chee man.

³ Unii ubaa yaa baa nimi, ‘Ba ŋa ni chuu gbiln u?’ kan, ni bui u, ‘Tidindaan le ban u. U ga giin ni u dandana wee.’”

⁴ Le bi buen ki ti kan ubon u laa diin na gbin lipaal, mbisamɔb chee, ki mal nsan. Le bi chuu gbiln u.

⁵ Le binib bi si nima chee na bibaa baa bi ke, “Ba ŋa ni chuu gbiln ubon ngbaan?”

⁶ Le bi tuk bi Yesu aah tuk bi baah ga bui bi pu na. Le binib ngbaan cha bi buen.

⁷ Le bi joo ni ubon ngbaan Yesu chee, ki di baakeken biin u pu. Le Yesu diŋ u pu.

⁸ Le binib pam di baakeken ter nsan ponn ni. Bibaa mu koo timoor ni, ki bar tisufar ki di ter nsan ponn ni.

⁹ Le binib bi loln nsan na, ni bi paan puwɔb na nan tar ke, “Hosiana,* Uwumbɔr ŋa tinyoor ŋa unii u choo waayimbil ni na pu.†

¹⁰ Uwumbɔr aanyoor bi tiyaaaja David aanaan mu choo na pu. Hosiana bi paacham.”

* **11:9** : Hosiana aataata le ye ke “Gaa timi lii.” † **11:9** : Lik Ilahn 118.25-26.

11 Le Yesu fuu Jerusalem, ki koo Uwumbør Aadichal ni, ki lik tiwan mòmøk. Le nwiin ban mu lir. Nima pu na, u nan nyan, le u ni waadidiliib buen Betani aatinj ni.

Yesu aah bui busub bubaa pu na

(Matiu 21.18-19)

12 Naah woln kitaak na, le bi nyan Betani aatinj ni. Baah cha na, le nkon joo u.

13 Le u kan likakaln li kpa tifar na si dandar. Le u buen u ti lik ke n̄isubil bi aan ŋaa bi. Waah ti fuu bu taab na, waa kan nibaa see tifar ŋmeen. Naa nan kee n̄eer ŋikakan lu.

14 Le u bui busub ngbaan ke, “Ubaa aan ki kan lisubil libaa aa pu ki ŋmò n-yoonn mu kaa kpa ndoon na.”

Le waadidiliib ŋun waah len pu na.

Yesu aah toor Uwumbør Aadichal pu na

(Matiu 21.12-17; Luk 19.45-48; Jønn 2.13-22)

15 Le bi fuu Jerusalem. Le u koo Uwumbør Aadichal ni, ki jenn nyan binib bi kooh tiwan ki daa tiwan na li ponn ni, ki labr bilikpelm aateebul mam chinj, ki labr binib bi kooh ŋinanjel na mu aajal chinj.

16 Waa nan kii ke unii ubaa ki li tu lituln ki dii Uwumbør Aadichal ponn ni jer.

17 Le u bui bi ke, “Ni ŋmee Uwumbør Aagbanj ni ke Uwumbør len ke, ‘Maadichal ga li ye mmeen aadichal, nin chee ŋinibol mòmøk mee mi na la;’ le nimi di li ŋa bififiirb aakakaa chee.”[‡]

18 Le Uwumbør aatotoorninkpiib, ni Uwumbør aakaal aamòmøk ŋun Yesu aah ŋa pu na. Nima le bi kpokl baah ga ŋa pu ki ku u na. Bi nan san u ijawaan, ba pu? waah tuk kinipaak ngbaan Uwumbør aabør pu na, ni gar bi mòmøk pam.

19 Nwiin aah ban mu lir na, le Yesu ni waadidiliib ki nyan Jerusalem aatinj ni.

Likakaln ngbaan aamòm

(Matiu 21.20-22)

20 Naah woln kitaak kichakpinaanyeeek ni, aan bi chuun nsan ni ki ti jer likakaln ngbaan aah bi nin chee na, le bi mui busub ngbaan kuur ki nan saa taab.

21 Le Piita teer Yesu aah fe ŋa pu na, le ki bui u ke, “Umòmøkr, lik, saah fe puun lii busub bu pu na, bu kuur a.”

22 Le Yesu bui bi, “Tii Uwumbør naadii man.

23 M tuk nimi mbamøn la, unii umøk ga bui lijool limina ke li fii ki ti lir n̄nyusakpem ni na, u yaa pak ke ni ga ŋa waah len pu na, ki yaa kaa joo beeni usui ni kan, ni ga ŋa kina ki tii u.

24 M tuk nimi la, naah ga mee Uwumbør tiwan nimøk na, ni tii u naadii ke ni kan ni, le ni ga sil kan.

25 Ni yaa bi mee Uwumbør kan, di cha pinn binib bimøk tun nimi taani na. Ni yaa di cha pinn bi kan, Nite Uwumbør u bi paacham na mu ga di cha pinn nimi aatunwanbir. [

26 Ni yaa kaa di cha pinn biken kan, Nite Uwumbør u bi paacham na mu aan di cha pinn nimi aatunwanbir.”]

Baah baa Yesu waatuln pu pu na

(Matiu 21.23-27; Luk 20.1-8)

[‡] 11:17 : Lik Aisaya 56.7; Jeremia 7.11.

²⁷ Le bi ki fuu Jerusalem. Waah chuun Uwumbor Aadichal ni na, le Uwumbor aatotoorninkpiib, ni Uwumbor aakaal aamomokb, ni Juu yaab aaninkpiib dan u chee,

²⁸ Le ki nan baa u ke, "Aa kpa nsan ke aa na saah nani pu na aa? Nma tii si nsan ngbaan ke aa na kina?"

²⁹ Le u bui bi, "M mu ga baa nimi mbaan. Ni yaa nmaa gar kan, m mu ga tuk nimi maah kpa nsan pu ki na maah nani pu na."

³⁰ Jonn aah nan muin binib nnyun ni na, nma nan tii u nsan? Uwumbor aan binib? Tuk mi man."

³¹ Le bi kpokl tob ke, "Ti yaa bui ke Uwumbor le tii u nsan kan, u ga baa timi ke ba na taa nan gaa u ki kii."

³² Taah san kinipaak ngbaan ijawaan pu na, taan nmaa len ke binib le tii u nsan, ba pu? bi momok len ke Jonn nan ye Uwumbor aabonabamonn la."

³³ Nima le bi bui Yesu ke, "Taa nyi."

Le Yesu bui bi ke, "M mu aan tuk nimi maah kpa nsan pu ki nani maah nani pu na."

12

Bikpaab bi kaa nan na aayatarakl

(Matiu 21.33-46; Luk 20.9-19)

¹ Le Yesu ki nakl bi nyatarak ke, "Uja ubaa le nan naan kisaak, le ki num isui i lu nisubil na ki ponn ni, le ki di idogob kisaak ngbaan, le ki gbii libuul li bi ga di nisubil na li ponn ni aan ki muen nyan naanyun na, le ki maa libimbifofon ke unii li ka li paab ki kiir kisaak ngbaan, le ki yin bikpaab bibaa, ki di kisaak ngbaan na binjal ni ke bi li lik ki. Isui ngbaan yaa nan lun nisubil kan, bi ker tii u, aan ki ker bibaa mu. Waah na kina na, le u siir ki buen kitin ki daa na ni."

² Buyoonn nisubil ngbaan nan pur na, le u di unaagbiija tun bikpaab ngbaan chee, u ti gaa ni wasubil kisaak ngbaan ponn ni, ki li joo ni.

³ Le bi ti chuu u, ki gbaa u, ki giin ni u, kaa tii u nibaa.

⁴ Le usadaan ngbaan ki di unaagbiija uken tun bi chee. Le bi ti gbaa u mu aayil wob, ki yook u.

⁵ Le usadaan na ki di unaagbiija uken tun bi chee. Le bi ti ku u. Le u ki di binaagbiib pam tun bi chee; le bi gbaa bibaa, ki ku bibaa mu.

⁶ Unii ubaa le ti gur u chee. Ujaponaal u, u gee u na le gur. Kookoo yaan le u di ujaon ngbaan tun bikpaab ngbaan chee, le ki bui ke, 'Bi ga pak njapoon ma.'

⁷ Le bikpaab ngbaan kpokl tob, 'Uma le ye waafaajil. Cha ti ku u man, aan ki ji waafaal.'

⁸ Le bi chuu u, ki ku u, le ki di linikpol ngbaan nyan n-gbaan.

⁹ "To, usadaan ngbaan ga na kinye? U ga dan nan ku bikpaab ngbaan, ki di kisaak na tii bikpaab biken."

¹⁰ Naa karn Uwumbor Aagban aah len pu na aa? ke, 'Litakpal li bidimaab yii li na, lima le ye litakpajal.'

¹¹ Uwumbor le na kina, le ni gar timi pam.' ">*

¹² Le Juu yaab aaninkpiib bee ke Yesu di liyatarakl ngbaan nan bima la. Nima pu le bi nan ban bi chuu u, ki mu san kinipaak ngbaan ijawaan, ki di cha u, ki siir.

Baah pen Yesu nlan pu na

(Matiu 22.15-22; Luk 20.20-26)

* 12:11 : Lik Ilahn 118.22-23.

¹³ Le bi di Farisii yaab bibaa, ni Ubər Herod aanib bibaa tun Yesu chee bi ti pen u nlan.

¹⁴ Baah fuu ni u chee na, le bi bui u ke, “Uməmək, ti bee ke aa len mbamən la, kaa san ubaa ijawaan, kaa pak ubaa ki jer uken. Aa mək timi Uwumbər aasan mbaməm la. Ni ɲan ti pa lampoo tii Ubərkaapaan Siisa aan naa ɲan? Ti pa aan ti taa pa?”

¹⁵ Le u bee ke bi ban bi pen u nlan la, le ki baa bi, “Ba ɲa ni tɔɲ mi? Li joo ni limombil m lik man.”

¹⁶ Le bi joo ni li. Le u baa bi, “Ŋma aanaŋ ni liyimbil bi li pu?”

Le bi bui u ke, “Siisa yaan.”

¹⁷ Le u bui bi ke, “Di ni ye Siisa yaan na, ki di tii u man, ki di ni ye Uwumbər yaan na tii Uwumbər.”

Waah len kina na, le ni gar bi pam.

Binib bi ga fikr nkun ni na aah ga li bi pu na

(Matiu 22.23-33; Luk 20.27-40)

¹⁸ Le Sajusii yaab bibaa dan u chee. Bima le len ke binib aan fikr nkun ni na.

¹⁹ Le bi bui u ke, “Uməmək, Moses nan ɲmee nkaal ki di tii timi ke, ‘Uja yaa kpo, ki cha upuu, kaa kpa ubo kan, unaal di ukpopii ngbaan kpan, ki ma mbim ki tii ukpel.’†

²⁰ Tɔ, naabitiib bilole nan bi. Upol nan yoor upii, le ki kpo, kaa kpa ubo.

²¹ Le unaal di ukpopii ngbaan kpan, ki mu kpo, kaa kpa ubo. Le utatar mu di ukpopii ngbaan kpan ki mu kpo, kaa kpa ubo.

²² Bijab ngbaan məmək bilole mu ɲa kina, ki kpo doo, kaa nan kpa ubo. Kookoo yoo le upii ngbaan mu kpo.

²³ Binib yaa nan fikr nkun ni kan, upii ngbaan ga li ye ɲma aapuu? Bi məmək bilole nan joo u la.”

²⁴ Le Yesu bui bi, “Naa bee Uwumbər Aagban aah len pu na, kaa bee Uwumbər aah kpa mɔɔn pu na. Nima le cha ni yenn nimi aaliin ni.

²⁵ Binib yaa nan fikr nkun ni kan, baan yoor bipiib, bipiib mu aan mən bijab. Bi ga li bi ke Uwumbər aatuuntiib bi bi paacham na aah bi pu na la.

²⁶ Joo cha binib aah ga fikr nkun ni pu na aabər, naa karn Moses aah nan ɲmee busub bu nan gaal mmii na aabər nin chee na aa? Nima chee le ni ɲmee ke Uwumbər nan bui Moses, ‘Min le ye Abraham, ni Aisak, ni Jakob Aawumbər.’‡

²⁷ Uwumbər yaa len ke u ye binib bi kpo na Aawumbər kan, nima le mək ke bi kpa liməfal. Nimi, naah len ke binib aan fikr nkun ni na, ni yenn sakpen a.”

Mulakaal ye nkaal kpaan?

(Matiu 22.34-40; Luk 10.25-28)

²⁸ Le Uwumbər aakaal aaməməkɔb ponn ni ubaa nan bi nima, le ki ɲun baah gbaa tɔb chee tibər pu na, ki bee ke Yesu aah len pu na, u gar bi mbaməm la. Le u dan Yesu chee, ki nan baa u ke, “Mulakaal ye nkaal kpaan?”

²⁹ Le Yesu bui u ke, “Nkaal kpaan le ye ke, ‘Israel yaab, li ɲun man, Tidindaan Uwumbər ye Dindaan baan la.

³⁰ Aa li gee Aadindaan Uwumbər aasui məmək ni, ni saawiin məmək, ni saalandak məmək, ni saapɔɔn məmək.’§

³¹ Nkaal mu paa na le ye ke, ‘Aa li gee aana aabo ke saah gee aabaa pu na.’* Nkaal mubaa aa jer ikaal ilee yee.”

† 12:19 : Lik Ikaal 25.5. ‡ 12:26 : Lik Nnyam 3.6. § 12:30 : Lik Ikaal 6.4-5. * 12:31 : Lik Liifai Yaab 19.18.

³² Le u bui Yesu ke, “Uməmək; aa len mbamən la. Saah bui ke Uwumbər ye Uwumbər baan na, ti gbii la. Ubaa aa bi ki kpee u pu.

³³ Unii yaa gee Uwumbər usui məmək ni, ni waalandak məmək, ni waapəən məmək, ki gee una aabo ke waah gee ubaa pu na kan, nima le njan ki jer u di tiwakor toor kitork ki see mmii ni tii Uwumbər.”

³⁴ Le Yesu bee ke u len nlan aabər la. Le u bui u, “Saa daa Uwumbər aanaan ni.”

Baah len tibər ngbaan doo na, ubaa aa ki kaa u baa Yesu mbaan kpee.

Kristo aabər

(Matiu 22.41-46; Luk 20.41-44)

³⁵ Yesu nan bi Uwumbər Aadichal ni, ki tuk binib Uwumbər aabər, ki baa bi, “Uwumbər aakaal aaməmək bə nja kinye pu ki bui ke Kristo u ga gaa binib lii na ga li ye Ubər David aayaabil?”

³⁶ Uwumbər Aafuur Nyaan nan cha Ubər David ubaa len ke, “Uwumbər bui Ndindaan ke: Kal njanjii wəb

ki ti saa buyoonn m ga nyanj saadim məmək na.”†

³⁷ “Ubər David ubaa aah nan yin Kristo ngbaan ke Udindaan kina na, Kristo ga li nmaa ye uyaabil aa?”

Bi li nyi Uwumbər aakaal aaməmək aabər

(Matiu 23.1-36; Luk 20.45-47)

Le kinipaak ngbaan pel Yesu aah len pu na, ki nan kpa mpopiin.

³⁸ Waah tuk bi Uwumbər aabər na, le u bui bi, “Ni li nyi man Uwumbər aakaal aaməmək aabər. Baageehn le ye ke bi li pee njibokul fəfək, ki gee ke binib doon bi mbaməm kinyanj ni,

³⁹ ki ban ke bi kal bininyuum aakakaa chee mmeen aadir ni, ni njim chee.

⁴⁰ Bi ji bikpopiib durm la, le ki mee Uwumbər ni yunni ke bi njmann ke bi ye bininyaam la. Uwumbər ga daa bitafal ki jer waah ga daa binib biken aatafal pu na.”

Ukpoppi ubaa aah tii sakpen pu na

(Luk 21.1-4)

⁴¹ Yesu nan ka mal Uwumbər aapiin aadakaa, ki lik kinipaak ngbaan aah joo njimobil njan daka ngbaan ponn ni pu na. Le biwankpadam pam nan di njimobil pam nja u ponn ni.

⁴² Le ukpoppiigin ubaa mu dan nan di janjan mam bilee, ni ye kpakpaln na, ki di nja u ponn ni.

⁴³ Le Yesu yin waadidiliib, ki bui bi, “M tuk nimi mbamən la, ukpoppiigin wee tii njimobil ki jer bi məmək aah tii pu na.

⁴⁴ Bi məmək tii, ki gur njimobil sakpen a. U ye ugiin la, le ki di waamobil məmək tii, kaa ki gur nibaa.”

13

Baah ga gbaa wii Uwumbər Aadichal pu na

(Matiu 24.1-2; Luk 21.5-6)

¹ Yesu nan nyan Uwumbər Aadichal ngbaan ni. Waah nyan ni na le waadidiliib ponn ni ubaa bui u ke, “Uməmək; lik njitakpal nji bi di maa lidichal lee na aah njan pu na, lik tidir tee aah wiir pu na.”

² Le Yesu bui u, “Aa kan tidir sakpiin tee ee? Bi ga nan gbaa wii lidichal limina məmək. Litakpal libaa aan ki li paa liken pu.”

† 12:36 : Lik Ilahn 110.1.

Falaa aayoonn aah ga li bi pu na

(Matiu 24.3-14; Luk 21.7-19)

³ Le u buen ki ti kal Olif aasui aajool li bi tok Uwumbor Aadichal na paab. Le Piita, ni Jems, ni Jonn, ni Andru dan u chee bibaa, ki nan bui u ke,

⁴ “Tuk timi, bi ga na kina bayoonn? Ba ga li ye limokl ki mok timi ke ni neer bi na kina?”

⁵ Le u bui bi ke, “Ni li nyi man, ubaa taa nmann nimi.

⁶ Binib pam le ga nan dan, ki pur maayimbil, ke bima le ye min Yesu, ki nmann binib pam.

⁷ Ni ga nun ke binib to butob konkoni do, ni dandar mu. Ni taa cha ni li muk nimi man. Uwumbor le siin ke nimina momok ga na. Nima le aan mok ke dulnyaa wee ga doo libuul ngbaan ni.

⁸ Linibol libaa ga to linibol liken butob. Nnaan mubaa aanib ni nnaan muken aanib ga to tob butob. Kitiŋ ga deŋ nipepel, nipepel. Nkon ga lir ntim pam ponn ni. Nimina momok le ga li ye njan aafalaa.

⁹ “Nimi nibaa, li nyi man. Bi ga nan chuu nimi, ki di buen bibojirb chee. Bi ga gbaa nimi mmeen aadir ni. M pu, le ntim aaninkpiib ni biborb ga ji nimi tibor. Le ni ga tuk bi tibonyaan tee.

¹⁰ Binib ga di tibonyaan tee tuk ninibol momok waahr, aan dulnyaa wee nin doo.

¹¹ Bi yaa chuu nimi, ki di buen bibojirb chee kan, ni taa puen dak nisui ni ke ni ga len kinye. N-yoonn ngbaan yaa nan fuu ni kan, ni len Uwumbor aah ga tuk nimi pu na. Naa ye nimi le ga len. Uwumbor Aafuur Nyaan le ga len.

¹² N-yoonn ngbaan le unii ga di una aabo na binib aanaal ni ke bi ti ku u. Tetiib mu ga di baabim na binib aanaal ni ke bi ti ku bi. Binib mu ga yii bitetiib ni binatiib, ki cha binib ku bi.

¹³ M pu, le binib momok ga li nan nimi. Unii umok jin limor ki dii mi ki ti saa limafal aadoon na, uma le ga nmar.”

Tiwan ni kaa nan na aabor

(Matiu 24.15-28; Luk 21.20-24; Daniel 9.27)

¹⁴ “Ni ga kan tiwanbir ni bii tiwan nimok bi chain na si naah kaa ba ga li si nin chee na.” (To, nimi bi karni na, ni li beer nimina aatataa.) “N-yoonn ngbaan yaa nan fuu ni kan, binib bi bi Judea aatiŋ ponn ni na san buen njjoo paab.

¹⁵ Unii yaa bi kidiik paab* kan, u taa ki koo waadiik ni ke u ti yoor nibaa, u san mala.

¹⁶ Unii yaa bi kisaak kan, u taa ki gir kun linampal ke u ti yoor waakekeln.

¹⁷ N-yoonn ngbaan kan, bipiib bi kpa njipuu na, ni bipiib bi kpa mbim bi laa naa libiil na ga li kpa kinimbaak.

¹⁸ Mee Uwumbor man ke u taa cha tibor tee na kakab aayoonn.

¹⁹ N-yoonn ngbaan, binib ga ji falaa sakpen a. Buyoonn Uwumbor nan naan dulnyaa na, ki nan saa dandana wee na, baa kee jin falaa ngbaan aaboln, ki mu aan ki ji falaa kina.

²⁰ Uwumbor yaa kaa bar falaa ngbaan aayoonn aawiin pu kan, ubaa aan nmar. Le waanigeekaab aanimbaasaln pu na, u ga bar falaa ngbaan aayoonn aawiin pu.

²¹ “N-yoonn ngbaan unii ubaa yaa bui nimi ke, ‘Lik, Kristo u ga gaa binib lii na so,’ ki yaa ki bui ke, ‘U bi nima chee’ kan, ni taa gaa waah len pu na man.

* **13:15** : Bi yaa maa kidiik kan, baa di timoor pinn ki, kaa maa lidikokoln. Bi nan di ido paan puln tidir paab, le ki di titan por biin. Bi nan maa njibimbin le ki taa joi kidiik aapaacham.

²² Ba pu? biŋmanŋmannim ga li bi. Bibaa ga bui ke bi ye Kristo la. Biken ga bui ke bi ye Uwumbɔr aabɔnabtiib la. Bi ga tun lijinjir aatun ki ŋmann binib; bi ga pɔɔn bibaa ke bi ŋmann Uwumbɔr aanib mu.

²³ Ni li nyi man. M puun tuk nimi tibɔr timina mɔmɔk.”

Yesu aah ga gir ni pu na

(Matiu 24.29-31; Luk 21.25-28)

²⁴⁻²⁵ “N-yoonn ngbaan aafalaa aapuwɔb, le paacham aawan aan ki li bi mbamɔm. Nwiin ga bɔln. Uŋmal mu aan ki li wiin. Inŋmabi mu ga lir.

²⁶ N-yoonn ngbaan le ni ga kan min Unibɔn Aabo bi ntaalangbam ni ki choo, ki wiin chain, ki joo mpɔɔn.

²⁷ N-yoonn ngbaan le m ga tun Uwumbɔr aatuuntiib dulnyaa wee ponn ni mɔmɔk, liwipuul, ni liwilir, ni ŋŋangan, ni ŋŋangii wɔb, bi ti kuuni maanib mɔmɔk, ki di dan m chee.”

Bukpasɔm aayataŋakl

(Matiu 24.32-35; Luk 21.29-33)

²⁸ “Bukpasɔm le ye liyataŋakl ki tii nimi. Bu aabon yaa bi ŋani tifar kan, ni bee ke ni yaa kpee siib na kan, kiseek ga seer.

²⁹ Kina na, ni yaa kan nimina bi ŋani kan, ni bee ke ni yaa kpee siib na kan, m ga gir ni.

³⁰ M tuk nimi mbamɔn la, dandana aanib aan jer le tiwan nimina mɔmɔk puen ŋa.

³¹ Paacham ni taab ga jer. Maamɔbon ma aan jer.”

Ubaa aa nyi bundaln Yesu ga gir ni na

(Matiu 24.36-44)

³² “Ubaa aa nyi buyoonn m ga gir ni na. Uwumbɔr aatuuntiib bi bi paacham na aa nyi. Min Uwumbɔr Aajapɔɔn mu aa nyi. Nte Uwumbɔr baanja le nyi.

³³ Ni li nyi man, ki li ka lik man, aan ki li mee Uwumbɔr; ba pu? naa nyi buyoonn m ga gir ni na.

³⁴ Ni naahn uja u nan ban u chuun nsan, ki tuk waatutum ke bi li joo waadichal mbamɔm, ki mɔk bi mɔmɔk baah ga tun lituln li na, ki tuk ukikiir na ke u li kii, le ki nin buen.

³⁵ Ni mu li nyi man. Naa nyi bundaln min Nidindaan ga gir ni na, nibaakan kijooɔŋ, nibaakan kinyetaasiik, nibaakan ikooja aah wii buyoonn na, nibaakan lichakpitaawoln.

³⁶ Ni li nyi man, aan m yaa lir nimi ki fuu ni kan, maan nan muin ni da geen.

³⁷ Maah tuk nimi pu na, m tuk binib mɔmɔk la, li nyi man.”

14

Baah kpokl ke bi ga ku Yesu pu na

(Matiu 26.1-5; Luk 22.1-2; Jɔnn 11.45-53)

¹ N-yoonn ngbaan, ni nan gur iwiin ilee, bi kuun ki ti ji njim mu bi yin mu ke Lakr-jer aajim na. * N-yoonn ngbaan, le bi ŋmɔ boroboro u kaa kpa nnyɔk na. Le Uwumbɔr aatotoorninkpiib, ni Uwumbɔr aakaal aamɔmɔkb nan kal ki kpokl baah ga ŋa pu ki loon chuu Yesu ki ku u na,

² le ki bui tɔb ke, “Ti taa chuu u njim ngbaan aayoonn man. Ti yaa chuu u n-yoonn ngbaan kan, kinipaak na ga ŋmɔ tijar.”

* **14:1** : Israel yaab nan ji Lakr-jer aajim ke bi teer buyoonn Uwumbɔr nan nyan bi tinaagbiir ni, Ijipt aatiŋ ni na. Lik Nnyam 12.1-27.

*Upii ubaa aah nyur Yesu pu na
(Matiu 26.6-13; Jonn 12.1-8)*

³ Tɔ, Yesu nan bi Betani aatinj ni, ki bi Simonn u nan ye ukɔndaan na do, ki ka ji tijikaar. Waah ka ji tijikaar kina na, le upii ubaa koo ni ki joo ni tulalee u kpa kidaak sakpen na, bi yin mu ke naad, ki bi kpalba nyaan u bi yin u ke alabasta na ponn ni. Upii ngbaan nan chuu gi kpalba ngbaan aaneen ni, ki di tulalee na mɔmɔk kpir Yesu aayil pu.

⁴ Waah ŋa kina na, le bi ponn ni bibaa gee linjuul, ki baa tɔb ke, “Ba ŋa u bii tulalee ngbaan kina?”

⁵ Ti ba ga ŋmaa di u kooh ki kan ilik ni jer iwiin ikui itaa aapal na, ki di tii bigiim.” Le bi ŋulni u pu.

⁶ Le Yesu bui bi, “Di cha u man. Ba ŋa ni muk u kina? U tun lituln li ŋan na le ki tii mi.

⁷ Bigiim ga li bi ni chee n-yoonn mɔmɔk. Naah ga li ban ni ter bi buyoonn na kan, ni ga ŋmaa ter bi. Mma aan li bi ni chee n-yoonn mɔmɔk.

⁸ U ŋa waah ga ŋmaa ŋa pu na la. U di tulalee ngbaan kpir m pu ki puen toor nwon ke bi ti sub mi la.

⁹ M tuk nimi mbamɔn la, baah ga moon tibɔnyaan tee nin chee itingbaan mɔmɔk ni na, bi ga len waah ŋa pu na ke binib li teer waabɔr.”

*Judas aah ban ke u kooh Yesu pu na
(Matiu 26.14-16; Luk 22.3-6)*

¹⁰ Le Yesu aadidiliib kipiik ni bilee ponn ni ubaa, bi yin u ke Judas Iskariot, buen Uwumbɔr aatotoorninkpiib chee, ki ti tuk bi ke u ban u di Yesu ŋa binjaal ni la.

¹¹ Baah ŋun kina na, le ni ŋa bi mpopiin. Le bi puu tipuur ke bi ga tii u njimobil. Le u ban nsan mu u ga di Yesu ŋa binjaal ni na.

*Yesu ni waadidiliib aah jin njim ngbaan pu na
(Matiu 26.17-25; Luk 22.7-14, 21-23; Jonn 13.21-30)*

¹² Lakr-jer aajim, buyoonn bi ga ŋmɔ boroboro u kaa kpa nnyɔk na aajan aawiindaal, bundaln bi ga kɔr upihbo na, le Yesu aadidiliib dan nan baa u ke, “Aa ban ke ti gor njim ngbaan aajikaar la chee ki tii si?”

¹³ Le u bui waadidiliib ponn ni bilee ke, “Ni li cha kitiŋ ngbaan ponn ni man. Ni yaa koo ki ponn ni kan, uja u tu nnyun na ga ton nimi nsan ponn ni.

¹⁴ Ni li dii u man, ki ti koo waah ga koo lidichal li ponn ni na, ki bui udichadaan ngbaan, ‘Umɔmɔkr bui ke u ni waadidiliib ga ji njim ngbaan aajikaar kiladiik ni?’

¹⁵ Le u ga mɔk nimi paacham aadisakpen ki bi puun toor ki na. Ni gor njim ngbaan aajikaar nima chee ki tii timi.”

¹⁶ Le bi siir, ki buen kitiŋ ngbaan ni, ki ti kan Yesu aah tuk bi ke bi ga kan pu na. Le bi gor njim ngbaan aajikaar.

¹⁷ Kijook aah joor na, le Yesu ni waadidiliib kipiik ni bilee na koo kidiik ngbaan ponn ni, ki kal ke bi ji.

¹⁸ Baah bi ji na, le u bui bi, “M tuk nimi mbamɔn la, ni ponn ni ubaa ga kooh mi. Nimi bi bi ji m chee na ponn ni ubaa le ga ŋa kina.”

¹⁹ Bisui nan bii. Le bi baa u ubaaba ubaaba, “Ni ye min la aa?”

²⁰ Le u bui bi, “Nimi kipiik ni bilee bimina ponn ni ubaa le ga ŋa kina. Ni ye m ni unii u kpaan bi ji lisambil libaa ponn ni na la.

²¹ Min Unibɔn Aabo ga kpo ke naah ŋmee Uwumbɔr Aagban ponn ni ke m ga kpo pu na. Tibɔbir mu ga li bi uja u ga kooh mi na pu. Bi yaa kaa ba ma u kan, ni ba soor ki tii u.”

Tidindaan aajim

(Matiu 26.26-30; Luk 22.14-20; 1 Korint Yaab 11.23-25)

²² Baah bi ji tijikaar na, le Yesu yoor boroboro, le ki doon Uwumbor, le ki gii, ki di ti waadidiliib, le ki bui ke, “Gaa man. Maawon le na.”

²³ Le u yoor kiyinyook, ki doon Uwumbor, ki di tii bi. Le bi momok nyun.

²⁴ Le u bui bi, “Maasin le na. Maasin pu, le Uwumbor puu tipuupoln tii nimi. Binip pam aatunwanbir pu le maasin ngbaan ga nya.

²⁵ M tuk nimi mbamon la, maan ki nyu nisubil aanyun ngbaan ki ti saa bundaln m ga ti nyu nisubil aanyunpam Uwumbor aanaan ni na.”

²⁶ Le bi gaa Uwumbor aalahn, ki buen Olif aasui aajool paab.

Yesu aah bui ke Piita ga nee u pu na

(Matiu 26.31-35; Luk 22.31-34; Jonn 13.36-38)

²⁷ Le Yesu ti bui bi, “Ni momok ga san cha mi. Ni nimee Uwumbor Aagban ni ke, “Uwumbor ga ku upihdaan, le ipiih yaa.”†

²⁸ Buyoonn Uwumbor ga fikr mi nkun ni na, le m ga loln ni pu nsan, ki buen Galilee.”

²⁹ Le Piita bui u, “Bi momok yaa san ki cha si kan, mma aan san cha si.”

³⁰ Le Yesu bui u, “M tuk si mbamon la, kinyeek kimina, aa ga len nfum mutaa ke saa nyi mi le lelee aakooja nin wii.”

³¹ Le Piita po beenin len ke, “Bi yaa po ban bi ku m ni si kan, maan len ke maa nyi si.”

Le waadidiliib momok mu len kina.

Yesu aah mee Uwumbor pu na

(Matiu 26.36-46; Luk 22.39-46)

³² Le bi ti fuu nibaa chee, bi yin nima chee ke Getsemane. Le u bui waadidiliib, “Kal do man, m buen ti mee Uwumbor.”

³³ Le u di Piita, ni Jems, ni Jonn buen. Le usui bii pam. Mpombiin ni nsugar nan muk u sakpen.

³⁴ Le u bui bi, “Nsui bii sakpen, ki ti nyan. Ni wu ke nkun aah wu pu na. Kal do ki li lik man.”

³⁵ Le u foor siib, ki doon kitinj lichichikr, ki mee Uwumbor ke ni yaa ga nmaa na aan u taa ji falaa u choo na kan, u taa cha u ji falaa ngbaan,

³⁶ ki bui ke, “Nte, aa ga nmaa na tiwan momok. Nyan mi falaa u choo na ni. Aa mu tee na saageehn, ki taa na maageehn.”

³⁷ Le u gir buen waadidiliib bitaa ngbaan chee, ki ti muin bi do geen; le u bui Simonn Piita ke, “Simonn, aa do geen la aa? Saa nmaa li ka lik kikiruk kibaa aa?”

³⁸ Ni li ka lik man, aan ki li mee Uwumbor, aan ki taa koo ntɔɔ ni. Nisui ban ni li lik, le tiwan aa poɔ.”

³⁹ Le u ki foor siib ki ti mee Uwumbor, ki ki bui u tibor tichachaan ngbaan,

⁴⁰ le ki ki gir buen waadidiliib chee, ki ti muin bi ki do geen la; ngeen nan joo bi sakpen. Le baa nyi baah ga len pu na.

⁴¹ Le u ki buen ti mee Uwumbor, ki ki gir ni taataa, ki ki muin bi do geen; le u baa bi, “Ni beenin fuur ki do geen la aa? Ni neer a. N-yoonn fuu a. U kooh min Unibon Aabo, ki di na titunwanbirdam aanjaal ni la.

⁴² Fii, ti li cha man. Lik, unii u kooh mi na peen ni a.”

Baah chuu Yesu pu na

(Matiu 26.47-56; Luk 22.47-53; Jonn 18.3-12)

† 14:27 : Lik Sekaria 13.7.

⁴³ Waah laa bi len kina na, le Judas u ye waadidiliib kipiik ni bilee ponn ni ubaa na fuu ni. Le kinipaak dii u. Bi nan joo kijaak aajum ni jagbaali mam. Bi nan nyan ni Uwumbɔr aatotoorninkpiib, ni Uwumbɔr aakaal aamɔmɔkb, ni Juu yaab aaninkpiib chee la.

⁴⁴ Judas u kooɔ Yesu na, nan bui kinipaak ngbaan ke bi yaa ti kan u moor unii u aatakpilm[‡] na kan, uma le na. Bi chuu u mpɔɔn, ki di u buen.

⁴⁵ Judas aah fuu ni na, le u kpaan buen Yesu chee, ki ti bui ke, “Umɔmɔkr;” le ki moor utakpilm.

⁴⁶ Le bi chuu Yesu mpɔɔn pu.

⁴⁷ Waadidiliib ponn ni ubaa nan yoor waajaak aajuk ki gaa per Uwumbɔr aatotoorninkpel aanaagbiija aatafal.

⁴⁸ Le Yesu baa binib bi dan bi nan chuu u na ke, “Ni joo kijaak aajum ni jagbaali mam ke ni nan chuu mi ke maah ye ufifiir le na aa?”

⁴⁹ Iwiin mɔmɔk m nan bi ni chee Uwumbɔr Aadichal ni, ki tuk binib Uwumbɔr aabɔr, le naa chuu mi. Tɔ, nimina ŋa ke ni gbiin Uwumbɔr Aagban aah len pu na la.”

⁵⁰ Le waadidiliib mɔmɔk san cha u.

⁵¹ Unachipɔɔn ubaa nan bi nima chee, ki pee likekepilm, ki paani Yesu pu. Le bi laan chuu unachipɔɔn ngbaan aakekeln.

⁵² Le u san cha waakekeln, ki san cha unmeen.

*Juu yaab aaninkpiib aah jin Yesu tibɔr pu na
(Matiu 26.57-68; Luk 22.54-55, 63-71; Jɔnn 18.13-14, 19-24)*

⁵³ Le bi di Yesu buen Uwumbɔr aatotoorninkpel aadichal ni. Uwumbɔr aatotoorninkpiib, ni Juu yaab aaninkpiib, ni Uwumbɔr aakaal aamɔmɔkb mu kuun ni nima chee.

⁵⁴ Le Piita paa Yesu pu, ki bi dandar, le ki ti fuu Uwumbɔr aatotoorninkpel aachiln ni, ki koo, ki ti kal bikikiirb chee wol mmii.

⁵⁵ Le Uwumbɔr aatotoorninkpiib ni bibɔjirb aaninkpiib mɔmɔk ban biseer-aadam bi ga bii Yesu aan bi ku u na.

⁵⁶ Le biseeraadam pam mɔln inyamɔn paan u, ki bii u. Baah len pu na, naa kpaan. Nima pu na, baa kan waataani.

⁵⁷ Le bijab bibaa fii sil, ki mɔln inyamɔn paan u, le ki bui ke,

⁵⁸ “Ti ŋun u len ke u ga gbaa wii Uwumbɔr Aadichal li binib maa li na, ki ki maa liken li binib aa maa li na, iwiin itaa.”

⁵⁹ Le bijab bimina mu aah len pu na, naa kpaan.

⁶⁰ Le Uwumbɔr aatotoorninkpel ngbaan fii sil bi mɔmɔk aanimbiin ni, le ki baa Yesu, “Saan len tibaa aa? Binib ngbaan aah bii si pu na, ti gbii aan taa gbii?”

⁶¹ Le Yesu si ŋmin, kaa len tibaa. Le Uwumbɔr aatotoorninkpel ki baa u, “Aa ye Kristo u ga gaa binib lii na aan saa ye? Aa ye Uwumbɔr u ti pak u na Aajapɔɔn aa?”

⁶² Le Yesu bui ke, “M ye. Ni ga kan min Unibɔn Aabo ka Uwumbɔr aanɔngii wɔb. Ni ga kan m bi ntaalangbam ni paacham ki choo.”

⁶³ Waah len kina na, le Uwumbɔr aatotoorninkpel chuu kar ubaa aawan-peenkaan, le ki bui ke, “Taa ki ban seeraadam. U di ubaa ŋaɔ Uwumbɔr la.

⁶⁴ Ni ŋun waah sii Uwumbɔr pu na. Ni dak kinye?”

Le bi mɔmɔk bui ke u ŋeer bi ku u la.

[‡] 14:44 : ...moor utakpilm: Israel yaab nan doon tɔb kina le ki mɔk ngeehn.

⁶⁵ Le bi ponn ni bibaa piin ki bi tee timootan nani u pu, le ki di likekeln poo unimbil, ki gbaa u, ki baa u ke, “Ulau faa si?” Bikikiirb ngbaan mu nan gaa u ki gbaa u.

Piita aah nee Yesu pu na

(Matiu 26.69-75; Luk 22.56-62; Jɔnn 18.15-18, 25-27)

⁶⁶ Piita aah nan bi lichiln ngbaan ni na, le Uwumbɔr aatotoorninkpel aanaagbiipii ubaa dan

⁶⁷ ki nan kan Piita bi wol mmii. Le u lik u mbamɔn, le ki bui u, “Aa mu nan bi Yesu u ye Nasaref aatiŋ aanii na chee.”

⁶⁸ Le Piita nee, ki bui u, “Maa bee saah len pu na aatataa,” le ki nyan lipaal kikaakpaak ponn ni. N-yoonn ngbaan le ukooja wii.

⁶⁹ Le unaagbiipii ngbaan ki kan u, le ki bui binib bi si nima chee na ke, “Umina ye Yesu aadidiliib ponn ni ubaa la.”

⁷⁰ Le Piita ki nee lelee.

Le ni ki kpee siib, le binib bi si u chee na bui u ke, “Ni ye mbamɔn, aa ye Yesu aadidiliib ponn ni ubaa la; aa mu ye Galilee aatiŋ aanii la.”

⁷¹ Le Piita puu Uwumbɔr, ki bui ke, “Maa nyi naah len unii u na. M yaa mɔn nnyamɔn kan, Uwumbɔr daa ntafal.”

⁷² Libuul ngbaan ni, le lelee aakooja wii. Le Piita teer ke Yesu ba bui u ke, “Aa ga len nfum mutaa ke saa nyi mi le lelee aakooja nin wii.” Piita aah teer kina na, le u wii pam.

15

Pailat aah jin Yesu tibɔr pu na

(Matiu 27.1-2, 11-14; Luk 23.1-5; Jɔnn 18.28-38)

¹ Kichakpinaanyeeek ni le Uwumbɔr aatotoorninkpiib, ni Juu yaab aaninkpiib, ni Uwumbɔr aakaal aamɔmɔkɔb, ni bibɔjirb aaninkpiib mɔmɔk kal ki kpokl baah ga nɔ pu na. Le bi buu Yesu tikululn, ki di u buen kitin ngbaan aaninkpel u bi yin u ke Pailat na chee, ki di u nɔ unjaal ni.

² Le Pailat baa u, “Aa ye Juu yaab aabɔr la aa?”

Le u bui u, “Saah len pu na, ni ye kina.”

³ Le Uwumbɔr aatotoorninkpiib ngbaan bii u sakpen.

⁴ Le Pailat ki baa u, “Saan len tibaa aa? Li pel baah bii si sakpen pu na.”

⁵ Le Yesu aa ki len tibaa. Waah kaa len tibaa na, le ni gar Pailat pam.

Baah len ke bi ga ku Yesu pu na

(Matiu 27.15-26; Luk 23.13-25; Jɔnn 18.39-19.16)

⁶ Njim ngbaan aayoonn nan saa kan, Pailat ga nyan unaagbiija u kinipaak ban u na lii.

⁷ N-yoonn ngbaan, unaagbiija ubaa nan bi kiyondiik ni, bi yin u ke Barabas. U ni bakadam bi nan dii u na nan tukni kitin ngbaan aaninkpiib, ki ku binib. Nima pu le bi nan di bi nɔ kiyondiik ni.

⁸ Le kinipaak ngbaan dan Pailat chee, ki bui u ke u nɔ waah ti nani pu njim ngbaan yoonn mɔmɔk na, ki nyan unaagbiija ubaa lii.

⁹ Le u baa bi, “Ni ban m nyan ni Juu yaab aabɔr la aa?”

¹⁰ Pailat bee ke Uwumbɔr aatotoorninkpiib kpa lipiipoln Yesu pu, nima le cha bi di u nɔ unjaal ni.

¹¹ Le Uwumbɔr aatotoorninkpiib bui kinipaak ngbaan ke bi tuk Pailat ke u nyan Barabas lii, naa ye Yesu.

¹² Kinipaak ngbaan aah tuk Pailat kina na, le u ki baa bi, “Kina kan, uja u ni yin u ke Juu yaab aabɔr na, m ga nɔ u kinye?”

13 Le bi teen ke, “Kpaa u ndɔpuinkoo pu.”

14 Le Pailat baa bi, “Ba ɲa? U tun bakaa bayoo?”

Le bi moo tar sakpen ke, “Kpaa u ndɔpuinkoo pu.”

15 Le Pailat ban ke u sɔɲ bisui. Kina pu na, u nan nyan Barabas lii, le ki cha waajab lue Yesu ɲinaaalab, ki di u ɲa binjaal ni, bi ti kpaa u ndɔpuinkoo pu.

Butɔb aajab aah yook Yesu pu na

(Matiu 27.27-31; Jɔnn 19.2-3)

16 Le butɔb aajab ngbaan di u buen Pailat aachiln ni, ki yin bijab biken ke bi kuun ni.

17 Le bi chuu peer waawanpeenkaan, le ki di libɔkumaln peen u, ki di ikokon luu kiyikpupuk ki di chin u,

18 le ki doon u ke, “Juu yaab aabɔr, aa pɔɔ ɔɔ?”

19 ki joo lidabil gbaa uyil paab, le ki teei timɔɔtan lɔe u, ki gbaan unimbiin ni ki doon u.

20 Baah ɲa u mbɔnyun ki ti doo na, le bi chuu peer libɔkumaln ngbaan, ki di waawanpeenkaan peen u, ki di u nyan, bi ti kpaa u ndɔpuinkoo pu.

Baah kpaa u ndɔpuinkoo pu pu na

(Matiu 27.32-44; Luk 23.26-43; Jɔnn 19.17-27)

21 Baah cha na, le bi ton uja ubaa nsan ni, bi yin u ke Simonn, u ye Sairene aatin aani la. U nyan ni ntingbaan ni, le ki choo Jerusalem. U nan ye Aleksanda ni Rufus aate la. Le bi chuu u mpɔɔn ke u tun Yesu aadɔpuinkoo.

22 Le bi di Yesu buen nibaa chee, bi yin nima chee ke Golgota. Golgota aataata le ye ke “Kiyikpan aapepel.”

23 Baah ti fuu nima chee na, le binib bibaa ban bi tii Yesu ndaan mu nnyɔk ɲmal mu ponn ni na ke u nyun. Le u yii, kaa nyun.

24 Le butɔb aajab ngbaan kpaa u ndɔpuinkoo pu, ki di waawanpeenkaan yakr tɔb. Bi nan too inaan ke bi lik bimɔk aah ga kan ni na.

25 Ni nan ye kichakpiik ni, tikur tiwae yoonn la, le bi kpaa u ndɔpuinkoo pu.

26 Le bi ɲmee kigban budabu cha bi ku u na, ki di tam waadɔpuinkoo pu, uyil paab. Bi nan ɲmee ke, “Juu yaab aabɔr.”

27 Bi nan di bififirb bilee kpaa idɔpuinkee pu. Bi di ubaa kpaa unangii wɔb, ki di uken kpaa unangan wɔb. [

28 Le ni gbiin Uwumbɔr Aagban aah len pu na ke, “Bi ɲa u ke baah ɲani titunwanbirdam pu na.”*]

29 Waah lee ndɔpuinkoo pu na, le binib bi jer nima chee na seei u, ki gbakr biyil, le ki bui u, “Aa mu. Si u len ke aa ga gbaa wii Uwumbɔr Aadichal ki ki maa li iwiin itaa na,

30 sunn ni ndɔpuinkoo ngbaan pu ki ɲmar:”

31 Le Uwumbɔr aatotoorninkpiib, ni Uwumbɔr aakaal aamɔmɔkb mu ɲa u mbɔnyun, ki bui tɔb ke, “U gaal biken le bi ɲmar, kaan ɲmaa gaa ubaa lii.

32 Kristo u ga gaa binib lii ki ye Juu yaab aabɔr na, u sunn ni ndɔpuinkoo pu dandana wee, aan ti kan ki gaa u ki kii.”

Le baah di bififirb bilee bi kpaa u chee idɔpuinkee pu na, bi mu sii u.

Yesu aah kpo pu na

(Matiu 27.45-56; Luk 23.44-49; Jɔnn 19.28-30)

33 Nwiin kaasisik ni, le itingbaan mɔmɔk bɔln, ki ti saa nwiin aah kpar pu na.

* 15:28 : Lik Aisaya 53.12.

³⁴ Nwiin aah kpar na, le Yesu teen mpɔɔn pu ke, “Eloi, eloi, lama sabaktani.” Naatataa le ye ke “Maawumbɔr, Maawumbɔr, ba pu aa siir cha mi?”†

³⁵ Binib bi nan si nima chee na n̄un waah teen pu na, le bibaa bui ke, “Li pel man, u yin Elaija la.”

³⁶ Le bi ponn ni ubaa san buen ki ti yoor nkiisuk, ki nan di bɔn ndaan mu mɔɔn na ni, le ki di n̄a lidabil pu, ki di n̄a Yesu aamɔb chee ke u moor, le ki bui ke, “Di cha man, aan ti lik ke Elaija ga dan ki nan sunn ni u aan waan dan.”

³⁷ Le Yesu ki teen mpɔɔn pu, le ki kpo.

³⁸ Le likekeln li yakr Uwumbɔr aadiik ni nfum mulee na, chuu kar paacham ki ti saa kitin.

³⁹ Le butɔb aajab aaninkpel u si ndɔpuinkoo ngbaan taab na kan Yesu aah kpo pu na, le ki bui ke, “Mbamɔn, uja ngbaan sil ye Uwumbɔr Aajapɔɔn la.”

⁴⁰ Bipiib bibaa mu nan bi nima chee, ki si dandar, ki si lik. Bi ponn ni ubaa ye Mari Magdalene, uken mu ye Salome, uken mu ye Mari u ye Jems waatiir ni Joses aana na.

⁴¹ Yesu aah nan bi Galilee na, le bipiib ngbaan nan dii u, ki tun lituln ter u. Bipiib bi wiir ki nan dii u dan Jerusalem na mu nan bi nima chee.

Baah sub Yesu pu na

(Matiu 27.57-61; Luk 23.50-56; Jɔnn 19.38-42)

⁴² Kijook aah joor na, le uja ubaa fuu ni, bi yin u ke Josef. U nan ye Arimatea aatin aanii la, ki ye bibɔjirb aaninkpiib ponn ni ubaa, ki kpa liyimbil.

⁴³ U mu nan bi kii Uwumbɔr aanaan aah ga fuu ni buyoonn na. Ni nan ye kitaak ki ga woln Juu yaab aakpaakool daal na, buyoonn bi gor ke bi ji likpaakool daal na. Le Josef buen Pailat chee ni lipobil, ki ti bui u, “Tii mi Yesu aawon.”

⁴⁴ Pailat aah n̄un ke u kpo na, le ni gar u. Le u yin ni bijab aaninkpel na, ki nan baa u ke, “Yesu aah kpo na, ni yunn aa?”

⁴⁵ Le u tuk u waah kpo buyoonn na. Pailat aah n̄un ke u kpo na, le u tii Josef nsan ke u yoor waawon.

⁴⁶ Josef nan daa likekenyaan, ki nyan Yesu aawon ndɔpuinkoo pu, ki di u poo likekeln ngbaan ni, ki di u ti sub kitakpalun ni. Bi nan gbii kitakpalun ngbaan litakpasakpeln libaa aasikakl ni la. Le u di litakpapapaln leŋ mbisamɔb. ⁴⁷ Le Mari Magdalene, ni Mari u ye Joses aana na, kan baah di Yesu aawon sub nin chee na.

16

Yesu aah fikr nkun ni pu na

(Matiu 28.1-8; Luk 24.1-12; Jɔnn 20.1-10)

¹ Juu yaab aakpaakool daal aajook, le Mari Magdalene ni Salome, ni Mari u ye Jems aana na, buen ti daa tulalee, bi ti di n̄a Yesu aawon pu.

² Le ki woln kitaak kichakpinaanyeeek ni, nwiin aah laa puu na, le bi buen likaakul ngbaan chee.

³ Tɔ, litakpal li lek kitakpalun ngbaan aamɔb na ye lisakpeln la. Nima pu na, baah cha na, le bi baa tɔb ke, “N̄ma ga ti biln litakpal na tii timi?”

⁴ Le bi lik, ki kan ke litakpal na aa ki lek.

⁵ Le bi koo likaakul na ponn ni ki kan unachipɔɔn ubaa ka n̄rangii wɔb ki pee libɔkupiln fɔfɔk. Le ni gar bi pam.

⁶ Le u bui bi, “Ni taa cha ni gar nimi man. Ni ban Yesu u ye Nasaref aatin aanii u bi nan kpa a u ndɔpuinkoo pu na la. U fikr nkun ni a. Waa bi do. Lik man baah nan di u bil nin chee na.

† 15:34 : Lik Ilahn 22.1.

⁷ Ni li cha ki ti tuk Piita ni waadidiliib biken ke u loln bi pu nshan, ki cha Galilee aatinj ni. Bi ga ti kan u nima, waah nan tuk bi pu na.”

⁸ Le ni gar bipiib na pam, le biwon gbaa. Le bi nyan likaakul na ni, ki san. Ijawaan aah chuu bi na, le baa tuk unii ubaa.

Yesu aah di ubaa mək binib pu na

(Matiu 28.9-10; Jənn 20.11-18; Luk 24.13-35)

⁹ Juu yaab aakpaakool daal aah jin ki woln kitaak na aachakpitaawoln, Yesu aah fikr nkun ni na, le u puen di ubaa mək Mari Magdalene. Mari le ye upii u Yesu nan nyan tiyayaar tilole u ni na.

¹⁰ Le Mari buen binib bi nan dii Yesu na chee. Bi nan kpa mpombiin ki ka wii. Le Mari tuk bi ke u kan Yesu, u fikr nkun ni a.

¹¹ Baah njan kina na, le baa pak ti.

¹² Nimina aapuwəb, le bi ponn ni bilee nan chuun cha ntingbaan ni. Baah cha na, le Yesu nan di ubaa mək bi. Waa nan bi ke waah nan bi pu buyoonn Mari Magdalene kan u na.

¹³ Le bi gir buen biken chee, ki ti tuk bi ke bi kan Yesu. Le baa pak baah len pu na.

Yesu aah di ubaa mək waadidiliib pu na

(Matiu 28.16-20; Luk 24.36-49; Jənn 20.19-23; Lituln 1.6-8)

¹⁴ Nimina aapuwəb, le waadidiliib kipiik ni ubaa ka ji tijikaar. Baah bi ji na, le Yesu di ubaa mək bi, le ki kae bi, ke ba nja baa pak binib bi kan u, waah fikr nkun ni aapuwəb na aah len pu na, ke bitafal le pəə. Baa gaa u ki kii mbaməm.

¹⁵ Le u ki tuk bi, “Ni li cha dulnyaa məmək ni, ki di tibənyaan tee tuk binib məmək.

¹⁶ Unii u gaa mi ki kii, ki cha bi muin u nnyun ni na, u ga nmar. Unii u kaa gaa mi ki kii na, Uwumbər ga bui ke waabər bii.

¹⁷ Binib bi gaa mi ki kii na ga tun lijinjiiir aatun. Maayimbil pu le bi ga nyan tiyayaar binib ni; bi ga len iliin yayan;

¹⁸ bi ga chuu iwaa, le yaan nja bi nibaa. Bi yaa nyu liluul kan, laan nja bi nibaa. Bi ga di binjaal paan bibum pu, le bi ga pəək.”

Uwumbər aah di Yesu buen paacham pu na

(Luk 24.50-53; Lituln 1.9-11)

¹⁹ Tidindaan Yesu aah len bi chee tibər doo na, le Uwumbər di u buen paacham, le u ti kal unjangii wəb.

²⁰ Le waadidiliib buen nipepel məmək ni, ki ti tuk binib tibənyaan tee. Le Tidindaan ter bi, ki cha bi tun lijinjiiir aatun. Baah tun lijinjiiir aatun na, nima le mək binib ke baah len tibənyaan ti na, ti gbii. Amii.]

Tibɔnyaan ti LUK ɲmee ti na

¹ Maaninkpel Teofilus, binib pam nan pɔɔn bibaa ki ɲmee kigban ponn ni tibɔr ti nan ɲa tikaasisik ni na.

² Binib bi kan tibɔr ngbaan aah piin ki ti doo pu na mooni ti, ki tuk timi. Le bi ɲmee baah tuk timi pu na.

³ Min Luk, m mu bee mbamɔm tibɔr ngbaan aah piin pu ki ti doo pu na. Nima le m dak ke ni ɲan m mu ɲmee ti, taah piin ki ti saa pu na, ki tii si,

⁴ aan aa mu bee baah tuk si tibɔr ti na aabamɔn.

Uwumbɔr aatuun aah len ke bi ga maa Jɔnn pu na

⁵ Buyoonn Herod nan ye Judea aatin aabɔr na, le Uwumbɔr aatotoor ubaa nan bi, bi nan yin u ke Sekaria. U nan ye Abija aamaal ponn ni aanii la. Upuu aayimbil nan ye Elisabef. U mu nan ye Uwumbɔr aatotoor Aaronn aamaal ponn ni aanii ubaa la.

⁶ Sekaria ni upuu mɔmɔk nan ye bininyaam Uwumbɔr chee, ki dii waakaal mɔmɔk, ki ɲani waah ban pu na, kaa kpa taani ubaa.

⁷ Baa nan kpa ubo. Elisabef nan ye upiɲɔob la. Bi mɔmɔk mu nan por la.

⁸⁻⁹ Uwumbɔr aatotoorb aakaal aah dii pu na, le bi lee Sekaria, u ti koo Uwumbɔr Aadichal ni ki see tulalee aayon. Waayoonn aah fuu ni na, le u koo Uwumbɔr Aadichal ni, u ti tun lituln limina.

¹⁰ Buyoonn u bi seer tulalee aayon ngbaan tii Uwumbɔr na, le kinipaak sakper bi lipaal, ki mee Uwumbɔr.

¹¹ Le u kan Uwumbɔr aatuun, baah seer tulalee aayon libimbiln li paab na aanɲanii wɔb.

¹² Sekaria aah kan u na, le ni muk u, le ijawaan chuu u.

¹³ Le Uwumbɔr aatuun ngbaan bui u, “Sekaria, taa san ijawaan. Uwumbɔr ɲun saameen a. Aapuu Elisabef ga maa ubijabo, ki tii si. Le aa ga yin u ke Jɔnn.

¹⁴ U yaa ma u kan, le aa ga li kpa mpopiin pam. Binib pam mu ga li mɔɔni.

¹⁵ U ga li ye uninyuun Uwumbɔr chee. Waan nyu ɲisubil aadaan, ki mu aan nyu ndaan mubaa. U ga li gbii Uwumbɔr Aafuur Nyaan buyoonn bi ga maa u na, ki li joo cha.

¹⁶ U ga cha nimi Israel yaab pam gir ti dii Bidindaan Uwumbɔr.

¹⁷ U ga li kpa Uwumbɔr Aafuur Nyaan, ni mpɔɔn, ke Uwumbɔr aabɔnabr Elaija aah nan kpa pu na, ki ga loln ni Tidindaan pu nsan. U ga cha tetiib ni baabim ki kpaan.* U ga cha binib bi kaa kii Uwumbɔr aamɔb na li kpa nlan, aan bi kpeln, ki li dii bininyaam aah dii pu na. U ga toor binib, bi li ye binib bi gor ki kii Uwumbɔr na.”

¹⁸ Le Sekaria bui Uwumbɔr aatuun ngbaan, “M por a, mpuu mu por a; m ga ɲa kinye ki bee ke saah len pu na ga sil ɲa.”

¹⁹ Le Uwumbɔr aatuun ngbaan bui u, “M ye Gabriel u si Uwumbɔr aanimbiin ni na la. U tun ni mi ke m nan tuk si tibɔnyaan tee.

²⁰ Ni yaa nan ɲeer kan, maah len pu na ga gbiin. Saah kaa pak maah len pu na, le aa ga ɲa ubir, kaan ki ɲmaa len tibɔr ki ti saa buyoonn tiwan nimina ga ɲa na.”

* **1:17** : Lik Malakai 4.5-6.

²¹ Le kinipaak ngbaan si lipaal, ki si kii buyoonn Sekaria ga nya ni Uwumbør Aadichal ni na. U nan yunn kaa nyan ni, le ni gar bi pam.

²² Waah nan nyan ni na, waa nmaa len bi chee tibør. Nima le cha bi bee ke u kan lijnjiir aawan Uwumbør Aadichal ni. Le u beenin len libir, kaa nmaa len tibør.

²³ Waawiin aah ye pu u tun lituln Uwumbør Aadichal ni na aah doo na, le u kun.

²⁴ Ni bi ki cha, le upuu Elisabef dek lipuul, ki di ubaa bør inmal inmu,

²⁵ Le ki bui ke, “Uwumbør lik maah bi pu na la, le ki nja mi tibulchinn kina ki tii mi, ki nyan mi iniməon ni.”

Uwumbør aatuun aah bui Mari ke u ga maa Yesu pu na

²⁶ Lipuul aah nja inmal iloob aapuul na, le Uwumbør tun waatuun Gabriel ke u buen Galilee aatiñ kibaa ni, bi yin ki ke Nasaref,

²⁷ ke u buen usapəon ubaa chee, bi yin u ke Mari. Waa nyi uja. Bi nan puu ke bi ga tii u tichar. Bi yin uchal Josef, u ye Ubør David aamaal ponn ni aanii ubaa la.

²⁸ Le Uwumbør aatuun ngbaan fuu ni Mari chee ki doon u, le ki bui u, “Uwumbør nja si tibulchinn sakpen a, ki bi aa chee, ki nja tinyoor nja aa pu ki jer waah nja bipiib məmək pu na.”

²⁹ Waah len kina na, le ni gar Mari sakpen. Le u dakl lik waah len pu na aataataa.

³⁰ Le u ki bui u, “Mari, taa san ijawaan. Uwumbør nja si tibulchinn la.

³¹ Aa ga dek lipuul, ki maa ubijabo ki yin u ke Yesu.

³² U ga li ye uninyuun la. Bi ga yin u Uwumbør u kaa kpa njeen aato na Aajapəon. Tidindaan Uwumbør ga tii u uyaaja Ubør David aanaan.

³³ U ga li ye uyaaja Jakob aayaabitiib[†] aabør n-yoonn mu kaa kpa ndoon na. Waanaan aan doo.”

³⁴ Le Mari baa Uwumbør aatuun ngbaan ke, “Maah kaa nyi uja na, m ga nja kinye ki maa ubo?”

³⁵ Le u bui u, “Uwumbør Aafuur Nyaan ga sunn ni aa pu. Uwumbør u kaa kpa njeen aato na aapəon ga cha aa dek lipuul. Nima pu na, saah ga maa ubo u na ga li ye chain. Bi ga yin u ke Uwumbør Aajapəon la.

³⁶ Lik, aana aabo Elisabef, u por na, u mu pil ubijabo aapuul. Baah nan yin u ke upiinjooob na kpa inmal iloob aapuul la;

³⁷ nibaa aa pəo Uwumbør chee.”

³⁸ Le Mari bui Uwumbør aatuun ngbaan, “M ye Uwumbør aanaagbiipii la. Saah len pu na, u cha ni nja kina.” Le Uwumbør aatuun ngbaan buen.

Mari aah mann Elisabef pu na

³⁹ N-yoonn ngbaan le Mari gor mala ki buen njjoo ponn ni, le ki ti buen kitin kibaa ni, ki bi Juda aatiñ ponn ni,[‡]

⁴⁰ le ki koo Sekaria do, ki doon Sekaria aapuu Elisabef.

⁴¹ Elisabef aah njan idoon pu na, le waabo fii uponn ni. Le Uwumbør Aafuur Nyaan gbiin Elisabef.

⁴² Le u len mpəon pu ki bui Mari, “Uwumbør nja tinyoor nja aa pu ki jer waah nja bipiib məmək pu na, ki nja tinyoor nja ubo u bi aaponn ni na mu la.

⁴³ Ba nja Uwumbør nyuy mi kina ki cha Ndindaan aana dan nan mann mi?

⁴⁴ Ntafal aah njan saadoon na, le maabo fii mponn ni, waah kpa mpopiin pu na.

[†] 1:33 : Jakob aayaabitiib ye Israel yaab la. [‡] 1:39 : Ni nan ye iwiin inaa bee inmu aasachuln la.

45 Si u gaa Uwumbør ki kii na, u ɲa tinyoor ɲa aa pu la, ki ga ɲa waah nan tuk si ke u ga ɲa pu na.”

Mari aah gaa nlahn ki pak Uwumbør pu na

- 46 Le Mari bui ke,
 “M nyuɲni Uwumbør nsui ni la.
 47 M kpa mpopiin sakpen, Uwumbør u gaa mi lii na pu.
 48 U teer mi u ye waanaagbiipiigiin na bɔr.
 Dandana ki joo cha, binib mɔmɔk ga len
 ke Uwumbør ɲa tinyoor ɲa m pu la,
 49 ba pu? Uwumbør u kpa mpɔɔn na tun litukpaan ki tii mi.
 Waayimbil ye chain la.
 50 Binib bi san u na, u san bi kinimbaak,
 ni biyaabitiib, ni biyaabisɔsɔk ponn ni ki joo cha.
 51 U mɔk binib waapɔɔn,
 ki jenn kalmbaanidam bi dak ke bi ye bininyuum na.
 52 U nyan bibɔrkpaam baanaan ni,
 ki nyuɲ bigiim.
 53 Binib bi nkon joo bi na,
 u tii bi tijikaar nyaan, bi ji bab.
 U cha biwankpadam chuun ni iɲaalpeen.
 54 Waah nan puu tipuur ti tii tyaaajatiib na,
 u ɲa kina la, ki ter waatutum Israel yaab.
 55 U teer ki san Abraham ni uyaabitiib kinimbaak
 n-yoonn mu kaa kpa ndoon na la.”
 56 Tɔ, Mari nan bi Elisabef do iɲmal itaa, le ki nin gir kun.

Baah ma Jɔnn u muini binib nryun ni na pu na

- 57 Le ni ɲeer Elisabef maa ubo. Le u ma ubijabo.
 58 Le udoyaab ɲun ke Uwumbør san u kinimbaak sakpen. Le u ni bi kpaan ki mɔɔni.
 59 Waabo aawiin iniin daal, le bi dan bi nan gii uchakpaln, le ki ban bi yin u ke Sekaria ke baah yin ute pu na.
 60 Le una aa kii, ki bui ke bi ga yin u ke Jɔnn la.
 61 Le bi bui u, “Unii ubaa aa kpa liyimbil limina nimi aamaal ponn ni.”
 62 Le bi di biɲaal len ute chee, ki baa u ke u ban ke bi yi waabo kinye.
 63 Le u bui bi ke bi tii u kigbanɲ. Baah tii u na, le u ɲmee ke, “Waayimbil le ye Jɔnn.” Le ni gar bi mɔmɔk pam.
 64 Libuul ngbaan ni le Sekaria aalambil lɔkr. Le u piin ki bi len ki pak Uwumbør.
 65 Le ijawaan chuu bidoyaab mɔmɔk. Le Judea aatim mumɔk bi ɲijoo ponn ni na aanib ɲun tibɔr ngbaan.
 66 Ni nan ɲa binib bimɔk ɲun ti na ilandak. Le bi baa ke, “Ubo ngbaan ga li ye ba aanibol?” Ba pu? Uwumbør aanjaal nan bi u pu.

Sekaria aah pak Uwumbør pu na

- 67 Le Uwumbør Aafuur Nyaan gbiin Sekaria, u ye Jɔnn aate na, le ki cha u len Uwumbør aabɔr:
 68 “Cha ti pak Tidindaan u ye timi Israel yaab Aawumbør na.
 U dan nan ter waanib, ki nyan bi tinaagbiir ni,
 69 ki tii timi unii u ga gaa timi lii, ki kpa mpɔɔn,
 ki ye waatutunn Ubɔr David
 aamaal ponn ni aanii ubaa na.

⁷⁰ U nan cha waabɔnabtiib chain len kina n-yaayoonn na
ki joo cha.

⁷¹ U nan puu tipuur ke u ga nyan timi, timi aadim aanjaal ni,
ni bimɔk nan timi na aanjaal ni, aan ti ηmar.

⁷² U nan len ke u ga san tiyaaajatiib kinimbaak,
ki teer waah puu tipuur ti ye chain na bɔr.

⁷³ U nan puu tipuur tii tiyaaaja Abraham,

⁷⁴ ke u ga nyan timi, timi aadim aanjaal ni,
aan ti dii u ki taa li san ijawaan,

⁷⁵ ki li bi chain,
ki li kpa mbimbinyaan u chee n-yoonn mɔmɔk.

⁷⁶ Si, maabo, bi ga yin si ke Uwumbɔr u kaa kpa
ηeen aatɔ na aabɔnabr.

Aa ga loln ni Tidindaan pu nsan,
ki toor nsan tii u,

⁷⁷ ki tuk waanib ke u ga di cha baatunwanbir pinn bi,
ki gaa bi lii;

⁷⁸ ba pu? timi Aawumbɔr kpa tibulchinn,
ki san timi kinimbaak.

U yaa gaa timi lii kan,
ni ga li bi ke nwiin aah puu ni pu na.

⁷⁹ Ni ga woln binib bi bi mbɔmbɔɔn
ni ki san nkun ijawaan na pu,
ni ga mɔk timi nsan mu ga tii timi nsuudoon na.”

⁸⁰ Le ubo ngbaan muun, ki dii Uwumbɔr ni usui mɔmɔk, le ki nan bi
nteersakpiin ni, ki ti saa buyoonn u piin ki bi tuk Israel yaab Uwumbɔr aabɔr
na.

2

Baah ma Yesu pu na (Matiu 1.18-25)

¹ N-yoonn ngbaan le Ubɔrkpaan Siisa Agustus len ke binib mɔmɔk kuun ni
ki nan ηmee baayimbil, u lik baah wiir pu na.

² Baah kahn binib kina njan pu na, Kirinius le nan ye Siria aatinj aaninkpel.

³ Le binib mɔmɔk buen bido aatinj ni, bi ti ηmee baayimbil.

⁴ Josef nan ye Ubɔr David aamaal ponn ni aanii ubaa la. Nima pu na, u nan
nyan Nasaref, kitiŋ ki bi Galilee aatinj ni na, le ki buen Ubɔr David aatinj, ki bi
yin ki ke Betlehem, ki bi Judea aatinj ni na.

⁵ Le u ni upuu Mari, u kpa lipuul na, buen bi ti ηmee baayimbil.

⁶ Baah bi Betlehem aatinj ni na, le ni ηeer u maa ubo.

⁷ Le u ma waajan aabijabo, ki di u poo likekeln ni, ki di u di ηa tiwakor aah
ηmɔ timoor daka a u ponn ni na; mpaan aa nan ki bi bicham aadiik ponn ni
ke bi koo.

Uwumbɔr aatuuntiib aah fuu ni bipihdam chee pu na

⁸ Bipihdam bibaa nan bi nima chee timoor ni, ki kpa baapiih ki lik i
kinyeek.

⁹ Le Uwumbɔr aatuun dan bi chee. Le Uwumbɔr aawiihn woln bi pu. Le
ijawaan chuu bi sakpen.

¹⁰ Le Uwumbɔr aatuun ngbaan bui bi, “Taa san ijawaan man. M joo ni
tibɔnyaan ti ga tii binib mɔmɔk mpopiin sakpen na la.

11 Kinyeek kee bi ma unii u ga gaa nimi lii na, Ubər David aatij ni. Uma le ye Tidindaan Kristo.*

12 Ni ga kan ubo ngbaan aah poo n̄ikeken ni, ki d̄o tiwakor aah ηm̄o timoor daka a u ponn ni na. Nima le ga li ye lim̄əkl ki tii n̄imiL.”

13 Libuul ngbaan ni le Uwumbər aatuuntiib bi wiir sakpen na fuu ni ntuun ngbaan chee, le ki pak Uwumbər, ki len ke,

14 “Cha ti nyuŋ Uwumbər u bi paacham na.

Lifuur ga li bi dulnyaa wee ni.

Uwumbər san binib kinimbaak la.”

15 Le Uwumbər aatuuntiib ngbaan gir buen paacham. Le bipihdam ngbaan bui t̄əb, “Cha ti buen Betlehem aatij ni dandana, ki ti lik Uwumbər aah tuk timi ke tiwan ni ηa nima na.”

16 Le bi buen mala, ki ti kan Mari, ni Josef, ni ubo ngbaan. Ubo ngbaan d̄o tiwakor aah ηm̄o timoor daka a u ponn ni na.

17 Bipihdam ngbaan aah kan u na, le bi tuk binib Uwumbər aatuun ngbaan aah tuk bi ubo ngbaan aabər pu na.

18 Binib bim̄ək ηun bipihdam ngbaan aah len pu na, le ni gar bi.

19 Mari le teer tibər timina m̄əm̄ək, ki dakl lik taatataa usui ni.

20 Le bipihdam ngbaan gir buen baapiih chee timoor ni. Baah cha na, le bi nyuŋni Uwumbər ki pak u, baah kan ki ηun pu na m̄əm̄ək pu; bi kan ki ηun Uwumbər aatuun ngbaan aah tuk bi pu na.

Baah yin Yesu liyimbil pu na

21 Ubo ngbaan aawiin iniin daal le ni ηeer bi gii uchakpaln. Le bi yin u ke Yesu. Buyoonn Mari aa nan kee dek lipuul na, le Uwumbər aatuun ngbaan nan bui u ke bi yin u kina.

Baah di Yesu ki di tii Uwumbər pu na

22 Buyoonn ni ηeer bi ηa Mari chain, Moses aakaal aah m̄ək pu na, le bi di ubo ngbaan buen Jerusalem, bi ti di u tii Uwumbər.

23 Ni ηmee Uwumbər aakaal aagbar̄ ni ke bi di njan aabijabo m̄ək ki di tii Uwumbər.

24 Le Josef ni Mari toor kitork ki tii Uwumbər, waakaal aah len pu na. Nkaal ngbaan len ke bi di njanjel ηilee, bee mbərnanjibim mulee ki di toor kitork ngbaan.

25 Uja ubaa nan bi Jerusalem aatij ni. Bi nan yin u ke Simeonn. U nan ye uninyaan la, ki dii Uwumbər aakaal m̄əm̄ək mbam̄əm, ki lik bundaln Uwumbər ga nyan Israel yaab baafalaa ni na. Uwumbər Aafuur Nyaan nan bi u chee,

26 ki nan m̄ək u ke waan kpo, see u kan Uwumbər aanii Kristo u ga gaa binib lii na waahr.

27 Uwumbər Aafuur Nyaan nan cha u koo Uwumbər Aadichal ni, le Yesu aate ni una joo ni Yesu ki di koo ni Uwumbər Aadichal ni, bi ti di u tii Uwumbər. Buyoonn bi di u koo ni na

28 le Simeonn gaa u unjaal ni, le ki pak Uwumbər, ki bui ke,

29 “Uwumbər, aa ga ηmaa cha saatutunn nya dulnyaa wee ni, nsuudoon ni; ba pu? dandana aa ηa saah nan len pu na,

30 ki cha nnimbil kan Saabo u ga gaa timi lii na.

31 Aa nan len ke aa ga tun ni u dulnyaa wee ni.

Dandana wee u ga nya, aan binib m̄əm̄ək bee waabər.

* 2:11 : Hiibru aaliin ni, bi yin Kristo ke Masiya. Masiya aatataa le ye ke bi di olif aakpan kpir unii aayil pu ki m̄ək ke u ye Uwumbər yoo.

32 U ye nwiihn ki ga woln binib bi
kaa ye Israel yaab na aanimbil.

U pu, le binib ga nyuŋ saanib Israel yaab.”

33 Simeonn aah len ubo ngbaan aabər kina na, le ni gar ute ni una.

34 Le Simeonn ŋa Uwumbər aanyoor ŋa bi pu, le ki bui ubo ngbaan aana Mari, “Uwumbər nyan ubo ngbaan ke u sunn timi Israel yaab ponn ni pam taab, ki nyuŋ ti ponn ni pam mu. U ye liməkl li binib pam ga yii li na.

35 Nima le ga kpiir baah dak pu bisui ni na. Aasui mu ga bii sakpen a, ki ga li wu ke yoohn na.”

36 Le upininkpel ubaa, u ye Uwumbər aabənabpii, aan bi yin u ke Ana na, mu nan bi. U nan ye Fanuel aabisal, ki ye Aser aanibol ponn ni aanii ubaa la. U nan por sakpen a. U nan bi uchal chee ŋibin ŋilole, le uchal kpo cha u, le u ye ukpopii.

37 U nan ye ŋibin imonko inaa ni ŋinaa aanii la. U nan bi Uwumbər Aadichal ni n-yoonn məmək, ki dooni u nwiin pu ni kinyeek, ki lulni buməb, ki mee u.

38 N-yoonn ngbaan le u mu fuu ni, ki dooni Uwumbər ubo ngbaan pu, le ki di waabər tuk Jerusalem aanib bimək lik buyoonn Uwumbər ga gaa bi lii na.

Baah gir ni Nasaref aatiŋ ni pu na

39 Yesu aate ni una nan ŋa Uwumbər aakaal aah len pu na məmək, le ki gir kun bido aatiŋ Nasaref ki bi Galilee aatiŋ ni na.

40 Le ubo ngbaan muun, ki moo kan mpəən, ki kpa nlan sakpen. Le Uwumbər aanyoor nan bi u pu.

Yesu aah bi Uwumbər Aadichal ni pu na

41 Libiln mək, ute ni una nan chaa Jerusalem, buyoonn Juu yaab ji Lakr-jer aajim†

42 Yesu aah nan ti saa ŋibin kipiik ni ŋilee na, le bi buen Jerusalem bi ti ji njim ngbaan, baah ŋani pu ŋibin məmək na.

43 Bi nan bi nima ki ti saa buyoonn njim ngbaan aawiin doo na, le ki gir chaa kun. Le Yesu u nan laa ye ubo na gaar Jerusalem ni. Ute ni una mu aa nyi.

44 Bi dak ke u bi usachun ŋeen aatətib ponn ni. Le bi chuun nwimən aasachuln, le ki nin ban u bidoyaab ponn ni, kaa kan u.

45 Baah kaa kan u na, le bi gir buen Jerusalem ponn ni, ki ti chuun ban u.

46 Iwiin itaa daal le bi ti kan u Uwumbər Aadichal ni. U ka biməməkkninkpiib aakaasisik ni, ki pel baah len pu na, ki mu baa bi mbaan,

47 ki kpa nlan ki bee baah len pu na aatataa, ki giin kii bi mbaməm. Nima le ni gar binib bimək ŋun na.

48 Ute ni una aah kan u na, le ni gar bi pam. Le una baa u, “Maabo, ba ŋa aa ŋa timi kina? M ni aate ban si ni mpombiin.”

49 Le u baa bi, “Ba pu ni ban mi? Naa nyi ke ni ye ke m li bi Nte Uwumbər aatuln ni ii?”

50 Le baa bee waah len pu na aatataa.

51 Le u dii bi ki gir Nasaref aatiŋ ni, le ki kii biməi. Le una joo tibər timina məmək usui ni.

52 Yesu nan muun ki moo kan nlan, le ki kan kipak binib ni Uwumbər mu chee.

† 2:41 : Bi nan ji Lakr-jer aajim ke bi teer bundaln Uwumbər aatuun u ku binib na nan lakr bi pu jer na. Lik Nnyam 12.1-27; Ikaal 16.1-8.

3

*Jənn u muini binib nnyun ni na aah moon Uwumbər aabər pu na
(Matiu 3.1-12; Mak 1.1-8; Jənn 1.19-28)*

¹ Buyoonn Ubər kpaan Tiberius Siisa nan jin waanaan ɲibin kipiik ni ɲiɲmu ni, aan Pontius Pailat mu ye Judea aatiɲ aaninkpel, Herod mu ye Galilee aabər, aan unaal Filip mu ye Iturea aatiɲ, ni Trakonitis aatiɲ aabər, Lisanius mu ye Abilene aatiɲ aabər,

² aan Anas ni Kayafas mu ye Uwumbər aatotoorninkpiib na, n-yoonn ngbaan le Jənn u ye Sekaria aajapəɔn na nan bi nteersakpiin ni. Le Uwumbər len u chee tibər nima.

³ Le u bə dii Jəɔdann aaməɔl aatingbaan ni, ki mooni ke, “Kpeln nimi aabimbin man, aan m muin nimi nnyun ni, le Uwumbər ga di cha nimi aatunwanbir pinn nimi.”

⁴ Waah ɲa kina na, le ni gbiin Uwumbər aabəɔnabr Aisaya aah nan ɲmee pu Uwumbər Aagbar ɲi na ke,
“Unii ubaa bi nteersakpiin ni ki tar,
Toor Uwumbər aasan man
ki ɲa waasan mu li tok ki tii u.

⁵ Bi ga di titan gbiin tifatann məmək,
ki ber ɲijoo ni ɲigongon məmək lii taab,
ki naar isan imək gər na,
ki ɲa isan imək kaa joon na, i li joon tii u.

⁶ Binib məmək ga kan Uwumbər aah ga gaa bi lii pu na.’ ”*

⁷ Le kinipaak nan dan Jənn chee, ki ban ke u muin bi nnyun ni. Le u baa bi, “Nimi ijagen aabim, ɲma sur nimi ke ni nya ntafadaan mu choo na ni?”

⁸ Ni li tun lituln li ga mək ke ni sil kpeln nimi aabimbin na, ki taa bui ke niyaaja aah ye Abraham na, nima le ga cha ni nyan ntafadaan ni. M tuk nimi la, Uwumbər ga ɲmaa di ɲitakpal ɲimina kpaln Abraham aayaabitiib.

⁹ Dandana wee Uwumbər toor kichək ke u ti gaa isui imək kaa lu ɲisubil ɲi ɲan na, ki di ɲa mmii ni.”

¹⁰ Le kinipaak ngbaan baa u, “Kina kan, ti ga ɲa kinye?”

¹¹ Le u bui bi, “Unii u kpa ɲibəkul ɲilee na, u tii unii u kaa kpa libaa na. Unii u mu kpa tijikaar na, u yakr tii unii u kaa kpa na.”

¹² Bilampoogaab mu nan dan u chee, ki ban ke u muin bi nnyun ni, le ki baa u, “Uməmək, ti mu ga ɲa kinye?”

¹³ Le u bui bi, “Ni taa gaa ɲimombil ki jer baah siin nimi pu na.”

¹⁴ Le butəb aajab mu baa u, “Ti mu ga ɲa kinye?”

Le u bui bi, “Ni taa gaa unii ubaa aamombil mpoɔn man, ki taa galn unii u kaa kpa taani na. Cha ninimbil gbiin nimi aapal.”

¹⁵ Jənn pu, le binib aalandak fii. Bi məmək baa bisui ni ke, “U ye Kristo u ga gaa timi lii na aan waa ye?”

¹⁶ Le Jənn bui bi məmək, “Mma muin nimi nnyun ni la. Tə, unii u jer mi na mu choo. Maa ɲeer ke m gbiln waanaatak aarɲmin ki tii u. Uma le ga muin nimi Uwumbər Aafuur Nyaan, ni mmii ni.

¹⁷ U joo waayikpimbik unjaal ni, u ti chaar waajikaar, ki di njikaabim ɲa lipil ni, ki di tigbengbir see mmii mu kaan junn na ni.”

¹⁸ Kina le Jənn nan sur binib ngbaan, ki di ɲiməbon aabəɔɲ kpee ki sur bi, ki mooni tibənyaan ngbaan.

¹⁹ U nan sur Ubər Herod mu. Herod nan gaa unaal aapuu Herodias, ki ki tun titunwanbir sakpen ki kpee. Nima le cha Jənn nan sur u.

* 3:6 : Lik Aisaya 40.3-5.

²⁰ Le Herod ki tun titunwanbir tiken ki kpee, ki chuu Jønn lanj kiyondiik ni.

*Jønn aah muin Yesu nnyun ni pu na
(Matiu 3.13-17; Mak 1.9-11)*

²¹ Jønn aah nan muin binib nnyun ni na, le u muin Yesu mu nnyun ni. Le Yesu mee Uwumbør. Waah bi mee Uwumbør na, le kitaapaak chuu piir.

²² Le Uwumbør Aafuur Nyaan sunn ni, ki nan tøj u pu, ki naahn linanjel. Le nneel nyan ni paacham ki len, “Aa ye Njapøon u m gee si na la. Nnimbil gbiin si.”†

*Yesu aayaajatiib ponn ni aayimbil
(Matiu 1.1-17)*

²³ Buyoonn Yesu naahn ke waah ŋa ŋibin piitaa aanii na, le u piin ki tuk binib Uwumbør aabør. Binib nan dak ke u ye Josef aajapøon la.

Josef nan ye Heli aajapøon,

²⁴ Heli mu nan ye Matat aajapøon, Matat mu nan ye Liifai aajapøon, Liifai mu nan ye Melki aajapøon, Melki mu nan ye Janai aajapøon, Janai mu nan ye Josef aajapøon,

²⁵ Josef mu nan ye Matatias aajapøon, Matatias mu nan ye Amos aajapøon, Amos mu nan ye Nahum aajapøon, Nahum mu nan ye Esli aajapøon, Esli mu nan ye Nagai aajapøon,

²⁶ Nagai mu nan ye Maaf aajapøon, Maaf mu nan ye Matatias aajapøon, Matatias mu nan ye Semeinn aajapøon, Semeinn mu nan ye Jøsek aajapøon,

Jøsek mu nan ye Joda aajapøon,

²⁷ Joda mu nan ye Joanann aajapøon, Joanann mu nan ye Resa aajapøon, Resa mu nan ye Serubabel aajapøon, Serubabel mu nan ye Sealtiel aajapøon,

Sealtiel mu nan ye Neri aajapøon,

²⁸ Neri mu nan ye Melki aajapøon, Melki mu nan ye Adi aajapøon, Adi mu nan ye Kosam aajapøon, Kosam mu nan ye Elmadam aajapøon, Elmadam mu nan ye Er aajapøon,

²⁹ Er mu nan ye Josua aajapøon, Josua mu nan ye Elieser aajapøon, Elieser mu nan ye Jorim aajapøon, Jorim mu nan ye Matat aajapøon, Matat mu nan ye Liifai aajapøon,

³⁰ Liifai mu nan ye Simeonn aajapøon, Simeonn mu nan ye Juda aajapøon, Juda mu nan ye Josef aajapøon, Josef mu nan ye Jonam aajapøon, Jonam mu nan ye Eliakim aajapøon,

³¹ Eliakim mu nan ye Melea aajapøon, Melea mu nan ye Mena aajapøon, Mena mu nan ye Matata aajapøon, Matata mu nan ye Natann aajapøon, Natann mu nan ye Ubor David aajapøon,

³² Ubor David mu nan ye Jese aajapøon, Jese mu nan ye Obed aajapøon, Obed mu nan ye Boas aajapøon, Boas mu nan ye Salmonn aajapøon, Salmonn mu nan ye Nasonn aajapøon,

³³ Nasonn mu nan ye Aminadab aajapøon, Aminadab mu nan ye Adminn aajapøon,

Adminn mu nan ye Arni aajapøon, Arni mu nan ye Hesronn aajapøon, Hesronn mu nan ye Peres aajapøon, Peres mu nan ye Juda aajapøon,

³⁴ Juda mu nan ye Jakob aajapøon, Jakob mu nan ye Aisak aajapøon, Aisak mu nan ye Abraham aajapøon, Abraham mu nan ye Tera aajapøon, Tera mu nan ye Nahor aajapøon,

³⁵ Nahor mu nan ye Serug aajapøon, Serug mu nan ye Reu aajapøon,

† 3:22 : Lik Aisaya 42.1.

Reu mu nan ye Peleg aajapoon, Peleg mu nan ye Eber aajapoon,
Eber mu nan ye Sela aajapoon,

³⁶ Sela mu nan ye Kainann aajapoon, Kainann mu nan ye Afaksad aajapoon,

Afaksad mu nan ye Sem aajapoon, Sem mu nan ye Nowa aajapoon,
Nowa mu nan ye Lamek aajapoon,

³⁷ Lamek mu nan ye Metusela aajapoon, Metusela mu nan ye Enok aajapoon,

Enok mu nan ye Jared aajapoon, Jared mu nan ye Mahalaleel aajapoon,
Mahalaleel mu nan ye Kenann aajapoon,

³⁸ Kenann mu nan ye Enos aajapoon, Enos mu nan ye Sef aajapoon,
Sef mu nan ye Adam aajapoon, Uwumbor le nan naan Adam.

4

Kinimbɔŋ aah tɔŋ Yesu pu na

(Matiu 4.1-11; Mak 1.12-13)

¹ Yesu, u nan gbii Uwumbor Aafuur Nyaan na nan nyan Joodann aamool chee. Le Uwumbor Aafuur Nyaan cha u buen nteersakpiin ni,

² Le kinimbɔŋ ti tɔŋ u nima, iwiin imonko ilee. Iwiin imonko ilee ngbaan Yesu aa jin nibaa. Le iwiin ngbaan aah jer na, nkon chuu u.

³ Le kinimbɔŋ bui u, “Aa yaa ye Uwumbor Aajapoon kan, bui litakpal limina aan li kpaln tijikaar.”

⁴ Le Yesu bui ki ke, “Ni ηmee Uwumbor Aagbanj ni ke, ‘Tijikaar baanja aan ηmaa tii unii limɔfal.’ ”

⁵ Le kinimbɔŋ di u buen lijoon li fok na paab, ki ti mɔk u dulnyaa wee ni aanaan mɔmɔk libuul ngbaan ni,

⁶ Le ki bui u, “M ga di mpɔon mumina mɔmɔk, ni mu aawangol tii si. Bi nan di ni mɔmɔk tii mi la. M mu ga ηmaa di ni tii unii u m ban na.

⁷ Aa yaa gbaan nnimbiin ni ki pak mi kan, sin le ga li yeh ni mɔmɔk.”

⁸ Le Yesu bui ki ke, “Ni ηmee Uwumbor Aagbanj ni ke, ‘Li pak Aadindaan Uwumbor ki dii uma baanja.’ ”

⁹ Le kinimbɔŋ di u buen Jerusalem, ki ti di u tɔŋ Uwumbor Aadichal paab, le ki bui u, “Aa yaa ye Uwumbor Aajapoon kan, lir ni kitinj;

¹⁰ ni ηmee Uwumbor Aagbanj ni ke,

‘U ga tuk waatuuntiib ke bi li lik si.

¹¹ Le bi ga li joo si binjal ni,
aataal taa gbeer litakpal.’ ”

¹² Le Yesu bui ki ke, “Uwumbor Aagbanj len ke, ‘Taa tɔŋ Aadindaan Uwumbor.’ ”

¹³ Kinimbɔŋ aah tɔŋ Yesu ntɔŋ mɔmɔk ki ti doo na, le ki laa siir cha u.

Yesu aah piin waatuln Galilee aatiŋ ni pu na

(Matiu 4.12-17; Mak 1.14-15)

¹⁴ N-yoonn ngbaan le Yesu gir kun Galilee aatiŋ ni. Uwumbor Aafuur Nyaan aapoon mu bi u ni. Le waayimbil moon Galilee aatingbaan mɔmɔk ni.

¹⁵ Le u koo mmeen aadir ni, ki tuk binib Uwumbor aabɔnyaan. Le binib mɔmɔk nyuŋ u.

Nasaref aatiŋ aanib aah yii Yesu pu na

(Matiu 13.53-58; Mak 6.1-6)

16 Yesu nan ti fuu Nasaref aatiŋ, baah nan kpiin u nin chee na. Juu yaab aakpaakool daal, le u koo mmeen aadiik ni, waah ŋani pu n-yoonn mɔmɔk na. Le u fii sil ke u karn Uwumbɔr Aagban ŋi.

17 Le bi nan di Uwumbɔr aabɔnabr Aisaya aagban di tii u. Le u kpar kigban ngbaan, ki kan nin chee ŋmee ke,

18 “Uwumbɔr Aafuur Nyaan bi m ni;
u nyan mi ke m tuk bigiim tibɔnyaan tee.

U tun ni mi ke m nan sɔŋ binib bi kpa mpombiin na aasui,

ki tuk binaagbiib ke m gaa bi lii la,

ki tuk bijoom ke m likr binimbil,

ki nyan bifalaadam baafalaa ni,

19 ki tuk binib ke buyoonn Uwumbɔr ga gaa waanib lii na fuu ni.”*

20 Le Yesu ki kpab kigban ngbaan, ki ki giin ki tii mmeen aadiik ni aatotoor ngbaan, le ki kal. Le binib bimɔk bi mmeen aadiik ni na animbil kal u pu.

21 Le u bui bi, “Naah ŋun Uwumbɔr Aagban ni aabɔr ti din wee na gbiin la.”

22 Le bi mɔmɔk pak u. Waah len iliinyaan pu na, le ni gar bi pam. Le bi baa tɔb, “Waa ye Josef aajapɔɔn la aa?”

23 Le u bui bi, “M bee ke ni ga bui mi liyatanakl limina, ‘Dɔkta, tii aabaa laafee.’ Ni ga ki bui mi, ‘Ti ŋun saah tun lijinjiir aatun Kapenaum aatiŋ ni pu na. Tun kina do chee na, saatiŋ ponn ni.’

24 M tuk nimi mbamɔn la, binib aan nyuŋ Uwumbɔr aabɔnabr ubaa udo aatiŋ ni.

25 “Li pel man, Elaija aayoonn na, utaal aa nan nun ŋibin ŋitaa ni inŋmal iloob. Le nkon sakpem lir kitiŋ ngbaan ni. N-yoonn ngbaan Israel yaab ponn ni bikpopiib nan bi ki wiir.

26 Uwumbɔr mu aa nan tun Elaija u ti ter bi ponn ni ubaa. U nan tun u Saref aatiŋ, ki bi Saidonn aatiŋ ni na, ke u ti ter ukpooii u bi nima na.

27 Uwumbɔr aabɔnabr Elaisa aayoonn na, bikɔndam nan bi Israel yaab ponn ni ki wiir; le Uwumbɔr aa cha bi ponn ni ubaa pɔɔk. Naamann, u nan ye Siria aatiŋ aanii na baanja le u nan cha u pɔɔk.”

28 Yesu aah len kina na, le binib bimɔk bi mmeen aadiik ni na gee linjuul sakpen,

29 le ki fii, ki chuu nyan u kitiŋ ngbaan ni, ki di u buen baatiŋ aah bi lijool li paab na, bi ti di u lii lijool ngbaan aataab.

30 Le u bɔ dii bikaasisik ni ki buen.

Yesu aah nyan tiyayaar uja ni pu na

(Mak 1.21-28)

31 U nan fuu Kapenaum, kitiŋ ki bi Galilee aatiŋ ni na. Le Juu yaab aakpaakool daal u koo mmeen aadiik ni, ki ti tuk binib Uwumbɔr aabɔr.

32 Waah tuk bi tibɔr ti na, le ni gar bi pam. Ba pu? waabɔr nan kpa mpɔɔn.

33 Le uja u tiyayaar joo u na bi mmeen aadiik ngbaan ni, le ki teen mpɔɔn pu ke,

34 “Sin Yesu u ye Nasaref aatiŋ aanii na, aa ban ba ti chee? Aa dan aa nan ŋa timi yoli la aa? M nyi si. Aa ye Uwumbɔr aanii u ye chain na la.”

35 Le Yesu kae tiyayaar ngbaan, ki len ke, “Ŋmim. Di uja ngbaan lii.” Le tiyayaar ngbaan di u lii kitiŋ, ki nyan cha u. Taah lii u kitiŋ na, naa ŋa u nibaa.

36 Le ni gar bi mɔmɔk pam. Le bi baa tɔb, “Ba aabɔboln sɔ? U kpa yiko ni mpɔɔn le ki tuk tiyayaar ke ti di binib lii. Le ti kii waamɔb.”

* 4:19 : Lik Aisaya 61.1-2.

³⁷ Le Yesu aayimbil moon n̄ipepel m̄əm̄ək, nima chee.

Yesu aah tii bibum pam laafee pu na

(Matiu 8.14-17; Mak 1.29-34)

³⁸ Yesu nan nyan mmeen aadiik ni, ki buen Simonn aadichal ni. Le Simonn aapuu aana aawon toŋ sakpen. Le bi mee Yesu ke u ter u.

³⁹ Le Yesu dan nan sil jonn u pu, le ki kae iween i joo u na. Le uwon s̄əŋ. Libuul ngbaan ni le u fii, ki chann bi tichann.

⁴⁰ T̄ə, n̄wiin aah bi lir na, le binib bim̄ək kpa bibum bido na joo ni bi Yesu chee. Le iween aab̄əŋ aab̄əŋ joo bi. Le u di uŋaal paan bi m̄əm̄ək pu, ki cha bi p̄ək.

⁴¹ Le tiyayaar mu di binib pam lii, ki teen ke, “Aa ye Uwumb̄ər Aajap̄əŋ la.”

Tiyayaar ngbaan bee ke u ye Kristo u gaa binib lii na. Nima pu le u kae ti, kaa cha ti len tibaa.

Yesu aah tuk binib Uwumb̄ər aab̄ər Judea aatin̄i ni pu na

(Mak 1.35-39)

⁴² Naah woln kichakpinaanyeeek ni na, le u nyan nima, ki buen nibaa chee, ki ti bi ubaa. Le kinipaak ngbaan bi ban u. Baah ti kan u na, le bi gar̄ u ke u taa buen cha bi.

⁴³ Le u bui bi, “See m buen n̄tim muken ponn ni, ki ti tuk bi mu Uwumb̄ər aanaan aab̄ənyaan. Nima le cha Uwumb̄ər tun ni mi.”

⁴⁴ U nan b̄ə dii Juu yaab aatim ni, le ki koo mmeen aadir ni, ki tuk binib Uwumb̄ər aab̄ər.

5

Yesu aah yin njan aadidiliib pu na

(Matiu 4.18-22; Mak 1.16-20)

¹ Daalbaadaal le Yesu nan si Genesaret Aanyusakpem aagbaan,* le kinipaak gob u, ki mueni u, bi n̄un Uwumb̄ər aab̄ər.

² Le u kan in̄əi ilee n̄nyusakpem aagbaan. Bijanbam aa bi i ponn ni. Bi nan bi nibaa chee, ki bi finni baap̄ər.

³ Le Yesu koo buŋəb bubaa ponn ni, bu ye Simonn yaab na, le ki bui u ke u foor buen n̄nyun ponn ni siib. Baah foor siib na, le u kal nima chee buŋəb na ponn ni, le ki tuk kinipaak ngbaan Uwumb̄ər aab̄ər.

⁴ Waah tuk bi ti doo na, le u bui Simonn, “Buen n̄nyun aah nyoo nin chee na, aan ni ti mee tip̄ər ngbaan ki chuu ijan.”

⁵ Le Simonn bui u, “Ndindaan, ti ban ijan kinyeeek na m̄ək linimaln, kaa kan nibaa. T̄ə, saah len pu na, m ga mee tip̄ər na n̄nyun ni.”

⁶ Le bi mee tip̄ər, ki chuu ijan pam. Le tip̄ər ngbaan ban ti kar.

⁷ Le bi kab biŋaal ki yin biŋeen aat̄ətiib bi bi buŋəb buken ponn ni na ke bi dan nan ter bi. Le bi dan, ki nan nyan ijan ki gbiin in̄əi ilee ngbaan m̄əm̄ək. Nima le cha in̄əi ngbaan ban i muin.

⁸ Simonn Piita aah kan kina na, le u gbaan Yesu aanimbiin ni, ki bui u, “Ndindaan, siir m chee. M ye titunwanbirdaan la.”

⁹ Baah chuu ijan sakpen pu na, le ni gar Simonn ni binib bim̄ək bi u chee na,

¹⁰ ni Sebedee aajap̄ətiib Jems ni jonn bi nan ye Simonn aatutun̄eertiib na. Le Yesu bui Simonn, “Taa san ijawaan. Dandana ki joo cha, aa ga li ban binib tii Uwumb̄ər la.”

* 5:1 : Genesaret Aanyusakpem: Bi ki yin mu ke Galilee Aanyusakpem la.

11 Le bi dar baanɔi cha n-gbaan, ki di cha ni mɔmɔk, ki dii Yesu.

*Yesu aah cha ukɔndaan pɔɔk pu na
(Matiu 8.1-4; Mak 1.40-45)*

12 Yesu nan bi kitin kibaa ni. Ukɔndaan ubaa mu bi nima. Waah kan Yesu na, le u dan nan gbaan unimbiin ni, ki di unimbil chin kitin, ki ganj u, le ki bui u, “Ndindaan, aa yaa gee kan, aa ga nmaa cha m pɔɔk.”

13 Le Yesu taln unjaal ki meeh u, ki bui u, “M gee. Aa pɔɔk.” Libuul ngbaan ni, le u pɔɔk.

14 Le Yesu bui u, “Taa tuk unii ubaa. Li cha Uwumbɔr aatotoor chee, ki ti di aabaa mɔk u, ki toor kitork tii Uwumbɔr ke Moses aakaal aah siin pu na. Nima le ga mɔk binib ke aa pɔɔk a.”

15 Le Yesu aayimbiil moo moon nipepel mɔmɔk. Le kinipaak sakperj kuun u chee ke bi nɔn waah len pu na, ki ban ke u cha bi ponn ni bi ye bibum na pɔɔk.

16 N-yoonn, n-yoonn kan, le u ti nya bi chee, ki buen kipɔɔk ni, u ti mee Uwumbɔr.

*Yesu aah cha uja u aawon faan na pɔɔk pu na
(Matiu 9.1-8; Mak 2.1-12)*

17 N-yoonn ngbaan le Yesu nan bi tuk binib Uwumbɔr aabɔr. Le Farisii yaab ni ikaal aamɔmɔkb bi nyan ni Galilee aatingbaan ni, ni Judea aatingbaan ni, ni Jerusalem na, nan ka u chee. Uwumbɔr aapɔɔn nan bi u chee, le u cha bibum pɔɔk.

18 Le bijab bibaa luln ni uja u aawon faan na likekeln ni, ki ban bi di u koo ni kidiik ni, ki di u bil Yesu aanimbiin ni.

19 Binib aah nan wiir pu na, baa kan mpaan bi koo ni. Le bi jon kidiik ngbaan paab,[†] le ki chee liboln, ki di u di luln ni, ki di u bil kidiik ponn ni, Yesu aanimbiin ni.

20 Le Yesu kan baah gaa u ki kii pu na, le ki bui uja u aawon faan na, “Njɔ, m di cha saatunwanbir pinn si.”

21 Waah len kina na, le Uwumbɔr aakaal aamɔmɔkb ni Farisii yaab dak bisu ni ke, “U ye nmaa ki sii Uwumbɔr? Ubaa aan nmaa di cha pinn titunwanbir see Uwumbɔr baanja.”

22 Yesu nan bee baah dak pu na, le ki baa bi, “Ba pu ni dak kina nisui ni?”

23 Maah len ke m di cha waatunwanbir pinn u na le pɔɔ aan m yaa len ke “Fiin ki li chuun” le pɔɔ?

24 M ga mɔk nimi ke min Unibɔn Aabo kpa mpɔɔn dulnyaa wee ni ke m di cha pinn titunwanbir.” Waah len kina na, le u bui uja u aawon faan na, “M bui si la, fii ki yoor saawandookaan ki li chaa kun.”

25 Libuul ngbaan ni le u fii binimbil ni, ki yoor waawandookaan, ki chaa kun, le ki chuun nyunɔni Uwumbɔr.

26 Le ni gar bi mɔmɔk pam. Le bi nyunɔni Uwumbɔr, ki san ijawaan, ki bui ke, “Din, le ti kan lijnjiir aawan.”

*Yesu aah yin Liifai pu na
(Matiu 9.9-13; Mak 2.13-17)*

27 Nee aapuwɔb, le Yesu nyan nima. Waah cha na le u kan ulampoogaar ubaa, bi nan yin u ke Liifai. U ka baah gaal lampoo nin chee na. Le Yesu bui u, “Li dii mi.”

28 Le u di cha waawan mɔmɔk ki fii, ki dii u.

[†] 5:19 : Bi yaa maa kidiik kan, baa di timoor pinn ki, kaa maa lidikokoln. Bi nan di idɔ paan puln tidir paab, le ki di titan pɔr biin. Bi nan maa njibimbin le ki taa joi kidiik aapaacham.

²⁹ Le Liifai ɲa tijikaar sakpen waadichal ni ki tii Yesu. Le bilampoogaab pam ni binib biken dan nan ka ji bi chee tijikaar.

³⁰ Le Farisii yaab ni Uwumbor aakaal aamɔmɔkb bi mu ye Farisii yaab na bi ɲulni, le ki baa Yesu aadidiliib, “Ba ɲa ni ni bilampoogaab ni titunwanbirdam kpaan ki ji tijikaar ki nyu?”

³¹ Le Yesu bui bi, “Binib bi kpa laafee na aa ban dɔkta, see bi bun na le ban dɔkta.

³² Maa dan ke m nan yin bininyaam. M dan ke m nan yin titunwanbirdam ke bi nan kpeln baabimbin la.”

Kimɔlul aabɔr

(Matiu 9.14-17; Mak 2.18-22)

³³ Binib bibaa nan dan ki nan tuk Yesu, “Jɔnn aadidiliib ni Farisii yaab aadidiliib lulni bumɔb kpala kpala, ki mee Uwumbɔr. Le saadidiliib ma ji ki nyu.”

³⁴ Le u baa bi, “Ni ga ɲmaa cha bicham bi dan bi nan ji ubɔndinn aajim na lul bumɔb buyoonn upiidinn bi bi chee na aa? Aayii.

³⁵ N-yoonn choo, le bi ga chuu nyan upiidinn na bi chee mpɔɔn. N-yoonn ngbaan le bi ga lul bumɔb.”

³⁶ Le u ki ɲakl bi liyatanɲakl ke, “Ubaa aan chuu gii lekr libɔkupɔln aakeken-geln ki ti di lej libɔkukpokl. U yaa ɲa kina kan, u ga bii lipɔln na. Libɔkupɔln aageln ni libɔkukpokl ngbaan aa ɲak.

³⁷ Ubaa mu aan di ndawiin ki di ɲa kilookpok ponn ni. U yaa ɲa kina kan, kilookpok ngbaan ga puu ki bii. Ndaan na mu ga kpir.

³⁸ See bi di ndawiin ɲa kilooɔɔɲ ni.

³⁹ Unii mu yaa nyu ndakpaan kan, waan ki ban ndapɔm. U ga len ke mu kpok na le mɔ.”

6

Juu yaab aakpaakool daal aabɔr

(Matiu 12.1-8; Mak 2.23-28)

¹ Juu yaab aakpaakool libaa daal, le Yesu ni waadidiliib bɔ dii kisaak kibaa ponn ni. Le waadidiliib geei tijikaar ki per ki ɲmɔ.

² Le Farisii yaab bibaa nan baa bi, “Ba ɲa ni ɲani kina? Timi aakaal aa kii ke ni ɲa kina likpaakool daal.”

³ Le Yesu baa bi, “Naa karn Ubɔr David aah nan ɲa pu na aa? Nkon nan joo u ni waanib.

⁴ Le u koo Uwumbɔr Aadichal ni, ki di Uwumbɔr aaboroboro ɲman, ki joo tii waanib mu, bi ɲman. Baah ɲa kina na, le bi bii Moses aakaal mu len ke Uwumbɔr aatotoorb baanja le ga ɲmɔ boroboro ngbaan na.

⁵ “Tɔ, min Unibɔn Aabo le ye likpaakool daal mu Aadindaan.”

Yesu aah cha uja u aanɲaal faan na pɔɔk pu na

(Matiu 12.9-14; Mak 3.1-6)

⁶ Juu yaab aakpaakool liken daal, le Yesu ki koo mmeen aadiik ni, ki tuk binib Uwumbɔr aabɔr. Le uja u aanɲangji faan na bi nima.

⁷ Le Uwumbɔr aakaal aamɔmɔkb ni Farisii yaab lik Yesu, ke u ga cha u pɔɔk likpaakool daal aan waan cha u pɔɔk. Bi ban bi kan nsan aan ki galn u, ke u bii likpaakool daal.

⁸ Le Yesu bee baalandak, le ki bui uja u aanɲaal faan na, “Dan nan sil do binib aanimbiin ni.” Le u fii ti sil nima.

⁹ Le Yesu baa bi, “Likpaakool daal kan, ti ɲa ni ɲan na aan ni kaa ɲan na? Ti tii unii limɔfal aan ti ku u? Timi aakaal mɔk timi kinye?”

¹⁰ Le u lik bi mómok, le ki bui uja u aanjaal faan na, “Taln aanjaal.” Le u taln ujaal. Le mu pook.

¹¹ Le bi gee linjuul Yesu pu pam, le ki kpokl baah ga ŋa u pu na.

*Yesu aah nyan waakpambalb kipiik ni bilee pu na
(Matiu 10.1-4; Mak 3.13-19)*

¹² N-yoonn ngbaan le Yesu jon lijuol paab, u ti mee Uwumbor, le ki mee u kinyeek ngbaan ki ti woln kitaak.

¹³ Naah woln kichakpinaanyeek ni na, le u yin waadidiliib ke bi dan u chee, le ki nyan bi ponn ni bijab kipiik ni bilee, ki yin bi ke waakpambalb.

¹⁴ Baayimbil so; Simonn u Yesu duln u ke Piita na, ni unaal Andru; ni Jems, ni Jonn, ni Filip, ni Batolomiu,

¹⁵ ni Matiu, ni Tomas, ni Jems u ye Alfeus aajaroon na; ni Simonn u nan ban u kuln waatinj aadim na;

¹⁶ ni Judas u ye Jems aajaroon na; ni Judas Iskariot u ga nan kooh Yesu na.

*Yesu aah moon Uwumbor aabor ki cha bibum pook pu na
(Matiu 4.23-25)*

¹⁷ Le Yesu sunn ni lijuol ngbaan paab, ki nan sil nin chee ŋak na. Waakpambalb ngbaan mu bi u chee. Binib bi dii u na mu bi u chee ki wiir. Kinipaak ki nyan ni Judea aatingbaan mómok ni, ni Jerusalem, ni nnyusakpem aatim Taya ni Saidonn aatingbaan ni na, mu bi nima.

¹⁸ Bi dan ke bi nan ŋun waaliin, ki ban ke u tii bi ponn ni bi ye bibum na laafee. Le u cha bi pook, ki cha binib bi tiyayaar joo bi na mu pook.

¹⁹ Le kinipaak ngbaan mómok ban ke bi di binjaal meeh u; ba pu? mpoon nyan u ni, ki cha bi mómok pook.

*Uwumbor aanyoor ni tibobir aabor
(Matiu 5.1-12)*

²⁰ Yesu nan lik waadidiliib le ki bui ke:

“Nimi bi ye bigiim na,
Uwumbor aanyoor bi ni pu;
nimi le yeh Uwumbor aanaan.

²¹ Nimi bi nkon joo nimi dandana na,
Uwumbor aanyoor bi ni pu;
ni ga nan ji ki bab.

Nimi bi wii dandana na,
Uwumbor aanyoor bi ni pu;
ni ga nan laa.

²² “Binib yaa nan nimi, ki yakr ni chee, ki sii nimi, ki yin nimi mbiindam, min Unibon Aabo pu kan, Uwumbor aanyoor bi ni pu.

²³ Bi yaa ŋa nimi kina kan, ni li kpa mpopiin sakpen ki li mouni; ba pu? ni ga nan kan tinoor sakpen paacham. Kina le biyaajatiib nan ŋa Uwumbor aabonabtiib falaa.

²⁴ Nimi biwankpadam, tibobir ga li bi ni pu;
ba pu? ni puen kan ni mo na la.

²⁵ Nimi bi ji babr dandana na, tibobir ga li bi ni pu.
Nkon ga nan chuu nimi.

Nimi bi laa dandana na, tibobir ga li bi ni pu.
Ni ga nan li kpa mpombiin ki li wii.

²⁶ “Binib mómok yaa pak nimi kan, tibobir ga li bi ni pu. Kina le biyaajatiib nan pak binmarjannim bi nan ŋmanni ke bi ye Uwumbor aabonabtiib na.”

Naah ga ŋa nimi aadim pu na

(*Matiu 5.38-48; 7.12a*)

²⁷ “M tuk nimi bi pel na, ni li gee nimi aadim man, ki ŋa binib bi nan nimi na tiŋann,

²⁸ ki ŋa Uwumbɔr aanyoor ŋa binib bi seei nimi na pu, ki mee Uwumbɔr tii binib bi ŋa nimi bakaa na.

²⁹ Unii yaa faa si kitapak kibaa kan, cha u faa kiken mu. Unii yaa gaa saakekeln aa chee kan, di saabɔkul mu ki kpee u.

³⁰ Unii umɔk mee si tiwan na kan, tiin u. Unii yaa yoor saawan kan, taa bui u ke u giini ni.

³¹ Naah ban ke binib li ŋani nimi pu na, ni mu li ŋani bi kina.

³² “Ni yaa gee binib bi gee nimi na baanja kan, ni kpa tinyoor Uwumbɔr chee ee? Titunwanbirdam mu gee binib bi gee bi na la.

³³ Ni yaa ter binib bi ter nimi na baanja kan, ni kpa tinyoor Uwumbɔr chee ee? Titunwanbirdam mu ŋani kina la.

³⁴ Ni yaa pinn binib bi ga giin tii nimi na baanja kan, ni kpa tinyoor Uwumbɔr chee ee? Titunwanbirdam mu pinni titunwanbirdam ke bi ki giin baah pinn bi pu na tii bi.

³⁵ Ni ma kan, ni li gee nimi aadim, ki ŋa bi tiŋann, ki pinn binib tiwan, ki taa ki li ban ni. Le Uwumbɔr ga tii nimi tinyoor sakpen. Ni ga li ye Uwumbɔr u kaa kpa ŋeen aatɔ na aabim. Uma le ŋani titunwanbirdam ni binib bi kaa dooni u na tibulchinn.

³⁶ Ni li kpa linimbaasaln ke Nite Uwumbɔr aah kpa pu na.”

Ni taa galni binib

(*Matiu 7.1-5*)

³⁷ “Ni taa ji binib tibɔr, le Uwumbɔr mu aan ji nimi tibɔr. Ni taa galni binib, le Uwumbɔr mu aan galn nimi. Ni di cha pinn binib man, le Uwumbɔr mu ga di cha pinn nimi.

³⁸ Tiin binib man, le Uwumbɔr mu ga tii nimi. U ga tii nimi sakpen. Mbamon, u ga lee gbiin nimi lisambil, le ki yek yek, ki ki lee kpee, le ki nyii nyii ki moo lee kpee aan li ti bar kpir, aan ki di tii nimi. Naah ti binib pu na, Uwumbɔr mu ga giin kina le ki tii nimi.”

³⁹ Le Yesu ŋakl bi liyataŋakl ke, “Ujoon ga ŋmaa mɔk ujoon nsan aa? Bi mɔmɔk bilee aan lir libuul ponn ni ii?”

⁴⁰ Unii u bae mbaem na aa jer waamɔmɔkr. Unii umɔk bae mbaem ki chikr na ga li bi ke waamɔmɔkr aah bi pu na la.

⁴¹ “Ba ŋa aa lik ki waa lidɔchɔl li bi aana aabo aanimbil ni na, kaa tee waa jaatɔlk u bi aayaan ni na?”

⁴² Aa yaa kaa waa jaatɔlk u bi aabaa aanimbil ni na kan, aa ga tee ŋa kinye ki bui aana aabo ke, ‘Nna aabo, cha m nyan lidɔchɔl li bi aanimbil ni na?’ Sin unŋmanŋmann, chuu nyan jaatɔlk u bi aanimbil ni na waahr, aan ki li waa mbamɔm, aan ki nan nyan aana aabo yaan ni lidɔchɔl.”

Naah ga ŋa pu ki bee unii aabimbin na

(*Matiu 7.16-20; 12.33-35*)

⁴³ “Busub bu ŋan na aan lu ŋisubil ŋi kaa ŋan na. Busub bu kaa ŋan na mu aan lu ŋisubil ŋi ŋan na.

⁴⁴ Busub aasubil pu, le aa ga bee bu aah ye busub bu na. Binib aa ker saasaa bukokom pu, kaa ker nkakan ichakpeejagar pu.

⁴⁵ Ilandak nyaan bi uninyaan aasui ni, le ki cha u len ni ŋan na. Ilandakbir bi mbiindaan aasui ni, le ki cha u len ni bir na. Ba pu? Ilandak i gbii unii aasui ni na, ima le u ga len.”

*Bidimaab bilee aabɔr**(Matiu 7.24-27)*

⁴⁶ “Ba pu ni yin mi ke ‘Dindaan, Dindaan,’ kaa ɲani maah tuk nimi ke ni ɲa pu na?”

⁴⁷ Unii umək dan m chee, ki ɲun maaliin, ki ɲani kina na, m ga mək nimi waah naahn udaan u na.

⁴⁸ U naahn uja u ban u maa kidiik, ki gbii ni nyoo, ki maa lidinyikl ɲitakpal pu na la. Le nwam nyan, ki puu ki yur kidiik ngbaan, le kaa deɲni; ba pu? u maa ki mbamɔm.

⁴⁹ Unii u ɲun maaliin, kaa ɲani kina na naahn uja u maa kidiik kitiɲ pu, kaa puen gbii mbuu ki maa lidinyikl na la. Le nwam nyan ki puu yur ki. Libuul ngbaan ni le ki lir kookoo.”

7*Yesu aah cha butɔb aajab aaninkpel aanaagbiija pɔɔk pu na**(Matiu 8.5-13)*

¹ Waah len tibɔr timina binib aatafal ni ki ti doo na, le u buen Kapenaum aatiɲ ni.

² Le butɔb aajab nkub aaninkpel ubaa nan kpa unaagbiija ubaa ki gee u sakpen. Le unaagbiija ngbaan bun, ki ban u kpɔ.

³ Le butɔb aajab aaninkpel ngbaan ɲun Yesu aabɔr, le ki tun ni Juu yaab aaninkpiib u chee, bi nan bui u ke u dan nan cha waanaagbiija pɔɔk.

⁴ Juu yaab aaninkpiib ngbaan aah fuu ni Yesu chee na, le bi garɲ u ki bui ke, “Butɔb aajab aaninkpel ɲeer ke aa ter u.

⁵ U gee timi aanib, ki maa mmeen aadiik tii timi.”

⁶ Le Yesu dii bi buen. Waah ti peen butɔb aajab aaninkpel ngbaan aadichal na, le uninkpel ngbaan tun ni uɲɔtiib ke bi tooh u nsan ni, ki ti bui u, “Tidindaan, butɔb aajab aaninkpel ke: Taa ki ɲani falaa, ke waa ɲeer aa dan uɔ ki koo waadiik ni.

⁷ U mu aa dak ke u ɲeer u dan aa chee. Aa yaa po sil nsan ni ki len kan, waanaagbiija ga pɔɔk.

⁸ Uma ubaa kii uninkpel aamɔb, ki mu ye butɔb aajab aaninkpel la, le ki bui ubaa, ‘Li cha,’ le u buen; ki bui ubaa mu, ‘Dan,’ le u dan; le ki bui waanaagbiija, ‘Ŋa kina,’ le u ɲa.”

⁹ Yesu aah ɲun waah len pu na, le ni gar u pam. Le u fenn ki toɲ kinipaak ki dii u na, le ki bui bi, “M tuk nimi la, maa kee kan unii u bi Israel yaab ponn ni ki gaa mi ki kii mbamɔm kina na.”

¹⁰ Le binib bi tooh Yesu nsan ponn ni na gir kun butɔb aajab aaninkpel do, le ki ti mui waanaagbiija ngbaan pɔɔk a.

Yesu aah fikr ukpopii aajapɔɔn nkun ni pu na

¹¹ Naa yunn le Yesu buen kitiɲ kibaa ni, bi yin ki ke Neenn. Le waadidiliib ni kinipaak pam dii u.

¹² Waah peen kitiɲ ngbaan aagoln aabisamɔb na, le u kan uja ubaa kpo, bi tu ni u. Una nan ye ukpopii la. U mu ye uɲapɔɔnbaal la. Le waatiɲ aanib pam mu dii u ki wiir.

¹³ Tidindaan aah kan ukpopii ngbaan na, le kinimbaak chuu u. Le u bui u, “Taa ki wii,”

¹⁴ Le ki too foor duun linikpol na aawandookaan chee, ki meeh ni. Le binib bi tu ni u na sil. Le Yesu bui ke, “Unachipɔɔn, m bui si, fiin.”

¹⁵ Le uja u kpo na fii kal, ki piin ki bi len. Le Yesu di u tii una.

16 Le ijawaan chuu bi məmək. Le bi nyunⁿⁱ Uwumbər, ki bui ke, “Uwumbər aabənabr kpaan bi tikaasisik ni. Uwumbər dan u nan ter waanib la.”

17 Le bi mooni tibər timina itingbaan i bi nima chee na ni, ni Judea aatingbaan məmək ni, ki mooni Yesu aayimbil.

Jənn aah tun ni waadidiliib Yesu chee pu na

(Matiu 11.2-19)

18 Jənn aadidiliib nan tuk u Yesu aah ɲani pu na məmək.

19 Le u yin bi ponn ni bilee, le ki tun bi ke bi buen Tidindaan chee, ki ti baa u ke u ye unii u Uwumbər aabənabtiib nan len ke u ga dan na aan waa ye? Bi ga li ban uken aa?

20 Le Jənn aadidiliib ngbaan fuu ni Yesu chee ki nan bui u ke, “Jənn u muini binib nnyun ni na tun ni timi aa chee ti nan baa si ke, ‘Aa ye unii u Uwumbər aabənabtiib nan len ke u ga dan na aan saa ye, bee ti ga li ban uken la aa?’ ”

21 N-yoonn ngbaan le Yesu cha bimum pam pək, ki nyan tiyayaar binib ni, ki likr bijoom bi wiir na aanimbil;

22 le ki bui Jənn aadidiliib, “Gir buen Jənn chee, ki ti tuk u naah ɲun pu ki kan pu na, ke m likr bijoom aanimbil, ki cha biwəb, ni bikəndam, ni bitafakpaab pək, ki fikr binib bi kpo na nkun ni, ki tuk bigiim Uwumbər aabənyaan tee.

23 Unii u kaa joo mi beeni na, Uwumbər aanyoor bi u pu.”

24 Le Jənn aadidiliib aah buen na, Yesu len kinipaak ngbaan chee Jənn aabər ke, “Naah nan buen Jənn chee nteersakpiin ni na, ni nan dak ke ni ga kan kinye? Ni nan dak ke ni ga kan lipul li libuln fiini li na la aa?

25 Ni nan buen ni ti kan uja u pee tiwanyaan na la aa? Binib bi pee tiwanyaan ki ji mməon na bi bibərb aadichal ni la.

26 Ni nan buen ni ti kan Uwumbər aabənabr la aa? Mbamən, m tuk nimi la, u jer Uwumbər aabənabr.

27 Ni ɲmee Uwumbər Aagbaɲ ni ke Uwumbər bui ke, ‘Maatutunn sə. M tun ni u ke u loln ni nsan, ki nan toor nsan siin si.* Jənn le ye ututunn ngbaan.

28 M tuk nimi la, baa kee ma unii ubaa u jer Jənn. Le unii u ye uwaatiir Uwumbər aanaan ni na jer Jənn.”

29 Binib məmək ni bilampoogaab nan ɲun Jənn aaliin, ki cha u muin bi nnyun ni. Nima le mək ke bi kii ki tii Uwumbər aabamən.

30 Farisii yaab ni Uwumbər aakaal aaməmək ab nan cha u muin bi nnyun ni. Nima le mək ke bi yii Uwumbər aaməboln.

31 Tə, Yesu nan ki bui kinipaak ngbaan ke, “M ga di ba ki di ɲaɲ dandana aanib ngbaan? Bi bi ke ba na?

32 Bi bi ke mbim mu ka kinyaɲ ni ki tuk biɲeen aatətiib, ‘Ti pii ɲiwul le ki tii nimi, le naa saar. Ti wii ikpowiil, le naa kaani.’

33 Dandana aanib ngbaan mu bi kina la; Jənn nan dan ki nan lul buməb, kaa nyu ndaan, le bi bui ke u kpa kinimbəɲ.

34 Min Unibən Aabo dan le ki ji ki nyu, le bi bui ke m ye upusakpiindaan ki ye udanyur, ki jənni bilampoogaab ni titunwanbirdam la.

35 Tə, binib bimək kpa nlan mbamən na, bi bee ke Uwumbər aah ɲani pu na, ni ɲan.”

Upii ubaa aah nyun Yesu pu na

36 Farisii aanii ubaa nan bui Yesu ke u dan nan ji u chee tijikaar. Le u koo waadichal ni, ki kal ki bi ji.

* 7:27 : Lik Malakai 3.1.

³⁷ Le upii u ye titunwanbirdaan na bi kitij ngbaan ni, ki n̄un ke Yesu ka ji tijikaar Farisii aanii ngbaan do. Le u joo ni nkpan mu nun m̄a na, kpalba nyaan u bi yin u ke alabasta na ponn ni,

³⁸ le ki dan nan sil Yesu aapuw̄ɔb, utaa chee, le ki wii, ki cha tinyunyunn lir Yesu aataa pu, ki finn utaa, le ki joo waayikipir per utaa, ki moor utaa, ki di tulalee ngbaan n̄mir utaa.

³⁹ Farisii aanii ngbaan aah kan kina na, le u dak usui ni ke, “Uja wee yaa sil ye Uwumb̄ɔr aab̄ɔnabr kan, u ba ga bee upii u meeh u na aabimbin aah bi pu na, ke u ye titunwanbirdaan la.”

⁴⁰ Le Yesu tuk Farisii aanii ngbaan ke, “Simonn, m ban m bui si tib̄ɔr tibaa la.”

Le u bui u, “Um̄ɔm̄ɔkr, lem.”

⁴¹ Le Yesu bui u, “Bijab bilee le nan bi, le ki joo uwankpadaan aap̄ɔln. Ubaa joo waap̄ɔln n̄imombil n̄i n̄eer iwiin ikui n̄im̄u aapal na, ubaa mu joo waap̄ɔln n̄imombil n̄i n̄eer iwiin piīn̄mu aapal na.

⁴² Bi m̄ɔm̄ɔk bilee aah kaa kpa nibaa bi giin tii u na, le u di cha pinn bi m̄ɔm̄ɔk. Bijab bilee ngbaan ponn ni, ulau ga li gee u ki jer uken?”

⁴³ Le Simonn bui u, “Waaah di cha pinn unii u aap̄ɔln wiir na le ga li gee u ki jer u aap̄ɔln kaa wiir na.”

Le Yesu bui u, “Aa len mbam̄ɔn la,”

⁴⁴ le ki fenn toj upii ngbaan, ki bui Simonn, “Aa kan upii wee ee? M koo ni saadichal ni, le saa tii mi nnyun ke m finn ntaa. Upii wee ma kan, u di tinyunyunn le finn ntaa, ki di waayikipir per ntaa.

⁴⁵ Saa moor ntakp̄iln. † Uma le moor ntaa buyoonn m koo ni na ki nan saa dandana.

⁴⁶ Saa di nkpan n̄mir n-yil. Uma le di tulalee n̄mir ntaa.

⁴⁷ M tuk si la, m di cha waatunwanbir ti wiir na ki pinn u. Nima le cha u gee mi sakpen. M yaa di cha pinn unii titunwanbir siib na kan, udaan ga li gee mi siib la.”

⁴⁸ Yesu nan bui Simonn kina, le ki tuk upii ngbaan, “M di cha pinn si saatunwanbir la.”

⁴⁹ Le binib bi bi ji u chee tijikaar na baa bibaa bisui ni, “U ye n̄ma ki di cha pinn titunwanbir?”

⁵⁰ Le Yesu bui upii ngbaan, “Saah gaa mi ki kii pu na, nima le cha aa n̄mar. Li cha ki li kpa nsuudoon.”

8

Bipiib bi dii Yesu na

¹ Naa yunn le Yesu b̄ɔ dii ntisakpem ni ntiwaatiir ni, ki mooni Uwumb̄ɔr aanaan aab̄ɔnyaan tee. Waakpambalb kipiik ni bilee mu dii u.

² Bipiib bi u nan cha bi p̄ɔk na mu dii u. Iween le nan joo bibaa. Tiyayaar mu nan joo biken. Bi ponn ni ubaa nan ye Mari, u bi yin u ke Magdalene na. Tiyayaar tilole le nan joo u, le Yesu nan jenn nyan ti u ni.

³ Bi ponn ni ubaa mu ye Joana, u ye Ub̄ɔrkpaan Herod aatutunn Chusa aapuu na. Ubaa mu ye Susana. Bipiib biken mu nan bi ki dii u ki wiir. Le bi m̄ɔm̄ɔk di baawan ter u ni waakpambalb.

Unii u yaa njikaabim na aayataɲakl

(Matiu 13.1-9; Mak 4.1-9)

⁴ Le binib nyan itingbaan m̄ɔm̄ɔk ni, ki dan Yesu chee, ki n̄a kinipaak sakpen. Le u n̄akl bi liyataɲakl:

† 7:45 : ...moor ntakp̄iln: Israel yaab nan doon t̄ɔb kina le ki m̄ɔk ngeehn.

⁵ “Ukpaal ubaa nan buen u ti yaa njikaabim. Waah yaa na, le mubaa lir nsan ponn ni. Le binib taa taa mu pu. Le inyoon i laani paacham na dan nan peei jin.

⁶ Le mubaa mu lir ntakpateer pu. Le mu guu punn mala, ki mu ki yol mala; ba pu? nima chee aa soon.

⁷ Le mubaa mu lir ikokon ponn ni. Le mu ni ikokon kpaan muun. Le ikokon ku mu.

⁸ Le mubaa mu lir kitinj ki njan na ponn ni, ki muun, ki mar, ki lu nkub nkub.”

Yesu aah len kina ti doo na, le u teen ke, “U kpa litafal na kan, u njan.”

Nytaa nji pu u njakl bi nyatanyakl na
(*Matiu 13.10-17; Mak 4.10-12*)

⁹ Le waadidiliib dan ki nan baa u liyatanyakl ngbaan aatataa.

¹⁰ Le u bui bi, “Uwumbor le cha ni bee waanaan aaboborkaan. Biken ma kan, u njak bi nyatanyakl, aan bi lik, kaan li waa, ki pel, kaan bee naatataa.”*

Unii u yaa njikaabim na aayatanakl aatataa
(*Matiu 13.18-23; Mak 4.13-20*)

¹¹ “Liyatanakl ngbaan aatataa le ye ke njikaabim ngbaan le ye Uwumbor aabor.

¹² Mu lir nsan ponn ni na le ye binib bi njan Uwumbor aabor na. Le kinimbor dan nan nyan ti bisui ni, bi taa gaa Uwumbor ki kii, ki njan.

¹³ Mu lir ntakpateer pu na le ye binib bi njan Uwumbor aabor ki gaa ti ni mpoiin na. Bi mu aa gaa ti bisui ni mbamom. Bi gaa Uwumbor ki kii ni yunn siib; to, ntanj yaa pii bi kan, le bi ga di u lii.

¹⁴ Mu lir ikokon ponn ni na le ye binib bi njan Uwumbor aabor aan ki cha bitafal bi liwankpal ni, ni dulnyaa ni aawan ni mo na ni, ni baabimbim aabor ni na. Nima le ku tibor ngbaan bisui ni. Le taa mar.

¹⁵ Mu lir kitinj ki njan na ponn ni na le ye binib bi aasui njan ki ye mbamom na, ki njan Uwumbor aabor, ki joo ti mbamom, ki kpa limor, ki dii Uwumbor kaa di cha na.”

Karyaa aayatanakl
(*Mak 4.21-25*)

¹⁶ “Unii yaa see karyaa kan, waan di lisambil ki di chinj u pu, kaan di siin tiwandookaan aataab. U ga di u tanj tiwan paab la, le u li wiin aan binib bimok koo ni na li waa.

¹⁷ “Tibor timok bor na, ti ga kpiir. Tiboborkaan momok mu ga nyan mpaan pu.

¹⁸ “Cha nitafal li bi naah njan pu na ni man. Unii u kpa na, Uwumbor ga kpee u. Unii u kaa kpa na, Uwumbor ga chuu gaa waah dak ke u kpa ti na.”

Binib bi ye Yesu aana ni unaatiib na
(*Matiu 12.46-50; Mak 3.31-35*)

¹⁹ Yesu aana ni unaatiib nan fuu ni ki ban u. Kinipaak ngbaan pu le baa nmaa koo ni u chee.

²⁰ Le bibaa tuk u, “Aana ni aanaatiib si lipaal ki ban si la.”

²¹ Le u bui bi, “Nna ni nnaatiib le ye binib bi njan Uwumbor aabor ki nani taah len pu na.”

Yesu aah na pu ki cha kibunj njan na
(*Matiu 8.23-27; Mak 4.35-41*)

* **8:10** : Lik Aisaya 6.9-10.

²² N-yoonn ngbaan le Yesu ni waadidiliib koo buɗɗɔb ni. Le u bui bi, “Cha ti puur nnyusakpem man.” Le bi buen.

²³ Buɗɗɔb na aah cha na, le u dɔ bu ponn ni geen. Le kibuj piin ki daar. Le nnyun feei ki koo buɗɗɔb na ni, le bu ban bu gbii. Ni nan ye linimaln la.

²⁴ Le bi dan ki nan finn Yesu ki bui ke, “Tidindaan, Tidindaan, ti ga bee nnyun ni.”

Le u finn, ki kae kibuj ni tinyunkpenn. Le kibuj ni tinyunkpenn ηmin chii.

²⁵ Le u baa bi, “Ba pu naa gaa mi ki kii?”

Yesu aah ηa pu na, le ni gar bi pam. Le ijawaan chuu bi. Le bi baa tɔb, “Ba aanibol bi na, ki kae kibuj ni nnyun mu, aan ni kii waamɔb.”

Yesu aah cha uwaar pɔɔk pu na

(Matiu 8.28-34; Mak 5.1-20)

²⁶ Bi nan fuu Gerasiin yaab aatiŋ ki bi Galilee Aanyusakpem aadapuul na.

²⁷⁻²⁹ Le uwaar ubaa nan bi nima, ki chuun uηmeen ni yunn, ki koo baah sui binib titakpalunn ti ponn ni na, kaa kii u li bi linampal. Tiyayaar chur u kpala kpala. Le udoyaab nan di idɔriɓi ni tikululn buu u ke bi kiir u. Le u nan keei tikululn ni idɔriɓi ngbaan. Tiyayaar ngbaan le di u buen nteersakpiin ni. Le Yesu aah nyan buɗɗɔb ni na, uja ngbaan dan nan tooh u nsan pu. Le Yesu tuk tiyayaar ngbaan, “Nyan u ni.” Nima pu na, waah kan Yesu na, le u teen, ki gbaan kitin, unimbiin ni, le ki len mpɔɔn pu ke, “Yesu, sin u ye Uwumbɔr u kaa kpa ηeen aatɔ na Aajapɔɔn na, aa ban ba m chee? M ganj si, taa ηa mi falaa.”

³⁰ Le Yesu baa u, “Bi yin si ke ba?”

Tiyayaar pam aah bi u ni na, nima le u bui ke bi yin u ke Kipaak.

³¹ Le tiyayaar ngbaan ganj Yesu ke u taa bui ti ke ti buen libuul li nyoo na ni.

³² Igbeer nan bi nima chee ki wiir, ki chuun ji limɔɔgongoln paab. Le tiyayaar ngbaan ganj Yesu ke u cha ti koo igbeer ngbaan ni. Le u kii.

³³ Le ti nyan uja ngbaan ni, ki ti koo igbeer na ni. Le igbeer ngbaan mɔmɔk san sunn ni limɔɔgongoln taab, ki ti koo nnyun ni, ki bee nnyun ni.

³⁴ Tɔ, bijab bi kii igbeer ngbaan na aah kan kina na, le bi san buen kitin ni, ni itingbaan ni, le ki ti tuk binib tibɔr ngbaan.

³⁵ Binib aah ηun kina na, le bi dan bi nan lik budabu ηa na, le ki fuu ni Yesu chee, ki kan uja u tiyayaar nyan u ni na ka Yesu chee ki cheer ki pee tiwanpeenkaan, kaa ki chuun uηmeen. Le ijawaan chuu bi.

³⁶ Le binib bi kan Yesu aah cha uja ngbaan pɔɔk pu na, tuk bi waah ηa pu na.

³⁷ Le Gerasiin aatiŋ aanib, ni itingbaan mɔmɔk aanib san ijawaan pam. Nima le bi ganj Yesu ke u nya baatiŋ ni. Le u koo buɗɗɔb ni ke u gir buen nnyusakpem aadapuul.

³⁸ Le uja u tiyayaar nyan u ni na ganj Yesu ke u cha u dii u.

Le Yesu aa kii, ki bui u,

³⁹ “Gir kun ki ti tuk binib Uwumbɔr aah tun litukpaan tii si pu na.”

Le u siir, ki bɔ dii waatiŋ ngbaan ni, ηipepel mɔmɔk, ki tuk binib Yesu aah tun litukpaan pu tii u na.

Yesu aah cha upii ubaa pɔɔk aan ki fikr upiibo nkun ni pu na

(Matiu 9.18-26; Mak 5.21-43)

⁴⁰ Yesu aah puur nnyusakpem na, kinipaak nan si kii u nima, ki kpa mpopiin ki gaa u.

⁴¹ Le uja ubaa, u ye mmeen aadiik ni aaninkpel, aan bi yin u ke Jairus na, dan nan gbaan kitin Yesu aanimbiin ni, ki ganj u ke u dan udo,

⁴² ke ubisabaan, u ye njibin kipiik ni njilee na bun, ki ban u kpo. Le Yesu dii u ki buen.

Waaah cha na, le kinipaak dii u ki mueni u.

⁴³ Le upii u fu tipiir njibin kipiik ni njilee taa door na bi nima. U nan chaa biteteeb chee, ki jin waamombil mɔmɔk doo. Bi ponn ni ubaa mu aa njmaa cha u pɔɔk.

⁴⁴ Le u dan Yesu aapuwɔb, le ki nan meeh waabɔkul aamɔjuul. Libuul ngbaan ni le u pɔɔk.

⁴⁵ Le Yesu baa ke, “Njma meeh mi?”

Le bi mɔmɔk nee ke baa meeh u. Le Piita ni binib bi bi u chee na bui u, “Ndindaan, kinipaak ngbaan mɔmɔk bi aa chee ki mueni si kina, le aa baa ke njma meeh si?”

⁴⁶ Le Yesu bui ke, “Unii ubaa le meeh mi. M bee ke mpɔɔn nyan m ni.”

⁴⁷ Le upii ngbaan nan bee ke waa bɔr. Ijawaan nan chuu u, le uwon gbaa. Le u dan nan gbaan Yesu aanimbiin ni, ki tuk u binib mɔmɔk aanimbil ni, budabu cha u meeh u na, ni waaah pɔɔk libuul ngbaan ni pu na.

⁴⁸ Le Yesu bui u, “Mbisal, saah gaa mi ki kii na, nima le cha aa pɔɔk. Li cha ni mpopiin.”

⁴⁹ Yesu aah len kina na, le unii ubaa nyan ni Jairus do ki tooh Jairus nsan pu, ki nan tuk u ke, “Aabisal kpo a. Taa ki cha Umɔmɔkr ngbaan njani falaa ki cha aado.”

⁵⁰ Le Yesu njun waaah len pu na, ki bui Jairus, “Taa san ijawaan. Aa yaa nj naadii baanja kan, u ga pɔɔk.”

⁵¹ Yesu aah fuu Jairus do na, le waa cha unii ubaa dii u ki koo ni, see Piita, ni Jɔnn, ni Jems, ni upiibo ngbaan aate ni una.

⁵² Le binib bi mɔmɔk bi lichiln ni na bi wii ikpowiil ki kaani. Le Yesu bui bi, “Taa wii man. Waa kpo. U geen la.”

⁵³ Le bi laa u pam. Bi bee ke u kpo la.

⁵⁴ Le Yesu chuu unjaal ki bui u, “Upiibo, fiin.”

⁵⁵⁻⁵⁶ Libuul ngbaan ni le waawiin ki gir koo u ni, le u fii. Le ni gar ute ni una pam. Le Yesu bui bi ke bi taa tuk unii ubaa waaah nj pu na, le ki bui bi ke bi ti ubo ngbaan tijikaar u ji.

9

Yesu aah tun waadidiliib kipiik ni bilee pu na (Matiu 10.5-15; Mak 6.7-13)

¹ Yesu nan yin ni waadidiliib kipiik ni bilee ke bi kuun ni u chee, le ki tii bi mpɔɔn bi ti nyan tiyayaar aabɔnj mɔmɔk binib ni, ki mu cha bibum pɔɔk;

² le ki tun bi, bi ti li tuk binib Uwumbɔr aanaan aabɔr, ki cha bibum pɔɔk, le ki bui bi,

³ “Ni taa li tu lisachuln aatuln libaa. Ni taa li joo kijaangbeek, ki taa li joo litaakɔr, ki taa li joo tijikaar, ki taa li joo njimombil, ki taa li joo njibɔkul njilee.

⁴ Naah ti koo lidichal li ponn ni na, ni li bi li ponn ni ki ti saa bundaln ni ga nyan kitin ngbaan ponn ni na.

⁵ Kitin kibaa aanib yaa kaa gaa nimi kan, ni nyan nima ki kpaar nitaa aatatan ki lii nima. Nimina le ga li ye nsurm ki tii bi.”

⁶ Yesu aah tuk waadidiliib kina ki doo na, le bi siir ki bɔ dii ntim ni, ki mooni tibɔnyaan tee. Baah buen nimɔk na, le bi cha bibum pɔɔk.

Ubɔr Herod aah len pu joo cha Yesu wɔb na (Matiu 14.1-2; Mak 6.14-29)

⁷Ubər Herod nan n̄un Yesu aah n̄a pu na, kaa nyi waah ye udaan u na. Bibaa len ke J̄onn le fikr nkun ni,

⁸bibaa mu len ke Elaija, bibaa mu len ke n-yaayoonn na aabənbr ubaa le fikr.

⁹Le Herod bui ke, “M nan chuu gii J̄onn aayil. Maah n̄un u aabər na, u ye n̄ma?” le ki ban ke u kan u.

*Yesu aah kpiin binib n̄ichur n̄ijmu pu na
(Matiu 14.13-21; Mak 6.30-44; J̄onn 6.1-14)*

¹⁰Le Yesu aakpambalb ki gir ni, ki nan tuk u baah n̄a pu na. Le u di bi buen Betseda aatiñ ni, bima bibaa.

¹¹Le kinipaak ngbaan n̄un ke u buen nima. Le bi mu paan u pu. Le u gaa bi, ki tuk bi Uwumbər aanaan aabər, le ki cha bi ponn ni bi ye bibum na p̄ək.

¹²Nwiin aah ban mu lir na, le waakpambalb kipiik ni bilee na dan nan bui u, “Ti bi kip̄ək ni la; cha kinipaak ngbaan buen itingbaan ni, ki ti ban tijaakar ni nkookoo yaan.”

¹³Le u bui bi, “Nimi nibaa tii bi tijaakar man, bi ji.”

Le bi bui u, “N̄iboroboro kpin n̄ijmu ni ijan ilee baanja le bi. Aa ban ke ti buen ti daa tijaakar ti ga n̄eer binib ngbaan m̄əm̄ək na aa?”

¹⁴Bijab ngbaan ga nan li fuu n̄ichur n̄ijmu.

Le u bui waakpambalb ke bi cha kinipaak ngbaan kal kitin̄ n̄jikpuk n̄jikpuk, piñ̄mu piñ̄mu.

¹⁵Le waakpambalb n̄a kina, ki cha bi m̄əm̄ək kal.

¹⁶Le u yoor n̄iboroboro kpin n̄ijmu, ni ijan ilee ngbaan, le ki waan lik paacham, ki doon Uwumbər, ki gii, le ki di tii waakpambalb ke bi yakr siin kinipaak ngbaan m̄əm̄ək aanimbiin ni.

¹⁷Le bi m̄əm̄ək n̄man ki bab. Baah n̄man ki bab ki gur ni na, le waakpambalb yoor tijaakar ti gur na, ki gbiin tib̄əkur kipiik ni tilee.

*Piita aah len Yesu aabər pu na
(Matiu 16.13-19; Mak 8.27-29)*

¹⁸Kitaak kibaa daal, le Yesu nan bi mee Uwumbər ubaa. Waadidiliib mu bi u chee. Le u baa bi, “Kinipaak ngbaan bui ke m ye n̄ma?”

¹⁹Le bi bui u, “Bibaa len ke aa ye J̄onn u nan muini binib n̄nyun ni na, le biken mu len ke aa ye Uwumbər aabənbr Elaija u nan bi n-yaayoonn na la; biken mu len ke n-yaayoonn na aabənbr ubaa le fikr nkun ni.”

²⁰Le u baa bi, “Nimi nibaa len ke m ye n̄ma?”

Le Piita bui u, “Aa ye Uwumbər Aanii Kristo u ga gaa timi lii na la.”

*Yesu aah tuk bi waah ga ji falaa pu na
(Matiu 16.20-28; Mak 8.30-9.1)*

²¹Le u sur bi mbam̄m̄ ke bi taa tuk unii ubaa,

²²le ki bui bi, “Min Unib̄n Aabo ga ji falaa sakpen. Juu yaab aaninkpiib, ni Uwumbər aatotoorninkpiib, ni Uwumbər aakaal aam̄m̄ək̄b ga yii mi, ki ku mi. Iwiin itaan daal le Uwumbər ga fikr mi nkun ni.”

²³T̄o, u nan bui waadidiliib ni kinipaak ngbaan, “Unii yaa ban u dii mi kan, u yii ubaa, ki yoor waad̄puinkoo iwiin m̄əm̄ək̄ aan ki li dii mi.

²⁴Unii um̄ək̄ kaan n̄maa kpo m pu na kan, waam̄fal ga bee ȳli la. Unii um̄ək̄ ga n̄maa kpo m pu na kan, u ga kan lim̄fal li kaa kpa ndoon na.

²⁵Unii yaa kan dulnyaa wee ni aawan m̄əm̄ək̄, ki lann waam̄fal, ki w̄n̄ kan, ba aanyoor le u kan?

²⁶Unii yaa san inim̄əon m ni maaliin chee u tuk binib biken kan, min Unib̄n Aabo ga nan yii udaan ngbaan. M ga gir ni, ki li kpa m ni Nte

Uwumbør aapɔɔn. Uwumbør aatuuntiib bi ye chain na mu ga nyun mi. N-yoonn ngbaan le m ga yii udaan ngbaan.

²⁷ M tuk nimi mbamɔn la, binib bi si do na ponn ni bibaa aan kpo see bi puen kan Uwumbør aanaan waahr.”

Yesu aawon aah kpeln pu na

(Matiu 17.1-8; Mak 9.2-8)

²⁸ Waah len kina na, ni naahn iwiin iniin aapuwɔb le u di Piita, ni Jɔnn, ni Jems, ki di jon lijool paab, u ti mee Uwumbør.

²⁹ Waah bi mee Uwumbør na, le unimbil wɔb kpeln. Le waawanpeenkaan mu kpeln tiwanpipiln ni ga li deer aanimbil na.

³⁰⁻³¹ Le bi kan bijab bilee bi wiin chain na bi len u chee tibør. Bi nan ye n-yaayoonn na aabɔnabtiib Moses ni Elaija la. Bi nan len waah ga ɲa Uwumbør aageehn ki kpo Jerusalem ponn ni pu na.

³² Le ngeen joo Piita mam. Baah finn na, le bi kan Yesu aah wiin chain pu na, ki kan bijab bilee bi si u chee na.

³³ Bijab bilee ngbaan aah siir cha u na, le Piita bui u, “Ndindaan, taah bi do na, ni ɲan. Cha ti ɲa ɲiboɔ ɲitaa, ki di libaa tii si, ki di liken tii Moses, ki di liken tii Elaija.” Piita aah len kina na, waa nyi waah len ti cha ni wɔb na.

³⁴ Waah laa bi len kina na, le ntaalangbam dan nan biin bi pu. Mu aah biin bi pu na, le ijawaan chuu Yesu aadidiliib ngbaan.

³⁵ Le nneel len ntaalangbam na ni ke, “Maabo u m lee u na sɔ. Li ɲun waah len pu na man.”*

³⁶ Nneel ngbaan aah len ki ti doo na, bi nan kan Yesu baanja le si. Le bi joo tibør ngbaan bima baanja, kaa tuk unii ubaa n-yoonn ngbaan baah kan pu na.

Yesu aah nyan libimbikl ubo ni pu na

(Matiu 17.14-18; Mak 9.14-27)

³⁷ Kitaak aah woln na, le bi sunn ni lijool ngbaan taab. Le kinipaak sakpen tooh u nsan ni.

³⁸ Le kinipaak ngbaan ponn ni uja ubaa teen ke, “Umɔmɔkr, m ganj si, san ɲjapɔɔn kinimbaak. U ye maabobaal la.

³⁹ Libimbikl le lir u ki cha u tar, ki cha uwon gbaa, le umɔb ponn ni puk tipupukr, ki liin u nsin sakpen, kaa ban li di u lii.

⁴⁰ M ganj saadidiliib ke bi nyan u libimbikl ngbaan. Bi mu aa ɲmaa nyan u.”

⁴¹ Le Yesu bui ke, “Nimi dandana aanib, naa gaa Uwumbør ki kii, ki mu aa dii u mbamɔm. Ni ban ke m yunn ni chee kinye pu, aan ki li kpa limor ni pu?” le ki tuk ubo ngbaan aate, “Li joo ni aajapɔɔn ngbaan m chee.”

⁴² Le ubo ngbaan aah choo na, libimbikl lii u kitiɲ, le ki cha uwon gbaa sakpen. Le Yesu kae libimbikl ngbaan, ki cha ubijabo ngbaan pɔɔk, le ki di u giin tii ute.

⁴³ Baah kan Uwumbør aah kpa mpɔɔn sakpen pu na, le ni gar kinipaak ngbaan mɔmɔk pam.

Yesu aah ki tuk waadidiliib waakun aabør pu na

(Matiu 17.22-23; Mak 9.30-32)

Naah gar binib ngbaan mɔmɔk kina na, le Yesu bui waadidiliib,

⁴⁴ “Bi ga di min Unibɔn Aabo ɲa binib aanjal ni la. Cha tibør timina koo nitafal ni man.”

⁴⁵ Le baa bee taatataa. Uwumbør le bør taatataa ke bi taa bee. Le baa kaa ke bi baa Yesu taatataa.

* 9:35 : Lik Aisaya 42.1.

*Ulau ye uninyuun?**(Matiu 18.1-5; Mak 9.33-37)*

⁴⁶ Le waadidiliib kpak tɔb kinikpapak ke ulau ye uninyuun bi ponn ni.

⁴⁷ Le Yesu bee baah dak pu na, le ki di ubo siin ubaa chee,

⁴⁸ Le ki tuk bi, “Unii umək gaa ubo wee maayimbil pu na kan, u gaa mi le na. Unii umək gaa mi na kan, u gaa Uwumbɔr u tun ni mi na le na. Unii u ye uwaatiir ni ponn ni na, uma le ye uninyuun.”

*Taa kiir unii u tun Uwumbɔr aatuln na**(Mak 9.38-40)*

⁴⁹ Le Jɔnn tuk Yesu, “Ndindaan, ti kan unii ubaa nyan tiyayaar binib ponn ni, saayimbil pu. U mu aa dii timi, nima le ti bui u ke u di cha.”

⁵⁰ Le Yesu bui u, “Taa ki tuk u ke u di cha. Unii u kaa ye nimi aadin na si nichan ni la.”

Samaria yaab bibaa aah yii Yesu pu na

⁵¹ Bundaln Yesu ga gir buen paacham na peen ni. Le u pɔk ubaa ke u buen Jerusalem,

⁵² le ki tun bitutum ke bi loln u pu nsan. Le bi buen, le ki ti fuu Samaria yaab† aatin kibaa ponn ni, bi ti gor kiir u.

⁵³ Le kitin ngbaan ni aanib kan ke u ban u buen Jerusalem. Nima le bi yii u.

⁵⁴ Waadidiliib Jems ni Jɔnn aah kan ke bi yii u na, le bi baa u, “Tidindaan, aa ban ke ti mee Uwumbɔr aan mmii nyan paacham ki gaa bi [ke Elaija aah nan ŋa pu na aal]?”

⁵⁵ Yesu nan fenn ton Jems ni Jɔnn le ki kae bi, [ki bui bi, “Naa nyi Mfuur Nyaan mu yeh nimi na aah bi pu na.

⁵⁶ Min Unibɔn Aabo aa dan m nan ku binib. M dan ke m nan gaa bi lii la.”] Le bi buen kitin kiken ni.

*Binib bi ban ke bi dii Yesu na**(Matiu 8.19-22)*

⁵⁷ Baah cha na, le uja ubaa dan nan bui Yesu, “M ga dii si saah cha nin chee na mək.”

⁵⁸ Le Yesu bui u, “Inɔk kpa yaah koo ibuu i ponn ni na. Inyoon i laani paacham na mu kpa yaadil. Min Unibɔn Aabo aa kpa maah ga doon nin chee na.”

⁵⁹ Le Yesu tuk uja uken, “Li dii mi.”

Le u bui u, “Ndindaan, m mee si nsan, cha m buen ti sub nte waahr, aan ki nan dii si.”

⁶⁰ Le Yesu bui u, “Cha bitekpiib sub tɔb. Si ma kan, aa li cha ti moon Uwumbɔr aanaan aabɔr.”

⁶¹ Le uja uken mu tuk Yesu, “Ndindaan, m ga dii si la. M mu mee si nsan, cha m buen ti chɔi maachiln ni aanib waahr, aan ki nan dii si.”

⁶² Le Yesu bui u, “Unii yaa joo unaaja ko kisaak ki lik puwɔb kan, waa ŋeer Uwumbɔr aanaan ni aatuln.”‡

10*Yesu aah tun waadidiliib imonko itaa ni kipiik pu na*

¹ Nee aapuwɔb le Tidindaan nyan bijab imonko itaa ni kipiik ki kpee, le ki tun bi bilelee ke bi loln u pu nsan, ki ti koo waah ga buen ntim mu mɔmɔk ni na.

† 9:52 : Samaria yaab ni Juu yaab aakaasisik ni aa nan mɔ. ‡ 9:62 : Naataata le ye ke unii yaa kaa gaa Uwumbɔr aatuln injaal ilee kan, waa ŋeer u tun li.

² U bui bi, “Idi biir le ki wiir. Bidicheeb aa wiir. Nima pu na, ni li mee kisaak aadindaan man ke u tun bidicheeb bi ti chee waajikaar.

³ Li cha man. Maah tun nimi na, ni ga li bi ke ipihbi i bi n̄isapol aakaasisik ni na la.

⁴ Ni taa li joo n̄imombil aataakɔr, ki taa tun n̄itun, ki taa li joo n̄inaatak, ki taa sil n̄san ni ki doon unii ubaa.

⁵ Ni yaa koo lidichal ni kan, n̄jan aawan le ye ke ni bui bi, ‘Uwumbɔr aanyoor bi lidichal lee aanib pu.’

⁶ Uninyaan yaa bi nima chee kan, Uwumbɔr aanyoor ga li bi u pu. Uninyaan yaa kaa bi kan, Uwumbɔr aanyoor ga gir ni ni pu.

⁷ Lidichal libaa aanib yaa gaa nimi kan, ni li bi nima ki ti saa buyoonn ni ga nan nya na, ki taa jir lidichal. Ni li ji ki li nyu baah ga tii nimi ni na; ututunn m̄m̄ɔk n̄eer waapar.

⁸ Ni yaa koo kitin̄ kibaa ni aan bi gaa nimi kan, ni li ji baah ga tii nimi ni na,

⁹ ki bui bi ke, ‘Uwumbɔr aanaan peen ni nimi la,’ ki cha bibum bi bi nima na p̄ɔk.

¹⁰ Ni yaa koo kitin̄ kibaa ni, aan baa gaa nimi kan, ni bɔ dii ki ponn ni ki bui ke,

¹¹ ‘Nimi aatin̄ aatatan ti bi titaapɔtan ni na, tima le ti kpaar lii do chee na, ni li ye nsurn ki tii nimi. Ni li nyi ke Uwumbɔr aanaan peen ni, le ni yii.’

¹² M tuk nimi la, bundaln̄ Uwumbɔr ga ji binib tibɔr na, binib ngbaan aatafadaan ga jer Sodom aatin̄ aanib aatafadaan.”

Binib bi kaa kpeln̄ baabimbin na aabɔr

(Matu 11.20-24)

¹³ “Korasinn̄ aatin̄ aanib, tibɔbir bi ni pu. Betseda aatin̄ aanib, tibɔbir bi ni mu pu; ba pu? m̄ yaa ba nan tun lijn̄jiir aatun Taya ni Saidonn̄ aatim̄ aanib aakaasisik ni ke maah tun lijn̄jiir aatun nikaasisik ni pu na kan, bi ba ga kpeln̄ baabimbin ni yunn, ki li pee tiwanpeenkaan ni saak kuub na, ki di nfatan puŋ biyil, aan ki m̄ɔk ke bisui bii baatunwanbir pu.

¹⁴ Bundaln̄ Uwumbɔr ga ji binib tibɔr na, nimi aatafadaan ga jer Taya aatin̄ aanib ni Saidonn̄ aatin̄ aanib aatafadaan.

¹⁵ Nimi Kapenaum aatin̄ aanib ma kan, bi ga yoor nimi paacham aa? Aayii. Bi ga sunn̄ nimi tataab tataab la.”

¹⁶ Yesu nan tuk waadidiliib, “Unii u n̄un̄ nimi aabɔr na kan, u n̄un̄ maabɔr le na. Unii u yii nimi na kan, u yii mi le na. Unii u yii mi na kan, u yii Uwumbɔr u tun ni mi na le na.”

Waadidiliib imonko itaa ni kipiik na aah gir ni pu na

¹⁷ Le bijab imonko itaa ni kipiik ngbaan gir ni Yesu chee ni mpopiin, ki nan bui u, “Tidindaan, tiyayaar mu kii timi aamɔb, saayimbi pu.”

¹⁸ Le u bui bi, “M kan kinimbɔn̄ nyan ni paacham ki n̄a yɔli ke utaal aah moor ki lir pu na.

¹⁹ Lik man, m̄ tii nimi mpɔɔn, ni ti taa ikuub ni inyoohn pu, ki tii nimi mpɔɔn, ni nyan̄ timi aadin̄ kinimbɔn̄ aapɔɔn m̄m̄ɔk, le tiwan̄ nibaa aan n̄maa n̄a nimi nibaa.

²⁰ Tɔ, tiyayaar aah kii nimi aamɔb na, ni taa cha nima baan̄ja le li ye nimi aapopiin. Nimi aayimbi aah n̄mee paacham na le ye mpopiin mbamɔm̄.”

Yesu aah kpa mpopiin sakpen pu na

(Matu 11.25-27; 13.16-17)

²¹ N-yoonn̄ ngbaan le Uwumbɔr Aafuur Nyaan cha Yesu kpa mpopiin pam, ki bui ke, “Nte Uwumbɔr u ye paacham ni taab Aadindaan na, aa bɔr tibɔr

timina bilankpalb ni binimbiwolm, le ki di mək chapəntiib, nima le m pak si. Nte, saageehn le na, nima le cha aa ɲa kina.

22 “Nte Uwumbər le tii mi tiwan məmək. Ubaa aa nyi min Uwumbər Aajapəon aah ye udaan u na, see Nte Uwumbər. Ubaa mu aa nyi Nte Uwumbər aah ye udaan u na, see min Ujapəon. Binib bi m ban ke m di Uwumbər mək bi na, bi mu nyi u.”

23 Le u fenn ki toɲ waadidiliib, ki bui bi libəəl ni, “Uwumbər aanyoor bi ni pu, ninimbil aah kan tiwan ni na pu.

24 M tuk nimi la, Uwumbər aabənabtiib ni bibərb bi wiir na nan ban bi kan naah kan tiwan ni na, kaa kan. Bi nan ban bi ɲun naah ɲun tibər ti na, kaa ɲun ti.”

Samaria aatiɲ aaninyaan aah ɲa pu na

25 Le uja u nyi Uwumbər aakaal mbamən na ubaa fii sil ki pen Yesu nlan, ki baa u, “Uməmək, m ga ɲa kinye ki kan liməfal li kaa kpa ndoon na?”

26 Le Yesu baa u, “Ni ɲmee kinye Uwumbər aakaal ponn ni? Aa karn kinye?”

27 Le u bui u, “Ni ɲmee ke, ‘Aa li gee Aadindaan Uwumbər aasui məmək ni, ni saawiin məmək, ni saapəon məmək, ni saalandak məmək, ki li gee aana aabo ke saah gee aabaa pu na.’ ”

28 Le Yesu bui u, “Aa len mbamən la. Li ɲani kina, le aa ga kan liməfal.”

29 Le u ban ke u li kpa mbamən, le ki baa Yesu, “Nma ye nna aabo?”

30 Le Yesu bui u, “Uja ubaa nan nyan Jerusalem ki cha Jeriko. Waah cha na, le u ti lir bifiirb aɲaɲal ni. Le bi chuu peer waawanpeenkaan ki gbaa u, le u ti ban u kpo. Le bi siir cha u.

31 Naah kpee siib na, le Uwumbər aatotoor ubaa mu jer nima, ki kan u. Waah kan u na, le u gəlɲ u ki jer.

32 Le Liifai* aanii ubaa mu paan ni, ki nan jer nima, le ki kan u, le ki mu gəlɲ u ki jer. 33 Le Samaria† aatiɲ aanii ubaa mu cha waasachuln, ki nan fuu nima chee. Waah kan u na, le kinimbaak chuu u.

34 Le u buen u chee, ki di nnyək ni nkpan meen ibuun ngbaan, ki di ɲitan po u, le ki di u diɲ uma ubaa aabon pu, ki di u buen tichaandir ponn ni, ki ti lik u nima.

35 Le ni woln kitaak le u di ɲimombil tii tichaandirdaan, le ki bui u, ‘Lik u tii mi. Aa yaa jin ɲimombil ɲi jer ɲimina kan, m nan gir ni kan, m ga nan pa si.’ ”

36 Le Yesu baa nkaal aaməmək ngbaan, “Uja u lir bifiirb aɲaɲal ni na, bijab bitaa ngbaan ponn ni, ulau tee ye una aabo? Aa dak kinye?”

37 Le u bui u, “Unii u san u kinimbaak na le ye una aabo.”

Le Yesu bui u, “Li cha ki mu li ɲani kina.”

Yesu aah mann Mata ni Mari pu na

38 Tə, Yesu ni waadidiliib aah chuu lisachuln pu na, le bi ti fuu kitin kibaa ponn ni. Le upii u bi yin u ke Mata na gaa u waadichal ni.

39 Mata nan kpa naal ubaa, bi yin u ke Mari. Le Mari ka Yesu chee, ki pel waah len pu na.

40 Mata le tun tichann aatuln ki bi gonni ki ti bak. Nima le u dan nan bui Yesu, “Ndindaan, nnaal cha mi baanja le channi nimi tichann kaa ter mi. Aatafal aa bi ni ni ii? Bui u ke u ter mi.”

41 Le Tidindaan bui u, “Mata, Mata, aa cha tiwan sakpen le muk si ki ɲa si ilandak.

* **10:32** : Liifai yaab nan tun lituln Uwumbər Aadichal ni la. † **10:33** : Samaria yaab ni Juu yaab aakaasisik ni aa nan mə.

⁴² Tiwan nibaa baanja le aa lann. Mari aah lee ni na le njan. Ubaa aan nyan waah lee ni na u chee.”

11

Yesu tuk bi baah ga mee Uwumbør pu na

(Matiu 6.9-13; 7.7-11)

¹ Kitaak kibaa daal, le Yesu nan bi nibaa chee ki bi mee Uwumbør. Waah mee u ti doo na, le waadidiliib ponn ni ubaa bui u, “Ndindaan, mæk timi taah ga mee Uwumbør pu na, ke Jønn u nan muini binib nnyun ni na aah nan mæk waadidiliib pu na.”

² Le Yesu bui bi, “Ni yaa mee Uwumbør kan, ni bui ke, ‘Tite Uwumbør [u bi paacham na,] cha binib li san saayimbil; cha saanaan dan.

[Bi li njan saageehn dulnyaa wee ni, ke baah njan paacham pu na.]

³ Tiin timi din aawiin aajikaar.

⁴ Cha timi aatunwanbir pinn timi; ba pu?

ti mu di cha pinn binib bimæk koo timi aataani ni na.

Taa cha ti kan ntɔŋ.

[Nyan timi tibɔbir ni.] ”

⁵ Le Yesu ki bui bi, “Ni ponn ni ubaa yaa buen aajɔ do kinyetaasiik ki ti sil lipaal ki bui u, ‘Njɔ, pinn mi njiboroboro kpin njitaa;

⁶ njɔ ubaa chuun fuu ni ndo; m mu aa kpa tijiir tibaa m tii u’ kan,

⁷ le aajɔ u bi kidiik ni na ga bui si, ‘Taa muk mi. M ni maabilb doon ki lanj kidiik a. Maan njmaa fii ki tii si.’

⁸ Naa ye kijɔtiik pu le u ga fii ki tii si. Aa yaa ganji u ki ganji u ki muk u kan, nima le ga cha u fii ki tii si saah ban pu na mɔmæk.

⁹ Nima pu na, m tuk nimi la, ni li mee Uwumbør man, le u ga tii nimi. Ni li ban Uwumbør chee man, le ni ga kan. Ni li kpaar jaalenj man, le u ga piir tii nimi.

¹⁰ Unii umæk mee Uwumbør na, u ga tii u. Unii umæk ban na, u ga kan. Unii umæk kpaar jaalenj na, u ga piir tii u.

¹¹ Ni ponn ni ubaa aabo yaa mee si maab kan, aa ga di litakpal tii u uu? U yaa mee si ujan kan, aa ga di uwaa tii u uu?

¹² U yaa mee si likoojiln kan, aa ga di unyoohn tii u uu?

¹³ Nimi titunwanbirdam yaa tee nyi ipiin i njan na ki tii nimi aabim kan, njmaninkabaa Nite Uwumbør u bi paacham na le aan di Waafuur Nyaan tii binib bi mee u ki ban mu na aa?”

Binib bibaa aah sii Uwumbør Aafuur Nyaan pu na

(Matiu 12.22-30; Mak 3.20-27)

¹⁴ Uja u tiyayaar cha u njan ubir na nan bi nima chee. Le Yesu nyan tiyayaar ngbaan u ni, le u len, kaa ki ye ubir. Le ni gar kinipaak ngbaan pam.

¹⁵ Bi ponn ni bibaa mu bui ke kinimbɔŋ ki bi yin ki ke Beelsebul, u ye tiyayaar aayidaan na, le tii u mpɔɔn ke u nyan tiyayaar binib ni.

¹⁶ Bibaa mu tɔŋ u ki ban ke u tun lijnjiir aatuln ki mæk bi ke u ye Uwumbør Aanii.

¹⁷ Le u bee baah dak pu na, le ki bui bi, “Nnaan mubaa ni aanib yaa jaa tɔb kijaak kan, nnaan ngbaan ga bee yɔli la. Lidichal libaa ni aanib mu yaa jaa tɔb kijaak kan, bi ga lir la.

¹⁸ Ni len ke Beelsebul u ye tiyayaar aayidaan na le tii mi mpɔɔn ke m nyan tiyayaar binib ni. Tiyayaar aayidaan kinimbɔɔn yaa ŋa kina kan, ki jan kibaa kijaak la. Kaanaan ga ŋa kinye aan ki sil?

¹⁹ Ni yaa len ke tiyayaar aayidaan Beelsebul le tii mi mpɔɔn ke m nyan tiyayaar binib ni kan, ŋma tii nimi aanib mu mpɔɔn ke bi nyan tiyayaar binib ni? Nimi aanib aah ŋani pu na le ga mɔk ke ni kpa mbamɔn aan naa kpa.

²⁰ Mma kan, Uwumbɔr aapɔɔn pu le m nyani tiyayaar binib ni. Nima le mɔk ke Uwumbɔr aanaan fuu ni ni chee.

Yesu aah nyan kinimbɔɔn ki bii kaawan pu na

(Matiu 12.29; Mak 3.27)

²¹ “Liwɔkl li kpa tijawan sakpen na yaa lik waadichal kan, ubaa aan bii waawan.

²² Le unii u kpa mpɔɔn jer u na yaa lir u pu ki nyan u kan, u ga gaa waajawan ti ter u na mɔmɔk, ki ji waawan.

²³ “Unii u kaa dii mi na kan, u ye maadin la. Unii u mu kaa kuuni binib tii mi na kan, u yaani bi la.”

Tiyayaar aah ga gir ni pu na

(Matiu 12.43-45)

²⁴ “Tiyayaar yaa nyan unii ni kan, ti ga li chuun gɔr nnyun aah kaa bi kipɔɔk ki ponn ni na, ki ban taah ga kal nin chee ki fuur na, kaan kan. Le ti ga len ke, ‘M ga gir kun maah nan nyan unii u ponn ni na la.’

²⁵ Le ti ga gir ni ki nan kan ke bi toor taakookoo yaan, le ni ŋan.

²⁶ Le ti ga buen ki ti joo ni tiyayaar tilole ti bir ki jer ti na. Le ti mɔmɔk ga koo unii ngbaan ponn ni, ki ga li bi u ponn ni, le ki ŋa u yɔli ki jer waah nan bi njan na pu na.”

Binib bi kpa Uwumbɔr aanyoor mbamɔm na

²⁷ Yesu aah len kina na, le kinipaak ngbaan ponn ni upii ubaa len mpɔɔn pu, “Uwumbɔr aanyoor bi upii u ma si ki tii si libiil na pu.”

²⁸ Le Yesu bui ke, “Binib bi ŋun Uwumbɔr aabɔr ki kii ti na, Uwumbɔr aanyoor bi bima le pu.”

Baah ban ke Yesu tun lijnjiir aatuln pu na

(Matiu 12.38-42)

²⁹ Kinipaak aah kuun ni Yesu chee na, le u bui ke, “Dandana aanib ye binib bi bir na la. Bi ban ke m mɔk bi lijnjiir aawan, aan bi nin gaa mi ki kii. Uwumbɔr aah nan ŋa lijnjiir aatuln ki ŋa waabɔnabr Jona pu na, lituln limina aaboln le bi ga kan. Maan mɔk bi lijnjiir aawan niken.

³⁰ Uwumbɔr aah nan ŋa Jona pu na, ni nan ye limɔkl le ki tii Ninefa aatin aanib. Kina le waah ga ŋa min Unibɔn Aabo pu na ga li ye limɔkl ki tii dandana aanib ngbaan.

³¹ Seba aatin aapiibɔr nan nyan ni dandar ke u nan ŋun Ubɔr Solomonn aalan aaliin. Min u jer Solomonn na bi do la, le naa ŋun maaliin. Bundaln Uwumbɔr ga ji binib tibɔr na, upiibɔr ngbaan aah nan ŋa pu na, nima le ga mɔk ke dandana aanib aabɔr bii.

³² Jona nan tuk Ninefa aatin aanib Uwumbɔr aabɔr, le bi kpeln baabimbin. Min, u jer Jona na le tuk dandana aanib Uwumbɔr aabɔr, le baa kpeln baabimbin. Bundaln Uwumbɔr ga ji binib tibɔr na, Ninefa aatin aanib aah nan kpeln baabimbin pu na, nima le ga mɔk ke dandana aanib aabɔr bii.”

Tiwon aawiihn

(Matiu 5.15; 6.22-23)

33 “Unii yaa see karyaa kan, waan di u di bɔr, kaan di lisambil chin u pu. U ga di u tɔŋ tiwan paab la, le u li wiin binib bimək koo ni na chee, bi li waa.

34 Aanimbil ye saawon aakaryaa la. Aanimbil yaa woln ke aa dii Uwumbɔr aasan kan, saabimbin məmək gbii nwiihn la. Aanimbil yaa kaa woln kan, saabimbin gbii mbəmbəɔn la.

35 Li nyi ki taa cha nwiihn mu bi aa ni na li ye mbəmbəɔn.

36 Saabimbin məmək yaa gbii nwiihn, kaa bəɔn nibaa chee kan, aa ga li bi nwiihn ni mbaməm. Ni ga li bi ke karyaa u wiin chain na aah ga woln saah bi nin chee na pu na la.”

*Yesu aah galn Farisii yaab ni ikaal aaməməkɔ pu na
(Matu 23.1-36; Mak 12.38-40)*

37 Yesu aah len kina ki ti doo na, le Farisii aanii ubaa bui u ke u dan udo ki nan ji tijiikaar. Le u koo waadichal ni, ki kal ki bi ji.

38 Le Farisii aanii ngbaan kan ke Yesu ji kaa nji ujaal. Le ni gar u.

39 Le Tidindaan bui u, “Nimi Farisii yaab, ni nji tiyir ni nisambil aapuwəb mbaməm, kaa nji ni ponn ni. Kina le ni ban ke binib bui ke ni ye bininyaam; nisui ponn ni mu gbii kinaayuk aatuln ni titunwanbir.

40 Nimi bijɔrb bimina, Uwumbɔr u nan naan tiwon na, uma le naan nisui mu.

41 Di naah kpa tiwan ni na tii bigiim, ki di nibaa mu tii bi. Ni yaa nja kina kan, tijiɔŋ tibaa aan ki li bi ni chee.

42 “Nimi Farisii* yaab, tibəbir bi ni pu; ba pu? ni yakr tikpifar nfum kipiik le ki nyan nibaa le di tii Uwumbɔr, kaa njan ni njan na, kaa gee Uwumbɔr. Ni njan ke ni li njan ni njan na, ki li gee Uwumbɔr, ki yakr nimi aawan mu ki di tii u.

43 “Nimi Farisii yaab, tibəbir bi ni pu; ba pu? ni gee ke ni kal bininyuum aakakaa chee mmeen aadir ni, ki gee ke binib doon nimi mbaməm kinyan ni.

44 Tibəbir bi ni pu. Ni naahn njikaakul nji bəɔ na, nji binib chuun taar nji pu, kaa nyi na.”

45 Le Uwumbɔr aakaal aaməməkɔr ubaa bui u, “Uməməkɔr, saah len kina na, aa sii ti mu la.”

46 Le Yesu bui ke, “Nimi Uwumbɔr aakaal aaməməkɔb, tibəbir bi ni mu pu. Ni di nkaal mu pəɔ sakpen na, le ki di kpee Uwumbɔr aakaal pu, ki tuk binib ke bi li dii kina. Ni mu aa ter bi ke bi dii kina.

47 Tibəbir bi ni pu; ba pu? ni maa njikaakul ki tii Uwumbɔr aabənabtiib bi nan bi n-yaayoonn na. Niyaajatiib le nan ku bi.

48 Ni mu nyi baah nan ku bi pu na, ki mu kii baah nan nja pu na. Niyaajatiib le nan ku bi. Ni mu maa njikaakul tii bi.

49 Nima pu le Uwumbɔr aah kpa nlan pu na, u bui ke, ‘M ga tun bibənabr ni bitutum bi chee. Le bi ga ku ngem ki nja biken mu falaa.’

50 Buyoonn dulnyaa wee nan piin ki joo cha na, binib nan ku Uwumbɔr aabənabtiib. Linikul ngbaan məmək pu le Uwumbɔr ga daa dandana aanib aatafal.

51 Njan, bi nan ku Abel, le ki ku bininyaam ki joo cha, ki ti pii Uwumbɔr aabənabr Sekaria, u bi nan ku u, kitorok aabimbiln ni Uwumbɔr Aadichal aakaasisik ni na. Mbamən, m tuk nimi la, linikul ngbaan məmək pu le Uwumbɔr ga daa dandana aanib aatafal.

* 11:42 : Farisii yaab nan ye juu yaab bibaa bi aanimbil man ke binib li dii Moses aakaal na.

⁵² “Nimi Uwumbɔr aakaal aamɔmɔkb, tibɔbir bi ni pu. Naa mɔk binib Uwumbɔr aakaal mbamɔm. Nimi nibaa aa dii mu, le ki tee lej binib bi ban bi dii mu na nsan.”

⁵³ Yesu aah nyan nima chee na, le Uwumbɔr aakaal aamɔmɔkb, ni Farisii yaab kpak u kinikpakpak pam, ki baa u mbaan tibɔr ti wiir na pu,

⁵⁴ ki ban bi pen u nlan ki kan waataani aan ki galn u.

12

Yesu tuk waadidiliib ke bi li nyi binib bi ηmann bi na

(Matiu 10.26-27)

¹ Binib churbaka aah nan kuun Yesu chee ki ti taar tɔb pu pu na, le u bui waadidiliib, “Ni li nyi Farisii yaab aabimbin aah bi pu na, ki taa li bi kina man. Bi ηmanni ke bi ye bininyaam, kaa ye.

² Tibɔbɔrkaan mɔmɔk ga kpiir. Tibɔr timɔk bɔɔ na, ti ga nyan mpaan pu.

³ Naah loon len tibɔr ti mbɔmbɔɔn ni na, binib ga ηun ti nwiihn pu. Naah loon tibɔr ti binib aatafal ni kidiik ponn ni na, bi ga di ti moon lipaal.”

Ni li san Uwumbɔr baanja

(Matiu 10.28-31)

⁴ “Nimi bi ye njɔtiib na, m tuk nimi la, ni taa san binib ijawaan man. Bi ga ηmaa ku nimi aawon baanja la. Baan ki ηmaa ηa nimi nibaa.

⁵ M sur nimi naah ga li san u ijawaan na. Ni li san Uwumbɔr. U yaa ku binib kan, u kpa mpɔɔn ke u di bi ηa mmii mu kaan junna ni. Mbamɔn, m tuk nimi la, ni li san uma.

⁶ “Bi kooh iyaar ηmu janjan bilee la. Le Uwumbɔr aa suln i ponn ni ubaa aabɔr.

⁷ Ni taa san ijawaan man. Ni jer iyaar pam. Uwumbɔr nyi nimi aayikipir aakahm.”

Lem binib aanimbil ni ke aa ye Kristo yoo la

(Matiu 10.32-33; 12.32; 10.19-20)

⁸ “M tuk nimi la, unii umɔk len binib aanimbil ni ke min le ye Udindaan na, min Unibɔn Aabo mu ga len Uwumbɔr aatuuntiib aanimbil ni ke udaan ngbaan le ye miyoo.

⁹ Unii umɔk yii mi binib aanimbil ni na, m mu ga yii udaan ngbaan Uwumbɔr aatuuntiib aanimbil ni.

¹⁰ “Unii yaa bii min Unibɔn Aabo kan, Uwumbɔr ga ηmaa di cha pinn u. Unii yaa sii Uwumbɔr Aafuur Nyaan kan, Uwumbɔr aan di cha pinn u.

¹¹ “Bi yaa chuu nimi, ki di ηa mmeen aadir ni, bee ntim aaninkpiib aanimbiin ni, bi ti ji nimi tibɔr kan, ni taa baa nisui ni ke ni ga len kinye aan ki nyan nibaa tibɔr ni.

¹² N-yoonn ngbaan yaa fuu ni kan, Uwumbɔr Aafuur Nyaan le ga mɔk nimi naah ga len pu na.”

Uwankpadaan u ye ujɔr na

¹³ Kinipaak ngbaan ponn ni le uja ubaa tuk Yesu, “Umɔmɔkr, bui nkpel ke u yakr tite aafaal ki di min yaan tii mi.”

¹⁴ Le Yesu bui u, “Uja, ηma tii mi nsan ke m ji nimi tibɔr ki yakr lifaal tii nimi?”

¹⁵ Le ki tuk kinipaak ngbaan, “Ni li nyi man ki taa li kpa iniman. Unii yaa kpa liwangol li wiir na kan, nima le aan tii u limɔfal.”

¹⁶ Yesu nan ηakl bi liyataηakl ke, “Uwankpadaan ubaa aasaak nan ηa tijikaar ti wiir na.

¹⁷ Le u dak usui ni, ‘Maa ki kpa maah ga di maajikaar ŋa tiwan ni ponn ni na. M ga ŋa kinye?’

¹⁸ M ga ŋa kina la; m ga gbaa wii maapil mɔmɔk, ki ki maa ŋipil ŋi filk ki jer ŋimina na. M ga di maajikaar mɔmɔk ŋa ŋi ponn ni.

¹⁹ Le m ga bui mbaa, M kpa tijikaar ti ga fuu mi ŋibin sakpen na. M ga fuur, ki ji, ki nyu, ki li mɔɔni.’

²⁰ Tɔ, le Uwumbɔr bui u, ‘Si uɔr wee, kinyeek kee le aa ga kpo. Saah kuun liwangol limɔk siin na, ŋma ga li yeh li?’

²¹ “Kina le unii umɔk di liwangol bil kiir ubaa, kaa kpa liwangol Uwumbɔr chee na, u mu ye uɔr.”

Gaa Uwumbɔr ki kii mbamɔm man

(Matiu 6.25-34)

²² Le Yesu bui waadidiliib, “Nima le m tuk nimi, ni taa cha nimi aalandak li muk nimi tiwon aawan pu, ki taa li dak ke, ‘Ti ga ji ba? Ti ga peen ba?’

²³ Limɔfal bi tijikaar baanja pu la aa? Tiwon bi tiwanpeenkaan baanja pu la aa?

²⁴ Dakl lik ŋikakaa aah bi pu na. Naa ko tijikaar, ki mu aa chee ti, kaa kpa ŋipil, kaa kpa ŋiboo. Uwumbɔr le kpiini ŋi. Naa jer ŋi sakpen aa?

²⁵ Ni ponn ni ubaa ga ŋmaa muk waalandak aan ki yunn ki jer Uwumbɔr aah siin pu na aa?*

²⁶ Naah kaa ŋmaa ŋa tiwan ni kaa pɔɔ na, ba pu ni cha ilandak muk nimi ni gur na pu?

²⁷ Dakl lik mmopuun aah bi pu na. Mu aa tun lituln, ki mu aa fik tikokonn. M tuk nimi la, Ubɔr Solomon u nan pee tiwanpeenkaan nyaan na aawanpeenkaan aa nan ŋan ke mmopuun aah ŋan pu na. ²⁸ Timoor bi din, ki ga fe wu mmii fen, le Uwumbɔr ŋa ti mmopuun mu ŋan na. Waan tii nimi tiwanpeenkaan aa? Naa gaa Uwumbɔr ki kii mbamɔm. U ga tii nimi.

²⁹ Ni taa cha ninimbil li man tijikaar ni tiwanyukaan pu, ki taa cha ilandak li muk nimi.

³⁰ Tiwan ngbaan mɔmɔk pu le dulnyaa wee ni aanib bi kaa dii Uwumbɔr aasan na aanimbil man. Nite Uwumbɔr nyi ke ni ban tiwan ngbaan.

³¹ Ni cha ninimbil li man Uwumbɔr aanaan pu, le u ga di tiwan ngbaan mɔmɔk kpee nimi.”

Paacham aawankpal

(Matiu 6.19-21)

³² “Maanib bi bi siib na, ni taa san ijawaan man. Nite Uwumbɔr le ban ke u tii nimi nnaan. Waageehn le na.

³³ Ni kooh naah kpa tiwan ni na man, ki di ŋimombil ngbaan tii bigiim, aan ki li kpa ŋimombil ŋi kaan doo na. Ni ga li kpa liwankpal li kaan doo na paacham. Unaayuk ubaa aan buen nima. Njikaambil aan li bi nima ki bii ni.

³⁴ Saawankpal aah bi nin chee na, aasui mu bi nima chee la.”

Bitutum bi si kii na aayatarjakl

³⁵ “Ni gor nibaa pu man, ki see nimi aakaryaa mam,

³⁶ ki li bi ke bitutum bi si kii buyoonn bidindaan ga nya tibɔndinn aajikaar aajim ni, ki fuu ni na. U yaa nan fuu ni ki kpaar jaalen kan, libuul ngbaan ni le bi ga chuu piir tii u.

³⁷ Bitutum bi lik bidindaan aah ga fuu ni pu na, Uwumbɔr aanyoor bi bi pu. M tuk nimi mbamɔn la, u ga cha bi kal, ki ga di tijikaar siin binimbiin ni.

* **12:25** : Bee “...aan ki di lisan libaa kpee waafɔfɔk pu uu?”

³⁸ U yaa fuu ni kinyetaasiik, bee u yaa fuu ni likoojawiil yoonn, ki kan ke bi gor kan, Uwumbør aanyoor bi bi pu la.

³⁹ Ni nyi ke udichadaan yaa ba nyi buyoonn unaayuk ga fuu ni na kan, waa ba ga doon ki geen, u ba ga li ka lik, unaayuk ngbaan taa koo ni waadichal ni.

⁴⁰ Ni mu gor man; ba pu? buyoonn naan li dak ke m ga gir ni na, n-yoonn ngbaan le m ga gir ni.”

Ututunn u ηan na, ni u kaa ηan na
(Matiu 24.45-51)

⁴¹ Le Piita baa Yesu, “Ndindaan, aa ηakl liyatanηakl ngbaan ki tii timi baanja le aan aa ηakl ki tii binib məmək la?”

⁴² Le Tidindaan bui u, “Uyidaan ubaa yaa tii waatutunn ubaa tininkpir ke u li lik waachiln ni aanib ki tii bi tijikaar naah ηeer buyoonn na kan, ututunn ngbaan ga ηa kinye ki li kpa nlan, ki li tun waatuln mbaməm?”

⁴³ Udindaan yaa nan fuu ni ki mui waatutunn ηani uma udindaan aah ban pu na kan, Uwumbør aanyoor bi ututunn ngbaan pu.

⁴⁴ M tuk nimi mbaməm la, u ga tii u tininkpir u li lik waawan məmək.

⁴⁵ Tɔ, ututunn ngbaan mu yaa dak usui ni ke udindaan ga yunn, ki yaa piin ki gbaa ututunjeen aatotiib, bijab ni bipiib məmək, ki ji ki nyu ndaan gbii kan,

⁴⁶ udindaan ga gir ni buyoonn waan li dak ke u ga gir ni na, ki ga gbaa u ηinaalab mbaməm, ki ga di u ηa binib bi yii waaməb na aah bi nin chee na.

⁴⁷ “Ututunn u nyi udindaan aah ban pu na, kaa gor, kaa ηani kina na, bi ga gbaa u sakpen.

⁴⁸ Ututunn u kaa nyi udindaan aah ban pu na, ki tun lituln li ηeer ηinaalab aagbaan na kan, bi ga gbaa u siib la. Uwumbør yaa tii unii nlan sakpen kan, u ga li ban ke u di nlan ngbaan tun litunyaan jer biken. Uwumbør yaa tii unii tininkpir kan, u ga li ban ke udaan ngbaan tun ki jer biken aah tun pu na.”

Binib aah ga yakr tɔb chee Yesu pu pu na
(Matiu 10.34-36)

⁴⁹ “M dan m nan tuur mmii dulnyaa wee ni. Mu yaa puun gaal kan, m ba gee.

⁵⁰ M ga ji falaa ki ti nyan. Nsui aan doon see m jin falaa ngbaan ki ti doo.

⁵¹ Maah dan dulnyaa wee ni na, ni dak ke nima le ga cha binib məmək li kpaan kiməbaan aa? Aayii. M tuk nimi la, m pu le bi ga yakr tɔb chee.

⁵² Dandana ki joo cha, binib biηmu yaa bi lidichal libaa ni kan, bi ga yakr tɔb chee la. Bitaa ga kpak bilee bi gur na. Bilee ngbaan mu ga kpak bitaa na.

⁵³ Uja ga yakr ujaɔɔn chee; jaɔɔn mu ga yakr ute chee; upii mu ga yakr ubisal chee; bisal mu ga yakr una chee; upii mu ga yakr ubipuu chee; bipuu mu ga yakr uchapii chee.”

Baa bee Uwumbør aah ηani pu na
(Matiu 16.2-3)

⁵⁴ Le Yesu bui kinipaak ngbaan, “Ni yaa kan utaal yun ki bɔln liwilir wɔb kan, libuul ngbaan ni le ni ga bui ke, ‘Utaal ga nu la,’ le u nu.

⁵⁵ Libuln yaa nyan ni ηηangii aasikakl wɔb kan, le ni ga bui ke, ‘Kitotonη koo a,’ le ki koo.

⁵⁶ Nimi biηmarηmannim, kitiη ni paacham pu le cha ni beer naah ga li bi pu na. Ba ηa naa bee Uwumbør aah ηani pu dandana na?”

Aa yaa koo unii aataani ni kan, chuu utaal mala
(Matiu 5.25-26)

⁵⁷ “Ba ηa naa ηmaa dakl lik ki bee ni ηan na?”

⁵⁸ Aa ni unii yaa kpa tibər, u ban u di ti buen bibəjirb chee kan, chuu utaal mala, u taa kee fuu bi chee, ki taa di si ŋa biŋaal ni, bi di si ŋa kiyondiik ni.

⁵⁹ M tuk si la, saan nya nima ki nan saa buyoonn aa ga pa kooti ni aamombil məmək doo na.”

13

Kpeln nimi aabimbin man

¹ N-yoonn ngbaan le binib bibaa dan nan bui Yesu ke Galilee aatiŋ aanib aah nan bi toor kitork tii Uwumbər na, Pailat nan ku bi.

² Le Yesu baa bi, “Ni dak ke Galilee aatiŋ aanib ngbaan nan ye titunwanbirdam ki jer Galilee yaab biken aa? Nima le cha u ku bi ii?”

³ Aayii. M tuk nimi la, ni yaa kaa kpeln nimi aabimbin kan, ni məmək ga kpo kina la.

⁴ Tə, libimbifəŋ aah nan lir ki ku bijab kipiik ni biniin Siloam aatiŋ ni na, ni dak ke bi nan kpa taani ki jer Jerusalem aanib məmək aa?”

⁵ Aayii. M tuk nimi la, ni yaa kaa kpeln nimi aabimbin kan, ni məmək ga kpo kina la.”

Busub bu kaa lu ŋisubil na

⁶ Le u ŋakl bi liyataŋakl ke, “Uja ubaa nan bun busub bubaa waasaak ponn ni; ki joo cha, le u dan nan lik ke ŋisubil bi aa ŋaa bi, le kaa kan nibaa.

⁷ Le u bui waatutunn, ‘Njibin ŋitaa le na, le m choo m nan lik busub bue. Maa kan lisubil libaa. Gaa bu lii. Taa cha bu li si ki gaa kitin yəli.’

⁸ Le ututunn ngbaan bui u, ‘Ndindaan, di cha bu libiln lee, m gbii bu taab, ki ban tinaabin ki bil bu.

⁹ Libiln li choo na, bu yaa lun kan, ni ŋan. Bu yaa kaa lun kan, aa gaa bu lii.’”

Yesu aah cha upii u boo gui na pəək pu na

¹⁰ Juu yaab aakpaakool daal le Yesu bi mmeen aadiik ni, ki bi tuk binib Uwumbər aabər.

¹¹ Le upii ubaa bi nima. Tiyayaar le joo u ki ŋa u ubun njibin kipiik ni njiniin. U boo gui, kaa ŋmaa yaar.

¹² Yesu aah kan u na, le u yin u ke u dan u chee, le ki bui u, “Upii, aa kan aabaa saaween chee,”

¹³ le ki di unjaal paan u pu. Libuul ngbaan ni le u yaar, le ki nyuŋ Uwumbər.

¹⁴ Yesu aah cha upii ngbaan pəək likpaakool daal na, nima le cha mmeen aadiik ni aaninkpel gee linjuul Yesu pu, le ki bui kinipaak ngbaan, “Iwiin iloob le bi likpaakool aakaasisik ni, ti li tun lituln, ki cha likpaakool daal. Nima pu na, ni dan iwiin iloob ngbaan aakaasisik ni aan u cha ni pəək. Ni taa ki dan nan ban laafee likpaakool daal.”

¹⁵ Le Tidindaan bui u, “Nimi biŋmanŋmannim, likpaakool daal kan, ni ga chuu gbiln nimi aanaaja, bee nimi aabon, ki di u buen nkpen ni ke u ti nyu nnyun.

¹⁶ Upii wee ye Abraham aayaabil la, le kinimbəŋ buu u njibin kipiik ni njiniin le ki ŋa u u boo gui na. Maah chuu buur u likpaakool daal na, naa ŋan aa?”

¹⁷ Yesu aah len kina na, le iniməən chuu binib bimək kpak u kinikpakpak na. Waah tun linjinjiir aatun pam pu na, le kinipaak ngbaan məmək nan kpa mpoiin pam.

Tisufar aabil aayataŋakl (Matiu 13.31-32; Mak 4.30-32)

¹⁸ Le Yesu baa bi, “Uwumbər aanaan naahn ba? M ga di ba ki di ŋaŋ mu?”

19 Mu naahn linaanyiimbil li uja ubaa nan di bun waakpaab ni na la. Le li muun ki ŋa busub. Le inyoon i laani paacham na dan nan ter yaadil bu aabon pu.”

Boroboro aanyok aayataŋakl

(Matiu 13.33)

20 Yesu nan ki baa bi, “M ga di ba ki di ŋaŋ Uwumbor aanaan?

21 Mu naahn nnyok mu bi joo ŋani boroboro ni aan upii ubaa nan di ŋa boroboro aayon ponn ni na, le boroboro ngbaan mək duun.”

Naah ga dii pu na

(Matiu 7.13-14, 21-23)

22 Le Yesu cha Jerusalem. Waah cha na, le u bə dii ntisakpem ni ntiwaatiir ni, le ki tuk binib Uwumbor aabər.

23 Le unii ubaa baa u, “Ndindaan, binib bi ŋmar na le bi siib aa?”

24-25 Le Yesu bui bi, “Cha ninimbil li man ni li dii mbisaməb mu kaa waa na. M tuk nimi la, buyoonn udichadaan na ga nan fii ki laŋ kidiik na, nee aapuwəb le binib pam ga li ban bi koo ni, kaan ŋmaa koo ni. Ni ga li si lipaal, ki kpaar jaalen, ki bui ke, ‘Tidindaan, chuu piir tii timi.’ Le u ga bui nimi, ‘Maa nyi nimi. Ni nyan ni la chee?’

26 Le ni ga bui ke, ‘Ti ni si le nan kpaan ji ki nyun. Aa nan tuk binib Uwumbor aabər timi aatiŋ ni la.’

27 Le u ga ki bui nimi, ‘M tuk nimi la, maa nyi nimi. Ni nyan ni la chee? Nimi titunwanbirdam, ni məmək siir m chee man.’

28 Le u ga jenn nimi. Le ni ga li waa Abraham, ni Aisak, ni Jakob, ni Uwumbor aabənabtiib məmək Uwumbor aanaan ni. Ni ga li bi lipaal, ki wii ki ŋman ŋinyin nima chee.

29 Binib ga nya liwipuul wəb, ni liwilir wəb, ni isikakl mək, ki ga li ka ki ji tijikaar Uwumbor aanaan ni.

30 Li pel man, puwəb yaab bibaa ga nan ŋa bisalolm. Bisalolm bibaa mu ga nan ŋa puwəb yaab.”

Yesu aah gee Jerusalem aanib pu na

(Matiu 23.37-39)

31 N-yoonn ngbaan le Farisii yaab bibaa dan Yesu chee, ki nan bui u, “Nya do chee, ki li cha. Ubər Herod ban u ku si la.”

32 Le Yesu bui bi, “Ni li cha ti tuk uŋək ngbaan, ‘Din ni fen le m ga nyan tiyayaar binib ni, ki cha bibum pək. Iwiin itaa daal le maatuln ga doo.’

33 Nima le m cha Jerusalem din, ni fen, ni daalpu. Baan ku Uwumbor aabənabr ubaa nibaa chee, see Jerusalem ponn ni.

34 “Jerusalem aanib, nsui bii ni pu la. Ni ku Uwumbor aabənabtiib, ki yur waatutum ŋitakpal ki ku bi. N-yoonn məmək le m nan ban m kuun nimi ŋa mbaa chee ke ukəla aah kuuni waakoobi pu ki ŋani ufeen ni na, le naa kii.

35 Lik, Uwumbor siir cha nimi. M tuk nimi la, naan ki kan mi ki nan saa bundaln ni ga nan bui ke, ‘Uwumbor aanyoor bi unii u choo uma Uwumbor aayimbil ni na pu.’ ”*

14

Yesu aah cha ubun pək pu na

1 Juu yaab aakpaakool daal le Yesu nan buen Farisii yaab aaninkpel ubaa do, u ti ji tijikaar. Le bi lik waah ga ŋa pu na məmək.

* 13:35 : Lik Ilahn 118.26.

² Le uja u taakpachoo fuukoo nan chuu u na mu bi nima, le ki dan Yesu chee.

³ Le Yesu baa Uwumbør aakaal aamømæk ni Farisii yaab, “Timi aakaal kii ke unii cha bibum pøøk likpaakool daal aa?”

⁴ Le baa len tibaa. Le Yesu chuu uja ngbaan ki ti cha waaween doo, ki cha u buen.

⁵ Le u baa bi, “Unii ubaa aabon, bee waanaaja yaa lir nnyunbun ni likpaakool daal kan, waan nyan u likpaakool daal ngbaan aa?”

⁶ Le baa ki nmaa len tibaa.

Binib bi Uwumbør ga nyuj bi na

⁷ Le Yesu kan ke binib bi dan bi nan ji tijikaar na buen ti kal bininyuum aakakaa chee. Nima le u njak bi liyatanjakl:

⁸ “Unii ubaa yaa yin si ke aa dan nan ji u chee tijikaar kan, taa kal bininyuum aakakaa chee. Nibaakan, unii u jer si na ga fuu ni.

⁹ Le udichadaan ngbaan ga dan nan bui si, ‘Cha uja wee kal do chee.’ Le inimøon ga chuu si. Le aa ga fii ki ti kal uwaatiir aakakaa chee.

¹⁰ Unii yaa yin si ke aa dan nan ji u chee tijikaar kan, ti puen kal unii waatiir aakakaa chee. Le udichadaan ngbaan ga dan nan bui si, ‘Njø, nan kal nkakaa mu njan na chee.’ Le binib bimøk ji aa chee tijikaar na ga nyuj si.

¹¹ Naatataa le ye ke unii umøk nyuj ubaa na, Uwumbør ga sunn u taab. Unii umøk sunn ubaa taab na, Uwumbør ga nyuj u.”

¹² Le Yesu bui Farisii yaab aaninkpel u yin u ke u dan nan ji tijikaar na, “Aa yaa na njim kan, taa yin aajotiib, bee saamaal aanib, bee aanaabitiib, bee aanjen aatotiib bi ye biwankpadam na, ke bi dan nan ji; ba pu? bi mu ga ki yin si ke aa nan ji bi chee tijikaar ki teen.

¹³ Aa yaa na njim kan, yin bigiim, ni bitaageeb, ni biwøb, ni bijoom, ke bi dan nan ji.

¹⁴ Bima le aa kpa nibaa ke bi ki giin tii si. Uwumbør le ga na tinyoor na aa pu. Buyoonn bininyaam ga fikr nkun ni na, le Uwumbør ga tii si saapal.”

Njim sakkem aayatanjakl (Matiu 22.1-10)

¹⁵ Binib bi ji u chee tijikaar na ponn ni ubaa njan waah len pu na, le ki bui u, “Binib bi ga ji tijikaar Uwumbør aanaan ni na, waanyoor bi bi pu la.”

¹⁶ Le Yesu bui u, “Uja ubaa nan bui binib pam ke u ga na tijikaar bi dan nan ji. Le u na tijikaar pam.

¹⁷ Tijikaar aajim yoonn, le u tun waatutunn u ti bui bi, ‘Ni njeer a. Dan man.’

¹⁸ Waah bui bi kina na, le bi mømøk kpaan yii. Njan yoo na bui u, ‘M daa bukpaab la, ki ban ke m buen ti lik bu aah bi pu na. M na si gafara la.’

¹⁹ Le ubaa mu bui u, ‘M daa inaaja i ko kisaak na kipiik la. M cha m ti lik yaah bi pu na la. M na si gafara.’

²⁰ Le ubaa mu bui u, ‘M laa kunn upii la, le kaan nmaa dan.’

²¹ “Le ututunn ngbaan gir kun udindaan chee, ki ti tuk u bi mømøk aah len pu na. Le lijuul chuu u. Le u bui waatutunn ngbaan, ‘Li cha kinyan ni mala, ki ti yin ni bigiim, ni bitaageeb, ni bijoom, ni biwøb, ke bi dan nan ji.’

²² Le waatutunn na kina, ki dan nan bui u, ‘Ndindaan, m na saah len pu na. Mpaan gur bi.’

²³ Le udindaan bui u, ‘Li cha isan ni, ki ti gan binib ke bi dan nan ji, aan maadichal gbiin.

²⁴ M tuk nimi la, binib bi m nan puen bui bi ke bi dan nan ji na, bi ponn ni ubaa aan lak maajikaar.’ ”

*Unii u kaa ηmaa yii tiwan məmək na aan ηmaa dii Yesu
(Matiu 10.37-38)*

²⁵ Le kinipaak pam dii Yesu. Le u fenn toj bi, ki bui bi,

²⁶ “Unii yaa dan u nan dii mi, ki yaa kaa gee mi ki jer waah gee ute ni una, ni upuu, ni waabim, ni unaatiib, ni ukpetiib, ni uninkpatiib, ni waaməfal pu na kan, waan ηmaa dii mi.

²⁷ Unii umək kaan yoor waadəpuinkoo ki dii mi na kan, waan ηmaa li ye maadidiir.

²⁸ “Ni ponn ni ubaa yaa ban ke u maa kidifəfəŋ kan, u ga puen dakl lik ke waamombil ga fuu aan ηaan fuu.

²⁹ U yaa piin ki bi maa kidiik, kaa puen dakl lik waamombil aah bi pu na kan, nibaakan, waamombil aan fuu. Le waan ηmaa maa kidiik ngbaan doo. Binib bimək kan na ga laa u, ki bui ke,

³⁰ ‘Uja wee nan piin ki bi maa kidiik, kaan ηmaa doo.’

³¹ “Tə, ubər u kpa butəb aajab ηichur kipiik na yaa ban u buen ti to ubər u kpa butəb aajab ηichur moninko na butəb kan, u ga puen dakl lik ke u ga ηman aan waan ηman.

³² U yaa nyi ke waan ηmaa nyan η kan, waah laa bi ni daa na, u ga tun bitutum bi ti tooh u nsan ni, ki bui u ke u pək ubaa aan bi ti kpokl ki kuln kijaak ngbaan.

³³ Niyatanək ngbaan aatataa le ye ke aa yaa kaa yii saah kpa nimək na kan, saan ηmaa dii mi.”

*N-yaan aayatanəkl
(Matiu 5.13; Mak 9.50)*

³⁴ “Tə, n-yaan ηan la. Mu yaa bii, ki yaa kaa ki mək kan, nibaa aa bi ki ga ki ηmaa ηa mu aan mu mək.

³⁵ Mu ηa yəli le na. Mu aan ki li kpa nterm tii nibaa. Bi ga di kpir la. U kpa litafal na kan, u ηun.”

15

*Kiwakork ki wəŋ na aayatanəkl
(Matiu 18.12-14)*

¹ Bilampoogaab ni titunwanbirdam pam nan bi kuuni Yesu chee ke bi ti pel waah len tibər ti na.

² Le Farisii yaab ni Uwumbər aakaal aaməmək b ηulni u pu ke, “Uja wee gaal titunwanbirdam ki ji bi chee tijikaar.”

³ Nima pu le Yesu ηakl bi liyatanəkl,

⁴ “Ni ponn ni ubaa yaa kpa ipiih nkub, ubaa yaa wəŋ kan, u ga di cha ipiih imonko inaa ni kipiik ni iwae i gur na timoor ni, ki buen ti ban upiih u wəŋ na, ki ti saa buyoonn u ga kan u na.

⁵ U yaa ti kan u kan, u ga li məəni, ki di u buŋ usil, ki chaa kun.

⁶ U yaa ti fuu linampal kan, le u ga yin ni ujətiib ni udoyaab, ki nan bui bi, ‘Maapiih u wəŋ na, m kan u. Cha ti li məəni man.’

⁷ Liyatanəkl lee aatataa le ye ke titunwanbirdaan ubaa yaa kpeln waabimbin kan, paacham yaab ga li məəni unii u kpeln waabimbin na pu, ki jer baah ga li məəni bininyaam imonko inaa ni kipiik ni biwae bi kaa ban bi kpeln baabimbin na pu.”

Nimombil ηi wəŋ na aayatanəkl

⁸ “Upii ubaa yaa kpa tikunabr aamombil kipiik, libaa yaa wəŋ kan, u ga see karyaa, le ki ηal lidichal ni, ki lik mbaməm ki ti kan li.

⁹ Tɔ, u yaa ti kan li kan, u ga yi ni unaakoontiib ni udoyaab, ki nan bui bi, 'Maamombil li wɔŋ na, m kan li. Cha ti li mɔɔni man.'

¹⁰ Liyatarajkl lee aatataa le ye ke titunwanbirdaan ubaa yaa kpeln waabimbin kan, u pu le Uwumbɔr aatuuntiib ga li mɔɔni paacham."

Japɔɔn u wɔŋ na aayatarajkl

¹¹ Yesu nan ki bui bi, "Uja ubaa nan bi ki nan kpa japɔtiib bilee.

¹² Le uwaatiir na bui u ke, 'Nte, yakr maafaal ki di tii mi dandana.' Le ute yakr bimɔk aafaal ki di tii bi.

¹³ Iwiin ilee aah jer na, le uwaatiir na kuun waafaal mɔmɔk, ki di buen kitin ki daa na ni. Waah ti bi nima na, le u jin waafaal mɔmɔk yɔl yɔl, le li ti doo.

¹⁴ Waah jin ni mɔmɔk ti doo na, le nkon sakpem lir nima chee. Igiin le nan gur joo u.

¹⁵ Le u di ubaa ti kpaan kitin ngbaan ni aanii ubaa chee. Le u tun u igbeer chee timoor ni ke u ti li ŋani i tijikaar.

¹⁶ Nkon aah joo u sakpen pu na, u ga ŋmaa ŋmɔ igbeer ngbaan aajikaar. Unii ubaa mu aa tii u nibaa.

¹⁷ Le u ŋa nlan le ki bui ke, 'Nte aatutum mɔmɔk ji ki gur. Le nkon ban mu ku mi do chee na.

¹⁸ M ga gir kun nte do, ki ti bui u ke, Nte, m koo aa ni Uwumbɔr mɔk aataani ni.

¹⁹ Naa ki ŋan ke aa yin mi aajapɔɔn. Ŋa mi saah ŋani saatutum pu na.'

²⁰ Le u fii ki cha ute do.

"Waah laa bi ni daa na, le ute waa u, ki san u kinimbaak, le ki san tooh u nsan ni, ki ti di uŋaal kpal u, le ki moor utakpiln.*

²¹ Le u japɔɔn bui u, 'Nte, m koo aa ni Uwumbɔr mɔk aataani ni. Naa ki ŋan ke aa yin mi aajapɔɔn.'

²² Le ute bui waatutum, 'Li cha mala ki ti yoor ni lininkpebɔkul nyaan na, ki nan di peen u, ki di kibɔmbik ŋmaan u, ki di ŋinaatak tarj u,

²³ ki li joo ni unaabo u filk na, ki nan kɔr u, aan ti ji ki li mɔɔni.

²⁴ M nan nyi ke njapɔɔn umina kpo a, le u bi. U nan wɔŋ a, le m ki kan u.' Le bi piin ki bi mɔɔni.

²⁵ "Tɔ, u japɔɔl na nan bi kisaak. Waah nyan ni kisaak ki peen ni linampal na, le u ŋun bi gbaa tibar ki gaa ilahn.

²⁶ Le u yin bitutum ponn ni ubaa, le ki nan baa u, 'Ni ye kinye?'

²⁷ Le u bui u, 'Aanaal na fuu ni a. Waah fuu ni ni laafee na, le aate cha bi kɔr unaabo u filk na.'

²⁸ Ukpel aah ŋun kina na, le u gee linjuul, kaa ban u koo ni. Le ute nyan ni lipaal, ki nan ganj u ke u koo ni.

²⁹ Le u bui ute, 'Lik, m tun lituln ŋibin sakpen le ki tii si, kaa kee yii saamɔb. Le saa po tii mi uŋɔbo ke m ni njɔtiib ji ki li mɔɔni.

³⁰ Aajapɔɔn umina le nan dii bipiidagoob ki ti bii saawangol mɔmɔk doo, le waah fuu ni na, aa kɔr unaabo u filk na ki tii u.'

³¹ Le ute bui u, 'Maabo, aa bi m chee n-yoonn mɔmɔk la. Sin le yeh maah kpa tiwan ni na mɔmɔk.

³² Aanaal umina, m nan nyi ke u kpo a, le u bi. U nan wɔŋ a, le m ki kan u. Nima le ni ŋan ke ti li mɔɔni ki li kpa mpopiin.' "

16

Ututunn u kpa nlan na

* **15:20** : ...moor utakpiln: Israel yaab nan doon tɔb kina le ki mɔk ngeehn.

¹ Tɔ, Yesu nan bui waadidiliib, “Uwankpadaan ubaa le nan bi ki kpa utunn u lik waawan mɔmɔk na. Le bibaa dan nan bii u udindaan aanimbiin ni ke u joo waawan ji la.

² Le udindaan yin u ki nan baa u, ‘Maah ηun saabɔr ti na, ti ye kinye? Mɔk mi saah ηa maawan pu na mɔmɔk. Saan ki li ye maatutunn.’

³ Le ututunn ngbaan dak usui ni, ‘Ndindaan ga nyan mi waatuln ni. M ga ηa kinye? Maan ηmaa ko kisaak. M mu yaa kpaln uwanmeer kan, inimɔn ga li joo mi.

⁴ M nyi maah ga ηa pu na, aan ndindaan yaa nyan mi waatuln ni kan, bibaa gaa mi baadichal ni.’

⁵ Le u buen ti yin ni binib bi joo udindaan aapɔln na ke bi dan u chee ubaabaa ubaabaa, le ki baa njan yoo na, ‘Aa joo ndindaan aapɔln ηa?’

⁶ Le u bui u, ‘Nkpan ankɔra nkub.’ Le u bui u, ‘Yoor saapɔln aagbanj ki kal mala ki ηmee ankɔra piiηmu.’

⁷ Le u baa uken, ‘Si, aa mu joo waapɔln ηa?’ Le u bui u, ‘Idi bɔtɔ nkub.’ Le u bui u, ‘Yoor saapɔln aagbanj ki ηmee bɔtɔ imonko inaa.’

⁸ Tɔ, ututunn u kaa ηan na aadindaan aah ηun ni pu na, le u pak u, ke waah ηa pu na, u kpa nlan la. Naatataa le ye ke dulnyaa wee aanib kpa nlan baabɔr ni ki jer Uwumbɔr aanib aah kpa pu na.

⁹ “M tuk nimi la, ni di dulnyaa wee ni aawankpal ter bigiim, aan ni yaa doo kan, ni ga koo nkookoo yaan mu ga li bi ki cha n-yoonn mu kaa kpa ndoon na ni.

¹⁰ Unii u tun lituwaatiir mbamɔm na, u ga tun litusakpeln mu mbamɔm. Unii u kaa tun lituwaatiir mbamɔm na, waan tun litusakpeln mu mbamɔm.

¹¹ Ni yaa kaa joo dulnyaa wee ni aawankpal mbamɔm kan, ηma ga di Uwumbɔr aatuln ηa aanjaal ni?

¹² Ni yaa kaa ηa dulnyaa wee ni aawan mbamɔm kan, Uwumbɔr aan tii nimi paacham aawan.

¹³ “Unaagbiija ubaa aan ηmaa tun lituln ki tii dindatiib bilee. U ga li nan ubaa, le ki li gee uken. U ga li si ubaa aachanj ni, le ki lik uken fam. Naan ηmaa li dii Uwumbɔr ni liwankpal mu.”

Yesu aah ki len pu na

(Matiu 11.12-13; 5.31-32; Mak 10.11-12)

¹⁴ Le Farisii yaab, bi gee ηimombil sakpen na, ηun Yesu aah len tibɔr timina mɔmɔk pu na, le ki laa u.

¹⁵ Le u bui bi, “Nimi le ban ke binib li dak ke ni ye bininyaam. Uwumbɔr le nyi nisui ni aah bi pu na. Binib aah nyuηni tiwan ni na ye fam le Uwumbɔr chee.

¹⁶ “Uwumbɔr aakaal ni waabɔnabtiib aaliin nan joo binib ki nan saa Jonn u nan muini binib nnyun ni na aayoonn. Waayoonn ngbaan ki joo cha, le bi mooni Uwumbɔr aanaan aabɔnyaan tee. Le binib mɔk aabɔnj koo Uwumbɔr aanaan ni mɔɔn.

¹⁷ Uwumbɔr aakaal mubaa aah ga ηa yɔli pu na, ni pɔɔ ki jer paacham ni taab aah ga jer pu na.

¹⁸ “Uja umɔk jenn upuu lii ki ki yoor upii uken na, uja ngbaan kpaln udagoor la. Upii aachal yaa jenn u lii aan uja uken ki yoor u kan, uja ngbaan mu kpaln udagoor la.”

Uwankpadaan ni uwanmeer Lasarus aabɔr

¹⁹ “Tɔ, uwankpadaan ubaa nan bi, ki peeni tiwanpeenkaan nyaan, ki ji tijikaar ti mɔ na iwiin mɔmɔk.

²⁰ Le uwanmeer ubaa mu nan bi, bi nan yin u ke Lasarus. Le ibusoon joo u. Le bi joo u ti bilni uwankpadaan ngbaan aabisamɔb chee.

²¹ Le u ban ke u li peei n̄isaabol n̄i nyan uwankpadaan ngbaan aateebul paab ki lir kitiŋ na ji. Le ibɔ mu choo nan lakr waabuun ngbaan.

²² Naah joo cha na, le uwanmeer ngbaan nan kpo. Le Uwumbɔr aatuuntiib dan nan yoor u ki di buen paacham, Abraham chee.

²³ Le uwankpadaan ngbaan mu nan kpo. Le binib di u ti sub. Waah kpo na, le u ti bi mmii mu kaan junn na ni, ki ji falaa sakpen, le ki waan lik paacham, ki waa Abraham dandar, ki waa Lasarus mu bi u chee nima.

²⁴ Le u teen, 'Nte Abraham, m̄ ji falaa sakpen mmii mue ponn ni; san mi kinimbaak, ki tun Lasarus u ti di uŋanbik tu nnyun ki nan di meeh nlambil aan li sɔŋ.'

²⁵ "Le Abraham bui u, 'Maabo, teer ke saah nan bi limɔfal ni na, aa nan bi ji saamɔɔn la. Lasarus mu nan bi ji falaa la. Dandana wee Lasarus aasui sɔŋ do chee na. Aa mu bi ji falaa la.

²⁶ Libuusakpeln mu bi ti ni saakaasisik ni, aan binib bi ban bi nyan do ki puur buen aa chee na taa n̄maa puur, ubaa mu taa nyan aa chee ki dan do chee na.'

²⁷ Le uwankpadaan ngbaan bui u, 'Nte, ni yaa ye kina kan, m gan si, tun Lasarus u buen nte do

²⁸ ki ti sur nnaatiib biŋmu bi gur na, bi taa dan do chee na, ki mu nan ji falaa wee.'

²⁹ "Le Abraham bui u, 'Bi kpa Uwumbɔr Aagban. Bi li n̄un kigban ngbaan aah len pu na.'

³⁰ Le u bui ke, 'Nte Abraham, aayii, baan n̄un; unii yaa fikr nkun ni ki buen bi chee kan, nima le bi ga kpeln baabimbin.'

³¹ Le Abraham bui u, 'Bi yaa kaa n̄un Uwumbɔr Aagban aah len pu na kan, unii yaa fikr nkun ni kan, nima le aan cha bi kpeln baabimbin.' "

17

Taa tɔŋ unii ke u tun titunwanbir

(Matiu 18.6-7, 21-22; Mak 9.42)

¹ Yesu nan bui waadidiliib, "Ntɔŋ ga sil li bi; tibɔbir mu bi unii u tɔŋni binib ke bi tun titunwanbir na pu.

² Bi yaa ba tee di kinaasakpen ki di tul leen uneen ni, ki tur u lii nnyusakpem nin chee nyoo na ni kan, ni ba soor ki tii u, ni u tɔŋ maadidiliib ponn ni uwaatiir ubaa u tun titunwanbir.

³ Ni li nyi man.

"Aana aabo yaa n̄a si bakaa kan, sur u. U yaa kpeln waabimbin kan, di cha pinn u.

⁴ U yaa n̄a si bakaa nfum mulole nwiin mbaa ponn ni, ki yaa dan aa chee nfum mulole ki nan bui si, 'M n̄a si gafara la,' kan, aa di cha pinn u."

Gaa Uwumbɔr ki kii

⁵ Le waakpambalb bui u, "Tidindaan, too kpee timi aanaadii pu."

⁶ Le u bui bi, "Ni yaa gaa Uwumbɔr ki kii siib na kan, ni ga n̄maa bui busub ngbaan ke bu n̄ɔb libuul ngbaan ni ki ti n̄um nnyusakpem ponn ni, le bu ga kii nimi aamɔb."

Unaagbiija aatuln aah ye pu na

⁷ "Tɔ, ni ponn ni ubaa yaa kpa unaagbiija u ko kisaak, bee u kpa ipiih na kan, u yaa nyan ni kisaak kan, saan bui u libuul ngbaan ni, 'Nan ji tijiikaar.'

⁸ Aa ga bui u, 'Na tijikaar ki siin mi aan m ji ki nyu. M yaa jin doo kan, aa mu ga ji ki nyu.'

⁹ Saanaagbiija yaa ŋa saah ban pu na kan, aa ga doon u ke u ni lituln aa? Aayii.

¹⁰ Ni mu bi ke unaagbiija ngbaan aah bi pu na la. Ni yaa ŋa Uwumbər aah tuk nimi ke ni ŋa pu na məmək kan, ni bui ke, 'Taa ŋeer ubaa pak timi. Ti po ŋa taah ba ga ŋa pu na la.' "

Yesu aah cha bikəndam kipiik pəək pu na

¹¹ Yesu aah cha Jerusalem na, le u dii Samaria ni Galilee aatiŋ aanaanmək.

¹² Waah bi koo kitin kibaa ni na, le bikəndam kipiik ton u nsan ni, ki si ni daa siib,

¹³ le ki teen ke, "Tidindaan Yesu, san timi kinimbaak."

¹⁴ Yesu aah waa bi na, le u bui bi, "Li cha Uwumbər aatotoortiib chee, aan bi ti ŋaŋ nimi."

Baah cha na, le bi pəək.

¹⁵ Le bi ponn ni ubaa aah kan ke u pəək na, u gir ni, ki nyuŋni Uwumbər mpəən pu,

¹⁶ le ki nan gbaan Yesu aanimbiin ni, ki doon u.

¹⁷ Uja ngbaan nan ye Samaria* aatiŋ aanii la. Le Yesu baa ke, "Maa cha bikəndam kipiik pəək la aa? ke biwae na bi la chee?"

¹⁸ Ubaa aa gir ni u nan nyuŋ Uwumbər see uwəwəŋja ngbaan baan ja aa?"

¹⁹ le ki bui u, "Saah gaa mi ki kii na, nima le cha aa pəək. Fiin ki li dii saasan."

Uwumbər aanaan aah ga fuu ni pu na

(Matiu 24.23-28, 37-41)

²⁰ Le Farisii yaab nan baa u, "Uwumbər aanaan ga fuu ni bayoonn?" Le u bui bi, "Uwumbər aanaan aah ga fuu ni pu na, binib aanimbil aan li waa mu.

²¹ Baan ŋmaa bui ke, 'Lik, mu bi do,' kaan ŋmaa bui ke, 'Mu bi nima la.' Uwumbər aanaan bi ni ni."

²² Le u tuk waadidiliib, "N-yoonn choo, le ninimbil ga li man min Unibən Aabo aah ga gir ni bundaln na, kaan kan.

²³ Le bi ga bui nimi, 'Lik, u bi nima,' ki ga ki bui ke, 'Lik, u bi do.' Ni taa buen ti lik, ki taa dii bi man.

²⁴ Bundaln min Unibən Aabo ga nan gir ni na, ni ga li bi ke utaal aah moor ki wolni paacham məmək pu na, aan binib məmək ga li waa pu na la.

²⁵ Dandana aanib ga yii mi, le m ga ji falaa sakpen waahr, aan ki nin buen paacham aan ki gir ni.

²⁶ Min Unibən Aabo aah ga gir ni buyoonn na ga li bi ke Nowa aayoonn aah nan bi pu na la.†

²⁷ Bi nan ji ki nyu, bijab nan yoor bipiib, bipiib mu nan mən bijab, ki ti saa bundaln Nowa nan koo buŋəb ni na, le nnyusakpem fuu ni ki nan jin bi məmək.‡

²⁸ To, maah ga gir ni bundaln na mu ga li bi ke Lot aayoonn aah nan bi pu na la. Bi nan ji ki nyu, ki daa tiwan ki koo, ki bu tijikaar, ki maa tidir.

²⁹ Bundaln Lot nyan Sodom aatiŋ ni na, le mmii ni chirbil nyan ni paacham ki lir ni, ki ku bi məmək.§

³⁰ Kina le ni ga li bi bundaln min Unibən Aabo ga nan nya ni mpaan pu na.

* 17:17 : Samaria yaab ni juu yaab aakaasisik ni aa nan mən. † 17:26 : Lik Mpiin 6.5-8. ‡ 17:27 : Lik Mpiin 7.6-24. § 17:29 : Lik Mpiin 18.20-19.25.

³¹ “N-yoonn ngbaan, unii yaa bi kidiik paab* kan, u taa koo waadiik ponn ni u ti yoor waawan ni bi ki ponn ni na. Unii u bi kisaak na mu taa gir kun.

³² Teer man tibər ti nan n̄a Lot aapuu na.†

³³ Unii umək kaa di ubaa tii Uwumbər na kan, waaməfal ga bee yəli la. Unii umək di ubaa tii Uwumbər na kan, u ga kan liməfal li kaa kpa ndoon na.

³⁴ M tuk nimi la, buyoonn m ga gir ni na, binib bilee ga li də kidiik kibaa ponn ni kinyeek. M ga nan yoor ubaa ki di buen, ki cha uken.

³⁵ Bipiib bilee ga li boo nan idi. M ga nan yoor ubaa ki di buen, ki cha uken.

[³⁶ Bijab bilee ga li bi kisaak. M ga nan yoor ubaa ki di buen, ki cha uken.”]

³⁷ Le waadidiliib baa u, “Tidindaan, la chee?”

Le u bui bi, “Liwankpol aah bi nin chee na, nangba mam mu kuuni nima chee la.”

18

Ukpooii ni ubəjir aabər

¹ Le Yesu n̄akl bi liyata n̄akl, u di mək bi ke ni n̄an bi li mee Uwumbər n-yoonn məmək, ki taa cha bitaakpab yəl.

² “Ubəjir ubaa nan bi kitinj kibaa ni, kaa san Uwumbər, ki mu aa pak binib.

³ Ukpooii ubaa mu nan bi kitinj ngbaan ponn ni, le ki choo u chee n-yoonn məmək, ki nan bui u ke u nyan u waadin aanjaal ni.

⁴ N-yoonn məmək le u yiil ni ti yunn. Naah joo cha kina na, le u ti len usui ni, ‘Maa san Uwumbər, ki mu aa pak binib.

⁵ Tə, ukpooii wee mu aah choo m chee n-yoonn məmək ki nan muk mi sakpen pu na, m ga tii u waabamən, u taa ki beenin choo nan muk mi kina aan nsui ti nyan mbaa ponn ni.’”

⁶ Le Yesu ki bui waadidiliib, “Li n̄un man ubəjir u kaa n̄an na aah len pu na.

⁷ Waah len ke u ga tii u waabamən pu na, Uwumbər aan tii waanib bi mee u n-yoonn məmək nwiin pu ni kinyeek na baabamən aa? U ga taan aa?

⁸ M tuk nimi la, u ga tii bi baabamən mala. Min Unibən Aabo mu yaa nan gir ni kan, m ga kan binib beenin tii mi naadii dulnyaa wee ni ii?”

Farisii aanii ni ulampoogaar aabər

⁹ Le Yesu n̄akl liyata n̄akl tii binib bi dak ke bima le n̄an ki jer unibən məmək, kaa lik pak ubaa na ke,

¹⁰ “Bijab bilee nan koo Uwumbər Aadichal ni ke bi ti mee Uwumbər. Ubaa nan ye Farisii aanii la, uken mu nan ye ulampoogaar.

¹¹ Farisii aanii na nan sil ubaa ki mee Uwumbər ki bui ke, ‘Uwumbər, m doon si ke maa bi ke binib məmək aah bi pu na. Maa kpa iniman, kaa tun lituln li kaa n̄an na, kaa gər kidagook, kaa bi ke ulampoogaar umina aah bi pu na.

¹² Likpaakool məmək ponn ni, m lalni buməb iwiin ilee la. Maah kan tinyoor timək na, m yakr nfum kipiik ki nyan tibaa tii si.’

¹³ “Ulampoogaar ngbaan nan sil dandar, kaa kaa u waan lik paacham. U nan po si jik uyil, le ki bui ke, ‘Uwumbər, san mi titunwanbirdaan kinimbaak,’ le ki siir kun.

¹⁴ M tuk nimi la, Uwumbər len ke ulampoogaar ngbaan aabər le n̄an, waa len ke Farisii aanii ngbaan aabər n̄an; ba pu? unii umək nyun ubaa na,

* **17:31** : Bi yaa maa kidiik kan, baa di timoor pinn ki, kaa maa lidikokoln. Bi nan di idə paan puln tidir paab, le ki di titan pər biin. Bi nan maa n̄ibimbin le ki taa joi kidiik aapaacham. † **17:32** : Lot aapuu nan fenn lik upuwəb le ki kpaln n-yaan aatakpal. Lik Mpiin 19.26.

Uwumbør ga sunn u taab. Unii umæk sunn ubaa taab na, Uwumbør ga nyun u.”

Yesu aah ña Uwumbør aanyoor ña mbim pu pu na
(*Matiu 19.13-15; Mak 10.13-16*)

¹⁵ Le binib bibaa joo ni mbipam, ki di dan Yesu chee, ki ban ke u di unjaal paan bi pu. Waadidiliib aah kan kina na, le bi kae bi.

¹⁶ Le Yesu yin mbim ngbaan ke bi dan u chee, le ki bui waadidiliib, “Cha mbim ngbaan dan m chee man. Taa ki jenn bi man. Binib bi aabimbin bi ke mbim aah bi pu na, bima le yeh Uwumbør aanaan.

¹⁷ M tuk nimi mbamøn la, unii umæk kaa gaa Uwumbør aanaan ke ubo aah gaal tiwan pu na aan koo mu ni.”

Yesu aah tuk uwankpadaan ubaa pu na
(*Matiu 19.16-30; Mak 10.17-31*)

¹⁸ Ujidaan ubaa nan baa Yesu, “Umømækr nyaan, m ga ña kinye ki kan limøfal li kaa kpa ndoon na?”

¹⁹ Le Yesu baa u, “Ba pu aa yin mi ke Umømækr nyaan? Ubaa aa ñan, see Uwumbør baanja.

²⁰ Aa nyi Uwumbør aakaal: “Taa gør kidagook; taa ku binib; taa su kinaayuk; taa li ye nnyamøn aaseeraadaan; li pak aate ni aana.”

²¹ Le u bui u, “M joo nkaal mumina mømæk tibir ni la.”

²² Yesu aah ñun kina na, le u bui u, “Tiwan nibaa le gur. Kooh saah kpa tiwan ni na mømæk, ki di ñimombil ngbaan tii bigiim, aan ki li kpa liwangol paacham, aan ki dan nan dii mi.”

²³ Waah ñun kina na, le ni ña u mpombiin sakpen; ba pu? u nan kpa liwankpal pam.

²⁴ Yesu aah kan kina na, le u bui ke, “Ni pøø sakpen binib bi kpa liwankpal na koo Uwumbør aanaan ni.

²⁵ Uwankpadaan aah ga koo Uwumbør aanaan ni pu na, ni pøø ki jer laakumii aah ga koo seerkaa aaboln ni pu na.”

²⁶ Le binib bi ñun kina na bui ke, “Ni yaa ye kina kan, ñma ga tee ñmar?”

²⁷ Le Yesu bui ke, “Tiwan ni pøø binib chee na aa pøø Uwumbør chee.”

²⁸ Le Piita bui u, “Tima kan, ti nan di taah kpa nimæk na ki di lii, ki dii si la.”

²⁹ Le Yesu bui bi, “M tuk nimi mbamøn la, unii umæk di cha waadichal, bee upuu, bee unaabitiib, bee ute, bee una, bee waabim, Uwumbør aanaan pu na kan,

³⁰ u ga kan ki jer waah di cha tiwan nimæk na sakpen dandana wee. N-yoonn mu choo na, u ga nan kan limøfal li kaa kpa ndoon na.”

Yesu aah ki len waakun aabør taataa pu na
(*Matiu 20.17-19; Mak 10.32-34*)

³¹ Yesu nan di waadidiliib kipiik ni bilee na nyan n-gbaan, le ki ti bui bi, “Li pøl man, ti yaa fuu Jerusalem kan, bi ga ña min Unibøn Aabo ke Uwumbør aabønabitiib aah nan ñmee ke bi ga nan ña mi pu na mømæk.

³² Bi ga di mi ña binib bi kaa ye Juu yaab na aañaal ni, bi ti ña mi mbønyun, ki yook mi, ki tee timøtan ñani m pu,

³³ ki lue mi ñinaalab, ki ga ku mi. Iwiin itaa daal le m ga fikr nkun ni.”

³⁴ Le baa bee iliin imina aatataa. Uwumbør le bør yaatataa. Nima le baa bee waah len pu na aatataa.

Yesu aah likr ujoon aanimbil pu na
(*Matiu 20.29-34; Mak 10.46-52*)

³⁵ Le Yesu aah peen Jeriko aatinj ni na, ujoon ubaa ka nsan aamogbeln, ki mee binib tiwan.

³⁶ Le u njun kinipaak aah choo pu na, ki baa ke, “Ba ŋa?”

³⁷ Le bi bui u, “Yesu u ye Nasaref aatinj aanii na le choo.”

³⁸ Le u teen ke, “Yesu, u ye Ubər David aayaabil na, san mi kinimbaak.”

³⁹ Le binib bi loln Yesu pu nsan na kae u ke u njmin. Le u moo tar, “Ubər David aayaabil, san mi kinimbaak.”

⁴⁰ Le Yesu sil nsan ni, le ki bui bi, “Li joo ni u man.” Waah duun ni u na, le Yesu baa u,

⁴¹ “Aa ban ba?”

Le u bui u, “Ndindaan, m ban ke aa likr nnimbil le tii mi.”

⁴² Le u bui u, “Aa likr a. Saah gaa mi ki kii na, nima le cha aanimbil likr.”

⁴³ Libuul ngbaan ni le unimbil likr, le u dii u, le ki nyunji Uwumbər. Binib ngbaan məmək aah kan kina na, le bi pak Uwumbər.

19

Yesu aah tuk bilampoogaab aaninkpel pu na

¹ Yesu nan koo Jeriko aatinj ni, ki bə dii ki ponn ni.

² Uja ubaa nan bi nima, bi nan yin u ke Sakeus, u ye bilampoogaab aaninkpel, ki mu ye uwankpadaan la.

³ Le u ban ke u kan Yesu aah bi pu na, ki mu ye kinigengenj. Kinipaak ngbaan pu, waa njmaa kan Yesu.

⁴ Le u san ki loln kinipaak ngbaan pu nsan, le ki ti jon likakaln aasub pu ke u li waa Yesu aah ga jer nima chee pu na.

⁵ Yesu aah nan fuu ni nima chee na, le u waan lik, ki bui u, “Sakeus, sunn ni mala. Din, m ga doon aado.”

⁶ Le u sunn ni mala, ki gaa u, ki kpa mpopiin pam.

⁷ Kinipaak ngbaan aah kan ke u koo Sakeus do na, le bi məmək njul u pu, ke u buen titunwanbirdaan do la.

⁸ Tə, Sakeus nan fii sil, ki bui u, “Ndindaan, lik, m ga di maawankpal ligeln tii bigiim la. Maah nan jin binib bi aawan na, m ga giin kina nfum muna le ki di tii bi.”

⁹ Le Yesu bui u, “Din le lidichal limina aanib njmar; ba pu? aa mu ye Abraham aayaabil la.

¹⁰ Min Unibən Aabo dan m nan ban binib bi wənj na ke bi njmar la.”

Bitutum aah joo bidindaan aapiin pu na

(Matiu 25.14-30)

¹¹ Yesu nan njakl binib bi njun tibər timina na liyatanjakl, bi taa li dak ke waah peen Jerusalem na Uwumbər aanaan ga fuu ni libuul ngbaan ni.

¹² U nan bui bi, “Uyidaan ubaa nan ban u buen kitinj ki daa na ni, u ti ji nnaan ki gir ni.

¹³ Le u yin waatutum kipiik, le ki di salmaa aamombil kipiik, ki di yakr bi ubaabaa, le ki bui bi, ‘Li joo tiir kitiir man, ki ti saa buyoonn m ga nan gir ni na,’ le ki buen.

¹⁴ Le waatinj ni aanib nan nan u, ki tun binib ke bi paan u pu ki ti bui ubərkaan na, ‘Taa ban ke uja ngbaan le ye timi aabər.’

¹⁵ “Le u jin nnaan ngbaan, le ki gir kun, ki yin waatutum bi u nan tii bi njimombil ngbaan na, ke bi dan u chee, aan u lik bimək aah tiir kitiir ki kan tinyoor pu na.

¹⁶ Le njan yoo dan nan bui u, ‘Ndindaan, saah nan tii mi limombil libaa li na, m kan tinyoor njimombil kipiik ki kpee.’

17 Le u bui u, 'Nfaan. Aa ye ututunn nyaan la. Saah joo tiwan waatiir mbamom na, m ga na si ntisakpem kipiik ni aaninkpel la.'

18 Le lelee yoo mu dan nan bui u, 'Ndindaan, aa nan tii mi limombil libaa la. M kan tinyoor njimombil njimu le ki kpee.'

19 Le u bui u mu, 'M ga na si ntisakpem mu mu ni aaninkpel la.'

20 "Le uken na mu dan nan bui u, 'Ndindaan, lik, saamombil le na. M nan di likekegeln le poo li, ki di bil.

21 Aa ye unii u chur binib mpoon na la. Aa gaal saah kaa yeh tiwan ni na, ki chee saah kaa nan bun tijikaar ti na. Nima le m san si ijawaan.'

22 Le u bui u, 'Si ututunn u kaa nan na, saah len pu na, nima le bii si. Aa bui ke aa nyi ke m ye unii u chur binib mpoon na ki gaal maah kaa yeh tiwan ni na, ki chee maah kaa nan bun tijikaar ti na.

23 Saah nyi kina na, ba na saa nan di maamombil ti bil banki ponn ni? Maah fuu ni na, m ba ga kan maamombil ni tinyoor ki kpee,'

24 Le ki bui binib bi si u chee na, 'Chuu gaa waamombil libaa ngbaan man, ki di kpee ututunn u joo njimombil kipiik na.'

25 Le bi bui u, 'Tidindaan, u kpa njimombil kipiik la.'

26 Le u bui bi, 'M tuk nimi la, unii umok kpa na, bi ga kpee u. U kaa kpa na, bi ga chuu gaa waah kpa ni poka na.

27 To, maadim bi kaa nan ban ke m li ye baabor na, li joo ni bi do chee na, ki nan ku bi nnimbiin ni.' "

Jerusalem aanib aah nyuj Yesu pu na

(Matiu 21.1-11; Mak 11.1-11; Jonn 12.12-19)

28 Yesu aah najl bi liyatanajl ngbaan ti doo na, le u loln bi pu nsan ki cha Jerusalem.

29 Waah nan peen ni Befej ni Betani aatim mu bi lijool li bi yin li ke Olif aasui aajool paab na, ³⁰ le u tuk waadidiliib ponn ni bilee, "Li cha man naah si gbok kitij ki na. Ni yaa koo ki ponn ni kan, ni ga kan ubon u laa diin na si gbin. Ubaa aa kee dij u pu. Chuu gbiln u, ki li joo ni u m chee man.

31 Unii ubaa yaa baa nimi, 'Ba na ni chuu gbiln u?' kan, ni bui u, 'Tidindaan le ban u.' "

32 Yesu aah tun bi pu na, le bi buen, ki ti kan ubon u laa diin na waah tuk bi ke bi ga kan pu na.

33 Baah bi gbilni u na, le binib bi yeh u na baa bi, "Ba na ni bi gbilni ubon ngbaan?"

34 Le bi bui bi, "Tidindaan le ban u."

35 le ki joo ni u Yesu chee, ki di baakeken paan u pu, ki di Yesu dij u pu.

36 Le waah cha na, kinipaak ngbaan di baakeken ter nsan ponn ni.

37 Le u peen Jerusalem, ki fuu baah sunni Olif aasui aajool nin chee na. Baah fuu nima chee na, le kinipaak kimok dii u na piin ki bi maoni. Baah kan u tun lijnjiir aatun momok pu na, le bi pak Uwumbor mpoon pu,

38 ki bui ke, "Uwumbor aanyoor bi Uborkpaan u choo waayimbil ni na pu. Lifuur bi paacham. Ni li nyujni Uwumbor paacham na."

39 Le Farisii yaab bi bi kinipaak ngbaan ponn ni na bibaa bui Yesu, "Umomok, tuk saadidiliib ngbaan ke bi kpa kifuuk."

40 Le Yesu bui bi, "M tuk nimi la, bi yaa nmin kan, njitakpal njimina ga li tar la."

Yesu aah wii Jerusalem aanib aafalaa u choo na pu na

41 Yesu aah peen Jerusalem aatin na, le u waa ki, ki wii sakpen ki pu,

⁴² ki bui ke, “Jerusalem aatin aanib, ni yaa ba nyi nsuudoon aasan din kan, ni ba ga li njan ki tii nimi. Dandana wee, mu bɔr ke ninimbil taa li waa mu.

⁴³ Buyoonn Uwumbɔr ban u ter nimi na, ni yii a. Nima le nimi aadim ga nan gob nimi aatin, ki yuu lakr kaagoln pu,

⁴⁴ ki kuln ni mɔmɔk, ki gbaa wii nimi aadir mɔmɔk. Tidir ngbaan aatakpal nɔle aan ki li bi ki tok tɔb pu.”

Yesu aah toor Uwumbɔr Aadichal pu na

(Matiu 21.12-17; Mak 11.15-19; Jɔnn 2.13-22)

⁴⁵ Yesu nan koo Uwumbɔr Aadichal ponn ni, le ki jenn nyan binib bi kooh tiwakor na,

⁴⁶ le ki tuk bi, “Ni nɔmee Uwumbɔr Aagban ni ke Uwumbɔr len ke, ‘Bi ga yin maadichal ke Mmeen Aadichal;’ tɔ, nimi le nja li bififiirb aakakaa chee.”*

⁴⁷ Iwiin mɔmɔk Yesu nan bi Uwumbɔr Aadichal ponn ni, ki tuk binib Uwumbɔr aabɔr. Le Uwumbɔr aatotoorninkpiib, ni Uwumbɔr aakaal aamɔmɔkb, ni Juu yaab aaninkpiib ka ki kpokl baah ga nja pu ki ku Yesu na,

⁴⁸ kaa nɔmaa kan baah ga ku u pu na; ba pu? binib ngbaan mɔmɔk aanimbil man ke bi njan waah len pu na.

20

Baah baa Yesu waatuln pu pu na

(Matiu 21.23-27; Mak 11.27-33)

¹ Kitaak kibaa daal, le waah bi Uwumbɔr Aadichal ni ki tuk binib Uwumbɔr aaliin, ki mooni tibɔnyaan tee na, le Uwumbɔr aatotoorninkpiib, ni Uwumbɔr aakaal aamɔmɔkb, ni Juu yaab aaninkpiib dan u chee,

² le ki nan baa u, “Aa kpa nsan ke aa nja saah njan pu na aa? Nɔma tii si nsan ngbaan? Tuk timi.”

³ Le u bui bi, “M mu ga baa nimi mbaan.

⁴ Jɔnn aah nan muini binib nnyun ni na, nɔma nan tii u nsan? Uwumbɔr aan binib? Tuk mi man.”

⁵ Le bi kpokl tɔb, “Ti yaa bui ke Uwumbɔr le nan tii u nsan kan, u ga baa timi ke ba nja taa nan gaa u ki kii.

⁶ Ti yaa ki len ke binib le tii u nsan kan, binib ngbaan mɔmɔk ga mae timi nɔtakpal; bi mɔmɔk len ke Jɔnn nan ye Uwumbɔr aabɔnabr la.”

⁷ Nima le bi bui Yesu ke baa nyi udaan u tii Jɔnn nsan na.

⁸ Le Yesu bui bi, “M mu aan tuk nimi maah kpa nsan pu ki njan maah njan pu na.”

Bikpaab bi kaa njan na aayatanajkl

(Matiu 21.33-46; Mak 12.1-12)

⁹ Le u nɔkl binib ngbaan liyatanajkl, “Uja ubaa nan naan kisaak, ki nɔm isui i lu nɔsubil na ki ponn ni, le ki yin bikpaab bibaa, ki di kisaak ngbaan nja binjaal ni ke bi li lik ki. Isui ngbaan yaa nan lun nɔsubil kan, bi ker tii u, aan ki ker bibaa mu. Waah nja kina na, le u siir ki buen kitin ki daa na ni, ki ti yunn nima.

¹⁰ Buyoonn nɔsubil ngbaan nan pur na, le u di unaagbiija ubaa tun bikpaab ngbaan chee ke bi tii ni u kisaak ngbaan ponn ni aasubil. Le bi gbaa u, ki giin ni u, kaa tii u nibaa.

¹¹ Le u ki di unaagbiija uken tun bi chee. Le bi ti gbaa u mu, ki yook u, le ki giin ni u, kaa tii u nibaa.

* 19:46 : Lik Aisaya 56.7; Jeremia 7.11.

12 Le u ki tun unaagbiija tatar bi chee. Le bi ti gbaa u mu, ni ti ŋa u iween, le ki jenn nyan u nima.

13 Le usadaan ngbaan bui ke, 'M ga ŋa kinye? M ga di maabogeehn le tun bi chee. Nibaakan, bi ga pak uma.'

14 Le bikpaab ngbaan aah kan waabo ngbaan choo na, le bi kpokl tɔb, 'Uma le ye waafaajil. Cha ti ku u man, aan ki ji waafaal.'

15 Le bi chuu u, ki di nyan n-gbaan, le ki ti ku u.

"Kina pu na, usadaan ngbaan ga ŋa bi kinye?"

16 U ga dan nan ku bikpaab ngbaan, ki di kisaak ngbaan tii bikpaab biken." Kinipaak ngbaan aah ŋun kina na, le bi bui ke, "Uwumbɔr taa cha ni pii bi."

17 Le Yesu lik bi, ki bui bi, "U yaa kaa ŋa bi kina kan, Uwumbɔr Aagban aah len pu na aatataa ye kinye? ke, 'Litakpal li bidimaab yii li na,

lima le ye litakpajal.*"

18 Unii umɔk lir litakpal ngbaan pu na, u ga kool. Unii u litakpal ngbaan lir u pu na, li ga nan u, u ŋa ke ntayon na."

Baah pen Yesu nlan pu na

(*Matiu 22.15-22; Mak 12.13-17*)

19 Uwumbɔr aakaal aamɔmɔkb, ni Uwumbɔr aatotoorninkpiib nan bee ke Yesu di liyataŋakl ngbaan ŋan bima la. Nima pu, le bi nan ban bi chuu u libuul ngbaan ni, ki mu san kinipaak ngbaan ijawaan.

20 Le bi ban nsan mu pu bi ga chuu u na, ki di bipepekb tun u chee, bi ti ŋmann ke bi ye bininyaam la, aan ki pen u nlan, aan ki chuu u, ki di ŋa kitin ngbaan aayidaan aan aal ni.

21 Le bi dan nan bui u, "Umɔmɔkr, ti nyi ke aa len mbamɔn, ki tuk binib Uwumbɔr aabɔr mbamɔm, kaa pak ubaa ki jer uken. Aa po mɔk bi Uwumbɔr aasan mbamɔm la.

22 Tuk timi, ni ŋan ti pa lampoo ki di tii Ubɔrkpaan Siisa aan naa ŋan?"

23 Le Yesu bee ke bi pen u nlan la, le ki bui bi,

24 "Mɔk mi limombil man." Baah mɔk u na le u baa bi, "Ŋma aanan ŋi liyimbil bi li pu?"

Le bi bui u, "Siisa yaan."

25 Le u bui bi, "Nima pu na, ni di ni ye Siisa yaan na tii u man, ki di ni ye Uwumbɔr yaan na tii Uwumbɔr."

26 Yesu aah len kina na, le ni gar bi pam. Baa ŋmaa chuu u taani waabɔlen pu, binib aanimbil ni. Le bi ŋmin.

Binib bi ga fikr nkun ni na aah ga li bi pu na

(*Matiu 22.23-33; Mak 12.18-27*)

27 Le Sajusii yaab bibaa dan u chee. Bima le len ke binib aan fikr nkun ni na.

28 Le bi bui u, "Umɔmɔkr, Moses nan ŋmee nkaal tii timi ke, 'Uja yaa kpa puu ki yaa kpo, kaa kpa ubo kan, unaal di ukpooii ngbaan kpan, ki maa mbim tii ukpel.†"

29 To, naabitiib bilole nan bi. Upol na nan yoor upii, le ki kpo, kaa kpa ubo.

30 Le unaal di ukpooii ngbaan kpan, ki mu kpo, kaa kpa ubo.

31 Le u paa u pu na mu ŋa kina. Le bijab bilole ngbaan mɔmɔk ŋa kina, ki kpo doo, kaa kpa ubo.

32 Kookoo yoo le upii ngbaan mu kpo.

* 20:17 : Lik Ilahn 118.22. † 20:28 : Lik Ikaal 25.5.

³³ Kina pu na, binib yaa nan fikr nkun ni kan, upii ngbaan ga li ye n̄ma aapuu? Bi m̄m̄m̄k bilole nan joo u la.”

³⁴ Le Yesu bui bi, “Dulnyaa wee ponn ni, bijab yoor bipiib la. Bipiib mu m̄n bijab la.

³⁵ Binib bi n̄eer ke bi fikr nkun ni ki li bi dulnyaa u choo na ni na aan yoor bipiib. Bipiib mu aan m̄n bijab.

³⁶ Bi ga li bi ke Uwumb̄r aatuuntiib aah bi pu na, kaan ki kpo. Baah ga fikr nkun ni na, bi ga li ye Uwumb̄r aabim la.

³⁷ T̄, Moses mu nan m̄k timi ke binib bi kpo na ga fikr nkun ni. Buyoonn u nan bi busub bu gaal mm̄i na chee na, u nan yin Uwumb̄r ke Abraham, ni Aisak, ni Jakob Aawumb̄r la.‡

³⁸ Uwumb̄r yaa len ke u ye binib bi kpo na Aawumb̄r kan, nima le m̄k ke bi kpa lim̄fal. Bi m̄m̄m̄k ye binifuub Uwumb̄r chee la.”

³⁹ Le Uwumb̄r aakaal aam̄m̄k̄b bibaa bui Yesu, “Um̄m̄m̄k̄r, saah len pu na, ni n̄an la.”

⁴⁰ Le baa kaa bi ki baa u mbaan.

Kristo u ga gaa binib lii na aab̄r

(Matiu 22.41-46; Mak 12.35-37)

⁴¹ Le Yesu baa bi, “Binib n̄a kinye pu ki bui ke Kristo u ga gaa binib lii na ye Ub̄r David aayaabil?

⁴² David ubaa nan len Uwumb̄r aalahn aagbar̄ ponn ni ke, ‘Uwumb̄r bui Ndindaan ke: Kal n̄n̄angii w̄b,

⁴³ ki ti saa buyoonn m ga nyan̄ saadim m̄m̄m̄k na. §

⁴⁴ David aah nan yin Kristo ngbaan ke Udindaan kina na, Kristo ga li n̄maa ye uyaabil aa?”

Bi li nyi Uwumb̄r aakaal aam̄m̄k̄b aab̄r

(Matiu 23.1-36; Mak 12.38-40)

⁴⁵ Kinipaak ngbaan aah pel Yesu aah len pu na, le u bui waadidiliib,

⁴⁶ “Ni li nyi man Uwumb̄r aakaal aam̄m̄k̄b aab̄r. Baageehn le ye ke bi li pee n̄ib̄kul f̄f̄k, ki gee ke binib li dooni bi kinyar̄ ni, ki gee ke bi kal bininyuum aakakaa chee m̄meen aadir ni, ni njim chee.

⁴⁷ Bi ji bikpopiib durm la, le ki mee Uwumb̄r ni yunni ke bi n̄mann ke bi ye bininyaam la. Uwumb̄r ga daa bitafal ki jer waah ga daa binib biken aatafal pu na.”

21

Ukp̄pii ubaa aah tii sakpen pu na

(Mak 12.41-44)

¹ Yesu nan jaar lik, ki kan biwankpadam joo n̄imombil pam n̄ani Uwumb̄r aapiin aadakaa ni,

² ki kan ukp̄piigiin ubaa mu di janjan bilee ki di n̄a u ponn ni.

³ Le Yesu bui ke, “M tuk nimi mbam̄n la, ukp̄piigiin wee tii n̄imombil ki jer bi m̄m̄m̄k aah tii pu na.

⁴ Bi m̄m̄m̄k tii ki gur n̄imombil sakpen. U ye ugiin la, le ki di waamombil m̄m̄m̄k tii, kaa ki gur nibaa.”

Baah ga gbaa wii Uwumb̄r Aadichal pu na

(Matiu 24.1-2; Mak 13.1-2)

⁵ Tɔ, binib bibaa nan bi len Uwumbɔr Aadichal aah ŋan pu na, ki kpa ŋitakpanyaan, ni ipiin i binib tii Uwumbɔr na.

⁶ Le Yesu bui bi, “N-yoonn choo, bi ga nan gbaa wii lidichal limina mɔmɔk. Litakpal libaa aan ki li paa liken pu.”

Falaa aayoonn aah ga li bi pu na

(Matiu 24.3-14; Mak 13.3-13)

⁷ Le Yesu aadidiliib baa u, “Umɔmɔkr, bi ga ŋa kina bayoonn? Ba ga li ye limɔkl ki mɔk timi ke ni ŋeer bi ŋa kina?”

⁸ Le u bui bi, “Ni li nyi man, aan ubaa taa ŋmann nimi. Binib pam ga nan dan ki pur maayimbil ke bima le ye min Yesu, ki ga bui ke ni ŋeer a. Ni taa dii bi man.

⁹ Ni yaa ŋun ke ntim mubaa aanib to tɔb butɔb, aan ntim muken aanib kpa tibɔr kan, ni taa san ijawaan man. Uwumbɔr le siin ke nimina mɔmɔk ga ŋa. Nima le aan mɔk ke dulnyaa wee ga doo libuul ngbaan ni.

¹⁰ “Linibol libaa ga to linibol liken butɔb. Nnaan mubaa aanib ni nnaan muken aanib ga to tɔb butɔb.

¹¹ Kitiŋ ga deŋ sakpen ŋipepel ŋipepel. Nkon mu ga lir. Iween mu ga lir, ki ku binib pam ntim ntim ponn ni. Lijinjiir aawan, ni tiwan ni faani binib na mu ga li bi paacham.

¹² “Nimina mɔmɔk aa kaa kee ŋa buyoonn na, le bi ga chuu nimi, ki ŋa nimi falaa, ki di nimi ŋa mmeen aadir ni ki ji nimi tibɔr, ki di nimi ŋa kiyondiik ponn ni. M pu, le bi ga di nimi siin bibɔrb ni ntim aaninkpiib aanimbiin ni ke bi ji nimi tibɔr.

¹³ Nima le ga tii nimi nsan le ni tuk bi tibɔnyaan tee.

¹⁴ Ni di ŋa nisui ni man ke naan puen baa nisui ni ke ni ga len kinye?

¹⁵ M ga tuk nimi naah ga len pu na, aan nimi aadim ubaa taa ki ŋmaa kpak nimi, kaa ki ŋmaa len tibaa.

¹⁶ Nitetiib, ni ninatiib, ni ninaabitiib, ni nidoyaab, ni nijotiib, ga kooh nimi. Le binib ga ku ni ponn ni bibaa.

¹⁷ Binib mɔmɔk ga li nan nimi m pu.

¹⁸ Ni mu aan bee yɔli; nimi aayikpirk kibaa le aan bee yɔli.

¹⁹ Ni yaa ji limɔr falaa mɔmɔk ponn ni kan, ni ga kan limɔfal li kaa kpa ndoon na.”

Baah ga bii Jerusalem aatiŋ pu na

(Matiu 24.15-21; Mak 13.14-19)

²⁰ “Ni yaa kan butɔb aajab si gob Jerusalem aatiŋ kan, ni li nyi man, naan yunn, le bi ga bii kitiŋ ngbaan doo.

²¹ N-yoonn ngbaan yaa nan fuu ni kan, binib bi bi Judea aatiŋ ponn ni na san buen ŋjoo paab. Binib bi bi Jerusalem ponn ni na mu li nya ki ni. Binib bi bi itingbaan ni na, bi taa koo ni Jerusalem aatiŋ ni.

²² N-yoonn ngbaan le Uwumbɔr ga daa Jerusalem aatiŋ aanib aatafal, aan ni gbiin waagbar aah ŋmee pu na mɔmɔk.

²³ N-yoonn ngbaan, bipiib bi kpa ŋipuu na, ni bipiib bi kpa mbim bi laa ŋaa libiil na ga li kpa kinimbaak; ba pu? Uwumbɔr ga gee liŋuul sakpen kitiŋ ngbaan aanib pu. Bi ga ji falaa pam.

²⁴ Ba ga di kijaak aajum ku bibaa, ki ga chuu bibaa mu tinaagbiir ki di buen ŋjinibol mɔmɔk aakaasisik ni. Le binib bi kaa ye Juu yaab na ga bii Jerusalem ki ti saa baayoonn aah ga doo pu na.”

Yesu aah ga gir ni pu na

(Matiu 24.29-31; Mak 13.24-27)

25 “Lijinjiir aawan ga li bi nwiin, ni uɲmal, ni ɲiɲmabil ponn ni. Nnyusakpem ga ɲa tinyunkpenn sakpiin, ki faa kifuuk sakpen, ki ɲa binib ilandak. Baan ki li nyi baah ga ɲa pu na.

26 Paacham aawan aan ki li bi mbaməm. Nima le binib ga lik naah ga li bi pu dulnyaa wee ni na, ki ga san ijawaan ki ti fik.

27 N-yoonn ngbaan le bi ga kan min Unibən Aabo bi ntaalangbam ni ki choo, ki wiin chain, ki joo mpəən.

28 Ni yaa kan tiwan nimina məmək bi ɲani kan, chuu nibaa man, ki pək nitaakpab. Naan yunn le ni ga ɲmar.”

Isui aayataɲakl

(Matiu 24.32-35; Mak 13.28-31)

29 Yesu nan ɲakl bi liyataɲakl ke, “Ni li lik bukpasəm ni isui məmək man.

30 Ni yaa nan kan yaabon bi ɲani tifar kan, ni bee ke ni yaa kpee siib kan, kiseek ga seer.

31 Kina na, ni yaa kan nimina bi ɲani kan, ni bee ke ni yaa kpee siib kan, Uwumbər aanaan ga fuu ni.

32 “M tuk nimi mbamən la, dandana aanib aan jer le tiwan nimina məmək puen ɲa.

33 Paacham ni taab ga jer. Maaməbon ma aan jer.”

Yesu aagirndaal aabər

34 “Ni li nyi man, ki taa nyu ndaan gbii ki li kpa ndaan aaween, ki taa cha nimi aabimbin aabər gbiin nimi aalandak məmək, aan maagirndaal taa yuk nipobil.

35 Maagirndaal kan, dulnyaa wee ni aanib məmək aapobil ga yuk ke gaawəb aah chuu upeel kan, upobil yukr pu na.

36 Li nyi man n-yoonn məmək, ki mee Uwumbər u tii nimi mpəən ke ni nya falaa umək choo na ni, ki nan sil min Unibən Aabo aanimbiin ni.”

37 Iwiin məmək le Yesu nan bi Uwumbər Aadichal ni, ki tuk binib Uwumbər aabər. Tinyer məmək le u buen Olif aasui aajool paab ki ti də geen.

38 Kichakpinaanyee ni məmək le binib chaa u chee Uwumbər Aadichal ni, bi ti ɲun waah len pu na.

22

Baah kpokl ke bi ga ku Yesu pu na

(Matiu 26.1-5; Mak 14.1-2; Jənn 11.45-53)

1 N-yoonn ngbaan, naa nan ki daa ke bi ji Lakr-*jer* aajim,* ki ɲmə boroboro u kaa kpa nnyək na.

2 Le Uwumbər aatotoorninkpiib, ni Uwumbər aakaal aaməməkɔb nan kpokl baah ga ɲa pu ki ku Yesu na. Bi mu nan san binib na ijawaan.

Judas aah nan ban ke u kooh Yesu pu na

(Matiu 26.14-16; Mak 14.10-11)

3 Le kinimbəɲ koo Judas Iskariot aasui ni. Judas nan ye Yesu aadidiliib kipiik ni bilee na ponn ni ubaa.

4 Kinimbəɲ aah koo Judas aasui ni na, le u buen Uwumbər aatotoorninkpiib, ni Uwumbər Aadichal aakikiirb aaninkpiib chee, u ti kpokl bi waah ga ɲa pu ki di Yesu ɲa biɲaal ni na.

5 Le bi nan kpa mpopiin, ki puu tipuur ke bi ga tii u ɲimombil.

* 22:1 : Israel yaab nan ji Lakr-*jer* aajim ke bi teer buyoonn Uwumbər nan nyan bi tinaagbiir ni, Ijipt aatin ni na. Lik Nnyam 12.1-27.

⁶ Le u kii, ki ban nsan mu u ga di Yesu ŋa biŋaal ni, buyoonn kinipaak ngbaan aa bi u chee na.

Baah toor njim ngbaan pu na

(Matiu 26.17-25; Mak 14.12-21; Jɔnn 13.21-30)

⁷ Laker-ŋer aajim, buyoonn bi ga ŋmɔ boroboro u kaa kpa nnyɔk na aawiin mu daal bi ga kɔr upihbo na,

⁸ Le Yesu bui Piita ni Jɔnn, “Li cha ti gor njim ngbaan aajikaar aan ti ji.”

⁹ Le bi baa u, “Aa ban ke ti gor ti la chee?”

¹⁰ Le u bui bi, “Ni yaa koo kitɪŋ ngbaan ni kan, uja u tu nnyun na ga ton nimi nsan ponn ni. Ni li dii u man, ki ti koo waah ga koo lidichal li ponn ni na,

¹¹ ki bui udichadaan na, ‘Umɔmɔkr bui ke u ni waadidiliib ga ji njim ngbaan aajikaar kiladiik ni?’

¹² Le u ga mɔk nimi paacham aadisakpenj ki bi puen toor ki na. Ni gor njim ngbaan aajikaar nima chee.”

¹³ Le bi buen, ki ti kan Yesu aah tuk bi ke bi ga kan pu na. Le bi gor njim ngbaan aajikaar.

Tidindaan aajim

(Matiu 26.26-30; Mak 14.22-26; 1 Korint Yaab 11.23-25)

¹⁴ Tijikaar aajim yoonn aah fuu ni na, le Yesu ni waadidiliib dan nan kal.

¹⁵ Le u bui bi, “Nnimbil nan man ke m ni nimi kpaan ji njim mue waahr aan m nin ji maafalaa ngbaan.

¹⁶ M tuk nimi la, maan ki ji njim mue ki ti saa buyoonn Uwumbɔr ga nan ŋa mu aah mɔk pu na waanaan ni.”

¹⁷ Yesu nan yoor kiyinyook, le ki doon Uwumbɔr, le ki bui bi, “Gaa man ki yakr tɔb.

¹⁸ M tuk nimi la, maan ki nyu ŋisubil aanyun ngbaan ki ti saa buyoonn Uwumbɔr aanaan ga fuu ni na.”

¹⁹ Le u yoor boroboro, le ki doon Uwumbɔr, ki gii, ki di tii waadidiliib ki bui bi, “Maawon le na. Nimi aatunwanbir pu le m tii tiwon tee. Ni li ŋmɔ kina aan ki li teer mbɔr.”

²⁰ Baah jin tijikaar ngbaan ti doo na, le u yoor kiyinyook, ki doon Uwumbɔr, ki di tii bi, le ki bui bi, “Tiwanyukaan ngbaan ye maasin aamɔkl la. Maasin ga nya nimi aatunwanbir pu la. Maasin pu, le Uwumbɔr puu tipuupɔln tii nimi.

²¹ “Lik, unii u ga kooh mi na, m ni uma le aarjaal kpaan bi lisambil ni na.

²² Min Unibɔn Aabo ga sil kpo, Uwumbɔr aah nan len ke m ga kpo pu na. Tibɔbir mu ga li bi uja u ga kooh mi na pu.”

²³ Le waadidiliib baa tɔb, “Ti ponn ni, ulau ga tee ŋa kina?”

Ulau ye uninyuun?

²⁴ Tɔ, Yesu aadidiliib nan kpak tɔb kinikpakpak ke ulau tee ye uninyuun bi ponn ni.

²⁵ Le u bui bi, “Dulnyaa wee ni aanibol aabɔrɔr yoor bibaa paacham la. Binib bi kpa tininkpir na, baanib yin bi baateterb la.

²⁶ Nimi, ni taa li bi kina man. Unii u ye uninyuun ni ponn ni na kan, u ŋa ubaa ke uwaatiir na. Unii u ye usaloln na kan, u ŋa ubaa ke nimɔk aatutunn na.

²⁷ Unii u ŋa tijikaar na, ni unii u ji na, ŋma jer uken? Naa ye unii u ji na aa? Mma kan, m bi ke ututunn na le ni ponn ni.

²⁸ “Tɔ, maah bi ntɔŋ ni na, nimi le sil nchanj ni.

29 M ga ŋa nimi bibɔɔb ke Nte Uwumbɔɔr aah ŋa mi ubɔɔr pu na.

30 Le ni ga ji tijikaar ki nyu nnyun m chee maanaan ni, ki kal ŋibɔɔrjal pu, ki ji Israel yaab aanibol kipiik ni ŋilee tibɔɔr.”

Yesu aah bui ke Piita ga nee u pu na
(*Matiu 26.31-35; Mak 14.27-31; Jɔnn 13.36-38*)

31 Le Yesu bui Simonn Piita, “Simonn, Simonn, lik, kinimbɔɔn kan nsan ke ki tɔn nimi, aan ni lir.

32 Le m mee Uwumbɔɔr tii si, aa taa di cha maasan. Aa yaa ki gir ni ki nan dii mi kan, pɔɔn aanaabitiib aataakpab.”

33 Le Piita bui u, “Ndindaan, m ga ŋmaa kpaan aa chee kiyondiik ni. M ni si ga ŋmaa kpaan ki kpo.”

34 Le Yesu bui u, “Piita, m tuk si la, din, aa ga len nfum mutaa ke saa nyi mi, le ukooja nin wii.”

Litaakɔɔr ni kijaak aajuk aabɔɔr

35 Tɔ, Yesu nan baa bi, “Maah nan tun nimi ki nan bui nimi ke ni taa li joo ŋimombil aataakɔɔr, ki taa li joo litaakɔɔr mu, ki taa li joo ŋinaatak na, ni nan lann nibaa aa?”

Le bi bui u, “Taa nan lann nibaa.”

36 Le u bui bi, “Dandana wee, naa ki bi ke naah nan bi pu na. Unii u kpa ŋimombil aataakɔɔr na kan, u li joo li. Unii u kpa litaakɔɔr mu na kan, u li joo li. Unii u kaa kpa kijaak aajuk na kan, u di waabɔɔkul kooh, ki daa kibaa.

37 M tuk nimi la, ni ŋmee Uwumbɔɔr Aagban ponn ni ke bi ga ŋa mi ke baah ŋani titunwanbirdam pu na. Le bi ga sil ŋa mi kina. Baah nan ŋmee maabɔɔr pu na, ni mɔmɔk bi gbiini la.”

38 Le bi bui u, “Ndindaan, lik, ti kpa kijaak aajum mulee la.”

Le u bui bi, “Ni ŋeer a.”

Yesu aah mee Uwumbɔɔr pu na
(*Matiu 26.36-46; Mak 14.32-42*)

39 Le u nyan nima, le ki buen Olif aasui aajool paab, waah chaa nima n-yoon mɔmɔk pu na. Waadidiliib mu dii u.

40 Waah ti fuu nima chee na, le u bui bi, “Ni li mee Uwumbɔɔr man, aan ki taa koo ntɔn ni.”

41 Le u siir cha bi, ki foor siib, le ki gbaan kitin ki mee Uwumbɔɔr ke,

42 “Nte, ni yaa ye saageehn kan, nyan mi falaa u choo na ni. Tɔ, ŋa saageehn, ki taa ŋa maageehn.”

43 Le Uwumbɔɔr aatuun nyan ni paacham ki dan u chee ki nan pɔɔk utaakpab.

44 Le Yesu aasui ponn ni wu ki ti nyan. Le u ki mee Uwumbɔɔr linimaln. Le kitotɔn naa u, ki ye nsin ki tuu lir kitin.

45 Le u mee Uwumbɔɔr ti doo, le ki fii, ki gir buen waadidiliib chee, ki ti mui bi dɔ geen, mpombiin pu.

46 Le u baa bi, “Ba ŋa ni dɔ geen? Fiin, ki li mee Uwumbɔɔr man, aan ki taa koo ntɔn ni.”

Baah chuu Yesu pu na
(*Matiu 26.47-56; Mak 14.43-50; Jɔnn 18.3-11*)

47 Waah laa bi len kina na, le kinipaak fuu ni bi chee. Judas u ye waadidiliib kipiik ni bilee ponn ni ubaa na, loln kinipaak ngbaan pu nsan, le ki buen Yesu chee ke u moor utakpiln.†

† 22:47 : ...moor utakpiln: Israel yaab nan doon binaabitiib kina le ki mɔk ngeehn.

48 Le Yesu baa u, “Judas, aa moor ntakpilm ke aa kooh min Unibɔn Aabo oo?”

49 Yesu aadidiliib aah kan ke binib ngbaan ban bi chuu u na, le bi baa u, “Tidindaan, ti di kijaak aajum jan bi ii?”

50 Le waadidiliib ponn ni ubaa di kijaak aajuk ki gaa per Uwumbɔr aatotoorninkpel aatutunn aatafagiir.

51 Le Yesu bui bi, “Di cha kina man,” le ki di unjaal meeh utafal le ki cha li pɔk.

52 Le Yesu baa Uwumbɔr aatotoorninkpiib, ni Uwumbɔr Aadichal ni aakikiirb, ni Juu yaab aaninkpiib bi dan bi nan chuu u na, “Ni joo kijaak aajum ni jagbaali mam ke ni nan chuu mi, ke maah ye ufifiir le na aa?”

53 M nan bi ni chee Uwumbɔr Aadichal ni iwiin mɔmɔk, le naa nan chuu mi. Tɔ, dandana wee le ye n-yoonn mu Uwumbɔr siin ki tii nimi ni kinimbɔn ki tun mbɔmbɔɔn aatuln na.”

Piita aah nee Yesu pu na

(Matiu 26.57-58, 69-75; Mak 14.53-54, 66-72; Jɔnn 18.12-18, 25-27)

54 Le bi chuu Yesu ki di u buen Uwumbɔr aatotoorninkpel aadichal ni. Le Piita paa u pu ki bi dandar.

55 Le bi tuur mmii lichilm ngbaan ni, ki ka gob mu. Piita mu nan ti kal bi chee ki ka bikaasisik ni.

56 Mmii aah woln unimbil wɔb na, le usapɔɔn u ye ututunn na kan u, ki ka lik u sulm, le ki ti bui ke, “Uja umina mu nan bi Yesu chee.”

57 Le u nee, ki bui u, “Upii, maa nyi u.”

58 Le ni kpee siib, le unii uken mu kan u, ki mu bui u, “Aa mu ye bi ponn ni ubaa la.”

Le Piita bui u, “Uja, maa ye.”

59 Le ni ki kpee siib, le uja uken bui ke, “Ni ye mbamɔn, uja wee mu nan bi u chee. U mu ye Galilee aatiŋ aanii la.”

60 Le Piita bui u, “Uja, maa nyi saah len pu na aatataa.”

Waaah laa bi len kina na, libuul ngbaan ni, le ukooja wii.

61 Tidindaan nan fenn ki lik Piita. Le Piita teer Tidindaan aah ba tuk u pu na ke, “Din, aa ga len nfum mutaa ke saa nyi mi le ukooja nin wii.”

62 Le Piita nyan lipaal, ki ti wii pam.

Baah yook Yesu ki gbaa u pu na

(Matiu 26.67-68; Mak 14.65)

63 Le bijab bi joo Yesu na ŋa u mbɔnyun, le ki gbaa u,

64 ki di likekeln poo unimbil, le ki baa u, “Uwumbɔr aabɔnabr, ulau faa si?”

65 Le ki seei u nsiibil pam.

Juu yaab aaninkpiib aah jin Yesu tibɔr pu na

(Matiu 26.59-66; Mak 14.55-64; Jɔnn 18.19-24)

66 Ki woln kitaak kichakpiik ni, le Juu yaab aaninkpiib, ni Uwumbɔr aatotoorninkpiib, ni Uwumbɔr aakaal aamɔmɔkb kuun ni tɔb chee, le ki di Yesu siin binimbiin ni,

67 le ki baa u, “Aa ye Kristo u ga gaa timi lii na aa? Tuk timi.”

Le u bui bi, “M yaa tuk nimi kan, naan li pak maah len pu na.

68 M mu yaa baa nimi mbaan kan, naan giin tii mi, [kaan di mi lii.]

69 Dandana ki joo cha, min Unibɔn Aabo ga kal Uwumbɔr u yeh mpɔɔn mɔmɔk na aarŋangii wɔb.”

70 Le bi mɔmɔk baa u, “Aa ye Uwumbɔr Aajapɔɔn la aa?”

Le u bui bi, “Ni ye naah len pu na la.”

⁷¹ Le bi bui ke, “Taa ki ban seeraadam. Timi tibaa n̄un waah len um̄ɔb ni pu na.”

23

Pailat aah jin Yesu tib̄ɔr pu na

(*Matiu 27.1-2, 11-14; Mak 15.1-5; J̄ɔnn 18.28-38*)

¹ Bi m̄ɔm̄ɔk nan fii, le ki di Yesu buen kitinj ngbaan aaninkpel chee, bi nan yin u ke Pailat,

² le ki piin ki bi galni u, ki bui ke, “Ti kan uja wee n̄manni timi aanibol la. U tuk bi k̄e bi taa ki pa lampoo tii Ub̄ɔrkpaan Siisa, ke uma ubaa le ye Kristo u ga gaa binib lii na, ki ye Ub̄ɔr.”

³ Le Pailat baa u, “Aa ye Juu yaab aab̄ɔr la aa?”

Le u bui u, “Saah len pu na, ni ye kina.”

⁴ Le Pailat bui Uwumb̄ɔr aatotoorninkpiib ni kinipaak ngbaan, “Maa kan uja wee aataani ubaa.”

⁵ Le bi moo galni u, ki bui ke, “U tuk binib waaliin la, le bi n̄ma tijar. U nan piin Galilee aatinj ni, le ki b̄ɔ dii Judea aatim m̄ɔm̄ɔk ni, ki nan fuu ni kitinj kee ni.”

Ub̄ɔr Herod aah jin Yesu tib̄ɔr pu na

⁶ Pailat aah n̄un kina na, le u baa bi, “U ye Galilee aatinj aanii la aa?”

⁷ T̄ɔ, Ub̄ɔr Herod le nan joo Galilee aatinj aanib. Pailat aah n̄un ke Yesu nyan nima na, le u di u tun Herod chee. U mu nan bi Jerusalem aatinj ni n-yoonn ngbaan.

⁸ Ub̄ɔr Herod aah kan Yesu na, le u kpa mpopiin sakpen. U nan n̄un waab̄ɔr, ki ban u kan u ni yunn, ki mak ke u ga tun lijinjir aatunl aan u kan.

⁹ Le u baa Yesu mbaan pam. Yesu ma aa len tibaa.

¹⁰ Le Uwumb̄ɔr aatotoorninkpiib, ni Uwumb̄ɔr aakaal aam̄ɔm̄ɔkb mu si nima ki galni u mp̄ɔɔn pu.

¹¹ Le Ub̄ɔr Herod ni waat̄ɔb aajab lik u fam, ki n̄a u mb̄ɔnyun, ki di kikipalk nyaan peen u, ki di u giin Pailat chee.

¹² Liyaadaal ngbaan le Herod ni Pailat ki n̄a kij̄ɔtiik. Bi nan ye t̄ɔb aadim la.

Baah len ke bi ga ku Yesu pu na

(*Matiu 27.15-26; Mak 15.6-15; J̄ɔnn 18.39-19.16*)

¹³ Pailat nan yin Uwumb̄ɔr aatotoorninkpiib, ni Juu yaab aaninkpiib, ni kinipaak ngbaan,

¹⁴ le ki bui bi, “Ni joo ni uja wee m chee, ki bui ke u n̄manni binib la. Le m jin u tib̄ɔr ninimbil ni. Nimi aagalm ngbaan ponn ni, maa kan u n̄a tibaa.

¹⁵ Ub̄ɔr Herod mu aa kan waataani, le u di u giin ni ti chee. Waa n̄a nibaa ni n̄eer u nkun.

¹⁶ M ga cha bi lue u n̄inaalab, le ki di u lii.”

[

¹⁷ Njim ngbaan m̄ɔm̄ɔk yoonn kan, see Pailat nyan unaagbiija ubaa lii.]

¹⁸ Le bi m̄ɔm̄ɔk kpaan ki teen ke, “Ku uja wee. Di Barabas di lii.”

¹⁹ Barabas nan tukni kitinj ngbaan aaninkpiib, ki ku binib, le bi lanj u kiyondiik ni.

²⁰ Pailat nan ban u di Yesu lii, nima pu le u ki len kinipaak ngbaan chee.

²¹ Le bi ki teen ke, “Kpaa u nd̄ɔpuinkoo pu. Kpaa u nd̄ɔpuinkoo pu.”

²² Le Pailat baa bi, “Ba n̄a? U tun bakaa bayoo? Maa kan u n̄a nibaa ni n̄eer u nkun. M ga cha bi lue u n̄inaalab, le ki di u lii.”

²³ Le bi beenin tar mpɔɔn pu, “Kpaa u ndɔpuinkoo pu.” Baah tar kina na, le bi nyanj Pailat.

²⁴ Le u kii ke u ga ŋa baah ban pu na,

²⁵ le ki di Barabas u nan tukni kitinj ngbaan aaninkpiib ki ku binib, ki bi kiyondiik ni na lii, baah ban pu na, le ki di Yesu ŋa binjaal ni, bi ti ŋa u baah ban pu na.

Baah kpaa Yesu ndɔpuinkoo pu pu na

(Matiu 27.32-44; Mak 15.21-32; Jɔnn 19.17-27)

²⁶ Le butɔb aajab di Yesu buen. Baah cha na, le bi ton uja u nyan ni ntingbaan ni na nsan ni. Bi nan yin u ke Simonn, u ye Sairene aatinj aanii na. Le bi chuu u ke u tun Yesu aadɔpuinkoo ki li paan u pu.

²⁷ Le kinipaak sakpeɲ paa Yesu pu. Bi ponn ni bibaa ye bipiib bi wii ki kaani u pu na.

²⁸ Le Yesu fenn ki toɲ bi, le ki bui bi, “Jerusalem aatinj aapiib, ni taa wii m pu. Ni li wii nimi nibaa ni nimi aabim pu;

²⁹ ba pu? falaa aayoonn choo. N-yoonn ngbaan le bi ga len ke, ‘Bipiinjooob bi kaa ma mbim kaa tii bi libiil na, bima le kpa mpoiin.’

³⁰ N-yoonn ngbaan le bi ga bui ŋjoo ni ŋjogon, ‘Lir ti pu, ki biin ti pu.’*

³¹ Bi yaa di ndɔsoon ŋa mmii ni aan mu gaa kan, ndɔkuun ga li bi kinye?†

³² Le bi di bakadam bilee kpee Yesu pu, ki di buen ke bi ti ku bi mu.

³³ Le bi ti fuu nibaa chee, bi yin nima chee “Kiyikpanj.” Baah ti fuu nima na, le bi di u kpaa ndɔpuinkoo pu, le ki di bakadam bilee na mu kpaa idɔpuinkee pu. Bi kpaa ubaa unjangii wɔb, ki kpaa uken unjangan wɔb. ³⁴ Baah bi kpaa Yesu ndɔpuinkoo pu na, le u bui ke, “Nte Uwumbɔr, di cha pinn bi. Baa nyi baah ŋani pu na.”

Le butɔb aajab ngbaan yoor waawanpeenkaan bi ti yakr tɔb, le ki too inaan ke bi lik bimɔk aah ga kan ni na.

³⁵ Le kinipaak ngbaan si ki lik u. Le Juu yaab aaninkpiib sii u, ki bui ke, “U gaal biken le bi ŋmar; u yaa ye Kristo u ga gaa timi lii, aan Uwumbɔr nyan u na kan, u gaa ubaa mu lii.”

³⁶ Butɔb aajab ngbaan mu nan ŋa u mbɔnyun, ki di ndaan mu mɔɔn na nyunn u,

³⁷ le ki bui u, “Aa yaa ye Juu yaab aabɔr kan, gaa aabaa lii.”

³⁸ Bi nan ŋmee kigbanj tam waadɔpuinkoo pu, uyil paab. Ni ŋmee ke, “Juu yaab Aabɔr le na.”

³⁹ Le baah nan kpaa bakadam bilee bi idɔpuinkee pu na ponn ni ubaa mu sii u, ki baa u, “Saa ye Kristo u ga gaa binib lii na aa? Gaa aabaa lii aan ki gaa ti mu lii.”

⁴⁰ Le bakadaan uken na kae u, le ki bui u, “Saa san Uwumbɔr aa? Aa ni u kpaan kan ntafadaan mubaa la.

⁴¹ Timi le ŋeer ntafadaan ngbaan. Bi ŋa timi, timi aatuln aah ŋeer pu na la. Uma le aa ŋa bakaa ubaa,”

⁴² le ki bui Yesu, “Ndindaan, aa yaa jin saanaan kan, aa teer mbɔr.”

⁴³ Le Yesu bui u, “M tuk si mbamɔn la, din aa ga li bi m chee Paradais ni.”‡

Yesu aah kpo pu na

(Matiu 27.45-56; Mak 15.33-41; Jɔnn 19.28-30)

⁴⁴ Ni nan ye nwiin kaasisik ni. Le dulnyaa mɔk bɔln, ki ti saa nwiin aah kpar pu na.

* **23:30** : Lik Hosea 10.8. † **23:31** : Naatataa le ye ke, uninyaan yaa ji falaa kina kan, bibiindam ga li bi kinye? ‡ **23:43** : Paradais ye Uwumbɔr do paacham la.

⁴⁵ Nwiin aa ki wiin. Le likekeln li yakr Uwumbɔr aadiik ni nfum mulee na chuu kar paacham, ki ti saa kitin.

⁴⁶ Le Yesu teen mpɔɔn pu, le ki bui ke, “Nte Uwumbɔr, m di maawiin ɲa aarjaal ni la.” Waah len kina na, le u kpo.

⁴⁷ Tɔ, butɔb aajab aaninkpel aah kan naah ɲa pu na, le u nyun Uwumbɔr, le ki bui ke, “Uja ngbaan sil ye uninyaan la.”

⁴⁸ Le kinipaak kimɔk kuun nima chee ke bi lik na aah kan tiwan ni mɔmɔk ɲa na, bi nan kpa mpombiin ki labr kun.

⁴⁹ Le uɲɔtiib mɔmɔk, ni bipiib bi nyan ni Galilee aatin ni ki dii u na si dandar, ki waa ni mɔmɔk.

Baah sub Yesu pu na

(*Matiu 27.57-61; Mak 15.42-47; Jɔnn 19.38-42*)

⁵⁰⁻⁵¹ Uja ubaa nan bi, bi nan yin u ke Josef, u nyan ni Juu yaab aatin ki bi yin ki ke Arimatea na ni. U nan ye uninyaan la, ki kii Uwumbɔr aanaan aah ga fuu ni buyoonn na. U nan ye bibɔjirb aaninkpiib ponn ni ubaa la. Le waa kii baah kpokl pu ki ku Yesu na.

⁵² Le u buen Pailat chee, ki ti bui u, “Di Yesu aawon tii mi.”

⁵³ Le Pailat kii. Le u nyan waawon ndɔpuinkoo pu, le ki di u poo likekenyaan ni, ki di u ti sub kitakpalun ni. Bi nan gbii kitakpalun ngbaan litakpasakpeln aasikakl ni la. Baa nan kee sub unii ubaa ki ponn ni.

⁵⁴ Ni nan ye kitaak ki ga woln Juu yaab aakpaakool daal na la.

⁵⁵ Le bipiib bi nan nyan Galilee aatin ni ki dii Yesu na paan Josef pu, le ki ti kan kitakpalun ngbaan, ki kan baah di Yesu aawon ki di ɲa ki ponn ni pu na.

⁵⁶ Le bipiib ngbaan gir kun, ki ti ban tulalee ni nkpan mun nu na.

Juu yaab aakpaakool daal, le bi fuur, baakaal aah len pu na.

24

Yesu aah fikr nkun ni pu na

(*Matiu 28.1-10; Mak 16.1-8; Jɔnn 20.1-10*)

¹ Juu yaab aakpaakool aah jin ki woln kitaak na, le bipiib ngbaan yoor tulalee ni nkpan ngbaan bi ti toor Yesu aawon, ki di buen likaakul ngbaan chee kichakpinaanyeek ni.

² Baah ti fuu nima na, le bi kan ke litakpal li bi nan di len kitakpalun aamɔb na, aa ki bi.

³ Le bi koo, le kaa kan Tidindaan Yesu aawon.

⁴ Baa nyi baah ga li dak pu na. Libuul ngbaan ni le bijab bilee bi aawanpeenkaan wiin chain na sil bi chee.

⁵ Le ijawaan chuu bipiib ngbaan, le bi gbaan kitin binimbiin ni. Le bijab ngbaan baa bi, “Ba pu ni ban unifuub bitekpiib ponn ni?”

⁶ Waa bi do. U fikr nkun ni a. Teer man waah nan tuk nimi pu buyoonn u nan laa bi Galilee ni na,

⁷ ke Uwumbɔr siin ke bi ga di uma Unibɔn Aabo, ki di ɲa titunwanbirdam aarjaal ni, bi ti kpaa u ndɔpuinkoo pu, ke iwiin itaa daal u ga fikr nkun ni.”

⁸ Le bipiib ngbaan teer waabɔr timina.

⁹ Le bi nyan kitakpalun ngbaan chee, ki gir kun, le ki di tibɔr timina tuk waakpambalb kipiik ni ubaa na, ni waadidiliib bi gur na mɔmɔk.

¹⁰ Bipiib ngbaan aayimbil le nan ye Mari Magdalene, ni Joana, ni Mari u ye Jems aana na. Bi ni bipiib bi nan dii bi na nan di tibɔr timina tuk waakpambalb.

¹¹ Le waakpambalb aa pak baah len pu na. Bi dak ke ni ye kijork aaliin la.

12 Le Piita fii ki san buen kitakpaluŋ ngbaan chee, ki ti boon ki gbuun lik, le ki muin n̄ikeken ngbaan baanja le d̄o. Ni nan gar u pam. Le u gir kun.

*Yesu aadidiliib ponn ni bilee aah kan u pu na
(Mak 16.12-13)*

13 Liyaadaal ngbaan le bi ponn ni bilee cha kitin̄ ki bi yin ki ke Emaus na ni. Kitin̄ ngbaan ni Jerusalem aah daa t̄ob chee pu na ye mal bilole la.

14 Baah cha na, le bi gbaa t̄ob chee tib̄or, le ki len tiwan nim̄ok ŋa na.

15 Baah gbaa t̄ob chee tib̄or kina na, le Yesu ubaa pii bi nsan ni, ki dii bi.

16 Le Uwumb̄or doŋ binimbil ke bi taa bee u.

17 Le u baa bi, “Naah chuun gbaa t̄ob chee tib̄or ti na, ti ye b̄or bayaar, aan ninimbil w̄ob bi gbilngbiln kina?”

18 Le bi ponn ni ubaa, bi nan yin u ke Kleopas, baa u, “Bicham bi bi Jerusalem ponn ni na, si baanja le aa nyi tib̄or ti ŋa nima chee dandana na aa?”

19 Le u baa bi, “Tilab̄or?”

Le bi bui u, “Yesu u nan ye Nasaref aatin̄ aanii na aab̄or. U nan ye Uwumb̄or aab̄onabr la. U nan kpa mp̄oon ki tun lijinjir aatun; waaliin mu nan kpa mp̄oon. U piir Uwumb̄or ni binib m̄om̄ok aasui.

20 Le Uwumb̄or aatotoorninkpiib ni timi Israel yaab aaninkpiib di u ŋa binib aanjaal ni, ke u ŋeer nkun. Le bi kpa u nd̄opuinkoo pu.

21 Ti nan kpa limakl ke uma le ga gaa timi Israel yaab lii. Baah nan ŋa u kina na, din le ye iwiin itaa.

22 Ti ponn ni bipiib bibaa mu tuk timi tib̄or ti gar timi sakpen na. Bi buen kitakpaluŋ ngbaan chee kichakpinaanyeeek ni,

23 kaa ti kan waawon, le ki gir ni ki nan tuk timi ke bi kan Uwumb̄or aatuuntiib bi tuk bi ke u fikr na.

24 Le ti ponn ni bibaa buen kitakpaluŋ ngbaan chee, ki ti kan ni bi ke bipiib ngbaan aah len pu na. Uma le baa kan.”

25 Le Yesu bui bi, “Nimi aalan par la. Naa gaa Uwumb̄or aab̄onabtiib aah nan len pu na m̄om̄ok mala.

26 Uwumb̄or le nan siin ke Kristo u ga gaa binib lii na ga ji falaa kina, le ki nin kan mp̄oon.”

27 Le Yesu ŋeer waab̄or ti ŋmee Uwumb̄or Aagban̄ ni na m̄om̄ok tuk bi. Njan u tuk bi Moses aah nan ŋmee ti pu na, le ki nin tuk bi Uwumb̄or aab̄onabtiib m̄om̄ok aah nan ŋmee ti pu na.

28 Le bi duun baah cha kitin̄ ki na ni. Le Yesu ŋa ke waah ga piln jer le na.

29 Le bi gar u, “Doon ti chee. Kijook joor a. Naan yunn le ni ga mue.” Le u koo ni bi chee.

30 Le bi ti kal ke bi ji tijikaar. Waah kal bi chee ke u ji tijikaar na, le u yoor boroboro, ki doon Uwumb̄or, ki gii, ki di tii bi.

31 Le Uwumb̄or likr binimbil ke bi bee u. Libuul ngbaan ni le baa ki kan u.

32 Le bi bui t̄ob, “Waah dii timi nsan ni ki len ti chee ki ŋeer Uwumb̄or Aagban̄ aaliin aatataa tuk timi na, tisui aa ba piin u pu sakpen aa?”

33 Libuul ngbaan ni, le bi fii, ki gir buen Jerusalem, ki ti kan Yesu aakpambalb kipiik ni ubaa na, ni waadidiliib biken kuun t̄ob chee,

34 ki bi len ke, “Tidindaan sil fikr nkun ni. Simonn le kan u.”

35 Le waadidiliib bilee ngbaan mu tuk bi Yesu aah pii bi nsan ni pu na, ni baah bee u buyoonn u gii boroboro na.

*Yesu aah di ubaa m̄ok waadidiliib pu na
(Matiu 28.16-20; Mak 16.14-18; J̄onn 20.19-23; Lituln 1.6-8)*

³⁶ Baah len tɔb chee tibɔr kina na, libuul ngbaan ni le Yesu ubaa sil bikaasisik ni, le ki bui bi, “Ni li kpa nsuudoon man.”

³⁷ Le bipobil yuk; ijawaan chuu bi sakpen a. Bi nan dak ke bi kan utekpiir aawiin la.

³⁸ Le u baa bi, “Ba ŋa ni san ijawaan? Ba ŋa ni beeni nisui ni?”

³⁹ Lik ŋjaal ni ntaa, ki bee ke m sil ye. Taln niŋjaal ki di meeh mi ki lik man. Utekpiir aawiin aa kpa tinann ni ŋikpab ke naah kan m kpa pu na.”

⁴⁰ Waah len kina na, le u mɔk bi baah nan kpa ŋjaal ni utaa ponn ni ipiin pu na.

⁴¹ Bi nan kpa mpopiin sakpen, ki mu aa kee gaa kii mbamɔm. Ni nan gar bi pam. Le u baa bi, “Tijikaar tibaa bi do oo?”

⁴² Le bi tii u lijangeln li bi pul li mmii ni na.

⁴³ Le u gaa, ki ŋman li binimbil ni.

⁴⁴ U nan bui bi, “Maabɔr timɔk ŋmee Moses aakaal ponn ni, ni Uwumbɔr aabɔnabtiib aagbann ni, ni Uwumbɔr aalahn aagban ni na, Uwumbɔr le siin ke ni mɔmɔk ga gbiin. Maah nan laa bi ni chee na, m nan tuk nimi kina la.”

⁴⁵ Le u woln binimbil ke bi bee Uwumbɔr Aagban aaliin aatataa,

⁴⁶ le ki bui bi, “Ni ŋmee ke Kristo u ga gaa binib lii na ga ji falaa, ki fikr nkun ni, iwiin itaa daal.

⁴⁷ Ni li mooni binib maayimbil pu, ke bi yaa kpeln baabimbin kan, Uwumbɔr ga di cha baatunwanbir pinn bi. Ni piin ki li mooni Jerusalem aatiŋ aanib ni, aan ki nin moon ŋinibol mɔmɔk mu ni.

⁴⁸ Nimi le ye maabɔr mɔmɔk aaseeraadam.

⁴⁹ Nte Uwumbɔr aah puu tipuur ti ke u ga tii nimi Waafuur Nyaan na, m ga tun ni Nfuur Nyaan ngbaan ni chee. Ni li bi Jerusalem ni ki ti saa bundaln ni ga kan mpɔɔn mu ga nyan ni paacham na.”

*Uwumbɔr aah di Yesu buen paacham pu na
(Mak 16.19-20; Lituln 1.9-11)*

⁵⁰ Le Yesu di bi buen Betani aatiŋ chee. Baah ti fuu nima na, le u yoor ŋjaal paacham, ki ŋa Uwumbɔr aanyoor ŋa bi pu.

⁵¹ Waah laa bi ŋani kina na, le u nyan bi chee, Uwumbɔr di u buen paacham.

⁵² Le bi gbaan kitiŋ ki doon u, ki nin gir buen Jerusalem ni, ki kpa mpopiin sakpen,

⁵³ ki pak Uwumbɔr, waadichal ponn ni, n-yoonn mɔmɔk.

Tibɔnyaan ti JONN ηmee ti na

Unii u bi yin u ke Limɔboln na aabɔr

¹ Uwumbɔr aah kaa nan kee naan dulnyaa na, ubaa nan bi, bi yin u ke Limɔboln. U nan bi Uwumbɔr chee, ki bi ke Uwumbɔr aah bi pu na.

² U nan bi Uwumbɔr chee ki nyan ni mpiin la.

³ Uwumbɔr nan cha u naan tiwan mɔmɔk. Tiwan nibaa aa gur waa naan ni.

⁴ Uma le ye umɔfadaan. Limɔfal ngbaan tii binib nwiihn mu woln binimbil na.

⁵ Nwiihn ngbaan wolni mbɔmbɔɔn ni. Mbɔmbɔɔn aa junn nwiihn ngbaan.

⁶ Uwumbɔr nan tun ni uja ubaa, bi nan yin u ke Jonn.

⁷ U dan ke u nan tuk binib nwiihn ngbaan aabɔr, aan binib mɔmɔk ηun waah len pu na, aan ki gaa nwiihn ngbaan.

⁸ Jonn aa nan ye nwiihn ngbaan. U dan ke u nan tuk binib nwiihn ngbaan aabɔr la.

⁹ Nwiihn ngbaan le ye nwiihn bamɔnn, le ki dan dulnyaa wee ni ki nan woln binib mɔmɔk aanimbil.

¹⁰ Baah yin u ke Limɔboln na nan naan dulnyaa, ki dan nan bi dulnyaa ni, le dulnyaa aanib aa bee u.

¹¹ U dan udo aatinj ni, le udo aatinj ni yaab yii u.

¹² Binib bimɔk gaa u na, u tii bi nsan ke bi kpahn Uwumbɔr aabim. Bima le ye binib bi gaa u ki kii na.

¹³ Baah kpahn Uwumbɔr aabim na, naa ye ke binibɔm le ma bi Uwumbɔr aamaal ni, kaa ye binibɔm aageehn pu. Uwumbɔr le ma bi waamaal ponn ni.

¹⁴ Baah yin u ke Limɔboln na nan kpahn unibɔn, ki nan bi tikaasisik ni. U gee binib chob, ki len ibamɔn baanja la. Le ti kan waah kpa mpɔɔn pu na. Waah ye Uwumbɔr Aajapɔnbaal na, u kpa mpɔɔn ke Ute Uwumbɔr aah kpa pu na.

¹⁵ Jonn nan tuk binib waabɔr, ki len ke, “M nan tuk nimi ke unii u ga paan ni mpuwɔb na jer mi; baah kaa nan kee ma mi na, u nan bi. Uma le na.”

¹⁶ Uwumbɔr aah bi pu na, u mu bi kina le chob. Le ti mɔmɔk gaa waabimbin. U ηa Uwumbɔr aanyoor ηa ti pu, ki beenin ηani timi tinyoor n-yoonn mɔmɔk.

¹⁷ Uwumbɔr nan tuk Moses waakaal ke u di tuk timi. Yesu Kristo dan nan tuk timi Uwumbɔr aah gee timi pu na, ki tuk timi tibɔr ti ye mbamɔn na.

¹⁸ Ubaa aa kee kan Uwumbɔr. Ujapɔnbaal Yesu Kristo, u bi ke Ute Uwumbɔr aah bi pu na, ki bi u chee na, uma le tuk timi Uwumbɔr aah bi pu na.

Jonn u nan muini binib nnyun ni na aah len pu na

(Matiu 3.1-12; Mak 1.1-8; Luk 3.1-18)

¹⁹ Juu yaab bi nan bi Jerusalem aatinj ni na nan tun ni Uwumbɔr aatotoorb ni Liifai yaab Jonn chee ke bi ti baa u, “Aa ye ηma?”

²⁰ Le Jonn tuk bi mbamɔn, kaa gur tibaa. U nan tuk bi mbamɔn, ki len ke, “Maa ye Kristo u ga gaa binib lii na.”

²¹ Le bi ki baa u ke, “Aa ye ηma? Aa ye Elaija aa?”

Le u bui bi, "Maa ye."

Bi nan ki baa u ke, "Aa ye Uwumbor aabonabr u bi bui ke u ga dan aa?"

Le u bui bi, "Aayii."

²² Nima pu na, bi nan ki baa u ke, "Aa ye nma? Tuk timi, aan ti ti tuk binib bi tun ni timi na. Aa ga len saabor ngbaan kinye?"

²³ U nan bui ke,

"M ye nneel mu tar nteersakpiin ni na ke:

'Toor Uwumbor aasan man.' "*"

Uwumbor aabonabr Aisaya nan len kina la.

²⁴ Binib bi nan baa Jonn mbaan ngbaan na nyan ni Farisii yaab chee la.

²⁵ Le bi ki baa u ke, "Saah kaa ye Kristo u ga gaa timi lii na, kaa ye Elaija, kaa ye Uwumbor aabonabr ngbaan mu na, ba pu aa muini binib nnyun ni?"

²⁶ Le u bui bi, "Mma muini binib nnyun ni la. Ubaa mu bi nikaasisik ni. Nimi le aa nyi u.

²⁷ U ye unii u paan ni mpuwob na. Maa neer ke m chuu gbiln waanaatak aarmin tii u."

²⁸ Bi nan len tob chee tibor ngbaan Betani aatin, ki bi Jodann aamodapuul, Jonn aah muini binib nnyun ni nin chee na ni.

Unii u ye Uwumbor Aapihbo na

²⁹ Ki woln kitaak le Jonn kan Yesu choo u chee, le u bui ke, "Lik, Uwumbor Aapihbo u nyani dulnyaa ni aanib aatunwanbir na.

³⁰ M nan len ke uja ubaa paan ni mpuwob ki mu tee jer mi; baah kaa nan kee ma mi na, u nan bi. Uma le na.

³¹ Min mbaa aa nan nyi u; m muini binib nnyun ni ke nimi Israel yaab bee u la."

³² Le Jonn jin seeraa ki tuk binib, "M kan Uwumbor Aafuur Nyaan nyan ni paacham ki naahn linanjel, ki nan tob u pu.

³³ Min mbaa aa nan nyi u; Uwumbor u tun ni mi ke m nan muin binib nnyun ni na, uma le bui mi ke m ga kan Waafuur Nyaan sunn ni ki nan tob uja ubaa pu, ke uma le ye unii u ga gbiin binib Uwumbor Aafuur Nyaan na.

³⁴ Le m kan kina, ki ji seeraa ki tuk binib ke uma le ye Uwumbor Aajapoon."

Binib bi puen na Yesu aadidiliib na

³⁵ Ki woln kitaak le Jonn ni waadidiliib bilee nan ki bi nima,

³⁶ ki kan Yesu bi chuun nima. Jonn nan lik u, le ki len ke, "Lik, Uwumbor Aapihbo."

³⁷ Jonn aadidiliib bilee ngbaan nun waah len pu na, le ki di paan Yesu pu.

³⁸ Le Yesu fenn, ki kan bi paan ni u pu. Le u baa bi, "Ni ban ba?"

Le bi baa u, "Umomokr, aa koo la chee?"

³⁹ Le u bui bi, "Dan ki nan ti lik man." Le bi dii u ki ti kan waah koo nin chee na. Ni nan ye tikur tinaa aayoonn la, le bi nan doon udo liyaadaal ngbaan.

⁴⁰ Bijab bilee bi nan nun Jonn aah len pu aan ki dii Yesu na, bi yin bi ponn ni ubaa ke Andru, u nan ye Simonn Piita aanaal na.

⁴¹ Libuul ngbaan ni le u buen ti kan ukpel Simonn, ki tuk u, "Ti kan Masiya u ga gaa timi lii na." Masiya ni Kristo ye liyimbibaan la.

⁴² Le u di u dan Yesu chee.

Le Yesu lik Piita, ki bui u, "Bi yin si le ke Simonn, Jonn aajapoon. Bi ga li gur yin si ke Siifas la." Siifas aatataa le ye ke "litakpal." Siifas ni Piita ye liyimbibaan la.

* 1:23 : Lik Aisaya 40.3.

Yesu aah yin Filip ni Natanael pu na

⁴³ Ki woln kitaak le Yesu ban u buen Galilee aatinj ni, ki kan Filip, le ki bui u, “Li dii mi.”

⁴⁴ Filip do le ye Betseda aatinj ni. U ni Andru ni Piita nyan ni kitinbaan ni la.

⁴⁵ Filip mu nan ti kan Natanael le ki tuk u, “Ti kan unii u Moses ni Uwumbɔr aabɔnabtiib mu nan ɲmee waabɔr Uwumbɔr aakaal aagban ni na. Uma le ye Josef aajapɔɔn Yesu, u ye Nasaref aatinj aanii na.”

⁴⁶ Le Natanael baa u, “Tiwanyaana nibaa ga ɲmaa nyan ni Nasaref aatinj ni ii?”

Le Filip bui u, “Dan nan lik.”

⁴⁷ Yesu nan waa Natanael choo u chee, le ki bui ke, “Lik, Israel aabobamɔnn. Nnyamɔn aa bi u ni.”

⁴⁸ Le Natanael baa u, “Aa ɲa kinye ki ti nyi mi?”

Le Yesu bui u, “Saah ba bi likakaln taab na, m puen kan si, Filip aa kee yin si.”

⁴⁹ Le Natanael bui u, “Umɔmɔkr, aa sil ye Uwumbɔr Aajapɔɔn. Aa ye Israel yaab Aabɔrkpaan la.”

⁵⁰ Le Yesu baa u, “Maah bui ke m kan si likakaln taab na, nima le cha aa gaa mi ki kii ii? Aa ga kan lijnjiir aawan ki jer nimina.

⁵¹ M tuk nimi mbamɔn la, ni ga kan kitaapaak chuu piir, ki ga kan Uwumbɔr aatuuntiib cha paacham ki ki sunni, min Unibɔn Aabo pu.”

2

Yesu aah tun lijnjiir aatuln Kana aatinj ni pu na

¹ Iwiin itaa daal le bi nan ji ubɔndinn aajim Kana aatinj ki bi Galilee ni na. Yesu aana mu nan bi nima.

² Bi nan yin Yesu ni waadidiliib ke bi mu dan nan ji.

³ Ni nan bi cha, le ɲisubil aadaan na ti doo. Le Yesu aana bui u, “Baa ki kpa ndaan.”

⁴ Le Yesu bui u, “Nna, ni ye maabɔr aa? Maayoonn aa kee fuu.”

⁵ Le una bui bitutum na, “U yaa tuk nimi pu na kan, ni ɲa kina.”

⁶ Ikin sakpiin iloob nan si nima. Galɔj piitaa, bee moninko ga ɲmaa koo mubaa ponn ni. Juu yaab joo ikin ngbaan aanyun le finni bibaa, baakaal aah dii pu na.

⁷ Le Yesu tuk bitutum ngbaan, “Ban nnyun gbiin ikin ngbaan man.” Le bi ban nnyun gbiin i mɔmɔk paapaa.

⁸ Le u tuk bi ke bi kab ti tii njim aaninkpel. Le bi kab ti tii u.

⁹ Baah kab nnyun ngbaan ti tii u na, le mu kpaln ndaan. Le u wub lik, kaa nyi mu aah nyan nin chee na. Bitutum bi kab tii u na le nyi. Le u yin uja u din upii na,

¹⁰ ki nan bui u, “Binib mɔmɔk yaa ban bi tii ndaan kan, bi puen tii mu mɔ na la. Binib yaa nyun ti bab kan, le bi nin tii bi ndaan mu kaa mɔ na. Si ma kan, saah tii bi mu puwɔb na le mɔ ki jer saah puen tii bi mu na.”

¹¹ Nima le ye njan aajinjiir aatuln li Yesu tun na. U nan tun lituln ngbaan Kana aatinj ki bi Galilee ni na ni la. Le binib kan waah kpa Uwumbɔr aapɔɔn pu na. Le waadidiliib gaa u ki kii.

¹² Ubɔndinn aajim ngbaan aah doo na, le u ni una ni unaatiib ni waadidiliib buen Kapenaum aatinj ni, ki ti ɲa iwiin ilee nima.

Yesu aah toor Uwumbɔr Aadichal pu na

(Matiu 21.12-13; Mak 11.15-17; Luk 19.45-46)

¹³ Ni nan gur siib ke Juu yaab ji Lakr-jer aajim.* Le Yesu buen Jerusalem aatinj ni ¹⁴ ki ti koo Uwumbor Aadichal ni, le ki kan binib ka nima ki kooh inaaaja, ni ipiih, ni njinanjel. Binib bi kpelni njimobil na mu ka nima.

¹⁵ Le u di njimin na linaalab, ki di jenn nyan inaaaja, ni ipiih ngbaan momok lipaal, le ki labr binib bi kpelni njimobil na aateebul tiib chinj, le njimobil yaa tob chee.

¹⁶ U nan tuk binib bi kooh njinanjel na, “Di njinanjel ngbaan nyan lipaal man. Ni taa ki di Nte Uwumbor Aadichal na kinyanj.”

¹⁷ Le waadidiliib teer ke ni njmee Uwumbor Aagbanj ni ke, “Uwumbor, maah neen saadichal pu na bi ke mmii le aah wu mponn ni na.” Le bi bee ke ni ye Yesu aabor la.

¹⁸ Le Juu yaab baa u, “Aa ga na ba aajinjiiir aawan ki mok timi ke aa kpa njan ke aa na saah nani pu na?”

¹⁹ Le u bui bi, “Gbaa wii Uwumbor Aadichal limina, aan m di iwiin itaa ki fiin li.”

²⁰ Le bi bui ke, “Njibin imonko ilee ni njiloob le bi nan di maa Uwumbor Aadichal ngbaan. Le aa bui ke aa ga di iwiin itaa fiin li ii?”

²¹ To, u mu aa nan len Uwumbor Aadichal aabor la. Uma ubaa aawon le u nan len.

²² N-yoonn mu u fikr nkun ni na, le waadidiliib teer ke u nan len kina. Le bi pak waah len pu na, ni Uwumbor Aagbanj aah len pu na.

Yesu nyi binib momok aabimbin

²³ Yesu aah bi Jerusalem aatinj ni, njim ngbaan aayoonn na, le kinipaak kan waah tun lijinjiiir aatun pu na, le ki gaa u ki kii.

²⁴ Uma aa tee gaa bi ki kii;

²⁵ ba pu? u nyi binib momok aabimbin. Waa ban ke ubaa nyaa u binib aabor. Uma ubaa nyi binib aasui ni aabor.

3

Yesu aah tuk Nikodemus pu na

¹ Uja ubaa mu nan bi nima, bi nan yin u ke Nikodemus, u nan ye Farisii aanii la, ki ye Juu yaab aaninkpel ubaa.

² Le u buen Yesu chee kinyeek ki nan bui u ke, “Umomokr, ti nyi ke aa ye Umomokr u nyan ni Uwumbor chee na la; ba pu? ubaa aan njmaa tun lijinjiiir aatun ke saah tun pu na, see Uwumbor bi u chee.”

³ Le Yesu bui u, “M tuk si mbamon la, bi yaa kaa ma unii lelee kan, waan njmaa koo Uwumbor aanaan ni.”

⁴ Nikodemus nan baa u, “Unii yaa por kan, bi ga na kinye ki ki ma u lelee? U ga njmaa gir koo una aaponn ni aan bi ki ma u uu?”

⁵ Le Yesu bui u, “M tuk si mbamon la, Uwumbor Aafuur Nyaan yaa kaa ma unii lelee aan bi muin u nnyun ni kan, waan njmaa koo Uwumbor aanaan ni.

⁶ Unibon aah ma u na ye unibon la. Uwumbor Aafuur Nyaan aah ma u na ye Uwumbor Aafuur Nyaan yoo la.

⁷ M tuk si la, see bi ki ma nimi lelee. Maah tuk si pu na, taa cha ni gar nimi.

⁸ Libuln daar cha laah ban nin chee na, le aa njun laah kpa kifuk pu na, kaa nyi laah nyan ni nin chee na, ki mu aa nyi laah cha nin chee na. Ni bi kina le ki tii unii umok Uwumbor Aafuur Nyaan ma u na.”

⁹ Le Nikodemus baa u, “Ni ga na kinye aan ki na kina?”

* **2:13** : Israel yaab nan ji Lakr-jer aajim ke bi teer buyoonn Uwumbor nan nyan bi tinaagbiir ni, Ijipt aatinj ni na. Lik Nnyam 12.1-27.

¹⁰ Le Yesu baa u, “Aa ye unii u mək Israel yaab Uwumbør aakaal na, le kaa bee maah len pu na aatataa aa?”

¹¹ M tuk si mbamøn la, ti len taah nyi pu na la, ki tuk binib tinimbil aah kan pu na, le naa gaa taah len pu na.

¹² M tuk nimi dulnyaa wee ni aabør, le naa pak ti, ka m yaa tuk nimi paacham aabør kan, ni ga ŋa kinye ki pak ti?”

¹³ Ubaa aa kee buen paacham see min Unibøn Aabo u [bi paacham ki] nyan ni paacham na.

¹⁴ “Moses aah nan di uwaa fin ndɔ pu ki di chɔɔn paacham nteersakpiin ni pu na, see bi di min Unibøn Aabo mu chɔɔn paacham kina,

¹⁵ aan unii umək gaa mi ki kii na li kpa limɔfal li kaa kpa ndoon na.”

¹⁶ Uwumbør aah gee dulnyaa aanib sakpen pu na, nima le u di Ujapɔnbaal tii ni ke unii umək gaa u ki kii na taa kpo, u li kpa limɔfal li kaa kpa ndoon na.

¹⁷ Uwumbør tun ni Ujapɔɔn dulnyaa ni. Waa tun ni u ke u nan ji dulnyaa wee ni aanib tibør, u tun ni u ke u gaa bi lii la.

¹⁸ Unii umək gaa u ki kii na, Uwumbør aa len ke waabør bii. Unii umək kaa gaa u ki kii na, Uwumbør len ke waabør bii a. Waah kaa gaa Uwumbør Aajapɔnbaal ki kii na, nima le cha Uwumbør len ke waabør bii.

¹⁹ Uwumbør aah ga ji bi tibør pu na le ye ke nwiihn dan dulnyaa ni, le binib yii mu, le ki gee mbɔmbɔɔn ni; ba pu? baatuln aa ŋan.

²⁰ Unii umək tun lituln li kaa ŋan na, u nan nwiihn la, kaan dan nwiihn ponn ni, binib taa kan waah tun pu na.

²¹ Unii umək tun lituln li ŋan na kan, u choo nwiihn ponn ni ke unii mɔmək nan kan waah tun pu na, ke u tun Uwumbør aah gee pu na la.

Jɔnn aah len Yesu aabør pu na

²² Yesu aah len tibør timina ki ti doo na, le u ni waadidiliib buen Judea aatiŋ ni, ki ti bi nima ki muini binib nnyun ni.

²³ Jɔnn mu nan bi muini binib nnyun ni. U nan bi Enonn aatiŋ ni, Salim aatiŋ chee, nnyun aah wiir nima chee pu na. Le binib choo u chee, le u muini bi nnyun ni.

²⁴ Baa nan kee chuu u ŋa kiyondiik ni n-yoonn ngbaan.

²⁵ Le Jɔnn aadidiliib ni Juu aanii ubaa nan kpak tɔb kinikpakpak, baah muini binib nnyun ni pu na pu.

²⁶ Le bi dan Jɔnn chee ki nan tuk u, “Umɔmɔkɔ, lik, unii u nan bi aa chee Jɔɔdann aamɔɔdapuul na, aan aa nan tuk binib waabør na, u mu gur bi muini binib nnyun ni, le binib mɔmək gur chaa u chee.”

²⁷ Le Jɔnn bui bi, “Ubaa aan ŋmaa ŋa nibaa see Uwumbør le tii u.

²⁸ Nimi nibaa ŋun m len ke maa ye Kristo u ga gaa binib lii na; Uwumbør tun ni mi ke m li ye Kristo aasaloln ki toor nsan tii u.

²⁹ Usapɔɔn yaa kun uchal do kan, uchal le yeh u. Le uchal aajɔ u si u chee ki ŋun waaneel na kpa mpopiin pam. Nima le cha m mu kpa mpopiin mbamɔm.*

³⁰ Ni ŋan ke uma Kristo li moo kani mpɔɔn, le m ma gur.”

Unii u nyan ni paacham na aabør

³¹ Uma u nyan ni paacham na le jer binib mɔmək. Unii u nyan ni dulnyaa na na ye dulnyaa ni aanii la, ki len dulnyaa ni aabør la. Yesu u nyan ni paacham na le jer binib mɔmək.

* 3:29 : Uja ni usapɔɔn ngbaan si Yesu ni waanib aasisii la, Jɔnn le ye uju.

32 U tuk binib waah kan pu na, ni waah n̄un pu na. Ubaa mu aa gaa waah len pu na.

33 Unii umək gaa waah len pu na, u kii ke Uwumbər ye mbaməndaan la.

34 Yesu u Uwumbər tun ni u na le len uma Uwumbər aabər; ba pu? Uwumbər di Waafuur Nyaan mu kaa kpa n̄n̄a na gbiin u.

35 Uwumbər gee Ujapəon Yesu ki di mpəon mamək n̄a un̄aal ni.

36 Unii umək gaa Uwumbər Aajapəon ki kii na le kpa liməfal li kaa kpa ndoon na. Unii umək kaa kii Uwumbər Aajapəon aaməb na, waan kan liməfal li kaa kpa ndoon na. Uwumbər gee lin̄juul u pu n-yoonn mu kaa kpa ndoon na.

4

Yesu aah tuk Samaria aatiŋ aapii pu na

1 Le Farisii yaab n̄un ke Yesu n̄a binib waadidiliib ki muin bi nnyun ni ki jer Jonn aah n̄a pu na.

2 Yesu ubaa mu aa muin binib nnyun ni. Waadidiliib na le muini bi.

3 Tə, waah bee ke Farisii yaab n̄un kina na, le u nyan Judea aatiŋ ni, ki ki gir buen Galilee aatiŋ ni.

4 Waah cha na, le u neen ke u dii Samaria* aatiŋ ni.

5 Le u ti fuu Samaria aatiŋ kibaa ni, bi yin ki ke Saika. Bukpaab bu Jakob nan di tii ujaəon Josef na aa daa nima chee.

6 Jakob aanyunbun mu bi nima chee. Le Yesu aah chuun na, u bak a. Nima le u kal nnyunbun ngbaan aaməgbeln pu. Nwiin nan bi kaasisik ni.

7 Le Samaria aapii ubaa dan u nan lu nnyun. Le Yesu bui u, “Pu mi nnyun m nyu.”

8 Waadidiliib na puun buen kitin̄ ponn ni bi ti daa tijaakar.

9 Le upii ngbaan bui u, “Aa ye Juu aani la, m mu ye Samaria aapii la. Ba pu aa bui mi ke m tii si nnyun?” Juu yaab ni Samaria yaab aa kpaani təb chee, nima le cha u len kina.

10 Le Yesu bui u, “Aa yaa ba nyi Uwumbər aah tii binib pu na, ki yaa ba nyi unii u mee si nnyun na kan, aa ba ga bui u ke u tii si nnyun mu ye liməfal aanyun na, le u ba ga tii si.”

11 Le upii ngbaan bui u, “Maaninkpel, saa kpa goomaa, nnyunbun ngbaan nyoo, aa ga kan liməfal aanyun ngbaan la chee?”

12 Tiyaaja Jakob, ni ujaətiib, ni waawakor nan nyu nnyunbun ngbaan ni la. Uma le nan tii timi nnyunbun ngbaan. Aa jer uma la aa?”

13 Le Yesu bui u, “Unii umək nyu nnyun mue na, nnyunyuu ga ki chuu u.

14 Unii umək nyun maah ga tii u nnyun mu na, nnyunyuu aan ki chuu u. Maah ga tii u nnyun mu na, mu ga li ye nnyunbun mu bu u ponn ni kaan foor na, mu ga tii u liməfal li kaa kpa ndoon na.”

15 Le upii ngbaan bui u, “Maaninkpel, tii mi nnyun ngbaan aan nnyunyuu taa ki chuu mi, aan m taa ki dan do nan lu nnyun.”

16 Le Yesu bui u, “Li cha ki ti yin ni aachal, aan ki gir ni.”

17 Le u bui u, “Maa kpa chal.”

Le Yesu bui u, “Saah len ke saa kpa chal na, ni ye mbaməon la.

18 Aa nan kpa chatiib bin̄mu la. Saah bi uja u chee dandana na aachal aa ye u. Saah len pu na, aa len mbaməon la.”

19 Le upii ngbaan bui u, “Maaninkpel, m bee ke aa ye Uwumbər aabənbr la.

* 4:4 : Samaria yaab ni Juu yaab aakaasisik ni aa nan m̄o.

²⁰ Timi Samaria yaab aayaajatiib nan dooni Uwumbør lijooll limina paab la, le nimi Juu yaab ma bui ke ni ŋan ke binib li dooni Uwumbør Jerusalem aatiŋ ni.”

²¹ Le Yesu bui u, “Upii, pakn maah ga len pu na, n-yoonn choo, binib aan nan ki doon Tite Uwumbør lijooll limina paab, ki mu aan ki doon u Jerusalem aatiŋ ni.

²² Nimi Samaria yaab dooni Uwumbør u naa nyi u na. Timi Juu yaab ma dooni Uwumbør u ti nyi u na la. Unii u ga gaa dulnyaa ni aanib lii na nyan ni Juu yaab aakaasisik ni la.

²³ N-yoonn choo, ki mu fuu ni a, le binib bi dooni Tite Uwumbør mbaməm na ga li dooni u bisui ni, Waafuur Nyaan aapəon pu. Uwumbør ban binib kina aaboln le bi li dooni u.

²⁴ Uwumbør ye kifuurk la. Le binib bimək dooni u na li dooni u bisui ni, Waafuur Nyaan aapəon pu.”

²⁵ Le upii ngbaan bui u, “M nyi ke Masiya[†] u bi yin u ke Kristo na ga dan. U yaa fuu ni kan, u ga nan tuk timi tiwan məmək aah bi pu na.”

²⁶ Le Yesu bui u, “Min u bi len aa chee na, m ye uma.”

²⁷ Libuul ngbaan ni le waadidiliib fuu ni. Baah nan mui u ni upii bi len təb chee tibər na,[‡] le ni gar bi pam; ubaa mu aa baa upii ngbaan, “Aa ban ba?” kaa baa Yesu mu, “Ba pu aa len u chee tibər?”

²⁸ Le upii ngbaan di waanyunbuul siin, ki buen kitin ni, ki ti bui binib ke,

²⁹ “Dan nan lik man uja u tuk mi maah nan tun pu na məmək na. Uja ngbaan ga li ye Kristo u ga gaa timi lii na la aa?”

³⁰ Le bi nyan kitin ni ki cha u chee.

³¹ Upii ngbaan aah gir buen kitin ni na, le Yesu aadidiliib nan bi gan ni u ke, “Uməmək; ji tijikaar.”

³² Le u bui bi, “M kpa tijikaar ti naa nyi tibər na m ji.”

³³ Waah len kina na le waadidiliib baa təb, “Ubaa le taanin joo ni tijikaar nan tii u uu?”

³⁴ Le u bui bi, “Maajikaar le ye ke m ŋa Uwumbør u tun ni mi na aah gee pu na, ki tun waatuln doo.

³⁵ Ni ŋakl liyatanakl ke, ‘Ni gur inmal inaa le ni ŋeer lijikaacheel.’ Tə, m tuk nimi la, yaar lik man, tijikaar ŋeer licheel a.

³⁶ Unii u chee na ga kan tipar, ki ga di binib koon Uwumbør aanaan ni, aan bi kan liməfal li kaa kpa ndoon na. Nima le ga cha unii u bun na, ni unii u chee na məmək li kpa mpopiin.

³⁷ Bi len ke ‘Ubaa bun, le uken chee,’ le ti gbii;

³⁸ ba pu? m tun nimi, ni ti chee tijikaar ti naa tun taatuln na. Biken aatuln pu, le ni jin tinyoor.”

³⁹ Le upii ngbaan tuk Samaria yaab bi bi kitin ngbaan ni na ke Yesu tuk u waah nan tun pu na məmək, nima le cha bi ponn ni pam gaa Yesu ki kii.

⁴⁰ Le bi dan u chee, ki gan u ke u li bi bi chee. Le u ŋa bi chee iwiin ilee.

⁴¹ Le binib bi gaa u ki kii waaliin pu na wiir ki jer binib bi gaa u ki kii upii ngbaan aaliin pu na.

⁴² Le bi tuk upii ngbaan, “Ti gaa u ki kii la; naa ki ye saaliin pu le ti gaa u ki kii. Timi tibaa ŋun waah len pu na, ki bee ke u sil ye Kristo u ga gaa dulnyaa ni aanib lii na.”

Yesu aah cha uninkpel ubaa aabo pəək pu na

[†] 4:25 : Hiibru aaliin ni, bi yin u ke Masiya, le ki yin u ke Kristo, Griik aaliin ni. Naatataa le ye ke “Unii u ga gaa binib lii na.” [‡] 4:27 : Juu yaab aabimbin aah nan bi pu na, uja ni upii u kaa ye upuu na aan gbaa təb chee tibər.

⁴³ Yesu aah bi bi chee iwiin ilee na, le u nyan nima ki buen Galilee aatinj ni.

⁴⁴ Uma ubaa le len ke Uwumbər aabɔnabr ma kan, udo aatinj ni aanib aan nyun u.

⁴⁵ Waah ti fuu Galilee aatinj ni na le bi gaa u; ba pu? bi mu nan buen Jerusalem bi ti ji njim ngbaan, ki kan waah tun lijnjiir aatun njimək na, njim ngbaan yoonn.

⁴⁶ Le u ki dan Galilee aatinj kibaa ni, bi yin ki ke Kana, waah nan cha nnyun kpaln ndaan nin chee na. Le ubər kpaan aakpambalb ponn ni ubaa bi Kapenaum aatinj ni. Le uja pɔɔn bun.

⁴⁷ Uninkpel ngbaan nan njun ke Yesu nyan ni Judea aatinj ni ki bi Galilee aatinj ni. Le u buen Yesu chee, le ki ti ganj u ke u dan udo, ki nan cha uja pɔɔn u ban u kpo na aaween sɔɔj.

⁴⁸ Le Yesu bui u, “Ni yaa kaa kan lijnjiir aatun kan, naan gaa mi ki kii.”

⁴⁹ Le uninkpel ngbaan bui u, “Ndindaan, dan mala. Aa yaa taan kan, aa ga nan mui maabo kpo a.”

⁵⁰ Le Yesu bui u, “Li dii saasan. Aajapɔɔn kan limɔfal la.”

Le uja ngbaan pak Yesu aah len pu na, ki labr kun.

⁵¹ Waah paan ni nsan pu na le waatutum tooh ni u nsan ni ki nan bui u ke waabo na kan limɔfal a.

⁵² Le u baa bi, “Bayoonn ni sɔɔj?” Le bi bui u, “Fen na, nwiin aah kpar buyoonn na, le uwon sɔɔj.”

⁵³ Le uja ngbaan mu bee ke n-yoonn mu Yesu fe bui u ke uja pɔɔn kan limɔfal na le na. Kina pu le cha u ni waachiln ni aanib mɔmɔk gaa Yesu ki kii.

⁵⁴ Nimina le nan ŋa lijnjiir aatuln leler le u tun waah nyan ni Judea aatinj ni ki bi Galilee ni na.

5

Yesu aah cha uja pɔɔk nnyunbun chee pu na

¹ Nee aapuwɔb le Juu yaab aajim mubaa nan bi. Le Yesu buen Jerusalem.

² Jerusalem ponn ni le nnyunbun mu waa na bi ipiih aabisamɔb chee. Juu yaab aaliin ponn ni bi yin nnyunbun ngbaan ke Betsata. Tinaamboln tinjmu nan si gob nnyunbun ngbaan.

³ Le bibum wiir ki dɔ tinaamboln ngbaan ponn ni. Bi nan ye bijoom, ni biwɔb, ni binib bi aawon faan na, [ki dɔ kii buyoonn nnyun ga fii yeɔ na;

⁴ ba pu? nwiin nwiin le Uwumbər aatuun ubaa sunn ni ki nan koo nnyunbun ni, ki ti kur nnyun. Bundaln u yaa ti dan nan kur nnyun na kan, ubun u puen koo nnyun ni na kan, le u pɔɔk.]

⁵ Le uja ubaa bi nima ki bun njibin piitaa ni njiniin.

⁶ Le Yesu kan u, u dɔ nima, le ki bee ke u bun ni yunn. Le u baa u, “Aa ban aa pɔɔk aa?”

⁷ Le u bui u, “Ndindaan, nnyun yaa fii yeɔ kan, maa kpa unii u ga di mi koon nnyun ni na. M yaa ban m koo nnyun ni kan, le ubaa puen mi ki koo.”

⁸ Le Yesu bui u, “Fiin ki yoor saawandookaan ki li chuun.”

⁹ Libuul ngbaan ni le u pɔɔk, le ki yoor waawandookaan, ki bi chuun.

Liyaadaal ngbaan nan ye Juu yaab aakpaakool daal la.

¹⁰ Nima pu le Juu yaab bui uja u pɔɔk na, “Din ye likpaakool la. Saah yoor saawandookaan na, aa bii timi aakaal.”

¹¹ Le u bui bi, “Uja u tii mi laafee na, uma le bui mi ke m yoor maawandookaan ki li chuun.”

12 Le bi baa u, “Ŋma ye u bui si ke aa yoor saawandookaan ki li joo chuun na?”

13 Le uja u pɔɔk na aa nyi unii u ye na; ni ba ye kinipaak ni la, le Yesu nyan nima ki buen.

14 Nee aapuwɔb le Yesu kan u Uwumbɔr Aadichal ni le ki bui u, “Lik, aa pɔɔk a. Aa taa ki tun titunwanbir aan ki taa ki kan falaa u jer saah kan u na.”

15 Le uja ngbaan buen ti tuk Juu yaab ke Yesu le ye uja u cha u pɔɔk na.

16 Nima pu le Juu yaab nan muk Yesu, ke ba ŋa u tii ubun laafee likpaakool daal.

17 Le Yesu bui bi, “Nte Uwumbɔr beenin tun lituln le ki nan saa dandana wee, le m mu bi tun.”

18 Waah len kina na, le Juu yaab moo ban bi ku u; ba pu? naa ye waah bii likpaakool daal aakoobil na baanja, u yin Uwumbɔr ke Ute. Waah yin u ke Ute na, u di ubaa ŋaŋ Uwumbɔr la.

Yesu aah kpa tininkpir pu na

19 Le Yesu bui bi, “M tuk nimi mbamɔn la, min Uwumbɔr Aajapɔɔn aa ŋmaa ŋa nibaa mbaa pu. Maah kan Nte Uwumbɔr aah ŋani pu na, le m ŋani; waah ŋani pu na, le min Ujapɔɔn mu ŋani kina;

20 ba pu? Nte Uwumbɔr gee mi Ujapɔɔn, ki mɔk mi waah tun pu na mɔmɔk. U ga mɔk mi lituln li jer limina na ke m tun, aan ni moo gar nimi.

21 Nte Uwumbɔr aah fikr binib bi kpo na nkun ni, ki tii bi limɔfal pu na, kina le min Ujapɔɔn mu tii maah lee bi na limɔfal.

22 Nte Uwumbɔr aa ji unii ubaa tibɔr; u cha min Ujapɔɔn le ji binib mɔmɔk aabɔr;

23 aan binib mɔmɔk nyun min Ujapɔɔn ke baah nyun Nte Uwumbɔr pu na. Unii umɔk kaa nyun min Uwumbɔr Aajapɔɔn na, waa nyun Uwumbɔr u tun ni mi na le na.

24 “M tuk nimi mbamɔn la, unii umɔk ŋun maaliin ki gaa Uwumbɔr u tun ni mi na ki kii na, u kpa limɔfal li kaa kpa ndoon na. Uwumbɔr aan ji u tibɔr. U nyan nkun ni, ki kan limɔfal a.

25 M tuk nimi mbamɔn la, n-yoonn choo, ki mu fuu ni a, le binib bi kpo na ga ŋun min Uwumbɔr Aajapɔɔn aaneel pu, le bi ŋun na ga kan limɔfal.

26 Nte Uwumbɔr ye Umɔfadaan la, le ki ŋa min Ujapɔɔn mu Umɔfadaan,

27 ki tii mi mpɔɔn ke m ji binib tibɔr; ba pu? m ye Unibɔn Aabo la.

28 Ni taa cha nimina gar nimi man. N-yoonn choo, le binib bimɔk bi ŋjikaakul ni na ga ŋun maaneel pu,

29 ki nyan ni. Binib bi nan tun lituln li ŋan dulnyaa wee ni na ga fikr ki kan limɔfal li kaa kpa ndoon na. Binib bi nan tun lituln li kaa ŋan na ga fikr ki kan ntafadaan.”

Tiwan ni mɔk ke Yesu sil nyan ni Uwumbɔr chee na

30 “Maa ŋmaa ŋa nibaa mbaa pu. M ji binib tibɔr, Uwumbɔr aah tuk mi pu na la. Maah ji bi tibɔr pu na, ni ŋan; ba pu? maa ban maageehn, m ban Uwumbɔr u tun ni mi na aageehn la.

31 “M yaa tuk nimi maah ye pu na kan, ni ga len ke taa gbii.

32 Ubaa mu bi ki len maah ye pu na. Uma le ye Uwumbɔr. M nyi ke waah len pu na, ti gbii.

33 Ni nan tun binib Jonn chee. U mu nan tuk nimi maah ye pu na, ki tuk nimi mbamɔn.

34 Naa ye ke m ban unibɔn aaseeraa la. M ban ke ni ŋmar, nima le cha m teer nimi Jonn aah len pu na.

35 Jɔnn nan bi ke karyaa u gaal mmii ki wiin na la. Ni nan gee ke ni li bi waawiihn ni, ni yunn siib, ki nan kpa mpopiin.

36 Jɔnn nan tuk nimi maah ye pu na. Tiwan nibaa mu bi ki ji seeraa ki tii mi, ki jer Jɔnn aaseeraa. Nte Uwumbɔr tii mi lituln ke m tun li ki doo. Lima le m tun. Lituln ngbaan le ji seeraa ki tii mi ke Nte Uwumbɔr tun ni mi dulnyaa wee ni.

37 Nte Uwumbɔr u tun ni mi na, uma ubaa le ji seeraa ki tii mi. Naa kee n̄un waaneel, ki mu aa kee kan unimbil wɔb.

38 Waaliin aa bi nisui ni; u tun ni mi ni chee, le naa pak maah len pu na; nima le mɔk ke waaliin aa bi nisui ni.

39 Ni karni Uwumbɔr Aagbarj ke ni bee kaah len pu na; ba pu? ni dak ke ni ga kan limɔfal li kaa kpa ndoon na ki ponn ni. Kigbarj ngbaan len maabɔr le na.

40 Le naa kii ke ni dan m chee, aan ki kan limɔfal.

41 “U nyuɔni mi na aa ye unibɔn.

42 M nyi nimi ke naa gee Uwumbɔr.

43 M dan ni chee Nte Uwumbɔr aayimbil pu, le naa gaa mi. Ubaa mu yaa dan ni chee uma ubaa aayimbil pu kan, ni ga gaa uma.

44 Ni nyuɔni tɔb la, kaa ban ke Uwumbɔr, u ye Uwumbɔr baan na, li nyuɔni nimi. Ni ga n̄a kinye aan ki gaa mi ki kii?

45 Ni taa dak ke m ga bii nimi Nte Uwumbɔr chee. Ubaa le bi ki ga bii nimi. Uma le ye Moses. Ni mak ke ni ga n̄mar waamɔbon pu.

46 Tɔ, ni yaa ba pak waamɔbon kan, ni ba ga pak m mu aaliin; ba pu? maabɔr le u n̄mee.

47 Ni yaa kaa pak waah n̄mee pu na kan, ni ga n̄a kinye ki pak maah len pu na?”

6

Yesu aah kpiin binib n̄ichur n̄ij̄mu pu na

(Matiu 14.13-21; Mak 6.30-44; Luk 9.10-17)

1 Yesu aah len kina ki ti doo na, le u puur Galilee Aanyusakpem. Bi yin mu ke Galilee, le ki ki yin mu ke Tiberias.

2 Kinipaak nan dii u. Bi kan waah tun lij̄njiir aatun ki tii bibum laafee pu na, nima le cha bi dii u.

3 Le u jon lijool paab, le u ni waadidiliib kal kitin̄ nima.

4 Ni nan gur siib Juu yaab ji njim mu bi yin mu ke Lakr-jer aajim na.*

5 Le Yesu yaar lik, le ki kan kinipaak choo u chee. Le u baa Filip, “Ti ga daa tijikaar la chee aan binib ngbaan ji?”

6 Uma ubaa nyi waah ga n̄a pu na, le ki baa Filip kina ke u lik ke u ga len kinye.

7 Le Filip bui u, “Ti yaa di iwiin ikui ilee aapal daa tijikaar kan, taan fuu bi m̄mɔk kan siisi ki ji.”

8 Le waadidiliib ponn ni ubaa, bi yin u ke Andru aan u ye Simonn Piita aanaal na, bui u ke,

9 “Unachipɔnbo ubaa bi do ki joo n̄iboroboro kpin n̄ij̄mu ni n̄janbim mulee; binib ngbaan mu aah wiir pu na, nimina ga n̄a bi ba?”

10 Le Yesu bui bi, “Cha binib ngbaan kal kitin̄.” Timosɔnn nan wiir nima chee. Le bi kal kitin̄. Bijab ga nan li fuu n̄ichur n̄ij̄mu.

* 6:4 : Israel yaab nan ji Lakr-jer aajim ke bi teer buyoonn Uwumbɔr nan nyan bi tinaagbiir ni, Ij̄ipt aatin̄ ni na. Lik Nnyam 12.1-27.

11 U nan yoor ɲiboroboro kpin ɲiɲmu ngbaan, le ki doon Uwumbɔr, ki geei geei ki tii binib bi ka kitin na, le ki geei geei ɲjanbim mulee na mu, ki tii bi, bimɔk aah ban pu na.

12 Le bi mɔmɔk ɲman ki ti bab. Baah ɲman ki ti bab na, le u bui waadidiliib, “Kuun ni baah ɲman gur ni na man, nibaa taa bii.”

13 Baah ɲman ɲiboroboro kpin ɲiɲmu ki ti bab ki gur ni na, bi nan kuun ni gbiin tibɔɔkur kipiik ni tilee la.

14 Binib ngbaan aah kan Yesu aah tun lijnjiir aatuln ngbaan pu na, le bi bui ke, “Uja wee sil ye Uwumbɔr aabɔnabr u bi nan len ke u ga dan dulnyaa wee ni na la.”

15 Yesu nan bee ke bi ban bi chuu u mɔɔɔn ki di ɲa baabɔr. Nima pu le u nyan bi chee, ki ki buen lijool ngbaan paab ubaa.

*Yesu aah chuun nnyun pu pu na
(Matiu 14.22-33; Mak 6.45-52)*

16 Kijook aah joor na, le waadidiliib buen nnyusakpem ni,

17 ki ti koo buɲɔb ni, ki cha nnyusakpem aadapuul, Kapenaum aatin ni. Waa nan kee fuu bi chee, le ni mue.

18 Le libuln daar ni pɔɔ sakpen, le tinyunkpen feeni.

19 Baah ɲaal buɲɔb ki pii mal bitaa, bee binaa na, le bi kan u chuun nnyun pu ki choo, ki duun ni baanɔb chee. Le ijawaan chuu bi.

20 Le u bui bi, “Min ye. Taa san ijawaan man.”

21 Waah len kina na, le bi nan kpa mɔpopiin ki yoor u ɲa buɲɔb na ni. Libuul ngbaan ni le bi fuu baah cha kitin ki ni na.

Kinipaak ngbaan aah ban Yesu pu na

22 Ki woln kitaak le kinipaak ki gur nnyusakpem aadapuul na kan ke buɲɔb bubaa aa ki bi bi chee nima, ki nyi ke buɲɔb bubaa baanja le fe bi nima, ki nyi ke Yesu aa fe koo buɲɔb ngbaan ni, waadidiliib chee, bi fe buen bibaa la.

23 Le inɔi nyan ni Tiberias aatin ni, ki duun ni nin chee Yesu fe doon Uwumbɔr ki tii bi tijikaar bi ji na.

24 Kinipaak ngbaan kan ke Yesu ni waadidiliib aa ki bi. Nima pu le bi koo inɔi ni, ki cha nnyusakpem aadapuul, Kapenaum aatin ni, bi ti ban Yesu.

Yesu le ye limɔfal aajikaar

25 Le bi ti kan u nnyusakpem aadapuul, le ki baa u ke, “Umɔmɔkr, aa fuu ni do bayoonn?”

26 Le u bui bi, “M tuk nimi mbamɔn la, naah fe jin tijikaar bab na, nima le ni ban mi, naa ye ke ni bee lijnjiir aatun ngbaan aatataa la.

27 Ni taa cha ninimbil li man tijikaar ti ga bii na pu. Ninimbil li man tijikaar ti ga tii nimi limɔfal li kaa kpa ndoon na pu. Min Unibɔn Aabo le ga tii nimi tijikaar ngbaan; ba pu? min Unibɔn Aabo le Nte Uwumbɔr mɔk ke m ye Waanii.”

28 Le bi baa u, “Ti ga ɲa kinye aan ki tun Uwumbɔr aatuln waah ban pu na?”

29 Le Yesu bui bi, “Ni gaa mi, u Uwumbɔr tun ni na, ki kii man. Uwumbɔr aatuln le na.”

30 Le bi baa u, “Aa ga tun lijnjiir aatuln bayaar, aan ti kan ki pak saah len pu na? Aa ga tun bayaar?”

31 Tiyaajatiib nan ji tijikaar ti bi yin ti ke mana na, nteersakpiin ni; ni ɲmee Uwumbɔr Aagban ni ke, ‘U tii bi tijikaar ti nyan ni paacham na ke bi ji.’ †

32 Le Yesu bui bi, “M tuk nimi mbamɔn la, naa ye Moses le nan tii bi tijikaar ti nyan ni paacham na. Nte Uwumbɔr le tii nimi tijikaar bamɔnn ti nyan ni paacham na.

33 Tijikaar ti Uwumbɔr tii nimi na le ye tijikaar ti nyan ni paacham ki tii dulnyaa ni aanib limɔfal li kaa kpa ndoon na.”

34 Le bi bui u, “Tidindaan, li tii timi tijikaar ngbaan n-yoonn mɔmɔk.”

35 Le u bui bi, “Min le ye limɔfal aajikaar. Unii umɔk dan m chee na kan, nkon aan ki chuu u. Unii umɔk gaa mi ki kii na, nnyunyuu aan ki chuu u.

36 M nan tuk nimi ke ni kan mi, ki mu aa gaa mi ki kii.

37 Binib bimɔk Uwumbɔr di bi tii mi na, bi ga dan m chee. Unii umɔk dan m chee na, maan yii u, m ga gaa u.

38 M nyan ni paacham ke m nan ŋa Uwumbɔr u tun ni mi na aageehn la. Maa dan m nan ŋa mbaa aageehn.

39 Uwumbɔr aah tii mi binib bimɔk na, u ban ke m taa cha bi ponn ni ubaa wɔŋ. U ban ke m fikr bi mɔmɔk nkun ni, kookoo aataadaal. Waageehn le na.

40 U ban ke unii umɔk bee ke m ye Ujarɔɔn, ki gaa mi ki kii na, u li kpa limɔfal li kaa kpa ndoon na. Le m ga fikr u nkun ni, kookoo aataadaal. Nte Uwumbɔr aageehn le na.”

41 Le Juu yaab ŋul u pu, ke ba ŋa u bui ke u ye tijikaar ti nyan ni paacham na.

42 Le bi baa tɔb ke, “Uja wee aa ye Josef aajarɔɔn Yesu uu? Ti nyi ute ni una. Ba ŋa u len ke u nyan ni paacham?”

43 Le Yesu bui bi, “Ni taa ŋulni tɔb chee man.

44 Unii ubaa aan ŋmaa dan m chee see Nte Uwumbɔr u tun ni mi na daa foot ni u m chee. Unii umɔk dan m chee na le m ga fikr u nkun ni, kookoo aataadaal.

45 Uwumbɔr aabɔnabtiib nan ŋmee ke Uwumbɔr ga mɔk bi mɔmɔk waasan.‡ Unii umɔk ŋun Nte Uwumbɔr aah len pu na, ki bae waakaal na, u ga dan m chee.

46 Ubaa aa kee kan Nte Uwumbɔr. Min u nyan ni u chee na baanja le kan u.

47 M tuk nimi mbamɔn la, unii umɔk gaa mi ki kii na kpa limɔfal li kaa kpa ndoon na.

48 Min le ye limɔfal aajikaar.

49 Niyaajatiib bi nan jin mana ngbaan nteersakpiin ni na, bi kpo a.

50 Unii umɔk ji tijikaar ti nyan ni paacham na aan kpo.

51 Min le ye tijikaar ti nyan ni paacham ki tii binib limɔfal na. Unii yaa ji tijikaar ngbaan kan, u ga li bi n-yoonn mu kaa kpa ndoon na. Tijikaar ti m ga tii u na, tima le ye maawon. M ga di maawon tii dulnyaa ni aanib, aan bi kan limɔfal.”

52 Waah len kina na, le Juu yaab kpak tɔb kinikpakpak, “Uja ngbaan ga ŋa kinye ki tii timi waawon, aan ti ji?”

53 Le u bui bi, “M tuk nimi mbamɔn la, ni yaa kaa ji min Unibɔn Aabo aawon, kaa nyu maasin kan, naa kpa limɔfal li kaa kpa ndoon na.

54 Unii umɔk ji maawon ki nyu maasin na, u kpa limɔfal li kaa kpa ndoon na, le m ga nan fikr u nkun ni, kookoo aataadaal.

55 Maawon ye tijikaar bamɔnn la. Maasin ye tiwanyukaan bamɔnn la.

56 Unii umɔk ji maawon ki nyu maasin na, u bi m ni, le m mu bi u ni.

57 Nte Uwumbɔr u ye limɔfal daan ki tun ni mi na, u pu le m kpa limɔfal. Unii umɔk ji mi na, m pu le u mu ga li kpa limɔfal.

‡ 6:45 : Lik Aisaya 54.13.

⁵⁸ Timina le ye tijikaar ti nyan ni paacham na. Unii umək ji ti na ga li bi, ki nan saa n-yoonn mu kaa kpa ndoon na. Tijikaar timina aa bi ke tijikaar ti niyaajatiib nan jin ti na; tijikaar ngbaan aa nan tii bi liməfal li kaa kpa ndoon na.”

⁵⁹ Yesu nan bi mmeen aadiik ni, Kapenaum aatinj ni, le ki len kina.

Liməfal li kaa kpa ndoon na aabər

⁶⁰ Binib bi dii u na aah n̄un kina na, le bi ponn ni pam bui ke, “Ti ye tibər ti pəə na la. Ubaa aa n̄maa pel ti.”

⁶¹ Le u bee usui ni ke bi n̄ulni tibər ngbaan pu, le ki baa bi, “Timina le kiir nimi maasan ni ii?”

⁶² Ni yaa ti kan min Unibən Aabo gir buen paacham maah nan bi nin chee na kan, ni ga len kinye?

⁶³ Uwumbər Aafuur Nyaan le tii binib liməfal. Tiwon aa kpa tinyoor tibaa. Tibər ti m len ni chee na le tii nimi Nfuur Nyaan ni liməfal.

⁶⁴ Ni ponn ni bibaa mu aa gaa mi ki kii.” Yesu aah nan piin waatuln buyoonn na, u nan nyi binib bi kaa gaa u ki kii na, ki nyi udaan u ga nan di u kooh waadim pu na.

⁶⁵ Le u ki bui bi, “Nima le cha m tuk nimi ke ubaa aa n̄maa dan m chee, see Nte Uwumbər cha u dan.”

⁶⁶ Nee aapuwəb le binib bi dii u na ponn ni pam gir puwəb kaa ki dii u.

⁶⁷ Le u baa waadidiliib kipiik ni bilee na, “Ni mu ga buen cha mi ii?”

⁶⁸ Le Simonn Piita bui u, “Ndindaan, ti ga buen n̄ma chee? Sin le kpa liməfal li kaa kpa ndoon na aaliin.

⁶⁹ Ti pak saah len pu na, ki bee ke aa ye Uwumbər Aanii u ye Chain na la.”

⁷⁰ Le u bui bi, “M nyan nimi binib kipiik ni bilee, le ni ponn ni ubaa ye kinimbənj aanii.”

⁷¹ U len Judas u ye Simonn Iskariot aajapəən na aabər la; uma Judas mu nan ye waadidiliib kipiik ni bilee na ponn ni ubaa, u ga nan di Yesu kooh waadim pu na.

7

Yesu ni unaatiib aah len təb chee tibər pu na

¹ Nee aapuwəb le Yesu bə dii Galilee aatingbaan ni. Waa gee u bə dii Judea aatingbaan ni; ba pu? Juu yaab bi bi nima na ban ke bi ku u la.

² Ni nan gur siib, Juu yaab ji njim mu bi yin mu ke Tikakar Aajim na.*

³ Le unaatiib bui u, “Siir do, ki li cha Judea aatinj ni, aan binib bi dii si na mu ti kan saah tun lijnjiir aatun pu na.

⁴ Unii u ban u li kpa liyimbəb, waan bər waah tun pu na. Aa yaa tun lijnjiir aatun kan, cha binib məmək kan saah tun pu na.”

⁵ Unaatiib mu aa nan gaa u ki kii.

⁶ Le u bui bi, “Maayoonn aa kee fuu. Nimi aayoonn bi n-yoonn məmək la.

⁷ Dulnyaa aanib aa n̄maa li nan nimi. Bi nan mi la; ba pu? m tuk bi ke baatuln aa n̄an.

⁸ Ni li cha ti ji njim ngbaan. Maan kee buen; maayoonn aa kee fuu.”

⁹ U nan len bi chee kina, ki gaar Galilee aatinj ni.

Yesu aah jin njim ngbaan pu na

¹⁰ Unaatiib aah buen bi ti ji njim ngbaan na, le u mu paan. Waa dii nsan binib aanimbil ni, ubaa aa nyi ubər.

* 7:2 : Lik Liifai Yaab 23.34; Ikaal 16.13.

11 Le Juu yaab aaninkpiib ban u binib bi ji njim na ponn ni, ki baa ke u bi la.

12 Le kinipaak na looni len waabər tɔb chee. Bibaa len ke u ye unibamənn la. Biken len ke waa ye, u ɲmanni binib la.

13 Ubaa mu aa len waabər lipaal; bi san Juu yaab aaninkpiib ijawaan la.

14 Njim ngbaan aakpaakool aakaasisik ni le Yesu koo Uwumbər Aadichal ni, le ki tuk binib Uwumbər aabər.

15 Le ni gar Juu yaab aaninkpiib, ke uja ngbaan aa bae mbaem; u ɲa kinye ki nyi kigban?

16 Le u bui bi, “Maah mək binib na, naa ye min mbaa aaməkm, ni ye Uwumbər u tun ni mi na aaməkm la.

17 Unii ubaa yaa ban ke u ɲa Uwumbər aageehn kan, u ga bee ke maah mək binib pu na, ni ye Uwumbər aaməkm la, naa ye min mbaa aaməkm.

18 Unii u len ubaa pu na, u ban ke binib nyun u la. Unii u ban ke binib nyun unii u tun ni u na, uma le ye mbaməndaan, kaa ɲmanni binib.

19 Moses nan tii nimi nkaal. Ni ponn ni ubaa aa dii nkaal ngbaan. Ba ɲa ni ban ni ku mi?”

20 Le kinipaak ngbaan bui u, “Aa kpa kinimbəɲ la. Nɲma ban u ku si?”

21 Le u bui bi, “Maah tun lijnjiir aatun libaa likpaakool daal na, le ni gar ni məmək.

22 Moses nan tii nimi nkaal ke ni li geei ɲchakpan. Tɔ, naa ye Moses le puen tii nimi nkaal ngbaan, niyaaajatiib le nan puen tii nimi. Likpaakool daal, ubo u ɲeer ni gii uchakpaln na kan, ni geei la.

23 Ni geei ubo aachakpaln likpaakool daal ke ni taa bii Moses aakaal. Le maah cha ubun aawon məmək pək likpaakool daal na, ni gee liɲuul m pu uu?

24 Ni taa bii unii, kaa nyi tibər ti bi usui ni na. Puen bee tiwan ni bi usui ni na, aan ki nin len waabər mbaməm.”

Baah len Yesu aabər tɔb chee pu na

25 Yesu aah len kina na, le Jerusalem yaab bibaa baa ke, “Uja wee le bi ban bi ku u na aa?”

26 Lik waah len binib aanimbil ni pu na, le ubaa aa len tibaa. Ni ye ke timi aaninkpiib sil nyi ke u ye Kristo u ga gaa timi lii na aa?

27 Kristo na yaa fuu ni kan, ubaa aan bee waah nyan nin chee na. Uja wee ma kan, ti məmək nyi waah nyan nin chee na.”

28 Yesu nan bi Uwumbər Aadichal ni, ki bi tuk binib waaliin, le ki len mpəon pu, “Ni sil nyi mi ii? Ni nyi maah nyan nin chee na aa? Maa dan mbaa pu. U tun ni mi na ye mbaməndaan la. Le naa nyi u.

29 Min le nyi u; uma le tun ni mi. M nyan ni u chee la.”

30 Waah len kina na, le bi ban bi chuu u. Ubaa mu aa ɲa u nibaa; ba pu? waayoonn aa nan kee fuu.

31 Kinipaak ngbaan ponn ni binib pam le gaa u ki kii, le ki bui ke, “Kristo yaa fuu ni kan, waan tun lijnjiir aatun ki jer uja ngbaan aah tun pu na.”

Baah ban ke bi chuu Yesu pu na

32 Farisii yaab nan ɲun kinipaak ngbaan looni len Yesu aabər kina. Le bi ni Uwumbər aatotoorninkpiib tun baatutum ke bi ti chuu ni u.

33 U nan bui kinipaak ngbaan, “M ga li bi ni chee ni yunn siib, le ki nin gir buen u tun ni mi na chee.

34 Ni ga nan ban mi, kaan kan mi. Maah ga ti li bi nin chee na, naan ɲmaa buen nima chee.”

³⁵ Juu yaab nan baa tɔb ke, “Uja ngbaan ga buen la chee, aan taan kan u? U ga buen Juu yaab aah yaa nin chee Griik yaab aatingbaan ni na, ki ti tuk Griik yaab Uwumbɔr aabɔr aa?”

³⁶ U len ke ti ga ban u, kaan kan u, kaan nmaa buen waah ga li bi nin chee na. Waah len pu na aatataa ye kinye?”

Limɔfal aanyun aabɔr

³⁷ Bundaln njim ga doo na, liyaadaal le nan ye njim sakkem. Liyaadaal ngbaan le Yesu sil ki len mpɔɔn pu, “Nnyunyuu yaa chuu u na kan, udaan dan m chee ki nan nyu.

³⁸ Uwumbɔr Aagban len ke, ‘Unii umɔk gaa mi ki kii na, limɔfal aanyun ga puu nyan ni usui ni.’ ”

³⁹ Waah len pu na aatataa le ye ke binib bi gaa u ki kii na, bi ga gaa Uwumbɔr Aafuur Nyaan. N-yoonn ngbaan Uwumbɔr aa nan kee tii binib Waafuur Nyaan; ba pu? waa nan kee yoor Yesu paacham.

Kinipaak ngbaan aah len Yesu aabɔr tɔb chee pu na

⁴⁰ Kinipaak ngbaan aah nyan Yesu aah len pu na, le bibaa bui ke, “Uja ngbaan sil ye Uwumbɔr Aabɔnabr na la.”

⁴¹ Bibaa mu bui ke u ye Kristo u ga gaa binib lii na la.

Biken mu bui ke, “Waa ye, ke Kristo aan nyan ni Galilee aatin ni.

⁴² Uwumbɔr Aagban len ke u ga li ye tiyaaaja David aayaabil, ki ga nyan ni Betlehem aatin ni, kitiŋ ki ye David do na.”

⁴³ Kinipaak ngbaan mɔk aamɔi nan bi ibaabaa la le Yesu aabɔr pu.

⁴⁴ Bibaa mu nan ban bi chuu u mpɔɔn. Ubaa mu aa nja u nibaa.

Juu yaab aaninkpiib aah kaa gaa Yesu ki kii pu na

⁴⁵ Uwumbɔr aatotoorninkpiib ni Farisii yaab aah tun bitutum ke bi ti chuu ni Yesu na, le bitutum ngbaan gir ni bi chee. Le bi baa bi, “Ba nja naa chuu ni u?”

⁴⁶ Le bi bui bi, “Unii ubaa aa kee len ke waah len pu na.”

⁴⁷ Le Farisii yaab na baa bi, “U nmann ni mu la aa?”

⁴⁸ Timi Farisii yaab ni nimi aaninkpiib ponn ni ubaa gaa u ki kii ii?

⁴⁹ Kinipaak bi kaa nyi Uwumbɔr aakaal na ma kan, tibɔbir bi bi pu la.”

⁵⁰ Nikodemus u nan buen Yesu chee kinyeek na, u mu nan ye Farisii yaab ponn ni ubaa, le ki baa bi,

⁵¹ “Timi aakaal aah dii pu na, ti ga nmaa bii unii kaa puen jin u tibɔr ki bee waah tun pu na aa?”

⁵² Le Farisii yaab na baa u, “Aa mu nyan ni Galilee aatin ni la aa? Aa yaa karn Uwumbɔr Aagban ni kan, aa ga bee ke Uwumbɔr aabɔnabr ubaa aa nyan ni nima.”

[
⁵³ Le bi mɔmɔk kun.

8

Upii u nja kidagook na

¹ Yesu nan buen lijool libaa paab, bi yin li ke Olif aasui aajool.

² Le ki woln kitaak kichakpinaanyeek ni, le u gir buen Uwumbɔr Aadichal ni. Le kinipaak kuun u chee, le u kal ki tuk bi Uwumbɔr aabɔr.

³ Le Uwumbɔr aakaal aamɔmɔkb ni Farisii yaab joo ni upii u bi pii u, u bi nani kidagook na, le ki di u siin kinipaak ngbaan aanimbiin ni,

⁴ ki bui Yesu, “Umɔmɔkr, upii wee bi nani kidagook, le bi pii u.

5 Moses aakaal len ke unii yaa ŋa kina kan, bi yur u ŋitakpal ki ku u, tɔ, aa len waabɔr kinye?"

6 Baah baa Yesu kina na, bi nan bi tɔŋni u ke bi kan waataani aan ki galn u. Le u boon ki joo unjanbil ŋmee kitin.

7 Bi nan beenin baa u, le u jaar ki bui bi, "Ni ponn ni u kaa kpa taani na kan, u puen mee upii wee litakpal."

8 ki ki boon ki joo unjanbil ki ŋmee kitin.

9 Baah ŋun u len kina na, le bi mɔmɔk bolni ubaabaa; [ba pu? baalandak galn bi]. U ye uninkpel na puen boln siir, le bi mɔmɔk bolni ubaabaa, ki ti cha upii ngbaan si Yesu aanimbiin ni.

10 Le Yesu jaar ki baa u, "Upii, bi bi la chee? Ubaa aa galn si ii?"

11 Le u bui u, "Ndindaan, ubaa aa galn mi."

Le Yesu bui u, "M mu aan galn si. Li cha, ki taa ki tun titunwanbir.]"

Yesu le ye dulnyaa ni aawiihn

12 Yesu nan ki len kinipaak ngbaan chee ki bui bi, "Min le ye dulnyaa ni aawiihn ki wolni binib aanimbil. Unii umɔk dii mi na aan li bi mbɔmbɔn ni. U ga li kpa limɔfal, ki ga li bi nwiin ni."

13 Waah len kina na, le Farisii yaab bui u, "Aa ji seeraa ki tii aabaa la. Saaseeraa aa ye mbamɔn."

14 Le u bui bi, "M yaa ji seeraa ki tii mbaa kan, maaseeraa ye mbamɔn; ba pu? m nyi maah nyan ni nin chee na, ki nyi maah cha nin chee na mu. Nimi le aa nyi maah nyan ni nin chee na, kaa nyi maah cha nin chee na mu.

15 Ni len maabɔr binibɔm aah len tibɔr pu na la. Maa len unii ubaa aabɔr.

16 M yaa len binib aabɔr kan, m len mbamɔn la; ba pu? naa ye min baanja le len baabɔr, m ni Uwumbɔr u tun ni mi na le len.

17 Nimi aakaal ponn ni, ni ŋmee ke binib bilee yaa ji seeraa ki len tibɔbaan kan, baaseeraa ye mbamɔn la.

18 M ji seeraa ki tii mbaa la. Nte u tun ni mi na mu ji seeraa ki tii mi."

19 Le bi baa u, "Aate bi la?"

Le u bui bi, "Naa nyi mi, kaa nyi Nte mu. Ni yaa ba nyi mi kan, ni ba ga li nyi Nte mu."

20 Waah len kina na, u nan bi Uwumbɔr Aadichal ni, baah tii Uwumbɔr ŋimombil nin chee na. Le ubaa aa chuu u; ba pu? waayoonn aa kee fuu.

Yesu aah sur Juu yaab pu na

21 Le u ki tuk bi, "M ga buen nibaa chee. Ni ga ban mi, kaan kan mi, ki ga nan kpo; le Uwumbɔr aan di cha pinn nimi. Maah cha nin chee na, naan ŋmaa buen nima chee."

22 Le Juu yaab baa tɔb, "U ga ku ubaa la aa? U len ke waah cha nin chee na, taan ŋmaa buen nima chee."

23 Le u bui bi, "Ni nyan ni taab, le m ma nyan ni paacham. Ni ye kitin pu yaab la. Maa ye kitin pu yoo.

24 Nima le cha m tuk nimi ke ni ga kpo, le Uwumbɔr aan di cha pinn nimi; ba pu? ni yaa kaa gaa mi ki kii ke m ye maah tuk nimi pu na kan, ni ga kpo, le Uwumbɔr aan di cha pinn nimi."

25 Le bi baa u, "Aa ye ŋma?"

Le u bui bi, "Maah tuk nimi n-yoonn mɔmɔk pu na, m ye kina la.

26 M ga ŋmaa len tibɔr sakpenn ti ga bii nimi na. U tun ni mi na ye ubamɔndaan la. Le m ŋun waah len pu na, ki tuk dulnyaa ni aanib."

27 Yesu aah len kina na, baa bee ke u len Ute Uwumbɔr aabɔr la.

28 Nima pu le u bui bi, “Ni yaa nan yoor min Unibɔn Aabo kitin paacham kan, ni ga bee ke m ye maah ye u na. Ni ga bee ke maa tun nibaa mbaa pu. M len Nte Uwumbɔr aah tuk mi pu na la.

29 U tun ni mi na bi m chee la. Waa cha m bi mbaa; ba pu? n-yoonn mɔmɔk m tun lituln li piir usui na la.”

30 Yesu aah len kina na, le binib pam gaa u ki kii.

Titunwanbir aah chuu binib tinaagbiir pu na

31 Le u tuk Juu yaab bi gaa u ki kii na, “Ni yaa beenin joo maamɔbon kan, ni sil ye maadidiliib la.

32 Le ni ga li beer tibɔbamɔnn. Tibɔbamɔnn tee le ga nya nimi tinaagbiir ni.”

33 Le bi bui u, “Ti ye Abraham aayaabitiib la. Ubaa aa kee chuu timi tinaagbiir. Ba ɲa aa bui ke ti ga nya tinaagbiir ni?”

34 Le u bui bi, “M tuk nimi mbamɔn la, unii umɔk tun titunwanbir na kan, u ye titunwanbir aanaagbiija la.

35 Unaagbiija aan li bi udindaan do n-yoonn mɔmɔk. Udindaan aajapɔɔn ma ga li bi n-yoonn mɔmɔk.

36 Nima pu na, min Uwumbɔr Aajapɔɔn yaa nyan nimi tinaagbiir ni kan, ni ga sil nya tinaagbiir ni.

37 M nyi ke ni ye Abraham aayaabitiib, le ki tee ban ni ku mi. Ni yii maaliin la. Nima le cha ni ban ni ku mi.

38 M tuk nimi maah kan Nte Uwumbɔr chee pu na la. Ni mu ɲani naah ɲun nite chee pu na la.”

39 Le bi bui u, “Tite le ye Abraham.”

Le u bui bi, “Ni yaa ba ye Abraham aabibamɔm kan, ni ba ga tun waah nan tun pu na.

40 M ɲun tibɔbamɔnn Uwumbɔr chee, le ki tuk nimi. Le ni ban ni ku mi. Abraham aa nan ɲani kina.

41 Ni ɲani ke nite aah ɲani pu na la.”

Le bi bui u, “Taa ye mbɔnbim. Tite ye ubaa la. Uma le ye Uwumbɔr.”

42 Le u bui bi, “Nite yaa ba sil ye Uwumbɔr kan, ni ba ga li gee mi; ba pu? m nyan ni u chee le ki dan do. Maa dan mbaa pu. Uma le tun ni mi.

43 Ba ɲa naa bee maah len pu na aatataa? Ni ye ke naa gee ke ni ɲun maaliin la.

44 Kinimbɔɲ aabim le ye nimi, kima le ye nite. Le ni ban ni li ɲani kaah gee pu na. Dulnyaa aah nan piin buyoonn ki nan saa dandana na, ki ye unikur la. Kaa len ibamɔn. Mbamɔn aa bi ki ni. Ki yaa len inyamɔn kan, ki len tibɔr ti bi ki ni na la. Ki ye unyamɔndaan la. Kima le naan inyamɔn.

45 M ma len ibamɔn la. Nima le cha naa pak maaliin.

46 Ni ponn ni, ɲma ga ɲmaa mɔk maatunwanbir? M len ibamɔn la. Ba ɲa naa pak maah len pu na?

47 Unii umɔk ye Uwumbɔr yoo na kan, uma le ɲun waaliin. Nimi le aa ɲun waaliin. Ba pu? Naa ye waanib. Nima le cha naa ɲun waaliin.”

Unii umɔk kii Yesu aabɔr na aan kpo

48 Le bi bui u, “Taah len ke aa ye Samaria aatin aanii ki kpa kinimbɔɲ na, ti len mbamɔn la.”

49 Le u bui bi, “Maa kpa kinimbɔɲ. M nyurɲ Nte Uwumbɔr la. Le ni sii mi.

50 Min le aa nyurɲni mbaa; Uwumbɔr le nyurɲni mi. Uma le ga ji binib tibɔr.

51 M tuk nimi mbamɔn la, unii yaa joo maaliin kan, waan kpo.”

⁵² Le bi bui u, “Dandana wee ti bee ke aa kpa kinimbɔŋ la. Tiyaaja Abraham nan kpo. Uwumbɔr aabɔnabtiib mu nan kpo, le aa len ke unii yaa joo saaliin kan, waan kpo.

⁵³ Aa jer tiyaaja Abraham la aa? U nan kpo. Uwumbɔr aabɔnabtiib mu nan kpo. Aa len ke aa ye ŋma?”

⁵⁴ Le u bui bi, “M yaa nyuŋni mbaa kan, ni ye fam la; Nte le nyuŋni mi. Uma le ni len ke u ye nimi Aawumbɔr.

⁵⁵ Le naa nyi u. Min le nyi u. M yaa len ke maa nyi u kan, m ga li ye unyamɔndaan la, ke naah ye binyamɔndam pu na. M sil nyi u, ki joo waaliin.

⁵⁶ Niyaaja Abraham nan mɔni; ba pu? u ga nan kan buyoonn m ga dan na. Waah sil kan n-yoonn mue na, nima le u nan kpa mpopiin.”

⁵⁷ Le bi baa u, “Saa ye ŋbin piiŋmu aanii, ki bui ke aa nyi Abraham aa?”

⁵⁸ Le u bui bi, “M tuk nimi mbamɔn la, baah kaa nan kee ma Abraham buyoonn na, m nan bi.”

⁵⁹ Le bi yoor ŋtakpal bi ti mae u. Le u miln ki nyan Uwumbɔr Aadichal ni.

9

Yesu aah likr ujoon aanimbi pu na

¹ Waah chuun cha na, le u kan ujoon ubaa. Baah ma u na, u nan ye ujoon la.

² Le Yesu aadiliib baa u, “Umamɔkr, uja ngbaan le tun titunwanbir, aan ute ni una le tun, aan bi ma u ujoon.”

³ Le Yesu bui bi, “Naa ye uja ngbaan aatunwanbir pu, ki mu aa ye ute, bee una aatunwanbir pu. U ye ujoon aan binib kan Uwumbɔr aah ga tun lijnjiir aatuln pu ki tii u na.

⁴ Ni ŋan ke ti tun Uwumbɔr u tun ni mi na aatuln nwiihn aah laa bi pu na; mbɔmbɔɔn choo, le ubaa aan ki ŋmaa tun.

⁵ Maah laa bi dulnyaa ni na, m ye dulnyaa ni aawiihn ki wolni binib aanimbi la.”

⁶ Waah len kina ki ti doo na, le u tii timɔtan lii kitinj, ki di unjaal lee, le ni ŋa titan, le ki di pɔl ujoon ngbaan aanimbi,

⁷ ki bui u, “Li cha ki ti finn aanimbi nnyunbun mu bi yin mu ke Siloam na ni.” Siloam aatataa le ye ke “Bi tun u.” Le ujoon ngbaan buen ti finn unimbi, le unimbi likr, le u gir ni.

⁸ Le udoyaab, ni binib bi nyi ke u ye uwanmeer na baa tɔb, “Naa ye uja wee le nan ka ki mee na aa?”

⁹ Bibaa bui ke u ye. Biken mu bui ke bi naahn la, waa ye.

Le uma ubaa bui ke u ye.

¹⁰ Le bi baa u, “Aa ŋa kinye aan ki likr?”

¹¹ Le u bui bi, “Uja u bi yin u ke Yesu na, uma le nan di titan pɔl nnimbi, le ki bui mi ke m li cha Siloam aanyunbun ni ki ti finn nnimbi. Le m buen ti finn, le nnimbi likr.”

¹² Le bi baa u, “U bi la chee?”

Le u bui bi, “Maa nyi.”

Farisii yaab baa u waah ŋa pu aan ki likr na

¹³ Le bi di u buen Farisii yaab chee.

¹⁴ Bundaln Yesu ŋa titan ki likr unimbi na nan ye Juu yaab aakpaakool daal la.

¹⁵ Le Farisii yaab baa uja u nan ye ujoon na, “Aa ŋa kinye aan ki ti likr?” Le u bui bi, “U di titan le pɔl nnimbi, le m finn, le nnimbi likr.”

16 Le Farisii yaab bibaa bui ke, “Uja ngbaan aa joo likpaakool daal aakaal, nima le mək ke waa nyan ni Uwumbər chee.”

Le biken mu bui ke, “Unii yaa ye utunwanbirdaan kan, u ga ŋa kinye ki tun lijnjiir aatuln ke waah tun pu na?” Le bi məmək aamɔi nan bi ibaaba.

17 Le bi ki baa uja u nan ye ujoon na, “Waah likr aanimbil na, aa len waabər kinye?”

Le u bui bi, “U ye Uwumbər aabɔnabr la.”

18 Le baa pak ke u nan ye ujoon le ki likr. Le bi yin ni ute ni una,

19 ki nan baa bi, “Nijapɔn le na aa? Naah ma u na, u ye ujoon la aa? tɔ, u ŋa kinye ki likr dandana wee?”

20 Le ute ni una bui bi, “Ti nyi ke tijapɔn ye. Taah nan ma u na, u ye ujoon la.

21 Ti mu aa nyi waah ŋa pu ki likr dandana wee na, ki mu aa nyi udaan u likr unimbil na. U mu aa ki ye ubo. Baa u man. U ga tuk nimi waabər.”

22 Budabu cha bi len kina na le ye ke bi san Juu yaab aaninkpiib ijawaan; ba pu? Juu yaab aaninkpiib nan puun len ke unii yaa bui ke Yesu le ye Kristo u ga gaa binib lii na kan, bi ga nyan udaan mmeen aadiik ni.

23 Nima le ute ni una bui ke, “Waa ki ye ubo. Baa u man.”

24 Le Farisii yaab ki yin uja u nan ye ujoon na, le ki nan bui u, “Nyun Uwumbər. Ti nyi ke uja ngbaan le ye titunwanbirdaan.”

25 Le u bui bi, “Maan ŋmaa bee ke u ye titunwanbirdaan, bee waa ye. Maah nyi ni na le ye ke m nan ye ujoon la. Dandana wee nnimbil likr a.”

26 Le bi baa u, “U ŋa kinye aan ki likr aanimbil?”

27 Le u bui bi, “Dandana wee le m tuk nimi. Le naa gee ke ni ŋun. Ba pu ni ban ke m ki gir tuk nimi? Ni mu ban ke ni ŋa waadidiliib la aa?”

28 Waah len kina na, le bi sii u, ki bui u, “Aa ye waadidiir la. Tima kan, ti ye Moses aadidiliib la.

29 Ti nyi ke Uwumbər nan len Moses chee tibər. Uja ngbaan ma kan, taa nyi waah nyan nin chee na.”

30 Le u bui bi, “U likr nnimbil la. Le naa nyi waah nyan nin chee na. Ni gar mi pam.

31 Ti nyi ke Uwumbər aan ŋun titunwanbirdam aameen. Unii yaa dii Uwumbər ki ŋa Uwumbər aageehn kan, uma le Uwumbər ga ŋun waameen.

32 Dulnyaa aah piin ki nan saa din na, baa kee ŋun ke unii likr unii u bi ma u ijooon ni na aanimbil.

33 Uja ngbaan yaa kaa nyan ni Uwumbər chee kan, waa ba ga ŋmaa ŋa nibaa.”

34 Le bi bui u, “Bi ma si aa ye titunwanbirdaan la. Aa ye ŋma ki mək timi?” le ki jenn nyan u mmeen aadiik ni.

Yesu aah wolni binib aanimbil pu na

35 Yesu nan ŋun ke bi nyan u. Le u ti kan u, le ki baa u, “Aa gaa Uwumbər Aajapɔn ki kii ii?”

36 Le u baa u, “Ndindaan, ŋma ye Uwumbər Aajapɔn? Tuk mi aan m gaa u ki kii.”

37 Le Yesu bui u, “Aa waa u. Uma le len aa chee tibər na.”

38 Le u bui u, “Ndindaan, m gaa si ki kii,” le ki gbaan unimbiin ni, ki pak u.

39 Le Yesu bui ke, “M dan dulnyaa wee ni, m nan ji binib tibər, ki woln binib bi aanimbil aa woln na aanimbil, ki jɔb binib bi aanimbil woln na aanimbil.”

40 Le Farisii yaab bi bi u chee na ŋun waah len pu na, le ki baa u, “Ti mu aanimbil aa woln aa?”

41 Le u bui bi, “Ninimbil yaa kaa ba woln kan, naa ba ga li kpa ngalm. Le ni len ke ninimbil woln, nima pu le ni kpa ngalm.”

10

Ipiih aabɔkpun aayatanɔkl

1 “M tuk nimi mbamɔn la, unii u loon ki koo ipiih aabɔkpun ni, kaa dii mbisamɔb na, u ye unaayuk la, ki ga peel ipiih mpɔɔn.

2 Unii u dii mbisamɔb koo ni na, uma le ye upihdaan.

3 Unii u kii mbisamɔb na ga piir tii u. Le ipiih nɔn waaneel. U yin uma ubaa aapiih aayimbil, le i nyan ni.

4 U yaa nyan waapiih mɔmɔk kan, le u loln nsan, le i paa u pu; ba pu? i nyi waaneel.

5 Yaan dii uniyayan. I ga san u chee; ba pu? yaa nyi waaneel.”

6 Yesu nɔk bi liyatanɔkl ngbaan, le baa bee laatataa.

Yesu aah ye upihdaanyaana pu na

7 Baah kaa bee liyatanɔkl ngbaan aatataa na, le u ki bui bi, “M tuk nimi mbamɔn la, min le ye ipiih aabɔkpun aabisamɔb.

8 Binib bimɔk puen mi ki dan na, bi nan ye binaayukb la, ki nan ban bi peel ipiih mpɔɔn. Ipiih aa nan pel baaneel.

9 Min le ye Uwumbɔr aanaan ni aabisamɔb. Unii yaa dii mi ki koo ni kan, u ga nmar, ki ga koo ki nya ki gir koo, ki ga kan timosoon la.*

10 Unaayuk yaa dan kan, u ban ke u su ipiih, ki ku i, ki bii i la. M dan m nan tii binib limɔfal li kaa kpa ndoon na la.

11 “Min le ye upihdaanyaana na. Upihdaanyaana ga nmaa kpo waapiih pu.

12 Unii u kpa ipiih nɔmɔbil pu, kaa ye upihdaan na, u yaa kan lisapol choo kan, u ga san cha i. Lisapol ga chur i, ki cha i yaa.

13 U kpa ipiih nɔmɔbil pu la. Utafal aa bi i ni. Nima le cha u san cha i.

14 Min le ye upihdaanyaana na, ki nyi maapiih. Le maapiih mu nyi mi,

15 ke Nte Uwumbɔr aah nyi mi pu na, kina le m mu nyi u. Le m ga kpo maapiih pu; ba pu? m ye upihdaanyaana na la.

16 M kpa ipiih iken i kaa ye kibɔkpun kee ponn ni aapiih na. M ga li joo ni i mu. Le i ga nɔn maaneel. I mɔmɔk ga nɔ ipihbaan la, ki ga li kpa upihdaan ubaa la.

17 “M ga di maamɔfal bil maanib pu, ki ga fikr nkun ni. Nima le cha Nte Uwumbɔr gee mi.

18 Ubaa aan nyan maamɔfal m chee. M ga di li bil maageehn pu la. M kpa mpɔɔn ke m di li bil, ki kpa mpɔɔn ke m ki yoor li. Nte Uwumbɔr le tuk mi ke m nɔ kina.”

19 Yesu aah len kina ki ti doo na, le Juu yaab aamɔi bi ibaabaa.

20 Bi ponn ni pam nan bui ke, “Tiyayaar le joo u. U waar la. Ba nɔ ni pel waah len pu na?”

21 Le biken mu len ke waah len pu na, naa ye unii u tiyayaar joo u na aaliin, ke unii u tiyayaar joo u na aan nmaa likr bijoom aanimbil.

Juu yaab aah yii Yesu pu na

22 N-yoonn ngbaan le Juu yaab ji njim Jerusalem ponn ni, ki teer baah nan toor Uwumbɔr Aadichal buyoonn na. Ni nan ye kakab aayoonn la.

23 Le Yesu nan bi chuun Solomonn aakaakpaak ki bi Uwumbɔr Aadichal ni na ni.

* 10:9 : Naatataa le ye ke binib bi dii Yesu na kan lifuur ni limɔfal aajikaar.

²⁴ Le Juu yaab kuun ki si gob u, le ki baa u, “Aa ga cha ti li joo beeni ni yunn aa? Aa yaa ye Kristo u ga gaa timi lii na kan, tuk timi mbamɔn.”

²⁵ Le u bui bi, “M nan tuk nimi, le naa pak maah len pu na. M tun lituln Nte Uwumbɔr aayimbil pu. Lituln ngbaan le mɔk maah ye udaan u na.

²⁶ Nimi, naa ye maanib. Nima le cha naa pak maah len pu na.

²⁷ Maanib nɔn maaneel, le m nyi bi, le bi dii mi.

²⁸ M tii maanib limɔfal li kaa kpa ndoon na. Baan kpo, ubaa mu aan nmaa nyan bi nɔaal ni.

²⁹ Nte Uwumbɔr u di bi tii mi na aapɔɔn jer mpɔɔn mɔmɔk. Ubaa aan nmaa nyan bi uma Uwumbɔr aɔaal ni.

³⁰ M ni Nte Uwumbɔr ye unibaan la.”

³¹ Waah len kina na, le Juu yaab ki yoor nɔtakpal bi ti mae u.

³² Le u bui bi, “M tun litunyaan pam Nte Uwumbɔr aapɔɔn pu ninimbil ni. Lilatuln pu ni ban ni mae mi nɔtakpal?”

³³ Le Juu yaab bui u, “Naa ye litunyaan pu le cha ti ban ti mae si nɔtakpal. Aa sii Uwumbɔr la. Aa po ye unibɔn, le ki len ke aa ye Uwumbɔr la.”

³⁴ Le u bui bi, “Ni nɔmee nimi aakaal ponn ni ke Uwumbɔr len ke, ‘Ni ye maabim la.’ Ubaa aan nmaa nɔ Uwumbɔr aaliin yoli.

³⁵ Waah di waaliin nɔ binib bi aɔaal ni na, u bui ke bi ye waabim.

³⁶ M ma kan, Uwumbɔr nyan mi ki tun ni mi dulnyaa wee ni, le maah len ke m ye Ujapɔɔn na, ni bui ke m sii u uu?

³⁷ M yaa kaa tun Nte Uwumbɔr aatuln kan, ni taa pak maah len pu na.

³⁸ Ni yaa kaa pak maah len pu na kan, ni gaa mi ki kii Uwumbɔr aatuln li m tun na pu, aan ki bee mbamɔm ke Nte Uwumbɔr bi m ni, m mu bi u ni.”

³⁹ Waah len kina na, le bi ki ban bi chuu u mpɔɔn, le u miln bi chee.

⁴⁰ Le u ki puur Jɔɔdann aamɔɔdapuul, le ki ti fuu nin chee Jonn nan muin binib nnyun ni njan na, ki nan bi nima.

⁴¹ Le kinipaak dan u chee, ki nan bui ke, “Jɔnn aa nan tun lijnɔjir aatuln; tɔ, u mu aah len uja wee aabɔr ti na mɔmɔk gbii.”

⁴² Le binib gaa u ki kii nima chee, ki wiir.

11

Lasarus aah nan kpo pu na

¹ Tɔ, uja ubaa nan bi, le ki bun, bi nan yin u ke Lasarus. U ni uninkpatiib Mari ni Mata nan bi kitin kibaa ni, bi yin ki ke Betani.

² Mari ngbaan le ye upii u nan di tulalee kpir Tidindaan aataa pu, ki di waayikpir per na. Uma le aaninja Lasarus nan bun.

³ Waah bun na, le uninkpatiib tun unii u ti tuk Yesu, “Tidindaan, unii u aagee u na bun.”

⁴ Yesu aah nɔn kina na, le u bui ke, “Iween ngbaan aadoon aan li ye nkun. Yaadoon le ga cha binib nyun Uwumbɔr aan ki nyun min Ujapɔɔn mu.”

⁵ Tɔ, Yesu nan gee Mata, ni unaal, ni Lasarus.

⁶ Waah nɔn ke u bun na, le u gaar waah bi nin chee na iwiin ilee.

⁷ Iwiin ilee ngbaan aah jer na, le u bui waadidiliib, “Cha ti ki gir buen Judea aatiɔ ni man.”

⁸ Le waadidiliib baa u, “Umɔmɔkr; naa ye dandana le Juu yaab ban bi mae si nɔtakpal nima aa? Le aa ki ban aa gir buen nima aa?”

⁹ Le u baa bi, “Nwiin mubaa aa ye tikur kipiik ni tilee ee? Unii yaa chuun nwiin pu kan, waan gbeer ki lir; ba pu? dulnyaa ni aawiihn le cha u waa.

¹⁰ Unii mu yaa chuun kinyeek kan, u ga gbeer ki lir; ba pu? nwiihn aa ki bi u chee.”

¹¹ Yesu aah len kina ki ti doo na, le u ki len ke, “Tijɔ Lasarus dɔ geen. M cha m ti finn u la.”

¹² Le waadidiliib bui u, “Tidindaan, u yaa geen le kan, u ga pɔɔk.”

¹³ Yesu mu aah len pu na le ye ke u kpo a. Waadidiliib ma nyi ke waah len pu na le ye ke u dɔ geen ngeenbamam la.

¹⁴ Nima le Yesu nin tuk bi chob chob, “Lasarus kpo a.

¹⁵ Ni ŋa mi mpopiin maah kaa nan bi u chee aan u kpo na; ba pu? nima le ga cha ni moo gaa mi ki kii. Cha ti li cha u chee man.”

¹⁶ Le waadidiliib ponn ni ubaa, u bi yin u ke Tomas ki ki yin u ke Kijaan* na le bui biken, “Cha ti mu dii u man, bi yaa ti ku u kan, ti mu kpo u chee.”

U fikr binib nkun ni na le ye Yesu

¹⁷ Le bi buen. Yesu aah ti fuu Betani aatinj ni na, le bi bui u, “Taah sub Lasarus na, iwiin inaa le na.”

¹⁸ Jerusalem ni Betani aa daa tɔb, naa pii mal bilee.

¹⁹ Juu yaab pam le nan nyan nima, ki dan Mata ni Mari chee, bi nan sɔŋ bisui, bininja aah kpo pu na.

²⁰ Le Mata ŋun ke Yesu choo, le u tooh u nsan ni. Mari ma beenin ka kidiik ni.

²¹ Le Mata ti bui Yesu, “Ndindaan, aa yaa ba bi do kan, nninja aa ba ga kpo.

²² Dandana wee mu, m nyi ke aa yaa mee Uwumbɔr tiwan nimɔk pu na kan, u ga ti si.”

²³ Le Yesu bui u, “Aaninja ga fikr nkun ni.”

²⁴ Le Mata bui u, “M nyi ke u ga nan fikr nkun ni, kookoo aataadaal, bundaln binib mɔmɔk ga fikr nkun ni na.”

²⁵ Le Yesu bui u, “U fikr binib nkun ni, ki tii bi limɔfal na le ye min. Unii umɔk gaa mi ki kii na, u yaa kpo kan, u ga li kpa limɔfal.

²⁶ Unii umɔk bi ki gaa mi ki kii na, waan kpo. Aa pak maah len pu na aa?”

²⁷ Le u kii ke, “Een, Ndindaan, m pak ke aa ye Uwumbɔr Aajapɔɔn. Aa ye Kristo† u bi nan len ke u ga dan dulnyaa ni na.”

Yesu aah wii pu na

²⁸ Mata aah len kina na, le u buen ti loon yin unaal Mari, le ki bui u, “Umɔmɔkr fuu ni, ki yin si.”

²⁹ Mari aah ŋun kina na, le u kpaan fii mala, ki buen u chee;

³⁰ Yesu aa nan kee fuu ni kitiŋ ni, u nan laa bi nsan ni, Mata aah tooh u nin chee na.

³¹ Juu yaab bi nan bi lidichal ni Mari chee ke bi sɔŋ usui na aah kan ke u kpaan fii nyan lipaal na, le bi mu fii paan u pu. Bi nan nyi ke u cha likaakul chee le u ti wii.

³² Le u ti fuu Yesu aah bi nin chee na. Waah kan u na, le u gbaan unimbiin ni, ki bui u, “Ndindaan, aa yaa ba bi do kan, nninja aa ba ga kpo.”

³³ Le Yesu kan ke u bi wii. Juu yaab bi mu dii u na, mu bi wii. Le usui bii. Le u fuur kaa lii u ponn ni,

³⁴ le ki baa bi, “Ni sub u la chee?”

Le bi bui u, “Ndindaan, dan nan lik.”

³⁵ Le Yesu wii.

³⁶ Le Juu yaab bui ke, “Lik waah gee u sakpen pu na.”

* 11:16 : Kijaan: Baaliin ni, bi yin u ke Didimus la. † 11:27 : Hiibru aaliin ni, bi yin Kristo ke Masiya. Naatataa le ye ke unii u ga gaa binib lii na.

³⁷ Le bibaa mu bui ke, “Uja u likr ujoon aanimbil na, waa ba ga ηmaa cha Lasarus taa kpo oo?”

Yesu aah fikr Lasarus nkun ni pu na

³⁸ Le Yesu ki fuur kaa lii u ponn ni, le ki ti fuu likaakul na chee. Ni nan ye kitakpadandan aakaakul la. Le litakpal lek mbisamōb.

³⁹ Le u bui bi, “Chuu lekr litakpal na man.”

Mata, u ye uja u kpo na aaninkpan na nan bui u, “Ndindaan, waah kpo na, iwiin inaa din. Naah saa pu na, u ga li nun a.”

⁴⁰ Le Yesu baa u, “Maa tuk si ke aa yaa gaa mi ki kii kan, aa ga kan Uwumbōr aah kpa mpōon pu na aa?”

⁴¹ Waah len kina na, le bi chuu lekr litakpal na. Le u waan lik paacham ki bui ke, “Nte Uwumbōr, maah len aa chee pu na, aa ηun la. Nima le m dooni si.

⁴² M nyi ke n-yoonn mōmōk aa ηun maah len aa chee pu na. Kinipaak ki si do na pu, le m len kina, ke bi pak ke sin le tun ni mi.”

⁴³ Waah len kina na, le u teen mpōon pu, “Lasarus, nya ni.”

⁴⁴ Le utekpiir ngbaan fikr, ki nyan ni likaakul ni. Likekeln beenin poo uηaal, ni utaa, ni unimbil wōb. Le Yesu bui bi, “Chuu poor likekeln ngbaan man, ki cha u li cha.”

Baah kpokl ke bi ga ku Yesu pu na

(Matiu 26.1-5; Mak 14.1-2; Luk 22.1-2)

⁴⁵ Tō, Juu yaab bi dii Mari ki kan Yesu aah tun lijnjiir aatuln ngbaan pu na, bi ponn ni pam le nan gaa u ki kii.

⁴⁶ Bi ponn ni bibaa mu nan buen Farisii yaab chee ki ti tuk bi waah ηa pu na.

⁴⁷ Farisii yaab aah ηun kina na, le bi ni Uwumbōr aatotoorninkpiib yin bibōjirb aaninkpiib, le bi kuun ni bi chee. Le bi baa bi, “Ti ga ηa kinye? Uja ngbaan tun lijnjiir aatun pam.

⁴⁸ Ti yaa cha u beenin ηani kina kan, binib mōmōk ga gaa u ki kii, le Rom yaab ga dan nan bii timi aatin, ki kuln timi aatimbol aanib mōmōk.”

⁴⁹ Bi yin bi ponn ni ubaa ke Kayafas; uma le nan ye Uwumbōr aatotoorninkpel libiln ngbaan; le u bui biken, “Naa nyi nibaa,

⁵⁰ kaa nyi ke ni ηan ke uja ubaa kpo binib mōmōk pu, aan litimbol ngbaan mōmōk taa kuln.”

⁵¹ Waah len pu na, naa ye ubaa pu le u len. U nan ye Uwumbōr aatotoorninkpel le libiln ngbaan. Nima pu na, Uwumbōr Aafuur Nyaan nan cha u len ke Yesu ga kpo litimbol ngbaan aanib mōmōk pu.

⁵² Naa ye litimbol ngbaan baanja pu le u ga kpo. U ga kpo ki kuun Uwumbōr aanib bi yaa ki bi ηipepel mōmōk ni na, ki kpaan bi ke bi ηa unibaan.

⁵³ Uwumbōr aatotoorninkpel ngbaan aah len kina na, liyaadaal ngbaan ki joo cha, bi nan kpokl baah ga ηa pu ki ku Yesu na.

⁵⁴ Nima pu le Yesu aa nan ki chuun mpaan pu Juu yaab aatin ni. U nan nyan nima ki buen kitin kibaa ni, bi yin ki ke Efraim, le u ni waadidiliib ti bi nima. Kaa daa nteersakpiin chee.

⁵⁵ Tō, ni nan gur siib le Juu yaab ji njim mu bi yin mu ke Lakr-jer aajim na.‡ Njim aawiin aa nan kee fuu, le kinipaak nyan itingbaan ni ki buen Jerusalem, bi ti ηa bibaa chain.

⁵⁶ Le bi ban Yesu. Baah si Uwumbōr Aadichal ni na, le bi baa tōb, “Ni dak kinye? U ga tee dan njim mue ni aan waan dan?”

‡ 11:55: Israel yaab nan ji Lakr-jer aajim ke bi teer buyoonn Uwumbōr nan nyan bi tinaagbiir ni, Ijijt aatin ni na. Lik Nnyam 12.1-27.

⁵⁷ Le Uwumbør aatotoorninkpiib ni Farisii yaab nan bui bi ke unii ubaa yaa nyi waah bi nin chee na kan, u mæk bi, aan bi buen ti chuu u.

12

Upii ubaa aah nyuŋ Yesu pu na

(Matiu 26.6-13; Mak 14.3-9)

¹ Tø, ni nan gur iwiin iloob le Juu yaab ji Lakr-ŋer aajim ngbaan, le Yesu buen Betani aatiŋ ni. Lasarus, u Yesu nan fikr u nkun ni na, mu nan bi nima.

² Le bi ŋa tijikaar ti ŋan na nima tii Yesu. Mata nan yoor tijikaar ngbaan siin bi. Lasarus nan ye binib bi nan ji Yesu chee tijikaar na ponn ni ubaa.

³ Le Mari yoor tulalee u kpa kidaak sakpen na kpalba ubaa, ki di ŋmir Yesu aataa, ki di uyikipir per utaa. Tulalee ngbaan aah nu mō na, waabaam gaa kidiik ni. Bi yin tulalee ngbaan ke naad.

⁴ Le Yesu aadidiliib ponn ni ubaa, bi yin u ke Judas Iskariot, u ga nan kooh Yesu na, baa ke.

⁵ “Ba ŋa baa di tulalee ngbaan kooh ki kan ŋmombil ŋi ŋeer iwiin ikui itaa aapal ki di tii bigiim?”

⁶ Judas aatafal aa nan bi bigiim ni. U nan ye unaayuk la, ki nan ye unii u joo ŋmombil aataakør na, ki su baah di ŋmombil ŋi ŋa li ponn ni na. Nima le cha u len kina.

⁷ Le Yesu bui Judas, “Di cha Mari. U joo tulalee wee u toor mi kiir maasub daal la.

⁸ Bigiim ga li bi ni chee n-yoonn mōmæk. Mma aan li bi ni chee n-yoonn mōmæk.”

Baah kpokl ke bi ga ku Lasarus pu na

⁹ Tø, Juu yaab pam nan ŋun ke Yesu bi Betani aatiŋ ni, le ki choo u chee. Naa ye Yesu baanja pu le bi dan. Bi nan ban bi kan Lasarus, u Yesu nan fikr u nkun ni na mu.

¹⁰ Nima pu le Uwumbør aatotoorninkpiib kpokl ke bi ga ku Lasarus mu;

¹¹ ba pu? u pu le Juu yaab pam gaa Yesu ki kii, kaa ki dii bima Uwumbør aatotoorninkpiib.

Jerusalem aanib aah nyuŋ Yesu pu na

(Matiu 21.1-11; Mak 11.1-11; Luk 19.28-40)

¹² Ki woln kitaak le kinipaak ki bi Jerusalem ke bi ti ji njim na ŋun ke Yesu choo.

¹³ Le bi yoor tibøkparar ki ti tooh u nsan ni, le ki tar, “Hosiana,* Uwumbør ŋa tinyoor ŋa unii u choo waayimbil ni na pu. Uwumbør ŋa tinyoor ŋa Israel yaab Aabørkpaan pu.”†

¹⁴ Le Yesu kan ubonsal ki diŋ u pu ke Uwumbør Aagbanj aah len pu na ke,

¹⁵ “Sionn aatiŋ aanib, taa san ijawaan man.

Lik man, nimi Aabørkpaan choo
ki dik ubon u laa diin na pu.”

¹⁶ Kinipaak ngbaan aah tooh Yesu nsan pu kina na, n-yoonn ngbaan le waadidiliib aa bee naatataa. Uwumbør aah yoor Yesu paacham na, n-yoonn ngbaan le bi teer ke ni ŋmee Uwumbør Aagbanj ni ke bi ga ŋa u kina, le ki teer kinipaak ngbaan aah nan ŋa u pu na.

¹⁷ Kinipaak ki nan bi Yesu chee bundaln u yin Lasarus ke u nyan likaakul ni ki fikr u nkun ni na le nan mooni tibør ngbaan.

* **12:13** : Hosiana aatataa le ye ke “Gaa timi lii.” † **12:13** : Lik Ilahn 118.25, 26.

18 Le binib pam n̄un waah tun lijn̄jiir aatunl ngbaan pu na. Nima le cha bi tooh u nsan ni.

19 Farisii yaab aah kan kina na, le bi bui t̄ob, “Ni kan aa? Taa ki kpa tinyoor tibaa. Dulnyaa ni aanib m̄om̄ok dii uma la.”

Griikyaab bibaa aah ban Yesu pu na

20 Binib bi dan Jerusalem bi nan ji njim ngbaan ki doon Uwumb̄or na, bi ponn ni bibaa nan ye Griik yaab.

21 Le bi dan Filip chee. Filip nan ye Betseda aatin̄ ki bi Galilee aatin̄ ni na aanii la. Le bi bui u, “Uninkpel, ti ban ti kan Yesu.”

22 Le Filip buen ti tuk Andru. Le bi m̄om̄ok bilee buen ti tuk Yesu.

23 Le u bui bi, “Buyoonn Uwumb̄or ga yoor min Unib̄on Aabo paacham na fuu ni a.

24 M tuk nimi mbam̄on la, bi yaa di lidibil libaa bun kan, li ga kpo le ki nin n̄a tijikaar sakpen; bi yaa kaa di li bun kan, laan kpo, ki mu aan n̄a tijikaar, li ga li ye libil libaa la.

25 Unii um̄ok gee waam̄ofal ki jer min Yesu na, waam̄ofal ga bee ȳoli la. Unii um̄ok gee min ki jer waam̄ofal dulnyaa wee ni na, u ga li kpa lim̄ofal li kaa kpa ndoon na, kaan bee ȳoli.

26 Unii yaa ban ke u tun lituln̄ tii mi kan, udaan li dii mi. Maah bi nin chee na, maatutunn mu ga li bi nima. Unii yaa tun lituln̄ tii mi kan, Nte Uwumb̄or ga nyun̄ udaan.”

Yesu aah len waakun aab̄or pu na

27 “Dandana, nsui bii sakpen a. M ga len kinye? M ga len ke, ‘Nte, nyan mi falaa u choo na ni ii?’ Maan len kina; ba pu? n̄itaa n̄i pu m dan dulnyaa wee ni na le ye ke m ji falaa ngbaan.

28 Nte, cha binib nyun̄ si.”

Waah len kina na, le nneel nyan ni paacham ki len ke, “M cha bi nyun̄ mi, ki ga ki cha bi nyun̄ mi.”

29 Kinipaak ki si u chee ki n̄un nneel ngbaan pu na, bi ponn ni bibaa nan bui ke utaal le gbenni, biken mu bui ke Uwumb̄or aatuun le len u chee.

30 Le u bui bi, “Nneel ngbaan aa len m chee min baan̄ja pu la. Mu len ni mu pu la.

31 Dandana wee, Uwumb̄or ga ji dulnyaa wee ni aanib tib̄or, ki ga jenn nyan kinimb̄on̄ ki ye dulnyaa aanib aayidaan na, ki n̄a ki ȳoli.

32 Bi yaa yoor mi kitin̄ paacham kan, m ga daa foor binib m̄om̄ok dan mbaa chee.”

33 U nan len kina ke bi bee waah ga kpo pu na.

34 Le kinipaak ngbaan bui u, “Ti n̄un Uwumb̄or Aagban̄ len ke Kristo u ga gaa timi lii na ga li bi n̄-yoonn m̄om̄ok. Aa n̄a kinye ki len ke bi ga yoor Unib̄on Aabo kitin̄ paacham? N̄ma ye Unib̄on Aabo ngbaan?”

35 Le u bui bi, “Min u ye n̄wiihn na, maan ki li bi nikaasisik ni, ni yunn. Dii n̄wiihn mu aah laa bi pu na man, aan mb̄omb̄on̄ taa pii nimi. Unii um̄ok chuun mb̄omb̄on̄ ni na kan, waa nyi waah cha niw̄ob na.

36 Buyoonn min u ye n̄wiihn na laa bi ni chee na, gaa mi ki kii man, aan ki n̄a n̄wiihn ni aabim.”

Juu yaab aah kaa gaa Yesu ki kii pu na

Yesu aah len kina na, le u nyan nima ki b̄or ke bi taa ki kan u.

37 U nan tun lijn̄jiir aatun pam binimbil ni. Bi mu aa nan gaa u ki kii.

38 Baa gaa u ki kii, aan ni gbiin Uwumb̄or aab̄onabr Aisaya aah nan len pu na ke,

“Uwumbɔr, nma pak taah len pu na?”

Nma bee saah kpa mpɔɔn pu na?”[‡]

³⁹ Aisaya aah len kina na, le baa nmaa gaa Yesu ki kii; Aisaya mu ki len ke,

⁴⁰ “Uwumbɔr jɔb binimbil ke bi taa li waa; ki cha bitafal pɔɔ, bi taa bee waaliin aataa,

ki taa fenn dan uwɔb ke u tii bi laafee.”[§]

⁴¹ Aisaya nan len kina; ba pu? u nan kan Yesu aah nyuun sakpen pu na, le ki len waabɔr.

⁴² Tɔ, Juu yaab aaninkpiib pam nan gaa Yesu ki kii; Farisii yaab pu, le baa len lipaal ke bi gaa u ki kii. Bi yaa len ke bi gaa u ki kii kan, Farisii yaab ngbaan ga nyan bi mmeen aadiik ni.

⁴³ Nima le mɔk ke Juu yaab aaninkpiib ngbaan gee binib aapak ki jer Uwumbɔr yaan.

Tibɔr aajim aah ga li bi pu na

⁴⁴ Le Yesu teen ke, “Unii umɔk gaa mi ki kii na kan, naa ye min baanja le u gaa ki kii, u gaa u tun ni mi na mu ki kii.

⁴⁵ Unii umɔk kan mi na kan, u kan Uwumbɔr u tun ni mi na mu.

⁴⁶ M ye nwiihn le ki dan dulnyaa ni ke m nan woln binib aanimbil, aan unii umɔk gaa mi ki kii na kan, waan ki li bi mbɔmbɔɔn ni.

⁴⁷ Unii yaa nun maaliin, ki yaa kaa kii i kan, maan ji u tibɔr; maa dan ke m nan ji dulnyaa ni aanib tibɔr, m dan ke m gaa bi lii la.

⁴⁸ Unii umɔk yii mi, kaa gaa maaliin na kan, tiwan nibaa bi ki ga mɔk ke waabɔr bii a. Kookoo aataadaal kan, maaliin le ga mɔk ke waabɔr bii,

⁴⁹ ba pu? maa len mbaa pu. Nte Uwumbɔr u tun ni mi na, uma le tuk mi maah ga len pu na.

⁵⁰ M bee ke unii umɔk kii waaliin na ga li kpa limɔfal li kaa kpa ndoon na. Nima pu na, waah tuk mi pu na, m len kina la.”

13

Yesu aah finn waadidiliib aataa pu na

¹ Ni nan ye kitaak ki ga nan ji aan ki woln Lakr-jer aajim* daal na. Le Yesu nyi ke ni njeer u nya dulnyaa wee ni, ki buen Ute Uwumbɔr chee. N-yoonn mɔmɔk u nan gee waanib bi bi dulnyaa ni na. U gee bi mbamɔm ki ti saa ndoon.

² Le ni njeer bi ji kijook aajikaar. Le kinimbɔɔɔ dan nan koo Judas Iskariot u ye Simonn aajapɔɔn na aasui ni ke u kooh Yesu.

³ Yesu nyi ke Ute Uwumbɔr tii u mpɔɔn mɔmɔk, ki nyi ke u nyan ni Uwumbɔr chee, ki ga ki gir buen u chee la.

⁴ U ni waadidiliib nan kal ke bi ji tijikaar; le u fii sil, ki chuu peer waawanpeenkaan, ki di linaapuul buu uchaɔ ni,

⁵ le ki ban nnyun nja lisambil ni, ki piin ki bi finni waadidiliib aataa, ki joo linaapuul li bi uchaɔ ni na per bitaa.

⁶ Waah ti fuu Simonn Piita chee na le Simonn Piita bui u, “Ndindaan, sin le tee labr finn ntaa aa?”

⁷ Le Yesu bui u, “Dandana, saa bee maah nani pu na aatataa. N-yoonn choo le aa ga nan bee.”

⁸ Le Piita bui u, “Saan finn ntaa daalbaadaal.”

Le Yesu bui u, “M yaa kaa finn aataa kan, saan ki li ye maanii.”

[‡] 12:38 : Lik Aisaya 53.1.   [§] 12:40 : Lik Aisaya 6.10.   * 13:1 : Israel yaab nan ji Lakr-jer aajim ke bi teer buyoonn Uwumbɔr nan nyan bi tinaagbiir ni, Ijpt aatin ni na. Lik Nnyam 12.1-27.

⁹ Le Simonn Piita bui u, “Ndindaan, kina kan, taa finn ntaa baanja. Finn njaal ni n-yil mu.”

¹⁰ Le Yesu bui u, “Unii yaa fu nnyun kan, waan ki li ban u finn uwon, see utaa baanja le u ga finn; ba pu? uwon mómok bi chain. Tó, nimi le bi chain; ni mu aa ye ni mómok.”

¹¹ Yesu nyi ke udaan u ga kooh u na bi bi ponn ni, nima le cha u len ke naa ye bi mómok le bi chain.

¹² Waah finn bitaa ti doo, ki ki peen waawanpeenkaan, ki gir kal waakakaa chee na, le u baa bi, “Ni bee maah nja pu na aatataa aa?”

¹³ Ni yin mi ke Umómokr, ki ki yin mi ke Nidindaan. Ni len mbamón la; ba pu? m ye kina la.

¹⁴ Tó, min u ye Nidindaan ni nimi Aamómokr na aah finn nitaa pu na, ni njan ke ni mu li finni tób aataa kina.

¹⁵ M mók nimi limókl la, ke ni mu li njan tób ke maah nja nimi pu na.

¹⁶ M tuk nimi mbamón la, unaagbiija ubaa aa jer udindaan. Unii u bi tun ni u na ubaa aa jer unii u tun u na.

¹⁷ Ni yaa bee maah len pu na aatataa, ki yaa njan kina kan, ni ga li kpa mpopiin.

¹⁸ “Maa len ni mómok pu. M nyi maah nyan bi na aasui ni aah bi pu na, ki nyan nimi ke ni gbiin Uwumbor Aagban aah len pu na ke, ‘M ni unii u kpaan ni ji lisambil ni na, uma le fii sil m pu.’†

¹⁹ M tuk nimi tiwan ni kaa kee nja na aabor dandana, ke ni yaa nan nja kan, ni ga pak ke m ye maah ye u na.

²⁰ M tuk nimi mbamón la, unii yaa gaa maah ga tun unii u na, u gaa mi le na. Unii yaa gaa mi kan, u gaa Uwumbor u tun ni mi na le na.”

Yesu aah tuk bi ke bi ponn ni ubaa ga kooh u pu na

(Matiu 26.20-25; Mak 14.17-21; Luk 22.21-23)

²¹ Yesu aah len kina na, le usui bii sakpen. Le u bui bi, “M tuk nimi mbamón la, ni ponn ni ubaa ga kooh mi.”

²² Le waadidiliib lik tób, kaa bee waah len u na.

²³ Waadidiliib ponn ni ubaa, u Yesu gee u na nan ka gbók u ki ji tijikaar.

²⁴ Le Simonn Piita di unjaal mók u ke u baa Yesu ke u len nja.

²⁵ Le u didiir ngbaan foor duun Yesu ki baa u, “Ndindaan, nja ye?”

²⁶ Le Yesu bui u, “M yaa war bisaa, ki di nja tikpin ni, ki di tii u na kan, uma le na.” Waah len kina na, le u war bisaa ki di nja tikpin ni, ki di tii Judas, u ye Simonn Iskariot aajapoon na.

²⁷ Judas aah gaa bisaa ngbaan na, le kinimbora koo usui ni. Le Yesu bui u, “Saah ga nja pu na kan, nja mala.”

²⁸ Binib bi nan bi ji tijikaar na ponn ni ubaa aa nyi njitaa nji pu Yesu tuk u kina na.

²⁹ Judas le joo njimobil aataakor. Nima pu le bibaa dak ke Yesu tuk u ke u buen ti daa baah ban njim aajikaar ti na la. Le biken mu dak ke Yesu tuk u ke u buen ti tii bigiim le njimobil.

³⁰ Judas aah gaa bisaa ngbaan na, libuul ngbaan ni le u nyan kidiik ni. Ni nan ye kinyeek la.

Yesu aah tii bi nkaal poon pu na

³¹ Judas aah nyan na, le Yesu bui bi, “Dandana, Uwumbor ga nyun min Unibon Aabo. M pu, le binib ga nyun Uwumbor.

† 13:18 : Lik Ilahn 41.9.

³² Bi yaa nyurj Uwumbər m pu kan, Uwumbər mu ga nyurj mi ubaa chee. U ga nyurj mi dandana wee la.

³³ Maabim, m ga li bi ni chee ni yunn siib la. Ni ga li ban mi. Maah nan tuk juu yaab pu na, kina le m ki tuk ni mu dandana, ke naan ηmaa buen maah cha nin chee na.

³⁴ M tii nimi nkaal pəən la, ke ni li gee təb. Maah gee nimi pu na, ni mu li gee təb kina.

³⁵ Ni yaa gee təb kan, nima le ga cha binib məmək bee ke ni ye maadidiliib.”

Yesu aah bui ke Piita ga nee u pu na

(Matiu 26.31-35; Mak 14.27-31; Luk 22.31-34)

³⁶ Le Simonn Piita baa u, “Ndindaan, aa ga buen la chee?”

Le Yesu bui u, “Maah cha nin chee na, saan ηmaa dii mi dandana. N-yoonn choo, le aa ga nan buen.”

³⁷ Le Piita baa u, “Ndindaan, ba pu maan ηmaa dii si dandana? M ga ηmaa kpo aa pu.”

³⁸ Le Yesu baa u, “Aa ga sil ηmaa kpo m pu uu? M tuk si mbamən la, aa ga len nfum mutaa ke saa nyi mi, le ukooja nin wii.”

14

Yesu le ye nsan mu cha Uwumbər chee na

¹ “Ni taa cha ilandak li muk nimi. Ni gaa Uwumbər ki kii man, ki gaa m mu ki kii man.

² Tidir wiir Nte Uwumbər do. Ti yaa kaa ba wiir kan, m ba ga tuk nimi. M cha m ti toor nkookoo yaan ki kiir nimi la.

³ M yaa buen ti toor nkookoo yaan ki kiir nimi kan, m ga gir ni, ki nan yoor nimi buen mbaa chee, ni ti li bi maah ga li bi nin chee na.

⁴ Ni nyi maah cha nin chee na aasan.”

⁵ Le Tomas bui u, “Ndindaan, taa nyi saah cha nin chee na. Ti ga ηa kinye ki li nyi nsan mu cha nima na?”

⁶ Le Yesu bui u, “Min le ye nsan ngbaan, ni mbamən, ni liməfal. Ubaa aan dan Nte Uwumbər chee, see u dii mi.

⁷ Ni yaa ba nyi mi kan, ni ba ga li nyi Nte Uwumbər mu. Dandana ni nyi u, ki kan u.”

⁸ Le Filip bui u, “Ndindaan, mək timi Aate. Nima le tinimbil ga gbiin.”

⁹ Le Yesu baa u, “Filip, m bi ni chee ni yunn kina, le saa bee mi ii? Unii umək kan mi na, u kan Nte Uwumbər mu le na. Ba pu aa bui mi ke m mək nimi Nte?”

¹⁰ M bi Nte Uwumbər ni, Nte Uwumbər mu bi m ni. Saa pak kina aa? Maah tuk nimi iliin i na, maa len mbaa pu. Nte Uwumbər u bi m ni na le cha m tun waatuln.

¹¹ “Ni li pak ke m bi Nte Uwumbər ni, Nte Uwumbər mu bi m ni. Ni yaa kaa pak maah len pu na kan, gaa mi ki kii lituln ngbaan pu man.

¹² M tuk nimi mbamən la, unii umək gaa mi ki kii na kan, u ga tun lituln ke maah tun pu na. U mu ga tun lituln li jer lituln ngbaan na; ba pu? m cha Nte Uwumbər chee la.

¹³ Ni yaa mee Uwumbər tiwan nimək maayimbil pu na kan, m ga ηa naah ban pu na tii nimi, aan binib nyurj Uwumbər, min Ujapəən pu.

¹⁴ Ni yaa mee mi tiwan maayimbil pu kan, m ga ηa naah ban pu na tii nimi.”

Uwumbər Aafuur Nyaan aah ga fuu ni pu na

¹⁵ “Ni yaa gee mi kan, ni ga kii maaməb,

¹⁶ le m ga mee Nte Uwumbər, le u ga tii nimi Uteter uken, u li bi ni chee n-yoonn məmək.

17 Uma le ye Uwumbør Aafuur Nyaan mu ye mbamøn na. Dulnyaa aanib aa ηmaa gaa mu; ba pu? baa waa mu, ki mu aa nyi mu. Nimi le nyi mu; ba pu? mu bi ni chee, ki ga li bi ni ni.

18 “Maan di nimi lii nibaa. M ga gir ni ni chee.

19 Ni gur siib le dulnyaa aanib aan ki kan mi. Nimi le ga kan mi. Maah kpa limɔfal na, nima pu le ni mu ga li kpa limɔfal.

20 Liyaadaal ngbaan le ni ga bee ke m bi Nte Uwumbør ni, le ni mu bi m ni, le m mu bi ni ni.

21 “Unii umøk nyi maakaal ki kii mu na, uma le gee mi. Unii yaa gee mi kan, Nte Uwumbør ga li gee udaan ngbaan. M mu ga li gee u, ki ga di mbaa møk u.”

22 Le Judas uken na, naa ye Judas Iskariot, baa u, “Ndindaan, ba pu aa ga di aabaa møk timi, kaan di møk dulnyaa ni aanib?”

23 Le Yesu bui u, “Unii yaa gee mi kan, u ga kii maaliin, le Nte Uwumbør ga li gee u, le ti ga dan u chee, ki ga li bi u chee.

24 Unii yaa kaa gee mi kan, waan kii maaliin. Maah tuk nimi iliin i na aa ye maaliin, i ye Uwumbør u tun ni mi na aaliin la.

25 “Maah laa bi ni chee na, le m tuk nimi tibør timina.

26 Nte Uwumbør ga tun ni Uteter, maayimbil pu. Uteter ngbaan ye Waafuur Nyaan la. Uma le ga møk nimi tibør mòmøk aatataa, ki ga teer nimi maah tuk nimi tibør timøk na.

27 “M tii nimi nsuudoon la. Maah kpa nsuudoon pu na, kina le m tii nimi. Dulnyaa aawan aa ηmaa tii nimi nsuudoon ke maah tii nimi pu na. Ni taa cha ilandak li muk nimi, ki taa san ijawaan man.

28 Ni ηun m len ke m ga buen ki ga ki gir ni, ni chee. Ni yaa gee mi kan, ni ba ga li kpa mpopiin ke m buen Nte Uwumbør chee; ba pu? Nte jer mi.

29 M tuk nimi tiwan ni kaa kee ηa na aabør dandana, ke ni yaa nan ηa kan, ni gaa mi ki kii.

30 Maan ki len ni chee tibør ni yunn; ba pu? dulnyaa wee aayidaan kinimbøn le choo. Ki mu aan ηmaa ηa mi nibaa.

31 M ban ke dulnyaa ni aanib bee ke m gee Nte Uwumbør, nima le m ηani waah tuk mi pu na mòmøk.

“Fiin, ti li cha man.”

15

Yesu aah ye lisupuul bamøn pu na

1 “Min le ye ndaan aasubil aasupuul bamøn na. Nte Uwumbør le ye ukpaal u lik busub ngbaan na.

2 Ibon imøk bi m pu kaa lu ηisubil na, u ga per i lii. Ibon imøk lu ηisubil na, u ga toor i, i moo lu ηisubil.

3 Maah tuk nimi maaliin na, ima le toor nimi aabimbin.

4 Ni li kpaan m chee man, m mu kpaan ni chee. Mbon yaa bi mubaa, kaa tuu busub pu kan, mu aan ηmaa lu ηisubil. Kina le ni mu yaa kaa kpaan m chee kan, naan ηmaa li ηani tinyoor tii Uwumbør.

5 “Min le ye lisupuul ngbaan. Le ni ye ibon. Unii umøk kpaan m chee, m mu kpaan u chee na, udaan ngbaan ηani tinyoor sakpen tii mi; ni mu yaa kaa kpaan m chee kan, naan ηmaa ηa nibaa.

6 Unii yaa kaa kpaan m chee kan, u ga ηa yɔli ke mbon mu kaa tuu busub pu na aah kuur pu na la. Le Uwumbør ga mee u lii ke binib aah peei ibokuun pu ki joo tuur mmii na. 7 Ni yaa kpaan m chee, ki yaa joo maaliin nisui ni kan, mee Uwumbør naah ban pu na man, le u ga ηa kina tii nimi.

⁸ Ni yaa ηani tinyoor sakpen tii Nte Uwumbør kan, nima le ga nyun u, ki ga mək ke ni sil ye maadidiliib.

⁹ Nte Uwumbør aah gee mi pu na, kina le m mu gee nimi. Ni li beenin ye maah gee bi na.

¹⁰ M ηani Nte Uwumbør aah tuk mi pu na, le u beenin gee mi. Ni mu yaa ηani maah tuk nimi pu na kan, m mu ga li beenin gee nimi.

¹¹ “M tuk nimi tibør timina ke ni li kpa mpopiin ke maah kpa pu na. M ban ke ni li kpa mpopiin mbaməm.

¹² Maakaal le ye ke ni li gee tøb ke maah gee nimi pu na.

¹³ Unii yaa kpo ujətiib pu kan, ubaa aa ki bi, ki kpa ngeehm ki ti jer kina.

¹⁴ Ni yaa ηani maah tuk nimi pu na kan, ni ye njətiib la.

¹⁵ Maan ki yin nimi ke bitutum; m yin nimi ke njətiib la. Ututunn aa nyi udindaan aabør məmək; m tuk nimi tibør timək m ηun Nte Uwumbør chee na.

¹⁶ Nimi le aa nyan mi. Min le nyan nimi, ki siin ke ni li ηani tinyoor ti ga li bi n-yoonn mu kaa kpa ndoon na, ke ni yaa mee Nte Uwumbør tiwan maayimbil pu kan, u ga tii nimi.

¹⁷ Ni li gee tøb. Maah tii nimi nkaal mu na le na.”

Dulnyaa aanib aah ga li nan Yesu aanib pu na

¹⁸ “Dulnyaa aanib yaa nan nimi kan, ni li nyi ke bi puen nan mi la, le ki nin nan ni mu.

¹⁹ Ni yaa ba ye dulnyaa yaab kan, dulnyaa yaab ba ga li gee nimi ke baah gee tøb pu na; ni mu aa ye dulnyaa yaab. M nyan nimi dulnyaa ni aanib aakaasisik ni, nima le cha dulnyaa yaab nan nimi.

²⁰ Teer man maah nan tuk nimi pu na ke, ‘Unaagbiija ubaa aa jer udindaan.’ Bi yaa nan ηa mi falaa kan, bi ga ηa ni mu falaa. Bi yaa nan kii maaliin kan, bi ga kii nimi aaliin mu.

²¹ Baa nyi Uwumbør u tun ni mi na. Nima le bi ga ηa nimi falaa m pu.

²² M yaa kaa ba dan dulnyaa ni ki nan tuk bi maabør kan, baa ba ga li kpa taani; naah bi pu na, bi kpa taani; ba pu? maah tuk bi maabør na, baan ki ηmaa len ke baa nyi ti.

²³ Unii yaa nan mi kan, naa ye min baanja le u nan, u nan Nte Uwumbør mu la.

²⁴ M tun lijnjiir aatun binimbil ni. Ubaa aa ki bi, ki ga ηmaa tun lijnjiir aatun kina. M yaa kaa ba tun lijnjiir aatun ngbaan binimbil ni kan, baa ba ga li kpa taani; naah bi pu na, bi kpa taani; ba pu? bi kan maah tun pu na, ki nan m ni Nte Uwumbør mək.

²⁵ Bi nan timi kina ke ni gbiin Uwumbør Aagban aah len pu na ke, ‘Bi po nan mi fam la, naa ye ke m ηa bi nibaa.’*

²⁶ “To, Uteter na ga fuu ni. Uma le ye Nte Uwumbør Aafuur Nyaan mu ye mbamən, ki nyan ni Uwumbør chee na. Min le ga tun ni mu ni chee. Muma le ga nan tuk nimi maabør.

²⁷ Ni mu ga tuk binib maabør; ba pu? ni nan bi m chee, maah piin maatuln buyoonn ki nan saa dandana na.

16

¹ “M tuk nimi binib aah ga nan ηa nimi falaa pu na, ke ni yaa nan ηa kan, ni taa gir puwəb.

² Bi ga nyan nimi mmeen aadir ni; n-yoonn mbaa mu choo, unii yaa ku nimi kan, u ga li dak ke u tun Uwumbør aatuln le na.

* 15:25 : Lik Ilahn 35.19; 69.4.

³ Baa nyi Nte Uwumbɔr; kaa nyi m mu. Nima le ga cha bi ɲa nimi kina.

⁴ M tuk nimi baah ga ɲa nimi pu na, ke n-yaayoonn yaa nan fuu ni kan, ni ga teer ke m nan tuk nimi kina.”

Uwumbɔr Aafuur Nyaan aatuln

“Maah nan bi ni chee na, nima le cha maa nan puen tuk nimi tibɔr tee.

⁵ Dandana, m ga ki gir buen u tun ni mi na chee, le ni ponn ni ubaa aa baa mi ke m cha la chee.

⁶ Maah bui ke m ga buen cha nimi na, nima pu le nisui bii sakpen.

⁷ M tuk nimi mbamɔn la, m yaa buen kan, ni ɲan ki tii nimi; ba pu? m yaa kaa buen kan, Uteter ngbaan aan dan. M yaa buen kan, m ga tun ni u ni chee.

⁸ U yaa fuu ni kan, u ga mɔk dulnyaa ni aanib ke bi ye titunwanbirdam, ki ga mɔk bi ke m ye uninyaan la, ki ga mɔk bi ke Uwumbɔr ga ji bi tibɔr.

⁹ U ga mɔk bi ke bi ye titunwanbirdam; ba pu? baa gaa mi ki kii.

¹⁰ U ga mɔk bi ke m ye uninyaan la; ba pu? m ga buen Nte Uwumbɔr chee, le naan ki kan mi.

¹¹ U ga mɔk bi ke Uwumbɔr ga ji bi tibɔr; ba pu? u jin kinimbɔɲ ki ye dulnyaa wee ni aayidaan na tibɔr.

¹² “M kpa tibɔr pam ki ga tuk nimi; ti mu ye nnan aabɔr la, naan ɲmaa gaa ti dandana.

¹³ Uwumbɔr Aafuur Nyaan mu ye mbamɔn na yaa nan fuu ni kan, mu ga tuk nimi mbamɔn mɔmɔk; mu aan len mubaa pu; mu aah ɲun Uwumbɔr chee ti na, tima le mu ga len, ki ga tuk nimi budabu ga nan ɲa n-yoonn mu choo na na.

¹⁴ Mu ga nyuɲ mi; mu ga di maabɔr tuk nimi.

¹⁵ Nte Uwumbɔr aabɔr mɔmɔk ye maabɔr la. Nima le cha m bui nimi ke mu ga di maabɔr tuk nimi.”

Mpombiin ni mpopiin pu

¹⁶ “Ni yaa kpee siib kan, naan ki kan mi. Le ni ki kpee siib kan, ni ga ki kan mi.”

¹⁷ Le waadidiliib bibaa baa tɔb, “Waah len pu na aatataa ye kinye? U bui ke ni yaa kpee siib kan, taan ki kan u, ni ki kpee siib kan, ti ga ki kan u, ki bui ke u ga buen Ute Uwumbɔr chee.

¹⁸ ‘Ni kpee siib’ aatataa ye kinye? Taa nyi waah len pu na aatataa.”

¹⁹ Le u bee ke bi ban bi baa u tibɔr ngbaan aatataa. Le u bui bi, “M len ke ni yaa kpee siib kan, naan ki kan mi, ni ki kpee siib kan, ni ga ki kan mi. Ni baa tɔb maah len pu na aatataa la aa?”

²⁰ M tuk nimi mbamɔn la, nimi le ga li kaani ki wii; dulnyaa aanib ma ga li kpa mpopiin. Ni ga li kpa mpombiin; nimi aapombiin ngbaan mu ga nan kpaln mpopiin.

²¹ Upii yaa ban u maa ubo kan, u ga li kpa mpombiin waafalaa pu. U ti ma ubo doo kan, waan ki teer falaa ngbaan aabɔr; u ga li kpa mpopiin la; ba pu? unipɔɔn koo ni udo.

²² Ni bi kina le ni mu chee. Dandana, ni kpa mpombiin la. M ni nimi ga nan ki kan tɔb, le ni ga li kpa mpopiin. Ubaa aan ɲmaa nyan mpopiin ngbaan nisui ni.

²³ “Liyaadaal ngbaan, naan ki baa mi tiwan nibaa pu. M tuk nimi mbamɔn la, ni yaa mee Nte Uwumbɔr tiwan nimɔk maayimbil pu na kan, u ga tii nimi.

²⁴ Naa kee mee Uwumbɔr tiwan nibaa maayimbil pu, ki nan saa din. Ni li mee u, le ni ga kan, ki li kpa mpopiin mbamɔm.”

Yesu aah nyaj dulnyaa pu na

²⁵ “M ḥakl ḥiyatanjak le ki tuk nimi tibər timina. N-yoonn choo, maan ki ḥakl ḥiyatanjak tuk nimi. M ga di iliin i diin na le tuk nimi Nte Uwumbər aabər.

²⁶ Liyaadaal ngbaan le ni ga mee Uwumbər maayimbil pu. Maa len ke m ga mee Nte Uwumbər ki tii nimi;

²⁷ uma ubaa le gee nimi; ba pu? ni gee mi, ki pak ke m nyan ni u chee.

²⁸ Tə, m nyan ni Nte Uwumbər chee, le ki dan dulnyaa ni. Dandana, m ga nya dulnyaa ni, ki gir buen Nte Uwumbər chee.”

²⁹ Le waadidiliib bui u, “Dandana, aa len iliin i diin na. Saa ki ḥakl ḥiyatanjak.

³⁰ Dandana ti bee ke aa nyi tiwan məmək. Binib aa kee baa si, le aa bee baah ban bi baa si pu na. Nima le cha ti pak ke aa nyan ni Uwumbər chee.”

³¹ Le u baa bi, “Ni sil gaa mi ki kii dandana wee la aa?

³² N-yoonn mbaa choo, ki mu fuu ni a, le ni məmək ga yaa, ki kun, ki cha mi mbaa; m mu aa bi mbaa, Nte Uwumbər bi m chee.

³³ M tuk nimi tibər timina ke ni li kpa nsuudoon m pu. Ni ga kan falaa dulnyaa ni. Ni li kpa lipobil man; ba pu? m nyan dulnyaa a.”

17

Yesu aah mee Uwumbər tii waadidiliib pu na

¹ Yesu aah len kina na, le u waan lik paacham, ki bui ke, “Nte Uwumbər, n-yoonn fuu ni a. Nyuḥ min Aajapəon, le m mu nyuḥ si Nte;

² ba pu? aa ḥa mi binib məmək Aadindaan ke m di liməfal li kaa kpa ndoon na, ki di tii saah tii mi binib bi na məmək.

³ Sin baanja le ye Uwumbər bamənn. Binib bi nyi si, ki nyi mi Yesu Kristo u aa tun ni u na, bima le kpa liməfal li kaa kpa ndoon na.

⁴ M nyuḥ si dulnyaa wee ni; m tun saah tii mi lituln li na ki doo.

⁵ Nte Uwumbər, dulnyaa aah kaa nan kee bi buyoonn na, m nan bi aa chee, le aa nyuḥ mi. Nte, ki nyuḥ mi kina aa chee.

⁶ “M mək bijab bimina saah bi pu na. Aa nyan bi dulnyaa ni aanib ponn ni ki di tii mi la. Bi nan ye saanib la, le aa di bi tii mi, le bi joo saaliin.

⁷ Dandana bi bee ke saah tii mi tiwan nimək na, ni nyan ni aa chee la;

⁸ ba pu? m tuk bi saah tii mi tibər ti na, le bi gaa ti, ki nyi ke ni ye mbamən ke m nyan ni aa chee, ki pak ke si le tun ni mi.

⁹ “M mee si tii bi. Maa mee si tii dulnyaa aanib. M mee si tii binib bi aa tii mi na la; ba pu? bi ye saanib la.

¹⁰ Maanib məmək ye saanib la. Le saanib mu ye maanib. Le bi nyuḥ mi.

¹¹ Dandana, m choo aa chee la. Maan ki li bi dulnyaa ni; bima le ga li bi dulnyaa ni. Nte Uwumbər u ye chain na, aa tii mi saayimbil. Cha liyimbil ngbaan aapəon li lik bi, bi li ye unibaan ke m ni si aah ye unibaan pu na.

¹² Maah bi bi chee buyoonn na, m lik bi saayimbil li aa tii mi na aapəon pu la. M lik bi, le bi ponn ni ubaa aa bee yəli, see nifam na baanja. Waah bee fam na, ni gbiin Uwumbər Aagban aah len pu na.

¹³ Dandana m choo aa chee la. Maah laa bi dulnyaa ni na, nima le m len aa chee tibər timina ke bi li kpa mpopiin ke maah kpa pu na.

¹⁴ M tuk bi saaliin. Maah kaa ye dulnyaa yoo na, kina le bi mu aa ye dulnyaa yaab. Nima le cha dulnyaa aanib nan bi.

¹⁵ Maa mee si ke aa nyan bi dulnyaa ni. M mee si ke aa taa cha kinimbəḥ ḥa bi nibaa.

¹⁶ Maah kaa ye dulnyaa yoo na, kina le bi mu aa ye dulnyaa yaab.

¹⁷ Ḥa bi chain. Cha saaliin i ye mbamən na ḥa bi chain.

¹⁸ Saah tun ni mi dulnyaa wee ni pu na, kina le m mu tun bi dulnyaa ni.

19 Bi pu le m di mbaa tii si ke bi mu li ye saanib bi bi chain mbamom na.

20 “Maa mee si tii bijab bimina baanja. M mee si tii binib bi ga gaa mi ki kii baaliin pu na la.

21 M mee si ke bi momok li ye unibaan. Nte Uwumbor, aa bi m ni, le m mu bi aa ni. Cha bi mu li bi ti ni, aan dulnyaa ni aanib pak ke aa sil tun ni mi.

22 Saah tii mi saabimbinyaan pu na, kina le m mu tii bi, aan bi li ye unibaan ke m ni si aah ye unibaan pu na.

23 M bi bi ni, le aa mu bi m ni, ke bi kpaan unibaan mbamom, aan dulnyaa ni aanib bee ke aa tun ni mi, ki bee ke aa gee saanib ke saah gee mi pu na.

24 “Nte Uwumbor, saah tii mi binib bi na, m ban bi mu li bi maah bi nin chee na, ki kan saah nyur mi pu na; saah kaa nan kee naan dulnyaa buyoonn na, aa nan gee mi.

25 Nte Uwumbor u nani ni nan na, dulnyaa aanib aa nyi si. Min le nyi si. Binib bimina mu bee ke aa tun ni mi la.

26 M mok bi saah bi pu na, ki ga li beenin mok bi, ke bi mu li gee tob ke saah gee mi pu na, aan m mu li bi bi ni.”

18

Baah chuu Yesu pu na

(*Matiu 26.47-56; Mak 14.43-50; Luk 22.47-53*)

1 Yesu aah len kina ki ti doo na, le u ni waadidiliib puur nkpen mu bi yin mu ke Kidronn na. Isui i lu nsubil jikee na aasaak kibaa bi nima chee. Le bi koo kisaak ngbaan ni.

2 Le Judas, u ga kooch Yesu na, mu nyi nima chee; Yesu ni waadidiliib nan kuuni nima chee kpala kpala.

3 Le Judas nan di butob aajab ni bitutum bi nyan ni Uwumbor aato-toorninkpiib ni Farisii yaab chee na, ki buen kisaak ngbaan ni bi ti chuu Yesu. Bi nan joo ni karya mam, ni tijawan.

4 Le Yesu nyi budabu ga na u na. Le u tooh bi nsan ni, le ki ti baa bi, “Ni ban nma?”

5 Le bi bui u, “Ti ban Yesu u ye Nasaref aatin aanii na la.”

Le u bui bi, “Min ye.”

Judas u kooch u na mu nan si butob aajab ngbaan chee.

6 Yesu aah len ke uma ye na, le bi sur puwob, ki lir kitin.

7 Nima le u ki baa bi, “Ni ban nma?”

Le bi bui ke, “Yesu u ye Nasaref aatin aanii na.”

8 Le u bui bi, “M tuk nimi ke min ye. Ni yaa ban mi kan, ni cha maadidiliib na li cha.”

9 U len kina ke ni gbiin waah len pu na, ke Uwumbor aah tii u binib bi na, waa cha bi ponn ni ubaa bee fam.

10 Le Simonn Piita joo kijaak aajuk, le ki di gaa per Uwumbor aato-toorninkpel aanaagbiija aatafagiir. Bi yin unaagbiija ngbaan ke Malkus.

11 Le Yesu bui Piita, “Di saajuk ngbaan fu kijuchook ni. M taa ji falaa u Nte Uwumbor siin mi na aa?”

Baah di Yesu buen uninkpel Anas chee pu na

12 Le butob aajab, ni baaninkpel, ni bitutum ngbaan chuu Yesu ki buu urjaal,

13 le ki pue di u buen Anas chee. Anas nan ye Kayafas aachool la. Kayafas nan ye Uwumbor aatotoorninkpel le libiln ngbaan,

14 ki ye uja u nan tuk Juu yaab ke ni nan ke unibaan kpo binib momok pu na.

*Piita aah nee Yesu pu na**(Matiu 26.69-70; Mak 14.66-68; Luk 22.55-57)*

¹⁵ Baah di Yesu buen na, le Simonn Piita ni Yesu aadidiir ubaa paan u pu. Uwumbør aatotoorninkpel nyi Yesu aadidiir ngbaan. Nima le u dii Yesu ki koo ni Uwumbør aatotoorninkpel aachiln ni.

¹⁶ Le Piita nan sil mbisamɔb chee lipaal. Le Yesu aadidiir u Uwumbør aatotoorninkpel nyi u na buen ti len usapɔɔn u si kii mbisamɔb na chee, le ki di Piita koo ni.

¹⁷ Le usapɔɔn ngbaan baa Piita, “Aa mu ye uja ngbaan aadidiir ubaa la aa?”
Le u bui u, “Maa ye.”

¹⁸ Tiwoor nan bi. Le Uwumbør aatotoorninkpel aatutum, ni Juu yaab aatutum nan di nkoon tuur mmii, ki si wol. Le Piita mu si bi chee, ki si wol mmii.

*Uwumbør aatotoorninkpel aah jin Yesu tibør pu na**(Matiu 26.59-66; Mak 14.55-64; Luk 22.66-71)*

¹⁹ Le Uwumbør aatotoorninkpel baa Yesu waadidiliib aabør, ki baa u waah mɔk binib pu na aabør.

²⁰ Le Yesu bui u, “N-yoonn mɔmɔk, le m len binib mɔmɔk aanimbil ni, ki tuk bi Uwumbør aaliin, mmeen aadir ni, ni Uwumbør Aadichal ni, Juu yaab mɔmɔk aah kuuni nin chee na. Maa len tibør tibaa libɔɔl ni.

²¹ Ba ɲa aa baa mi? Baa binib bi ɲun maah len pu na ke m tuk bi kinye. Bi nyi maah len pu na.”

²² Yesu aah len kina na, le ututunn u si u chee na di uɲaal faa u, le ki baa u, “Uwumbør aatotoorninkpel chee le aa len kina aa?”

²³ Le Yesu bui u, “M yaa len tibɔbir kan, mɔk binib ngbaan taah bir pu na. Maah len pu na yaa ɲan kan, ba ɲa aa faa mi?”

²⁴ Le Anas di Yesu tun Kayafas u ye Uwumbør aatotoorninkpel na chee. Tikululn beenin buu uɲaal.

*Piita aah ki nee Yesu pu na**(Matiu 26.71-75; Mak 14.69-72; Luk 22.58-62)*

²⁵ Simonn Piita aah si wol mmii pu na, le bi baa u, “Aa mu ye waadidiliib ponn ni ubaa la aa?”

Le u nee ki bui ke waa ye.

²⁶ Le Uwumbør aatotoorninkpel aanaagbiib ponn ni ubaa, u ye uja u Piita gaa per utafal na aana aabo ubaa na, baa u, “Maa ba kan si Yesu chee kisaak ngbaan ni ii?”

²⁷ Le Piita ki nee. Libuul ngbaan ni le ukooja wii.

*Pailat aah jin Yesu tibør pu na**(Matiu 27.1-2, 11-14; Mak 15.1-5; Luk 23.1-5)*

²⁸ Le bi di Yesu nyan Kayafas aadichal ni, ki di u buen kitiɲ ngbaan aaninkpel aadichal ni, bi yin u ke Pailat. Ni nan ye lichakpitaawoln la. Juu yaab aaninkpiib nan ban ke bi li bi chain ki ji Lakr-jer aajim,* nima le baa nan koo ni lidichal ngbaan ni.

²⁹ Nima pu le Pailat nyan lipaal bi chee, ki ti baa bi, “Ni galn uja ngbaan kinye?”

³⁰ Le bi bui u, “Uja ngbaan yaa kaa ba ye bakadaan kan, taa ba ga chuu u ɲa aɲaal ni.”

* **18:28** : Israel yaab nan ji Lakr-jer aajim ke bi teer buyoonn Uwumbør nan nyan bi tinaagbiir ni, Ijpt aatin ni na. Lik Nnyam 12.1-27.

³¹ Le Pailat bui bi, “Nimi nibaa gaa u ki ti ji u tibor, nimi aakaal aah dii pu na.”

Le bi bui u, “Taa kpa nsan ti ku unii.”

³² Baah len kina na, ni gbiin Yesu aah nan len pu ki mok binib waah ga nan kpo pu na.

³³ Le Pailat ki labr koo lidichal na ni, le ki yin Yesu, ki nan baa u, “Sin le ye juu yaab aabor aa?”

³⁴ Le Yesu baa u, “Saah len pu na, aa len aabaa pu le aan binib le tuk si ke m ye juu yaab aabor.”

³⁵ Le Pailat baa u, “M ye juu yaab aanii la aa? Sin aabaa aanib ni Uwumbor aatotoorninkpiib le di si na nnaal ni. Aa na ba?”

³⁶ Le Yesu bui u, “Maanaan aa ye dulnyaa wee ni aanaan. Maanaan yaa ba ye dulnyaa wee ni aanaan kan, maadidiliib ba ga jan kijaak, juu yaab taa nmaa chuu mi. Maanaan aa ye dulnyaa wee ni aanaan.”

³⁷ Le Pailat baa u, “Aa sil ye ubor la aa?”

Le Yesu bui u, “Ni ye saah len pu na. M dan dulnyaa wee ni ke m nan tuk binib mbamon la. Nima le cha bi ma mi. Unii umok ban mbamon na kan, u ga kii maah len pu na.”

³⁸ Le Pailat baa u, “Mbamon ye kinye?”

Baah len ke bi ga ku Yesu pu na

(Matiu 27.15-31; Mak 15.6-20; Luk 23.13-25)

Pailat aah len kina na, le u ki nyan lipaal juu yaab chee, ki ti bui bi, “Maa kan waataani ubaa.”

³⁹ Nimi aakaal le ye ke m nyan unaagbiija ubaa lii Lakr-jer aajim yoonn. Ni ban ke m di Yesu, u ye juu yaab Aabor na lii ii?”

⁴⁰ Le bi teen, “Taa di uja ngbaan lii. Di Barabas lii.” Barabas nan ye uffir la.

19

¹ Le Pailat di Yesu na waatob aajab anjaal ni ke bi lue u njinaalab.

² Le bi luu ikokon aayikpupuk ki di chin u, ki di libokumaln peen u,

³ Le ki choo ki nan dooni u, ki bui u, “Juu yaab Aabor, aa doon aa?” le ki joo binaal gbaa u.

⁴ Le Pailat ki nyan lipaal, ki ti bui juu yaab, “M ga di u nyan ni lipaal ni chee, aan ni bee ke maa kan waataani ubaa.”

⁵ Le Yesu nyan ni lipaal, ki beenin chik ikokon aayikpupuk ki pee libokumaln ngbaan. Le Pailat bui bi, “Lik man, uja ngbaan so.”

⁶ Uwumbor aatotoorninkpiib ni baatutum aah kan u na, le bi teen ke, “Kpaa u ndopuinkoo pu, kpaa u ndopuinkoo pu.”

Le Pailat bui bi, “Nimi nibaa kpaa u ndopuinkoo pu man. Maa kan waataani ubaa.”

⁷ Le bi bui u, “Ti kpa nkaal la. Nkaal ngbaan aah dii pu na, u neer nkun; ba pu? u len ke u ye Uwumbor Aajapoon la.”

⁸ Pailat aah njan ke Yesu bui ke u ye Uwumbor Aajapoon na, le ijawaan moo chuu u.

⁹ Le u ki gir koo lidichal ngbaan ni, ki ti baa Yesu, “Aa nyan ni la chee?”

Le Yesu aa len tibaa.

¹⁰ Le Pailat baa u, “Saan gar mi tibaa aa? Li nyi. M kpa mpoon, ki ga nmaa di si lii, ki kpa mpoon ki ga nmaa kpaa si ndopuinkoo pu.”

¹¹ Le Yesu bui u, “Uwumbor yaa kaa tii si mpoon kan, saan nmaa li kpa mpoon ki na mi nibaa. Nima pu na, unii u di mi na anjaal ni na, waatunwanbir jer siyaan.”

¹² Waah len kina na, nima le Pailat ban ke u di u lii; le Juu yaab teen ke, “Aa yaa di uja ngbaan lii kan, saa ye Uborkpaan Siisa aajo; unii umok len ke u ye ubor na, u ye Siisa aadin la.”

¹³ Pailat aah n̄un kina na, le u ki nyan Yesu lipaal ki ti kal ubɔjir aajal pu, bi yin nima chee ke “Ntakpateer paab.” Juu yaab aaliin ponn ni, bi yin nima chee ke “Gabata.”

¹⁴ Ni nan ye Lakr-jer aajim yoonn la. Liyaadaal ngbaan nan ye kitaak ki ga ji ki woln Juu yaab aakpaakool daal na la. Ni nan ye kichakpiik ni, ki naahn tikur tiloob yoonn. Le Pailat bui Juu yaab, “Lik man, nimi aabɔr sɔ.”

¹⁵ Le bi teen, “Nyan u nima, nyan u nima, kpa a u ndɔpuinkoo pu.”

Le Pailat baa bi, “M di nimi aabɔr kpa a ndɔpuinkoo pu uu?”

Le Uwumbɔr aatotoorninkpiib bui u, “Taa ki kpa ubɔr ubaa ki kpee Siisa pu.”

¹⁶ Baah len kina na, le u di Yesu ŋa birjaal ni, bi ti kpa a u ndɔpuinkoo pu.

Baah kpa a Yesu ndɔpuinkoo pu pu na

(Matiu 27.32-44; Mak 15.21-32; Luk 23.26-43)

Le bi gaa u,

¹⁷ ki cha u yoor waadɔpuinkoo, le bi di u nyan kitin ponn ni, ki buen nibaa chee, bi yin nima chee ke “Kiyikpaŋ aapepel.” Juu yaab aaliin ponn ni, bi yin nima chee ke “Golgota.”

¹⁸ Le butɔb aajab ngbaan kpa a u ndɔpuinkoo pu nima chee, le ki kpa a bijab bilee mu idɔpuinkee pu. Bi kpa a ubaa unɔangan wɔb, ki kpa a uken unɔangii wɔb. Le Yesu nan bi bikaasisik ni.

¹⁹ Pailat nan ŋmee ŋŋmeen ke, “Yesu u ye Nasaref aatin aanii, ki ye Juu yaab Aabɔr na,” le ki di ŋŋmeen ngbaan tam waadɔpuinkoo pu.

²⁰ Ni ŋmee Juu yaab aaliin ponn ni, ni Rom yaab aaliin ponn ni, ni Griik yaab aaliin ponn ni. Baah nan kpa a Yesu ndɔpuinkoo pu nin chee na aa daa kitin ni, nima pu na, Juu yaab pam le nan karn ŋŋmeen ngbaan.

²¹ Le Juu yaab aatotoorninkpiib bui Pailat, “Taa ŋmee ke u ye Juu yaab Aabɔr. ŋmeen ke uma le len ke u ye Juu yaab Aabɔr.”

²² Le Pailat bui bi, “Maah ŋmee pu na, ni ŋmee a.”

²³ Le butɔb aajab bi kpa a u ndɔpuinkoo pu na yakr waawanpeenkaan nfum munaa, bima binib binaa; le ki yoor waakpalk mu. Kikpalk ngbaan nan ye litamuln, kaa kpa baah ŋal nin chee na.

²⁴ Nima pu le bi bui tɔb, “Taa cha ti kar kikpalk ngbaan. Cha ti too inaan, ki lik ke ulau ga ji ki.” Baah ŋa pu na, ni gbiin Uwumbɔr Aagbaŋ aah len pu na ke:

“Bi di maawanpeenkaan yakr tii tɔb,

ki too inaan maakpalk pu.”*

Nima le cha butɔb aajab ngbaan ŋa kina.

²⁵ Le Yesu aana, ni unawaa, ni Mari u ye Klopas aapuu na, ni Mari Magdalene, nan si gbɔk Yesu aadɔpuinkoo.

²⁶ Le Yesu kaŋ una ni waadidiir u u gee u na si gbɔk u. Le u bui una, “Nna, lik, aajapɔɔn sɔ,”

²⁷ le ki bui waadidiir ngbaan mu, “Lik, aana sɔ.” Liyaadaal ngbaan, le uidiir ngbaan di Yesu aana koon waachiln ni.

Yesu aah kpo pu na

(Matiu 27.45-56; Mak 15.33-41; Luk 23.44-49)

²⁸ Le Yesu bee ke u tun waatuln doo a. Le u bui ke, “Nnyunyuu chuu mi.” Waah len kina na, ni gbiin Uwumbɔr Aagbaŋ aah len pu na.

* 19:24 : Lik Ilahn 22.18.

²⁹ Le tiwanyukaan ni mɔɔn na gbii lisambil ki si nima chee. Le bi di nkiisuk bɔn ni ni, ki di ɲa ndɔ pu, ki di ɲa umɔb ni ke u moor.

³⁰ Waah moor ni na, le u bui ke, “Maatuln doo a,” le ki gaa tiin, ki cha waawiin nyan, le u kpo.

Baah saa Yesu aasikakl pu na

³¹ Ni nan ye kitaak ki ga woln Juu yaab aafuur daal na la. Likpaakool daal ngbaan nan ye nwiin sakpiin daal la. Nima le Juu yaab aa ban ke ɲinikpol li beenin bi idɔpuinkee pu likpaakool daal. Nima le bi bui Pailat ke u cha waajib ti gbaa kool bitaa, aan bi kpo mala, aan bi chuu nyan bi idɔpuinkee pu.

³² Le waajib dan nan gbaa kool bijab bi lee idɔpuinkee pu Yesu chee na aataa. Bi gbaa kool ubaa aataa, ki ti gbaa koo uken mu aataa.

³³ Baah ti fuu Yesu chee na, bi mui u kpo a, nima le baa gbaa kool utaa.

³⁴ Le butɔb aaja ubaa di kigbalk saa Yesu aasikakl. Libuul ngbaan ni, le nsin ni nnyun nyan.

³⁵ Uja u kan kina na tuk binib waah kan pu na, aan ni mu tii naadii. Waah len pu na, ti gbii. U nyi ke u len mbamɔn la.

³⁶ Bi ɲa Yesu kina ke ni gbiin Uwumbɔr Aagban aah len pu na ke, “Waakpab ponn ni libaa aan koo.”†

³⁷ Uwumbɔr Aagban ki len ke, “Bi ga lik uja u bi saa u na.”‡

Baah sub Yesu pu na

(Matiu 27.57-61; Mak 15.42-47; Luk 23.50-56)

³⁸ Tɔ, Josef, u nan ye Arimatea aatinj aanii na, mu nan bi nima. U nan ye unii u dii Yesu na, ki mu san Juu yaab ijawaan, kaa cha binib nyi. Uja ngbaan nan buen ti mee Pailat ke u cha u nyan Yesu aawon ndɔpuinkoo pu. Le Pailat kii. Le u buen ti nyan u ndɔpuinkoo pu.

³⁹ Nikodemus, u nan dan Yesu chee njan kinyeek na, mu nan fuu ni, ki joo ni tulalee. Ni nan ye tulalee u bi yin u ke mir na, ni tulalee u bi yin u ke alos na, aan bi di ɲmal tɔb ni la. Tulalee ngbaan aanyunyuun ga pii bɔtɔmɔn.

⁴⁰ Le bi di likekenyaan ni tulalee ngbaan poo Yesu aawon. Juu yaab yaa ban bi sub linikpol kan, bi ɲani kina la.

⁴¹ Baah kpaas Yesu nin chee na, ɲisubil aasui aasaak kibaa nan bi nima. Bi nan gbii kitakpaluj kibaa nima chee. Baa nan kee sub unii ubaa ki ponn ni.

⁴² Kitakpaluj ngbaan aah kaa daa nima chee na, le bi di Yesu aawon ti sub ki ponn ni. Ni nan ye kitaak ki ga woln Juu yaab aakpaakool daal na la.

20

Yesu aa ki bi likaakul na ni

(Matiu 28.1-8; Mak 16.1-8; Luk 24.1-12)

¹ Juu yaab aakpaakool daal aah jin ki woln kitaak na, le Mari Magdalene buen likaakul ngbaan chee. Ni nan ye lichakpitaawoln, ki laa bɔɔn. Waah ti fuu likaakul chee na, le u kan ke litakpal li bi nan di lenj likaakul aamɔb na, aa ki bi.

² Le u san buen Simonn Piita ni Yesu aadidiir uken u Yesu gee u na chee, le ki ti bui bi, “Bi nyan Tidindaan aawon likaakul ni a. Taa nyi baah di ti ɲa nin chee na.”

³ Le Piita ni Yesu aadidiir uken ngbaan fii san buen likaakul ngbaan chee.

⁴ Le Yesu aadidiir uken ngbaan san jer Piita ki puen fuu li chee,

⁵ Le ki ti boon ki gbuun lik, ki mui ηjikeken ngbaan le dɔ. Waa koo likaakul na ni.

⁶ Le Simonn Piita, u paan ni puwɔb na mu fuu ni, le ki koo likaakul na ni, ki mui ηjikeken ngbaan dɔ.

⁷ U mui likekeln li bi nan di poo uyil na kpab, ki dɔ libaa.

⁸ Le Yesu aadidiir u puen fuu ni likaakul chee na mu koo, ki kan, le ki tii naadii.

⁹ Baa nan kee bee Uwumbɔr Aagban aah len pu na aatataa, ke Yesu ga fikr nkun ni.

¹⁰ Le bi gir kun.

*Yesu aah di ubaa mɔk Mari Magdalene pu na
(Matiu 28.9-10; Mak 16.9-11)*

¹¹ Tɔ, Mari nan beenin si likaakul na chee ki wii. Waah si wii na, le u boon ki gbuun lik li ponn ni,

¹² Le ki kan Uwumbɔr aatuuntiib bilee bi pee tiwanpiln na ka Yesu aawon aah ba dɔ nin chee na. Ubaa nan ka uyil aah ba bi ni wɔb na, le uken mu ka utaa aah ba bi ni wɔb na.

¹³ Le bi baa u, “Upii, ba ηa si aa wii?”

Le u bui bi, “Bi nyan Ndindaan aawon la. Maa nyi baah di ti ηa nin chee na.”

¹⁴ Waah len kina na, le u fenn lik upuwɔb, ki mui Yesu si, kaa nyi ke Yesu ye.

¹⁵ Le Yesu baa u, “Upii, ba ηa si aa wii? Aa ban ηma?”

Mari nan nyi ke uja u kii kisaak na ye. Le u bui u, “Maaninkpel, aa yaa di waawon ηa nin chee na kan, mɔk mi, m ti yoor.”

¹⁶ Le Yesu bui u ke, “Mari.”

Le u fenn, ki bui u Juu yaab aaliin ni ke, “Raboni.” Naatataa le ye ke “Umɔmɔkr.”

¹⁷ Le Yesu bui u, “Taa meeh mi. Maa kee buen paacham, Nte Uwumbɔr chee. Li cha ki ti tuk nnaabitiib ke m cha paacham, Nte u ye Maawumbɔr na chee la, u ye ni mu Aate, ki ye ni mu Aawumbɔr na.”

¹⁸ Le Mari Magdalene buen ti tuk bi, “M kan Tidindaan a,” le ki tuk bi Yesu aah tuk u tibɔr ti na.

*Yesu aah di ubaa mɔk waadidiliib pu na
(Matiu 28.16-20; Mak 16.14-18; Luk 24.36-49)*

¹⁹ Tɔ, Juu yaab aakpaakool daal aah jin ki woln kitaak na aajook le Yesu aadidiliib bi kidiik ni, ki lan; ba pu? bi nan san Juu yaab ijawaan. Le Yesu dan nan sil bikaasisik ni, le ki bui bi, “Ni li kpa nsuudoon man.”

²⁰ Waah len kina na, le u taln unjaal ki mɔk bi baah nan kpa unjaal ponn ni ipiin pu na, le ki mɔk bi baah nan saa usiakl kigbalk pu na. Waadidiliib aah kan u na, le bi kpa mpopiin pam.

²¹ Le u ki bui bi, “Ni li kpa nsuudoon man. Nte Uwumbɔr aah tun ni mi pu na, kina le m mu tun nimi.”

²² Waah len kina na, le u fuur lii bi pu, le ki bui bi, “Gaa Uwumbɔr Aafuur Nyaan man.

²³ Ni yaa di cha pinn binib baatunwanbir kan, bi ga kan chapinn. Ni yaa kaa di cha pinn bi kan, baan kan chapinn.”

Yesu aah tuk Tomas pu na

²⁴ Tomas, u bi yin u ke Kijaan, aan u ye Yesu aadidiliib kipiik ni bilee ponn ni ubaa na, aa nan bi bikaasisik ni buyoonn Yesu dan na.

²⁵ Le Yesu aadidiliib biken tuk u, “Ti kan Tidindaan a.”

Le u bui bi, “M yaa kaa kan baah nan kpa a uŋaal ponn ni ipiin pu na aabue, ki di nŋanbik baan nŋibue ngbaan ponn ni, ki di nŋaal baan baah nan saa usiakl kigbalk pu na aabuer ponn ni kan, maan pak naah len pu na.”

²⁶ Tɔ, le iwiin iniin jer. Le Yesu aadidiliib nan ki bi kidiik ni. Tomas mu nan bi bi chee. Bi nan laŋ kidiik a. Le Yesu dan nan sil bikaasisik ni, le ki bui ke, “Ni li kpa nsuudoon man,”

²⁷ Le ki bui Tomas, “Di aanŋanbik baan nŋaal aabue ponn ni, ki di aanŋaal baan nsiakl aabuer mu ponn ni, aan ki gaa mi ki kii, aan ki taa ki beeni.”

²⁸ Tomas nan bui u, “Aa ye Ndindaan ni Maawumbɔr la.”

²⁹ Le Yesu bui u, “Saah kan mi na le aa gaa mi ki kii. Uwumbɔr aanyoor bi binib bi kaa kan mi aan ki gaa mi ki kii na pu.”

Nytaa ŋi pu bi nŋmee kigbanj kee na

³⁰ Tɔ, Yesu nan tun lijnŋiir aatun nŋiken pam waadidiliib aanimbil ni. Ni mɔmɔk mu aa bi kigbanj kee ni.

³¹ Bi nŋmee nimina ke ni pak ke Yesu le ye Kristo u gaa timi lii na, ki ye Uwumbɔr Aajapɔɔn. Ni yaa gaa u ki kii kan, u pu le ni ga li kpa limɔfal.

21

Yesu aah ki di ubaa mɔk waadidiliib pu na

¹ Nee aapuwɔb le Yesu di ubaa mɔk waadidiliib nnyusakpem chee, bi yin mu ke Tiberias (ki ki yin mu ke Galilee). Kina le u nan di ubaa mɔk bi.

² Simonn Piita ni Tomas u bi yin u ke Kijaan na, ni Natanael u nyan ni Kana aatinj ki bi Galilee aatinj ni na, ni Sebedee aajapɔtiib bilee na, ni Yesu aadidiliib bilee biken nan bi tɔb chee.

³ N-yoonn ngbaan le Simonn Piita bui bi, “M cha m ti chur ijan la.”

Le bi bui u, “Ti mu ga dii si.” Le bi buen ti koo buŋɔb ni, ni di ti woln, baa kan nibaa.

⁴ Nwiin aah laa puu ni na, le Yesu sil nnyun aagbaan. Bididiliib ngbaan aa nan nyi ke Yesu ye.

⁵ Le u baa bi, “Binachipɔm, naa kan ijan aa?”

Le bi bui u, “Taa kan.”

⁶ Le u bui bi, “Di kipɔɔk ngbaan di mee buŋɔb aanŋangii wɔb man, le ni ga kan.” Le bi mee ki chuu ijan pam, le kaa nŋmaa yoor.

⁷ Le Yesu aadidiir u Yesu gee u na bui Piita, “Tidindaan ye.” Baah nan bi ban ijan na, bi nan yii nŋikpatambim baanja la. Simonn Piita aah nŋun ke Tidindaan ye na, le u yoor waabɔkul ki di peen, le ki lir nnyun ni ki cha u chee.

⁸ Waadidiliib bi gur na nan bi buŋɔb ngbaan ni ki dar kipɔɔk ki gbii ijan na, ki choo nnyun aagbaan. Nnyun aagbaan aa nan daa. Ni naahn nŋisaj ikui ilee la.

⁹ Baah ti fuu nnyun aagbaan ki nyan buŋɔb ni na, bi mui nkoon aamii bi, ujan pu mu ni, le boroboro mu bi.

¹⁰ Le Yesu bui bi, “Li joo ni naah chuu ijan i na ngem.”

¹¹ Le Simonn Piita ki koo buŋɔb na ni ki ti gbiln kipɔɔk na, ki joo dar cha n-gbaan. Kipɔɔk ngbaan nan gbii ijan sakpiin. Ijan ngbaan nan ye nkub ni piinŋu ni itaa. Yaah po wiir kina na, kipɔɔk ngbaan aa nan kar.

¹² Le Yesu bui bi, “Dan nan ji man.” Waadidiir ubaa aa nan kaa u baa u, “Si nŋma ye?” ba pu? bi nyi ke Tidindaan ye.

¹³ Le Yesu dan nan yoor boroboro ni ijan ki di tii bi.

¹⁴ Yesu aah nan fikr nkun ni ki joo ubaa mɔk waadidiliib na, nimina le nan nŋa taataa.

Yesu aah tuk Piita pu na

¹⁵ Baah jin tijikaar ngbaan doo na, le Yesu baa Simonn Piita, “Simonn, Jonn aajapɔɔn, aa gee mi ki jer tiwan nimina aa?”

Le u bui u, “Ndindaan, een, aa nyi ke m gee si.”

Le Yesu bui u, “Kpiin maapihbi,”

¹⁶ le ki ki baa u lelee, “Simonn, Jonn aajapɔɔn, aa gee mi ii?”

Le u ki bui u, “Ndindaan, een, aa nyi ke m gee si la.”

Le Yesu bui u, “Li kii maapiih,”

¹⁷ le ki ki baa u taataa, “Simonn, Jonn aajapɔɔn, aa gee mi ii?”

Le Simonn Piita aasui bii; ba pu? u nan baa u nfum mutaa mɔk, “Aa gee mi ii?” Le u bui u, “Ndindaan, aa nyi tiwan mɔmɔk. Aa nyi ke m gee si.”

Le Yesu bui u, “Kpiin maapiih.

¹⁸ M tuk si mbamon la, saah nan ye unachipɔɔn na, aa nan peeni saawan-peenkaan, ki chaa saah gee nin chee na. Aa yaa ti por kan, aa ga taln aanjaal, unii ubaa le ga peen si, ki yoor si buen saah kaa gee nin chee na.”

¹⁹ U nan bui Piita kina ke u mɔk u, uma Piita aah ga kpo ki nyun Uwumbɔr pu na. Waah len kina na, le u bui u, “Li dii mi.”

²⁰ Le Piita fenn upuwɔb, ki kan Yesu aah gee waadidiir u na paa ni bi pu. Waadidiir ngbaan ye unii u nan foor duun Yesu, baah nan bi ji tijiir buyoonn na, ki nan baa u ke, “Ndindaan, nma ga kooh si?” na.

²¹ Piita aah kan u paani bipuwɔb na, le u baa Yesu, “Ndindaan, ba ga nja uja wee?”

²² Le Yesu bui u, “M yaa gee ke u li bi ki nan saa buyoonn m ga nan gir ni na kan, ti ye saabɔr aa? Li dii mi.”

²³ Nima le Yesu aanib bui ke waadidiir ngbaan aan kpo. Yesu ma aa bui ke waan kpo, u po bui le ke, “M yaa gee ke u li bi ki nan saa buyoonn m ga nan gir ni na kan, ti ye saabɔr aa?”

²⁴ Waadidiir ngbaan le ye unii u tuk binib tibɔr tee, ki nmeɛ ti kigbanj kee ni na. Ti bee ke waah len pu na gbii.

²⁵ Tiwan pam aabɔn le Yesu nja, bi mu aa nmeɛ ni mɔmɔk. Bi yaa ba nmeɛ ni mɔmɔk kan, maa dak ke bi ba ga kan mpaan dulnyaa ni ki bil baah nmeɛ tigbann ti na.

Yesu Aakpambalb aah tun LITULN pu na

¹ Njɔ Teofilus, min Luk nan n̄mee njan aagbar ke m tuk si Yesu aah nan n̄a pu na m̄m̄ək, ni waah m̄ək binib pu na m̄m̄ək, n-yoonn mu u nan piin waatuln

² ki ti saa n-yoonn mu Uwumb̄ər di u buen paacham na. Waah nan bi dulnyaa wee ni na, le u lee waakpambalb. Uwumb̄ər Aafuur Nyaan aap̄ɔn pu le u nan tuk waakpambalb ngbaan baah ga n̄a pu na, le Uwumb̄ər nin di u buen paacham.

³ Waah kpo ki fikr nkun ni na, le u di ubaa m̄ək bi n-yoonn n-yoonn, le ki ti saa iwiin imonko ilee, ki m̄ək bi chain ke u sil kpa lim̄ɔfal. Binimbil nan kan u. Le u len bi chee, ki tuk bi Uwumb̄ər aanaan aah bi pu na.

⁴ Waah nan laa bi bi chee na, le u bui bi, “Ni taa nya Jerusalem ni. Ni li bi nima, ki ti saa bundaln Nte Uwumb̄ər ga tii nimi Waafuur Nyaan, waah nan pu tipuur ti na. Ni nan n̄un tipuur ngbaan pu m chee la.

⁵ Mbam̄ɔn, J̄onn nan muin binib nnyun ni. Naan ki yunn, le m ga di Uwumb̄ər Aafuur Nyaan gbiin nimi.”

Uwumb̄ər aah di Yesu buen paacham pu na

⁶ Yesu aakpambalb aah kuun u chee na, le bi baa u, “Tidindaan, dandana wee, aa ga nyan timi Israel yaab timi aadim aan̄aal ni, ki ki giin timi aanaan tii timi ii?”

⁷ Le Yesu tuk bi, “Bundaln Nte Uwumb̄ər ga n̄a waah ban pu na, aa ye nimi aab̄ər. Ti bi u chee la.

⁸ Waafuur Nyaan yaa nan gbiin nimi kan, ni ga li kpa waap̄ɔn, ki ga li ye maaseeraadam Jerusalem ponn ni, ni Judea aatim m̄m̄ək ni, ni Samaria aatim ni, ni dulnyaa aanaan m̄m̄ək ni.”

⁹ Waah len kina na, le Uwumb̄ər di u buen paacham, binimbil ni. Le ntaalangbam biin u pu. Baa ki waa u.

¹⁰ Le bi beenin si lik waah cha paacham pu na. Libuul ngbaan ni, le bijab bilee nan sil bi chee,* ki pee njikekepiin,

¹¹ ki baa bi, “Galilee aanib, ba pu ni si lik paacham kina? Yesu, u Uwumb̄ər nyan u ni chee buen paacham na, u ga gir ni. Ni kan waah buen pu na. Kina, le u ga nan ki gir ni.”

Baah nyan unii ke u lej Judas aalelej pu na

¹² N-yoonn ngbaan, Yesu aakpambalb nan bi lijool libaa paab, bi yin li ke Olif aasui aajool. Naa daa Jerusalem. Ni naahn limalgeln la. Le bi nyan nima, ki gir buen Jerusalem.

¹³ Baah ti fuu Jerusalem na, le bi koo baah koo kidiik ki ponn ni na. Kidiik ngbaan nan ye paacham aadiik la. Le Piita, ni J̄onn, ni Jems, ni Andru, ni Filip, ni Tomas, ni Batolomiu, ni Matiu, ni Jems u ye Alfeus aajap̄ɔn na, ni Simonn u nan ban u kuln waatin̄ aadim na, ni Judas u ye Jems aajap̄ɔn na, m̄m̄ək nan bi kidiik ngbaan ni.

¹⁴ Le bi ni Mari u ye Yesu aana na, ni bipiib bibaa, ni Yesu aanaatiib, m̄m̄ək kuuni t̄ɔb chee, ki kpaani kim̄ɔbaan, ki mee Uwumb̄ər n-yoonn m̄m̄ək.

* **1:10** : Bijab bilee ngbaan nan ye Uwumb̄ər aatuuntiib la.

¹⁵ N-yoonn ngbaan, le binib bi dii Yesu na nan kuun tɔb chee. Bi ga nan li fuu binib nkub ni moninko. Le Piita fii sil bikaasisik ni, ki bui bi,

¹⁶ “Nnaabitiib, n-yaayoonn na, Uwumbɔr Aafuur Nyaan nan cha Ubɔr David len Judas aabɔr. Ni ηmee Uwumbɔr Aagbanj ponn ni. Naah ηmee pu Uwumbɔr Aagbanj ponn ni na, see ni ηa kina. Judas le nan mɔk binib Yesu aah bi nin chee na, le bi ti chuu u.

¹⁷ Judas nan ye timi Yesu aakpambalb ponn ni ubaa la. Yesu nan nyan u, ke u tun Uwumbɔr aatuln ti chee.”

¹⁸ U ηa tiwan ni kaa ηan na, le ki kan ηimombil, ki daa bukpaab. Le u lir kitin bukpaab ngbaan ponn ni, ki kpo. Upuul nan puu, le tineer mɔmɔk nyan.

¹⁹ Binib bimɔk bi Jerusalem na nan ηun waabɔr. Nima pu na, baaliin ponn ni, bi yin bukpaab ngbaan ke Akeldama aakpaab. Naatataa le ye ke “Nsin aakpaab.”

²⁰ “N-yaayoonn na, Ubɔr David nan ηmee Judas aabɔr, Uwumbɔr aalahn aagbanj ponn ni ke,

‘Taa cha tiwan nibaa ki li bi waadichal ni.

Taa cha unii ubaa ki li bi li ponn ni.’[†]

U nan ki ηmee Judas aabɔr ke,

‘Cha unii uken lenj waalelen.’[‡]

²¹⁻²² Piita nan ki len ke, “Nima pu na, ni ηeer ke unii ubaa ki kpee ti pu, ki li ye seeraadaan, ki tuk binib ke Tidindaan Yesu fikr nkun ni. Ti ban unii u nan chuun ηsachun ti ni Tidindaan Yesu chee, n-yoonn mu jɔnn nan muin Yesu nnyun ni na, ki ti saa bundaln Uwumbɔr nyan Yesu ti chee ki di u buen paacham na.”

²³ Piita aah len kina na, le bi nyan bijab bilee. Bi yin ubaa ke Josef Basabas Justus ki yin uken ke Matias.

²⁴⁻²⁵ Le bi mee Uwumbɔr ke, “Tidindaan, aa nyi binib mɔmɔk aasui ni aah bi pu na. Mɔk timi unii u aa lee u na bijab bilee ngbaan ponn ni aan u li ye saakpambal ki gaa lituln i Judas nan di cha ki buen nin chee ηeer u na.”

²⁶ Baah mee Uwumbɔr doo na, le bi di ηitakpabil tii bi, ke bi lik baah ga lee uja u na. Nimina nan mɔk bi ke bi ga lee Matias la. Le bi di u kpee Yesu aakpambalb kipiik ni ubaa na pu.

2

Uwumbɔr Aafuur Nyaan aah nan fuu ni pu na

¹ Juu yaab aawinyaan mubaa nan saa. Bi yin mu ke Pentekost daal. Le binib bi dii Yesu na mɔmɔk bi kidiik kibaa ni.

² Libuul ngbaan ni, le bi ηun kifuuk nyan ni kitaapaak. Ni nan bi ke libuln pɔpɔl aah kpa kifuuk pu na, ki nan gbiin lidichal li bi ka li ponn ni na.

³ Le bi kan tiwan nibaa, ni bi ke imiigaal na, ki nan tɔɔj bi mɔmɔk aayil paab.

⁴ Le Uwumbɔr Aafuur Nyaan gbiin bi mɔmɔk. Le bi len iliin yayan, Uwumbɔr Aafuur Nyaan aah cha bi len pu na.

⁵ N-yoonn ngbaan le Juu yaab nan bi Jerusalem ni. Bi nan ye binib bi pak Uwumbɔr na, ki nyan ni ηinibol mɔmɔk ponn ni dulnyaa wee ponn ni.

⁶ Le bi ηun Yesu aanib len iliin yayan. Le bi kuun ni nima, ki wiir. Le bi mɔmɔk ηun bi len baaliin ibaabaa. Le ni muk bi nima chee, ki gar bi pam.

⁷ Le bi bui ke, “Bijab bi len kina na mɔmɔk ye Galilee aatinj aanib la.

⁸ Bi ηa kinye aan ki len timi aaliin aabɔɔj kina? Ti ηun bi len ti mɔmɔk aaliin ibaabaa la.

⁹ Timi bibaa nyan ni Patia aatinj ni, bibaa mu nyan ni Media aatinj ni, bibaa mu nyan ni Elam aatinj ni, bibaa mu nyan ni Mesopotamia aatinj ni, bibaa mu nyan ni Judea aatinj ni, bibaa mu nyan ni Kapadosia aatinj ni, bibaa mu nyan ni Pontus aatinj ni, bibaa mu nyan ni Asia aatinj ni,

¹⁰ bibaa mu nyan ni Frijia aatinj ni, bibaa mu nyan ni Pamflia aatinj ni, bibaa mu nyan ni Ijpt aatinj ni, bibaa mu nyan ni Libia aatim mu bi Sairene aatinj chee na, bibaa nan ye Juu yaab, ni Biniyayam bi kpeln bibaa ki dii Juu yaab aasan na, ki nyan ni Rom aatinj ni na,

¹¹ bibaa mu nyan ni Krete aatinj ni, bibaa mu nyan ni Arabia aatinj ni. Ti mɔmɔk ɲun bi len timi aaliin ki mooni Uwumbɔr aah tun lijnjiir aatun pu na.”

¹² Le ni gar bi mɔmɔk, ki cha bilan ɲmal. Le bi baa tɔb, “Naatataa ye kinye?”

¹³ Le bibaa mu ɲani bi mbɔnyun ki bui ke bi nyun ndaan le ki gbii.

Piita aah tuk bi Uwumbɔr aaliin pu na

¹⁴ Le Piita ni Yesu aakpambalb kipiik ni ubaa na fii sil. Le Piita len mpɔɔn pu, ki tuk kinipaak ngbaan, “Nnaabitiib, Juu yaab, ni nimi bimɔk bi Jerusalem ni na, ni li pel mbamɔm, ki ɲun maah ga len pu na.

¹⁵ Ni dak ke binib ngbaan nyun ndaan gbii la. Baa nyun. Dandana, ni ye tikur tiwae kichakpiik ni la. Nima pu na, baa nyun ndaan.

¹⁶ Baah len iliin yayan pu na, ni ye Uwumbɔr aabɔnabr Joel aah nan len pu na la. Joel nan len ke Uwumbɔr len ke:

¹⁷ ‘N-yoonn mu choo na,

m ga di Maafuur Nyaan ɲa binib mɔmɔk pu.

Nijapɔtiib ni nibisatiib ga nabr min Uwumbɔr aah len pu na.

Nimi aanachipɔm ga kan lijnjiir aawan.

Nimi aaninkpiib ga danj tidanj.

¹⁸ N-yoonn ngbaan, m ga nan di Maafuur Nyaan ɲa maanaagbiijab ni maanaagbiipiib mu pu, le bi ga nabr maah len pu na.

¹⁹ M ga ɲa lijnjiir aatun kitaapaak ni, ni kitinj pu; nsin, ni mmii, ni inmanyuu ga li bi;

²⁰ nwiin ga bɔln, le uɲmal mann ke nsin na, waahr aan Uwumbɔr aawiin daal nin fuu ni. Mu ga li ye nwiin sakpiin mu kpa liyimbil na.

²¹ Liyaadaal ngbaan, unii umɔk mee Uwumbɔr na le ga ɲmar.’ ”*

²² Tɔ, Piita ki len ke, “Israel yaab, li pel man. Uwumbɔr ban ke u mɔk binib ke uma le tun ni Yesu, u ye Nasaref aatinj aanii na. Nima pu le u cha u ɲani lijnjiir aatun, ni lituln li kpa liyimbil na, nimi ponn ni. Nimi nibaa nyi kina.

²³ Uwumbɔr aageehn pu le bi nan di Yesu ɲa niɲaal ni. Uwumbɔr nan nyi ke bi ga ɲa kina. Le ni di u ɲa mbiindam aanjaal ni ke bi ti kpaa u ndɔpuinkoo pu, ki ku u. Nima pu na, nimi le ku u.

²⁴ Uwumbɔr le fikr u nkun ni ki bii nkun aapɔɔn, kaa cha nkun joo u.

²⁵ Ubɔr David nan len Yesu aabɔr ke,

‘M nan kani Tidindaan m chee n-yoonn mɔmɔk.

U bi ɲɲangii wɔb, ki biin m pu,

ke tiwan nibaa taa muk mi.

²⁶ Nima pu na, m kpa mpopiin, ki len mpopiin aaliin,

²⁷ le ki kpa limakl ke saan cha maawiin bee kitekpiitinj ni.

M ye saabo u ye chain na, le saan cha maawon bur.

Nima le m bi dulnyaa wee ni ki kpa nsuudoon.

* 2:21 : Lik Joel 2.28-32.

28 Aa nan mək mi liməfal aasan.

Saah bi m chee pu na, le m kpa mpopiin pam.’ †

29 Le Piita ki len ke, “Nnaabitiib, m ban m tuk nimi tiyaaaja David aabər chain la. U nan kpo, le bi sub u. Din pu na, waakaakul bi do.

30 U nan ye Uwumbər aabənabr ubaa la, ki nyi ke Uwumbər puu tipuur ke u ga ŋa uma David uyaabil ubaa ubər, ke uma David aah ye ubər pu na.

31 David nan nyi Uwumbər aah ga ŋa pu na. Nima pu na, u nan len ke Uwumbər ga nan fikr Kristo u gaa timi lii na nkun ni, kaan cha u bee kitekpiitij ni. Waawon aa bur.

32 Uwumbər fikr Yesu nkun ni. Tinimbil kan u, le ti tuk binib.

33 Uwumbər nyuŋ Yesu, ki di u kaan unŋangii wəb. U gaa Nfuur Nyaan Ute Uwumbər chee, uma Uwumbər aah nan puu tipuur ti ke u ga tii u na. Naah kan pu na, ni naah ŋun pu dandana wee na, ye Uwumbər Aafuur Nyaan le u di ŋa ti ni.

34 David aa nan buen paacham. U mu nan len ke,

‘Uwumbər bui Ndindaan ke: Kal ŋŋangii wəb,

35 ki ti saa buyoonn m ga nyan saadim məmək na.’ †

36 Le Piita ki len ke, “Israel yaab məmək, m ban ke ni sil bee ke ni ye Yesu aabər le m len. Nimi le kpa a u ndəpuinkoo pu. Uwumbər le mək ke uma Yesu le ye Kristo u gaa timi lii na, ki ye Tidindaan.”

37 Kinipaak ngbaan aah ŋun Piita aah len pu na, le ni muk bi sakpen. Le bi baa Piita ni Yesu aakpambalb biken na, “Tinaabitiib, ti ga ŋa kinye?”

38 Le Piita bui bi, “Ni məmək kpeln nimi aabimbin, ki cha ti muin nimi nnyun ni, Yesu Kristo aayimbil pu. Le Uwumbər ga di cha nimi aatunwanbir pinn nimi, ki tii nimi ipiin i ye Waafuur Nyaan na.

39 Tidindaan Uwumbər nan puu tipuur ke u ga di Waafuur Nyaan tii nimi, ni nimi aabim, ni binib bi bi ni daa na: u ga tii binib bi u ga yin bi na məmək.”

40 Le Piita di tibər ti wiir na tuk bi Yesu aabər, le ki sur bi ki bui bi, “Pəon nibaa man ki ŋmar, ki nya ntafadaan mu ga pii titunwanbirdam ngbaan na ni.”

41 Le bi muin binib bi gaa Piita aah len pu na nnyun ni. Liyaadaal ngbaan le binib ŋichur ŋitaa ŋmar, ki kpee bi pu.

42 Binimbil nan man ke bi bae Yesu aabər, waakpambalb chee. Bi məmək nan kpaan kiməbaan, ki ji təb chee tijikaar, ki kpaani təb chee ki mee Uwumbər.

Yesu aanib aabimbin aah nan bi pu na

43 Uwumbər nan cha Yesu aakpambalb tun lijnjiir aatun pam. Nima pu na, binib məmək nan san Uwumbər.

44 Le binib bimək gaa Yesu ki kii na kpaan təb chee, ki di baawan yakr təb.

45 Binib nan kooh baah kpa tiwan ni na, ki di ŋimombil ngbaan yakr təb, baah ban pu na.

46-47 Idaa məmək bi nan kuuni Uwumbər Aadichal ni, ki kpaani bido ki ji tijikaar, ki pak Uwumbər, ki kpa mpopiin, ni tibulchinn. Le binib məmək pak bi. Tidindaan nan joo binib bi ŋmar na kpa e waanib pu idaa məmək la.

3

Baah cha uwəb pək pu na

1 Daalbaadaal, tikur titaa yoonn, Piita ni Jənn nan buen Uwumbər Aadichal ni. Ni nan ye limeel yoonn la.

² Uja ubaa nan bi nima ki ye uwɔb. Baah nan ma u na, u nan ye uwɔb la. Bi nan yoor u kaani Uwumbɔr Aadichal aabisamɔb chee idaa mɔmɔk. Bi yin mbisamɔb ngbaan ke “Mbisamɔb Nyaan.” Bi nan joo u kaani nima chee ke u li mee binib bi koo ni Uwumbɔr Aadichal ni na, ke bi tii u njimobil.

³ Le u kan Piita ni Jɔnn bi koo Uwumbɔr Aadichal ni. Waah kan bi na, le u mee bi ke bi tii u tiwan.

⁴ Le Piita ni Jɔnn lik u. Le Piita bui u, “Lik timi.”

⁵ Le u lik bi, ki dak ke bi ga tii u tiwan la.

⁶ Le Piita bui u, “Maa kpa njimobil. M ga tii si maah kpa ni na la. Yesu Kristo u ye Nasaref aatin aanii na aayimbil pu, m tuk si la, fii chuun.”

⁷ Le Piita chuu unjanggih, ki fiin u. Le u fii sil. Libuul ngbaan ni, le utaagben pɔɔk.

⁸ Le u fii yuk, ki sil utaa pu, ki piin ki chuun gonni, le ki dii bi, ki koo Uwumbɔr Aadichal ni, ki bi chuun, ki yukr, ki pak Uwumbɔr.

⁹ Le kinipaak mɔmɔk kan u bi chuun ki pak Uwumbɔr.

¹⁰ Le bi bee ke u ye uwanmeer u nan ka Uwumbɔr Aadichal aabisamɔb nyaan chee na. Waah pɔɔk na, le ni gar bi pam.

Piita aah tuk binib Uwumbɔr Aadichal ni pu na

¹¹ Uja ngbaan aah laa joo Piita ni Jɔnn na, le binib ngbaan mɔmɔk san buen bi chee kikaakpaak kibaa ni, bi yin ki ke “Solomonn aakaakpaak.” Ni nan gar bi pam.

¹² Tɔ, Piita aah kan bi na, le u baa bi, “Israel yaab, ba pu ni gar nimi? Ba pu ni lik timi kina? Ni dak ke ni ye tibaa aapɔɔn le cha uja wee pɔɔk aa? Ni dak ke ni ye timi aabimbin mu bi chain na pu uu? Ni mu aa ye kina.

¹³ Uwumbɔr le cha u pɔɔk. Abraham, ni Aisak, ni Jakob Aawumbɔr, u ye tiyaajatiib Aawumbɔr na, nyuɲ Waabo Yesu la. Nimi le nan di Yesu kooh, le ki yii u Pailat chee. Pailat nan ban u di u lii, le naa kii.

¹⁴ Yesu le ye unii u Uwumbɔr nyan u aan u ye uninyaan na. Le ni yii u, ki bui Pailat ke u di unikor lii.

¹⁵ Ni ku Yesu u tii timi limɔfal na. Le Uwumbɔr fikr u nkun ni. Timi le ye waaseeraadam ke u fikr nkun ni a.

¹⁶ Ni kan uja wee, ki bee u. Yesu aayimbil le kpa mpɔɔn, le ki cha u pɔɔk. Waah ɲa Yesu aayimbil naadii pu na, nima le cha u pɔɔk. U gaa Yesu ki kii, le uma Yesu tii u laafee ninimbil ni.

¹⁷ “Nnaabitiib, m nyi ke ni ni nimi aaninkpiib aah ku Yesu pu na, naa nyi naah tun lituln li na.

¹⁸ N-yaayoonn na, Uwumbɔr nan cha waabɔnabtiib mɔmɔk len ke Waanii Kristo* ga nan ji falaa. Baah len pu na, le Uwumbɔr cha ni ɲa kina.

¹⁹ Nima pu na, kpeln nimi aabimbin man, ki dii Uwumbɔr aasan. Ni yaa ɲa kina kan, Uwumbɔr ga di cha pinn nimi aatunwanbir, ki tii nimi lifuur,

²⁰ ki ki tun ni Yesu ni chee, aan ni ɲmar. Uma le ye Kristo, u Uwumbɔr nan puu tipuur ke u ga tii nimi na.

²¹ Uma Yesu le ga li bi Uwumbɔr do ki ti saa n-yoonn mu Uwumbɔr ga toor tiwan mɔmɔk na. N-yaayoonn na, Uwumbɔr aabɔnabtiib bi bi chain na nan len tibɔr timina.

²² Uwumbɔr aabɔnabr Moses nan len ke, ‘Nidindaan Uwumbɔr ga tun ni ubɔnabr ubaa ni chee, ke waah tun ni mi pu na. U mu ga li ye ninaabitiib ponn ni ubaa la. Li keei waah ga len tibɔr ti na mɔmɔk man.

* 3:18 : Hiibru aaliin ni, bi yin Kristo ke Masiya. Naatataa le ye ke unii u ga gaa binib lii na.

²³ Unii umək kaa kii ubɔnabr ngbaan aah ga len pu na, Uwumbɔr ga yakr u, ki nyan ni u waanib ponn ni, ki ku u.[†]

²⁴ Uwumbɔr aabɔnabtiib bimək nan len tibɔr na, Samuel ni bibɔnabr bi mu nan paan ni u pu na, mu nan len tibɔr timina.

²⁵ Nimi le ye bibɔnabtiib ngbaan aayaabitiib. Uwumbɔr nan puu tipuur tii niyaajatiib. Nimi le yeh tipuur ngbaan. Uwumbɔr nan tuk Abraham ke u ga ŋa tinyoor ŋa ŋinibol ŋimək bi dulnyaa wee ni na pu, uma Abraham aayaabil pu.[‡]

²⁶ Nima pu na, Uwumbɔr nan nyan Waabo, ki nan tun ni u ni chee ŋjan, ke u nan ŋa nimi tinyoor; u cha ni di cha nimi aatunwanbir; tinyoor ngbaan le na.”

4

Juu yaab aaninkpiib aah jin Piita ni Jɔnn tibɔr pu na

¹⁻² Piita ni Jɔnn nan laa beenin len tibɔr kinipaak ngbaan chee, ki tuk bi ke Yesu fikr nkun ni a, ke waah fikr nkun ni na, binib bi kpo na mu ga nan fikr nkun ni. Le Uwumbɔr aatotoortiib, ni Uwumbɔr Aadichal aakikiirb aaninkpel, ni Sajusii yaab mu fuu ni nima, kaa gee Piita ni Jɔnn aah tuk kinipaak ngbaan pu na,

³ Le ki gee liŋuul bi pu, ki chuu bi, ki di ŋa kiyondiik ni. Naah ye kijook na, le bi cha bi bi kiyondiik ni, ki ti woln kitaak.

⁴ Binib bi ŋun Piita ni Jɔnn aah len pu na, bi ponn ni pam nan gaa Yesu ki kii. Bijab bi gaa u ki kii na ga nan li fuu ŋichur ŋiŋmu.

⁵ Naah woln kitaak na, le Juu yaab aayidam, ni bibɔjirb aaninkpiib, ni Uwumbɔr aakaal aamɔmɔkb nan kuun Jerusalem ponn ni.

⁶ Bi ni Uwumbɔr aatotoorninkpel u bi yin u ke Anas na, ni Kayafas, ni Jɔnn, ni Aleksanda, ni utotoorninkpel do yaab biken, nan kuun tɔb chee.

⁷ Le bi cha Piita ni Jɔnn sil binimbiin ni, le ki baa bi, “Ni ŋa kinye aan ki cha uwɔb ngbaan pɔɔk? Ni kpa ba aapɔɔn? Ni di ŋma aayimbil ki tii u laafee?”

⁸ Le Uwumbɔr Aafuur Nyaan fir Piita pu. Le u bui bi, “Juu yaab aayidam, ni bibɔjirb aaninkpiib,

⁹ taah ter uwɔb ngbaan na, le ni ji timi tibɔr din, ki baa timi ke ti ŋa kinye ki cha u pɔɔk.

¹⁰ M ban ke nimi ni Juu yaab biken mɔmɔk bee ke Yesu Kristo, u ye Nasaref aatiŋ aanii na, waayimbil aapɔɔn le cha uja wee pɔɔk. Uma Yesu pu, le u kpa laafee mbamɔm, ki si ninimbiin ni. Nimi le kpa Yesu ndɔpuinkoo pu, le Uwumbɔr fikr u nkun ni.

¹¹ Yesu aabɔr ŋmee Uwumbɔr Aagbaŋ ni ke, ‘Litakpal li bidimaab yii li na,

lima le ye litakpajal.’^{*}

¹² Uma Yesu pu, le ti ga ŋmar. Uwumbɔr di Yesu aayimbil tii timi, ke ti ŋmar. Ubaa aa bi dulnyaa wee ni ki ga ŋmaa gaa timi lii, see Yesu baanja. Uma baanja pu, le ti ga ŋmar.”

¹³ Bininkpiib ngbaan nan bee ke Piita ni Jɔnn aa ye binib bi nyuun na, kaa bae mbaem, le ki kpa lipobil ki len. Baah kpa lipobil pu na, le ni gar bininkpiib ngbaan. Bi bee ke bi nan ye Yesu aajɔtiib la.

¹⁴ Bi kan uja u Piita ni Jɔnn cha u pɔɔk na si bi chee. Nima pu na, baa nan ki ŋmaa kpak bi.

15 Le bi tuk bi ke bi nya kidiik ngbaan ni. Baah nyan kidiik ngbaan ni na, le bininkpiib ngbaan kpokl tɔb baah ga ɲa pu na,

16 ki baa tɔb, “Ti ga ɲa bijab ngbaan kinye? Binib bimɔk bi Jerusalem ni na nyi ke bi tun lijnjiir aatuln li kpa liyimbil na. Taan ɲmaa nee.

17 Ti mu aa ban ke tibɔr ngbaan ki moon. Nima pu na, cha ti faan bijab ngbaan aan bi taa ki tuk binib Yesu aabɔr, ki taa ki pur waayimbil.”

18 Le bi yin bi ke bi gir koo ni, le ki nan kpaa bi pu ke bi taa ki tuk binib Yesu aabɔr, ki taa ki pur waayimbil.

19 Le Piita ni Jɔnn bui bi, “Ti yaa kii nimi aamɔb, bee ti yaa kii Uwumbɔr aamɔb le kan, nilani ɲan Uwumbɔr chee? Ni dakl ki lik.

20 Ti ga li beenin tuk binib taah kan pu na, ni taah ɲun pu na. Taan ɲmaa yii.”

21 Baah len kina na, le bininkpiib ngbaan ki faan bi, le ki di bi lii. Kinipaak ngbaan pu le baa ɲmaa daa bitafal. Kinipaak ngbaan mɔmɔk nan bi nyunɲi Uwumbɔr, lijnjiir aatuln ngbaan pu.

22 Uja u bi cha u pɔɔk na nan jer ɲibin imonko ilee aanii. Nima pu le ni gar kinipaak ngbaan mɔmɔk.

Yesu aanib aah mee Uwumbɔr ke u tii bi lipobil pu na

23 Baah di Piita ni Jɔnn lii na, le bi gir buen bijotiib chee, ki ti tuk bi Uwumbɔr aatotoorninkpiib ni Juu yaab aaninkpiib aah tuk bi pu na mɔmɔk.

24 Baah ɲun kina na, le bi mɔmɔk kpaan kimɔbaan, ki mee Uwumbɔr, ki len ke, “Mpɔɔnsakpiindaan, sin le nan naan paacham, ni kitinj, ni nnyusakpem, ni tiwan nimɔk bi ni mɔmɔk ponn ni na.

25 N-yaayoonn na, aa nan cha tiyaaja Ubɔr David len saabɔr. U nan ye saatutunn la. Saafuur Nyaan aapɔɔn pu le u nan len ke, ‘Binib bi kaa ye Juu yaab na gee liɲuul fam la.

ɲinibol mu dakl ilandak i kaa kpa tinyoor na.

26 Dulnyaa wee ni aabɔrb gor bibaa,

binib aayidam kuun tɔb chee,

bi ti jan Uwumbɔr ni Waanii Kristo kijaak.”†

27 Tɔ, David aah nan len pu na, ni ye mbamɔn la. Ubɔr Herod, ni Pontius Pailat, ni Juu yaab, ni binib bi kaa ye Juu yaab na nan kuun kitinj kee ponn ni, ke bi nan ku Saatutunn Yesu u ye chain na. Uma le aa nyan ke u gaa timi lii.

28 Bi nan kuun bi ti ɲa saah nan len ke bi ga ɲa pu na. Saapɔɔn, ni saageehn pu, le aa nan siin ke bi ga ɲa kina.

29 Uwumbɔr, lik baah faani timi nfaan pu na. Ter timi saatutum, ki tii timi lipobil, aan ti di tuk binib saabɔr.

30 Di saapɔɔn tii bibum laafee. Cha ti tun lijnjiir aatun, ki mɔk binib ke Saabo Yesu u ye chain na aayimbil kpa mpɔɔn.”

31 Baah mee Uwumbɔr doo na, le baah bi kidiik ki ponn ni na deɲ. Le Uwumbɔr Aafuur Nyaan gbiin bi mɔmɔk. Le bi kan lipobil, le ki tuk binib Uwumbɔr aabɔr.

Yesu aanib aah di baawan yakr tɔb pu na

32 Binib bimɔk nan gaa Yesu ki kii na nan kpaan kimɔbaan, ni nlandakbaan. Ubaa aa len ke waawan nibaa le ye uyaan. Le bi mɔmɔk yakr baawan mɔmɔk, ki di tii tɔb.

33 Le Yesu aakpambalb kpa mpɔɔn ki jin seeraa ke Tidindaan Yesu sil fikr nkun ni. Le Uwumbɔr ter bi mɔmɔk sakpen.

† 4:26 : Lik Ilahn 2.1-2.

34-35 Binib nan kooh baah kpa tisar ni ɲidichal ɲi na, ki joo ni ɲimombil ɲi bi kan na, ki nan di tii Yesu aakpambalb. Le bi yakr tii bimək aah ban pu na. Ubaa aa ki bi bi ponn ni ki lann nibaa.

36 Uja ubaa nan bi bi ponn ni, bi yin u ke Josef, le Yesu aakpambalb duln u ke Banabas. Naatataa le ye ke, “U sɔɲni binib aasui na”. U nan ye Liifai yaab aanii ubaa la. Bi nan ma u Saiprus aatiɲ ni la.

37 U nan kpa kisaak, ki kooh, ki di ɲimombil ɲi u kan na, ki nan tii Yesu aakpambalb.

5

Ananias ni upuu Safaira aah ɲa pu na

1 Uja uken nan bi nima, bi nan yin u ke Ananias, ki yin upuu ke Safaira. U nan kpa kisaak, ki kooh ki, ki kan ɲimombil,

2 ki di ngem nan tii Yesu aakpambalb, ki gur ubaa mu ngem. Upuu mu nan nyi waah ɲa pu na.

3 Le Piita baa u, “Ananias, ba ɲa aa cha kinimbɔɲ koo aasui ni, ki cha aa ban ke aa ɲmann Uwumbɔr Aafuur Nyaan, ki gur aabaa ɲimombil ngem?”

4 Kisaak ngbaan aah nan bi aa chee na, ki nan ye siyaan la. Saah kooh ki na, ɲimombil ngbaan mu ye siyee la. Ba ɲa aa dak aasui ni ke aa ga ɲa kina? Saa mɔn nnyamɔn ki tuk binib baanja. Uwumbɔr le aa mɔn nnyamɔn tuk u.”

5 Ananias aah ɲun waah len pu na, le u kpo ki lir kitinɲ. Le ijawaan chuu binib bimək ɲun tibɔr ngbaan na.

6 Le binachipɔm nan di likekeln poo u, ki yoor u nyan lipaal, ki ti di sub.

7 Ni nan kpee siib, le upuu mu koo ni, kaa nyi tibɔr ngbaan.

8 Le Piita baa u, “Naah kooh kisaak ngbaan na, ɲimombil ngbaan mɔmək le na aa?”

Le u kii ke, “Een, ɲima le na.”

9 Le Piita baa u, “Ba ɲa aa ni aachal mɔmək kpaan kimɔbaan ke ni ga tɔɲ Uwumbɔr Aafuur Nyaan? Lik, binachipɔm bi sub aachal na fuu ni mbisamɔb. Le bi ga yoor aa mu ki nya lipaal.”

10 Libuul ngbaan ni, le u mu kpo, ki lir kitinɲ, unimbiin ni. Le binachipɔm ngbaan koo ni ki kan u kpo a. Le bi yoor u mu, ki ti di sub uchal chee.

11 Le Yesu aanib mɔmək, ni binib bimək ɲun tibɔr ngbaan na san ijawaan sakpen.

Yesu aakpambalb aah tun lijnɲiir aatun pu na

12 Yesu aakpambalb nan tun lijnɲiir aatun pam. Lijnɲiir aatun ngbaan le mək binib ke Uwumbɔr bi bi chee. Le binib bimək gaa Yesu ki kii na kuun tɔb chee, Solomonn aakaakpaak ni, Uwumbɔr Aadichal ni.

13 Binib bi kaa gaa Yesu ki kii na aa nan kaar ke bi li kpaani bi chee. Binib mɔmək mu nan pak bi.

14 Binib pam nan gaa Tidindaan ki kii, ki kpaɛ n-yoonn mɔmək, ki kpaani bi chee. Bi nan ye bijab ni bipiib mu, ki wiir.

15 Yesu aakpambalb aah tun lijnɲiir aatun pu na, le binib yoor bimum paan ikan pu, ni tiwandookaan pu, ki di kaan nsan ni, ki ban ke Piita yaa chuun jer kan, waajunɲun pinn jer bi pu, ki cha bi pɔɔk.

16 Le kinipaak mu nyan ni Jerusalem aatingbaan ni, ki joo ni bimum, ni binib bi tiyayaar joo bi na. Le Yesu aakpambalb cha bi mɔmək pɔɔk.

Baah ɲa Yesu aakpambalb falaa pu na

17 Le Uwumbɔr aatotoorninkpel, ni binib bimək dii u ki nan ye Sajusii yaab na, nan kpa lipiipoln Yesu aakpambalb pu,

18 le ki dan nan chuu bi, ki di larj kiyondiik ni.

19 Kinyeek ngbaan le Uwumbør aatuun dan nan chuu piir kiyondiik aajaalen, le ki nyan bi, ki bui bi,

20 “Li cha ti sil Uwumbør Aadichal ni, ki tuk binib limɔfal ngbaan aabør mɔmɔk.”

21 Le bi kii Uwumbør aatuun ngbaan aamɔb. Kichakpinaanyeek ni, le bi koo ni Uwumbør Aadichal ni, ki nan tuk binib limɔfal aabør na.

Le Uwumbør aatotoorninkpel, ni binib bi dii u na dan nan yin bibɔjirb aaninkpiib, ni Juu yaab aaninkpiib mɔmɔk, le ki tun bikikiirb, ke bi buen kiyondiik ni ki ti li joo ni Yesu aakpambalb.

22 Baah ti fuu nima kaa kan bi na, le bi labr ki nan tuk bibɔjirb aaninkpiib,

23 “Ti fuu kiyondiik ni, ki kan ni lak mbamɔm. Bikikiirb mu si kii jaalen mam chee. Le ti chuu piir kidiik, kaa kan unii ubaa ni ni.”

24 Uwumbør Aadichal aakikiirb aaninkpel, ni Uwumbør aatotoorninkpiib aah nɔn kina na, le ni muk bi pam. Baa ki nyi baah ga ɲa pu na.

25 N-yoonn ngbaan le unii ubaa koo ni, ki nan bui bi, “Lik, bijab bi ni di ɲa kiyondiik ni na bi Uwumbør Aadichal ni, ki bi tuk binib Yesu aabør.”

26 Le Uwumbør Aadichal aakikiirb ni baaninkpel buen ti joo ni Yesu aakpambalb ngbaan. Bi nan joo ni bi suuna, kaa chuu bi mpɔɔn; ba pu? bi san ijawaan ke kinipaak na ga mae bi ɲitakpal.

27 Baah joo ni Yesu aakpambalb kidiik ponn ni na, le bi di bi siin bibɔjirb aaninkpiib aanimbiin ni. Le Uwumbør aatotoorninkpel bui bi,

28 “Ti tuk nimi ke ni taa ki tuk binib Yesu aabør, ki taa ki pur waayimbil. Le ni beenin mooni waabør Jerusalem mɔmɔk ni, ki len ke waasin bi tiɲaal ni la.”

29 Le Piita ni Yesu aakpambalb biken na bui bi, “Ni ye ke ti kii Uwumbør aamɔb la, naa ye binib aamɔb.

30 Nimi le kpaɔ Yesu ndɔpuinkoo pu, ki ku u. Le tiyaajatiib Aawumbør fikr u nkun ni,

31 ki nyuɲ u, ki di u kaan uɲangii wɔb, u li ye timi Aayidaan u gaal timi lir, ki tii timi Israel yaab nsan ke ti kpeln timi aabimbin na, aan Uwumbør di cha tii aatunwanbir pinn timi.

32 Timi ni Uwumbør Aafuur Nyaan le ye Yesu aaseeraadam ki tuk binib tibør ngbaan. U di Waafuur Nyaan tii binib bi kii waamɔb na.”

33 Bibɔjirb aaninkpiib aah nɔn baah len pu na, le bi gee liɲuul sakpen, ki ban bi ku bi.

34 Le bibɔjirb aaninkpiib ponn ni ubaa fii sil binimbiin ni. Bi nan yin u ke Gamaliel. U nan ye Farisii yaab aanii ubaa la, ki mu ye Uwumbør aakaal aamɔmɔkb aaninkpel, ki kpa liyimbil juu yaab mɔmɔk chee. Le u tuk bi ke bi di Yesu aakpambalb ngbaan nyan lipaal siib.

35 Baah nyan lipaal na, le u bui bi, “Israel yaab, ni li nyi naah ga ɲa bijab ngbaan pu na.

36 N-yaayoonn na, uja ubaa nan bi, bi yin u ke Tudas. U nan yoor ubaa ke uma le ye uninyuun, le bijab ikui inaa nan dii u. Binib nan ku u, le bijab bimɔk dii u na nan yaa, ki bee fam.

37 Uja umina aayoonn aah jer na, le Galilee aatin aanii ubaa nan yoor ubaa paacham, bi yin u ke Judas. U nan bi buyoonn bi nan chuun kahn binib na. Kinipaak nan dii u. Le bijab ku u mu. Waadidiliib bimɔk dii u na mu yaa.

38 Nima le m tuk nimi, nyan niɲaal bijab ngbaan aabør ni, ki taa ɲa bi nibaa. Baah kpokl pu na, ni baah tun lituln pu na, yaa ye binibɔm aatun kan, li ga bee yɔli.

³⁹ Ni yaa ye Uwumbør aatun kan, naan ηmaa nyan bi. Ni yaa jan bi kijaak kan, ni li nyi man, nibaakan, ni ga kan ke ni jan Uwumbør le kijaak.”

Bi nan kii Gamaliel aah len pu na.

⁴⁰ Le bi yin Yesu aakpambalb ngbaan, ke bi gir koo ni, le ki gbaa bi, ki tuk bi ke bi taa ki tuk binib Yesu aabør daalbaadaal, ki taa ki pur waayimbil, le ki di bi lii.

⁴¹ Le Yesu aakpambalb ngbaan siir bi chee, ki nan kpa mpopiin; ba pu? Uwumbør pak bi ke bi ye binib bi ga ηmaa ji iniməon Yesu aayimbil pu na.

⁴² Idaa məmək le bi chaa Uwumbør Aadichal ni, ni binib do, ki ti tuk binib Uwumbør aabør ki mooni tibənyaan tee, ke Yesu le ye Kristo u gaa binib lir na.

6

Baah nyan biteterb bilole pu na

¹ Binib nan gaal Yesu ki keei idaa məmək ki kpaee waadidiliib pu. N-yoonn ngbaan le Juu yaab bi len Griik aaliin na ηulni Juu yaab bi len Juu aaliin na pu, le ki bui ke baah yakr tijikaar idaa məmək na, bi sulni baakpopiib bər.

² Le Yesu aakpambalb kipiik ni bilee na yin Yesu aadidiliib məmək, ki nan bui bi, “Naa ηan ti li yakr tijikaar ki di cha Uwumbør aaliin.

³ Nnaabitiib, nima pu na, ni nyan ni ponn ni bijab bilole bi gbiiin Uwumbør Aafuur Nyaan, ki kpa nlan mbaməm, ki kpa liyimbil na, ki cha bi li ye lituln ngbaan aaninkpiib.

⁴ Tima aanimbil ga li man limeel, ni Uwumbør aabør aamoon pu la.”

⁵ Yesu aakpambalb aah len pu na, le ni piir bi məmək aasui. Le bi nyan uja ubaa, bi yin u ke Stiifen, u gaa Yesu ki kii mbaməm ki gbii Uwumbør Aafuur Nyaan na. Bi nan nyan Filip, ni Prokorus, ni Nikanor, ni Timonn, ni Pamenas, ni Nikolas, u nan ye Antiok aatiη aanii na mu. Nikolas aa nan ye Juu aanii. U nan kpeln le ki dii Juu yaab aasan.

⁶ Le bi nyan bijab bilole bimina, ki cha bi sil Yesu aakpambalb aanimbiin ni. Le bi mee Uwumbør tii bi, ki di biηaal paan bi pu.

⁷ Le Uwumbør aabør nan mooni ηipepel məmək. Le binib moo gaal Yesu ki keei, ki kpaee waadidiliib pu ki wiir, Jerusalem ponn ni. Uwumbør aatotoorb pam mu nan gaa Yesu aabənyaan tee ki kii.

Baah chuu Stiifen mpəon pu na

⁸ Uwumbør nan ter Stiifen mbaməm, ki tii u mpəon sakpen, ki cha u tun lijinjiir aatun Juu yaab aakaasisik ni.

⁹ Le Juu yaab bibaa fii ki kpak u. N-yoonn mubaa, Juu yaab ngbaan nan ye binaagbiib, ki nan gaa bibaa. Bi nyan ni Sairene aatiη ni, ni Aleksandria aatiη ni, ni Silisia aatiη ni, ni Asia aatiη ni. Bijab ngbaan le kpak Stiifen kinikpakpak.

¹⁰ Uwumbør Aafuur Nyaan aah tii Stiifen nlan sakpen pu na, baa ηmaa len ki nyan u.

¹¹ Nima pu le bi tii bijab bibaa ηimombil ke bi məln inyamən paan u. Le bijab ngbaan len ke bi ηun u sii Moses ni Uwumbør.

¹² Baah len pu na, le Juu yaab, ni baaninkpiib, ni Uwumbør aakaal aaməmək b gee liηuul Stiifen pu. Bi dan nan chuu u mpəon, ki di u siin bibəjirb aaninkpiib aanimbiin ni,

¹³ Le ki joo ni binib bi ga məln inyamən paan u na. Le bi len ke, “N-yoonn məmək uja wee bii Moses aakaal, ki seei Uwumbør Aadichal.

¹⁴ Ti ηun u len ke Yesu, u ye Nasaref aatiη aanii na, ga gbaa wii Uwumbør Aadichal ngbaan, ki kpeln Moses aah nan tii timi ikaal i məmək na.”

15 Le bibəjirb aaninkpiib məmək lik Stiifen ki kan ke unimbil wəb wiin chain ke Uwumbər aatuun aanimbil wəb na.

7

Stiifen aah len pu na

1 Uwumbər aatotoorninkpel nan baa Stiifen, “Baah len pu na, ti gbii ii?”

2 Le Stiifen bui ke, “Ntetiib ni nnaabitiib, ni li pel man. Uwumbər u nyuun na nan dan tiyaaaja Abraham chee. Waah nan dan u chee na, u nan laa bi Mesopotamia aatiŋ ni, kaa kee buen Harann aatiŋ ni, ke u ti kal nima.

3 Le Uwumbər bui u, ‘Nya aado yaab aatiŋ ni, ni saanib chee, ki li cha maah ga mək si kitiŋ ki na ponn ni.’*

4 Nima pu le u fii Kaldii yaab aatiŋ ni, ki buen Harann aatiŋ ni, ki nan ti bi nima. Waah bi nima na, le ute kpo. Ute aah kpo na, le Uwumbər nyan u nima chee, ki di u dan taah bi kitiŋ ki ponn ni dandana wee na.

5 N-yoonn ngbaan, Uwumbər aa nan tii u kitiŋ kibaa do chee na. Waa nan po tii u lisaŋ libaa. U nan puu tipuur tii u ke u ga di kitiŋ kee tii u ni uyaabitiib. N-yoonn mu Uwumbər nan puu tipuur tee tii u na, Abraham aa nan kee kpa ubo.

6 Le Uwumbər bui u, ‘Ayaabitiib ga li ye bicham kitiyayan ponn ni. Kitiŋ ngbaan aanib ga di bi ŋa binaagbiib, ki ŋa bi bakaa ŋibin ikui inaa.

7 Kitiŋ ngbaan aanib aah ga di bi ŋa binaagbiib na, le m ga daa bitafal. N-yoonn ngbaan le ayaabitiib ga nya kitiŋ ngbaan ni, ki dan kitiŋ kee ponn ni, ki nan li dooni mi do chee na.†

8 Le Uwumbər puu tipuur tii Abraham, ki tii u nkaal, ke u ni uyaabitiib məmək gii ŋichakpan, aan ni mək ke bi kii uua Uwumbər aah puu tipuur ti na. Le Abraham ma ubijabo, ki yin u ke Aisak, le ki gii uchakpaln, u nan laa ye iwiin iniin aabo la. Le Aisak ma waabo Jakob. Jakob mu ma jaṗətiib kipiik ni bilee bi ye tiyaaajaninkpiib na. Le bi məmək gii ŋichakpan.

9 “Le Jakob aajaṗətiib nan kpa lipiipoln binaal Josef pu, ki di u kooh binib pu, u li ye unaagbiija kitiŋ kibaa ponn ni, bi yin ki ke Ijipt. Le Uwumbər mu nan bi u chee,

10 ki ter u, ki nyan u waafalaa məmək ponn ni. N-yoonn ngbaan Faro nan ye Ijipt aatiŋ aabor. Le Uwumbər tii Josef nlan, ki cha Faro gee waabər. Le Faro di u ŋa kitiŋ ngbaan aayidaan, ni waachiln aayidaan.

11 N-yoonn ngbaan le nkon lir Ijipt aatiŋ ni, ni Kanaann aatiŋ ni. Binib nan kan falaa sakpen. Tiyaajatiib nan bi Kanaann aatiŋ ni. Baa nan kan tijikaar.

12 Le bite Jakob ŋun ke tijikaar bi Ijipt aatiŋ ni. Nima pu na, u nan cha ujaṗətiib buen nima chee bi ti daa tijikaar. Le bi buen ti daa, ki gir ni, ki ki buen lelee.

13 Baah buen lelee na, le Josef ti di ubaa mək bi, le ki di waamaal mu mək Ubər Faro,

14 le ki tun bi ute Jakob chee, ke bi ti yin ni u ni waamaal məmək, bi dan u chee Ijipt aatiŋ ni. Bi nan ye binib imonko itaa ni kipiik ni biŋmu la.

15 Le bi məmək buen u chee Ijipt aatiŋ ni, ki nan bi nima kina ki ti kpo.

16 Baah kpo na, le bi yoor bi ki di dan Sekem aatiŋ ki bi do chee na ni, ki ti di bi sub. Bi nan sub bi nfal mu Abraham nan di ŋimombil daa Hamor yaab chee na ponn ni la.

17 “Tə, Uwumbər nan puu tipuur tii Abraham. Le n-yoonn mu u ga ŋa waah puu tipuur ti na peen ni. N-yoonn ngbaan le Israel yaab too pər kpee Ijipt aatiŋ ni.

* 7:3 : Lik Mpiin 12.1. † 7:7 : Lik Mpiin 12.7; 15.13-14; 17.8; Nnyam 3.12.

18 Ni nan yunn pam, le ubørkpaan u kaa nan nyi Josef aabør na jin nnaan Ijpt aatiñ ni.

19 Le u nan ñmanni tiyaajatiib ki ñani bi bakaa, le ki tuk waanib ke bi di tiyaajatiib aabim mee timoor ni aan bi kpo.

20 N-yoonn ngbaan le bi ma Moses, u nan ye ubo u ñan sakpen na la. Le bi kpiin u ute do inñmal itaa.

21 Waah ña inñmal itaa aabo na, le bi di u bil timoor ni. Le Faro aabisal ti kan u, ki yoor u, ki kpiin u, ki di u ña waabo.

22 Le bi mæk u Ijpt yaab aalan aabørñ aabørñ. Le u kpaln unii u nyi tibør na, ki tun lituln li kpa liyimbil na.

23 “Waah ña ñibin imonko ilee aaja na, u nan ban ke u mann unaabitiib Israel yaab.

24 Le u mann bi, ki kan Ijpt aanii ubaa ña Israel aanii ubaa bakaa. Le u buen ti ter Israel yaab aanii ngbaan, ki gbaa Ijpt aanii ngbaan teen ki ku u.

25 U nan dakt ke unaabitiib ga bee ke Uwumbør ga cha u nyan bi baadim aanjal ni. Le baa bee.

26 Le ni woln le u ti kan Israel yaab bilee bi jaa. U nan ban ke u par bi, le ki bui bi, ‘Ñjotiib, ni ye naabitiib la. Ba ña ni ñani tøb bakaa?’

27 Le unii u ña unñeen aatø bakaa na nan tur Moses foor bibaa chee, ki bui u, ‘Ñma ña si timi aayidaan ni ubøjir?’

28 Aa ban ke aa ku mi ke saah fe ku Ijpt aaja na pu na la aa?*

29 Waah len kina na, le Moses san nyan Ijpt aatiñ ni, ki buen Midiann aatiñ ni, ki nan ti ye uchaan nima. Le upuu ma mbijabim bilee nima.

30 “Ñibin imonko ilee aah jer na, le Uwumbør aatuun di ubaa mæk Moses. N-yoonn ngbaan le Moses nan bi nteersakpiin ni, lijool li bi yin li ke Sainai na chee. Uwumbør aatuun ngbaan nan bi mmii ponn ni, busub bu bi ke bu aah gaal mmii le na pu.

31 Moses aah kan ni na, le ni gar u pam. Le u foor mal mmii ngbaan u ti lik. Waah foor mal mu na, le u ñun Uwumbør aaneel len ke,

32 ‘Min le ye aayaajatiib Abraham, ni Aisak, ni Jakob Aawumbør.’ Ijawaan chuu Moses, le uwon gbaa. Waa ki kaa u ki lik.†

33 Le Uwumbør bui u, ‘Saah si nin chee na ye kitiñ ki bi chain na la. Chuu takl saanaatak ngbaan.

34 M kan maanib Israel yaab aah bi ji falaa sakpen Ijpt aatiñ yaab aanjal ponn ni pu na, ki ñun baah wii pu na, le m sunn ni ke m nan gaa bi lii. Li pel, m ga tun si Ijpt aatiñ ni, aa ti nyan bi nima chee.*

35 “Tø, Moses le ye unii u Israel yaab nan yii u, ki bui u ke, ‘Ñma ña si timi aayidaan ni ubøjir?’ Uma le Uwumbør nan tun waatuun u chee, busub bu bi ke bu aah gaal mmii le na pu, u ti tuk u ke u buen ti nyan ni waanib tinaagbiir ni, ki li joo ni bi.

36 Uma Moses le nyan bi Ijpt aatiñ ni, ki tun lijnijiir aatun nima chee, ni Limækal Aanyusakpem† ni, le ki ti nin tun lijnijiir aatun timoor ni, ñibin imonko ilee.

37 Uma Moses le tuk Israel yaab,‡ ‘Uwumbør ga tun ni ubønabr ubaa ni chee, ke waah tun ni mi pu na. U mu ga li ye ninaabitiib ponn ni ubaa la.’

38 Uma Moses, ni tiyaajatiib, ni Uwumbør aatuun nan bi nteersakpiin ni, Sainai aajool chee, le Uwumbør aatuun len u chee tibør lijool ngbaan paab, ki tuk u limøfal aabør ke u nan tuk timi.

‡ 7:28 : Lik Nnyam 2.14. § 7:32 : Lik Nnyam 3.6. * 7:34 : Lik Nnyam 3.1-10. † 7:36 : Limækal Aanyusakpem—bi ki yin mu ke Nnyusakpem Mamam la. ‡ 7:37 : Lik Ikaal 18.15, 18.

39 “Le tiyaajatiib aa gee ke bi kii waamɔb. Bi yii u, ki ban ke bi ki labr buen Ijipt aatiŋ ni,

40 le ki bui Moses aanaal Aaronn, ‘Maa ŋiwaa tii timi, ti li dii ŋi. Moses u nyan ni timi Ijipt aatiŋ ni na, taa ki nyi waah bi niwɔb na.’[§]

41 N-yoonn ngbaan le bi di salmaa mɔɔ unaabo, le ki toor kitork tii u. Baah mɔɔ unaabo ngbaan na, le bi jin ŋjim ki mɔɔni sakpen.

42 Le Uwumbɔr daak bi chee, le ki siir cha bi, le bi dooni ŋjɪŋmabil ŋi bi kitaapaak na. Uwumbɔr aabɔnabr nan ŋmee tibɔr ngbaan Uwumbɔr Aagban ponn ni, ke Uwumbɔr len ke,

‘Israel yaab, ni nan kɔr tiwakor

ki toor kitork ŋjibin imonko ilee timoor ni.

Naah toor kitork na, ni toor tii min aa? Aayii.

43 Ni nan yoor liwaal li bi yin li ke Molek na aabool,

ni liwaal Refann* li ye liŋmabil aanaŋ na.

Ni nan mɔɔ ŋiwaa ŋimina, ke ni li dooni ŋi.

Nima pu na, m ga di nimi buen tinaagbiir ni, kitiŋ ki bi Babilon aatiŋ aapuɔb na ni.’[†]

44 “Tɔ, tiyaajatiib nan joo ngban aabool timoor ni. Uwumbɔr nan joo ubaa mɔk bi libool ngbaan ponn ni la. U nan tuk Moses waah ga ŋa pu ki ŋa libool ngbaan na. Le Moses ŋa li Uwumbɔr aah mɔk u pu na.

45 Tiyaajatiib nan di libool ngbaan tii baabim. Baabim ni baayidaan Josua mu nan yoor libool ngbaan, le ki buen bi ti gaa kitiŋ ki Uwumbɔr jenn binib nima na. Le libool ngbaan nan bi nima, ki ti saa Uɔr David aayoonn.

46 Uwumbɔr nan gee Uɔr David. Le David nan ban ke u maa lidichal tii Uwumbɔr; u nan ye uyaaja Jakob Aawumbɔr na. David mu aa nan maa lidichal tii Uwumbɔr.

47 Ujapɔɔn Solomonn le nan maa lidichal tii Uwumbɔr.

48 “Tɔ, Uwumbɔr u kaa kpa ŋeen aatɔ na aa bi binib aah maa ŋidichal ŋi na ponn ni baanja. Uwumbɔr aabɔnabr nan len ke Uwumbɔr len ke,

49 ‘Kitaapaak le ye maabɔrjal,

le kitiŋ ye ntaa aah taa ni pu na:

ni ga maa ba aadichal aaboln ki tii mi?

Ba aapaan ni ga kan tii mi aan m li koo nima?

50 Min mbaa le nan naan tiwan nimina mɔmɔk.’”[‡]

51 Tɔ, Stiifen nan ki len ke, “Nitafal pɔɔ, naa dii Uwumbɔr aasan nisui ni, kaa pel waaliin. N-yoonn mɔmɔk ni ban ni yii Uwumbɔr Aafuur Nyaan, ke niyaajatiib aah nan yii mu pu na.

52 Niyaajatiib nan muk Uwumbɔr aabɔnabtiib mɔmɔk, le ki ku binib bi tuk bi ke Uwumbɔr Aatutunyaan ga dan na. U fuu ni, le ni kooh u, ki ku u.

53 Uwumbɔr nan tun ni waatuuntiib bi nan tii nimi waakaal. Le ni yii, kaa kii nkaal ngbaan.”

Baah mae Stiifen ŋitakpal ki ku u pu na

54 Stiifen aah len kina na, le liŋuul chuu binib ngbaan, le bi ŋmɔ ŋjinyin.

55 Le Stiifen u Uwumbɔr Aafuur Nyaan gbii u na, waan lik paacham, le ki kan Uwumbɔr aah wiin chain pu na, le ki kan Yesu si uŋangii wɔb.

56 Le u bui ke, “Lik, m kan kitaapaak chuu piir, ki kan Unibɔn Aabo na si Uwumbɔr aajangii wɔb.”

§ 7:40 : Lik Nnyam 32.1. * 7:43 : Refann nan ye n-yaayoonn na aawaal li bi nan len ke lima le joo liŋmabil li bi yin li ke Saturin na. Binib bi kaa dii Uwumbɔr na nan dooni liwaal ngbaan. † 7:43 : Lik Amos 5.25-27. ‡ 7:50 : Lik Aisaya 66.1-2.

⁵⁷ Waah len kina na, le bi teen mpɔɔn pu, ki di binjaal ɲeeb bitafal, le ki kpaan ber bi ti chuu u.

⁵⁸ ki nyan u kitin ponn ni, ki di buen n-gbaan, ki ti mae u ɲitakpal. Le biseeraadam ngbaan chuu peer baabɔkul, ki di bil unachipɔɔn ubaa chee, bi yin u ke Sɔɔl.

⁵⁹ Le bi mae Stiifen ɲitakpal u ti kpo. Baah bi mae u ɲitakpal na, le u mee Tidindaan ke, “Tidindaan Yesu, gaa maawiin,”

⁶⁰ le ki gbaan utaaɲayil pu, le ki teen mpɔɔn pu, “Tidindaan, taa teen bi baah ɲa bakaa u na.” Waah len kina na, le u kpo.

8

Sɔɔl aah ɲa Yesu aanib falaa pu na

¹ Baah ku u pu na, le Sɔɔl kii. Liyaadaal ngbaan le bi piin ki bi muk Yesu aanib bi bi Jerusalem ni na, ki ɲa bi falaa sakpen. Nima pu na, bi mɔmɔk nan yaa, ki buen Judea ni Samaria aatim mɔmɔk ponn ni. Yesu aakpambalb baanja le nan gur Jerusalem ponn ni, kaa yaa.

² Le bijab bi san Uwumbɔr na sub Stiifen ki wii mpɔɔn pu.

³ Le Sɔɔl pɔɔn ubaa, u ti bii Yesu aanib ki ɲa bi fam. U nan koo ɲidichal ɲidichal ponn ni ki ban bi, ki chuu nyan bijab ni bipiib mpɔɔn, ki ti di ɲa kiyondiik ni.

Filip aah buen Samaria aatin ni pu na

⁴ Tɔ, binib bi dii Yesu na nan yaa koo ntim mɔmɔk ni, le ki tuk binib waabɔnyaan.

⁵ Le Filip buen Samaria aatin ni ki ti tuk binib Kristo u gaa binib lii na aabɔr,

⁶ ki tun lijnjinir aatun. Baah kan lijnjinir aatun ngbaan ki ɲun waah len pu na, le kinipaak pel waabɔr ngbaan mbamɔm.

⁷ U nan nyan tiyayaar binib pam ponn ni, le ti teen mpɔɔn pu, ki nyan biwon ni. Le binib bi aawon faan na, ni biwɔb mu pam kan laafee.

⁸ Nima pu le Samaria aatin aanib nan kpa mpopiin sakpen.

⁹ Le uja ubaa nan bi nima bi nan yin u ke Simonn; u nan ye ubɔɔ la, ki tun lijnjinir aatun ɲi gar Samaria aatin aanib na pam, le ki yoor ubaa ke uma le ye uninyuun.

¹⁰ Le binib mɔmɔk, bigiim ni bipɔɔndam kii tii u, ki len ke u kpa Uwumbɔr aapɔɔn, ki yin u ke Mpɔɔn Sakpiindaan.

¹¹ U nan tun inyɔk aatun ni yunn, ki cha ni gar binib pam. Nima pu na, bi nan kii tii u.

¹² Le Filip dan nan tuk bi Uwumbɔr aanaan aabɔnyaan, ni Yesu Kristo aabɔnyaan ngbaan. Le bi kii waah len pu na. Baah kii waah len pu na, le u muin bi nnyun ni, bijab ni bipiib mɔk.

¹³ Le Simonn, u ye ubɔɔ ngbaan na, mu kii Filip aah len pu na. Le Filip muin u nnyun ni. Le u dii Filip idaa mɔmɔk, ki kan u tun lijnjinir aatun pam. Le ni gar u ki ti nyan.

¹⁴ Le Yesu aakpambalb bi bi Jerusalem ni na ɲun ke Samaria aatin aanib gaa Uwumbɔr aaliin. Baah ɲun kina na, le bi cha Piita ni Jɔnn buen bi chee.

¹⁵ Le Piita ni Jɔnn ti fuu nima, ki mee Uwumbɔr tii binib bi gaa Uwumbɔr aaliin na, ke u tii bi Waafuur Nyaan.

¹⁶ Waafuur Nyaan aa nan kee sunn ni bi ponn ni ubaa pu. Filip nan muin bi nnyun ni baanja, Tidindaan Yesu aayimbil pu la.

¹⁷ Nima pu na, Piita ni Jɔnn nan mee Uwumbɔr tii bi, le ki di binjaal paan bi pu. Baah ɲa kina na, le Uwumbɔr Aafuur Nyaan gbiin binib ngbaan.

18 Le Simonn kan ke Yesu aakpambalb aah di biɲaal paan binib pu na, Uwumbɔr tii binib ngbaan Waafuur Nyaan. Waah kan kina na, le u ban ke u pa bi ɲimombil,

19 bi tii u mpɔɔn mumina, ke u yaa di unjaal paan binib pu kan, bi ga kan Uwumbɔr Aafuur Nyaan.

20 Le Piita baa u, “Aa dak ke aa ga ɲmaa di ɲimombil daa Uwumbɔr aapiin aa? Saah dak pu na, naa ɲan. Aa ni saamombil bee fam.

21 Aasui aa ɲan Uwumbɔr chee. Aaɲaal aa bi waabɔnyaan ni.

22 Kpelɲ aapobil, ki di cha saatunwanbir ngbaan, ki mee Uwumbɔr ke u di cha saalandakbir pinn si.

23 M kan ke aasui to sakpen a. Titunwanbir le joo si.”

24 Le Simonn bui Piita ni Jɔnn, “Mee Uwumbɔr tii mi, aan saah len tibɔr ti na, ti taa pii mi.”

25 Tɔ, Piita ni Jɔnn nan tuk Samaria aatinj aanib Tidindaan aabɔr, ki sur bi mbamɔm, le ki nin gir buen Jerusalem. Baah chuun ki cha na, le bi bɔ dii Samaria aatim pam ponn ni, ki tuk binib Yesu aabɔnyaan.

Itiopia aatinj aaninkpel aah gaa Yesu ki kii pu na

26 N-yoonn ngbaan le Uwumbɔr aatuun tuk Filip ke u gor ki dii ɲɲangii wɔb, ki dii timoor ni aasan mu nyan Jerusalem ki cha Gasa aatinj ni na. Dandana wee, nsan ngbaan ɲa nsankpok a.

27-28 Le Filip fii ki cha. Uja ubaa nan ka itaan aah dar tɔroku sakpiin u na ponn ni, nsan ni. U nan ye Itiopia aatinj aanii la, ki mu ye unii u bi lee nyan ɲikookpimbil na, ki mu ye uninyuun la. Uma le nan lik Itiopia aatinj aamombil mɔmɔk, ki kpa mpɔɔn sakpen, ki tun lituln tii Itiopia aabɔrpii, u bi yin u ke Kandake na. Uja ngbaan nan dan Jerusalem u nan doon Uwumbɔr, ki labr cha, ki laa beenin bi nsan ni. Filip aah kan u na, u nan bi waatɔroku sakpiin ponn ni, ki karni kigbanj ki Uwumbɔr aabɔnabr Aisaya nan ɲmee ki na.

29 Le Uwumbɔr Aafuur Nyaan tuk Filip ke u li cha tɔroku ngbaan chee.

30 Le Filip san buen u chee ki ti ɲun u bi karni kigbanj ki Uwumbɔr aabɔnabr Aisaya nan ɲmee ki na. Le Filip baa u, “Saah bi karni kigbanj ki na, aa bee naatataa aa?”

31 Le u bui ke, “Unii yaa kaa mɔk mi kan, m ga ɲa kinye ki bee?” le ki tuk Filip ke u koo ni u chee ki nan kal tɔroku na ponn ni.

32 Tɔ, waah bi karni Uwumbɔr Aagbanj ponn ni nin chee na ɲmee ke, “Bi yaa chuu upih bi ti kɔr u kan, waa wii.

Bi yaa chee upihbo aakokor pu kan, u mu aa wii.

U mu bi kina la.

Baah chuu u mpɔɔn pu na,

waa len tibaa ke u nyan ubaa tibɔr ngbaan ni.

33 Bi nan di u ɲa bibɔjirb chee, ki mɔln inyamɔn paan u, ki jinn u inimɔn.

Bi nan ku u, le unii ubaa aan ɲmaa len uyaabitiib pu.”*

34 Tɔ, le uja ngbaan baa Filip, “Uwumbɔr aabɔnabr aah nan len pu na, u len ɲma aabɔr? U len ubaa aabɔr le aan u len uken aabɔr la?”

35 Le Filip tuk u ɲɲmeen ngbaan aatataa, ke ni ye Yesu aabɔr la, le ki tuk u tibɔnyaan na.

36 Baah bi tɔroku na ponn ni ki cha na, le bi ti fuu nkpen mubaa ni, le ki kan nnyun do. Le uja ngbaan bui Filip, “Lik, nnyun so. Aa ga ɲmaa muin mi nnyun ni dandana wee ee?”

* 8:33 : Lik Aisaya 53.7-8.

³⁷ Le Filip bui u, “Aa yaa gaa Yesu ki kii mbaməm kan, m ga ηmaa muin si nnyun ni.”

Le u bui u, “M pak ke Yesu Kristo ye Uwumbər Aajapəən la.”]

³⁸ Le u cha waatəroku sil. Le u ni Filip məmək bilee sunn sil ni kitinj, ki koo nnyun ni. Le Filip muin u nnyun ngbaan ni.

³⁹ Le bi nyan ni nnyun ni. Baah nyan ni nnyun ni na, le Uwumbər Aafuur Nyaan yoor Filip, ki di u buen. Uja ngbaan aa ki kan u. Le u ki koo waatəroku ponn ni, ki cha, ki nan kpa mpopiin pam.

⁴⁰ Binib nan kan Filip kitinj kibaa ni, bi yin ki ke Asotus. Le u bə dii ntım məmək ni, nima chee, ki tuk binib Yesu aabənyaan, le ki ti fuu Siisarea aatinj ni.

9

Səəl aah gaa Yesu ki kii pu na

(Lituln 22.6-16; 26.12-18)

¹⁻² Səəl ma nan beenin kpa linjuul Tidindaan aadidiliib pu, ki ban ke u chuu bi ki ku bi. U nan ban ke u buen Damaskus aatinj ni, ki ti ban bi, bijab ni bipiib məmək, ki chuu bi mpəən, ki di tikululn buu bi, ki di gir dan Jerusalem. Le u buen Uwumbər aatotoorninkpel chee, ke u ηmee kigbanj tii u. U yaa ti fuu Damaskus aatinj ni kan, u ga di kigbanj ngbaan mək mmeen aadir aaninkpiib, ke bi cha u chuu binib bi dii Yesu aasan na.

³ Tə, le u siir ki cha. Waah laa bi nsan ni ki ti peen Damaskus aatinj ni na, libuul ngbaan ni le nwiihn nyan ni paacham, ki woln ki mann gonn u.

⁴ Le u lir kitinj, ki ηun nneel len ke, “Səəl, Səəl, ba ηa aa ηani mi falaa?”

⁵ Le Səəl baa u, “Ndindaan, ηma ye?”

Le u bui u, “Min le ye Yesu, u aa ηa u falaa na.

⁶ Fii sil, ki li cha kitinj ngbaan ni. Aa yaa ti fuu kan, bi ga tuk si saah ga ηa pu na.”

⁷ Binib bi nan dii Səəl na si ηmin, kaa ηmaa len tibaa. Bi ηun nneel len, kaa waa unii.

⁸ Le Səəl fii sil, ki likr unimbil, kaa ki waa. Le bi chuu unjaal, ki dar u cha Damaskus aatinj ni.

⁹ Waa nan waa ki ti saa iwiin itaa, kaa ki ji, kaa ki nyu mu.

¹⁰ Le Yesu aadidiir ubaa nan bi Damaskus aatinj ni, bi nan yin u ke Ananias. Le Tidindaan len u chee tidanj ponn ni, ki bui u, “Ananias.”

Le u bui ke, “Ndindaan, m so.”

¹¹ Le Tidindaan bui u, “Fiin, ki li cha nsan mu bi yin mu ke Nsan Mu Tok na ni, ki li cha Judas do, ki li ban uja u bi yin u ke Səəl, aan u ye Tاسus aatinj aanii na. U bi mee Uwumbər,

¹² le ki danj tidanj ki kan uja u bi yin u ke Ananias na koo ni u chee, ki nan di unjaal paan u pu, ke unimbil ki likr.”

¹³ Le Ananias bui ke, “Ndindaan, binib pam tuk mi uja ngbaan aabər, ke u ηani saanib bakaa sakpen Jerusalem ponn ni.

¹⁴ U fuu ni do, ki kpa nsan mu Uwumbər aatotoorninkpiib tii u ke u chuu saanib məmək, ki buu bi tikululn na.”

¹⁵ Le Tidindaan bui u, “Li cha u chee. M nyan u la, u ti li joo maabər tuk bibər, ni Juu yaab, ni binib bi kaa ye Juu yaab na, ki cha bi bee mbər.

¹⁶ Min mbaa ga mək u waah ga ji falaa u məmək maayimbil pu na.”*

¹⁷ Le Ananias fii ki buen Judas do, ki ti koo Səəl chee, ki di unjaal paan u pu, le ki bui u, “Nna aabo Səəl, Tidindaan le tun ni mi aa chee. Yesu u di ubaa

* 9:16 : Lik Kolose Yaab 1.24.

mək si, saah bi nshan ponn ni ki choo na, uma le tun ni mi, ke m cha aa ki likr, ki gbiin Uwumbər Aafuur Nyaan.”

¹⁸ Waah len kina na, libuul ngbaan ni le tiwan ni naahn tjanpəkr na nyan Səəl aanimbil ni. Le unimbil ki likr, le u fii sil. Le bi muin u nnyun ni.

¹⁹ Le u jin tijikaar, ki ki kan mpəən.

Səəl aah moon Uwumbər aabər Damaskus aatiŋ ni pu na

Səəl nan laa bi Yesu aadidiliib chee iwiin ilee, Damaskus aatiŋ ni.

²⁰ Libuul ngbaan ni le u koo mmeen aadir ni, ki ti tuk binib Yesu aabər, ke u ye Uwumbər Aajapəən la.

²¹ Le ni gar binib bimək ŋun waah len pu na. Le bi baa təb, “Naa ye uja ngbaan le nan ŋa Yesu aanib falaa Jerusalem ponn ni ii? U dan do, ke u nan chuu bi, ki di tikululn buu bi, ki di bi buen Jerusalem, ki ti di bi ŋa Uwumbər aatotoorninkpiib aŋaal ni.”

²² Səəl nan moo kani mpəən u di tuk binib Yesu aabər, le ki len ki nyan Juu yaab bi bi Damaskus aatiŋ ni na, ki mək bi ke Yesu sil ye Kristo u gaa binib lii na.

²³ Ni nan ŋa iwiin ilee, le Juu yaab kuun təb, ki kpokl baah ga ŋa pu ki ku Səəl na.

²⁴ Idaa məmək, kinyeek ni nwiin pu, le bi ka kii kitiŋ ngbaan aagoln aabisaməb chee, ke Səəl yaa nan nyan ni kan, bi chuu u ki ti ku u. Le Səəl ŋun baah kpokl pu na.

²⁵ Kitiŋ ngbaan aagoln nan kpa takolu mam. Le Səəl aadidiliib yoor u ŋa kibəkuuk sakpeŋ ponn ni, ki di u dii takolu nyan.

Baah nan muk Səəl Jerusalem ni pu na

²⁶ Le Səəl buen Jerusalem. Waah ti fuu nima na, le u ban u kpaan Yesu aadidiliib chee. Le bi san u ijawaan, kaa pak ke u ye Yesu aadidiir ubaa.

²⁷ Le Banabas dan nan di u buen Yesu aakpambalb chee, ki ti tuk bi ke Səəl nan kan Tidindaan nshan ni, ke Tidindaan nan len u chee, ke Səəl nan kpa lipobil ki di Yesu aabər tuk binib bi bi Damaskus aatiŋ ni na.

²⁸ Banabas aah tuk bi kina na, le bi cha Səəl kpaan bi chee. Le u dii bi baah cha nin chee na Jerusalem ponn ni, ki kpa lipobil u tuk binib Tidindaan aabər.

²⁹ N-yoonn, n-yoonn le u ni Juu yaab bi len Griik aaliin na kpak təb kinikpakpak, le bi ban bi ku u.

³⁰ Le Yesu aanib ŋun ke bi ban bi ku u. Baah ŋun kina na, le bi yoor u buen Siisarea aatiŋ ni, ki cha u kun Tasus aatiŋ ni.

³¹ Nima pu na, Yesu aanib bi nan bi Judea aatim ni, ni Galilee aatim ni, ni Samaria aatim ni na nan gaa bibaa. Unii ubaa aa ki muk bi. Le bi moo bae Tidindaan aaliin n-yoonn məmək, ki pak u. Le Uwumbər Aafuur Nyaan ter bi, ki cha binib moo kpee bi pu.

Piita aah tun lijnjiir aatun pu na

³² Tə, Piita nan bə dii ntim məmək ponn ni nima chee. U nan buen Lida aatiŋ mu ni, ki mann Uwumbər aanib bi bi nima na.

³³ Waah bi nima na, le u kan uja ubaa, bi yin u ke Eneas, u nan ye uja u aawon faan na la. Njibin ŋiniin u po də kidiik ni la, kaa ŋmaa fii.

³⁴ Le Piita bui u, “Eneas, Yesu Kristo tii si laafee dandana wee. Fii sil, ki kpaab saawandookaan.” Libuul ngbaan ni, le u kpaan fii sil.

³⁵ Le binib bimək bi Lida aatiŋ ni, ni Saronn aatiŋ ni na kan u, ki kpeln baabimbin, ki dii Tidindaan aasan.

³⁶ Kitinj kibaa mu bi, ki bi gbək nima chee, bi yin ki ke Jɔpa. Upii u dii Yesu aasan na nan bi nima, bi yin u ke Tabita. Griik aaliin ponn ni, bi yin u ke Dokas. Waayimbil aatataa le ye ke upeeyun. U nan ye litunyaandaan la.

³⁷ N-yoonn ngbaan le u buɲ, ki kpo. Le bi fu linikpol ngbaan nnyun, ki di u ti bil paacham aadiik ni.

³⁸ Jɔpa aatinj, ni Lida aatinj aa daa tɔb. Le Yesu aadidiliib bi bi Jɔpa aatinj ni na nɲun ke Piita bi Lida aatinj ni. Le bi tun bijab bilee, ke bi ti yin ni Piita, ke u pɔɔn ubaa ki dan mala.

³⁹ Le Piita fii dii bi. Waah ti fuu ni nima na, le bi di u buen paacham aadiik ngbaan ni. Le bikpopiib kuun nima, ki si Piita chee, ki wii, le ki mək u nɲibəkul nɲi Dokas nan nja tii bi, waah nan bi na.

⁴⁰ Le Piita jenn nyan bi məmək kidiik ngbaan ni, le ki gbaan utaanɲayil pu, ki mee Uwumbɔr, le ki lik linikpol ngbaan ki len ke, “Tabita, fii sil.” Le u likr unimbil. Waah kan Piita na, le u fii kal.

⁴¹ Le Piita chuu unjaal, ki ter u, u fii sil, le ki yin Uwumbɔr aanib ni bikpopiib ngbaan, ki di u mək bi, ke u fikr a.

⁴² Le binib bimək bi Jɔpa aatinj ni na nɲun tibɔr ngbaan. Nima pu na, binib pam nan gaa Tidindaan ki kii.

⁴³ Piita nan bi Jɔpa aatinj ni, ki yunn. U nan koo uja u bi yin u ke Simonn, aan u ye ugbanjab na do la.

10

Uninkpel Konelius aah yin Piita pu na

¹ Tɔ, uja ubaa nan bi Siisarea aatinj ni, bi nan yin u ke Konelius. U nan ye butɔb aajab nkub aaninkpel la. Bi yin butɔb aajab ngbaan ke “Itali aatinj aajab.”

² Konelius nan ye uninyaan la. U ni waachiln ni aanib məmək pak Uwumbɔr. U nan nani Juu yaab aagiim tinann sакpen, ki mee Uwumbɔr idaa məmək la.

³ Le kijook wɔb, tikur titaa aayoonn, u danj tidanj ki kan Uwumbɔr aatuun koo ni u chee ki nan bui ke, “Konelius.”

⁴ Waah kan Uwumbɔr aatuun ngbaan na, le u san ijawaan, ki baa u, “Maaninkpel, aa ban ba?”

Le Uwumbɔr aatuun ngbaan bui u, “Uwumbɔr nɲun saameen, ki nyi saah ter bigiim pu na, ki teer aa bɔr.

⁵ U ban ke aa cha bijab bibaa buen Jɔpa aatinj ni, ki ti yin ni uja ubaa, bi yin u ke Simonn Piita.

⁶ U koo ugbanjab ubaa aadichal ni, bi yin u ke Simonn. Waadichal bi nnyusakpem na aagbaan.”

⁷ Le Uwumbɔr aatuun ngbaan ki gir buen. Waah buen na, le Konelius yin waatutum ponn ni bilee, ni butɔb aaja u ye uninyaan ki bi u chee idaa məmək ki tun lituln tii u na.

⁸ Konelius nan tuk bi waah kan pu na məmək, le ki tun bi, ke bi buen Jɔpa aatinj ni.

⁹ Naah woln kitaak na, le bi bi nsan ni, ki peen Jɔpa aatinj ni. Nwiin kaasisik ni, le Piita jon kidiik paab* u ti mee Uwumbɔr.

¹⁰ Le nkon chuu u, le u ban u ji tijikaar. Baah bi mɔn bisaa ke bi tii u na,

* **10:9** : Bi yaa maa kidiik kan, baa di timoor pinn ki, kaa maa lidikokoln. Bi nan di idɔ paan puln tidir paab, le ki di titan por biin. Bi nan maa nɲibimbin le ki taa joi kidiik aapaacham.

11 le u darj tidarj ki kan kitaapaak chuu piir, ki kan tiwan nibaa sunn ni kitinj. Ni nan naahn likekeln ki pee. Le bi joo ikekefen inaa pu, ki sunn ni kitinj.

12 Ipeel, ni iwaa, ni tiwan nimək baar kitinj na, ni inyoon məmək aabəŋ nan bi likekeln ngbaan pu.

13 Le nneel len ke, “Piita, fii, ki ku ki ŋmə.”

14 Le Piita bui ke, “Ndindaan, aayii. Maa kee ŋman tiwan ni kə ke nee na.”

15 Le nneel ngbaan ki len ke, “Uwumbər yaa len ke aa ga ŋmaa ji tiwan ni na kan, aa taa bui ke ni kə.”

16 Le ni ŋa kina nfum mutaa. Le tiwan ngbaan gir buen paacham.

17 Le Piita dakl lik ke u bee lijnjiir aawan ngbaan aatataa. Ni nan ŋa u ilandak. N-yoonn ngbaan binib bi nyan ni Konelius do na baa binib, ki bee Simonn do, ki si mbisaməb chee,

18 le ki teen ke, “Simonn Piita bi do oo?”

19 Le Piita laa beenin bi kidiik paab, ki bi dak lijnjiir aawan ngbaan aatataa. Le Uwumbər Aafuur Nyaan bui u, “Lik, bijab bitaa fuu ni do, ki ban si. Min le tun ni bi.

20 Fii ki sunn ni, ki dii bi, ki taa joo beeni.”

21 Le Piita sunn ni kitinj, ki bui bijab ngbaan, “Min le ye unii u ni ban na. Ni chuun kinye?”

22 Le bi bui u, “Konelius, u ye butəb aajab nkub aaninkpel na le tun ni timi. U ye unibamənn u pak Uwumbər na. Juu yaab məmək pak u sakpen. Le Uwumbər aatuun mubaa tuk u ke u yin si, ke aa dan udo, u nan pel saah ga len pu na.”

23 Le Piita bui bi ke bi koo ni, le ki chann bi tichann. Le bi doon udo.

Naah woln kitaak na, le u gor ki dii bi. Le Yesu aanib bi nan bi Jəpa aatin ni na bibaa mu dii u.

24 Ki woln kitaak, le bi fuu Siisarea aatin ni. Le Konelius nan yin waamaal, ni ujtəib dan udo, ki nan ka kii Piita. Le Piita ti fuu ki koo bi chee.

25 Waah koo ni na, le Konelius dan nan gbaan unimbiin ni, ki doon u.

26 Le Piita fiin u, ki bui u, “Fii sil. M po ye unibən la.”

27 Piita nan beenin bi len u chee le ki ti koo kidiik ni, ki kan binib pam kuun nima chee.

28 Le Piita bui bi, “Ni nyi ke timi Juu yaab aakaal aa kii ke ti mann binib bi kaa ye Juu yaab na, kaa kii ke ti kpaan bi chee. Le Uwumbər mu mək mi ke m taa li dak ke unii ubaa kə.

29 Nima pu na, naah yin mi pu na, le m dan, kaa yii. Ni yin mi ba pu?”

30 Le Konelius bui u, “Daanab na, tikur titaa kijook wəb, kinakokoona, le m nan bi maadiik ni, ki bi mee Uwumbər. Maah bi mee Uwumbər na, le m kan uja u pee likekeln li wiin chain na si nnimbiin ni

31 ki bui ke, ‘Konelius, Uwumbər ŋun saameel, ki teer saah ter bigiim pu na.

32 U ban ke aa cha binib buen Jəpa aatin ni, bi ti yin ni uja u bi nima aan bi yin u ke Simonn Piita na, ke u koo ugbanjab ubaa do, bi yin u ke Simonn na. Waadichal bi nnyusakpem na aagbaan.’

33 Waah tuk mi kina na, libuul ngbaan ni le m tun binib bi ti yin si. Saah dan pu na, ni ŋan. Dandana wee, ti məmək bi do, Uwumbər aanimbiin ni. Ti ban ti ŋun tibər ti Tidindaan tuk si ke aa tuk timi na.”

Piita aah tuk Konelius mam Uwumbər aabər pu na

34 Le Piita bui bi, “M bee ke ni ye mbamən ke Uwumbər aa pak ubaa ki jer uken. U po pak ti məmək la.

³⁵ Njinibol mómæk ponn ni, unii yaa bi, ki pak Uwumbør ki tun lituln li njan na kan, u piir Uwumbør aasui.

³⁶ Ni nyi ke Uwumbør tuk Israel yaab tibónyaan. Tibónyaan tee le ye ke Uwumbør ga tii bi nsuudoon Yesu Kristo pu. Uma le ye ti mómæk Aadindaan.

³⁷ Jønn nan tuk binib ke bi yaa kpeln baabimbin kan, u ga maa bi nnyun ni. N-yoonn ngbaan aah jer na, le Yesu u ye Nasaref aatin aanii na piin ki bi tun waatuln Galilee aatim ni, ki bɔ dii Judea aatim mómæk ni.

³⁸ Ni nyi waabør. Uwumbør nan nyan u, ki di Waafuur Nyaan gbiin u ki tii u mpɔɔn, ki nan bi u chee. Uwumbør aah bi u chee na, le u buen nji pepel mómæk, ki tun lituln li njan na, ki cha binib bimæk nan bi kinimbørj aanaal ni na pɔɔk.

³⁹ Ti kan waah njan tiwan nimæk Jerusalem ni Juu yaab aatim mómæk ponn ni na. Le bi kpaa u ndɔpuinkoo pu, ki ku u.

⁴⁰ Iwiin itaa daal, le Uwumbør fikr u nkun ni, ki cha binib kan u.

⁴¹ Naa ye binib mómæk le kan u. Uwumbør nyan timi le ke ti kan u, ki li ye waaseeraadam. Waah fikr nkun ni na, ti ni u kpaan jin tijikaar, ki kpaan ki nyu nnyun.

⁴² U tuk timi ke ti buen nji pepel mómæk, ki ti tuk binib waabør, ki ji seeraa ke Uwumbør nyan u, u ti ji binifuub ni bitekpiib tibør.

⁴³ N-yaayoonn na, Uwumbør aabɔnabtiib mómæk nan len Yesu aabør, ke unii umæk gaa u ki kii na, Uwumbør ga di cha pinn u, uma Yesu aayimbil pu."

⁴⁴ Tɔ, Piita aah laa bi len kina na, le Uwumbør Aafuur Nyaan sunn ni ki nan gbiin binib bimæk njan waah len pu na.

⁴⁵ Yesu aanib bi nyan Jopa ki dii Piita na nan ye Juu yaab, le ni gar bi pam, ba pu? Uwumbør di Waafuur Nyaan tii binib bi kaa ye Juu yaab na mu,

⁴⁶ le bi njan bi len iliiin yayan ki nyunni Uwumbør.

⁴⁷ Tɔ, Piita bui ke, "Uwumbør di Waafuur Nyaan tii binib bimina, ke waah tii timi pu na. Ubaa ga nmaa len ke ti taa muin bi nnyun ni ii?"

⁴⁸ Waah len kina na, le u bui bi ke bi muin bi nnyun ni, Yesu Kristo aayimbil pu. Tɔ, Konelius mam nan ganj Piita ke u nja bi chee iwiin ilee.

11

Piita aah tuk Yesu aanib tibør ngbaan pu na

¹ Yesu aakpambalb ni Judea aatin aanib bi nan gaa Yesu ki kii na, nan njan ke binib bi kaa ye Juu yaab na mu gaa Uwumbør aabør.

² Le Juu yaab bibaa len ke binib bi kaa ye Juu yaab na yaa gaa Uwumbør aabør kan, ni njan ke bi gii njhakpan. Le Piita ki gir buen Jerusalem. Waah ti fuu nima na, le Juu yaab ngbaan kpak u kinikpakpak,

³ ke ba nja u mann binib bi kaa ye Juu yaab na, ki jin bi chee tijiir, Juu yaab aah kɔ pu na.

⁴ Le Piita njeer tibør mómæk aah piin ki ti saa pu na, ki tuk bi:

⁵ "M nan bi Jopa aatin ni, ki bi mee Uwumbør, le ni nja mi ke tidan pu na, le m kan tiwan nibaa nyan ni paacham. Ni naahn likekeln, ki pee. Le bi joo ikekefeen inaa pu, ki sunn ni kitinj m chee.

⁶ Le m lik ni mbaməm, ki kan tiwakor, ni ipeel, ni iwaa, ni tiwan nimæk baar kitinj na, ni inyoon, ni pu.

⁷ Le m njan nneel len ke, 'Piita, fii, ki ku ki njam.'

⁸ Le m len ke, 'Ndindaan, aayii. Maa kee njan tiwan ni kɔ ke nee na.'

⁹ Le nneel ngbaan ki len paacham ke, 'Uwumbør yaa len ke aa ga nmaa ji tiwan ni na kan, aa taa bui ke ni kɔ.'

10 Le ni ŋa kina nfum mutaa. Le tiwan ngbaan ki gir buen paacham.

11 Libuul ngbaan ni le bijab bitaa fuu ni maah bi lidichal li ni na aabisamɔb chee. Bi nan nyan ni Siisarea aatiŋ ni la. Konelius le tun ni bi, ke bi nan yin mi.

12 Le Uwumbɔr Aafuur Nyaan bui mi, ‘Dii bi, ki taa joo beeni.’ Le m dii bi. Le Yesu aanib biloob bimina mu dii mi, le ti buen Siisarea aatiŋ ni, ki ti fuu ki koo Konelius do.

13 Le Konelius tuk timi ke u nan kan Uwumbɔr aatuun si udo ki tuk u ke u cha binib buen Jɔpa aatiŋ ni, ki ti yin uja ubaa, bi yin u ke Simonn Piita,

14 u ga tuk u tibɔr ti ga cha u ni waachiln ponn ni aanib mɔmɔk ŋmar na.

15 Le m piin ki bi tuk bi Yesu aabɔr. Maah laa bi tuk bi na, le Uwumbɔr Aafuur Nyaan sunn ni bi pu, ke mu aah nan sunn ni ti pu njan pu na.

16 Le m teer ke Tidindaan nan tuk timi ke, ‘Jɔnn nan muin binib nnyun ni. Mma ga gbiin nimi Uwumbɔr Aafuur Nyaan.’

17 Tɔ, Uwumbɔr di Waafuur Nyaan tii timi bi gaa Tidindaan Yesu Kristo ki kii na, le ki tii binib bi kaa ye Juu yaab na mu, ke waah tii timi pu na. M mu ye ŋma ki ga ŋmaa yii Uwumbɔr?”

18 Juu yaab ngbaan aah ŋun Piita aah len pu na, le baa ki kpak u. Bi nan nyunj Uwumbɔr, le ki bui ke, “Kina pu na, Uwumbɔr cha binib bi kaa ye Juu yaab na mu kpeln baabimbin ki kan limɔfal.”

Binib aah gaa Yesu ki kii Antiok aatiŋ ni pu na

19 Tɔ, binib bi ku Stiifen na nan muk Yesu aanib ki ŋani bi falaa. Le bi yaa, ki buen ntim mɔmɔk ni, ki ti saa Fonisia aatiŋ ni, ni Saiprus aatiŋ ni, ni Antiok aatiŋ ni, ki joo Yesu aabɔr tuk Juu yaab baanja.

20 Le Yesu aanib bibaa, bi nyan ni Saiprus aatiŋ ni, ni Sairene aatiŋ ni na mu buen Antiok aatiŋ ni, ki ti tuk binib bi kaa ye Juu yaab na mu Tidindaan Yesu aabɔnyaan.

21 Tidindaan aapɔɔn nan bi bi chee, le binib pam gaa Tidindaan ki kii, ki kpeln baabimbin, ki dii waasan.

22 Yesu aanib bi nan bi Jerusalem na ŋun bi pu. Nima pu le bi tun Banabas ke u buen Antiok aatiŋ ni.

23-24 U nan ye unibamɔnn, ki gaa Yesu ki kii mbamɔm, ki gbii Uwumbɔr Aafuur Nyaan. Le u di ti fuu nima. Waah ti fuu nima, ki kan Uwumbɔr aah san binib ngbaan kinimbaak pu pu na, le ni ŋa u mpopiin. Le u sur bi mɔmɔk ke bi cha binimbil li man bi dii Tidindaan aasan mbamɔm. Le binib pam gaa Tidindaan ki kii ki kpee waanib pu.

25 Le Banabas buen Tاسus aatiŋ ni, u ti ban Sɔɔl,

26 le ki ti kan u, ki di u dan Antiok aatiŋ ni. Libimɔln le Banabas, ni Sɔɔl, ni Yesu aanib nan kuuni nima chee; le bi tuk binib pam Uwumbɔr aabɔr, Antiok aatiŋ ni, le bi naan Yesu aadidiliib liyimbil lee, ke Kristo Yaab.

27 N-yoonn ngbaan le Uwumbɔr aabɔnabtiib bibaa nyan ni Jerusalem, ki dan Antiok aatiŋ ni.

28 Bi yin ubaa ke Agabus. Le Uwumbɔr Aafuur Nyaan cha u len ke nkon sakpem ga lir dulnyaa wee ponn ni. Ubɔrkpaan Klɔdius aayoonn le mu nan lir.

29 Agabus aah len kina na, le Yesu aadidiliib len ke bi mɔmɔk ga tii ŋimombil, baah ga ŋmaa tii pu na, ki di tii Yesu aanib bi bi Judea aatiŋ ni na.

30 Le bi mɔmɔk tii kina. Le Banabas ni Sɔɔl di ŋimombil ngbaan buen Judea, ti di tii Yesu aanib aaninkpiib.

12

Ubər Herod aah ŋa Yesu aanib falaa pu na

1 N-yoonn ngbaan le Ubər Herod piin ki bi ŋani Yesu aanib bibaa falaa.

2 U cha binib di kijaak aajuk ku Jems u ye Jønn aakpel na.

3 Waah ŋa kina na, le ni piir Juu yaab aasui. Nima pu le u cha binib chuu Piita mu. Ni nan ye n-yoonn mu Juu yaab ji Lakr-jer aajim* ki ŋmō boroboro u kaa kpa nnyək na.

4 Baah chuu Piita na, le bi di u ŋa kiyondiik ni. Le butəb aajab kipiik ni biloob si kii u. Binaa yaa kiir ki ti saa tikur titaa kan, le binaa mu nan gaa. Ubər Herod nan len ke Lakr-jer aajim ngbaan yoonn yaa jer kan, u ga nyan Piita kiyondiik ni, ki di u siin Juu yaab aanimbiin ni, ki ji u tibər.

5 Piita aah laa bi kiyondiik ni na, le Yesu aanib mu nan bi mee Uwumbər linimaln, ki tii u.

Uwumbər aatuun aah nyan Piita kiyondiik ni pu na

6 Kinyeek ngbaan yaa woln kan, Ubər Herod ga nyan Piita ki ji u tibər. Le Piita dō geen bikikiirb bilee aakaasisik ni. Bi nan di tikululn buu uŋaal mamək ilee, ki di tibaa gbin dar ukikiir wee, ki di tiken gbin dar uken. Le bikikiirb biken si kii mbisaməb chee.

7 Kinyeek ngbaan, le Tidindaan aatuun dan ki nan sil u chee. Le nwiihn woln kidiik ponn ni. Le u gbaa finn Piita, ki bui u ke, “Fii sil mala mala.” Waah len kina na, le tikululn ngbaan chuu leer lir.

8 Le Tidindaan aatuun ngbaan bui u, “Di saagbapapaln buu aachan, ki di saanaatak tan.” Le Piita ŋa kina. Le u ki bui u, “Di saakekeln peen, ki dii mi.”

9 Le Piita dii u ki buen, ki dak ke ni ye tidan la. Waa dak ke ni sil ye ibamən.

10 Baah cha na, le bi jer ukikiir ubaa, ki ki foor, le ki ki jer uken, ki ti fuu tikur aajaalen u lek lipaal aabisaməb na. Le jaalen ngbaan piir ubaa pu. Le bi nyan, ki bō dii nsan mubaa. Libuul ngbaan ni le Tidindaan aatuun ngbaan buen, ki cha Piita.

11 Le Piita aanimbiil woln. Le u len ke, “M bee ke ni sil ŋa kina. Tidindaan tun ni waatuun ke u nan nyan mi Ubər Herod aanaal ni, ki nyan mi Juu yaab aah ban bi ŋa mi pu na ni.”

12 Tō, Piita nan bee waabər aah bi pu na, le ki buen Mari, u ye Jønn Mak aana na do. Kinipaak nan bi nima, ki bi mee Uwumbər.

13 Le Piita kpaar lipaal aajaalen. Le ututunn u ye upii aan bi yin u ke Roda na, dan nan lik udaan u kpaar jaalen ŋa,

14 le ki bee Piita aaneel. Le ni ŋa u mpopiin sakpen. Le u gir buen biken chee, kaa piir jaalen, ki ti tuk bi ke Piita si lipaal.

15 Le bi tuk u ke u waar la. Le u beenin len ke ni ye mbamən. Le bi bui u ke ni ga li ye Piita aawiin la.

16 Le Piita beenin si kpaar jaalen. Le bi piir jaalen, ki kan u. Baah kan u na, le ni gar bi sakpen.

17 Le Piita yoor uŋaal ki nyii bi pu, ke bi ŋmin, le ki tuk bi Tidindaan aah ŋa pu ki nyan u kiyondiik ni na, ki bui bi ke bi tuk Jems ni Yesu aanib biken. Piita aah len kina na, le u siir buen nibaa chee.

18 Kitaak aah woln na, le bikikiirb ngbaan aapobil yuk. Le bi baa təb budabu ŋa Piita na.

19 Le Ubər Herod bui bi ke bi ban u. Le bi ban u, kaa kan u. Le Herod yin bikikiirb ngbaan, ki nan baa bi tibər ngbaan, le ki len ke baabər bii, ki ku bi.

* 12:3 : Israel yaab nan ji Lakr-jer aajim ke bi teer buyoonn Uwumbər nan nyan bi tinaagbiir ni, Ijipt aatiŋ ni na. Lik Nnyam 12.1-27.

Tɔ, Herod nan nyan Judea aatinj ni, ki buen Siisarea aatinj ni, ki ti yunn nima siib.

Ubɔr Herod aah kpo pu na

²⁰ Herod nan gee liɲuul ki ɲa Taya aatinj aanib, ni Saidonn aatinj aanib pu. Le bi mɔmɔk kuun ki buen u chee. Bi nan puen buen uja ubaa chee la. Bi yin u ke Blastus, u ye Herod aatutum aaninkpel la. Le Taya aanib ni Saidonn aanib buen u chee bi ti jɔnn u kijɔtiik, le ki nin buen Ubɔr Herod chee, ki ti mee u ke u taa cha bi li kpa kijaak. Bi gaal baajikaar Ubɔr Herod aatinj ni la. Nima pu na, baa ban ke bi li kpa kijaak.

²¹ Le Herod siin nwiin mundaln bi ga kuun tɔb na. Liyaadaal le u di waabɔrkelon peen, ki kal waabɔrjal pu, le ki len bi chee tibɔr.

²² Waah len tibɔr pu na, le bi mɔmɔk tar ke, “Ni ye Uwumbɔr aaneel la, naa ye unibɔn.”

²³ Tɔ, libuul ngbaan ni le Tidindaan aatuun cha iween chuu u; ba pu? waa tii Uwumbɔr lisil. Le ɲikpaambil ɲman u, le u kpo.

²⁴ Tɔ, Uwumbɔr aabɔr nan moo mooni ɲipepel mɔmɔk. Le binib too kpae ki gaal i.

²⁵ Banabas ni Sɔɔl ma kan, baah nan di ɲimombil tii Yesu aanib aaninkpiib na, le bi di Jɔnn Mak nyan Jerusalem ni, ki labr buen Antiok aatinj ni.

13

Uwumbɔr Aafuur Nyaan aah nyan Banabas ni Sɔɔl pu na

¹ Yesu aanib bibaa nan bi Antiok aatinj ni. Bi ponn ni bibaa nan ye Uwumbɔr aabɔnabtiib, bibaa mu nan ye Yesu aabɔr aamɔmɔkb. Bi yin ubaa ke Banabas, ki yin uken ke Simeonn, ki ki yin u ke Unibɔmbɔn,* ki yin uken ke Lusius, u nan ye Sairene aatinj aanii na, ki yin uken ke Manaenn u Ubɔr Herod aate nan kpiin u na, ki yin uken ke Sɔɔl.

² Le bi mɔmɔk dooni Uwumbɔr ki lul bumɔb. Baah ɲani kina na, le Uwumbɔr Aafuur Nyaan tuk bi ke bi nya Banabas ni Sɔɔl bi ti tun waah siin bi lituln li na.

³ Le Yesu aanib lul bumɔb, ki mee Uwumbɔr, ki di birjaal paan bi pu, le ki cha bi buen.

Banabas ni Sɔɔl aah ɲa pu Saiprus aatinj ni na

⁴ Tɔ, Uwumbɔr Aafuur Nyaan aah tun Banabas ni Sɔɔl pu na, le bi buen, ki ti fuu kitinj kibaa ni, bi yin ki ke Selusia, le ki koo bunɔb ni, ki puur ki ti fuu lidikl pu, bi yin lidikl ngbaan ke Saiprus,

⁵ Le ki fuu kitinj ki bi lidikl ngbaan paab na, bi yin ki ke Salamis. Baah fuu nima na, le bi koo Juu yaab aameen aadir ni, ki tuk binib Uwumbɔr aabɔr. Jɔnn Mak mu nan dii bi, ki ter bi.

⁶ Le bi ki buen lidikl ngbaan aapepel liken wɔb, ki ti fuu kitinj kibaa ni, bi yin ki ke Pafos. Baah ti fuu nima na, le bi kan ubɔɔ ubaa, bi yin u ke Bariyesu. U nan ye Juu yaab aanii le ki ɲmann ke u ye Uwumbɔr aabɔnabr la.

⁷ Lidikl ngbaan aatim aaninkpel mu nan bi nima, bi yin u ke Sejius Pɔɔlus. U nan ye unii u kpa nlan na la. Ubɔɔ ngbaan aajo le nan bi na. Le uninkpel ngbaan yin Banabas ni Sɔɔl ke bi dan u chee, ki ban u ɲun Uwumbɔr aabɔr.

⁸ Ubɔɔ ngbaan aayimbil leler nan ye Elimas la. Elimas aatataa le ye ke ubɔɔ. Le u kpak Banabas ni Sɔɔl kinikpakpak, ki pɔɔni ubaa ke uninkpel ngbaan taa gaa Yesu ki kii.

* 13:1 : Baaliin ni, bi yin Unibombɔn ke Niger.

⁹ Le Uwumbør Aafuur Nyaan fir Sòol, u bi duln u ke Pòol na pu, le u lik Elimas mbamòm,

¹⁰ le ki bui u, “Sin u ye kinimbørn aajarəon na, aa ye litunyaan məmək aadin la, ki nmanni binib n-yoonn məmək, ki kpa mbiin sakpen, ki ban aa bii Tidindaan aasan mu tok na.

¹¹ Uwumbør ga daa aatafal, ki cha aa jòb, kaan ki li waa, ki ti saa n-yoonn mu Uwumbør gee na.”

Libuul ngbaan ni le likpakpal bəmbəln biin unimbil pu, le u jòb, ki chuun mann gonni ki ban unii u ga chuu unjaal ki dar u na.

¹² Uninkpel ngbaan aah kan kina, ki bae Tidindaan aah bi pu na, le ni gar u pam. Le u gaa Yesu ki kii.

Pòol aah moon Uwumbør aabər Antiok aatin ni pu na

¹³ Pòol mam nan nyan Pafos aatin ni, le ki koo bujəb ni, ki ti puur, ki ti fuu kitin kibaa ni, bi yin ki ke Pega, ki bi Pamfilia aapepel ni la. Baah ti fuu nima na, le Jənn Mak gir buen Jerusalem ki cha bi.

¹⁴ Le bi nyan Pega aatin ni, ki buen ti fuu Antiok aatin ki bi Pisidia aapepel ni na. Juu yaab aakpaakool daal, le bi koo kal mmeen aadiik ni.

¹⁵ Le unii ubaa karn Uwumbør Aagbanj ponn ni. U karn Moses ni Uwumbør aabənabtiib aah nan nnee pu na. Waah karn doo na, le mmeen aadiik aaninkpiib tun unii bi chee, ke u ti tuk bi ke bi yaa ban bi tuk binib tibər ti ga pək bitaakpab na kan, bi tuk bi.

¹⁶ Le Pòol fii sil ki yoor unjaal ki len ke, “Israel yaab, ni nimi bi kaa ye Israel yaab ki pak Uwumbør na, li pel man:

¹⁷ Timi Israel yaab Aawumbør nan nyan tiyaajatiib. Bi nan ye bicham le Ijpt aatin ni. Baah bi nima na, le Uwumbør ter bi, ki cha bi pər. Le Uwumbør nyan bi Ijpt aatin ni, ki mək Ijpt aatin aaniib waapəon sakpiin.

¹⁸ Njibin imonko ilee le Uwumbør kpiin tiyaajatiib timoor ni,

¹⁹ le ki nin jenn nyan njibol njilole Kanaann aatin ni, ki di kitin ngbaan yakr ke lifaal na tii bi. Buyoonn bi nan koo Ijpt aatin ni na, ki ti saa bundaln bi nan gaa Kanaann aatin na, nan ye njibin ikui inaa ni piijmu la.

²⁰ “N-yoonn ngbaan le u tii bi bibəjirb, bi li joo bi, ki ti saa waabənabr Samuel aayoonn.

²¹ N-yoonn ngbaan le bi len ke bi ban ubər, u li joo bi. Baah len kina na, le Uwumbør nyan Sòol, u nan ye Kis aajarəon na, u li ye baabər. U nan ye Benjamin aaniibol ponn ni aanii, ki nan joo bi njibin imonko ilee la.

²² Nee aapuwb le Uwumbør nyan u bi chee, ki di David nja baabər, ki len ke, ‘David u ye Jese aajarəon na bi maah gee pu na. U ga li nani maah gee pu na məmək.’

²³ Tə, Uwumbør nan puu tipuur ke u ga tun unii Israel yaab chee, ke u gaa bi lii. Yesu le u tun ni u bi chee, ke u gaa bi lii. Uma le ye Ubər David aayaabil ubaa.

²⁴ Jənn u nan muini binib nnyun ni na nan loln nsan ki fuu ni, le Yesu nin paan ni. Yesu aah kaa nan kee piin waatun na, le Jənn tuk Israel yaab ke bi yaa kpeln baabimbin kan, u ga muin bi nnyun ni.

²⁵ Jənn aah kaa nan kee tun waatun doo na, le u baa bi, ‘Ni dak ke m ye nma? Maa ye Kristo u ga gaa binib lii na. Uma le paan ni mpuwb. Maa njeer m chuu gbiln waanaatak aarjmin.’ ”

²⁶ Tə, Pòol nan ki bui bi, “Nnaabitiib, Abraham aayaabitiib, ni binib bi kaa ye Juu yaab ki pak Uwumbør na, timi chee le Uwumbør nan tun ni tibənyaan ke u ga gaa timi lii.

²⁷ Jənn bi bi Jerusalem ni na, ni baaninkpiib aa nyi ke Yesu le ga gaa bi lii. Likpaakool məmək daal, bi karni Uwumbør Aagbanj ponn ni, Uwumbør

aabɔnabtiib aah nan len pu na, kaa bee naatataa. Le bi jin Yesu tibɔr ki len ke waabɔr bii. Uwumbɔr aabɔnabtiib nan len ke bi ga ŋa kina.

²⁸ Juu yaab nan mee Pailat nshan ke bi ku Yesu. Bi mu aa kan waataani ki ga ŋmaa len ke u ŋeer bi ku u.

²⁹ Ni ŋmee Uwumbɔr Aagbanj ponn ni baah ga nan ŋa Yesu pu ki ku u na. Le bi nan ŋani naah ŋmee pu na mɔmɔk, le ki nyan u ndɔpuinkoo pu, ki di u sub kitakpaluŋ ni.

³⁰ Le Uwumbɔr fikr u nkun ni.

³¹ Le u di ubaa mɔk binib bi nan dii u Galilee ki nan saa Jerusalem na. Le bi kan u iwiin pam. Dandana wee, bima le ye waaseeraadam, ki tuk Juu yaab waabɔr.

³²⁻³³ Timi le joo ni tibɔnyaan ngbaan nan tuk nimi. Uwumbɔr nan puu tipuur tii tiyaaajatiib. Timi le ye tiyaaajatiib aayaabitiib. Waah puu tipuur tii tiyaaajatiib na, u gbiin tipuur ngbaan dandana wee tii timi, ki fikr Yesu nkun ni. Uwumbɔr aalahn aagbanj ponn ni, ŋiyil ŋilee, le Uwumbɔr len Yesu chee ke,

‘Sin le ye Maabo, din wee le m ma si.’[†]

³⁴⁻³⁵ Tɔ, Uwumbɔr ki bui ke:

‘M ga sil ŋa tinyoor ti bi chain na ŋa ni pu,
ke maah puu tipuur tii Ubɔr David pu na.’[‡]
Uwumbɔr ki len kigbanj kibaa ponn ni:

‘Maan cha maabo u ye chain na aawon bur.’ [§]

Tɔ, Pɔɔl nan ki len ke, “Uwumbɔr aah len pu na, naatataa le ye ke u fikr Yesu nkun ni. Waan ki kpo. Waawon aan bur.

³⁶ Ubɔr David aah nan bi na, u nan tun Uwumbɔr aatuln, le ki ti kpo. Le bi sub u uyaajatiib chee, le u bur.

³⁷ Yesu u Uwumbɔr fikr u nkun ni na, uma aawon aa bur.

³⁸⁻³⁹ Tijɔtiib, ti tuk nimi ke Uwumbɔr ga di cha nimi aatunwanbir pinn nimi Yesu pu. Binib bimɔk gaa Yesu ki kii na, Uwumbɔr ga di cha pinn bi, ki nyan bi baatunwanbir ni. Moses aakaal aa ŋmaa di cha pinn binib, kaa ŋmaa nyan bi baatunwanbir ni. Ti ban ke ni li nyi tibɔr timina mbamɔm.

⁴⁰⁻⁴¹ Uwumbɔr aabɔnabtiib nan len ke Uwumbɔr len ke:

‘Mbɔnyundam, lik, m bi tun lituln libaa nimi aayoonn.

Unii yaa tuk nimi ke m tun lituln limina kan,

naan tii naadii la.

Cha ni gar nimi man, aan ki bee yɔli.’ ^{**}

Tɔ, Pɔɔl nan ki tuk bi, “Ni li nyi aan Uwumbɔr aabɔnabtiib aah len pu na, ni taa ŋa nimi.”

⁴² Pɔɔl aah len doo na, le u ni Banabas nyan ni mmeen aadiik ni. Baah nyan ni na, le binib bui bi ke likpaakool li choo na daal bi ki gir ni, ki nan ki tuk bi tibɔr ngbaan.

⁴³ Binib mɔmɔk aah nyan mmeen aadiik ni na, le Juu yaab, ni binib bi nan kpeln ki dii Juu yaab aasan na pam nan dii Pɔɔl ni Banabas. Le Pɔɔl ni Banabas len bi chee ki tuk bi ke Uwumbɔr aah san bi kinimbaak pu na, bi li beenin dii waasan.

⁴⁴ Tɔ, likpaakool li paan ni na daal, le binib bimɔk bi kitinj ngbaan ni na nan kuun ni bi nan ŋun Tidindaan aabɔr. Ubaabaa baanja le nan gur linampal.

⁴⁵ Juu yaab aah kan kinipaak ngbaan kuun kina na, le bi kpa lipiipoln sakpen, ki kpak Pɔɔl kinikpakpak, ki seei u.

[†] 13:32-33 : Lik Ilahn 2.7.   [‡] 13:34-35 : Lik Aisaya 55.3.   [§] 13:34-35 : Lik Ilahn 16.10.   ^{*} 13:40-41 : Lik Habakuk 1.5.

46 Le Pɔɔl ni Banabas kpa lipobil ki bui Juu yaab ngbaan, “Ni njan ke ti puen tuk nimi Uwumbɔr aabɔr. Le ni yii, kaa kii, kaa dak ke ni neer ni kan limɔfal li kaa kpa ndoon na. Kina pu na, ti ga di cha nimi, ki tuk binib bi kaa ye Juu yaab na Uwumbɔr aabɔr.

47 Uwumbɔr tuk timi waagban ponn ni ke ti nja kina. U nan len ke, ‘M nyan si la, ke aa woln binib bi kaa ye Juu yaab na aanimbil, ki tii dulnyaa wee ni aanib mɔmɔk nsan ke bi njar.’”†

48 Tɔ, binib bi kaa ye Juu yaab na aah njan baah len pu na, le bi kpa mpopiin sakpen, le ki bui ke Uwumbɔr aabɔr njan sakpen a. Le binib bi Uwumbɔr nyan bi ke bi kan limɔfal li kaa kpa ndoon na gaa Yesu ki kii.

49 Le Uwumbɔr aabɔr moon itingbaan mɔmɔk ni.

50 Le bipiib bi kpa mpɔɔn ki pak Uwumbɔr na bi kitiŋ ngbaan ponn ni. Kitiŋ ngbaan aaninkpiib mu nan bi. Le Juu yaab nja, ki cha bi nja tijar Pɔɔl ni Banabas pu, ki nja bi falaa, ki nyan bi baatiŋ ni.

51 Le Pɔɔl ni Banabas kpaar bitaa aatatan lii nima, ni ye nsurm le ki tii bi, ki nyan ni nima, ki buen kitiŋ kibaa ni, bi yin ki ke Ikonium.

52 Le Uwumbɔr Aafuur Nyaan gbiin binib bi gaa Yesu ki kii Antiok aatiŋ ni na. Le bi nan kpa mpopiin pam.

14

Pɔɔl mam aah buen Ikonium aatiŋ ni pu na

1 Pɔɔl ni Banabas nan ti fuu Ikonium aatiŋ ni, ki koo mmeen aadiik ni, ki kpa mpɔɔn ki tuk binib Uwumbɔr aabɔr. Nima pu na, binib pam nan gaa Yesu ki kii, bi ye Juu yaab, ni bi kaa ye Juu yaab na mu.

2 Le Juu yaab bibaa yii Uwumbɔr aabɔr, ki bii Yesu aanib, ki cha binib bi kaa ye Juu yaab na bibaa gee liŋuul bi pu.

3 Le Pɔɔl ni Banabas nan bi nima ki yunn, ki nan kpa lipobil ki tuk binib Tidindaan aabɔr, ke u gee bi. Le Tidindaan cha bi tun lijinjiir aatun, ki mɔk ke baah len pu na, ti gbii.

4 Le kitiŋ ngbaan aanib aa kpa kimɔbaan. Bibaa nan si Juu yaab aapuwɔb, biken mu si Yesu aakpambalb aapuwɔb.

5 Le Juu yaab ni baaninkpiib, ni binib bi kaa ye Juu yaab na bibaa kpokl ke bi ga nja Yesu aakpambalb bakaa ki mae bi njarakpal.

6 Le Yesu aakpambalb njan baah ban bi nja bi pu na, ki san njar, ki buen Listra aatiŋ ni, ni Debe aatiŋ ni, ni itingbaan i bi nima na. Listra aatiŋ, ni Debe aatiŋ mɔmɔk bi Likonia aapepel ni la.

7 Le bi tuk nima chee aanib tibɔnyaan ngbaan.

Baah mae Pɔɔl njarakpal Listra aatiŋ ni pu na

8 Uja ubaa nan bi Listra aatiŋ ni, le utaafer faan. Una aah nan ma u na, u nan ye uwɔb la. Waa nan chuun.

9 U nan ka pel Pɔɔl aah len pu na, le Pɔɔl bee ke u gaa Yesu ki kii, nima le u ga nja tii u laafee. Le Pɔɔl lik u sulm,

10 ki len mpɔɔn pu, “Fii sil aataa pu.” Le uja ngbaan fii yuk sil, le ki chuun gonni.

11 Le kinipaak ngbaan kan Pɔɔl aah nja pu na. Le bi teen Likonia aatiŋ aanib aaliin ponn ni, “Niwaa le kpaln binib ki dan ti chee do.”

12 Le bi yin Banabas ke Seus.* Pɔɔl nan len tibɔr jer Banabas. Nima pu le bi yin u ke Hemes.†

† 13:47 : Lik Aisaya 49.6. * 14:12 : Seus nan ye liwaal sakpeln libaa la. † 14:12 : Hemes nan ye liwaal li bi bui ke li len tibɔr sakpen na la.

¹³ Liwaal Seus aadichal nan bi kitij ngbaan aagoln aabisaməb chee la. Le unii u toor kitork tii liwaal ngbaan na joo ni inaaja ni nsupuun ki di dan kitij ngbaan aagoln aabisaməb chee. U ni kinipaak ngbaan nan ban ke bi toor kitork tii Uwumbər aakpambalb Banabas ni Pəol la.

¹⁴ Le Banabas ni Pəol n̄un baah ban bi n̄a pu na. Baah n̄un kina na, le bi chuu kar baabəkur, le ki san koo kinipaak ngbaan aakaasisik ni, ki tar ke,

¹⁵ “Njət̄iib, ba pu ni n̄ani kina? Ti po ye binibəm ke naah ye pu na la. Ti dan ti nan tuk nimi tibənyaan la. Di cha man, ki taa ki dii n̄iwaa man. N̄i ye fam la. Ni li dii Uwumbər u fu na. Uma le nan naan paacham ni kitij, ni nnyusakpem, ni tiwan məmək.

¹⁶ N-yaayoonn na, u nan cha n̄inibol məmək n̄ani baah gee pu na.

¹⁷ N-yoonn məmək u mu n̄ani nimi t̄n̄ann, ki tii nimi utaal, ki cha t̄ijikaar n̄ani, ki k̄piini nimi, ki cha ni k̄pa mpopiin, u mək nimi ke u bi.”

¹⁸ Le Pəol ni Banabas len kina ki pəoni bibaa ke bi taa cha kinipaak ngbaan toor kitork ngbaan tii bi, le baa ki toor ki tii bi.

¹⁹ Le Juu yaab bibaa nyan ni Antiok aatij ni, ni Ikonium aatij ni, ki dan Listra aatij ni, bi nan bii Pəol ni Banabas ki cha binib gee liŋuul bi pu. Le bi mae Pəol n̄itakpal, ki dar fuul u nyan kitij ni, ki ti di bil, ki dak ke u kpo, le ki siir cha u.

²⁰ Le Yesu aadidiliib dan nan sil gob u. Baah sil gob u na, le u fii sil, ki labr buen kitij ngbaan ni.

Pəol mam aah labr buen Antiok aatij ni pu na

Kitaak aah woln na, le Pəol ni Banabas siir buen Debe aatij ni,

²¹ ki ti tuk nima chee aanib tibənyaan ngbaan. Le binib pam gaa ti, ki dii Yesu aasan. Le Pəol ni Banabas nyan nima ki ki labr buen Listra aatij ni, ni Ikonium aatij ni, ni Antiok aatij ki bi Pisidia aapepel ni na.

²² Baah dii nt̄im ngbaan ni na, le bi pək Yesu aanib aataakpab, ki toor tuk bi Uwumbər aabər, le ki tuk bi ke bi sil Yesu aachan ni, ke binib yaa ban bi koo Uwumbər aanaan ni kan, bi ga ji falaa sakpen le ki nin koo ni.

²³ Ntim məmək ni, bi nan leer Yesu aanib ponn ni bininkpiib ke bi li joo bi, le ki lul buməb, ki mee Uwumbər tii bi. Baah gaa Tidindaan ki kii na, le bi di bi n̄a uŋaal ponn ni, ke u li lik bi.

²⁴ Le bi bə dii Pisidia aatim ponn ni, ki ti ki fuu Pamfilia aapepel ni,

²⁵ le ki ti fuu Pega aatij ni, ki tuk binib Yesu aabər, le ki buen Atalia aatij ni.

²⁶ Baah ti fuu nima na, le bi koo bunəb ni, ki puur nnyusakpem ki gir buen Antiok aatij ni, kitij ki bi nan nyan ni ki ni na. Baah nan ban bi nyan kitij ngbaan ponn ni na, Yesu aanib nan mee Uwumbər tii bi, ki di bi n̄a uŋaal ni, ke u ter bi waatuln ponn ni. Baah ti tun lituln ngbaan doo na, le bi ki gir ni nima.

²⁷ Baah fuu ni na, le bi yin Yesu aanib ke bi kuun ni, le ki tuk bi tiwan nimək Uwumbər cha bi n̄a na, ki tuk bi waah n̄a pu ki tii binib bi kaa ye Juu yaab na n̄an ke bi gaa Yesu ki kii na.

²⁸ Pəol ni Banabas nan ti bi nima, Yesu aadidiliib chee, ki yunn.

15

Baah kuun Jerusalem ponn ni pu na

¹ Tə, bijab bibaa nan nyan ni Judea aatij ni, ki dan Antiok aatij ni, le ki nan tuk Yesu aanib ke bi yaa kaa gii n̄ichakpan, Moses aakaal aah mək pu na kan, baan n̄mar.

² Le bijab ngbaan kpak Banabas ni Pɔɔl kinikpakpak sakpen tibɔr ngbaan pu. Nima pu na, bi mɔmɔk nan kii ke bi ga tun Pɔɔl ni Banabas ni binib bibaa aan bi buen Jerusalem, ki ti baa Yesu aakpambalb ni Yesu aanib aaninkpiib bi bi nima na, ki lik.

³ Yesu aanib nan ter bi, le bi gor ki buen. Baah cha na, le bi bɔ dii Fonisia aatim ni, ni Samaria aatim ni, ke bi ti mann Yesu aanib, ki tuk bi ke binib bi kaa ye Juu yaab na mu gaa Yesu ki kii. Le ni tii bi mɔmɔk mpopiin sakpen.

⁴ Le Pɔɔl ni Banabas ti fuu Jerusalem. Baah ti fuu nima na, le Yesu aanib ni baaninkpiib ni Yesu aakpambalb doon bi ni mpopiin. Le Pɔɔl ni Banabas tuk bi tiwan nimɔk Uwumbɔr cha bi ŋa na, ki tuk bi waah ter bi pu na.

⁵ Le Farisii yaab bibaa, bi dii Yesu na, fii sil, le ki len ke binib bi kaa ye Juu yaab na yaa dii Yesu kan, ni ŋan ke bi gii ŋichakpan, ki kii Moses aakaal.

⁶ Le Yesu aakpambalb ni Yesu aanib aaninkpiib kuun tɔb chee, ke bi kpokl tibɔr ngbaan.

⁷ Baah kpokl ki ti yunn na, le Piita fii sil ki bui ke, “Nnaabitiib, ni nyi ke n-yoonn mu jer na Uwumbɔr nan lee mi ni ponn ni, ke m buen binib bi kaa ye Juu yaab na chee, ki ti tuk bi tibɔnyaan ngbaan, aan bi ŋun ki gaa Yesu ki kii.

⁸ Uwumbɔr u nyi binib mɔmɔk aasui ni aah bi pu na nan di Waafuur Nyaan tii binib bi kaa ye Juu yaab na, ke waah tii timi pu na.

⁹ Waah ŋa kina na, u mɔk ke u pak binib bi kaa ye Juu yaab na mu. Waa yakr timi. U po dak ke binib mɔmɔk ye tiwanbaan la. Baah gaa u ki kii na, le u finn bisui ni titunwanbir.

¹⁰ Nima pu na, ba pu ni muk bi, ki tɔŋni Uwumbɔr? Timi ni tiyaajatiib aah nan ban ti dii Moses aakaal na, ni nan pɔɔ ti chee. Taa ŋmaa dii. Ni bi ke lituln li nyuun na la. Ba pu ni ban ke Yesu aadidiliib ngbaan dii kina?

¹¹ Binib bi kaa ye Juu yaab na yaa gaa Tidindaan Yesu ki kii kan, waanim-baasaln pu le u ga gaa bi lii. Kina le u ga gaa ti mu lii.”

¹² Piita aah len kina na, le bi mɔmɔk ŋmin, ki pel Banabas ni Pɔɔl aah len pu na. Le bi tuk bi Uwumbɔr aah ŋa pu ki cha bi tun lijinjiir aatun binib bi kaa ye Juu yaab na aakaasisik ni na.

¹³ Banabas ni Pɔɔl aah len ti doo na, le Jems bui ke, “Nnaabitiib, li pel man.

¹⁴ Dandana wee, Simonn Piita tuk timi Uwumbɔr aah ŋa pu ŋjan na, ki mɔk ke utafal bi binib bi kaa ye Juu yaab na ni, ki lee bi ponn ni binib bibaa, ke bi li ye waanib.

¹⁵ Uwumbɔr aabɔnabtiib nan len ke u ga ŋa kina. Ni ŋmee Uwumbɔr Aagban ponn ni ke

¹⁶ ‘Uwumbɔr len ke: Ubɔr David aanaan aah lir na,

m ga gir ni aan ki nan fiin waanaan ngbaan.

M ga ŋa mu nnaanpɔm, ki cha mu sil mbamɔm.

¹⁷ Nima pu na, binib bi gur na ga li ban min Uwumbɔr.

Ŋinibol ŋimɔk ye maanib na ga li ban mi.

¹⁸ Uwumbɔr le len kina.

N-yaayoonn na ki joo cha,

u nan tuk binib tibɔr timina.’ ”*

¹⁹ Jems nan ki bui ke, “M dak ke ti taa ki muk binib bi kaa ye Juu yaab ki kpeln baabimbin ki dii Uwumbɔr aasan na.

²⁰ Cha ti ŋmee kigban tii bi, ki tuk bi ke bi taa ki ŋmɔ kitorok aanann, ki taa ki gɔr kidagook, ki taa ki ŋmɔ tiwan ni bi tab ku ni na, ki taa ki ŋmɔ nsin.

* 15:18 : Lik Amos 9.11-12.

²¹ Tiyaajatiib yoonn ki di nan saa din, bi tuk binib Moses aakaal ntim mómək ponn ni. Likpaakool daal mómək bi po karni Moses aakaal mmeen aadir ni.”

Baah ηmee kigban ngbaan pu na

²² Jems aah len ti doo na, le Yesu aakpambalb, ni Yesu aanib mómək, ni baaninkpiib kpokl ke bi ga nya bi ponn ni bijab bibaa, ki di kpee Pɔɔl ni Banabas pu, ki tun bi Antiok aatin ni, bi ti di kigban ngbaan tii bi. Le bi nyan bijab bilee. Bi yin ubaa ke Judas Basabas, ki yin uken ke Sailas. Bijab bilee ngbaan nan ye biyidam le Yesu aanib ponn ni.

²³ Le bi ηmee kigban ki di tun bi, bi di buen ti tii binib bi kaa ye Juu yaab na. Bi ηmee ke:

“Tinaabitiib bi kaa ye Juu yaab ki bi Antiok aatin ni, ni Siria aatin ni, ni Silisia aatin ni na, ti dooni nimi. Timi Yesu aakpambalb, ni Yesu aanib aaninkpiib dooni nimi.

²⁴ Ti ηun ke bijab bibaa nyan ti ponn ni, ki dan ni chee, ki ti tuk nimi tibər ti muk nimi ki ηa nimi ilandak na. Taa nan tuk bi ke bi tuk nimi kina.

²⁵ Nima pu na, ti kuun tɔb ki kpaan kimɔbaan, ki nyan ti ponn ni bijab bilee, ke ti tun ni bi ni chee. Bi ni tijotiib Banabas ni Pɔɔl, bi ti gee bi na, le ti ga tun ni bi ni chee.

²⁶ Banabas ni Pɔɔl nan di baamɔfal paan talmaa Tidindaan Yesu Kristo pu.

²⁷ Bijab bi ti nyan bi na le ye Judas ni Sailas. Bi mu ga tuk nimi tibər ngbaan aah ηmee pu na.

²⁸ Ti ni Uwumbɔr Aafuur Nyaan kpaan kimɔbaan, kaa ban ti di nkaal mu pɔɔ na kpee nimi.

²⁹ Ni ηan ke ni taa ki ηmɔ kitork aanann, ki taa ki ηmɔ nsin, ki taa ki ηmɔ tiwan ni bi tab ku ni na, ki taa ki gɔr kidagook. Ni yaa kii kina kan, nima le ηan. Uwumbɔr ter nimi.”

³⁰ Le bi di kigban ngbaan tii Banabas mam, ke bi di buen Antiok aatin ni. Baah ti fuu nima na, bi nan kuun ni Yesu aanib mómək, ki di kigban ngbaan tii bi.

³¹ Baah karn kigban ngbaan ponn ni na, le ni ηa bi mpopiin. Ni nan ye tibər ti pɔɔk bitaakpab na la.

³² Le Judas ni Sailas, bi ye Uwumbɔr aabɔnabtiib na, tuk bi Uwumbɔr aabɔr pam ki pɔɔk bitaakpab, ki ter bi, bi li dii mbamɔm.

³³ Bi nan yunn nima siib. Baah nan yunn nima siib na, le bi chɔi bi, ki gir buen Yesu aakpambalb chee. [

³⁴ Sailas ma nan gaar Antiok aatin ni.]

³⁵ Pɔɔl ni Banabas nan ti bi Antiok aatin ni, ni yunn siib. Le bi ni binib pam tuk binib Tidindaan aabɔnyaan, ki mək bi baah ga dii u mbamɔm pu na.

Pɔɔl ni Banabas aah yacr tɔb chee pu na

³⁶ Naah yunn siib na, le Pɔɔl bui Banabas, “Cha ti gir buen taah nan tuk binib Tidindaan aabɔr ntim mu mómək ni na, ki ti mann Yesu aanib ki lik ke bi joo Yesu aabɔr kinye?”

³⁷ Le Banabas ban ke Jɔnn Mak dii bi.

³⁸ Le Pɔɔl aa kii; ba pu? baah nan bi Pamfilia aatin ni na, Jɔnn Mak nan labr kun ki cha bi, kaa ki ter bi lituln na ponn ni. Nima pu na, Pɔɔl aa nan kii ke u ki dii bi.

³⁹ Le Pɔɔl ni Banabas kpak kinikpakpak ki yacr tɔb chee, kaa ki dii tɔb. Le Banabas ni Jɔnn Mak koo buηɔb ni, ki buen lidikl libaa pu, bi yin li ke Sairpus.

⁴⁰ Le Pɔɔl nyan Sailas ke u dii u. Le Yesu aanib mee Uwumbɔr tii bi, ki di bi ɲa Uwumbɔr aarɲaal ni, u ter bi. Le bi buen,

⁴¹ ki bɔ dii Siria aatim ni, ni Silisia aatim ni, ki pɔɔk Yesu aanib aataakpab, ki toor tuk bi Uwumbɔr aaliin.

16

Timoti aah dii Pɔɔl ni Sailas pu na

¹ Pɔɔl mam nan ti fuu Debe aatiɲ ni, ni Listra aatiɲ ni. Le Yesu aadidiir ubaa nan bi nima. Bi yin u ke Timoti. Una nan ye Juu yaab aabo la, ki mu gaa Yesu ki kii. Ute nan ye Griik aanii la.

² Yesu aanib bimɔk bi Listra aatiɲ ni, ni Ikonium aatiɲ ni na mɔmɔk nan pak Timoti.

³ Le Pɔɔl ban ke Timoti li dii u. Juu yaab bimɔk bi nima na nan nyi ke Timoti aate ye Griik aanii la. Nima pu na, Pɔɔl nan gii Timoti aachakpaln ke Juu yaab aah geei pu na, le ki cha u dii bi.

⁴ Le bi bɔ dii ntim ngbaan ponn ni, ki mann Yesu aanib. Pɔɔl mam aah nan bi Jerusalem ni na, le Yesu aakpambalb, ni Yesu aanib aaninkpiib bi nan bi nima na nan kpokl, binib bi kaa ye Juu yaab ki dii Yesu na aah ga ɲa pu na. Le Pɔɔl tuk bi baah nan kpokl ki len pu na, ke bi kii kina.

⁵ Nima pu na, Yesu aanib aataakpab nan pɔɔk waasan ni. Idaa mɔmɔk le binib bikɛn mu gaal u ki kii, ki kpaɛ waanib pu.

Pɔɔl aah daɲ tidaɲ Troas aatiɲ ni pu na

⁶ Uwumbɔr Aafuur Nyaan aa nan kii ke Pɔɔl mam buen Asia aatiɲ ni ki ti tuk binib Yesu aabɔr. Le bi bɔ dii Frijia aatim ni, ni Galasia aatim ni,

⁷ ki ti fuu Misia aatiɲ mɔk, ki ban bi buen Bitinia aatim ni. Le Yesu Aafuur Nyaan aa kii.

⁸ Le bi bɔ dii Misia aatim ni, ki ti fuu Troas aatiɲ ni.

⁹ Kinyeek ngbaan le Pɔɔl daɲ tidaɲ ki kan Masedonia aatiɲ aanii ubaa si u chee ki garɲi u ke u dan Masedonia aatim ni ki nan ter bi.

¹⁰ Pɔɔl aah daɲ tidaɲ ngbaan kina na, le min Luk ni Pɔɔl mam gor ke ti buen Masedonia aatim ni. Ti nan bee ke Uwumbɔr le yin timi ke ti buen ki ti tuk kitin ngbaan aanib tibɔnyaan na.

Upii Lidia aah gaa Yesu ki kii pu na

¹¹ Ti nan koo buɲɔb, Troas aatiɲ ni, ki puur nnyusakpem na ki ti jer lidikl libaa, bi yin li ke Samotres. Naah woln kitaak na, le ti fuu Neapolis aatiɲ ni.

¹² Le ti nyan buɲɔb ni, ki chuun kitin ki ti fuu Filipi aatiɲ ni. Ki ye Masedonia aatiɲ kibaa, ki ye kitisakpeɲ. Rom yaab nan bi nima, ki joo kitin ngbaan. Ti nan bi kitin ngbaan ponn ni, ki pii iwiin ilee.

¹³ Juu yaab aakpaakool daal, le ti nyan kitin ngbaan ponn ni, ki buen limɔɔl aagbaan. Ti nan dak ke likpaakool daal mɔmɔk Juu yaab kuuni nima ke bi mee Uwumbɔr. Le ti kan bipiib kuun nima. Le ti kal ki tuk bi Uwumbɔr aaliin.

¹⁴ Upii ubaa nan bi nima ki ɲun taah len pu na. Bi nan yin u ke Lidia. U nan ye Tiataira aatiɲ aapii la, ki chuun kooh ɲitanyaana aakeken ɲi kpa kidaak na. U nan ye upii u pak Uwumbɔr na la. Le Tidindaan piir usui ke u pel mbamɔm, ki gaa Pɔɔl aah len pu na.

¹⁵ Le bi muin u ni waachiln ni aanib nnyun ni. Le u tuk timi, “Ni yaa dak ke m sil gaa Tidindaan ki kii kan, ni dan nan mann mi, ki li bi ndo.” Le u gan timi, le ti buen.

Baah di Pɔɔl mam ɲa kiyondiik ni pu na

16 Ti nan ki buen baah mee Uwumbor nin chee na. Taah cha na, le usapoon ubaa ton timi nshan ni. U nan ye unaagbiibo la. Bininkpiib nan dii u, ki cha u tuk binib tiwan ni choo ki ga nan na aabor. Waah nani kina na, le u kan njimobil pam ki ti undatiib.

17 Le u paan ni ti ni Poul aapuwob, ki tar ke, "Bijab bimina le ye Uwumbor u kaa kpa neen aato na aanaagbiib. Bi tuk nimi naah ga na pu ki nmar na."

18 Usapoon ngbaan nan nani kina iwiin momok. Waah nani kina na, le Poul gee linuul, ki fenn lik u, ki tuk bininkpiib bi dii u na, "M tuk nimi Yesu Kristo aayimbil pu, nya u ni man." Libuul ngbaan ni le bininkpiib ngbaan nyan u ni.

19 To, bininkpiib ngbaan aah nyan u ni na, le undatiib gee linuul. Bi bee ke waan ki kan njimobil ti bi. Le bi chuu Poul ni Sailas ki dar bi mpoon, ki di buen kitin ngbaan aabojirb aanimbiin ni,

20 ki ti len ke, "Bijab bimina ye Juu yaab, ki muk do aanib,

21 ki tuk bi nkaal mubaa. Taah ye Rom yaab na, naa nan ke ti gaa nkaal mue ki dii mu."

22 Baah len kina na, le kinipaak ngbaan mu gee linuul Poul ni Sailas pu.

Le bibojirb ngbaan chuu peer baawan, ki tuk baatutum ke bi di njidabil gbaa bi.

23 Le bi gbaa bi pam, ki tur bi ti na kiyondiik ni, ki tuk kiyondiik aaninkpel ke u li kii bi mbamom.

24 Baah tuk u kina na, le u tur bi na ponn ni aadiik ni, kiyondiik ni, ki baa bi njibaa.

25 Kinyetaasiik le Poul ni Sailas bi mee Uwumbor, ki gaa ilahn ki pak u. Le binaagbiib biken ka pel.

26 Libuul ngbaan ni le kitin den sakpen, ki cha kiyondiik aadinyikl mu den. Libuul ngbaan ni le kiyondiik ajaalen mam momok chuu piir. Le binaagbiib momok aakululn chuu gbiln lir.

27 Le kiyondiik aaninkpel finn, ki kan ke jaalen mam momok piir a. U nan dak ke binaagbiib momok nyan a. Le u yoor waajaak aajuk ke u ku ubaa.

28 Le Poul teen ke, "Taa ku aabaa. Ti momok bi do."

29 Le kiyondiik aaninkpel teen ke, "Li joo ni karyaa," ki san koo ni, le ki nan gbaan Poul ni Sailas aanimbiin ni, le uwon gbaa.

30 Le u nyan bi lipaal, ki baa bi, "Ndindatiib, m ga na kinye aan ki nmar?"

31 Le bi bui u, "Aa yaa gaa Tidindaan Yesu ki kii kan, aa ga nmar, le saachiln ponn ni aanib mu ga nmar."

32 Le bi tuk u ni waachiln ni aanib momok Tidindaan aabor.

33 N-yoonn ngbaan le u di nnyun char baabuun ngbaan, baah fe gbaa lakr bi pu na. Le bi muin u ni waachiln ni aanib momok nnyun ni.

34 Le u di Poul ni Sailas buen waadichal ni, ki ti tii bi tijikaar ke bi ji. U ni waachiln ni aanib aah nan gaa Uwumbor ki kii na, ni na bi mpopiin pam.

35 Naah woln kitaak na, le bibojirb ngbaan tun baatutum ke bi buen ti tuk kiyondiik ni aaninkpel ke u di bijab na lii aan bi li cha.

36 Le kiyondiik aaninkpel tuk Poul, "Bibojirb ngbaan len ke m di aa ni Sailas lii, ni li cha. Ni nya suuna ki li cha."

37 Le Poul aa kii kina. U nan bui bitutum ngbaan, "Bibojirb ngbaan aah na pu na, naa nan. Timi tibaa mu po ye Rom yaab la. Baa jin timi tibor, kaa kan timi aataani, le ki gbaa timi binib aanimbiil ni, ki di timi lan kiyondiik ni. Baah na timi Rom yaab kina na, naa nan. Dandana wee, bi ban ke ti li cha, ubaa taa li nyi. Taan kii kina. Cha bibojirb ngbaan bibaa dan nan nyan timi."

38 Le bitutum ngbaan buen ti tuk bibojirb ngbaan Poul aah len pu na. Baah nan ke Poul ni Sailas ye Rom yaab na, le ijawaan chuu bi.

³⁹ Le bi buen Pɔɔl ni Sailas chee ki ti sɔŋ bisui, ki nyan bi kiyondiik ni, le ki gaŋ bi ke bi nya kitinŋ ngbaan ni.

⁴⁰ Le Pɔɔl ni Sailas siir nima chee, ki buen Lidia aadichal ni, ki ti doon Yesu aanib, ki len bi chee ki pɔɔk bitaakpab, le ki nin siir nima.

17

Binib aah ŋma tijar Tesalonika aatin ni pu na

¹ Baah siir nima na, le bi bɔ dii Amfipolis aatin ni, ni Apolonia aatin ni, le ki ti fuu Tesalonika aatin ni. Juu yaab aameen aadiik nan bi nima.

² Le Pɔɔl ti koo mmeen aadiik ngbaan ni, waah ti ŋani pu ŋikpaakoo mɔmɔk na. U nan di ŋikpaakoo ŋitaa le tuk bi Uwumbɔr Aagban aah len pu na aatataa,

³ ki mak bi ke ni ye Kristo u gaa binib lii na aabɔr, ke Uwumbɔr Aagban len ke see Kristo na jin falaa, ki kpo, ki fikr nkun ni, le ki len ke waah tuk bi Yesu u aabɔr na, uma le ye Kristo ngbaan.

⁴ Le Juu yaab bibaa, ni Griik yaab bi pak Uwumbɔr na ponn ni pam, ni bipiib bi ye mpɔɔndam na kii tii Pɔɔl aah len pu na, ki kpaan u ni Sailas chee.

⁵ Le Juu yaab bi kaa kii tii u na nan kpa lipiipoln u pu, ki kuun ni binib bi kaa ŋan, kaa bi tibɔr tibaa ni na, ki cha kitinŋ ngbaan aanib mɔmɔk gee liŋsuul, ki kpa kifuuk, ki ŋma tijar, le ki buen uja u bi yin u ke Jasonn na do, ki ban bi koo ni. Le waa kii. Le bi koo mpɔɔn, ki ti bi ban Pɔɔl ni Sailas, ke bi nyan bi buen kinipaak ngbaan chee,

⁶ le kaa kan bi. Baah kaa kan bi na, le bi chuu Jasonn ni Yesu aanib bibaa mpɔɔn, ki di buen kitinŋ ngbaan aaninkpiib chee, le ki ti teen ke, “Pɔɔl mam bi muk binib ntim mɔmɔk ponn ni na dan do mu,

⁷ le Jasonn cha bi bi udo. Bi bii Ubɔrkpaan Siisa aakaal mɔmɔk ki len ke ubɔr uken bi, bi yin u ke Yesu.”

⁸ Juu yaab aah len kina na, le kinipaak, ni kitinŋ ngbaan aaninkpiib gee liŋsuul Pɔɔl ni Sailas pu.

⁹ Le bi cha Jasonn mam pan ŋimombil ke bi di bi lii. Le bi pan, le bi di bi lii.

Berea aatin aanib aah gaa Yesu aabɔr pu na

¹⁰ Kinyeek ngbaan le Yesu aanib cha Pɔɔl ni Sailas siir buen Berea aatin ni. Baah ti fuu na, le bi buen Juu yaab aameen aadiik ni.

¹¹ Le binib bi bi nima na pel Pɔɔl aah len pu na. Binib ngbaan ye binib ki jer Tesalonika aatin ni yaab. Le binibil man Pɔɔl aah len pu na pu. Idaa mɔmɔk bi nan kpar Uwumbɔr Aagban ponn ni, ki karni ke bi lik ke ti gbii aan taa gbii.

¹² Nima pu na, bi ponn ni pam nan gaa Yesu ki kii. Griik yaab bi nan ye bininyuum na, bijab ni bipiib, mu gaa u ki kii ki wiir.

¹³ Le Juu yaab bi bi Tesalonika aatin ni na ŋun ke Pɔɔl bi Berea aatin ni ki bi tuk binib Uwumbɔr aabɔr. Le bi mu buen nima ki ti cha kinipaak na ŋma tijar Pɔɔl pu.

¹⁴ Libuul ngbaan ni, le Yesu aanib cha Pɔɔl siir buen ki dii nsan mu cha nnyusakpem agbaan na. Sailas ni Timoti ma nan bee Berea aatin ni.

¹⁵ Le Yesu aanib bi cheen Pɔɔl na nan cheen u ti saa Atens aatin ni. Le Pɔɔl tuk bi ke bi ti tuk Sailas ni Timoti ke bi chuun mala ki dan u chee. Waah tuk bi kina na, le binib bi cheen u na gir buen Berea aatin ni.

Pɔɔl aah moon Yesu aabɔr Atens aatin ni pu na

¹⁶ Le Pɔɔl ti bi Atens aatin ni, ki ka kii Sailas ni Timoti. Waah bi nima na, le u kan ŋiwa pam kitinŋ ngbaan ponn ni. Le ni bii usui sakpen.

17 Likpaakool daal le u koo mmeen aadiik ni, ki tuk Juu yaab, ni binib bi pak Uwumbør na Yesu aabør. Le bi gbaa tøb chee tibør ngbaan. Idaa mòmøk u nan chaa kinyarj ni, ki ti tuk binib bi bi nima na Yesu aabør. Le u ni bi gbaa tøb chee tibør ngbaan.

18 Binib bibaa mu nan bi kitiŋ ngbaan ponn ni. Bi yin bibaa ke Epikurus* aanib, ki yin bibaa mu ke Stoik† aanib. Baah ŋun Pɔl aah len pu na, le bibaa baa tøb, “Ulambidaan ngbaan len kinye?”

Le bibaa mu bui ke bi dak ke u len ŋiwaa yayan ŋibaa aabør la. Pɔl ma nan bi len Yesu aabɔnyaan, ke u fikr nkun ni.

19 Bi nan yin kitiŋ ngbaan aaninkpiib ke Areopagus‡ aanib. Le bi di Pɔl buen bininkpiib ngbaan chee, le ki ti bui u ke waah tuk binib tibɔchann ti na, bi ban ke u tuk bi mu, bi bee,

20 ke waah len pu na, ni gar bi, bi ban ke u tuk bi mu taatataa.

21 Atens aatiŋ aanib, ni bicham bi nan bi nima na, nan gee ke bi li kuun ni ki gbaa tøb chee tibɔchann n-yoonn mòmøk. Nima pu le bi ban bi ŋun Pɔl jaar mu.

22 Le Pɔl sil bikaasisik ni, ki len ke, “Atens aatiŋ aanib, m bee ke nitafal bi ŋiwaa aabør ni pam.

23 M chuun nimi aatiŋ ponn ni ki kan naah dooni ŋiwaa pu na, le ki kan bi nan ŋmee ŋjmeen naah toor kitork nin chee na. Bi ŋmee ke, ‘Taah kaa nyi Uwumbør u na.’ Ni dooni Uwumbør, ki mu aa nyi u. Waabør le m ban m tuk nimi dandana wee.

24 Uwumbør nan naan dulnyaa wee, ni tiwan nimøk bi ni ponn ni na. Uma le ye paacham ni taab Aadindaan. Waa bi liwaal aadiik ni.

25 Uma ubaa le tii binib mòmøk limɔfal, ni libuln li ti fuur na, ni tiwan mòmøk. Waah ban pu na, u kpa. Unii yaa tun lituln tii uma Uwumbør kan, naa kpaee Uwumbør nibaa.

26 Njan u nan naan uja ubaa, uma le ye ŋinibol mòmøk aayaaja. Uma Uwumbør le cha ŋinibol mòmøk bi dulnyaa wee mòmøk ponn ni. U nan siin n-yoonn mu binib mòmøk ga li bi na, ki siin nin chee bi mòmøk ga li bi na.

27 Waah nan naan binib na, u ban ke bi li ban u. U dak ke nibaakan bi ga baa ki ban u, ki kan u. Waa daa unii ubaa chee. U po mal timi la.

28 Uma pu le ti fu, ki chuun, ki bi. N-yaayoonn na, nimi aalankpalb bibaa nan len ke,

‘Ti ye Uwumbør aabim la.’
Baah len pu na, ti gbii.

29 Taah ye Uwumbør aabim na, taa cha ti li dak ke Uwumbør aabimbin bi ke ŋiwaa na. Njwaa po ye ŋitakpal le bi kpai ŋi, bee salmaa, bee tikunabr le bi di mɔɔ ŋi.

30 Binib aah kaa nan kee nyi Uwumbør aasan buyoonn na, waa nan gar baah ŋani pu na. Dandana wee le u len ke u ban ke binib bimøk bi dulnyaa wee mòmøk ponn ni na kpeln baabimbin ki dii waasan.

31 Ba pu? u siin nwiin bundaln u ga ji binib mòmøk tibør na, ki ti saa baah ŋa ki ŋeer pu na. U nyan uja u ga ji binib tibør na. U nan fikr uja ngbaan nkun ni, nima le ye limøkli tii binib mòmøk.”

* 17:18 : Epikurus yaab nan ye binib bi dii Griik aalandaan ubaa aamøk m na la. Uma le nan møk ke mpoiin ye limɔfal aawanyaan kpaan la. † 17:18 : Stoik aanib nan dii Griik yaab aalandaan u nan bi n-yaayoonn na aamøk m na la. U nan møk ke aa yaa ban mpoiin kan, aatafal taa li bi mɔɔɔn, ni iween ni. ‡ 17:19 : Areopagus ye ligongoln libaa, le ki bi Atens aatiŋ ni. Nima chee le kitiŋ ngbaan ni aaninkpiib nan kaa ki ŋani baakuun. Kina pu na, bi nan yin bininkpiib ngbaan ke Areopagus aanib la.

³² Binib ngbaan aah ηun Pɔɔl len ke Uwumbɔr fikr unii nkun ni na, le bibaa nani u mbɔnyun. Le bibaa mu len ke bi ban bi ki ηun tibɔr ngbaan.

³³ Le Pɔɔl siir nima ki buen.

³⁴ Le bijab bibaa gaa Yesu ki kii, ki kpaan Pɔɔl chee. Bi yin ubaa ke Dionisius, u nan ye Areopagus aanii ubaa na. Uken mu nan ye upii u bi yin u ke Damaris na. Binib biken mu nan gaa Yesu ki kii.

18

Pɔɔl aah moon Yesu aabɔr Korint aatinj ni pu na

¹ Pɔɔl nan siir Atens aatinj ni, ki di buen Korint aatinj ni.

² Waah bi nima na, le u kan Juu yaab aaja ubaa, bi yin u ke Akuila. Bi nan ma u Pontus aatinj ni la. Bi yin upuu ke Prisila. Bi nan bi Itali aatisakpeη Rom ni. Le Ubarkpaan Klɔdius nan siin nkaal ke Juu yaab mɔmɔk nya Rom aatinj ponn ni. Nima pu le Akuila ni Prisila nan nyan nima, ki dan Korint aatinj ni. Bi nan fuu ni naa yunn, le Pɔɔl nan ti kan bi.

³ Uja ngbaan ni upuu nan jab igban le ki gaal ηiboo. Baatuln le nan bi na. Pɔɔl aatuln ni baatuln kpaal la. Nima pu le u nan ti bi bido. Le bi tun lituln ngbaan tɔb chee.

⁴ Likpaakool daal mɔmɔk kan, Pɔɔl nan chaa mmeen aadiik ni. Juu yaab ni Griik yaab mu nan bi nima. Le u ni bi gbaa tɔb chee Yesu aabɔr. Le u pɔɔni ubaa ki ban ke bi gaa Yesu ki kii.

⁵ Sailas ni Timoti nan nyan ni Masedonia aatim ni, ki fuu ni Pɔɔl chee. Baah fuu ni na, le Pɔɔl mooni Yesu aabɔr linimaln, kaa ki tun lituln liken. U nan ηeer tuk Juu yaab ke Yesu le ye Kristo u gaa binib lii na.

⁶ Le bi kpak u kinikpakpak, ki seei u. Baah ηa kina na, le Pɔɔl chuu waakekeln gbuk ki nyan kifangbaak, ni ye nsurm le ki tii bi, le ki bui bi, “Ni yaa kaa ηmar kan, nimi aasin ga li bi nimi nibaa aanjaal ni la, naa ye maataani. M ga di cha nimi, ki tuk binib bi kaa ye Juu yaab na le Yesu aabɔr.”

⁷ Le u siir cha bi, ki buen unii ubaa do, bi yin u ke Titius Justus, u nan ye unii u pak Uwumbɔr na. Udo ni mmeen aadiik si gbɔk tɔb la.

⁸ Mmeen aadiik aaninkpel u bi yin u ke Krispus na, ni waachiln ni aanib mɔmɔk gaa Tidindaan ki kii. Le Korint aatinj aanib pam mu ηun Yesu aabɔr, ki gaa u ki kii. Le bi muin bi nnyun ni.

⁹ Kinyeek kibaa daal, le Pɔɔl danj tidan, le Tidindaan bui u, “Taa ki san ijawaan. Aa li beenin tuk binib tibɔnyaan ngbaan. Taa di cha.

¹⁰ M bi aa chee. Ubaa aan ηmaa ηa si nibaa. Kitiη kee ponn ni, binib pam ye maanib la.”

¹¹ Kina pu na, Pɔɔl nan bi nima ki ti saa libiln libaa ni ligeln, ki tuk binib Uwumbɔr aabɔr.

¹² Korint aatinj nan bi Akaya aapepel ni la. Akaya ngbaan mɔmɔk aaninkpel nan ye uja u bi yin u ke Galio na. Waayoonn ngbaan le Juu yaab kuun ki nan chuu Pɔɔl, ki di u buen uma Galio aanimbiin ni,

¹³ ki len ke Pɔɔl tuk bi baah ga ηa pu ki doon Uwumbɔr na, kaa tuk bi mbamɔm, ke u bii baatinj aakaal la.

¹⁴ Pɔɔl aah ban ke u len na, le Galio tuk Juu yaab, “U yaa ba ηa bakaa ni kinimbɔη kibaa kan, m ba ga ji u tibɔr. U mu aa ηa nibaa.

¹⁵ Nimi Juu yaab, ni kpak tɔb iliin pu, ni binib aabɔr pu, ni nimi aakaal pu la. Ni bi ni chee la, naa ye maabɔr. Maan ji tibɔr ngbaan.”

¹⁶ Le u jenn nyan bi bibɔjirb aadiik ni.

¹⁷ Le bi mɔmɔk chuu mmeen aadiik aaninkpel u bi yin u ke Sosenes na, le ki gbaa u libɔjil aadiik chee. Le Galio aatafal aa nan bi ni ponn ni.

Pɔɔl mam aah gir buen Antiok aatiŋ ni pu na

18 Pɔɔl nan bi Korint aatiŋ ni ki yunn. Waah bi nima ki yunn na, le u ɔɔi Yesu aanib. Le u ni Prisila ni Akuila buen Senkrea aatiŋ ni. Pɔɔl aah ti bi nima na, le u kuu uyikpir lii. Ni mɔk ke waah nan puu tipuur ti tii Uwumbɔr na le na. Le bi nan ti koo buŋɔb ni, ke bi puur nnyusakpem na ki buen Siria aatim ponn ni.

19 Le bi ti fuu Efesus aatiŋ ni, ki nyan buŋɔb na ni. Le Pɔɔl buen mmeen aadiik ni. Le u ni Juu yaab ti gbaa tɔb chee Yesu aabɔr.

20 Le bi ban ke u yunn bi chee. Le waa kii,

21 Le ki ɔɔi bi, ki tuk bi ke Uwumbɔr yaa kii kan, u ga ki gir ni bi chee. Le u ki labr ti koo buŋɔb ni, ki cha Prisila ni Akuila nima, ki buen, ki ti fuu Siisarea aatiŋ ni.

22 Waah ti fuu nima na, le u nyan buŋɔb na ni, ki buen Jerusalem, ki ti doon Yesu aanib bi nan bi nima na, le ki nyan buen Antiok aatiŋ ni,

23 ki ti yunn nima siib, le ki bɔ dii Galasia aatim ni, ni Frijia aatim ni, ki mann Yesu aanib, ki pɔɔk bitaakpab.

Uja u bi yin u ke Apolos na aabɔr

24 Juu yaab aanii ubaa nan bi, bi yin u ke Apolos. Bi nan ma u Aleksandria aatiŋ ni la. Le u dan Efesus aatiŋ ni. U nan ye unii u nyi tibɔr aalem na, ki nyi tibɔr ti ηmee Uwumbɔr Aagban ni na mbamɔm.

25 Binib nan tuk u Tidindaan Yesu aasan aabɔr, le unimbil man tibɔr ngbaan pu. U nan len binib chee, ki tuk bi Yesu aabɔr mbamɔm. U mu aa nyi Yesu aah gbiini binib Uwumbɔr Aafuur Nyaan pu na. U po nyi Jɔnn aah nan muini binib nnyun ni pu na la.

26 Le Apolos koo mmeen aadiik ni, ki tuk binib Yesu aabɔr ni lipobil. Le Prisila ni Akuila ηun waah tuk bi pu na. Baah ηun na, le bi di u di buen bido, ki ti toor tuk u Uwumbɔr aasan aabɔr mbamɔm.

27-28 Tɔ, Apolos nan ban ke u buen Akaya aatim ni. Le Yesu aanib bi bi Efesus aatiŋ ni na ter u, ke u buen, le ki ηmee kigban tii u ke u ti tii Yesu aanib bi bi Akaya aatim ni na, ke bi chann u tichann. Waah ti fuu nima na, le Juu yaab bi bi nima na nan kpak u kinikpakpak. Le u len tibɔr nyar bi, ki mɔk bi binib aanimbil ni ke Uwumbɔr Aagban len ke Yesu sil ye Kristo u gaa binib lii na. Apolos aah ηa kina na, u nan ter binib bi kan Uwumbɔr aanimbaasaln ki gaa Yesu ki kii na.

19

Pɔɔl aah moon Yesu aabɔr Efesus aatiŋ ni pu na

1 N-yoonn mu Apolos nan laa bi Korint aatiŋ ni na, le Pɔɔl bɔ dii ηijoo aatiŋ ni, ki ti fuu Efesus aatiŋ ni. Waah ti fuu nima na, le u kan Yesu aanib bibaa.

2 Le u baa bi, “Naah gaa Yesu ki kii na, ni gbii Uwumbɔr Aafuur Nyaan aa?” Le bi bui u, “Taa kan, ki mu aa ηun ke Uwumbɔr Aafuur Nyaan bi.”

3 Le Pɔɔl baa bi, “Ni yaa ye kina kan, bi muin nimi nnyun ni kinye?”

Le bi bui u, “Bi muin timi nnyun ni ke Jɔnn aah nan ηani pu na la.”

4 Le Pɔɔl bui bi, “Jɔnn nan muin binib bi kpeln baabimbin na nnyun ni, ki tuk bi ke bi gaa unii u ga paan ni upuwɔb na ki kii. Uma le bi yin u ke Yesu.”

5 Pɔɔl aah tuk bi kina na, le bi cha u muin bi nnyun ni, Tidindaan Yesu aayimbil pu.

6 Le u di unaal paan bi pu. Le Uwumbɔr Aafuur Nyaan sunn ni bi pu. Le bi len iliin yayan, le ki nabr Uwumbɔr aah len pu na.

7 Bi ga nan li fuu bijab kipiik ni bilee.

⁸ Likpaakool mómák daal kan, Póol nan chaa mmeen aadiik ni, ki ti saa injal ifaa, ki len binib chee ni lipobil, le ki tuk bi Uwumbər aanaan aabər. Le bi ni Póol gbaa tób chee tibər ngbaan. Póol nan pəoni ubaa ke u mək bi ke waah len ti na gbii.

⁹ Le bi ponn ni bibaa aatafal pəo. Baa kii tii waaliin, le ki len tibər ti kaa njan na Tidindaan aasan pu, kinipaak aanimbil ni. Kina pu le Póol siir cha bi, ki di binib bi dii Yesu aasan na buen uja u bi yin u ke Tiranus na aadisakpej ki ponn ni binib njanma kuun ni na. Idaa mómák le u ni binib gbaa tób chee Yesu aabər nima.

¹⁰ U nan njan kina ki ti saa njibin njilee. Waah njan kina njibin njilee ngbaan pu na, le Asia aatinj aanib mómák, bi ye Juu yaab na, ni bi kaa ye Juu yaab na mómák njan Tidindaan aabər.

Skefa aajapətiib aabər

¹¹ Uwumbər nan cha Póol tun lijnjiir aatun ki ti nyanj. Binib aa nan kee kan kina.

¹² Le bi yoor Póol aakekengen nj i joo per unimbil wəb na, ni njikeken nj i joo biini unimbiin ni na, ki ti di paan bibum pu, ni tiyayaar aah joo bi na mu pu. Baah njan kina na, libuul ngbaan ni le bi pəok.

¹³⁻¹⁴ Tə, Juu yaab aanii ubaa mu nan bi nima. Bi yin u ke Skefa. U nan ye Uwumbər aatotoorninkpel ubaa la, ki nan kpa japətiib bilole. Ujapətiib nan chuun chaa ntim ntim ponn ni, ki nyani tiyayaar binib ni. Le bi ban ke bi di Tidindaan Yesu aayimbil nyan tiyayaar uja ubaa ni, le ki bui tiyayaar ngbaan, “M tuk nimi Yesu u Póol mooni waabər na aayimbil pu, nya li cha man.”

¹⁵ Le tiyayaar ngbaan bui bi, “M nyi Yesu, ki nyi Póol. Nimi ma kan, njma ye nimi?”

¹⁶ Le uja u tiyayaar joo u na nan chuu bi, ki gbaa lakr bi, ki gaa baawan-peenkaan ki nyanj bi. Le bi mómák san binneen ki nyan udo.

¹⁷ Le Efesus aatinj aanib bi ye Juu yaab na, ni bi kaa ye Juu yaab na mómák njan tibər ngbaan. Le ijawaan chuu bi mómák. Le bi nyunj Tidindaan Yesu.

¹⁸⁻¹⁹ Le binib bi gaa Yesu ki kii na pam nan dan Póol chee, ki nan kpiir ki tuk u binib aanimbil ni, baah nan njan inyək pu na. Bi ponn ni pam nan kpa inyək aagbann. Le bi di inyək aagbann ngbaan see mmii ni, binib mómák aanimbil ni. Le bi kahn inyək aagbann ngbaan aadaak, le ni ye iwiin njichur piinjmu aapal.

²⁰ Le Tidindaan aaliin moo moon njipepel mómák, ki moo kan mpəon.

Binib aah njma tijar Efesus aatinj ni pu na

²¹ Nee aapuwəb, le Póol nan ban ke u bə dii Masedonia aatim ni, ni Akaya aatim ni, ki nin buen Jerusalem. Le u njalandak ke u yaa buen Jerusalem aatinj ni kan, u ga ti buen Rom aatinj mu ni.

²² Le u nyan binib bi ter u na ponn ni bilee, bi yin ubaa ke Timoti, ki yin uken ke Erastus, le ki cha bi loln u pu nsan ki cha Masedonia aatinj ni. Uma Póol nan laa beenin bi Asia aatinj ni, ki yunn siib.

²³ N-yoonn ngbaan, le Efesus aatinj aanib njma tijar Tidindaan aasan pu.

²⁴ Unii ubaa nan bi nima, bi yin u ke Demetrius. U nan di tikunabr le məo njidichal waatiir nj i bi ke liwaal li bi yin li ke Atemis na aadichal na, aan ki joo kooh binib pu. Le binib pam mu tun lituln ngbaan, ki kan tinyoor pam.

²⁵ Le Demetrius kuun binib bimək tun lituln ngbaan na, ki bui bi ke, “Njətiib, ni nyi ke timi aatuln kpa tinyoor pam.

²⁶ Póol mu bi bii timi aatuln la. Ni kan aa? Ni njan waah len pu na. U len ke njiwaa nj i binib məo nj i na aa ye nibaa. Binib bi bi Efesus aatinj ni do, ni Asia aapepel mómák ponn ni na pam pak waah len pu na, kaa ki dii njiwaa.

²⁷ U yaa beenin nani kina kan, u ga bii timi aatuln. Atemis, li ye liwaal sakpeln na aadichal ga bee fam. Atemis li Asia aatim aanib, ni dulnyaa ni aanib mɔmɔk dooni li na, mu ga na fam, kaan ki li bi tibɔr tibaa ni.”

²⁸ Binib ngbaan aah nun kina na, le bi gee linuul sakpen, ki tar ke, “Atemis li ye Efesus aatinj aanib aawaal na ye liwaal sakpeln la.”

²⁹ Le kitinj ngbaan aanib mɔmɔk kpa kifuuk ki nma tijar, le ki chuu Pɔɔl aajɔtiib bilee, Gayus ni Aristakus, ki di san mala buen binib aah kuuni nin chee na, mpaan sakpiin ni. Gayus ni Aristakus nan ye Masedonia aatinj aanib bilee bi dii Pɔɔl waasachuln ponn ni na la.

³⁰ Le Pɔɔl ubaa nan ban ke u buen kinipaak na aah kuun nin chee na, u ti len bi chee. Le Yesu aanib aa cha u buen.

³¹ Kitinj ngbaan aaninkpiib ponn ni bibaa nan ye Pɔɔl aajɔtiib la. Bi mu nan tun unii Pɔɔl chee ke u ti tuk u ke u taa buen kinipaak ngbaan aah kuun nin chee na.

³² Kinipaak ngbaan nan kpa kifuuk sakpen; bibaa nan tar ki len tibaa, bibaa mu nan tar ki len tiken. Baa nyi budabu pu bi kuun ni nima chee na.

³³ Le Juu yaab bi nan bi nima na nan nyan uja ubaa bi yin u ke Aleksanda, ke u sil kinipaak ngbaan aanimbiin ni. Nima pu na, binib bibaa mu nan dak ke ni ye uma Aleksanda aabɔr la. Le u yoor unjaal ki nyii bi pu, ki ban ke u tuk bi ke naa ye Juu yaab aabɔr.

³⁴ Kinipaak ngbaan aah bee ke u ye Juu yaab aanii na, le bi kpaan ki teen nfumbaa ke, “Atemis li ye Efesus aatinj aanib aawaal na ye liwaal sakpeln la.” Bi nan tar kina ki ti saa tikur tilee.

³⁵ Le kitinj ngbaan aaninkpel ubaa dan nan nyii bi pu, ke bi di cha kifuuk. Baa di cha na, le u len ke, “Efesus yaab, binib mɔmɔk nyi ke nimi Efesus yaab lik Atemis ni laadichal pu la, ki nyi ke Atemis ye liwaal sakpeln li nyan ni kitaapaak ki sunn ni kitinj na.

³⁶ Ubaa aan nmaa nee ke taa gbii. Sɔnj nisui man, ki taa tun lituln fam.

³⁷ Nimi le joo ni bijab ngbaan do chee na. Baa sun tiwan liwaal aadichal ponn ni, kaa sii timi aawaal.

³⁸ Demetrius mam ni unii ubaa yaa kpa tibɔr kan, bibɔjirb bi, libɔjil daal mu bi. Cha bi buen nima ki ti len.

³⁹ Nimi aaninkpiib mu yin binib ki kuun bi, ke bi nan ji tibɔr. Ni yaa kpa tibɔr kpee kan, bi ga len ti mu.

⁴⁰ Ni kpa kifuuk ki nma tijar din. Nibaakan, timi aatinj aaninkpiib ga ji timi tibɔr kifuuk ngbaan pu. Nibaa aa bi ni ponn ni, ni po kpa kifuuk fam la. Bi yaa baa timi kifuuk ngbaan pu kan, taa nyi taah ga len pu na.”

⁴¹ Waah len kina na, le u cha bi mɔmɔk siir.

20

Pɔɔl aah buen Masedonia ni Griis aapepel ni pu na

¹ Kifuuk ngbaan aah ti nmin na, le Pɔɔl yin Yesu aanib ke bi dan u chee, ki nan len bi chee tibɔr, ki pɔɔk bitaakpab, ki chɔi bi, le ki buen Masedonia aatinj ni.

² Le u bɔ dii ntim mu bi nima na ni, ki mann Yesu aanib bi bi nima na, ki len bi chee tibɔr pam, ki pɔɔk bitaakpab, ki ti fuu Griis aatinj ni,

³ ki nan bi nima ki pii inmal itaa, le ki ban u koo bunɔb ni, ki buen Siria aatinj ni. Le u nun ke Juu yaab kpokl ke u yaa koo bunɔb na ni kan, bi ga ku u. Waah nun kina na, le waa buen, ki len ke u ga labr jer Masedonia aatim.

⁴ Le binib bibaa nan dii u. Binib bi nan dii u na aayimbil nan ye Sopata, u nan ye Berea aatinj aanii, ki nan ye Pirus aajapɔɔn na; ni Aristakus, ni

Sekundus, bi nan ye Tesalonika aatiŋ aanib na; ni Gayus, u nan ye Debe aatiŋ aanii na; ni Tikikus, ni Trofimus, bi nan ye Asia aatiŋ aanib na; ni Timoti.

⁵ Le bi məmək loln nsan ki buen Troas aatiŋ ni, ki ti kii timi nima.

⁶ Le ti nan bi Filipi aatiŋ ni, ki ti saa bundaln Juu yaab ji njim ki ηmō boroboro u kaa kpa nnyək na. Liyaadaal ngbaan aah jer na, le ti koo buŋəb ni ki buen. Ti di iwiin iŋmu le fuu Troas aatiŋ ni, ki ti pii tijətiib nima. Le ti nan bi nima ki ti saa iwiin ilole.

Pəəl aah buen Troas aatiŋ ni kookoo yaan pu na

⁷ Likpaakool ponn ni, njan aawiin daal, le ti kuun təb chee ke ti nan ji Tidindaan aajikaar. Le Pəəl len bi chee Uwumbər aabor le kitaak ti siir. U nan ban ke kitaak yaa woln kan, u buen cha bi. Nima le cha u len bi chee tibər kitaak ti siir.

⁸ Taah kuun paacham aadiik ni na, karyaa mam nan wiir ki ponn ni.

⁹ Unachipəon ubaa nan bi nima, bi yin u ke Yutikus. U nan ka kiditatar aatakolu pu, le ngeen chuu u. Pəəl aah bi len tibər ki yunn na, le u geen, ki ker lir kitin. Le bi məmək nyan ni, ki sunn ti yoor u. U mu kpo a.

¹⁰ Le Pəəl mu nyan ni, ki sunn buen bi chee, ki ti doon paan u pu, le ki di unpaal kpal u, le ki bui bi, “Chuu nibaa man. Waa kpo. U bi.”

¹¹ Le Pəəl gir koo paacham aadiik ngbaan ni, ki ti jin bi chee tijikaar, ki ki len bi chee tibər ki yunn, hali ki ti woln kitaak. Naah woln na, le u buen cha bi.

¹² Le bi yoor unachipəon ngbaan di buen udo. Waah fikr na, le bisui səŋ mbaməm.

Taah buen Miletus aatiŋ ni pu na

¹³ Le ti loln nsan ki koo buŋəb ni, ki puur buen Asos aatiŋ ni. Pəəl ma nan chuun kitin, ki mu buen nima, le ti ti keln təb. Pəəl nan tuk timi ke u mu ga koo buŋəb na ni nima.

¹⁴ Waah ti pii timi Asos aatiŋ ni na, le ti yoor u ŋa buŋəb na ni, le ti di buen Mitilene aatiŋ ni.

¹⁵ Ti nan nyan nima ki nabr buen. Naah woln kitaak na, le ti fuu lidikl libaa chee, bi yin li ke Kios, ki ki woln kitaak, le ti fuu lidikl liken chee, bi yin li ke Samos, ki ki woln kitaak le ti nan fuu Miletus aatiŋ ni.

¹⁶ Le Pəəl ban u fuu Jerusalem mala. U nan ban ke u pəon ubaa ki fuu nima Pentekost aawiindaal. Nima pu na, waa nan ban ke u yunn Asia aatiŋ ni. Le u bui ke u ga gəln Efesus aatiŋ, waan dii nima.

Pəəl aah chəi Yesu aanib aaninkpiib pu na

¹⁷ Le Pəəl tun unii ke u buen Efesus aatiŋ ni ki ti yin ni Yesu aanib aaninkpiib, ke bi dan u chee Miletus aatiŋ ni.

¹⁸ Baah fuu ni u chee na, le u bui bi, “Maah nan fuu Asia aatiŋ ni, ki nan bi ni chee na, ni nan bee maabimbin aah nan bi pu n-yoonn ngbaan məmək na.

¹⁹ Ni nan bee ke m sunn mbaa taab, ki tun Tidindaan aatuln ni tinyunyunn, ki kan falaa Juu yaab chee, baah kpokl n-yoonn məmək ke bi ŋa mi bakaa pu na.

²⁰ M buen binib aah kuuni nin chee na, ki buen nido mu, ki tuk nimi Yesu aabor. M tuk nimi tibər timək ga ter nimi na, kaa gur tibaa.

²¹ M sur Juu yaab ni binib bi kaa ye Juu yaab na mu, ke bi kpeln baabimbin ki dii Uwumbər aasan ki gaa Tidindaan Yesu ki kii.

²² Dandana wee m kii Uwumbər Aafuur Nyaan aaməb le ki cha Jerusalem ni, kaa nyi baah ga ti ŋa mi nima chee pu na.

²³ M po nyi ke ntim məmək ponn ni, Uwumbər Aafuur Nyaan sur mi ke bi ga di mi ɲa kiyondiik ni, ki ɲa mi falaa.

²⁴ Tɔ, m yaa kpo, bee m yaa bi kan, ntafal aa bi ni ni. Tidindaan Yesu tii mi lituln, ke m tuk binib tibɔnyaan ngbaan, ke Uwumbər gee bi. Ntafal bi lituln ngbaan ponn ni, ke m tun li ti doo.

²⁵ “Maah nan bi ni chee na, m nan chuun tuk nimi Uwumbər aanaan aabər. M nyi ke ni ponn ni ubaa aan ki kan mi.

²⁶ Din, m tuk nimi mbamən la, unii ubaa ni ponn ni yaa kaa kan liməfal li kaa kpa ndoon na kan, naa ye maataani.

²⁷ M tuk nimi Uwumbər aabər məmək, kaa gur tibaa.

²⁸ Ni li nyi man, ki taa cha unii ubaa ɲmann nimi. Ni li ter Yesu aanib, ki taa cha unii ubaa ɲmann bi mu. Uwumbər Aafuur Nyaan nan ɲa nimi waanib aaninkpiib. Ni li joo waanib ngbaan mbaməm. Waabo nan dan nan kpo bi pu, ke bi kpaln waanib la.

²⁹ M nyi ke m yaa kaa ki bi ni chee kan, binib ga dan nan bii nimi, ke ɲisapol aah chuun chur ipiih pu na.

³⁰ Binib bibaa mu bi ni ponn ni, ki ga bii Uwumbər aaliin ke bi ɲmann Yesu aanib, bi taa ki li dii waasan. Bi ga li ban ke bi dii bima la.

³¹ Nima pu na, ni li nyi man, ki li teer ke ɲibin ɲitaa le na, m nan bi ni chee ki sur nimi ni tinyunyunn, nwiin pu ni kinyeek.

³² “Nnaabitiib, m di nimi ɲa Uwumbər aajaal ni, ke u li lik nimi. M tuk nimi waaliin i mək timi waah gee timi pu na. Waaliin ngbaan ga ter nimi, ke ni dii waasan mbaməm. U ga di lifaal tii nimi, ni binib bimək bi chain na.

³³ Maah nan bi ni chee na, maa nan ban unii ubaa aamombil, kaa ban unii ubaa aawanpeenkaan.

³⁴ M ni nɔtiib yaa nan ban tiwan ni na kan, min mbaa le nan tun lituln, le ki kan taah ban tiwan ni na. Nimi nibaa nyi kina.

³⁵ Maah tun lituln kina na, m mək nimi ke ni mu li tun kina, ki ter bibum, ki li teer ke Tidindaan Yesu ubaa nan len ke, ‘Uwumbər aanyoor bi unii u tii na pu ki jer u gaa na pu.’”

³⁶ Pɔɔl aah len doo na, le bi məmək gbaan bitaɲaayil pu, ki mee Uwumbər.

³⁷ Le bi məmək ubaabaa chaa ki ti joo biɲaal kpalni Pɔɔl, ki joo buməb moor utakpiln,* ki wii.

³⁸ Waah tuk bi ke baan ki kan u na, le ni bii bisui sakpen. Le bi cheen u buen u ti gir koo buɲəb ngbaan ni.

21

Pɔɔl aah buen Jerusalem pu na

¹ Tɔ, ti nan chɔi bi, le ki koo buɲəb ngbaan ni, le ki puur ki ti fuu lidikl libaa chee, bi yin li ke Kos; ki woln kitaak, le ti fuu Rodes aatiɲ ni, ki nyan nima, ki buen Patara aatiɲ ni,

² le ki ti kan buɲəb bu ga buen Foniaa aatiɲ ni na. Le ti nyan ti koo bu ponn ni, ki cha.

³ Taah cha na, le ti jer lidikl libaa bi yin li ke Saiprus, li bi ɲɲangan wəb na, le ki ti fuu Taya, kitiɲ ki bi Siria aatiɲ ni na. Taah ti fuu nima na, le bi ban bi bi nima ni yunn siib, bi ti nyan ɲitun. ⁴ Le ti nyan buɲəb na ni, ki buen kitiɲ ponn ni, ti ti ban Yesu aanib. Ti nan ti kan bi, ki nan bi bi chee ki ti saa iwiin ilole. Taah bi bi chee na, le Uwumbər Aafuur Nyaan cha bi tuk Pɔɔl ke u taa buen Jerusalem.

* **20:37** : Bi moor utakpiln: Israel yaab nan doon binaabitiib kina le ki mək ngeehn.

⁵ Iwiin ilole ngbaan aah jer na, le ni njeer ti gir koo bunjɔb na ni. Taah gir cha ti ti koo bunjɔb ni na, le bi mɔmɔk, ni bipuutiib, ni baabim cheen timi, ki nyan ni kitiŋ ngbaan ni. Le ti mɔmɔk gbaan nnyusakpem na aagbaan, ki mee Uwumbɔr,

⁶ ki chɔl tɔb. Le bi gir kun.

Le ti mu koo bunjɔb na ni,

⁷ ki ti nyan Taya aatiŋ ni, ki puur buen Tolemais aatiŋ ni. Taah ti fuu nima na, le ti nyan bunjɔb na ni, ki buen ti doon Yesu aanib bi bi nima na, ki nan bi bi chee nwiin mubaa.

⁸ Naah woln kitaak na, le ti nyan kitiŋ ngbaan ni, ki ti fuu Siisarea aatiŋ ni. Taah ti fuu nima na, ti nan buen Filip do, ki ti koo udo. U nan ye unii u tuk binib Yesu aabɔnyaan na la. Baah nan nyan bijab bilole bi Jerusalem ponn ni, ke bi li yakr tijikaar tii Yesu aanib na, u nan ye bijab bilole ngbaan ponn ni ubaa.

⁹ Ubisatiib nan ye binaa, kaa kpa chatiib. Le Uwumbɔr Aafuur Nyaan cha bi nabr Uwumbɔr aah len pu na.

¹⁰ Ti nan bi nima ki yunn siib. Le Uwumbɔr aabɔnabr ubaa nyan ni Judea ki fuu ni ti chee nima, bi yin u ke Agabus.

¹¹ Le u gaa Pɔɔl aagbapapaln, ki di buu ubaa aataa ni unjaal, ki tuk Pɔɔl ke Uwumbɔr Aafuur Nyaan bui ke Juu yaab bi bi Jerusalem na ga nan di udaan u yeh ligbapapaln ngbaan na buu utaa ni unjaal kina, ki di u ŋa binib bi kaa ye Juu yaab na aanjaal ni.

¹² Taah ŋun kina na, le ti ni binib bi bi nima na nan gaŋ Pɔɔl ke u taa buen Jerusalem.

¹³ Le Pɔɔl baa bi, “Ni ŋani ba kina, ki wii, ki bii nsui? Bi yaa ga ti buu mi Jerusalem ni, bee bi yaa ga ti ku mi nima Tidindaan Yesu pu kan, m ga buen. Maan di cha.”

¹⁴ Taa nan ŋmaa chuu u ke u taa buen, le ki len ke, “Cha Tidindaan ŋa waah gee pu na,” le ki ŋmin, kaa ki len tibaa.

¹⁵ Ti nan bi nima ki yunn siib, le ki gor ke ti buen Jerusalem.

¹⁶ Le Yesu aanib bi nyan ni Siisarea aatiŋ ni na bibaa mu dii timi, ki di buen Jerusalem, uja ubaa do, ki ti koo nima. Bi nan yin u ke Menasonn, u ye Saiprus aatiŋ aani, ki nan dii Yesu ni yunn.

Pɔɔl aah buen ti mann Jems pu na

¹⁷ Taah ti fuu Jerusalem na, Yesu aanib nan gaa timi ki nan kpa mpopiin.

¹⁸ Naah woln kitaak na, ti ni Pɔɔl nan buen ti ti doon Jems. Yesu aanib aaninkpiib mɔmɔk mu nan bi nima.

¹⁹ Le Pɔɔl doon bi, ki njeer tuk bi Uwumbɔr aah ŋa tiwan nimɔk na, binib bi kaa ye Juu yaab na aakaasisik ni, uma Pɔɔl aatuln pu.

²⁰ Baah ŋun kina na, le bi mɔmɔk nyun Uwumbɔr, ki bui Pɔɔl, “Tina aabo, aa nyi ke Juu yaab ŋichur pam le gaa Yesu ki kii. Bi mɔmɔk aanimbil man Moses aakaal pu.

²¹ Le bi ŋun ke aa mɔk Juu yaab bimɔk bi Biniyayam aatim ni na ke bi taa ki dii Moses aakaal, ki taa ki geei baabim aachakpan, ki taa ki dii Juu yaab aakaal.

²² Bi ga ŋun ke aa fuu ni. Ti ga ŋa kinye?

²³ Ti ga tuk si saah ga ŋa pu na. Bijab binaa bibaa bi do. Bi nan puu tipuur tii Uwumbɔr.

²⁴ Bi ga buen Uwumbɔr Aadichal ni, bi ti ŋa bibaa chain. Aa mu li dii bi cha, ki mu ti ŋa aabaa chain, ki tii bi ŋimombil, aan bi ti daa tiwan ki nan toor kitorok tii Uwumbɔr, ki kuu baayikpir. Aa yaa ŋa kina kan, binib mɔmɔk ga bee

ke aa mu dii Moses aakaal. Bi ga bee ke binib bi len ke saa dii Moses aakaal na aa len mbamɔn.

²⁵ Tɔ, binib bi kaa ye Juu yaab ki gaa Yesu ki kii na ma kan, ti nan ηmee kigban tii bi, ki tuk bi taah kpokl pu na, ke bi taa ki ηmɔ kitork aanann, ki taa ki ηmɔ nsin, ki taa ki ηmɔ tiwan ni bi tab ku ni na, ki taa ki gɔr kidagook.”

²⁶ Tɔ, Pɔɔl nan kii baah tuk u pu na. Ki woln kitaak le u yoor bijab binaa ngbaan, le u ni bi ti ηa bibaa chain. Le u koo Uwumbɔr Aadichal ni, ki ti tuk Uwumbɔr aatotoor bundaln bi ga ηa chain doo aan ki toor kitork tii Uwumbɔr na. Iwiin ilole daal, le bi ga ηa chain doo.

Binib aah chuu Pɔɔl Uwumbɔr Aadichal ni pu na

²⁷ Tɔ, iwiin ilole ngbaan aa nan kee fuu, le Juu yaab bibaa, bi nyan ni Asia aatim ni na, kan Pɔɔl Uwumbɔr Aadichal ni. Le bi cha kinipaak ηma tijar Pɔɔl pu, ki chuu u mpɔɔn, ki tar ke,

²⁸ “Israel yaab, ter timi man. Uja wee ye unii u buen ηipepel mɔmɔk na, ki tuk binib mɔmɔk ke bi taa li pak timi Juu yaab, ki taa li pak Moses aakaal, ki taa li pak Uwumbɔr Aadichal. U mu joo ni binib bi kaa ye Juu yaab na, ki di bi koo ni Uwumbɔr Aadichal li ye chain na ni, ki bii li.”

²⁹ Bi nan kan Pɔɔl ni Trofimuz, u ye Efesus aatin aanii na chuun dii kitin ngbaan ponn ni. Le bi dak ke Pɔɔl di u koo ni Uwumbɔr Aadichal ni. Nima pu le bi len ke u joo ni binib bi kaa ye Juu yaab na koo ni Uwumbɔr Aadichal ni.

³⁰ Le kitin ngbaan aanib mɔmɔk ηma tijar, ki san kuuni tɔb chee, ki chuu Pɔɔl ki dar nyan ni u Uwumbɔr Aadichal ni. Libuul ngbaan ni le Uwumbɔr Aadichal aakikiirb piin jaaleη mam.

³¹ Le kinipaak na pɔɔn bibaa bi gbaa ku Pɔɔl. Le unii ubaa buen Rom aatɔb aajab aapol chee, le ki tuk u ke Jerusalem aanib mɔmɔk bi ηmɔ tijar la.

³² Libuul ngbaan ni le upol ngbaan di butɔb aajab bibaa ni baaninkpiib, ki san buen kinipaak ngbaan chee. Baah kan butɔb aajab ngbaan ni baapol na, le bi di cha Pɔɔl, kaa ki gbaa u.

³³ Le upol ngbaan buen Pɔɔl chee, ki ti chuu u, ki tuk waajab ke bi di tikululn tilee buu u, le ki baa ke, “Nma ye uja wee? U ηa kinye?”

³⁴ Le bibaa tar baah gee pu na, le biken mu tar baah gee pu na. Kifuuk ngbaan pu, le upol ngbaan aa ηmaa bee budabu ηa na. Le u tuk waajab ke bi di Pɔɔl buen butɔb aajab aadichal ni.

³⁵ Le bi di u buen ti fuu ηibimbini ηi bi maa tam lidichal ngbaan na. Baah joo u cha na, le kinipaak ngbaan naa naa ke bi ti chuu nyan u. Nima pu na, baah ti fuu ηibimbini taab na, le butɔb aajab ngbaan yoor u paacham, le binib aa ki pii u.

³⁶ Le bi mɔmɔk paa bipuwɔb ki tar, “Ku u man.”

Pɔɔl aah len waabamɔn pu na

³⁷ Le bi ti fuu lidichal ngbaan aabisamɔb chee, ki ban bi koo. Le Pɔɔl bui upol ngbaan Griik aaliin ponn ni, “Cha m tuk si tibɔr tibaa.”

Le upol ngbaan baa u, “Aa ηun Griik aaliin aa?”

³⁸ M nyi ke aa ye Ijpt aatin aanii u nan cha kinipaak tukni timi aatin aaninkpiib, ki di binikurb ηichur ηinaa buen nteersakpiin ni na la.”

³⁹ Le Pɔɔl bui u, “M ye Juu yaab aanii la. Bi nan ma mi Tasus aatin ki bi Silisia aatin ni na; ki ye kitin ki kpa liyimbil na la. Pɔɔk aabaa ki cha m len kinipaak ngbaan chee.”

⁴⁰ Le u kii ke u len. Le Pɔɔl sil ηibimbini paab, ki di unaal nyii bi pu. Baah ηmin na, le u len bi chee bima Juu yaab aaliin ponn ni.*

* 21:40 : Juu yaab aaliin ye Hiibru aaliin la.

22

¹ U nan len ke, “Ntetiib ni nnaabitiib, li pel man, ki cha m tuk nimi maabamɔn.”

² Baah nɔn ke u len bima bibaa aaliin na, le bi sil chii.

Le Pɔɔl len ke,

³ “Mye Juu yaab aanii la. Bi nan ma mi Tasus aatiŋ ki bi Silisia aatiŋ ponn ni na la. M nan bae mbaem Jerusalem ni, do chee na la. Gamaliel le nan mɔk mi. M nan bae tiyaajatiib aakaal mbamɔm. Nnimbil nan man Uwumbɔr aatuln pu, ke ni mɔmɔk aah bi pu dandana wee na.

⁴ M nan ŋa binib bi dii Yesu aasan na falaa, ki ban m ku bi. M nan chuu bijab ni bipiib mpɔɔn, ki di tikululn buu bi, ki di bi ŋa tiyondir ni.

⁵ Uwumbɔr aatotoorninkpel ni Juu yaab aaninkpiib ga ŋmaa tuk nimi ke m len mbamɔn la. Bi nan ŋmee kigban tii Juu yaab bi bi Damaskus aatiŋ ni na, ke bi tii mi nsan m ti chuu Yesu aanib bi bi nima na, ki di tikululn buu bi, ki di bi dan Jerusalem, ke m nan daa bitafal. Le m nan buen.”

Pɔɔl aah tuk bi waah nan gaa Yesu ki kii pu na

(Lituln 9.1-19; 26.12-18)

⁶ “M nan bi nsan ni ki ti peen Damaskus aatiŋ. Nwiin kaasisik ni, le nwiihn nyan ni paacham, ki nan woln ki mann gonn mi, ki wiin chain.

⁷ Le m lir kitin, ki nɔn nneel len ke, ‘Sɔɔl, Sɔɔl, ba ŋa aa ŋa mi falaa?’

⁸ Le m baa u, ‘Ndindaan, ŋma ye?’ Le u bui mi, ‘Min le ye Yesu u ye Nasaref aatiŋ aanii na. Aa ŋani mi le falaa.’

⁹ Bijab bi nan si m chee na nan kan nwiihn ngbaan, kaa nɔn udaan u len m chee na aaneel.

¹⁰ Le m baa u, ‘Ndindaan, m ga ŋa kinye?’ Le u bui mi, ‘Fii sil ki li cha Damaskus aatiŋ ni. Unii ubaa bi nima, ki ga ti tuk si tiwan nimɔk Uwumbɔr ban ke aa ŋa na.’

¹¹ Nwiihn ngbaan aah nan deer nnimbil na, le m jɔb, kaa ki waa. Le binib bi dii mi na dar mi di buen Damaskus aatiŋ ni.

¹² “Uja ubaa nan bi nima, bi nan yin u ke Ananias. U dii Uwumbɔr aasan mbamɔm, ki kii timi aakaal. Juu yaab bimɔk bi nima na pak u.

¹³ Le u dan nan sil m chee ki bui mi, ‘Nna aabo Sɔɔl, likr.’ Libuul ngbaan ni, le nnimbil kpaan likr, le m kan u, kaa ki ye ujoon.

¹⁴ Le u bui mi, ‘Tiyajatiib Aawumbɔr nyan si, ke aa bee waageehn, ki kan Waabonyaana, ki nɔn waaneel len aa chee.

¹⁵ Aa ga li ye waaseeraadaan, ki tuk binib mɔmɔk saah kan pu na, ni saah nɔn pu na.

¹⁶ Taa taan. Fiin, ki yin waayimbil ki mee u, ki cha m muin si nnyun ni, ki finn aapobil saatunwanbir pu.’ ”

¹⁷ “Nimina aah jer na, le m nan gir buen Jerusalem, ki ti koo Uwumbɔr Aadichal ni, ki mee Uwumbɔr. Maah mee Uwumbɔr na,

¹⁸ le m kan lijinjir aawan; m kan Tidindaan, ki nɔn u bui mi ke, ‘Fiin, ki nya Jerusalem ni mala. Aa yaa tuk do chee na aanib maabɔr kan, bi ga yii, kaaŋa ga ti.’

¹⁹ Le m bui u, ‘Ndindaan, bi nyi ke m nan buen mmeen aadir ni, ki chur binib bi gaa si ki kii na, ki gbaa bi.

²⁰ Binib aah nan ku saaseeraadaan Stiifen na, m mu nan bi nima, ki kii ke ni ŋan, ki joo binib bi ku u na aabɔkul.’

²¹ Le Tidindaan bui mi, ‘Li cha. M ga tun si ni daa na, binib bi kaa ye Juu yaab na chee.’ ”

²² Pɔɔl aah len kina na, le kinipaak ngbaan aa ki pel. Le bi mɔmɔk teen mpɔɔn pu, “Ku u man. Naa ŋan ke u ki li bi dulnyaa wee ni.”

²³ Le bi məmək tar, ki joo baabəkul feeni paacham, ki leer titan mae paacham, le kitangbaak feei.

²⁴ Le butəb aajib aapol ngbaan tuk waajib ke bi di Pəol koon ni kidiik ponn ni, ki ti gbaa u ninaalab, aan ki nin baa u waah ŋa budabu na, ke bi bee budabu ŋa aan juu yaab ŋma tijar u pu na.

²⁵ Le bi di tikululn buu u, bi ti gbaa u ninaalab. Le Pəol bui butəb aajib aaninkpel u si u chee na, “Naah ban ni gbaa mi na, nkaal kii kina aa? Naa jin mi tibər, ki mu aa kan maataani. M ye Rom aanii la.”*

²⁶ Uninkpel ngbaan aah ŋun kina na, le u buen upol ngbaan chee, ki ti bui u, “Li nyi saah ga ŋa pu na. Uja ngbaan ye Rom aanii la.”

²⁷ Le upol ngbaan buen Pəol chee, ki ti baa u, “Aa ye Rom aanii la aa?”
Le Pəol kii ke u ye.

²⁸ Le upol ngbaan bui u, “M nan pan ŋimombil pam, le ki kpaln Rom aanii.”
Le Pəol bui u, “M ye Rom aabo la.”

²⁹ Pəol aah len kina na, le bijab bi ban bi gbaa u na aa ki kaa u, le ki sur bipuwəb. Upol ngbaan aah bee ke Pəol ye Rom aanii na, le u mu san ijawaan. U bee ke waah di tikululn buu u na, naa ŋan.

Baah jin Pəol tibər pu na

³⁰ To, upol ngbaan nan ban u bee mbaməm juu yaab aah len Pəol aah ŋa pu na. Ki woln kitaak, le u chuu buur tikululn ti bi di buu Pəol na, le ki tuk Uwumbər aatotoorninkpiib, ni bibəjirb aaninkpiib məmək ke bi kuun ni, le ki di Pəol nan siin binimbiin ni.

23

¹ Le Pəol lik bi, ki len ke, “Nnaabitiib, m bee nsui ni ke maabimbin le ŋan Uwumbər chee ki nan saa din.”

² Waah len kina na, le Uwumbər aatotoorninkpel Ananias tuk binib bi si Pəol chee na ke bi faa uməb.

³ Le Pəol bui u, “Uwumbər ga faa si. Aa bi ke ligoln li kaa ŋan, aan bi di pente pipiin pente li na la. Aa ka do, ke aa ji mi tibər, nkaal aah dii pu na. Saah tuk binib ke bi faa mi na, sin le bii nkaal ngbaan.”

⁴ Le binib bi si Pəol chee na baa u, “Aa sii Uwumbər aatotoorninkpel la aa?”

⁵ Le Pəol len ke, “Nnaabitiib, maa nyi ke u ye Uwumbər aatotoorninkpel. M yaa ba nyi kan, maa ba ga len kina; ba pu? ni ŋmee Uwumbər Aagbanj ni ke, “Taa len saanib aaninkpel tibəbir.”**

⁶ To, Pəol nan bee ke bi ponn ni bibaa ye binib bi dii Sajusii yaab aaməkm na, bibaa mu ye binib bi dii Farisii yaab aaməkm na. Le u teen ke, “Nnaabitiib, m ye unii u dii Farisii yaab aaməkm na la. Nte mu nan ye unii u dii Farisii yaab aaməkm na la. M kpa limakl ke binib bi kpo na ga fikr nkun ni. Limakl ngbaan pu, le bi ji mi tibər.”

⁷ Waah len kina na, le binib bi dii Farisii yaab aaməkm na, ni binib bi dii Sajusii yaab aaməkm na yakr təb chee, ki kpak təb kinikpakpak.

⁸ Sajusii yaab len ke binib aan fikr nkun ni, ke Uwumbər aatuuntiib aa bi, ke unii aawiin mu aa bi. Farisii yaab mu len ke binib ga fikr nkun ni, Uwumbər aatuuntiib bi, unii aawiin mu bi.

⁹ Le bi kpak təb kinikpakpak, ki tar mṛəən pu, ki kpa kifuuk. Le Uwumbər aakaal aaməmk ponn ni bibaa, bi ye Farisii yaab na fi sil, ki kpak sakpen, le ki len ke, “Taa kan uja wee aataani. Nibaakan, Uwumbər aatuun, bee unii aawiin le sil len u chee.”

* **22:25** : Unii yaa ye Rom aanii kan, baakaal aa kii ke bi daa utafal see bi puen jin u tibər ki kan waataani. * **23:5** : Lik Nnyam 22.28.

¹⁰ Le Farisii yaab ni Sajusii yaab kpak tɔb kinikpapak sakpen, ki ŋma tijar. Le butɔb aajab aapol ngbaan dak ke bi ga chuu daa par Pɔɔl. Le u tuk waajab ke bi buen ti gaa ni Pɔɔl, ki nyan u bi chee, ki nan di u ŋa baadichal ni.

¹¹ Kinyeek ngbaan, le Tidindaan dan nan sil Pɔɔl chee, ki nan bui u, “Chuu aabaa, ki taa san ijawaan. Saah tuk binib maabɔr Jerusalem ponn ni pu na, kina le aa ga tuk bi maabɔr Rom aatinj mu ni.”

Juu yaab aah kpokl ke bi ga ku Pɔɔl pu na

¹² Naah woln kitaak kichakpiik ni na, le Juu yaab bibaa kuun tɔb chee, ki kpokl, le ki puu ke baan ji tijikaar, kaan nyu nnyun mu see bi ku Pɔɔl.

¹³ Binib bi nan kpokl kina na jer bijab imonko ilee.

¹⁴ Bi nan buen Uwumbɔr aatotoorninkpiib ni Juu yaab aaninkpiib chee, ki ti bui bi, “Ti puu ke taan ji nibaa see ti ku Pɔɔl.

¹⁵ Ti ban ke ni ni bibɔjirb aaninkpiib tun unii ke u buen butɔb aajab aaninkpel chee, ki ti tuk u ke u li joo ni Pɔɔl ni chee, ke ni ban ni nan ki baa u tibɔr tiken kpee la. Bi yaa joo u choo kan, waan fuu ni do. Ti ga ku u nsan ponn ni.”

¹⁶ Le Pɔɔl aaninkpan aajarɔɔn ŋun baah kpokl pu na. Le u koo butɔb aajab aadichal ni, ki ti tuk Pɔɔl.

¹⁷ Le Pɔɔl yin butɔb aajab aaninkpel ubaa, ki tuk u ke u di unachipɔɔn na buen butɔb aajab aapol chee, aan u ti tuk u tibɔr tibaa.

¹⁸ Le uninkpel ngbaan di u buen butɔb aajab aapol chee, ki ti bui u, “Unaagbiija Pɔɔl le yin mi, ke m dan u chee, le ki ti tuk mi ke m di unachipɔɔn wee dan aa chee, u nan tuk si tibɔr tibaa.”

¹⁹ Le upol ngbaan chuu urjaal ki dar u buen n-gbaan, ki ti baa u, “Aa ban aa tuk mi bayaar?”

²⁰ Le u bui u, “Juu yaab na kpokl ke bi ga tuk si ke aa fe li joo ni Pɔɔl bibɔjirb aaninkpiib chee, ke bi nan baa u tibɔr tiken kpee.

²¹ Bi yaa bui si kina kan, aa taa kii. Bijab bi jer imonko ilee na ga bɔr ki kiir Pɔɔl bi nan ku u. Bi mɔmɔk puu ke baan ji tijikaar kaan nyu nnyun mu, see bi ku u. Dandana wee bi gor ke bi ku u, ki kiir ke bi ŋun saah ga len pu na.”

²² Le butɔb aajab aapol bui unachipɔɔn ngbaan, “Taa ki tuk unii ke aa tuk mi tibɔr ngbaan,” le ki cha u buen.

Baah di Pɔɔl buen Ubɔr Feliks chee pu na

²³ Le upol ngbaan yin waajab aaninkpiib ponn ni bilee, ke bi dan u chee, le ki nan tuk bi ke bi ban butɔb aajab ikui ilee, ni bitandam imonko itaa ni kipiik, ni butɔb aajab bi joo tikpaatunn na ikui ilee, aan bi gor ki nan buen kinyeek ngbaan tikur tiwae Siisarea aatinj ni,

²⁴ ki ban itaan tii Pɔɔl aan u li dinj ni, ki di u buen Ubɔr Feliks chee, u nyan chakb, nibaa taa ŋa u.

²⁵ Upol ngbaan nan ŋmee kigbanj ke bi ti tii Ubɔr Feliks. U nan ŋmee ke:

²⁶ “Min Klɔdius Laisias, m doon si Ubɔrkpaan Feliks.

²⁷ Juu yaab nan chuu uja wee, ki gbaa u ki ti ban bi ku u. M ŋun ke u ye Rom aanii la. Maah ŋun kina na, le m di butɔb aajab buen aan ti ti nyan ni u,

²⁸ ki kpaan di u buen Juu yaab aabɔjirb aaninkpiib chee. M nan ban ke m ti bee baah len ke u ŋa pu na.

²⁹ Baah jin u tibɔr na, le m bee ke waah ŋa pu na, naa ŋeer ti ku u, kaa ŋeer ti di u ŋa kiyondiik ni. Baakaal pu, le bi galn u. Bi len ke u bii baakaal.

³⁰ Le unii ubaa tuk mi ke Juu yaab kpokl ke bi ti ku u. Maah ŋun kina na, libuul ngbaan ni le m di u tun ni aa chee, ki tuk binib bi galn u na, ke bi mu dan aa chee ki nan tuk si waah ŋa pu na.”

³¹ Tɔ, butɔb aajab ngbaan nan ŋa baapol aah tuk bi pu na. Kinyeek ngbaan, le bi nan di Pɔɔl buen Antipatris aatinj ni.

³² Naah woln kitaak na, le butɔb aajab bi chuun kitinj na labr kun baadichal ni, Jerusalem ponn ni. Le bitandam ngbaan cheen Pɔɔl buen Siisarea aatinj ni.

³³ Baah ti fuu nima na, le bi di kigbanj ngbaan tii Ubɔr Feliks, ki di Pɔɔl kaan u chee.

³⁴ Ubɔr ngbaan nan karn kigbanj ngbaan, le ki baa Pɔɔl, “Aa nyan ni kilatinj ni?” Le Pɔɔl mu bui u, “M nyan ni Silisia aatinj ni la.” Waah ŋun ke u nyan ni Silisia aatinj ni na,

³⁵ le u bui u, “Binib bi galn si na yaa fuu ni kan, m ga ji si tibɔr;” le ki tuk waatɔb aajab ke bi di Pɔɔl ŋa lidichal li Ubɔr Herod nan maa li na ni, ki cha bi li kii u.

24

Juu yaab aah bii Pɔɔl pu na

¹ Iwiin iŋmu nan jer, le Uwumbɔr aatotoorninkpel Ananias dan Siisarea aatinj ni. Le Juu yaab aaninkpiib bibaa ni loya ubaa dii u. Bi yin loya ngbaan ke Tetulus. Bi nan sil Ubɔr Feliks aanimbiin ni, ki bii Pɔɔl.

² Le bi yin Pɔɔl ke u dan. Waah fuu ni na, le Tetulus piin ki bi bii u, le ki bui Ubɔr Feliks:

“Timi aaninkpel, ti pak si. Aa joo timi tinjann, ki cha timi aatinj kee mɔ. Aa kpa nlan, ki ter timi aanib sakpen.

³ Ti mɔmɔk nyi saah ŋani pu na, ki dooni si mbamɔn.

⁴ Maan len tibɔr ti li wiir. Maa ban ke ni ŋun si. Pɔɔn aabaa, ki li pel maah ban m len pu na.

⁵ Ti nyi ke Pɔɔl muk binib sakpen. U muk Juu yaab bi bi dulnyaa wee mɔmɔk ni na, ki cha bi ŋmɔ tijar. Binib bibaa bi, ki dii Yesu u ye Nasaref aatinj aanii na aasan. Pɔɔl ye bi ponn ni aaninkpel ubaa la.

⁶ U nan ban u bii Uwumbɔr Aadichal. Nima pu le ti chuu u. [Ti nan ban ti ji u tibɔr, timi aakaal aah dii pu na.

⁷ Le butɔb aajab aapol Laisias dan nan nyan u mpɔɔn ti chee,

⁸ ki tuk binib bi galn u na, ke bi li choo aa chee ki nan len waah ŋa pu na.] Aa yaa jin u tibɔr ngbaan kan, sin aabaa ga bee tibɔr ngbaan aah bi pu na.”

⁹ Tetulus aah len pu na, le Juu yaab kpaan kii, ke ti gbii.

Pɔɔl aah tuk Ubɔr Feliks waabamɔn pu na

¹⁰ Le Feliks yoor unjaal ki tii Pɔɔl nsan ke u len.

Le Pɔɔl bui ke, “M nyi ke aa joo maanib ngbaan ŋibin pam. Kina pu na, m kpa mpopiin ke m tuk si maabamɔn.

¹¹ M nan buen Jerusalem m ti doon Uwumbɔr. Naa jer iwiin kipiik ni ilee. Aa ga ŋmaa baa binib ke ti gbii aan taa gbii.

¹² Maah nan bi Uwumbɔr Aadichal ni, ni mmeen aadir ni, ni kitinj ni na, juu yaab aa kan mi m kpak unii ubaa kinikpakpak, kaa kan mi m muk unii ubaa.

¹³ Bi bii mi la, ki mu aa ŋmaa mɔk ke baah len pu na gbii.

¹⁴ M kii ke ti gbii ke maah dooni tiyaajatiib Aawumbɔr pu na, m dii Yesu aasan la. Juu yaab len ke nsan ngbaan aa ye mbamɔn. M kii Moses aakaal mɔmɔk mu, ki kii tii Uwumbɔr aabɔnabtiib aah nan ŋmee pu na mɔmɔk.

¹⁵ M kpa limakl ke Uwumbɔr ga fikr binib bi ŋan na, ni bi kaa ŋan na mɔmɔk nkun ni. Juu yaab mu kpa limakl kina la.

¹⁶ N-yoonn məmək m pəoni mbaa ke m taa li kpa taani Uwumbər ni binib chee.

¹⁷ “Njibin njibaa le maa nan bi Jerusalem. M nan ki buen nima m ti tii maanib bi ye bigiim na njimobil, ki toor kitork tii Uwumbər.

¹⁸ M nan buen Uwumbər Aadichal ni, m ti nja mbaa chain, aan ki toor kitork tii Uwumbər. Maah nja kina na, le Juu yaab kan mi Uwumbər Aadichal ni. Kinipaak aa nan bi m chee. Kifuuk mu aa nan bi m chee.

¹⁹ Le Juu yaab bibaa, bi nyan ni Asia aatim ni na mu nan bi nima. Bi yaa kaa gee maah nja pu na kan, ni njan ke bima bibaa dan aa chee, ki nan tuk si maah nja pu na.

²⁰ Bibəjirb aaninkpiib jin mi tibər Jerusalem ponn ni. Bi yaa kan maataani kan, cha binib ngbaan tuk si.

²¹ Maah nan si bi chee na, le m teen ke, ‘M pak ke Uwumbər ga fikr bi kpo na nkun ni. Nima pu le ni ji mi tibər din.’ Maah len kina na, nibaakan bi dak ke naa njan.”

²² Feliks nan nyi Yesu aasan aabər. Le u bui bi, “M ga di cha kina la. Butəb aajab aapol Laisias yaa fuu ni kan, m ga lik maah ga nja tibər ngbaan pu na.”

²³ U tuk butəb aajab nkub aaninkpel ke u cha waajab li kii Pəol, ki taa joo u mpəon, ki cha ujtəib li ter u ki tii u waah ban pu na.

²⁴ Iwiin ilee aah jer na, le Ubər Feliks ni upuu Drusila fuu ni. Upuu nan ye Juu aabo la. Le Feliks tun unii ke u ti yin ni Pəol ke u dan nan len tibər ngbaan aan bi pel. Le Pəol tuk bi baah ga nja pu ki gaa Yesu Kristo ki kii,

²⁵ ki nja bininyaam, ki li chur bibaa, ki taa tun titunwanbir na; ba pu? Uwumbər ga ji binib məmək tibər. Pəol aah len kina na, le ijawaan chuu Feliks. Le u bui Pəol, “Ni njeer aa di cha kina. M yaa kan nfaawom kan, m ga yin si.”

²⁶ Le Feliks dak ke nibaakan Pəol ga tii u njimobil, aan u piir u lii. Nima pu na, n-yoonn məmək kan, u ti yin ni u ki nan len u chee tibər.

²⁷ Njibin njilee nan jer. Le ubər u bi yin u ke Posius Festus na dan nan lenj Feliks aalelenj. Feliks nan ban ke u piir Juu yaab aasui. Nima pu na, waa nan nyan Pəol kiyondiik ni. U nan cha u beenin pii, le ki buen.

25

Pəol aah len ke u ban ke Ubər kpaan Siisa ji waabər pu na

¹ Ubər Festus nan fuu Siisarea aatiñ ni, u nan lenj Ubər Feliks aalelenj. Waah bi nima iwiin itaa na, le u buen Jerusalem.

² Waah ti bi nima na, le Uwumbər aatotoorninkpiib ni Juu yaab aaninkpiib dan u chee, ki nan bii Pəol, ki ganj Ubər Festus

³ ke u pəon ubaa ki tun binib bi ti yoor ni Pəol ki di dan Jerusalem. Bi nan puen kpokl ke u yaa choo kan, bi ga ku u nsan ponn ni.

⁴ Le Festus bui bi, “Ti laa beenin joo u Siisarea aatiñ ni. Ni yaa kpee siib kan, m mu ga ki labr buen nima.

⁵ U yaa kpa taani kan, cha nimi aaninkpiib dii mi nima, aan ki ti galn u.”

⁶ Festus nan bi bi chee ki ti saa iwiin kipiik, bee iniin, le ki gir cha Siisarea aatiñ ni, ki ti fuu nima. Naah woln kitaak na, le u koo libəjil aadiik ni, ki ti kal ubəjir aajal pu, le ki tun ke bi ti li joo ni Pəol.

⁷ Juu yaab bi nyan ni Jerusalem na mu nan bi nima. Pəol aah fuu ni na, le bi sil goln u, ki bii u ki ti nyanj. Le baa njmaa mək ke baah len pu na gbi.

⁸ Le Pəol bui ke, “Maa bii Juu yaab aakaal, kaa bii Uwumbər Aadichal, kaa bii Rom yaab Aabər kpaan Siisa.”

⁹ Le Festus ban ke u piir Juu yaab aasui. Nima pu le u baa Pööl, “Aa ga li gee ke aa buen Jerusalem m ti ji si tibör nima aa?”

¹⁰ Le Pööl bui u, “M bi Ubörkpaan Siisa aaböjir aadiik ni, nin chee ni ñeer bi ji mi tibör na. Sin aabaa nyi ke maa ña Juu yaab bakaa.

¹¹ M yaa ba ña bakaa, bee m yaa ti ki ña tiwan ni ñeer nkun na kan, maa ba ga ban ke m ñmar. Baah bii mi pu na yaa kaa gbii kan, ubaa aan ñmaa di mi ña binjaal ni. M ban ke Ubörkpaan Siisa ji mi tibör.”

¹² Le Ubör Festus len waakpambalb chee ke u lik waah ga ña pu na, nee aapuwöb le u tuk Pööl, “Aa len ke aa ban ke Siisa ji si tibör. Aa ga buen u chee, ni ti len ti.”

Ubör Festus aah tuk Ubör Agripa pu na

¹³ Naah ña iwiin ilee na, le Ubör Agripa ni uninkpan Beniis dii ni, ki dan Siisarea aatinj ni, bi nan doon Ubör Festus.

¹⁴ Baah bi nima iwiin ilee na, le Festus tuk u Pööl aabör ke, “Uja ubaa bi do. Feliks nan buen le ki cha u beenin pii kiyondiik ni.

¹⁵ M nan buen Jerusalem. Maah nan bi nima na, le Uwumbör aato-toorninkpiib, ni Juu yaab aaninkpiib dan nan galn uja ngbaan. Bi ban ke m len ke waabör bii.

¹⁶ Le m tuk bi ke timi Rom yaab aa ñani kina. Binib yaa galn unii kan, ti cha bi kuun ni töb la, aan u ti ñun baah galn u pu na, ki cha u mu len waabamön aah bi pu na. Taan daa unii aatafal see ti puen jin u tibör kina.

¹⁷ Maah tuk bi kina na, le bi nan dan do. Baah fuu ni na, maa taan. Naah woln kitaak na, m nan buen liböjil aadiik ni, ki ti kal uböjir aajal pu, ki tun binib ke bi ti li joo ni Pööl.

¹⁸ Waah fuu ni na, le binib bi galn u na fii ke bi bii u. M nan dak ke bi ga len ke u ña bakaa ki ti nyanj la. Ni mu aa ye kina.

¹⁹ Baah kpak u pu na, ni ye baakaal aabör, ki mu ye uja u bi yin u ke Yesu na aabör pu la. Bi len ke u kpo. Pööl mu beenin len ke u bi.

²⁰ Maa nan nyi maah ga ña pu ki bee tibör ngbaan na. Le m baa Pööl ke u kii ke u buen Jerusalem aan bi ti ji u tibör nima aan waa kii?

²¹ Le u len ke u ban ke Ubörkpaan Siisa ji u tibör. Nima pu le m cha butöb aajab kii u, ke ni saa bundaln m ga cha bi di u buen Ubörkpaan chee na.”

²² Le Ubör Agripa bui Festus, “M ban ke m ñun uja ngbaan aah ga len pu na.”

Le Festus bui u, “Aa ga fe ñun fen.”

Baah di Pööl siin Ubör Agripa aanimbiin ni pu na

²³ Naah woln kitaak na, le Ubör Agripa ni uninkpan Beniis dan ke bininyuum na. Le butöb aajab aaninkpiib, ni kitinj ni aaninkpiib dii bi, ki nyunji bi. Le bi mömök koo kidisakpenj kibaa ni. Kidiik ngbaan ni, le bi ji binib tibör. Baah fuu ni na, le Festus tuk binib ke bi li joo ni Pööl. Le bi joo ni u.

²⁴ Le Festus bui ke, “Ubör Agripa ni nimi bimök bi do na, ti mömök kan uja wee. Juu yaab nan dan m chee Jerusalem ponn ni, ki ki dan m chee do chee na mu, ki nan tar ke ni ñeer ti ku u.

²⁵ Le m jin u tibör. Maah jin u tibör na, le m bee ke waa ña tiwan ni ñeer ke ti ku u na. Le uma ubaa len ke u ban ke Ubörkpaan na ji u tibör. Nima pu le m ga cha u buen.

²⁶ Le m ban ke m ñmee kighanj tii maaninkpel ki tuk u Pööl aabör. M mu aa nyi maah ga ñmee pu na. Nima pu le m joo ni u, u nan tuk nimi waabör. Ubör Agripa, m ban ke aa lik waabör ngbaan aah bi pu na, aan ki tuk mi maah ga ñmee pu na.

²⁷ M yaa cha bi di unaagbiija buen Ubørkpaan na chee, ki yaa kaa tuk u baah galn u pu na kan, naa ñan.”

26

Pɔɔl aah tuk Ubør Agripa waabamɔn pu na

¹ Tɔ, Ubør Agripa nan bui Pɔɔl, “Aa ga ñmaa tuk timi saabør aah ye pu na.”
Le Pɔɔl yoor unjaal ki doon u, ki bui ke,

² “Ubør Agripa, maah bi do din ke m tuk si maabamɔn na, m kpa mpopiin pam. Juu yaab galn mi sakpen a.

³ M nyi ke aa nyi Juu yaab aakaal aah bi pu na. Aa nyi baah kpak tɔb budabu pu baakaal pu na. Kina pu na, maah kpa nsan m tuk si maabamɔn pu na, le m kpa mpopiin. M garj si ke aa li kpa limør ki li pel maah ga len pu na.

⁴ “Maah nan ye unachipɔɔn na, m nan bi maanib ponn ni, ni Jerusalem ponn ni.

⁵ Juu yaab mɔmɔk nan nyi maabimbin n-yoonn ngbaan. Bi nyi ke n-yoonn ngbaan mɔmɔk m nan dii Farisii yaab aasan. M nan ye binib bi dii Moses aakaal mbamɔm na ponn ni ubaa la. Bi yaa gee kan, bi ga ñmaa tuk si kina.

⁶ M kpa limakl ke Uwumbør ga gbiin tipuur ti u nan puu tii tiyaaajatiib na. Nima le cha ni ji mi tibør din.

⁷ Timi Juu yaab aanibol kipiik ni ñilee dooni Uwumbør nwiin pu ni kinyeek, ki mu kpa limakl ke bi ga kan tipuur ngbaan. Ubør Agripa, m mu kpa limakl ngbaan, nima le cha Juu yaab galn mi.

⁸ Ba ña ni dak ke Uwumbør aan ñmaa fikr binib nkun ni?

⁹ “N-yoonn mubaa, min mbaa nan dak ke ni ñan ke m pɔɔk mbaa ki bii Yesu u ye Nasaref aatiñ aanii na aayimbil.

¹⁰ Le m nan ña kina Jerusalem ponn ni. M nan buen Uwumbør aato-toorninkpiib chee, ke bi tii mi nsan ke m chur Uwumbør aanib ki di ña tiyondir ni. Juu yaab yaa nan len ke bi ga ku bi kan, m mu nan keei la.

¹¹ N-yoonn mɔmɔk m nan chaa mmeen aadir ni ki ti dar bitafal, ki mukr bi ke bi sii Yesu. M nan gee lijuul sakpen bi pu; nima pu na, m nan buen ntim muken ponn ni, ki ti ña bi falaa.”

Pɔɔl aah tuk bi waah nan gaa Yesu ki kii pu na

(Lituln 9.1-19; 22.6-16)

¹² “Le Uwumbør aatotoorninkpiib nan tii mi nsan ke m ti chuu Yesu aanib bi nan bi Damaskus aatiñ ni na. Le m nan buen nima.

¹³ Ubør Agripa, maah nan bi Damaskus aasan pu ki cha nima na, le nwiin kaasisik ni, nwiihn nyan ni paacham, ki wiin jer nwiin, ki woln ki mann gonn m ni bijab bi dii na.

¹⁴ Le ti mɔmɔk lir kitiñ. Le m ñun nneel len Juu yaab aaliin ponn ni ke, ‘Sɔɔl, Sɔɔl, ba ña aa ña mi falaa? Ni pɔɔ aa di aataal lee ikokon.’

¹⁵ Le m baa u, ‘Ndindaan, ñma ye?’ Le u bui mi, ‘Min le ye Yesu u aa ña u falaa na.

¹⁶ Fii sil. M dan aa chee, ke m lee si aan aa tun maatuln, ki ji seeraa, ki tuk binib saah kan mi pu na, ki tuk bi maah ga mɔk si n-yoonn mu choo na pu na.

¹⁷ M ga nyan si Juu yaab aanjaal ni, ni binib bi kaa ye Juu yaab na aanjaal ni, ki cha aa buen bi chee,

¹⁸ aan ki ti tuk bi maaliin, ki cha binimbil woln, ki nyan bi mbɔmbɔɔn ni, ki cha bi li bi nwiihn ni, ki nyan bi kinimbɔñ aanjaal ni, ki di bi ña Uwumbør aanjaal ni, aan ki cha bi gaa min Yesu ki kii, aan Uwumbør di cha pinn bi

baatunwanbir, ki ŋa bi waanib ponn ni bibaa, baah gaa min Yesu ki kii pu na pu.’”

Pɔɔl tuk bi waatuln aah bi pu na

19 “Uɔɔr Agripa, maah kan lijnijiir aawan paacham pu na, le m kii Yesu aamɔb.

20 Njan, m tuk binib bi nan bi Damaskus aatiŋ ni na, ke bi kpeln baabimbin ki dii Uwumbɔr aasan, ki tun lituln li ga mɔk ke bi sil kpeln baabimbin na. Njan, m nan tuk bi kina Damaskus aatiŋ ni, le ki nin buen Jerusalem, ki nin bɔ dii Judea aatim mɔmɔk ponn ni, le ki nin buen binib bi kaa ye Juu yaab na aatim ponn ni, ki ti tuk bi mu kina.

21 Nima pu le Juu yaab chuu mi Uwumbɔr Aadichal ni, ki ban bi ku mi.

22 Le Uwumbɔr mu ter mi n-yoonn mɔmɔk ki nan saa din, ki cha m si do, ki ye waaseeraadaan, ki tuk binib aabɔŋ mɔmɔk waabɔr. M po tuk bi Uwumbɔr aabɔnabtiib ni Moses aah nan len pu na. Bi nan len tiwan ni ga nan ŋa na,

23 ke Kristo u ga gaa binib lii na ga nan ji falaa, ki li ye unii u ga puen fikr nkun ni na, ki tuk Juu yaab ni binib bi kaa ye Juu yaab na tibɔr ti ga woln binimbil na.”

24 Pɔɔl aah len kina na, le Festus teen ke, “Pɔɔl, aa ye uwaar la. Saah bae mbaem sakpen na le cha aa waar.”

25 Le Pɔɔl bui u, “Uɔɔr Festus, maa ye uwaar. Maah len pu na, ni ye mbamɔn la. Naa ye uwaar aaliin.

26 Uɔɔr Agripa nyi tibɔr ngbaan. Nima pu le m di lipobil len unimbiin ni, m nyi ke u nyi tibɔr tɔmina, tibaa aa bɔr u. Tibɔr ngbaan nan ŋa binib aanimbil ni la.

27 Uɔɔr Agripa, aa gaa Uwumbɔr aabɔnabtiib aah nan len pu na ki kii ii? M nyi ke aa gaa kii.”

28 Le Agripa baa Pɔɔl, “Aa dak ke naa pɔɔ m ŋa Kristo yoo la aa?”

29 Le Pɔɔl bui u, “M mee Uwumbɔr ke ni pɔɔye naa pɔɔye, aa ni binib bimɔk pel maah len pu dandana wee na, ŋa Kristo yaab ke min na. M mu aa ban ke bi buu nimi tikululn, ke min na.”

30 Le Uɔɔr Agripa, ni Uɔɔr Festus, ni Beniis, ni binib bi ka bi chee na, fii nyan lipaal.

31 Baah nyan lipaal na, le bi ti bui tɔb, “Uja ngbaan aah ŋa pu na, naa ŋeer ti ku u, kaa ŋeer ti di u ŋa kiyondiik ni.”

32 Le Agripa bui Festus, “Uja ngbaan yaa kaa ba len ke u ban ke Uɔɔrkpaan Siisa ji u tibɔr kan, ti ba ga ŋmaa di u lii.”

27

Pɔɔl aah buen Rom aatiŋ ni pu na

1 Tɔ, bi nan len ke ti ga buen Uɔɔrkpaan Siisa chee, Itali aatiŋ ni. Le bi di Pɔɔl ni binaagbiib biken tii butɔb aajab aaninkpel u bi yin u ke Julius na. Butɔb aajab ngbaan aayimbil nan ye ke “Uɔɔrkpaan aajab.”

2 Le ti koo buŋɔb ni. Buŋɔb ngbaan nyan ni kitiŋ kibaa ni, bi yin ki ke Adramitium. Bi nan gor ke bi di bu buen Asia aatiŋ ni la. Le ti koo ki buen. Uja ubaa mu nan dii timi, bi yin u ke Aristakus. U nan ye Masedonia aatiŋ aanii, ki nyan ni Tesalonika aatiŋ ni.

3 Naah woln kitaak na, le ti fuu kitiŋ kibaa ni, bi yin ki ke Saidonn. Le butɔb aajab aaninkpel Julius gee Pɔɔl aabɔr, ki cha u buen uɔtɔiib chee nima, u ti kan waah ban pu na.

4 Tɔ, ti nan nyan nima, le libuln daar took timi. Nima pu le ti peŋ lidikl libaa, bi yin li ke Saiprus, le libuln aa ki pii timi.

⁵ Le ti jer Silisia aatiŋ, ni Pamfilia aatiŋ, ki ti fuu Mira aatiŋ ki bi Lisia aatiŋ ni na.

⁶ Taah ti fuu nima na, le butəb aajab aaninkpel ngbaan kan buŋəb bu nyan ni Aleksandria aatiŋ ni, ki ga buen Itali aatiŋ ni na. Le u cha ti məmək koo buŋəb ngbaan ponn ni.

⁷ Buŋəb ngbaan aa nan chuun mala. Ni nan pəə la. Bu nan yunn nsan ni siib, le ki ti fuu Kenaidus aatiŋ chee. Libuln aa nan kii le ti nan ti bee nsan ponn ni. Nima pu na, ti nan ti peŋ lidikl libaa, bi yin li ke Krete. Le ti jer Salmone aatiŋ,

⁸ ki kpak nnyusakpem na aagbaan. Ni nan pəə sakpen a. Le ti nan ti fuu kilolon kibaa ni, bi yin ki ke Kilolon Nyaan. Nima chee aa daa Lasea aatiŋ ni.

⁹ Ti nan yunn nsan ngbaan ponn ni, ki ti pii Juu yaab aaməlul daal, buyoonn kibur ga ŋmaa fii na. Naa ba nan ŋan ke ti ki li joo buŋəb. Ni nan kpa liminaln sakpen. Le Pəəl sur bi ke,

¹⁰ “Njətiib, ti yaa ki joo buŋəb kan, m nyi ke ti ga kan linimaln. Njətiib ni buŋəb na ga bii. Binib pam mu ga kpo ti ponn ni.”

¹¹ Le butəb aajab aaninkpel aa kii Pəəl aah len pu na. U kii ŋədaan ni biŋəjaab aaninkpel aah len pu na la.

¹² Libuln ni utaal aayoonn yaa ti fuu ni n-yoonn mu na kan, naa ŋan ti li bi kilolon ngbaan ponn ni. Nima le ti ponn ni binib pam bui ke ni ŋan ti nyan kilolon ngbaan ponn ni, ki pəək tibaa ke ti fuu Fiiniks, kitiŋ ki bi Krete aadikl paab na. Kilolon bi nima mu. Libuln ni utaal yaa fuu ni n-yoonn mu na kan, ni ŋan ke timi aarəb li bi ki ponn ni. Kilolon ngbaan aah bi liwilir wəb pu na, nima le libuln aan ŋmaa pii timi nima.

Libupəpəəl aah muk timi buŋəb ni pu na

¹³ Le libuln li kaa pəə na nyan ni ŋŋangii wəb. Le bi bui ke ni ŋeer ke ti nyan kilolon ngbaan ponn ni. Le bi chuu gbiln buŋəb na, le ki di siir. Bi nan joo bu kpak Krete aadikl ngbaan chee la.

¹⁴ Naah kpee siib na, le libupəpəəl nyan ni ŋŋangan wəb ki daar choo,

¹⁵ ki daar yeŋni buŋəb na, ki cha bu sil. Libuln daar tooh bu la. Nima pu na, bu aa nan ŋmaa chuun. Le ti cha bu jənn libuln.

¹⁶ Le ti ti fuu lidikl libaa chee, bi yin li ke Kəda, li bi ŋŋangan wəb. Ti nan peŋ lidikl ngbaan, le libuln aa ki pii timi ki pəə. Le timi aarəsakpem dar buŋəb waatiib bubaa. Taah peŋ lidikl ngbaan na, le ti chuu yoor buŋəb waatiib na ŋa busakpem ni.

¹⁷ Bi nan di iŋmin gbɪn punn punn busakpem na. Litambol nan də nnyun ni, Libia aatiŋ chee, le bi dak ke nibaakan buŋəb na ga dii litambol ngbaan paab. Nima pu na, bi nan chuu gbiln buŋəb aakekeln li nan bi paacham na, ki cha bu jənn libuln.

¹⁸ Libuln nan beenin daar ki pəə, le buŋəb na yeŋni. Naah woln kitaak na, le bi chuu nyan ni njətiib na ki di mee lii nnyun ni;

¹⁹ ki ki woln kitaak, le ti chuu nyan buŋəb aawan mu ki di lii nnyun ni.

²⁰ Taah nan bi bu ponn ni na, ni nan yunn le taa ŋmaa kan nwiin, kaa waa ŋjɪmabil mu, ntaalangbam pu. Libuln mu nan beenin daar, ki pəə. Taa nan ki dak ke ti ga ŋmar.

²¹ Tə, baa nan ki ji tijiikaar, ni ti yunn. Baah kaa ki ji tijiikaar ni yunn na, le Pəəl fii sil binimbiin ni, ki bui bi, “Njətiib, ni yaa ba pel maah nan len pu na, ki yaa kaa ba nyan ni Krete aadikl ni kan, ni ba ga li ŋan. Timi aawan aa ba ga bii.

²² Tə, m gaŋ nimi la, chuu nibaa man. Ti ponn ni unii ubaa aan kpo. Buŋəb ngbaan baanja le ga bii.

²³ M ye Uwumbør aanii, le ki dooni u. Kinyeek na, le waatuun ubaa dan nan sil m chee,

²⁴ ki bui mi, 'Pɔɔl, taa san ijawaan. Aa ga sil Ubørkpaan Siisa aanimbiin ni. Uwumbør ga cha binib bimək bi buɔɔb bue ponn ni na ηmar, saanimbaak pu.'

²⁵ Njɔtiib, nima pu na, chuu nibaa man. M pak ke Uwumbør ga ηa waah tuk mi pu na.

²⁶ Libuln mu ga daa buɔɔb na ti tam lidikl libaa, ki bii bu."

²⁷ Tɔ, libupɔɔl ngbaan nan daar iwiin kipiik ni inaa. Kinyeek, le libuln nan buenin joo timi nnyusakpem na ponn ni. Bi yin nnyusakpem ngbaan ke Adria. Kinyetaasiik, le biɔɔɔaab dak ke ti yak kitin kibaa ni.

²⁸ Le bi ban bi tɔɔ lik nnyun aah nyoo pu na. Bi nan di ηηmin di gbin tikur ti nyuun na, ki di lii nnyun ni, ki tɔɔ lik, ki ηaη ηitaa nkub ni moninko. Le bi too foor kpee, le ki ki tɔɔ lik, ki ηaη ηitaa imonko inaa ni kipiik.

²⁹ Le bi dak ke nibaakan buɔɔb ngbaan ga duur ηitakpal ki bii. Nima pu na, bi nan di tikur tinaa gbin inηmin inaa pu, ki di gbin linɔjuul, le ti doon tam kitin, ki joo bu. Bu aan ki ηmaa chuun. Baah ηa kina na, le bi mee Uwumbør ke u cha kitaak woln.

³⁰ Le biɔɔɔaab ban ke bi loon nyan buɔɔb na ni. Le bi chuu nyan buɔɔb waatiib na di deen nnyun pu, ki ηmann ke bi chuu nyan tikur tibaa le linɔyil pu.

³¹ Tɔ, Pɔɔl nan bee baah ban bi ηa pu na, le ki bui butɔb aajab ni baaninkpel, "Biɔɔɔaab ngbaan yaa nyan buɔɔb ngbaan ponn ni kan, naan ηmaa ηmar."

³² Waah len kina na, le butɔb aajab chuu buɔɔb waatiib na aanηmin gii, ki di bu lii, ki cha busakpem na.

³³ Kichakpinaanyeek ni le Pɔɔl gan bi mɔmɔk ke bi pɔɔk bibaa ki ji tijikaar, ki bui bi, "Iwiin kipiik ni inaa le na, nimi aalandak muk nimi, le ni lul bumɔb.

³⁴ Ni pɔɔk nibaa ki ji pɔkaa man. Ni ga ter nimi, ni kan mɔɔɔn. Nibaa aan ηa unii ubaa do ponn ni."

³⁵ Pɔɔl aah len kina na, le u yoor boroboro, ki doon Uwumbør bi mɔmɔk aanimbil ni, ki gii ki ηman.

³⁶ Waah ηa kina na, le bi mɔmɔk chuu bibaa, ki mu jin tijikaar.

³⁷ Ti nan ye binib ikui ilee ni imonko itaa ni kipiik ni biloob le buɔɔb ngbaan ponn ni.

³⁸ Le bi mɔmɔk ηman ti bab. Baah ηman bab na, le bi di tijikaar ti gur na di mee nnyun ni. Bi nan ban ke buɔɔb ngbaan yook la.

Timi aarɔb aah bii pu na

³⁹ Kitaak aah woln na, le ti kan kitin. Le biɔɔɔaab aa nyi kitin ngbaan ni. Le bi kan kilolon. Litambol mu dɔ kilolon ngbaan aagbaan. Le bi len ke bi ga pɔɔn bibaa ki cha buɔɔb na ti nyal litambol ngbaan paab.

⁴⁰ Le bi chuu geei tikur na aanηmin, le ti bee nnyun ni. Le bi chuu gbiln tinɔpann aanηmin, ki nan di likekeln gbin linɔyil ndɔ pu paacham. Libuln aah daar na, le bi ban ke likekeln ngbaan li joo buɔɔb chuun cha nnyun aagbaan. Le bu chuun buen.

⁴¹ Litambol libaa nan dɔ nnyun ponn ni, le baa waa li, ki di dii lipaab. Le linɔyil chɔb lipaab, kaan ki ηmaa chuun. Tinyunkpenn nan gbaa buɔɔb na le linɔjuul ti wii.

⁴² Tɔ, butɔb aajab nan dak ke nibaakan binaagbiib na ga yuk lir nnyun ni, ki wo nyan, aan ki san ηmar. Kina pu na, bi nan ban bi ku bi mɔmɔk.

⁴³ Butɔb aajab aaninkpel aa nan ban ke bi ku Pɔɔl, nima pu le waa kii. U nan tuk bi ke binib bi ηmaa wo nnyun na puen yuk lir nnyun ponn ni, ki wo buen nnyun aagbaan, ki ti nyan;

⁴⁴ ke binib bi kaa ŋmaa wo nnyun na nyoon ŋikpan, ni ŋiŋɔbɔk, ki li cha nnyun aagbaan, ki ti nyan. Le ti ŋa kina. Le ti mɔmɔk ti nyan.

28

Taah fuu Malta aatiŋ ni pu na

¹ Taah nyan nnyun ngbaan ni na, le bi tuk timi ke bi yin lidikl ngbaan ke Malta.

² Le kitij ngbaan aanib gaa timi ki ŋa timi tiŋann pam. Le utaal piin ki bi nu, le tiwoor bi. Le bi tuur mmii tii timi.

³ Le Pɔɔl ti peei ni idɔ nan di ŋa mmii ni. Waah di i ŋa mmii ni na, le i tonj. Le uwaa nyan i ni, ki juu dab uŋaal, ki jɔn.

⁴ Waah juu dab uŋaal ki jɔn na, le kitij ngbaan ponn ni aanib kan, ki bui tɔb ke uja ngbaan ye unukur, le ki nyan ni nnyusakpem ni; Uwumbɔr mu aan cha u ŋmar.

⁵ Tɔ, Pɔɔl nan gbɔk uŋaal, le uwaa na lir mmii ni. Naa ŋa u nibaa.

⁶ Bi dak ke ni ga duun la, ni yaa kaa ye kina kan, u ga kpo. Bi nan lik le ni ti yunn, ki mu aa kan nibaa ŋa u. Le bi ki dak ke u ye liwaal la, le ki kpaln unii.

⁷ Tɔ, kitij ngbaan aanib aaninkpel mu nan bi. Bi yin u ke Publius. Waasaak aa nan daa taah bi nin chee na. Le u gaa timi, ki chann timi tichann ki ŋa timi tibulchinn iwiin itaa.

⁸ Ute nan bun, ki dɔ kidiik ni. Uwon nan ton, le u peel nsin. Pɔɔl nan koo u chee kidiik ni, ki ti mee Uwumbɔr tii u, ki ti di uŋaal paan u pu, le u pɔɔk.

⁹ Pɔɔl aah ŋa kina na, le bibum biken bi bi lidikl ngbaan aatiŋ ni na mu dan Pɔɔl chee, le u cha bi mu pɔɔk.

¹⁰ Le bi tii timi ipiin pam. Taah nan ban ti buen na, bi nan ki tii timi, timi aasachuln aapiin.

Taah nyan Malta aadikl pu ki buen Rom aatiŋ ni pu na

¹¹ Ti nan bi nima iŋmal itaa, le buŋɔb bubaa nan bi nima tiwoor ni libuln yoonn. Bu nyan ni kitij kibaa ni, bi yin ki ke Aleksandria. Bi nan yin buŋɔb ngbaan ke “Bijaam.” Le ti koo bu ni, ki buen.

¹² Ti nan ti fuu kitij kibaa ni, bi yin ki ke Sirakus, ki nan bi nima iwiin itaa,

¹³ le ki nyan nima, ki buen ki ti fuu kitij kibaa ni, bi yin ki ke Regium. Naah woln kitaak na, le libuln nyan ni tipuwɔb, ki daar choo. Le ti nyan nima, ki buen. Iwiin ilee le ti nan ti fuu kitij kibaa ni, bi yin ki ke Puteoli.

¹⁴ Ti nan kan Yesu aanib bibaa nima. Le bi ganj timi ke ti li bi bi chee ki ti saa iwiin ilole. Iwiin ilole ngbaan aah jer na, le ti chuun kitij ki buen Rom aatiŋ ni.

¹⁵ Yesu aanib bi nan bi Rom aatiŋ ni na nan ŋun ke ti choo. Le bi tooh ni timi nsan pu. Bibaa nan tooh ni timi Apius Aanyan ponn ni, le bibaa mu tooh ni timi Tidir Daakaan Titaa na chee. Pɔɔl aah kan bi na, le u doon Uwumbɔr, ki kan lipobil.

Pɔɔl aah moon Yesu aabɔr Rom aatiŋ ni pu na

¹⁶ Tɔ, ti nan ti fuu Rom aatiŋ ni. Taah fuu nima na, le bi cha Pɔɔl koo kidiik kibaa ni, le butɔb aaja ubaa si kii u.

¹⁷ Iwiin itaa aah jer na, le Pɔɔl yin Juu yaab aaninkpiib ke bi kuun ni u chee. Baah kuun ni u chee na, le u bui bi, “Nnaabitiib, maa ŋa timi aanib bakaa, kaa bii tiyaaatiib aakaal. Bi po chuu mi Jerusalem ni ki di mi ŋa Rom yaab aanjaal ni.

¹⁸ Bi nan jin mi tibɔr, le ki bee ke maa ŋa bakaa, naa ŋeer bi ku mi. Le bi ban ke bi di cha mi.

19 Le Juu yaab aa kii ke bi di cha mi. Nima pu na, m len ke m ban ke Ubarkpaan Siisa le ji mi tibor ngbaan. Naa ye ke m ban ke m galn maanib u chee.

20 Nima pu le m yin nimi ke ni dan m chee, aan ti nan len tob chee tibor. Timi Israel yaab kpa limakl ke unii u ga gaa timi lii na ga dan. Limakl ngbaan pu, le bi buu mi tikululn tee.”

21 Le bi bui u, “Judea aatinj aanib aa nimee saabor kigbarj ni tii ni timi. Tina aabo ubaa aa nyan ni nima, ki nan tuk timi saabor, kaa len tibobir aa pu.

22 Ti nyi ke bi len ntim mómok ponn ni ke saah dii nsan mu na aa njan. Nima pu na, ti ban ti nun tibor ti bi aamob ni na.”

23 Le bi siin bundaln bi ga ki kuun Pool chee na. Liyaadaal aah fuu ni na, bi nan ki kuun ni waadiik ni, ki wiir pam. U nan len bi chee tibor kichakpiik ni ki nan saa kijook, ki tuk bi Uwumbor aanaan aabor, ke Moses ni Uwumbor aabonabtiib nan nimee Yesu aabor, Uwumbor Aagbarj ponn ni. Pool nan pooni ubaa ke bi gaa Yesu ki kii.

24 Juu yaab bibaa kii tii waah len pu na, bibaa mu aa kii tii.

25 Le bi kpak tob kinikpakpak. Baah ban bi nyan Pool aadiik ni na, le u bui bi, “Uwumbor Aafuur Nyaan nan cha waabonabr Aisaya tuk niyaaajatiib mbamón.

26 U nan tuk Aisaya ke,
‘Li cha ti tuk binib ngbaan ke Uwumbor len ke:
Ni ga pel ki pel, kaan bee maaliin aatataa.

Ni ga lik ki lik, kaan li waa.

27 Binib ngbaan aasui aa bi nibaa ni.

Bitafal kpa la.

Bi nub binimbil, kaa ban ke binimbil woln,

kaa ban ke bitafal nun,

kaa ban ke bisui bee maaliin aatataa,

kaa ban ke bi kpeln baabimbin ki dii maasan,

aan m tii bi laafee.’ ”*

28 Pool nan ki bui bi, “M ban ke ni bee ke Uwumbor tun mi ke m buen binib bi kaa ye Juu yaab na chee, ki ti tuk bi waabor, aan bi mu nmar. Bima le ga nun.”

[

29 Pool aah len kina na, le Juu yaab ngbaan nyan waadiik ni, ki beenin kpak tob kinikpakpak sakpen.]

30 Pool nan bi kidiiik ngbaan ponn ni njibin njilee. U nan pan ki pu, le ki bi ki ni. Le binib choo nan manni u nima. Le u gaa bi mómok ni mpopiin.

31 U nan beenin tuk binib Uwumbor aanaan aabor, ni Tidindaan Yesu Kristo aabor, ki nan kpa lipobil ki len. Ubaa mu aa bui ke u di cha.

* 28:27 : Lik Aisaya 6.9-10.

Kigban̄ ki Pɔɔl ηmee ki tii ROM YAAB na

¹ Min Pɔɔl le ηmee kigban̄ kee. M ye Yesu Kristo aatutunn la. Uwumbɔr nan yin mi ke m li ye Yesu aakpambal, ki nyan mi ke m moon waabɔnyaan tee.

² N-yaayoonn na, Uwumbɔr nan puu tipuur ke u ga tii timi tibɔnyaan tee. Le waabɔnabtiib ηmee ti waagban̄ ki ye chain na ponn ni.

³ Tibɔnyaan ngbaan le ye Ujapɔɔn aabɔr. Uma le ye Tidindaan Yesu Kristo. Waah nan kpaln unibɔn na, bi nan ma u Ubɔr David aamaal ponn ni.

⁴ Uwumbɔr nan fikr u nkun ni, le Waafuur Nyaan mɔk ke u ye uma Uwumbɔr Aajapɔɔn u kpa mpɔɔn na.

⁵ U pu le Uwumbɔr ηa tinyoor ηa m pu, le ki ηa mi waakpambal, ke m tuk ηinibol mɔmɔk ke ni ηan ke bi tii u naadii, ki kii waamɔb.

⁶ Nimi bi bi Rom aatin̄ ni na, Uwumbɔr yin ni mu, ke ni li ye Yesu Kristo aanib.

⁷ Nima le m ηmee kigban̄ kee m tii nimi bimɔk bi Rom aatin̄ ni na. Uwumbɔr gee nimi ki yin nimi ke ni li ye waanib.

Tite Uwumbɔr ni Tidindaan Yesu Kristo ηa tinyoor ηa ni pu, ki tii nimi nsuudoon.

Idoon aameel

⁸ Yesu Kristo pu, le m dooni Maawumbɔr ni mɔmɔk pu; ba pu? binib bimɔk bi dulnyaa ni na ηun naah gaa Yesu Kristo ki kii pu na.

⁹ M di nsui mɔmɔk tun lituln tii Uwumbɔr, ki tuk binib Ujapɔɔn Yesu Kristo aabɔnyaan ngbaan. Uma Uwumbɔr le nyi ke ni ye mbamɔn, m teer nibɔr maameen mɔmɔk ponn ni,

¹⁰ ki mee u n-yoonn mɔmɔk ke ni yaa ye waageehn kan, u tii mi nsan ke m dan nan mann nimi dandana wee.

¹¹ M ban ke m kan nimi, ki ter nimi aan ni kan Uwumbɔr Aafuur Nyaan aapiin i ga pɔɔk nitaakpab na.

¹² Maah len pu na le ye ke m ni nimi aah gaa Yesu Kristo ki kii pu na, ti ga pɔɔk tɔb aataakpab.

¹³ Nnaabitiib, m ban ke ni bee ke n-yoonn mɔmɔk m nan ban ke m dan ni chee, le kaa kee ηmaa dan. M ban ke m cha binib gaa Yesu ki kii Rom aatin̄ ni, ke maah ηa pu ntim muken ponn ni na.

¹⁴ Ni ye limukl le ke m di tibɔnyaan tee tuk binib mɔmɔk, bi aanimbil woln na, ni bi aanimbil kaa woln na, ni bi bae mbaem na, ni bi kaa bae mbaem na.

¹⁵ Nima le m ban ke m tuk nimi bi bi Rom aatin̄ ni na mu tibɔnyaan ngbaan.

Tibɔnyaan ngbaan aapɔɔn

¹⁶ Maa san inimɔɔn Yesu aabɔnyaan tee pu. Tibɔnyaan ngbaan kpa Uwumbɔr aapɔɔn. Binib bimɔk ηun ti ki gaa Yesu Kristo ki kii na ga ηmar; njan, bi ye Juu yaab na ga ηmar, le bi kaa ye Juu yaab na mu ga ηmar.

¹⁷ Tibɔnyaan ngbaan mɔk timi ke unii yaa gaa Yesu Kristo ki kii kan, Uwumbɔr ga len ke waabɔr ηan. Ni ηmee Uwumbɔr Aagban̄ ni ke, “Uninyaan aah gaa Uwumbɔr ki kii na, u ga li kpa limɔfal.”*

Unibɔn aataani

---

* 1:17 : Lik Habakuk 2.4.

¹⁸ Uwumbør mək binib ke u gee lijuul titunwanbirdam pu; bi tun lituln li kaa ŋan na, kaa dii u. Baabiin pu le bi yii mbamøn.

¹⁹ Uwumbør gee lijuul bi pu la; ba pu? waabør ti binib ga ŋmaa bee ti na bi mpaan pu. Uwumbør le di ti mək bi.

²⁰ Buyoonn Uwumbør nan naan dulnyaa wee ki nan saa dandana wee na, binib kani waabimbin aah bi pu na. Naa ye ke binimbil le kan u. Bi kan tiwan ni u naan ni na, ki kan ke u kpa mpøon mu kaan doo na, ki sil ye Uwumbør. Nima le baan ŋmaa len ke baa nyi.

²¹ Bi nyi ke u bi, ki mu aa nyuŋni u waah ŋeer pu na, ki mu aa dooni u waaterm pu. Nima le baalandak bee fam. Bisui ni bøon la, kaa kpa nlan.

²² Bi len ke bi ye bilankpalb, le ki tee ye bijorb.

²³ Baa ki dooni Uwumbør u nyuun ki bi n-yoonn mu kaa kpa ndoon na. Bi ŋa binibøm aanan, ni inyoon aanan, ni iwaa aanan, ki dooni ŋiwaa ngbaan.

²⁴ Nima le Uwumbør di cha bi, le bi dii bisui aah ban pu na, ki tun tijøŋ aatuln, ki tun lituln li jinni biwon inimøon na. Bi yii Uwumbør u ye mbamøn na, ki dii ŋiwaa.

²⁵ Bi dooni tiwan ni Uwumbør naan ni na, ki dii ni, kaa dooni Uwumbør u naan tiwan məmək na, kaa dii u. Uma Uwumbør le yeh mpakm n-yoonn mu kaa kpa ndoon na. Amii.

²⁶ Baah yii Uwumbør na, nima le u siir cha bi. Le bi tun inimøon aatuln, bisui aah ban pu na. Bipiib di binjeen aatøtiib kpaln bijab, ki doo bi chee.

²⁷ Bijab mu yii bipiib, ki chuun ban bijab, ki di binjeen aatøtiib kpaln bipiib ki tun inimøon aatuln, le Uwumbør daa bitafal, baatunwanbir aah ŋeer pu na.

²⁸ Baah kaa gee ke bi li nyi Uwumbør na, le u siir cha bi. Le bi dak ilandak i ye fam na, ki tun lituln li kaa ŋan na,

²⁹ ki gbii titunwanbir aabøŋ məmək. Bi gør kidagook ki tun baka baka, ki kpa iniman, kaa gee tøb, ki kpa lipiipoln, ki jaa kijaak, ki ku tøb, ki ŋmanni tøb, ki nan tøb, ki bii tøb libøol ni,

³⁰ ni mpaan pu. Bi nan Uwumbør, le ki seei tøb, ki kpa kalmbaani, ki puk kipupuk. Bi po dak baah ga ŋa pu ki moo tun titunwanbir na la. Bi yii bite ni bina aamøi.

³¹ Baa kpa nlan. Bi yaa puu tipuur kan, baa gbiini ti. Baa gee baamaal aanib, kaa cha pinni binib, kaa san binib kinimbaak.

³² Bi nyi ke Uwumbør len ke binib bi ŋani kina na ŋeer nkun, le bi tee beenin ŋani kina, ki len ke binib yaa ŋani kina kan, naa bir.

2

Uwumbør aah ji binib tibør pu na

¹ Tø, si u galni binib biken na, saan ŋmaa len tibaa ki nyan aabaa tibør ni Uwumbør chee; ba pu? aa mu ŋani kina la. Saah galni bi na, le ni mək ke saabør mu bii; ba pu? si u galni bi na, aa mu ŋani ke baah ŋani pu na la.

² Ti nyi ke Uwumbør yaa daa binib bi ŋani kina na aatafal kan, ni ŋan.

³ Si u ŋani kina na, ki galni biken bi ŋani kina na, aa dak ke Uwumbør aan daa aatafal aa?

⁴ U ŋa si tibulchinn sakpen, ki kpa limør ni suklaa aa pu. Ba ŋa aa lik u fam? Saa nyi ke Uwumbør ban ke aa kpeln saabimbin aa? Nima le cha u ŋa si tibulchinn.

⁵ Le aatafal pøø. Saa ban ke aa kpeln aasui. Nima le Uwumbør ga moo daa aatafal, bundaln u ga gee lijuul binib aanimbil ni ki ji bi tibør mbamøn na.

⁶ U ga ŋa binib məmək baatuln aah ŋeer pu na.*

⁷ Binib bi kpa limər ki tun lituln li ŋan na, ki ban mpakm, ni nnyuŋ, ni liməfal li kaa kpa ndoon na, bima le Uwumbər ga tii bi liməfal li kaa kpa ndoon na.

⁸ Binib bi ban tibər, ki yii mbamən, ki dii nsan mu kaa ŋan na, bima le Uwumbər gee liŋuul sakpen bi pu.

⁹ Binib bimək tun titunwanbir na ga kan falaa ni limukl. Njan, Juu yaab ga kan, le binib bi kaa ye Juu yaab na mu ga kan.

¹⁰ Binib bimək tun lituln li ŋan na, Uwumbər ga nyuŋ bi, ki pak bi, ki tii bi nsuudoon. Njan, u ga tii Juu yaab, le ki ga tii binib bi kaa ye Juu yaab na mu;

¹¹ ba pu? Uwumbər aa pak ubaa ki jer uken.

¹² Binib bimək kaa nyi Moses aakaal ki tun titunwanbir na aan kan liməfal li kaa kpa ndoon na. Uwumbər aan baa bi ke bi dii Moses aakaal aan baa dii. Binib bimək nyi Moses aakaal ki tun titunwanbir na, Uwumbər ga baa bi tibər nkaal ngbaan aah dii pu na, ki ga daa bitafal.

¹³ Uwumbər aan len ke binib bi nyi waakaal kaa dii mu na aabər ŋan. U ga len ke binib bi dii waakaal na le aabər ŋan.

¹⁴ Binib bi kaa ye Juu yaab na aa nyi Moses aakaal. Bi yaa ŋani Moses aakaal aah len pu na baageehn pu, ki mu aa nyi nkaal ngbaan kan, baalandak le mək bi baah ga dii pu na.

¹⁵ Baah ŋani pu na, nima le mək ke Moses aakaal aah len pu na bi bisui ni. Bisui ponn ni, bi nyi ni ŋan na, ni ni kaa ŋan na. Nima le baalandak bii bi n-yoonn mubaa, ki pak bi n-yoonn mubaa mu.

¹⁶ Ni ga li bi kina le bundaln Uwumbər ga cha Yesu Kristo ji binib tibər, ki baa bi tibəbərkaan ti bi bisui ni na aabər. Maah tuk binib tibənyaan ti na le mək kina.

Juu yaab ni nkaal na

¹⁷ Tə, aa len ke aa ye Juu aanii la, ki dak ke saah nyi Moses aakaal na, nima le ga cha aa ŋmar; aa kpa kipupuk ke aa nyi Uwumbər;

¹⁸ ki nyi waah gee pu na, ki bae Moses aakaal, ki nyi lituln li ŋan na, ni li kaa ŋan na,

¹⁹ ki dak ke aa ye usanmər ke le ki tii bijoom, ki ga ŋmaa woln binib bi kaa waa na aanimbil,

²⁰ ki ga ŋmaa mək bijərb nlan, ki ga ŋmaa mək mbim məmək. Saah nyi Moses aakaal mu na, aa dak ke aa nyi tiwan məmək, ki dak ke saah len pu na məmək ye mbamən.

²¹ Tə, si u mək biken na, ba ŋa saa mək aabaa? Si u tuk binib ke bi taa su kinaayuk na, ba ŋa aa su?

²² Si u len ke binib taa gər kidagook na, ba ŋa aa gər? Si u yii ŋiwa na, ba ŋa aa su ŋaadir ni aawan?

²³ Si u kpa kipupuk Uwumbər aakaal pu ki bii nkaal ngbaan na, aa jinn u inimən la.

²⁴ Ni ŋmee Uwumbər Aagbaŋ ponn ni ke, “Nimi Juu yaab aah ŋani titunwanbir pu na, nima le cha binib bi kaa ye Juu yaab na len Uwumbər tibər.”†

²⁵ Tə, aa yaa joo Moses aakaal kan, lichakpangeei kpa tinyoor. Aa mu yaa gii lichakpaln ki bii Moses aakaal kan, ni mək ke saa gii le na.

²⁶ Binib bi kaa gii ŋichakpan na yaa joo Uwumbər aakaal kan, Uwumbər aan yii bi, ke baa gii ŋichakpan.

²⁷ Binib bi kaa gii ŋichakpan na yaa joo Uwumbər aakaal kan, bi ŋan jer nimi Juu yaab bi gii ŋichakpan Moses aakaal aah mək pu na, ki bii nkaal muken na.

* 2:6 : Lik Ilahn 62.12; Njyatanjak 24.12. † 2:24 : Lik Aisaya 52.5; Esekiel 36.20-22.

²⁸ Unii u ye Juu aanii mpaan pu baanja na aa ye Juu aanibamənn. Unii u gii lichakpaln kaa kpeln waabimbin na, naa ye lichakpangeei bamənn.

²⁹ Unii u gii lichakpaln, kaa kpeln waabimbin na aa piir Uwumbər aasui. Unii u dii Uwumbər usui ni na, uma le ye Juu aanibamənn. Unii u Uwumbər Aafuur Nyaan bi u ni na, nima le ye lichakpangeei bamənn. Uwumbər le ga pak udaan, naa ye binib.

3

¹ Lichakpangeei aanyoor ye ba? Juu yaab jer binib bi kaa ye Juu yaab na aa?

² Een, bi jer bi tiwan aabəŋ ni la. Ni jer tiwan məmək na le ye ke Uwumbər nan di waabər ŋa bima le aanaal ni.

³ Bi ponn ni bibaa yaa kaa gaa Uwumbər ki kii kan, ni ye ba? Baah kaa gaa u ki kii na, Uwumbər aan gbiin waa puu tipuur ti na aa?

⁴ U ga gbiin ti. Binib məmək yaa ye binyaməndam kan, Uwumbər ma ye mbaməndaan la. Ni ŋmee waagban ni ke, “Bi ga kan ke saah len pu na ye mbamən,

Aa yaa jin binib tibər kan, aa kpa mbamən la.”*

⁵ Timi aatunwanbir yaa mək ke Uwumbər ŋani ni ŋan na kan, ti ga len ke Uwumbər yaa daa titafal kan, u ŋa ni kaa ŋan na aa? Binib bi kaa dii Uwumbər na le baa kina.

⁶ U ŋa ni ŋan na la; ba pu? ni yaa kaa ŋan kan, u ga ŋa kinye ki ji dulnyaa ni aanib tibər?

⁷ Ubaa ga baa ke, “Maah gee nnyamən na yaa mək ke Uwumbər ye mbaməndaan ki ga cha binib nyuŋ u kan, ba ŋa u daa ntafal ke m ye titunwanbirdaan?”

⁸ Ti ga tun titunwanbir aan ni kpaln tiwan ni ŋan na aa? Taan ŋa kina kpala. Binib bibaa seei timi ki bui ke ti len kina la. Binib ngbaan ga kan ntafadaan mu neer bi na.

Ubaa aa ŋan Uwumbər chee

⁹ Tə, timi Juu yaab ŋan ki jer binib bi kaa ye Juu yaab na aa? Taa jer bi. M nan mək nimi ke binib bi ye Juu yaab na, ni bi kaa ye Juu yaab na məmək ye titunwanbirdam la.

¹⁰ Ni ŋmee kina le Uwumbər Aagban ni ke, “Unii ubaa aa ye uninyaan,

¹¹ ubaa aa kpa nlan, ubaa aa ban Uwumbər,

¹² bi məmək di cha waasan, bi məmək bee fam la.

Ubaa aa bi ki tun lituln li ŋan na, ubaa baanja aa bi.†

¹³ Baaliin po ye iliin i bir na la.

Bi geei inyamən ki ŋmanni binib.

Baaliin bii binib ke ujagen

aaluul aah bii binib pu na la.‡

¹⁴ Baaməi gbii ŋisiibil ni kinanaŋ la.§

¹⁵ Bi yaa ban bi ku binib kan, naa pəə.

¹⁶ Bi muk binib ki ŋani bi falaa n-yoonn məmək la.

¹⁷ Bi chuun ban tibər la.

¹⁸ Baa san Uwumbər.”*

* 3:4 : Lik Ilahn 51.4. † 3:12 : Lik Ilahn 14.1-3; 53.1-3; Ulandaana 7.20. ‡ 3:13 : Lik Ilahn 5.9; 140.3.

§ 3:14 : Lik Ilahn 10.7. * 3:18 : Lik Ilahn 36.1.

¹⁹ Tɔ, ti nyi ke nkaal aah len pu na mɔmɔk len binib bi bi mu chee na la. Nima le dulnyaa wee ni aanib mɔmɔk aabɔr bii Uwumbɔr chee. Ubaa aan ηmaa len tibaa ke u nyan ubaa tibɔr ni Uwumbɔr chee.

²⁰ Ubaa aan ηmaa len ke waah joo Uwumbɔr aakaal mbamɔm pu na, waabɔr ηan Uwumbɔr chee. Uwumbɔr aakaal le mɔk binib ke bi ye titunwanbirdam la.

Uwumbɔr aah cha ti ni uma tuuk pu na

²¹ Dandana wee, Uwumbɔr mɔk timi waah ga ηa pu ki len ke timi aabɔr ηan na. Waakaal ni waabɔnabtiib aaliin le bi waagban ponn ni, ki mu tuk timi kina la. Naa ye ke ti dii waakaal mbamɔm le cha u len.

²² Binib bimɔk gaa Yesu Kristo ki kii na, bima le Uwumbɔr len ke baabɔr ηan. Baah gaa Yesu Kristo ki kii na, nima le cha Uwumbɔr len ke baabɔr ηan. Ubaa aa bi ubaa, ki cha biken;

²³ binib mɔmɔk tun titunwanbir la, kaa gbiin Uwumbɔr aanimbil.

²⁴ Le Yesu Kristo daa timi, ki gaa timi lii. Timi bi kpaan u chee na, le Uwumbɔr len ke timi aabɔr ηan. Waabulchinn pu le u len, naa ye ke ti ηan la.

²⁵ U nan di Yesu siin binib aanimbil ni, ke u nan kpo, aan uma Uwumbɔr taa ki gee liɲuul ti pu. Ti yaa gaa Yesu ki kii kan, waasin pu le Uwumbɔr ga di cha pinn timi. Nima le mɔk ke Uwumbɔr ηani ni ηan na; ba pu? u nan kpa limɔr; kaa bii binib bi tun titunwanbir buyoonn Yesu Kristo aa kee dan dulnyaa wee ni na.

²⁶ Tɔ, dandana wee, u len titunwanbir aabɔr ki bui ke binib bi gaa Yesu ki kii na aabɔr ηan u chee. Nimina le mɔk ke uma Uwumbɔr si chob.

²⁷ Tɔ, ba pu aan ti ga li kpa kipupuk? Taan li kpa kipupuk nibaa pu. Ba pu? Naa ye ke ti dii Uwumbɔr aakaal mbamɔm le cha u gaa timi lii, taah gaa Yesu ki kii na, nima le cha u gaa timi lii.

²⁸ Nima pu na, ti bee ke ti yaa gaa Yesu ki kii kan, Uwumbɔr ga len ke timi aabɔr ηan. Naa ye ke ti joo waakaal mbamɔm le cha u len kina.

²⁹ Uwumbɔr ye Juu yaab baanja Aawumbɔr la aa? Waa ye binib bi kaa ye Juu yaab na mu Aawumbɔr aa? Mbamɔn, u ye.

³⁰ Uwumbɔr ye Uwumbɔrbaan la. Juu yaab yaa gaa Yesu ki kii kan, Uwumbɔr ga len ke baabɔr ηan. Bi mu kaa ye Juu yaab na yaa gaa Yesu ki kii kan, Uwumbɔr ga len ke bi mu aabɔr ηan.

³¹ Ti yaa len ke binib yaa gaa Yesu ki kii ki ga ηmar kan, ti yii Uwumbɔr aakaal aa? Naa bi kina kpala. Ti ηa mu tibɔkpaan la.

4

Abraham aah ye limɔkl pu na

¹ Tɔ, cha ti lik tiyaaaja Abraham aabɔr aah nan bi pu na:

² Ni yaa ba ye waatunyaan pu le cha Uwumbɔr len ke waabɔr ηan kan, u ba ga ηmaa li kpa kipupuk. U mu aa ηmaa li kpa kipupuk Uwumbɔr chee.

³ Uwumbɔr Aagban len ke, “Abraham nan gaa Uwumbɔr aamɔboln ki kii, kina pu na le Uwumbɔr gaa u ke u ye uninyaan u chee.”*

⁴ Unii u tun lituln ki kan tipar na, tipar ngbaan aa ye ipiin, ni ye waapar la.

⁵ Tɔ, unii u kaa joo nkaal na yaa gaa Uwumbɔr u di cha pinn titunwanbirdam na ki kii kan, waah gaa Uwumbɔr ki kii na, nima le Uwumbɔr ga len ke waabɔr ηan.

* 4:3 : Lik Mpiin 15.6; Galasia yaab 3.6.

⁶ Ubər David mu nan len ke binib bi Uwumbər len ke baabər ɲan na le kpa mpopiin. Bi gaa Uwumbər ki kii, nima le cha u len ke baabər ɲan, naa ye ke bi tun litunyaan le cha u len kina. Ubər David nan len ke,

⁷ “Binib bi Uwumbər di cha baatunwanbir pinn bi na le kpa mpopiin.

Uwumbər aah di cha binib bi aataani pinn bi na le kpa mpopiin.

⁸ Binib bi Uwumbər aan len ke baabər bii na, bima le kpa mpopiin.”†

⁹ U len ke Juu yaab baanja le kpa mpopiin ngbaan aa? Waa len kina. Binib bi kaa ye Juu yaab na mu kpa. Ti len ke Abraham nan gaa Uwumbər aaməboln ki kii, nima le cha Uwumbər gaa u ke u ye uninyaan u chee.

¹⁰ Bayoonn Uwumbər len ke waabər ɲan? Buyoonn u nan gii lichakpaln na le aan buyoonn waa nan kee gii na? Buyoonn waa nan kee gii na.

¹¹ Waah gii lichakpaln na, nima le nan ye liməkl ki mək ke u gaa Uwumbər ki kii, nima le Uwumbər gaa u ke u ye uninyaan u chee, buyoonn waa nan kee gii lichakpaln na. Nima pu le Abraham ye binib bimək gaa Uwumbər ki kii, kaa gii ɲichakpan na aate. Baah gaa Uwumbər ki kii na, nima le Uwumbər gaa bi ke bi ye bininyaan u chee.

¹² Binib bi gii ɲichakpan, ki tak Abraham aataabuu ponn ni, ki gaa Uwumbər ki kii ke Abraham aah nan gaa u ki kii pu, buyoonn waa nan kee gii lichakpaln na, bima mu le Abraham ye bite.

Gaakii pu le ti ga kan Uwumbər aah puu tipuur ti na

¹³ Uwumbər nan puu tipuur tii Abraham ni uyaabitiib, ke bima le ga li yeh dulnyaa. Naa ye ke bi joo Uwumbər aakaal le ga cha bi kan tipuur ngbaan. Bi gaa Uwumbər ki kii la, le u len ke baabər ɲan. Nima le ga cha bi kan tipuur ngbaan.

¹⁴ Uwumbər yaa ba puu tipuur ke binib bi joo waakaal na le ga li yeh dulnyaa kan, naadii aa ba ga li kpa tinyoor. Tipuur ngbaan mu aa ba ga gbiin; ba pu? ubaa aan ɲmaa joo nkaal məmək mbaməm.

¹⁵ Binib aah bii nkaal na, le Uwumbər gee liɲuul bi pu. Nkaal aah kaa bi nin chee na, binib aa bii nkaal.

¹⁶ Nima le Uwumbər puu tipuur tii binib bi gaa u ki kii na. Uwumbər aah gee binib pu na, nima le u tii Abraham aayaabitiib məmək waah nan puu tipuur ti na. U ga tii Abraham aayaabitiib bi ye Juu yaab ki gaa u ki kii na, ni binib bi kaa ye Juu yaab ki mu gaa u ki kii na ke Abraham aah nan gaa u ki kii pu na. Abraham ye timi bimək gaa Uwumbər ki kii na aayaaja la.

¹⁷ Ni ɲmee Uwumbər Aagban ponn ni ke Uwumbər bui Abraham, “M ɲa si ɲinibol pam aayaaja la.” ‡ Abraham le ye tite Uwumbər chee. U nan tii Uwumbər naadii. Uma Uwumbər le fikr binib bi kpo na nkun ni, le ki yin binib bi kaa kee bi na, ke baah bi le na.

¹⁸ U nan puu tipuur tii Abraham ke u ga ɲa u ɲinibol pam aayaaja, ke uyaabitiib ga li wiir ke inɲabi aah wiir pu na. Ni nan bi ke tipuur ngbaan aah kaan ɲmaa gbiin le na. Abraham mu nan tee kpa liməkl ke ti ga nan gbiin. §

¹⁹ Ni nan gur siib u pii ɲibin nkub. Waah nan por pu na, ni nan naahn ke waan ki ɲmaa maa ubo. Upuu Sara mu nan jer timar. Le Abraham pak Uwumbər aah tuk u pu na, kaa joo beeni.

²⁰ Uwumbər aah puu tipuur ti tii u na, tima le gur ye waalandak. Le u pak tipuur ngbaan mbaməm, kaa joo beeni ke ti ga gbiin bee taan gbiin? U nan moo gaa Uwumbər ki kii le ki nyur u,

† 4:8 : Lik Iahn 32.1-2. ‡ 4:17 : Lik Mpiin 17.5. § 4:18 : Lik Mpiin 15.5.

²¹ ki sil nyi ke Uwumbor aah puu tipuur ti na, u ga nmaa nja kina.

²² Waah nan gaa Uwumbor aamoboln ki kii kina na, nima le Uwumbor gaa u ke u ye uninyaan u chee.

²³⁻²⁴ Ni nimee kina le Uwumbor Aagban ni. Timi pu le bi nan nimee kina, naa ye Abraham baanja pu; ba pu? timi bi gaa Uwumbor u nan fikr Tidindaan Yesu nkun ni ki kii na, le u ga len ke timi aabor njan.

²⁵ Yesu nan kpo timi aatunwanbir pu, le ki fikr nkun ni. Nima le Uwumbor len ke timi aabor njan.

5

Saah ga li bi pu ki li njan Uwumbor chee na

¹ Taah gaa Uwumbor ki kii pu na, nima le u len ke timi aabor njan. Tidindaan Yesu Kristo pu le ti ni Uwumbor kpaan kijotiik.

² Yesu Kristo pu, le Uwumbor len ke timi aabor njan. Le ti mæoni ki kpa limakl ke ti ga yakr u chee Uwumbor aamæon.

³ Naa ye nima baanja pu le ti mæoni. Falaa mu pu le ti mæoni. Ba pu? falaa le tii timi suklaa.

⁴ Suklaa mu tii timi mbimbinyaan. Mbimbinyaan mu tii timi limakl.

⁵ Limakl ngbaan aan jinn timi inimæon. Ba pu? Uwumbor aah tii timi Waafuur Nyaan na, Nfuur Nyaan ngbaan le cha ti bee tisui ni waah gee timi sakpen pu na.

⁶ Naah nan neer na, le Kristo nan kpo timi bi ye titunwanbirdam na pu, taah kaa kpa mpæon buyoonn na.

⁷ Ni pæ ke unii kpo ke u nyan unii u dii mbamæm na nkun ni. Nibaakan, unii ubaa ga kaa ki kpo uninyaan pu.

⁸ Tima kan, buyoonn ti nan laa ye titunwanbirdam na le Kristo nan kpo ti pu. Nima le mæk timi Uwumbor aah gee timi sakpen pu na.

⁹ Kristo aasin pu le Uwumbor len ke timi aabor njan. Nmaninkabaa taah ga nya ntafadaan mu ponn ni u pu na?

¹⁰ Buyoonn ti nan ye Uwumbor aadim na, le Ujaræon nan kpo ti pu. U pu, le ti ni Uwumbor kpaan kijotiik. Ti ni Uwumbor aah kpaan kijotiik na, nmaninkabaa taah ga nmar waamæfal pu pu na?

¹¹ Naa ye nima baanja pu le ti mæoni. Tidindaan Yesu Kristo pu le ti bee Uwumbor aah njan pu na, le ki mæoni. U pu le ti ni Uwumbor kpaan kijotiik.

Adam pu le ti kpo, Kristo pu le ti kpa limæfal

¹² Unibaan* le nan joo ni titunwanbir dulnyaa ni, le titunwanbir ngbaan joo ni nkun. Binib mæmæk aah tun titunwanbir na, le nkun yaa gaa dulnyaa mæmæk ni.†

¹³ Buyoonn Moses aa nan kee tuk binib Uwumbor aakaal na, titunwanbir nan bi. Nkaal aah kaa bi nin chee na, Uwumbor aan len ke bi bii mu.

¹⁴ Adam aayoonn ki ti saa Moses aayoonn le nkun pii binib. Bi nan tun titunwanbir la. Baatunwanbir ni Adam u nan yii Uwumbor aamæb na aatunwanbir aa kpaan. Nkun mu pii bi la.

Ti mæmæk kan Adam aatunwanbir aatafadaan. Kina le ti mæmæk yakr Kristo aatunyaan aanyoor mu.

¹⁵ Uwumbor aah tii timi ipiin i na aa bi ke Adam aatunwanbir na. Ni ye mbamæon ke unibaan aatunwanbir pu le nkun pii binib mæmæk. Yesu Kristo aanimbaasaln pu, le Uwumbor san binib mæmæk kinimbaak, ki tii bi ipiin i ye limæfal na.

* **5:12** : Unibaan ngbaan nan ye Adam la. † **5:12** : Lik Mpiin 3.6.

¹⁶ Uwumbør aapiin aah ɲa timi pu na aa bi ke Adam aatunwanbir aah ɲa timi pu na. Adam aatunwanbirbaan pu, le binib aabør bii. Uninyaan ubaa u ye Yesu na pu, le Uwumbør di cha pinn titunwanbirdam pam, ki len ke baabør ɲan. Waapiin le na.

¹⁷ Unibaan u bi yin u Adam na aatunwanbir pu, le nkun pii binib məmək. Unibaan Yesu Kristo na pu, le binib ga kan Uwumbør aaterm sakpen. U ga len ke baabør ɲan. Nima le ye waapiin. Bi ga li kpa liməfal li kaa kpa ndoon na, ki kan linyan.

¹⁸ Unibaan aatunwanbir pu, le binib məmək aabør bii. Yesu aatunyaan pu, le Uwumbør ga len ke binib bimək gaa Yesu ki kii na aabør ɲan, ki ga tii bi liməfal li kaa kpa ndoon na.

¹⁹ Unibaan Adam aah nan yii Uwumbør aaməb na, nima le binib məmək aabør bii Uwumbør chee. Yesu aah nan kii Uwumbør aaməb na, nima le binib bimək gaa uma Yesu ki kii na aabør ɲan Uwumbør chee.

²⁰ Moses nan tuk binib Uwumbør aakaal. Nkaal ngbaan mək bi ke baatunwanbir wiir sakpen. Le titunwanbir aah wiir nin chee na Uwumbør aanimbaasaln wiir ki jer titunwanbir.

²¹ Titunwanbir pu le binib kpo. Tidindaan Yesu Kristo pu, le Uwumbør san timi kinimbaak, ki len ke timi aabør ɲan, le ti kan liməfal li kaa kpa ndoon na.

6

Taa ki tun titunwanbir man

¹ Kina pu na, ti ga len kinye? Ti ga li beenin tun titunwanbir aan Uwumbør aanimbaasaln kpee ee? Taan li ɲani kina kpala.

² Ti kpo ke titunwanbir taa ki li joo timi la. Ti yaa beenin tun titunwanbir kan, naa ɲan.

³ Baah muin timi nnyun ni, Yesu Kristo aayimbil pu na, nima le mək ke ti ni Yesu Kristo kpaan la. Nima pu na, waah nan kpo na, ti mu kpo u chee la. Naa bee kina aa?

⁴ Baah muin timi nnyun ni na, nima le mək ke ti kpo, le bi sub timi u chee. Uwumbør aapəon pu le u fikr Kristo nkun ni. Waapəon mu pu le ti kpa mbimbipəm ki ɲani ni ɲan na.

⁵ Ti ni u aah kpaan pu na, ti kpo ke waah kpo pu na. Ti mu ga fikr nkun ni, ke waah fikr pu na.

⁶ Ti bee ke baah kpaan u ndəpuinkoo pu na, bi kpaan timi aabimbikpok mu u chee, ke mbimbikpok mu kaa ɲan na taa ki li bi, aan ti taa ki li ye titunwanbir aanaagbiib.

⁷ Unii u kpo na nyan titunwanbir ni.

⁸ Taah kpo Kristo chee na, ti ɲa naadii ke ti ga li kpa liməfal u chee.

⁹ Ti nyi ke waah fikr nkun ni na, waan ki kpo. Nkun aa ki kpa mpəon u chee.

¹⁰ Waah kpo na, u kpo ke u kuln titunwanbir nfum mubaa, aan titunwanbir taa ki li joo timi. Waah kpa liməfal dandana wee na, u bi ke u nyun Uwumbør la.

¹¹ Kina pu na, ni mu li nyi ke ni kpo ke titunwanbir taa ki li joo nimi la. Naah kpaan Yesu Kristo chee pu na, le ni mu kpa liməfal ke ni nyun Uwumbør.

¹² Nima pu na, ni taa ki cha titunwanbir li joo nimi aawon ti ga kpo na, ki taa ki kii tii tiwon aah ban pu na.

¹³ Ni taa di nimi aawon tii titunwanbir, ki taa tun lituln li kaa ɲan na. Ni di nibaa tii Uwumbør, ke binib bi fikr nkun ni na, ki di nimi aawon tii Uwumbør, ke ni tun lituln li ɲan na ki tii u.

¹⁴ Nkaal aa ki joo nimi. Uwumbɔr aanimbaasaln le joo nimi. Nima le titunwanbir aan ki li ye nimi aadindaan.

Li ye mbimbinyaan aanaagbiib man

¹⁵ Nkaal aah kaa ki joo timi aan Uwumbɔr aanimbaasaln joo timi na, ti ga tun titunwanbir aa? Taan ɲa kina kpala.

¹⁶ Aa yaa di aabaa tii unii aan ki kii waamɔb kan, aa ye waanaagbiija la. Naa bee kina aa? Aa yaa kii tii titunwanbir kan, aa ye titunwanbir aanaagbiija la, le ki ga kpo. Aa yaa kii Uwumbɔr aamɔb kan, u ga bui ke saabɔr ɲan.

¹⁷ N-yoonn mubaa, ni nan ye titunwanbir aanaagbiib la. Ti dooni Uwumbɔr sakpen, ke baah mɔk nimi waasan pu na, ni dii nsan ngbaan nisui mɔmɔk ni,

¹⁸ ki nya ni titunwanbir aanaagbiir ni, ki ɲa litunyaan aanaagbiib.

¹⁹ M di binibɔm aabimbin ɲan Uwumbɔr aabɔr ke ni bee maah len pu na aatataa mbamɔm la. Ni nan joo nimi aawon tun tijɔɲ aatuln, ni titunwanbir aabɔɲ mɔmɔk la. Dandana wee, ni di nimi aawon tun lituln li ɲan na man, aan ki ɲa binib bi bi chain na.

²⁰ Naah nan ye titunwanbir aanaagbiib na, nitafal aa nan bi litunyaan ni.

²¹ Ni yaa teer naah tun titunwanbir ti na kan, ni jinni nimi inimɔɔn dandana wee la. Tinyoor nan bi titunwanbir ngbaan ni ii? Aayii. Titunwanbir ngbaan aadoon ye nkun la.

²² Uwumbɔr nyan nimi titunwanbir aanaagbiir ni la. Dandana wee, ni ye uma Uwumbɔr aanaagbiib la. Nimi aanyoor ye mbimbin mu bi chain na la. Naadoon ga li ye limɔfal li kaa kpa ndoon na.

²³ Titunwanbir aapar ye nkun la. Tidindaan Yesu Kristo pu le Uwumbɔr aapiin ye limɔfal li kaa kpa ndoon na.

7

Lichamɔln aamɔkl

¹ Nnaabitiib, ni mɔmɔk nyi nkaal aah bi pu na. Nima le ga cha ni bee maah ga len pu na aatataa. Nkaal dii unii buyoonn u bi na baanja la. U yaa kpo kan, nkaal aa ki dii u.

² Nkaal pu le upii u kpa chal na ye uchal yoo n-yoonn mumɔk uchal bi na. Uchal yaa kpo kan, nkaal mu len ke u ye uchal yoo na aa ki dii u.

³ Upii yaa ban uja uken buyoonn uchal bi na kan, bi ga len ke u ye upiidagoor la. Uchal yaa kpo kan, nkaal ngbaan aa ki dii u. U yaa mɔn uja uken kan, waa ye upiidagoor.

⁴ Nnaabitiib, nimi aabɔr mu bi kina la. Kristo aah nan kpo ndɔpuinkoo pu na, ni mu nan kpo; nkaal aa ki dii nimi. Ni kpaan Kristo u fikr nkun ni na chee la, le ki dii Uwumbɔr aasan.

⁵ Taah kaa nan dii Uwumbɔr buyoonn na, tisui nan gee Uwumbɔr aakaal aah kɔ pu na, ki cha ti tun titunwanbir ki dii nkun aasan.

⁶ Dandana wee, taah kpo na, nkaal na aa ki dii timi, ki mu aa ki joo timi tinaagbiir. Le Uwumbɔr Aafuur Nyaan tii timi mbimbipɔm, ke ti tun lituln tii Uwumbɔr. Nkaal na aa ki joo timi.

Nkaal ni titunwanbir

⁷ Nima pu na, ti ga len ke Moses aakaal aa ɲan aa? Mu ɲan. Nkaal na yaa kaa ba bi kan, maa ba ga bee titunwanbir. Nkaal na yaa kaa ba len ke "Taa li kpa iniman" kan, maa ba ga bee ke iniman ye titunwanbir.

⁸ Nkaal aah len kina na, le titunwanbir ti bi nsui ni na yii nkaal ngbaan, ki cha m kpa iniman aabɔɲ aabɔɲ. Nkaal yaa kaa bi kan, titunwanbir aa fu.

⁹ N-yoonn mubaa m nan bi, kaa nyi nkaal aatataa mbaməm. Buyoonn m bee nkaal aatataa mbaməm na, le titunwanbir fikr nsui ni. Le m bee ke m ñeer nkun.

¹⁰ Uwumbər nan tii timi waakaal ke ti dii mu, aan ki kan liməfal. Le m bee ke maah kaa ñmaa joo waakaal məmək na, m ñeer nkun.

¹¹ Nkaal pu le titunwanbir ti bi nsui ni na nan kpa nsan ki ñmann mi, ki cha m ñeer nkun.

¹² Uwumbər aakaal bi chain la. Uwumbər aah tuk timi ke ti ña pu na le bi chain, ki bi mbaməm, ki ñan.

¹³ Waakaal mu ñan na le ku mi ii? Aayii. Titunwanbir le ku mi. Nkaal mu ñan na pu, le titunwanbir ku mi, ki cha ti bee ke titunwanbir aa ñan. Nkaal na le mək timi titunwanbir aah bir sakpen pu na.

¹⁴ Ti bee ke Uwumbər aakaal mək timi Uwumbər aah ban pu na. M mu aa ñani kina; ba pu? m ye titunwanbir aanaagbiija la.

¹⁵ Maah ñani pu na, maa kii kina nsui ni. Maah kaa gee ke m li ñani tiwan ni na, m ñani nima la. Maah nan tiwan ni na, nima le m tee ñani.

¹⁶ M yaa ñani maah kaa gee ke m li ñani tiwan ni na kan, nima le mək ke m kii ke Uwumbər aakaal ñan.

¹⁷ Naa ye ke min le ñani kina, titunwanbir ti bi nsui ni na le cha m ñani.

¹⁸ M bee ke tiwan ni ñan na aa bi maabimbikpok ni; m ban ke m tun lituln li ñan na, kaa ñmaa tun.

¹⁹ Maah ban m tun litunyaan li na, maa tun kina. Maah kaa ban m tun titunwanbir ti na, m tun tima la.

²⁰ M yaa tun maah kaa gee m tun pu na kan, naa ye ke min le tun kina, titunwanbir ti bi nsui ni na le cha m tun.

²¹ Naah ye pu na, m yaa ban m tun lituln li ñan na kan, titunwanbir bi m chee la.

²² M gee Uwumbər aakaal nsui ni.

²³ M mu kan nkaal muken maawon ni. Nkaal ngbaan jaa Uwumbər aakaal mu bi nsui ni na kijaak la. Nima le titunwanbir aakaal i bi maawon ni na joo mi tinaagbiir.

²⁴ M kpa kinimbaak. Titunwanbir bi tiwon tee ni, ki ga ku mi. Nma ga nyan mi titunwanbir ngbaan ni?

²⁵ M dooni Uwumbər u nyan mi titunwanbir ngbaan ni, Tidindaan Yesu Kristo pu na.

Mma kan, maalandak baanja le dii Uwumbər aakaal. Maabimbikpok dii titunwanbir aakaal la.

8

Uwumbər Aafuur Nyaan aapəon pu le ti bi

¹ Nima pu na, Uwumbər aan len ke binib bi kpaan Yesu Kristo chee na aabər bii.

² Taah kpaan Yesu Kristo chee na, le Uwumbər Aafuur Nyaan aapəon tii timi liməfal; Nfuur Nyaan aapəon ngbaan le nyan mi titunwanbir ni nkun aapəon ni.

³ Nkaal aan ñmaa ña kina; ba pu? binib aa kpa mpəon ke bi joo nkaal ngbaan. Le Uwumbər ña waakaal aah kaa ñmaa ña pu na; timi aatunwanbir pu le u nan tun ni Ujapəon Yesu dulnyaa wee ni, ke u di tiwon ti naahn timi titunwanbirdam aawon na bii titunwanbir ti bi tisui ni na aapəon,

⁴ ki tii timi bi dii Waafuur Nyaan kaa ki dii mbimbikpok na mpəon ke ti li dii waakaal mbaməm.

⁵ Binib bi dii mbimbikpok na, bitafal bi mbimbikpok aabɔr ni la. Binib bi dii Uwumbɔr Aafuur Nyaan na, bitafal bi Nfuur Nyaan aabɔr ni la.

⁶ Binib bi aatafal bi mbimbikpok aabɔr ni na ga kpo la. Binib bi aatafal bi Uwumbɔr Aafuur Nyaan aabɔr ni na ga kan limɔfal, ni nsuudoon.

⁷ Binib bi aatafal bi mbimbikpok aabɔr ni na, bi ye Uwumbɔr aadim la; ba pu? baa dii waakaal, ki mu aa ŋmaa dii mu.

⁸ Binib bi dii mbimbikpok aah ban pu na aan ŋmaa piir Uwumbɔr aasui.

⁹ Tɔ, Uwumbɔr Aafuur Nyaan yaa bi ni ni kan, naa dii mbimbikpok aah ban pu na, ni dii Nfuur Nyaan aah ban pu na la. Kristo Aafuur Nyaan yaa kaa bi unii ni kan, udaan ngbaan aa ye Kristo yoo.

¹⁰ Titunwanbir pu, le nimi aawon ga kpo. Kristo yaa bi ni ni kan, Uwumbɔr Aafuur Nyaan tii nimi limɔfal; ba pu? u len ke nimi aabɔr ŋan.

¹¹ Uwumbɔr nan fikr Yesu nkun ni. Uwumbɔr u fikr Yesu Kristo nkun ni na Aafuur Nyaan yaa bi ni ni kan, uma Uwumbɔr u fikr Yesu Kristo nkun ni na ga fikr nimi aawon ti ga kpo na mu. Waafuur Nyaan mu bi ni ni na aapɔn pu, le u ga fikr nimi nkun ni.

¹² Nnaabitiib, nima pu na, ni ŋan ke ti dii Uwumbɔr Aafuur Nyaan aah ban pu na, ki taa dii unibɔn aabimbin aah ban pu na.

¹³ Ni yaa dii unibɔn aabimbin aah ban pu na kan, ni ga kpo la. Ni yaa kuln nimi aawon aatunwanbir, Uwumbɔr Aafuur Nyaan aapɔn pu kan, ni ga li kpa limɔfal li kaa kpa ndoon na.

¹⁴ Binib bimɔk dii Uwumbɔr Aafuur Nyaan aah ban pu na, bima le ye Uwumbɔr aabim.

¹⁵ Nfuur Nyaan mu Uwumbɔr tii nimi na, mu aa joo nimi tinaagbiir ke ni san ijawaan. Waafuur Nyaan le ŋa nimi waabim, le ki cha ti yin u ke “Nte.”

¹⁶ Waafuur Nyaan le kpaan timi aawiin chee, le ki ji seeraa ke ti ye Uwumbɔr aabim.

¹⁷ Taah ye Uwumbɔr aabim na, ti ga kan Uwumbɔr aah di tiwanyaan ni bil kiir timi paacham na. Ti ni Kristo ga kpaan kan tiwanyaan ngbaan. Ti yaa ji falaa u pu kan, ti ni u ga nan kpaan ji mmɔn paacham.

N-yoonn mu choo na aanyun

¹⁸ M nyi ke dandana aafalaa aan ŋmaa ŋan mpopiin mu ti ga nan kan mu paacham na.

¹⁹ Tiwan ni Uwumbɔr naan ni na mɔmɔk aanimbil man ke ni kan bundaln Uwumbɔr ga nyan waabim mpaan pu na.

²⁰ Buyoonn Adam nan tun titunwanbir na, Uwumbɔr nan len ke tiwan ni u naan ni na, ni ga li bi, ki bi fam la. Waagehn pu, le u len kina. Naa ye tiwan ni u naan ni na aagehn.

²¹ Uwumbɔr mu tii tiwan ni u naan ni na limakl ke ni ga ŋa tiwan ni kaan bur na, ki kan lifuur nyaan ke Uwumbɔr aabim aah kan pu na.

²² Ti nyi ke Uwumbɔr aah naan tiwan nimɔk na wu ke imalween aah wu pu na, ki du ki nan saa dandana.

²³ Naa ye tiwannaankaan baanja le wu; timi bi Uwumbɔr puen tii timi Waafuur Nyaan na, ti mu du tisui ni, ki kii bundaln Uwumbɔr ga mɔk ke ti sil ye waabim, ki ga tii timi tiwon ti kaan kpo na.

²⁴ Taah ŋmar pu na, le ti kpa limakl. Unii yaa kpa limakl ke u ga kan tiwan kan, ni mɔk ke waa kee kan la. U yaa kan ni kan, waan ki li kpa limakl ni pu.

²⁵ Tɔ, ti yaa kpa limakl ke ti ga kan tiwan ni tinimbil aa waa ni na kan, le ti ga li kpa limɔr ki kii bundaln ti ga kan ni na.

²⁶ Le Uwumbør Aafuur Nyaan ter timi, timi aadabur ni. Taa nyi taah ga mee u mbamøn pu na, le Waafuur Nyaan mee u tii timi, ki du, ubaa aah kaa ηmaa len pu na.

²⁷ Uwumbør u lik binib aasui ni aah bi pu na nyi Waafuur Nyaan aalandak aah bi pu na; ba pu? Nfuur Nyaan mee u tii waanib waah ban pu na.

²⁸ Ti nyi ke tiwan nimøk pii timi na, Uwumbør le cha ni mømøk kpaln tiwan ni njan na ki tii binib bi gee u na. Waageehn pu le u nan yin bi.

²⁹ U nan nyi binib bimøk ga kii tii u na, le ki nan nyan bi, ke bi kpaln Ujapøon Yesu Kristo aah bi pu na, aan u li ye njan aabo, naabitiib pam ponn ni.

³⁰ Binib bi Uwumbør nyan bi na, le u yin bi. Binib bi u yin bi na, le u len ke baabør njan, ki nyun bi.

Uwumbør aah gee timi pu na

³¹ Uwumbør aah ηa kina mømøk na, ti ga len kinye? Uwumbør aah si tichan ni na, ubaa aan ηmaa ηa timi nibaa.

³² Uwumbør aa yii ke waan tii timi Ujapøon. U nan di Ujapøon ηa binib aanjaal ni ke u ti kpo ti mømøk aatunwanbir pu la. Waah tii timi Ujapøon na, u ga ki tii timi tiwan mømøk ki kpee.

³³ ηma ga ηmaa galn binib bi Uwumbør nyan bi na? Uwumbør ubaa len ke baabør njan.

³⁴ Nima le ubaa aan ηmaa galn timi. Yesu Kristo nan kpo ti pu, ki fikr nkun ni, ki bi Uwumbør aanjängii wøb, ki mee u ki tii timi.

³⁵ Ba ga ηmaa nyan timi Kristo u gee timi na aanjaal ni? Falaa aa? Tibør aa? Limukl aa? Nkon aa? Igiin aa? Linimaln aa? Nkun aa? Aayii.

³⁶ Ni ηmee Uwumbør Aagban ni ke,
“Sin pu le bi ku timi iwiin mømøk,

le ti naahn ipiih i bi ban bi ti kør i na la.”*

³⁷ Tø, Yesu Kristo u gee timi na aapøon pu, le ti kan linyan kookoo.

³⁸⁻³⁹ Tidindaan Yesu Kristo pu, le Uwumbør gee timi. M sil bee ke nibaa aa bi ki ga ηmaa yakr ti ni waageehm. Nkun, limøfal, Uwumbør aatuuntiib, kinimbørη aapøon, dandana aabør, daalbaadaal aabør, mpøon, paacham aawan, taab aawan, tiwan nimøk bi na, ni mømøk aan ηmaa yakr ti ni Uwumbør aageehm.

9

Uwumbør ni waanib Israel yaab

¹ Tø, maah ye Kristo aanii na, m len mbamøn la. Maa gee nnyamøn. Maalandak ni Uwumbør Aafuur Nyaan ji seeraa ke m len mbamøn la.

² M kpa mpombiin sakpen. Nsui bii n-yoonn mømøk, mmaal aanaabitiib Juu yaab pu la.

³ M ga li ηmaa ban ke m bee fam Kristo chee, bima taa bee.

⁴ Bi ye Israel yaab la. Uwumbør nan ηa bi waabim, ki nyun bi, ki puu tipuur tii bi, ki tii bi waakaal, ki møk bi baah ga li dooni u pu na, ki bui bi waah ga ηa tinyoor pu ki ηa bi pu na.

⁵ Biyaajatiib ye tiyaajaninkpiib la. Kristo* aah nan ηa unibøn na, u nan ye bi ponn ni ubaa la. Uma le yeh mpøon mømøk. Cha ti pak Uwumbør n-yoonn mu kaa kpa ndoon na. Amii.

* **8:36** : Lik Ilahn 44.22. * **9:5** : Hiibru aaliin ni, bi yin Kristo ke Masiya. Naatataa le ye ke unii u ga gaa binib lii na.

⁶Uwumbɔr aah puu tipuur ti tii Israel yaab na, maa len ke waa gbiin tipuur ngbaan. Bi ye Israel aayaabitiib la. Ni mu aa ye bi mɔmɔk le ye Israel yaab bamɔm.

⁷Bi ye Abraham aayaabitiib la. Ni mu aa ye bi mɔmɔk le ye uyaabitiib bamɔm. Uwumbɔr nan tuk Abraham ke waabo Aisak aayaabitiib baanja le ga li ye uyaabitiib bamɔm.†

⁸Nima le mɔk ke Abraham aayaabitiib ngem aa ye Uwumbɔr aabim. Mbim bi Uwumbɔr nan puu tipuur ke Abraham ga maa na, bima le ye uyaabitiib bamɔm.

⁹Uwumbɔr nan puu tipuur tii u ke ni yaa nan ɲeer kan, u ga dan u chee, le upuu Sara ga maa ubijabo.‡

¹⁰Naa ye nimina baanja. Rebeka aabijabim mulee nan kpa te ubaa, u ye tiyaaaja Aisak la.

¹¹⁻¹²Le Uwumbɔr nan bui Rebeka ke ubo u ye uwaatiir na ga jer ukpel.§ Buyoonn Uwumbɔr bui u kina na, waa nan kee ma mbim ngbaan. Baa nan kee ɲa ni ɲan na, bee ni kaa ɲan na. Uwumbɔr nyan mbim mulee ngbaan ponn ni ubaa, waageehn pu, naa ye baatuln pu. Nima le mɔk ke Uwumbɔr aageehn pu le u nyan waah ban unii u na.

¹³Ni ɲmee Uwumbɔr Aagban ponn ni ke u len ke u gee Jakob ki jer Eso.*

¹⁴Kina kan, ti ga len kinye? Ti ga len ke Uwumbɔr ɲa ni kaa ɲan aa? Taan len kina kpala.

¹⁵U nan bui Moses ke binib bi u ban u san bi kinimbaak na, u ga san bi kinimbaak la.†

¹⁶Naa ye binib aageehn pu, kaa ye baatuln pu; Uwumbɔr aanimbaasaln pu, le u san bi kinimbaak.

¹⁷Ni ɲmee Uwumbɔr Aagban ni ke Uwumbɔr nan bui Ubɔr Faro, “M ɲa si ubɔr ke m mɔk binib maah kpa mpɔɔn ki chiin si pu na, aan maayimbil nya paacham, dulnyaa aapepel mɔmɔk ni.”‡

¹⁸Nima le binib bi u ban u san bi kinimbaak na, u san bi kinimbaak. Binib bi u ban ke u cha bi gaa biyil na, u cha bi gaa la.

Uwumbɔr aarjuul, ni waanimbaasaln

¹⁹Nibaakan, aa ga baa mi, “Ni yaa ye kina kan, ba pu Uwumbɔr galn binib? Nya ga ɲmaa yii waageehn?”

²⁰Njɔ, aa ye ɲma ki kpak Uwumbɔr? Tiwanaankaan aan baa unii u naan ni na, “Ba ɲa aa naan mi kina?”§

²¹Uyakmaal ga ɲmaa yabr tiyabr waageehn pu, ki di tibaa ti maa lisil aasambil, ki di tiken maa lisambil li kaa ye lisil aasambil na.

²²Uwumbɔr aah ɲa pu na, ni bi kina la. U nan ban ke u mɔk binib ke u gee liɲuul titunwanbir pu, ki ban ke bi bee waah kpa mpɔɔn pu na. Nima le u ji limɔr pam binib bi ɲa u liɲuul ki ɲeer ntafadaan na pu.

²³U mu ban ke binib bee waah ɲan sakpen pu na, ki san timi kinimbaak, ki ɲa timi mpopiin pam. U nan naan timi ke u ɲa timi kina la,

²⁴ki yin timi bi ye Juu yaab na, ni binib bi kaa ye Juu yaab na mu.

²⁵Ni ɲmee Hosea aagban ni ke Uwumbɔr bui ke, “Binib bi kaa nan ye maanib na, m ga yin bi maanib.

Ninibol ɲi maa nan gee ɲi na, m ga yin ɲi maanigeehm la.*

²⁶Baah nan tuk bi ke baa ye maanib nin chee na,

† 9:7 : Lik Mpiin 21.12. ‡ 9:9 : Lik Mpiin 18.10, 14. § 9:11-12 : Lik Mpiin 25.23. * 9:13 : Lik Malakai 1.2-3. † 9:15 : Lik Nnyam 33.19. ‡ 9:17 : Lik Nnyam 9.16. § 9:20 : Lik Aisaya 29.16; 45.9. * 9:25 : Lik Hosea 2.23.

nima chee le bi ga yin bi ke min Uwumbør u fu na aabim.”†

27 Tø, Uwumbør aabønabr Aisaya nan len Israel yaab aabør; u nan len ke Israel yaab wiir ke nnyusakpem aatambol aah wiir pu na, le bi ponn ni, binib siib baanja ga ηmar;

28 ba pu? Uwumbør ga daa dulnyaa aanib aatafal, waah nan len pu na, kaan taan.‡

29 Ni bi ke Aisaya aah nan ki len pu na ke, “Uwumbør Mpøonsakpiindaan yaa kaa ba gur timi yaabitiib siib kan, ti mømøk ba ga kuln ke Sodom aatinj aanib ni Gomora aatinj aanib aah nan kuln pu na la.”§

Israel yaab ni tibønnyaan ngbaan

30 Nima pu na, ti ga len kinye? Binib bi kaa ye Juu yaab na aanimbil aa nan man ke Uwumbør len ke baabør ηan. Dandana wee, baah gaa Yesu ki kii na, nima le Uwumbør len ke baabør ηan.

31 Israel yaab aanimbil nan man ke bi li joo nkaal, aan Uwumbør len ke baabør ηan. Bi mu aa nan ηmaa joo mu;

32 ba pu? baa gaa Uwumbør ki kii. Bi dak ke baatuln pu le Uwumbør ga len ke baabør ηan. Bi yii Yesu Kristo le ki lir;

33 bi gbeer lifaakuul li Uwumbør Aagbanj len laabør na ke, “U di lifaakuul bil Sionn aatinj ni.

Binib ga gbeer li ki lir.

Le unii umøk gaa u ki kii na aan ji inimøøn.”*

10

1 Nnaabitiib, m mee Uwumbør tii maanib Israel yaab ke bi ηmar. M ban kina le nsui mømøk.

2 M ga ηmaa ηa bi seeraa ke binimbil man Uwumbør aatuln pu. Bi mu aa bee u mbamøm.

3 Baa nyi Uwumbør aah ηa pu aan ki len ke binib aabør ηan u chee na. Bi nan ban ke bi dii nkaal aan ki ηmar, ki yii Uwumbør aah ηa pu ki cha binib aabør ηan u chee na.

4 Kristo fuu ni ke binib bi gaa u ki kii na aabør li ηan. Naa ye ke baah dii nkaal pu na le cha baabør ηan.

Uwumbør ban ke u gaa binib mømøk lii

5 Moses nan ηmee ke unii yaa kii nkaal aah møk pu na kan, Uwumbør ga len ke waabør ηan. U nan ηmee ke “Unii yaa ηa nkaal aah møk pu na kan, u ga kan limøfal.”*

6 Timi bi gaa Yesu ki kii na, Uwumbør len ke timi aabør ηan. Nima pu le ti len ke, “Taa baa aabaa aasui ni ke, ‘Njma ga buen paacham u ti li joo ni Kristo?’

7 ki taa baa ke, ‘Njma ga buen bitekpiib do ki ti fikr Kristo nkun ni?’ ”

8 Ti len ke, “Uwumbør aaliin aa daa aa chee. I bi aamøb ni, ni aasui ni.” Iliin ngbaan le ti mooni ke aa gaa Yesu ki kii.†

9 Aa yaa len binib aanimbil ni ke Yesu le ye Aadindaan, ki yaa ηa naadii aasui ni ke Uwumbør fikr u nkun ni kan, aa ga ηmar.

10 Ti gaa u ki kii tisui ni la, nima le Uwumbør len ke timi aabør ηan. Ti len binib aanimbil ni ke ti gaa u ki kii, nima le ti ηmar.

11 Uwumbør Aagbanj len ke unii umøk gaa u ki kii na aan ji inimøøn.‡

† 9:26 : Lik Hosea 1.10. ‡ 9:28 : Lik Aisaya 10.22-23. § 9:29 : Lik Aisaya 1.9. * 9:33 : Lik Aisaya 8.14; 28.16. * 10:5 : Lik Liifai Yaab 18.5. † 10:8 : Lik Ikaal 30.12-14. ‡ 10:11 : Lik Aisaya 28.16.

¹² Binib bi ye Juu yaab na, ni binib bi kaa ye Juu yaab na mómək kpaan la. Uwumbər le ye bi mómək Aadindaan, ki ɲa tinyoor sakpen ɲa binib bimək mee u ke bi ɲmar na pu.

¹³ Waagbaɲ len ke unii umək mee Uwumbər ke u gaa bi lii na kan ga ɲmar. §

¹⁴ Bi yaa kaa gaa u ki kii kan, bi ga ɲa kinye aan ki mee u ke u gaa bi lii? Bi yaa kaa ɲun waaliin kan, bi ga ɲa kinye aan ki gaa u ki kii? Unii yaa kaa mooni waaliin kan, bi ga ɲa kinye aan ki ɲun?

¹⁵ Uwumbər yaa kaa tun bi ke bi ti moon waaliin kan, bi ga ɲa kinye aan ki moon i? Ni ɲmee Uwumbər Aagbaɲ ni ke, “Binib bi joo ni tibɔnyaan ti tii timi nsuudoon na, bi tii timi mpopiin pam.”*

¹⁶ Tɔ, naa ye binib mómək le kii tii tibɔnyaan ngbaan. Uwumbər aabɔnabr Aisaya nan baa ke, “Uwumbər, ɲma pak taah len pu na?”†

¹⁷ Tɔ, unii u gaa Kristo ki kii na, u ɲun waabər, nima le u gaa u ki kii. Unii u ɲun Kristo aabər na, unii ubaa le moon tibər ngbaan, nima le cha u ɲun.

¹⁸ Le m baa ke, “Israel yaab aa nan ɲun aa?” Mbamɔn, bi ɲun. Ni ɲmee Uwumbər Aagbaɲ ni ke,

“Bineel mu tee chaa dulnyaa wee mómək ni,

le kitiɲ kee mómək pu ɲun.”‡

¹⁹ M ki baa ke, “Israel yaab aa nan bee ee?” Bi bee. Njan Moses nan len ke Uwumbər len ke,

“M ga ɲa litimbol li kaa ye tibaa na tinyoor,

le ki cha nimi Israel yaab li kpa lipiipoln li pu.

M ga ɲa litimbol li aanib ye bijɔrb na tinyoor,

le ki cha ni gee liɲuul bi pu.”§

²⁰ Aisaya mu nan kpa lipobil pam ki len ke Uwumbər len ke,

“Binib bi kaa chuun ban mi na kan mi la.

M di mbaa mək binib bi kaa baa maabər na.”*

²¹ Israel yaab ma kan, Uwumbər len baabər ke, “Iwiin mómək m kai ɲɲaal ki yin binib bi yii mi kaa kii maamɔb na.”†

11

Uwumbər aah ga san Israel yaab kinimbaak pu na

¹ Nima pu le m baa ke, “Uwumbər yii waanib Israel yaab aa?” Naa bi kina kpala. Min Pɔɔl mbaa ye Israel yaab aanii la. M ye Abraham aayaabil, ki ye Benjaminn aanibol aanii la.

² Uwumbər aa yii waanib bi u nan lee bi njan na. Ni bee Uwumbər Aagbaɲ aah len Elaija aabər pu na. Elaija nan galn Israel yaab Uwumbər chee,

³ Le ki bui ke, “Uwumbər, bi ku saabɔnabtiib, ki gbaa wii saatork aabimbin. Min baanja le gur saabɔnabtiib ponn ni. Le bi ban bi ku m mu.”

⁴ Uwumbər nan bui u kinye? U nan bui u, “M gur mbaa bijab ɲichur ɲilole bi kaa gbaan ki doon liwaal Baal na.”

⁵ Ni bi kina le dandana wee. Israel yaab ponn ni, binib siib baanja le ɲmar. Uwumbər lee bi waanimbaasaln pu.

⁶ Waah lee bi waanimbaasaln pu na kan, naa ye baatuln pu le u lee bi. Ni yaa ye baatuln pu kan, waanimbaasaln aan ki li ye linimbaasaln bamɔnn.

⁷ Kina kan, ni bi kinye? Israel yaab aah ban pu na, baa kan. Binib bi Uwumbər nyan bi na le kan. Bi gur na gaa biyil.

§ 10:13 : Lik Joel 2.32. * 10:15 : Lik Aisaya 52.7. † 10:16 : Lik Aisaya 53.1. ‡ 10:18 : Lik Ilahn 19.4. § 10:19 : Lik Ikaal 32.21. * 10:20 : Lik Aisaya 65.1. † 10:21 : Lik Aisaya 65.2.

⁸ Ni ηmee Uwumbør Aagban ni ke, “Uwumbør chuu nyan nlan biyil ni ke binimbil taa woln, bitafal mu taa ηun, ki nan saa dandana wee.”

⁹ Ubør David mu nan len ke,
“Cha baajikaar aajim kpaln gaawɔb,
cha bi kan ntafadaan ki lir.

¹⁰ Cha binimbil li bɔɔn, aan bi taa li waa,
ki cha bi kan falaa sakpen.”

¹¹ Nima pu le m baa ke: Juu yaab lir ke bi taa ki fii ii? Naa bi kina kpala. Baah lir na, nima le cha binib bi kaa ye Juu yaab na ηmar, aan Juu yaab li kpa lipiipoln bi pu.

¹² Juu yaab nan yii Yesu, kaa ηmar, nima le dulnyaa ni aanib bi kaa ye Juu yaab na kan tinyoor ki ηmar. Juu yaab yaa nan ηmar doo kan, nima le binib bi kaa ye Juu yaab na ga kan tinyoor ki jer baah nan kan pu na.

Binib bi kaa ye Juu yaab na aah ηmar pu na

¹³ Tɔ, m ga len nimi bi kaa ye Juu yaab na chee tibør. Uwumbør aah tun mi ke m tuk nimi waabør na, le m pak lituln ngbaan;

¹⁴ Ba pu? m ban ke maanibol Juu yaab kan naah ηmar pu na, aan ki li ban ke bi mu ηmar.

¹⁵ Uwumbør aah yii Juu yaab na, le u ni binib bi kaa ye Juu yaab na kpaan kijotiik. U yaa ki gaa Juu yaab kan, ni ga li ye limɔfal le ki tii binib. Nkun aan ki li joo bi.

¹⁶ Tɔ, bi yaa di njan aaboroboro tii Uwumbør kan, ni mɔk ke boroboro umɔk gur na mu ye uyoo la. Bi yaa di busub aanyaana tii Uwumbør kan, ni mɔk ke ibon mu ye uyaan la.

¹⁷ Uwumbør nan gaa gii busunyaan aabon ibaa, le ki di timoor ni aasub aabon ki di toŋ bu pu. Juu yaab bi ke busunyaan na la. Nimi bi kaa ye Juu yaab na bi ke timoor ni aasub aabon na. Le Uwumbør chuu nyan ni binib bibaa Juu yaab ponn ni, ki di nimi koon Juu yaab ponn ni, ke ni yakr baanyoor, ni baawanyaana.

¹⁸ Nima pu na, ni taa li kpa kipupuk ke ni jer bi. Ni ga ηa kinye ki li kpa kipupuk? Ni po ye ibon la. Naa joo inyaana, inyaana le joo nimi. Juu yaab pu le ni ηmar, naa ye nimi pu le cha Juu yaab ηmar.

¹⁹ Nibaakan, ni ga len ke, “Uwumbør chuu nyan ni binib bibaa Juu yaab ponn ni, ke u di timi koon bi ponn ni.”

²⁰ Ni ye mbamɔn, Juu yaab aah kaa gaa Yesu Kristo ki kii na, nima le cha Uwumbør di bi lii. Nimi le gaa u ki kii. Nima le ni leŋ baalelenj. Ni taa li kpa kalmbaani. Ni li san Uwumbør.

²¹ U nan daa Juu yaab aatafal. Ni li nyi ke u ga ηmaa daa ni mu aatafal.

²² Ni kan Uwumbør aah ηan pu na, ki kan waah dar binib aatafal pu na. U dar binib bi kaa kii tii u na aatafal la, le ki ηa nimi tiŋann. Ni yaa beenin dii u kan, u ga li beenin ηani nimi tiŋann. Ni yaa kaa beenin dii u kan, u ga di ni mu lii la.

²³ Juu yaab mu yaa kpeln ki yaa gaa Yesu Kristo ki kii kan, Uwumbør ga ki di bi toŋ waanib pu; u ga ηmaa ηa kina.

²⁴ Nimi bi kaa ye Juu yaab na, ni bi ke timoor ni aasub aabon na, le Uwumbør gaa gii nimi ki di toŋ busunyaan pu, binib aah kaa ηani pu na. Nima le naa pɔɔ u di Juu yaab, bi bi ke busunyaan aabon na, ki ki di toŋ busunyaan ngbaan pu.

²⁵ Nnaabitiib, m ban ke ni bee tibɔ̀bɔ̀rkaan tibaa, aan ki taa li dak ke ni kpa nlan sakpen. Juu yaab bibaa kpak tibɔ̀nyaan tee la, ki ga kpak ti ki nan saa buyoonn binib bi kaa ye Juu yaab aan Uwumbɔ̀r lee bi na ga ηmar na.

²⁶ N-yoonn ngbaan le Juu yaab mɔ̀mɔ̀k mu ga ηmar. Ni ηmee Uwumbɔ̀r Aagban ni ke,

“U gaal binib lir na ga nyan ni Sionn paacham,
ki nyan Jakob aayaabitiib aatunwanbir.

²⁷ Maah puu tipuur ti tii bi na

le ye ke m ga nyan baatunwanbir bi chee.”

²⁸ Tɔ̀, baah yii Yesu aabɔ̀nyaan tee na, bi ye Uwumbɔ̀r aadim la. Nima le ni kan tinyoor ki ηmar. Uwumbɔ̀r mu nan lee bi; waah lee bi na, biyaajatiib pu le u gee bi.

²⁹ Uwumbɔ̀r yaa lee binib ki ηa tinyoor ηa bi pu kan, waan kpeln waalandak.

³⁰ Nimi bi kaa ye Juu yaab na, n-yaayoonn na, ni nan yii Uwumbɔ̀r aamɔ̀b. Le dandana wee u san nimi kinimbaak, Juu yaab aah yii u na pu.

³¹ Uwumbɔ̀r aah san nimi kinimbaak pu na, nima le ga cha u san Juu yaab bi kaa gaa Yesu ki kii dandana wee na kinimbaak.

³² U len ke Juu yaab ni binib bi kaa ye Juu yaab na mɔ̀mɔ̀k ye titunwanbirdam, aan u san bi mɔ̀mɔ̀k kinimbaak.

³³ Uwumbɔ̀r kpa nlan ni mbaem sakpen. Ubaa aan ηmaa bee waah kpa sakpen pu na. Waah siin pu na, ubaa aan ηmaa bee ηita ηi pu u siin kina na. Ubaa aan ηmaa bee waah ηani pu na.

³⁴ Ni ηmee Uwumbɔ̀r Aagban ni ke,

“Nma nyi Uwumbɔ̀r aalandak?

Nma ga ηmaa tuk u waah ga ηa pu na?

³⁵ Nma tii u nibaa aan u giin tii u?”

³⁶ Tiwan nimɔ̀k bi na, ni nyan ni u chee la. U cha tiwan mɔ̀mɔ̀k beenin bi. Tiwan mɔ̀mɔ̀k bi, ke ni pak u. Uma le yeh mpakm n-yoonn mu kaa kpa ndoon na. Amii.

12

Taah ga tun Uwumbɔ̀r aatuln pu na

¹ Nima pu na, nnaabitiib, Uwumbɔ̀r aanimbaasaln pu le m gan nimi, ni di nimi aawon tii Uwumbɔ̀r, ki ηa kitorok ki fu, ki bi chain, ki ga piir usui na. Nimina le ye naah ga li dooni u mbamɔ̀m pu na.

² Ni taa ki li bi ke dulnyaa wee aanib aah bi pu na. Kpeln nimi aalandak man aan ki kpeln nimi aabimbin. Nima le ni ga bee Uwumbɔ̀r aah gee pu na. Ni ga bee naah ga ηa pu ki li bi mbamɔ̀m ki tun litunyaan ki piir usui na.

³ Tɔ̀, Uwumbɔ̀r aah tii mi tininkpir pu na, nima le m bui unii umɔ̀k bi ni ponn ni na, ke u taa li dak ke u ηan jer waah ηan pu na. U li dak suuna, Uwumbɔ̀r aah cha unii mɔ̀mɔ̀k tii u naadii pu na.

⁴ Ti kpa tiwon aawan ni wiir na tiwonbaan ponn ni la. Tiwon aawan mɔ̀mɔ̀k aatuln bi libaa libaa la.

⁵ Ti mu bi kina la. Ti wiir, le taah kpaan Kristo chee na, ti kpaan tiwonbaan. Ti mɔ̀mɔ̀k toj tɔ̀b pu ke tiwon aawan aah toj tɔ̀b pu pu na la.

⁶ Uwumbɔ̀r tii timi Waafuur Nyaan aapiin ibaabaa ke i cha ti tun waatuln libaabaa na. Waah tii timi pu na, cha ti tun kina man. Unii aapiin yaa ye ke u nabr Uwumbɔ̀r aah len pu na kan, u len iliin ngbaan waah ηa naadii pu na.

⁷ Uken aapiin yaa ye Uwumbɔ̀r aatuln kan, u li tun lituln ngbaan. Uken yaa ηmaa mɔ̀k binib Uwumbɔ̀r aabɔ̀r kan, u li mɔ̀k bi.

⁸ Uken yaa ηmaa pɔ̀oni binib aataakpab kan, u pɔ̀ok bitaakpab. Uken mu yaa ηmaa tii bigiim kan, u li tii bi ki li kpa tibulchinn. Uken mu yaa ye Yesu

aanib aaninkpel kan, utafal li bi bi ponn ni. Uken mu yaa ter binib baamukl ni kan, u li ter bi ki li kpa mpopiin.

⁹ Tɔ, ni li gee binib nisui ni. Ni li nan lituln li kaa ŋan na, ki li gee lituln li ŋan na.

¹⁰ Ni li gee tɔb mbamɔm, ke mmaalbaan ni aanib aah gee tɔb pu na, ki li pak biken ki jer nibaa.

¹¹ Ni taa li san ligbanyakl man. Cha ninimbil li man Tidindaan aatuln pu,

¹² ki li kpa mpopiin nimi aamakl pu, ki li kpa limɔr falaa ponn ni, ki li mee Uwumbɔr n-yoonn mɔmɔk,

¹³ ki yakr nimi aawan tii Uwumbɔr aanib bi lann ni na, ki chann bicham tichann.

¹⁴ Ni mee Uwumbɔr ke u ŋa tinyoor ŋa binib bi ŋani nimi falaa na pu. Ni bui bi ke, “Uwumbɔr ŋa tinyoor ŋa ni pu.” Ni taa sii bi.

¹⁵ Ni li kpa mpopiin binib bi kpa mpopiin na chee, ki li wii binib bi wii na chee.

¹⁶ Ni li kpa kimɔbaan man. Ni li jɔnni bigiim man, ki taa li kpa kalmbaani. Ni taa li dak ke ni kpa nlan sakpen.

¹⁷ Unii yaa ŋa si bakaa kan, taa teen u. Ni li ŋani ni ŋan na binib mɔmɔk aanimbil ni.

¹⁸ Ni li pɔɔni nibaa man, ki li bi suuna binib mɔmɔk chee.

¹⁹ Maanigeekaab, binib yaa ŋa nimi bakaa kan, ni taa teen bi. Cha Uwumbɔr le daa bitafal. Ni ŋmee Uwumbɔr Aagbaŋ ni ke Uwumbɔr len ke, “Min baanja le kpa nsan ke m daa binib aatafal. Min le ga teen bi.”

²⁰ Ni ki ŋmee Uwumbɔr Aagbaŋ ni ke, “Nkon yaa joo saadin kan, tii u tijikaar u ji. Nnyunyuu yaa joo u kan, tii u nnyun u nyu. Aa yaa ŋa kina kan, inimɔɔn ga ku u.”

²¹ Unii yaa ŋa si bakaa kan, taa cha bakaa ngbaan nyan si. Cha tinann le nyan bakaa.

13

Kii bitinjoob aamɔb

¹ Ni ŋan ke binib mɔmɔk li keei baatin aayidam aamɔb. Uyidaan ubaa aa bi ubaa pu see Uwumbɔr le cha u bi. Biyidam bi bi na, Uwumbɔr le nyan bi siin.

² Nima pu na, unii yaa yii waatin aayidam kan, u yii Uwumbɔr aah siin pu na la. Binib bi yii bi na ga kan ntafadaan.

³ Biyidam aa bi ke bi li faani binib bi tun lituln li ŋan na. Bi bi ke bi li faani binib bi tun lituln li kaa ŋan na la. Aa ban ke aa li kaar biyidam aa? Tun lituln li ŋan na, nima le bi ga pak si.

⁴ Bi ye Uwumbɔr aatutum ke bi biin aa pu la. Aa mu yaa tun lituln li kaa ŋan na kan, li san ijawaan. Bi kpa mpɔɔn ke bi daa aatafal. Bi ye Uwumbɔr aatutum ke bi daa binib bi tun lituln li kaa ŋan na aatafal.

⁵ Nima pu na, ni li keei nimi aatin aayidam aamɔi, ki taa kan ntafadaan; nimi aalandak mu taa bii nimi.

⁶ Nima pu na, ni ŋan ke ni li pa lampoo mu. Bi ye Uwumbɔr aatutum bi u nan siin bi ke bi tun lituln ngbaan na la.

⁷ Nima pu na, ni li tii nimi aayidam baah ŋeer pu na. Ni li pa lampoo tii bilampooaab. Ni li pak binib bi ŋeer mpakm na, ki li nyunni binib bi ŋeer nnyun na.

Ngeehm

⁸ Ni taa li joo unii ubaa aapɔln. Naah joo tɔb aapɔln li na le ye ke ni li gee tɔb. Unii u gee binib na, u gbiin Uwumbɔr aakaal mɔmɔk la.

⁹ Ba pu? ikaal mɔmɔk nyan ni nkaal mu len ke, “Aa li gee binib biken ke saah gee aabaa pu na” ni la. Ikaal i len ke, “Taa gɔr kidagook, taa ku binib, taa su kinaayuk, taa gee nnyamɔn paani binib, taa li ban biken aawan” na, ikaal ngbaan, ni ikaal i gur na mɔmɔk nyan ni nkaal ngbaan ponn ni la.

¹⁰ Unii u gee binib na aa nani bi bakaa ubaa. Nima pu na, unii u gee binib na gbiin Uwumbɔr aakaal mɔmɔk aah len pu na la.

¹¹ Ni li nani kina man. Ba pu? n-yoonn mumina ye linimaln aayoonn la. Ni njeer ke ni finn ngeen pu ki taa ki san ligbanyakl. Tidindaan aah ga gir ni bundaln na aan ki yunn. Le u ga nyan timi falaa mɔmɔk ponn ni.

¹² Naan yunn, kinyeek ga doo. Kitaak aawoln aa ki daa. Nima pu na, cha ti di cha mbɔmbɔɔn ni aatuln, aan ki li kpa mbimbinyaan mu njeer nwiihn na.

¹³ Cha ti li bi mbamɔm, ke binib bi bi nwiihn ni na aah bi pu na, ki taa li ye bidanyurb, ki taa nyu ndaan ki gbii, ki taa gɔr kidagook, ki taa nani yɔl yɔl aatuln, ki taa jaa kijaak, ki taa li kpa lipiipoln.

¹⁴ Ni li bi ke Tidindaan Yesu Kristo aah bi pu na, ki taa ki li nani nimi aabimbikpok aah ban pu na.

14

Taa galn aarjeen aato

¹ Tɔ, unii u gaa Yesu ki kii, ki mu aa bee waasan mbamɔm na, ni gaa u man. Ni mu taa kpak u kinikpakpak waah joo beeni pu na pu.

² Ubaa ga pak ke tijikaar tibaa aa kɔ. Unii u kaa kee bee Yesu aasan mbamɔm na ga li kɔ tinann.

³ Unii u kaa kɔ tijikaar tibaa na, u taa lik unii u kɔ tinann na fam. Unii u kɔ tinann na mu taa galn unii u kaa kɔ tijikaar tibaa na; ba pu? Uwumbɔr gaa u mu la.

⁴ Aa ye nma ki galn uken aatutunn? U yaa sil kan, u sil ki tii uma ubaa Aadindaan la. U yaa ti ki lir kan, u lir ki tii uma ubaa Aadindaan la. Ni ye mbamɔn, u ga sil; ba pu? Uwumbɔr ga nmaa cha u sil.

⁵ Unii ubaa pak nwiin mubaa ki jer iken la. Ubaa mu len ke iwiin mɔmɔk kpaan la. Cha unii mɔmɔk li nyi waah dak pu na, ki li nani kina.

⁶ Unii u pak nwiin mubaa ki jer iken na, u pak mu ki tii Tidindaan la. Unii u kaa pak nwiin mubaa ki jer iken na, u nani kina ki tii Tidindaan la. Unii u kaa kɔ tijikaar tibaa na, u ji ti ki tii Tidindaan la; ba pu? u dooni Uwumbɔr le ki nin ji. Unii u kɔ tijikaar tibaa na, waa ji ti, ki tii Tidindaan, ki mu dooni Uwumbɔr.

⁷ Unii ubaa aa bi ubaa baanja pu, ubaa mu aakun aa ye uma baanja aabɔr.

⁸ Ti yaa bi kan, ti bi ke ti li pak Tidindaan la. Ti yaa kpo kan, ti kpo ke ti li pak Tidindaan la. Nima pu na, ti yaa bi, bee ti yaa kpo kan, ti ye Tidindaan yaab la.

⁹ Kristo nan kpo ki fikr nkun ni, ke u li ye binib bi kpo na, ni binib bi fu na mu Aadindaan la.

¹⁰ Sin, ba nani aa galn aana aabo? Sin, ba nani aa lik aana aabo fam? Ti mɔmɔk ga sil Uwumbɔr aanimbiin ni, le u ji timi tibɔr.

¹¹ Ni nimee Uwumbɔr Aagban ni ke uma Uwumbɔr len ke, “Ni ye mbamɔn, binib mɔmɔk ga dan nan gbaan nnimbiin ni, ki pak mi, ke min le ye Uwumbɔr.”

¹² Nima pu na, ti mɔmɔk ga tuk Uwumbɔr taah nani pu na.

Taa gbii aana aabo pu libuul

¹³ Nima pu na, ti taa ki galni tɔb. Ni li nyi ki taa leŋ nina aabo Uwumbɔr aasan ni.

¹⁴ Maah kpaan Tidindaan Yesu chee na, le m sil bee ke tiwan nibaa aa kɔ nibaa pu. Unii mu yaa dak ke tiwan nibaa kɔ kan, ni kɔ u chee la.

¹⁵ Aa yaa ji tijikaar ti kɔ aana aabo chee na, ki bii usui kan, naa ye ke aa gee u le cha aa ŋa kina. Kristo le nan kpo u pu. Aa taa ŋa u fam saajikaar pu.

¹⁶ Ni taa ŋani tiwan ni ga cha binib bii nimi aasanyaana na.

¹⁷ Uwumbɔr aanaan aa ye tijikaar ni tiwanyukaan. Mu ye mbimbinyaan, ni nsuudoon, ni mpopiin, Waafuur Nyaan aah tii timi pu na la.

¹⁸ Unii u dii Kristo ki bi kina na, u ga piir Uwumbɔr aasui. Binib mu ga pak u.

¹⁹ Nima pu na, ni li pɔɔni nibaa aan ki li kpaan kimɔbaan, aan ki ter tɔb ke ni dii Uwumbɔr aasan mbamɔm.

²⁰ Ni taa bii Uwumbɔr aatuln tijikaar pu. Tijikaar tibaa aa kɔ. Aa mu yaa ji tijikaar ti ga bii uken aasui na kan, nima le aa ŋan.

²¹ Ni ŋan ke aa taa kiir aana aabo Uwumbɔr aasan ni; ni taa ŋmɔ kitork aanann, ki taa nyu ndaan, ki taa ŋa tiwan nibaa ni ga cha aana aabo tun titunwanbir ki lir na.

²² Aa yaa kɔ tijikaar tibaa, bee aa yaa kaa kɔ tibaa kan, cha ni li bi aa ni Uwumbɔr chee. Unii u ji tijikaar ti ŋan u chee na, kaa galni ubaa na, u kpa mpopiin la.

²³ Unii u ji tijikaar, kaa pak ke ti ŋan na, waabɔr bii la; ba pu? waa ŋa naadii ke ni ŋan. Unii yaa kaa pak ke tiwan ŋan, ki ŋa ni kan, ni ye titunwanbir la.

15

Li pak aaneen aatɔ ki jer aabaa

¹ Timi bi gaa Yesu ki kii mbamɔm na, ni ŋan ke ti li ji limɔr, ki ter binib bi kaa gaa u mbamɔm na, ki taa ŋani tibaa aageehn baanja.

² Cha ti mɔmɔk aatafal li bi tinaabitiiɔ ponn ni, aan ki ter bi, bi dii Uwumbɔr aasan mbamɔm.

³ Kristo aa nan ban ke u li ŋani uma ubaa aageehn. Ni ŋmee Uwumbɔr Aagban ni ke, “Nisiibil ŋi ye sin yee na choo min chee la.”

⁴ Tiwan nimɔk ŋmee Uwumbɔr Aagban ponn ni na, ni ŋmee ke ti bae ni la. Waagban pɔɔni timi ataakpab, ki ter timi ti li kpa limɔr, ki tii timi limakl.

⁵ Uwumbɔr u tii timi limɔr, ki pɔɔk timi ataakpab na tii nimi kimɔbaan Yesu Kristo aah ban pu na,

⁶ aan ni mɔmɔk li kpaan kimɔbaan ki nyuŋ Uwumbɔr, u ye Tidindaan Yesu Kristo aate na.

Binib bi kaa ye Juu yaab na mu ŋun tibɔnyaan ngbaan

⁷ Ni gaa tɔb ke Kristo aah nan gaa nimi pu na, aan ki nyuŋ Uwumbɔr man.

⁸ M tuk nimi la, Kristo nan ter Juu yaab ki gbiin Uwumbɔr aah nan puu tipuur tii biyaajatiib pu na, ki mɔk ke Uwumbɔr len mbamɔn la,

⁹ ki cha binib bi kaa ye Juu yaab na mu nyuŋ Uwumbɔr waanimbaasaln pu, ke naah ŋmee waagban ponn ni ke,

“M ga doon si binib bi kaa ye Juu yaab na aakaasisik ni,
ki gaa ilahn ki pak si.”

¹⁰ Uwumbɔr ki len ke,

“Nimi bi kaa ye Juu yaab na,
ni li kpa mpopiin Uwumbɔr aanib chee,”

¹¹ ki ki len ke,

“Nimi bi kaa ye Juu yaab na,

ni məmək pak Uwumbər man.
Ninibol məmək, li pak u mbaməm.”

¹²Uwumbər aabənabr Aisaya mu nan len ke,

“Jese aayaabil ga fuu ni.

Uwumbər ga tii u mpəon u li ye

binib bi kaa ye juu yaab na aayidaan.

Le bi ga gaa u ki kii.”

¹³Uwumbər tii timi limakl la. Naah gaa u ki kii pu na, u gbiin nimi mpopiin ni nsuudoon məmək. Nima le ni ga li kpa limakl sakpen, Waafuur Nyaan aapəon pu.

Naah ŋa pu aan Pəol ŋmee kina na

¹⁴Nnaabitiib, m nyi nsui ni ke nimi aabimbin ŋan pam. Ni bee Uwumbər aaliin mbaməm, ki ga ŋmaa sur təb.

¹⁵Tə, m mu aah ŋmee kigbanj kimina tii nimi na, m kpa lipobil ki teer nimi tibər tibaa pu; ba pu? Uwumbər san mi kinimbaak,

¹⁶ki ŋa mi Yesu Kristo aatutunn ke m tuk binib bi kaa ye juu yaab na Uwumbər aabənyaan, ki di bi tii Uwumbər, ke kitorok na. Waafuur Nyaan le ŋa bi chain ke bi piir usui.

¹⁷Maah tun lituln tii Uwumbər na, le m ga ŋmaa li kpa kipupuk Yesu Kristo pu.

¹⁸M ban m tuk nimi Kristo aah cha m tun lituln pu na la. Maan len biken aatuln pu. U cha m tuk binib bi kaa ye juu yaab na waabər ki tun lijnjiir aatun, ke bi kii waaməb.

¹⁹Uwumbər Aafuur Nyaan aapəon pu le m tun lijnjiir aatun, ke bi bee waah kpa mpəon pu na. Kina le m mooni Kristo aabənyaan məmək Jerusalem ponn ni, ke di ti saa Ilirikum aatiŋ ni.

²⁰Nnimbil nan man ke m moon Kristo aabənyaan tee, binib aah kaa kee ŋun ti pu nin chee na. Maa nan ban m buen biken aah puen moon ti nin chee na.

²¹Ba pu? ni ŋmee Uwumbər Aagbanj ponn ni ke,

“Binib bi kaa kee ŋun waabər na,

bi ga ŋun, ki bee taatataa.”*

Pəol aah ŋa nlandak ke u mann Rom yaab pu na

²²Tə, maah ban m moon tibənyaan tee nima chee na, nima pu le maa kee kan nsan ke m dan ni chee.

²³Nbibin pam aakaasisik ni, le nnimbil man ke m dan ni chee. Maah kaa ki kpa lituln do chee na na, m ban ke m dan ni chee dandana wee la.

²⁴M yaa cha Speenn aatiŋ ni kan, m ban ke m dii ni chee, ki nan mann nimi, ki yunn ni chee siib, aan ki li kpa mpopiin. Nima kan, ni ga ŋmaa ter mi m buen Speenn aatiŋ ni.

²⁵Dandana wee, m cha Jerusalem m ti tii Uwumbər aanib bi bi nima na ŋimobil la.

²⁶Ba pu? Yesu aanib bi bi Masedonia aatim ni, ni Akaya aatim ni na, nan too ŋimobil baageehn pu ki di ŋa ŋjaal ni, ke m ti di tii Uwumbər aanib bi ye bigiim na Jerusalem ponn ni.

²⁷Ni ye mbamən la, baageehn pu le bi nan tii bi. Ni ŋan ke bi tii bi; ba pu? tibənyaan tee nan nyan ni Jerusalem aanib chee le ki fuu ni bi chee. Nima le ni ŋan ke bi mu tii bi ipiin.

²⁸M yaa fuu Jerusalem ki ti tii bi ipiin ngbaan kan, m ga nyan nima chee, ki dii ni chee, le ki nin buen Speenn aatiŋ ni.

* 15:21 : Lik Aisaya 52.15.

²⁹ M nyi ke m yaa fuu ni ni chee kan, Kristo ga ɲa tinyoor sakpen ki ɲa ti pu.

³⁰ Nnaabitiib, Tidindaan Yesu Kristo pu, ni Uwumbɔr Aafuur Nyaan aageehn pu, m gaɲ nimi ke ni li mee Uwumbɔr linimaln ki tii mi,

³¹ ke u biin m pu, aan Judea aatiɲ aanib bi kaa gaa Yesu ki kii na taa ku mi, ki mee u ke maah ga tii Uwumbɔr aanib ipiin i na, i ga li mɔ bi.

³² Ni yaa mee Uwumbɔr kina tii mi aan u yaa kii kan, m ga fuu ni ni chee, ki ga li kpa mpopiin. Le m ni nimi aataakpab ga pɔɔk.

³³ Uwumbɔr u tii timi nsuudoon na li bi ni mɔmɔk chee. Amii.

16

Pɔɔl ubaa aadoon

¹ Tɔ, m ban ke ni gaa tina aabo Fiibi. U ye upii u ter Yesu aanib bi bi Senkrea aatiɲ ni na la.

² U nan ter binib pam ki ter m mu. Nima na, ni mu gaa u Tidindaan pu, naah ɲeer Uwumbɔr aanib pu na, ki li ter u waah ga li ban pu na.

³ Ni doon Prisila ni uchal Akuila tii mi. Bi ye maatutuɲeer tiib Yesu Kristo aatuln ponn ni la.

⁴ M pu le bi mɔmɔk ba ga kpo. Nima le m dooni bi. Naa ye mi baanja le dooni bi. Yesu aanib bi kaa ye Juu yaab na mɔmɔk mu dooni bi.

⁵ Ni doon Yesu aanib bi kuuni bido na.

Ni doon nɔ Epanetus, u m gee u na, ki tii mi. Uma le puen gaa Kristo ki kii, Asia aatiɲ ni.

⁶ Ni doon Mari tii mi. U nan tun lituln pam ki ter nimi.

⁷ Ni doon nnaabitiib Andronikus ni Junia. Bi nan bi kiyondiik ni m chee. Bi kpa liyimbil Yesu aakpambalb chee, ki nan puen mi ki gaa Kristo ki kii.

⁸ Ni doon nɔ Ampliatu tii mi. M gee u sakpen Tidindaan pu la.

⁹ Ni doon nɔ Ubanus tii mi, u ye timi aatutuɲeer Kristo aatuln ponn ni. Ni doon Stakis u m gee u na ki tii mi,

¹⁰ ki doon Apeles, u nyaɲ ntɔɲ Kristo pu na, ki doon Aristobulus aachiln ni aanib,

¹¹ ki doon nna aabo Herodionn, ki doon Nasisus aachiln ni aanib bi dii Tidindaan na.

¹² Ni doon Traifina ni Traifosa bi tun lituln tii Tidindaan na, ki doon tina aabogeehn Pesis u tun lituln pam tii Tidindaan na,

¹³ ki doon Tidindaan aanibamɔnn Rufus, ni una u kpaln m mu aana na,

¹⁴ ki doon Asinkritus ni Flegonn, ni Hemes, ni Patrobas, ni Hemas, ni tinaabitiib bi bi bi chee na,

¹⁵ ki doon Filologus, ni Julia, ni Nereus ni uninkpan, ni Olimpasi, ni Uwumbɔr aanib bimɔk bi bi chee na.

¹⁶ Ni li dooni tɔb mbamɔm. * Yesu Kristo aanib bi bi ɲipepel mɔmɔk ni na dooni nimi.

Kookoo aasurm

¹⁷ Nnaabitiib, m gaɲ ni nimi ke ni li nyi binib bi jaani nimi ki cha ni lir, ki kpa naah nan bae Uwumbɔr aabɔr ti na. Ni nya bi chee man.

¹⁸ Binib bi bi kina na aa dii Tidindaan Yesu Kristo. Bi dii bima bibaa aasui aah ban pu na la. Bi kpa mmɔmɔn ki ɲmanni bininyaam.

¹⁹ Nimi ma kan, binib mɔmɔk nyi naah kii Yesu Kristo aamɔb pu na. Nima le m kpa ni pu mpopiin sakpen. M ban ke ni li kpa nlan ki li tun lituln li ɲan na, ki li bi chain, ki taa li tun lituln li kaa ɲan na.

* 16:16 : Bi nan ɲmee ke: Moor tɔb aatakan ni mbimbin mu bi chain na.

²⁰ Naan yunn, le Uwumbɔr u tii timi nsuudoon na, ga cha ni di nitaa taa kinimbɔŋ pu.

Tidindaan Yesu Kristo ŋa tinyoor ŋa ni pu.

²¹ Timoti, u ye maatutunjeer na dooni nimi. Nnaabitiib Lusius, ni Jasonn, ni Sosipata mu dooni nimi.

²² Min Tesius u ŋmee kigbaŋ kee tii Pɔɔl na, m mu dooni nimi Tidindaan pu.

²³ Gayus u chann m ni Yesu aanib mɔmɔk tichann na, u mu dooni nimi. Erastus, u joo kitin kee aamombil na, u mu dooni nimi. Tina aabo Kɔɔtus mu dooni nimi.

[²⁴ Tidindaan Yesu Kristo ŋa tinyoor ŋa ni mɔmɔk pu. Amii.]

Kookoo aapak aameel

²⁵ Cha ti nyun Uwumbɔr. U kpa mpɔɔn ke u cha ni sil mbamɔm. Maah mooni Yesu Kristo aabɔnyaan ti na le len kina. Ti ye tibɔbɔrkaan ti kpiir na la. N-yaayoonn na ti nan bɔr la.

²⁶ Dandana wee, ti nyan mpaan pu. Uwumbɔr aabɔnabtiib nan ŋmee ti waagbaŋ ni. Uwumbɔr, u bi n-yoonn mu kaa kpa ndoon na le siin ke ŋjinibol mɔmɔk ŋun tibɔnyaan ngbaan, aan ki bee, ki tii u naadii, ki kii waamɔb.

²⁷ Uwumbɔr baanja le kpa nlan. Ubaa aa ki bi. Uma le yeh mpakm Yesu Kristo pu, n-yoonn mu kaa kpa ndoon na. Amii.

Njan aagban̄ ki Pɔɔl ηmee ki tii KORINT YAAB na

¹ Min Pɔɔl u Yesu Kristo yin mi ke m le ye waakpambal, Uwumbɔr aageehn pu na, m ni tina aabo Sosenes le ηmee kigban̄ kee

² tii Uwumbɔr aanib bi bi Korint aatin̄ ni na. Uwumbɔr Aafuur Nyaan ηa nimi bininyaam Yesu Kristo pu, ki yin nimi ke ni li ye waaninyaam, ni binib bimək yin Tidindaan Yesu Kristo aayimbil ntim məmək ni na. U ye Bidindaan, ni ti mu Aadindaan.

³ Tite Uwumbɔr ni Tidindaan Yesu Kristo ηa tinyoor ηa ni pu ki tii nimi nsuudoon.

Tinyoor ti bi Yesu Kristo ni na

⁴ N-yoonn məmək m dooni Maawumbɔr ni pu. Waah ηa nimi tin̄ann Yesu Kristo pu na, le m dooni u.

⁵ U pu, ni kan Uwumbɔr aanyoor tiwan məmək ponn ni, ki nyi waabɔr, ki ηmaa len ti mbaməm.

⁶ Ba pu? taah nan tuk nimi Kristo aabɔr na, ni gaa ti mbaməm.

⁷ Nima pu na, naa lann Uwumbɔr Aafuur Nyaan aapiin mubaa, ki bi ki kii bundaln̄ Tidindaan Yesu Kristo ga gir ni na.

⁸ U mu ga pɔɔ nimi aataakpab waasan wɔb, ni taa li kpa taani Tidindaan Yesu Kristo aataak daal.

⁹ Uwumbɔr ηani waah len pu na la. U yin nimi ke ni ni Ujapɔɔn Tidindaan Yesu Kristo li kpaan kijɔtiik ni tɔb.

N-yakr mu bi Yesu Kristo aadidiliib ponn ni na

¹⁰ Nnaabitiib, m gan̄ nimi Tidindaan Yesu Kristo aayimbil pu ke ni məmək li ηun̄ tii tɔb, aan kinikpakpak taa li bi nikaasisik ni; ni li kpa kimɔbaan, ki li kpaan nlandak mubaa.

¹¹ Nnaabitiib, Kloe aachiln̄ ni aanib tuk mi ke kinikpakpak bi nikaasisik ni.

¹² Maah len pu na le ye ke ubaa len ke u dii Pɔɔl la, uken mu len ke u dii Apolos la, uken mu len ke u dii Piita la, uken mu len ke u dii Kristo la.

¹³ Kristo yakr la aa? Bi kpa min Pɔɔl ndɔpuinkoo pu ki tii nimi ii? Bi muin nimi nnyun ni Pɔɔl aayimbil ni la aa?

¹⁴ M dooni Uwumbɔr ke maa muin ni ponn ni ubaa nnyun ni, see Krispus ni Gayus baan̄ja.

¹⁵ Nima pu na, ubaa aan ηmaa len ke bi muin nimi nnyun ni maayimbil ni.

¹⁶ M muin Stefanas aachiln̄ ni aanib mu nnyun ni. M mu aa ki teer ke m muin unii uken kpee.

¹⁷ Ba pu? Kristo aa tun ni mi ke m nan muin binib nnyun ni. U tun ni mi ke m nan tuk bi waabɔnyaan ngbaan la. Naa ye ke m di binib aalan le tuk bi. M yaa ba ηa kina kan, ni ba ga cha Kristo aah kpo ndɔpuinkoo pu na ηa yɔli.

Yesu Kristo le ye Uwumbɔr aapɔɔn, ni waalan

¹⁸ Binib bi ga kuln̄ na, ti yaa tuk bi ke Kristo nan kpo ndɔpuinkoo pu ki tii bi kan, ni bi ke kijɔrk aaliin̄ na le ki tii bi. Ni mu ye Uwumbɔr aapɔɔn le ki tii timi bi ηmar na.

¹⁹ Ni ηmee Uwumbɔr Aagban̄ ponn ni ke uma Uwumbɔr bui ke,*
“M ga cha bilankpalb aalan bee yɔli,

* 1:19 : Lik Aisaya 29.14.

m ga yii binibiwolm aalan.”

²⁰ Bilankpalb bi la? Binibiwolm mu bi la? Dandana aanib bi kpak kinikpak-pak na mu bi la? Uwumbɔr cha dulnyaa wee aalan ŋa yoli.

²¹ Uwumbɔr u kpa nlan na len ke dulnyaa wee aalan aa ŋmaa cha binib bee u. Nima pu na, u gaa binib bi gaa Yesu ki kii na lii, kijɔrk aabɔr ti ti joo tuk binib na pu. Waageehn le na.

²² Juu yaab ban ke bi kan lijnjiir aawan, le ki nin gaa Yesu ki kii, Griik yaab mu ban nlan.

²³ Le ti tuk bi Kristo aah kpo ndɔpuinkoo pu ki tii bi pu na. Ni ye liŋuul aabɔr le ki tii Juu yaab, ki ye kijɔrk aabɔr ki tii binib bi kaa ye Juu yaab na mu.

²⁴ Tɔ, Kristo le ye Uwumbɔr aapɔɔn ni waalan ki tii binib bi u yin bi na, bi ye Juu yaab na, ni bi kaa ye Juu yaab na mu.

²⁵ Ba pu? Uwumbɔr aajɔrk kpa nlan jer binib aalan, le waagiin mu kpa mpɔɔn jer binib aapɔɔn.

²⁶ Nnaabitiib, teer naah nan bi pu buyoonn Uwumbɔr yin nimi na. Ni ponn ni, naa ye binib pam le nan kpa nlan, naa ye binib pam le nan ye mpɔɔndam, naa ye binib pam le nan ye mpɔɔn aamaal ni aanib.

²⁷ Uwumbɔr nyan binib bi ye bijɔrb dulnyaa ni aanib aanimbil ni na, le ki tee cha binib bi kpa nlan na ji inimɔɔn. U nyan binib bi ye bigiim dulnyaa ni aanib aanimbil ni na, le ki tee cha bipɔɔndam ji inimɔɔn.

²⁸ U nyan bigiim, ki nyan binib bi ye fam binib aanimbil ni na, ki nyan binib bi kaa ye nibaa binib aanimbil ni na mu, aan ki ŋa binib bi kpa ipɔɔn na yoli.

²⁹ U ŋa kina ke unii ubaa taa li kpa kipupuk ubaa pu uma Uwumbɔr chee.

³⁰ Uwumbɔr cha ni ni Yesu Kristo kpaan la, ki cha u ye timi aalan. Yesu pu, le u len ke timi aabɔr ŋan, ki ŋa timi waaninyaam, ki gaa timi lii.

³¹ Nima pu na, ni li ŋani naah ŋmee Uwumbɔr Aagban ponn ni pu na ke, “Unii umɔk ban u li kpa kipupuk na, u li kpa kipupuk Uwumbɔr pu.”†

2

Baah kpa Yesu Kristo ndɔpuinkoo pu pu na aabɔr

¹ Nnaabitiib, nima pu na, maah nan dan nan tuk nimi Uwumbɔr aabɔr na, maa nan di mmɔmɔɔn ni binib aalan le tuk nimi.

² Ba pu? maa nan ban m dakl tibɔr tibaa nikaasisik ni see Yesu Kristo aabɔr, ni waah kpo ndɔpuinkoo pu pu na aabɔr.

³ Maah nan bi ni chee na, m nan ye udabur la. Ijawaan pu, le nwon nan gbaa.

⁴ M nan joo Uwumbɔr aaliin tuk nimi, kaa nan joo mmɔmɔɔn ni binib aalan tuk nimi. M nan tuk nimi Uwumbɔr aaliin ki mɔk nimi Waafuur Nyaan aah kpa mpɔɔn pu na;

⁵ Ba pu? m nan ban ke ni gaa Yesu ki kii Uwumbɔr aapɔɔn pu, ki taa li ye binib aalan pu.

Uwumbɔr aalan

⁶ Tɔ, ti len nlan aabɔr ki tuk binib bi chikr Uwumbɔr aabɔr wɔb na. Nlan ngbaan mu aa ye dulnyaa aalan, ki mu aa ye dulnyaa wee ni aabɔrb aalan. Dulnyaa wee ni aabɔrb aapɔɔn bi bar la.

⁷ Ti len Uwumbɔr aabɔbɔrkaan aalan mu nan bɔr na aabɔr la. Uwumbɔr aah kaa nan kee naan dulnyaa wee na, u nan dakl nlan mue, ke ti mu ji waamɔɔn.

⁸ Dulnyaa wee ni aabɔr ubaa aa nyi nlan ngbaan. Bi yaa ba nyi kan, baa ba ga kpa Tidindaan u yeh tiwan mɔmɔk na ndɔpuinkoo pu.

† 1:31 : Lik Jeremia 9.24.

⁹ Ni ηmee Uwumbør Aagban ni ke,
 “Tiwan ni binib aanimbil aa kee kan ni,
 bitafal mu aa kee ηun ni pu,
 aan baalandak aa kee dakl naabør na,
 nima le Uwumbør ηa tii binib bi gee u na.”*

¹⁰ Le Uwumbør cha Waafuur Nyaan kpiir tiwan ngbaan mæk timi. Ba pu? Nfuur Nyaan ngbaan nyi tiwan mòmæk, ki nyi Uwumbør aasui ni aabør mu.

¹¹ Unibøn ma kan, ubaa aa nyi usui ni aabør. Waawiin mu bi u ni na baanja le nyi. Kina pu na, ubaa aa nyi Uwumbør aasui ni aabør, Uwumbør Aafuur Nyaan baanja le nyi.

¹² Naa ye dulnyaa wee aabimbin le ti gaa. Uwumbør Aafuur Nyaan le ti gaa, aan ki bee tiwan ni Uwumbør tii timi, waabulchinn pu na.

¹³ Tibør ngbaan le ti joo tuk binib. Naa ye iliin i binib aalan mæk timi na, le ti joo tuk bi. Ti joo iliin i Uwumbør Aafuur Nyaan mæk timi na la. Ti joo Uwumbør Aafuur Nyaan aaliin le tuk binib Waafuur Nyaan aabør.

¹⁴ Unii u kaa kpa Uwumbør Aafuur Nyaan na, u yii Nfuur Nyaan aabør, ki dak ke Nfuur Nyaan aabør ye kijørk aabør la. Uwumbør Aafuur Nyaan le cha binib bee mu aabør. Nima pu na, unii u kaa kpa Uwumbør Aafuur Nyaan na aa ηmaa bee mu aabør.

¹⁵ Unii u kpa Uwumbør Aafuur Nyaan na nyi tibør mòmæk, le unii ubaa aan bee udaan ngbaan aabimbin.

¹⁶ Nma nyi Uwumbør aalandak? Nma ga ηmaa mæk u waah ga ηa pu na? Timi le kpa Kristo aalandak.

3

Uwumbør aatutum aabimbin

¹ Nnaabitiib, maa ηmaa len ni chee ke maah ga len binib bi kpa Uwumbør Aafuur Nyaan na chee pu na. M len ni chee ke maah ga len binib bi dii dulnyaa aasan na chee pu na la. Ni laa ye mbipøm le Kristo aasan ponn ni.

² Mbipøm ηaa libiil la. Baa ηmaa ηmø tinann. Kina le cha m nan tuk nimi iliin i diin na. Ba pu? naa nan kee ηmaa beer iliin i pøø na. Dandana wee naa kee nin bee.

³ Ba pu? ni laa beenin bi ke binib bi dii dulnyaa aasan na la. Ni ponn ni bibaa kpa lipiipoln ki kpak tøb kinikpakpak. Nima le mæk ke ni dii ke dulnyaa aanib aah dii pu na, ki ηani ke dulnyaa yaab na.

⁴ Ubaa yaa len ke u dii Pøøl, le uken mu yaa len ke u dii Apolos kan, naa naahn dulnyaa yaab aa?

⁵ Nma ye Apolos? Nma ye Pøøl? Ti po ye Uwumbør aatutum bi ter nimi ke ni gaa Yesu ki kii na la. Ti mòmæk tun lituln li Uwumbør tii timi ke ti tun na la.

⁶ Min le bun tijikaar, le Apolos ηani nnyun; Uwumbør le cha ti punni ki muuni.

⁷ Nima na, unii u bun na, ni unii u ηani nnyun na, aa ye nibaa. Uwumbør u cha ti punni ki muuni na, uma le ye u nyuun na.

⁸ Unii u bun na, ni unii u ηani nnyun na kpaan la. Uwumbør ga tii unii mòmæk waapar, waatuln aah ηeer pu na.

⁹ Ba pu? ti ni Uwumbør kpaan le ki tun lituln. Ni bi le ke Uwumbør aasaak na. Ni bi le ke Uwumbør aadiik na.

¹⁰ Uwumbør aah ter mi pu na, le m ye kidiik aatotoor aaninkpel u kpa nlan, ki maa kidiik ngbaan aadinyikl na. Le bi mu paa na maa li pu. Unii mòmæk li nyi waah ga ηa pu ki maa lidinyikl ngbaan paab na.

* 2:9 : Lik Aisaya 64.4.

11 Yesu Kristo le ye lidinyikl li bi maa na. Ubaa aa ηmaa maa lidinyikl liken.

12 Bibaa ga di salmaa, bibaa tikunabr, bibaa ηitakpanyaan maa kidiik ngbaan; bibaa mu ga di ido, bibaa timoor, bibaa ηjak, ki maa.

13 Binib mōmōk aatuln ga nan nya mpaan pu. Bundaln Uwumbōr ga ji binib tibōr na, liyaadaal ngbaan ga mōk baatuln aah ye pu na. Liyaadaal ngbaan mmii aataak daal le na. Mmii ngbaan ga tōη lik binib mōmōk aatuln aah bi pu na.

14 Binib mōmōk aah maa lidinyikl paab pu na, mmii yaa kaa gaa kan, bi ga kan baatuln aapar.

15 Mmii ngbaan yaa gaa unii aah maa pu na kan, waan kan waatuln aapar. Uma ubaa ga ηmar, ki ga li bi ke unii u ηmar mmii ni na.

16 Naa nyi ke ni ye Uwumbōr aadiik aa? Naa nyi ke Uwumbōr Aafuur Nyaan bi ni ni ii?

17 Unii yaa bii Uwumbōr aadiik kan, Uwumbōr ga bii udaan ngbaan. Ba pu? Uwumbōr aadiik bi chain la. Nimi le ye kidiik ngbaan.

18 Ni taa ηmanni nibaa. Unii yaa bi nikaasisik ni ki dak ke u kpa dulnyaa wee ni aalan kan, cha u di nlan ngbaan lii, aan ki kan Uwumbōr aalan.

19 Ba pu? dulnyaa wee ni aalan ye kijōrk le Uwumbōr chee. Ni ηmee Uwumbōr Aagbaη ni ke, “U chur bilankpalb baalan ni,”

20 ki ki ηmee ke, “U nyi bilankpalb aalandak, ke i ye yōli la.”*

21 Nima pu na, ubaa taa li kpa kipupuk binib pu. Tiwan mōmōk ye nimi yaan la.

22 Min Pōol, ni Apolos, ni Siifas,† ni dulnyaa wee, ni limōfal, ni nkun, ni tiwan ni bi dandana na, ni tiwan ni ga li bi n-yoonn mu choo na mōmōk ye nimi yaan la. Ni mu ye Kristo yaab la.

23 Kristo mu ye Uwumbōr yoo la.

4

Yesu Kristo aatutum aabimbin

1 Ni ηan ke ni bee ke ti ye Kristo aatutum la. Uwumbōr di waabōbōrkaan ηa tiηaal ni ke ti di tuk binib.

2 Bi yaa di tiwan ηa unii aaηaal ni kan, ni ηan ke u ηa ni mbamōm.

3 Mma kan, nimi, bee dulnyaa ni aanib yaa ji mi tibōr kan, ntafal aa bi ni ni. M mu aa ji mbaa tibōr.

4 Maa nyi tiwan nibaa nsui ni aan naa ηan. Nimina mu aa mōk ke maabōr ηan Uwumbōr chee. Tidindaan le ye u ji mi tibōr na.

5 Nima pu na, ni yaa kaa kee ηeer kan, ni taa ji unii ubaa tibōr, see Tidindaan nan gir ni. Uma le ga kpiir tiwan ni bōō mbōmbōōn ni na, ki kpiir unibōn mōmōk aalandak. Liyaadaal ngbaan kan, Uwumbōr ga pak binibamōm mōmōk.

6 Nnaabitiib, maah len pu na, m len ηaη m ni Apolos aabōr, ke m ter nimi la. M ban ke ni dii Uwumbōr Aagbaη aah len pu na. Ni taa li kpa kipupuk ubaa pu ki lik uken fam.

7 Nηa ηa si le aa jer uken? Saah kpa ni na, naa ye Uwumbōr le tii si ii? Uwumbōr aah tii si na, ba ηa aa kpa kipupuk ke uma le aah kaa tii si na?

8 Ni dak ke ni puun kan tiwan bab a, ki ye bipōōndam, ki kpaln bibōrb, ki cha timi a. Ni yaa ba sil ye bibōrb aan ti mu li ye bibōrb ni chee kan, ni ba ga li mō timi.

* 3:20 : Lik Ilahn 94.11. † 3:22 : Siifas ye Piita aayimbil liken la.

⁹ Ba pu? m dak ke Uwumbør ɲa timi waakpambalb puwɔb yaab. Ti naahn bijab bi, bi ga ku bi binib aanimbil ni na la. Ti ye lijnjiir aawan le dulnyaa wee ni. Ti ye lijnjiir aawan, binib ni Uwumbør aatuuntiib aanimbil ni.

¹⁰ Kristo pu, ti ye bijorb la; le nimi ye bilankpalb Kristo aasan ni. Ti ye bigiim la; le nimi ye bipɔɔndam. Ni kan nnyunj binib chee; le tima ye fam bi chee.

¹¹ Nkon le joo timi, nnyunyuu mu joo timi, le ki nan saa dandana wee. Ti peeni tiwanchar la. Le binib gbaa timi. Taa kpa taah ga li koo nin chee na.

¹² Ti tun lituln linimaln, ki joo timi aajaal imina le ki tun. Binib seei timi la, le ti bui bi ke, “Uwumbør ɲa tinyoor ɲa ni pu.” Bi ɲani timi falaa la, le ti ji limɔr.

¹³ Bi bii timi la, le ti len bi imɔliinyaan. Bi ɲani timi ke dulnyaa aajɔɲ, ni litapuln pu aabir na la, le ki nan saa din.

¹⁴ Maa ɲmee tibør ngbaan m jinn nimi inimɔɔn. M ban m sur nimi ke maabigeehm na la.

¹⁵ Ba pu? ni yaa kpa bimɔmɔkb ɲichur kipiik Kristo aasan ni kan, ni kpa te ubaa baanja la. Min le ye nite. Kinye? maah nan tuk nimi tibɔnyaan tee na, le m kpaln nite Yesu Kristo aasan ni.

¹⁶ Nima pu na, m gaɲni nimi, ni li dii ke maah dii pu na.

¹⁷ Nima le m ga cha Timoti dan ni chee. U ye maabogeehn Tidindaan aasan ni, ki bi mbamɔm. U ga teer nimi maah dii Kristo aasan pu na, ki ga teer nimi ke m tuk Kristo aanib bi bi ɲipepel mɔmɔk ni na ke bi mu dii kina.

¹⁸ Ni ponn ni bibaa kpa kalmbaani, ki dak ke maan dan ni chee.

¹⁹ Tidindaan yaa kii kan, m ga dan ni chee dandana wee, ki nan bee binib bi kpa kalmbaani na aabimbin. Maan lik baaliin. M ga lik ke Uwumbør aapɔɔn bi bi chee aan mu aa bi.

²⁰ Uwumbør aanaan aa ye iliin. Mu ye mpɔɔn la.

²¹ Ni ban ke m dan ki li joo ni ntafadaan, aan ni ban ke m dan ki li joo ni ngeehm aaliin ni nsuudoon la?

5

Kininsuɲ ki bi nikaasisik ni na

¹ Tɔ, bi tee len ke kininsuɲ aatuln bi nikaasisik ni, ke ni ponn ni ubaa gaa ute aapuu. Hali binib bi kaa dii Uwumbør aasan na aa ɲani kina.

² Nimi ɲani kina la, ki mu kpa kalmbaani. Ba ɲa naa bii nisui? Ni ɲan ke ni nyan unii u ɲa kina na nikaasisik ni.

³ Mma kan, nwon aa bi ni chee, maalandak mu tee bi ni ni. Nima pu na, m puun siin unii u ɲa kina na ntafadaan, ke maah bi ni chee le na.

⁴ Ni yaa kuun tɔb chee kan, maawiin, ni Tidindaan Yesu aapɔɔn mu bi ni chee, Tidindaan Yesu aayimbil ni,

⁵ ni di udaan ngbaan ɲa kinimbɔɲ aajaal ni, ke ki cha uwon ji falaa dulnyaa wee ponn ni. Nima le waawiin ga ɲmar bundaln Tidindaan ga ji binib tibør na.

⁶ Naa ɲan ke ni li kpa kipupuk. Naa nyi ke boroboro aanyɔk siib le cha boroboromɔn duuni ii?

⁷ Ni ɲan ke ni nyan boroboro aanyɔkpok, aan ki li ye boroboro u kaa kpa nnyɔk na. Ni sil ye boroboro u kaa kpa nnyɔk na la. Maah len pu na le ye ke titunwanbir siib ga bii ni mɔmɔk. Nima pu na, ni nyan titunwanbir mɔmɔk nikaasisik ni. Ni ye bininyaam la. Ni li ɲani ke bininyaam na. Ba pu? Kristo nan di ubaa toor kitork tii Uwumbør, timi aatunwanbir pu.

⁸ Nima pu na, cha ti li ji Lakr-jer aajim,* ki ηmō boroboro u kaa kpa nnyək na, ki di boroboro aanyəkpok lii. Maah len pu na le ye ke ti li dak ilandak i ηan na, ki li ηani mbaməm, ki di bakaa ni titunwanbir lii.

⁹ Tō, m nan ηmee kigbanj ki tuk nimi ke ni ni bidagoob taa kpaan tōb chee.

¹⁰ Maa len dulnyaa aanib pu; dulnyaa aanib bi ye bidagoob, ni binimandam, ni binib bi ji biken pempem na, ni biwaadam na, naa ηmaa nya bi chee, see ni nyan dulnyaa wee ni.

¹¹ Maah len pu na le ye ke unii u len ke u dii Kristo aasan na, u yaa ye udagoor, bee unimandaan, bee uwaadaan, bee ηisiibil daan, bee udagbiir, bee unii u ji binib pempem na kan, ni ni udaan ngbaan taa kpaan. Hali ni taa ji u chee tijikaar.

¹²⁻¹³ Binib bi kaa ye Yesu aanib na, maan siin bi ntafadaan. Naa ye maabər. Uwumbər le ga siin bi ntafadaan. Binib bi ye Yesu aanib na yaa ηani ni kaa ηan na kan, nimi nibaa siin bi ntafadaan man. Nima pu na, ni nya utunwanbirdaan ngbaan nikaasisik ni.

6

Naah joo biken chaa libəjil ni pu na

¹ Tō, ni ponn ni ubaa ni uηeen aatō yaa kpa tibər kan, ba ηa ni chaa bibəjirb chee, binib bi kaa dii Uwumbər aasan na aanimbiin ni, bi ti len tibər ngbaan, kaa cha Uwumbər aanib len ti?

² Naa nyi ke Uwumbər aanib ga ji dulnyaa yaab tibər aa? Ni yaa ga ji dulnyaa yaab tibər kan, naa ηmaa toor tibər waatiir aa?

³ Naa nyi ke ti ga ji Uwumbər aatuuntiib tibər aa? Nmaninkabaa dandana wee aabər?

⁴ Nima pu na, tibər yaa bi nikaasisik ni kan, cha binib bi ye biwaatiib nikaasisik ni na len ti.

⁵ M len ke m jinn nimi iniməon la. Ulankpal ubaa aa bi nikaasisik ni ii? Ni ponn ni ubaa aan ηmaa len tibər tii nimi ii?

⁶ le ki cha ubaa ni una aabo cha bibəjirb chee, ki ti cha binib bi kaa gaa Yesu ki kii na len baabər.

⁷ Ni yaa po kpa tibər nikaasisik ni, ki di ηa bibəjirb aanaal ni kan, naa dii Yesu aasan mbaməm. Aana aabo yaa ηa si bakaa, bee u ji saawan kan, taa gar u. Aa yaa kaa gar u kan, ni soor ni aa di ti buen bibəjirb chee.

⁸ Ni ye naabitiib la; le nimi nibaa ηani tōb bakaa, ki su tōb kinaayuk.

⁹ Naa nyi ke binib bi aabimbin kaa ηan na aan kan Uwumbər aanaan aa? Ni taa ηmanni nibaa man; bibənbənn, ni biwaadam, ni bidagoob, ni bijab bi di binjeen aatətiib kpəln bipiib ki doo bi chee na, ni bijab bi mu di bibaa ηa bipiib ki cha bijab ηeen aatətiib doo bi chee na,

¹⁰ ni binaayukb, ni binimandam, ni bidagbiirb, ni ηisiibildam, ni binib bi ji biken pempem na, aan kan Uwumbər aanaan.

¹¹ Ni ponn ni bibaa nan bi kina la; le Uwumbər finn nipobil, ki ηa nimi binib bi bi chain na, ki len ke nimi aabər ηan, Tidindaan Yesu Kristo aayimbil pu, ni timi Aawumbər Aafuur Nyaan pu.

Cha Uwumbər kan nnyuη saawon pu

¹² Nimi bibaa bui ke tiwan nibaa aa kō. Tō, ni mu aa ye tiwan məmək le ga ter nimi. Tiwan nibaa aa kō; m mu aan cha tiwan nibaa chuu mi tinaagbiir.

* 5:8 : Israel yaab nan ji Lakr-jer aajim ke bi teer buyoonn Uwumbər nan nyan bi tinaagbiir ni, Ijipt aatiη ni na. Lik Nnyam 12.1-27.

¹³ Bibaa len ke lipuul pu le tijikaar bi, le tijikaar mu pu, lipuul bi. Tɔ, Uwumbɔr ga cha ni mɔmɔk nilee ŋa yɔli. Timi aawon tee aa bi kidagook aatun pu, ti bi Tidindaan aatun pu la. Tiwon mu ye Tidindaan yaan la.

¹⁴ Uwumbɔr nan fikr Tidindaan nkun ni. Waapɔɔn pu, u ga fikr timi mu nkun ni.

¹⁵ Naa nyi ke nimi aawon ye Kristo aawon aawan aa? M ga di nwon tee, ti ye Kristo aawan na, ki di kpaan upiidagoor aawon ni ii? Maan ŋa kina kpala.

¹⁶ Naa nyi ke unii u doon upiidagoor chee na, bi kpaan tiwon tibaa la aa? Ba pu? Uwumbɔr Aagban len ke, “Upii ni uja yaa nyi tɔb kan, bi kpaan tiwon tibaa la.”

¹⁷ Tɔ, unii u kpaan Tidindaan chee na, bi kpaan nwiinbaan la.

¹⁸ Ni di cha kidagook aatun. Unii yaa tun titunwanbir kan, naa bi tiwon ponn ni, see kidagook aatun. Unii u gɔr kidagook na, u ŋa uma ubaa aawon bakaa la.

¹⁹ Naa nyi ke nimi aawon ye Uwumbɔr Aafuur Nyaan aadiik la aa? Uwumbɔr tii nimi Waafuur Nyaan, le mu bi ni ni.

²⁰ Uwumbɔr daa nimi le ki pan. Naa yeh nibaa, Uwumbɔr le yeh nimi. Nima pu na, ni di nimi aawon tun litun li ga nyun Uwumbɔr na.

7

Lichamɔln aabaan

¹ Naah ŋmee mi kigban tibɔr ti pu na, ni ŋan ke uja taa li nyi upii.

² Tɔ, kidagook aatun pu, ni ŋan ke uja mɔmɔk li kpa uma ubaa aapuu, upii mɔmɔk li kpa uma ubaa aachal.

³ Upii yaa ban uchal kan, u taa yii, uja mu yaa ban upuu kan, u taa yii.

⁴ Upii aa joo uwon, uchal le joo ti. Uja mu aa joo uwon, upii le joo ti.

⁵ Ubaa taa yii uken, see ni puen kii tii tɔb ki laa di cha siib, aan ki li kpa n-yoonn ki mee Uwumbɔr, [ki lul bumɔb,] le ki ki kpaan tɔb chee. Ni yaa kaa ki kpaan tɔb chee kan, kinimbɔŋ ga tɔŋ nimi ni tun kidagook aatun. Ba pu? naan ŋmaa chuu nibaa.

⁶ Maah ga len tibɔr ti na le ye ke m ga cha ni ŋa kina, maa len ke see ni ŋa kina.

⁷ Maageehn le ye ke ni mɔmɔk li bi ke maah bi pu na. Uwumbɔr mu tii unii mɔmɔk uma ubaa aapiin. Ti mɔmɔk aapiin aa kpa. U tii ti mɔmɔk mbaabaa la.

⁸ Bijaakpaab, ni bisapɔm, ni bikpopiib, m tuk nimi la, ni ŋan ke ni li bi kina, ke maah bi pu na.

⁹ Ni mu yaa kaa ŋmaa chuu nibaa kan, cha bijab din bipiib, bipiib mu mɔn. Bijab ni bipiib yaa yoor tɔb kan, ni soor ni binimbil li man tɔb pu, kaa kan.

¹⁰ Bipiijoob ni bichadam, m ga tuk nimi naah ga ŋa pu na, naa ye min le tuk nimi, Tidindaan le tuk nimi, ke upii taa di uchal lii.

¹¹ U yaa di uchal lii kan, u li bi ubaa, see u ki gir buen uchal chee, bi ti took. Uja mu taa jenn upuu.

¹² Binib bi gur na, Tidindaan aa len baabɔr. Min le tuk bi ke uja u ye Yesu aanii na yaa kpa puu u kaa ye Yesu aanii na kan, upii ngbaan yaa kii ke u li bi u chee kan, u taa jenn u.

¹³ Upii u mu ye Yesu aanii na yaa kpa chal u kaa ye Yesu aanii na kan, uja ngbaan yaa kii ke u li bi u chee kan, u taa di uchal lii.

¹⁴ Uja u kaa ye Yesu aanii na, Uwumbɔr ga ŋa u ke waanib ponn ni ubaa na, upuu u ye Yesu aanii na pu la. Upii u mu kaa ye Yesu aanii na, Uwumbɔr ga ŋa u ke waanib ponn ni ubaa na, uchal u ye Yesu aanii na pu la. Ni yaa kaa ba

ye kina kan, baabim ba ga li bi ke binib bi kaa dii Uwumbɔr aasan na aabim la. Tɔ, naah ye kina na, Uwumbɔr gaal bi ke bi ye waabim.

¹⁵ Unii u kaa ye Yesu aanii na yaa ban u di upuu, bee uchal u ye Yesu aanii na lii kan, cha u li cha. Naa ye limukl. Uwumbɔr yin timi ke ti li kpa nsuudoon.

¹⁶ Upii, aa nyi ke sin pu aachal ga ɲmar aan waan ɲmar? Uja, aa nyi ke sin pu aapuu ga ɲmar aan waan ɲmar?

Tibɔkpaan le ye ke aa kii Uwumbɔr aamɔb

¹⁷ Tɔ, Tidindaan aah tii unii mɔmɔk pu na, u li bi kina. Unii mɔmɔk aah nan bi pu aan Uwumbɔr nan yin u na, u li bi kina. Maah ga tuk nimi pu na, kina le m tuk Yesu aanib bi bi ɲipepel mɔmɔk ni na.

¹⁸ Ubaa yaa nan ye uchakpangendaan aan Uwumbɔr nan yin u na kan, u li bi kina, u taa toor li. U mu kaa ye uchakpangendaan aan Uwumbɔr nan yin u na kan, u taa ki gii.

¹⁹ Lichakpangeel aa kpa tinyoor. Unii yaa kaa gii kan, ni mu aa kpa tinyoor. Ti yaa kii Uwumbɔr aamɔb kan, nima le kpa tinyoor.

²⁰ Unii mɔmɔk aah nan bi pu aan Uwumbɔr nan yin u na, u li bi kina.

²¹ Uwumbɔr aah nan yin si na, aa yaa ye unaagbiija kan, taa cha ni li wu si. Aa mu yaa ga ɲmaa nya tinaagbiir ngbaan ni kan, nya ki li bi aabaa.

²² Tidindaan mu yaa yin unii u ye unaagbiija na kan, u ye Tidindaan aanii u u gaa u lii na la. Kina le ni ye ke Tidindaan yaa yin unii u kaa ye unaagbiija na kan, u ye Kristo aanaagbiija la.

²³ Yesu daa nimi le ki pan. Nima pu na, ni taa li ye binib aanaagbiib.

²⁴ Nnaabitiib, unii mɔmɔk aah nan bi pu aan Uwumbɔr nan yin u na, u li bi kina Uwumbɔr chee.

Bijaakpaab aabɔr

²⁵ Binachipɔm ni bisapɔm aabɔr kan, Tidindaan aa tuk mi; waanimbaasaln pu, le m ye unibamɔnn, ki ga tuk nimi maah dak pu na.

²⁶ Dandana aafalaa pu, m dak ke ni ɲan ke unii li bi ke waah bi pu na.

²⁷ Aa yaa kpa puu kan, taa li ban ke aa jenn u. Aa yaa kaa kpa puu kan, taa ki ban.

²⁸ Uja mu yaa din upii kan, naa bir. Usapɔɔn mu yaa mɔn uja kan, naa bir. Bipiijoob ni bichadam mu ga kan falaa dulnyaa wee ni. Le maa ban ke ni kan falaa ngbaan.

²⁹ Nnaabitiib, maah len pu na le ye ke n-yoonn mu gur na, mu par a. Nima pu na, binib bi kpa puutiib na, bi li bi ke baah kaa kpa le na;

³⁰ binib bi wii na mu li bi ke baah kaa wii le na, binib bi kpa mpopiin na mu, bi li bi ke baah kaa kpa mpopiin le na, binib bi daa ki tiir na mu, bi li bi ke baah kaa kpa nibaa na.

³¹ Binib bi kpa dulnyaa ni aawan ki joo tun baatuln na, bi taa cha binimbil li man ni pu; ba pu? dulnyaa wee, ni waawan bi jer la.

³² Maa ban ke nibaa li muk nimi nisui ni. Uja u kaa kpa puu na, utafal bi Tidindaan aabɔr ni la. U dakt waah ga ɲa pu ki piir Tidindaan aasui na la.

³³ Uja u kpa puu na, utafal bi dulnyaa wee ni aabɔr ni la, u dakt waah ga ɲa pu ki piir upuu aasui na la,

³⁴ le waalandak yakr mfum mulee. Upii u kaa kpa chal na, bee usapɔɔn u kaa nyi uja na, utafal bi Tidindaan aabɔr ni la; u ban ke uwon ni waawiin li bi chain. Upii u kpa chal na, utafal bi dulnyaa wee ni aabɔr ni la, u dakt waah ga ɲa pu ki piir uchal aasui na la.

³⁵ M ban m ter nimi la. Nima le cha m len kina. Naa ye ke m ban m lerj nimi la. M ban ke ni li njani tiwan mómök mbamóm, ninimbil li man Tidindaan aabər pu, nibaa taa lerj nimi.

³⁶ Uja yaa kpa bisal u jer lichaməln na, ki yaa dak ke u jinn ubisal iniməon aan ni yaa mük u kan, cha u njaa waah ban pu na, cha u kunn ubisal ngbaan uchal do. Naa bir.

³⁷ Nibaakan, uja ubaa bi ki kpa nsan ki ga njmaa njaa waah gee pu na, unii ubaa aa chuu u mpəon, waalandak mu aa kpelni, le u di njaa usui ni ke waan di ubisal kunn uchal do, udaan ngbaan njaa ni njan na la.

³⁸ Nima pu na, uja u kunn ubisal uchal do na, u njaa ni njan na la. Uja u mu kaa kunn ubisal uchal do na, u njaa ni njan na ki jer uja u kunn ubisal uchal do na.

³⁹ N-yoonn mómök upii ni uchal bi na, upii ye uchal yoo la. Uchal yaa kpo kan, u ga njmaa man uja u dii Tidindaan aasan na aan u gee u na.

⁴⁰ M mu dak ke u yaa bi ke waah bi pu na kan, u ga li kpa mpopiin ki jer u yaa ki mən kan. M dak ke m kpa Uwumbər Aafuur Nyaan le ki len kina.

8

Niwaa aatork aajikaar aabər

¹ Tə, joo cha kitorok aanann aabər wəb na, ti nyi ke ti mómök kpa nnyim. Nnyim cha binib kpa kipupuk la. Ngeehm le ter binib ke bi dii Uwumbər aasan mbamóm.

² Unii yaa dak ke u nyi tiwan kan, waa kee nyi waah ba ga li nyi pu na.

³ Unii mu yaa gee Uwumbər kan, Uwumbər beer udaan ngbaan.

⁴ Joo cha kitorok aanann aajim aabər na, ti nyi ke njwaa njimök bi dulnyaa wee ni na aa ye nibaa. Ti nyi ke Uwumbər ubaa baanja le bi.

⁵ Njwaa ni tiwan ni binib dooni ni na bi paacham ni taab, ki wiir.

⁶ Tima kan, ti kpa Uwumbərbaan, u ye Tite na. Uma le nan naan tiwan mómök. Ti bi ke ti li njani waageehn la. Ti kpa Tidindaan ubaa mu la. Uma le ye Yesu Kristo. Uma le Uwumbər nan cha u naan tiwan mómök. Uma pu le ti bi.

⁷ Binib bibaa mu aa nyi kina. Bi nan dii njwaa ni yunn. Nima pu na, bi yaa njman kitorok aanann kan, ti ye kitorok aanann le bi chee, le ni njaa bi ilandak.

⁸ Tə, tijikaar aan njmaa cha ti piir Uwumbər aasui; ti yaa jin, bee ti yaa kaa jin kan, naa kpa taani.

⁹ Aa mu yaa nyi ke njwaa aa ye nibaa kan, li nyi ki taa cha unii u kaa kee nyi Uwumbər aasan mbamóm na tun titunwanbir.

¹⁰ Unii u kaa nyi Uwumbər aasan mbamóm na yaa kan si, u kpa nnyim na, ji tijikaar njwaa aadichal ni kan, u mu ga li kpa lipobil ki njmök kitorok aanann, ki lir.

¹¹ Saanyim ngbaan pu le ga cha aana aabo u kaa nyi Uwumbər aasan mbamóm na bee yali. Aana aabo ngbaan pu, le Kristo nan kpo.

¹² Nima pu na, aa yaa kiir tinaabitii bi kaa kee nyi Uwumbər aasan mbamóm na kan, aa njaa bi bakaa le na. Naa ye bima baanja le aa njaa bakaa, Kristo le aa njaa bakaa.

¹³ Nima pu na, tijikaar tibaa yaa kiir nna aabo, Uwumbər aasan ni kan, maan ki ji tijikaar ngbaan kpala, aan ki taa kiir nna aabo, Uwumbər aasan aadiim.

9

Yesu Kristo aatutunn aah kpa nsan mu na

1 Tɔ, maa ye Yesu aakpambal aa? Maa yeh mbaa aa? Maa kan Tidindaan Yesu uu? Naah gaa Yesu ki kii na, maatuln le na Tidindaan pu.

2 Biken yaa dak ke maa ye Yesu aakpambal kan, ni nyi ke m ye. Naah gaa Tidindaan ki kii na, nima le mək ke m ye waakpambal.

3 Kina le m tuk binib bi ban bi baa mi na.

4 Maah tuk binib Uwumbɔr aabɔr na, maa ɲeer bi tii mi tijikaar ni tiwanyukaan aa?

5 Maa ɲeer m mu li ɲani ke bikpambalb biken, ni Tidindaan aanaatiib, ni Siifas aah ɲani pu na, ki li joo upii ubaa u mu li dii mi lisachuln ni ii?

6 M ni Banabas baanja le ye binib bi mooni Uwumbɔr aaliin ki tun lituln liken kpee ke ti ji ii?

7 Unii yaa ye butɔb aaja kan, baa pa u lipal aa? Unii yaa ko kisaak kan, waan ji tijikaar ti bi ki ni na aa? Unii yaa kpa a inaa kan, waan wub nnaabiin aa?

8 Maah len pu na aa ye unibɔn aalan baanja. Moses aakaal mu len kina la.

9 Ni ɲmee nkaal ngbaan ni, Uwumbɔr Aagban ni ke, “Aa yaa joo unaaja poi idi kan, aa taa buu umɔb.”* Uwumbɔr aatafal bi inaja aabɔr baanja ponn ni la aa?

10 Waah len pu na, waa len ke u ter ti mu la aa? Mbamɔn, timi pu le ni ɲmee kina. Ba pu? ni ɲan ke unii u ko kisaak na, ni unii u poi njikaabim na li kpa limakl ke bi ga kan ni ponn ni ki ji.

11 Ti nan tuk nimi Uwumbɔr aabɔr la. Ti yaa gaa ni chee dulnyaa ni aawan kan, naa ye sakpen.

12 Binib biken yaa kpa nsan ke bi gaa tiwan ni chee kan, taa kpa nsan ki jer bi ii? Ti kpa nsan, ti mu aa nan gaa; ba pu? taa ban ti lenj Kristo aabɔnyaan. Nima pu, le ti nan ji falaa mɔmɔk.

13 Naa nyi ke binib bi tun lituln Uwumbɔr Aadichal ni na ji nima la aa? Binib bi toor kitork tii Uwumbɔr na, bi mu ji nima la.

14 Kina le Tidindaan nan len ke binib bi mooni tibɔnyaan tee na, bi mu li ji ti ponn ni.

15 M mu kpa nsan m mu li ji kina; le maa ɲa kina. Maah ɲmee pu na, maa ɲmee ke binib ɲa kina ki tii mi. Maah kaa gaal nibaa binib chee na, nima le m kpa kipupuk. Maa ban ke m li kpa kipupuk yɔli.

16 M yaa tuk binib tibɔnyaan tee kan, maan ɲmaa li kpa kipupuk ti pu. Ni muk mi ke m tuk bi. M yaa kaa tuk binib tibɔnyaan tee kan, tibɔbir ga li bi m pu.

17 M yaa tuk binib tibɔnyaan tee maageehn pu kan, m ba ga li ban lipal. Ni yaa kaa ye maageehn kan, ni ye lituln li Uwumbɔr tii mi ke m li tun na la.

18 Nima pu na, maapar ye ba? Ni ye ke m li mooni tibɔnyaan tee aan binib ɲun ki taa pa nibaa. M kpa nsan ke m li gaal tiwan bi chee, ki mu aa gaal.

19 Maa ye unii ubaa aanaagbiija. M mu di mbaa ɲa binib mɔmɔk aanaagbiija, aan ki moo kan binib tii Kristo.

20 Juu yaab chee, m bi ke Juu yaab na, aan ki kan Juu yaab ki tii Kristo. Binib bi dii Moses aakaal na chee, m mu bi ke baah bi pu na, aan ki kan binib bi dii Moses aakaal na, ki tii Kristo. Mma aa bi Moses aakaal taab.

21 Binib bi kaa dii Moses aakaal na chee, m mu bi ke baah bi pu na, aan ki kan binib bi kaa dii Moses aakaal na, ki tii Kristo. Maa len ke maa dii Uwumbɔr aakaal. M dii Kristo aakaal la.

22 Binib bi ye bidaburb Kristo aasan ni na, m bi ke baah bi pu na la, aan ki kan bi mu ki tii Kristo. Binib mɔmɔk aabɔɲ chee, m po bi ke baah bi pu na la. M ɲani tiwan mɔmɔk maah ga ɲmaa ɲa pu na, aan ki cha binib bibaa ɲmar.

* 9:9 : Lik Ikaal 25.4; 1 Timoti 5.18.

²³ Tibɔnyaan tee pu le m ɲani tiwan mɔmɔk, aan m ni binib biken mu kpaan ki kan tinyoor ti ponn ni.

²⁴ Ni nyi ke binib yaa kpak ki san litaasaln kan, bi mɔmɔk san; le unibaan u ji na, uma le kani ipiin. Kina pu na, ni mɔmɔk li san ke unii u ji na aah san pu na, aan ki kan ipiin ngbaan.

²⁵ Unii umɔk ban u kpak ngbiir ni na kan, u chur ubaa la, kaa ɲani tiwan ni ga bii tiwon na. U ɲani kina ke u kan ipiin i ga bii na. Tima kan, ti kpak ki ban ipiin i kaan bii na la.

²⁶ Nima pu na, maa san ke unii u san kaa nyi budabu pu u san na. Maa gbaa ke unii u gbaa fam na;

²⁷ m muk maawon le ti kii maamɔb. Ni yaa kaa ye kina kan, m ga tuk biken tibɔnyaan tee, le min mbaa ga nan bee yɔli.

10

Niwaa aabɔr

¹ Nnaabitiib, m ban ke ni bee ke ntaalangbam nan sunn ni ki mɔk tiyaajatiib nsan. Le Uwumbɔr nan tii bi nsan nnyusakpem aakaasisik ni, bi puur.

² Baah puur nnyusakpem ngbaan ki dii ntaalangbam ngbaan aah mɔk bi pu na, ni naahn ke bi muin bi nnyun ni ki ɲa bi Moses aadidiliib la.

³⁻⁴ Bi mɔmɔk nan ji tijikaabaan ki nyu nnyunbaan la. Uwumbɔr Aafuur Nyaan le nan tii bi tijikaar ni nnyun ngbaan. Nfuur Nyaan ngbaan nan cha nnyun nyan ni litakpal ni, le bi nyu. Nima le nan ye limɔkl ki mɔk ke Kristo dii bi.

⁵ Le bi ponn ni binib pam mu aa nan piir Uwumbɔr aasui. Kina pu na, bi nan kpo ki bee kipɔk ni.

⁶ Tibɔr timina ye nsurm le ki tii timi, ke ti taa ban tiwan ni kaa ɲan na, ke baah nan ban pu na.

⁷ Ni mu taa dii ɲiwaa, ke bi ponn ni bibaa aah nan dii pu na; ni ɲmee Uwumbɔr Aagban ni ke, “Binib ngbaan nan kal ki ɲman kifork aanann, ki nyu ndaan gbii, le ki fii ki tun kininsuɲ aatun.”*

⁸ Ni mu taa tun kidagook aatuln ke bi ponn ni bibaa aah nan tun pu ki cha binib ɲichur moninko ni ɲitaa kpo liwinbaal na.

⁹ Ni mu taa tɔɲ Tidindaan ke bi ponn ni bibaa aah nan tɔɲ u pu ki cha iwaa junn ku bi na.

¹⁰ Ni mu taa ɲulni ke bi ponn ni bibaa aah nan ɲulni pu ki cha Uwumbɔr aakun aatuun ku bi na.

¹¹ Tibɔr ngbaan nan ɲa bi kina ki ye limɔkl le ki mɔk binib. Bi nan ɲmee ti Uwumbɔr Aagban ni, ke ni li ye nsurm le ki tii timi bi bi kookoo aayoonn na.

¹² Nima pu na, unii u dak ke u si chob na, u li nyi ki taa lir.

¹³ Naa kee kan ntɔɲ mu pɔɔ ki jer unibɔn mɔk aah kani pu na. Uwumbɔr ye mbamɔndaan, kaan cha ni kan ntɔɲ mu jer nimi na. Ni yaa kan ntɔɲ kan, u ga toor nsan tii nimi, ni nyan ntɔɲ ngbaan. Nima le ni ga li kpa limɔr ntɔɲ ponn ni.

¹⁴ Njɔtiib, nima pu na, di ɲiwaa lii ki di cha ɲaabɔr.

¹⁵ M len ni chee ke maah ba ga len bilankpalb chee pu na la. Maah ga len pu na, ni daki lik naataaa.

¹⁶ Ti yaa yoor Uwumbɔr aayinyook ki doon u ki pu, ki nyu kan, ni ye Kristo aasin le ti kpaan nyu. Taah gii boroboro ki ɲman na mu, ni ye Kristo aawon le ti kpaan ɲman.

* 10:7 : Lik Nnyam 32.6.

¹⁷ Boroboro ngbaan ye boroboro kpiln libaa la. Nima le mək ke ti kpaan tiwon tibaa la; ba pu? ti məmək kpaan nman boroboro kpiln libaa la.

¹⁸ Dakl lik man Juu yaab aah nani pu na. Binib bi toor kitork tii Uwumbər ki ji na, bi ni u kpaan la.

¹⁹ Maah len pu na le ye ke liwaal ye nibaa aa? Tijikaar ti bi di tii li na ye nibaa aa? Naa ye.

²⁰ Maah len pu na le ye ke binib bi kaa dii Uwumbər aasan na yaa toor kitork kan, bi toor ki tii tiwan ni kaa ye Uwumbər na la, kinimbəŋ le bi toor tii. Maa ban ke ni ni kinimbəŋ li kpaan.

²¹ Naan nmaa yoor Tidindaan aayinyook ki nyu, ki gir ki ti nyu kinimbəŋ aayinyook ni. Naan nmaa nmo Tidindaan aaboroboro, ki gir ti nmo kinimbəŋ aanann mu.

²² Ti ban Tidindaan li kpa lipiipoln ti pu uu? Ti kpa mpəɔn jer u uu?

Ni li nyuŋni Uwumbər n-yoonn məmək

²³ Tɔ, binib bibaa ga bui ke tiwan nibaa aa kɔ. Ni mu aa ye tiwan məmək le njan. Tiwan nibaa aa kɔ. Ni mu aa ye tiwan məmək le ga ter timi aan ti dii Uwumbər aasan mbaməm.

²⁴ Ubaa taa li lik ki ban ubaa aanyoor baanja. U li lik ki ban unjeen aatətiib aanyoor mu.

²⁵ Tinann ti bi kooh kinyan ni na, ni ga nmaa daa ti ki nmo, ki taa baa ke ti ye ba aanann, ki taa cha nimi aalandak li muk nimi ti pu.

²⁶ Ni nmee Uwumbər Aagban ni ke, “Uwumbər le yeh dulnyaa ni tiwan nimək bi u ponn ni na.”†

²⁷ Unii u kaa gaa Yesu ki kii na yaa njan tijikaar ki yin nimi kan, ni yaa buen kan, waah di tijikaar ti siin nimi na, jim man, ki taa baa ke ti ye kitork aanann la aa? ki taa cha nimi aalandak li muk nimi.

²⁸ Unii ubaa mu yaa bui nimi ke ti ye kitork aanann le kan, ni taa ji; waah tuk nimi na pu, ni taa ji, aan waalandak taa li muk u.

²⁹ Maah len pu na le ye ke aa yaa jin kan, u mu ga ji, le waalandak ga muk u, ke waah njan pu na aa njan.

³⁰ Tɔ, nibaakan, unii ubaa ga baa ke ba njan waan nmaa njan waah ban pu na, unii uken aalandak pu, ke u yaa doon Uwumbər tijikaar ti u ji na pu kan, bi ga njan kinye ki bii u ti pu?

³¹ Maah len pu na le ye ke ni yaa jin kan, jim ke ni nyuŋ Uwumbər; ni yaa nyun kan, nyum ke ni nyuŋ Uwumbər; ni yaa nani tiwan nimək na kan, ni li njan ke ni nyuŋ Uwumbər.

³² Ni taa njan tiwan ni ga kiir Juu yaab Uwumbər aasan ni na, ki taa kiir binib bi kaa ye Juu yaab na mu, ki taa kiir Uwumbər aanib mu.

³³ Ni li njan ke maah njan pu na. M piir binib məmək aasui tiwan məmək ni, ke bi nmar. Maa ban mi baanja aanyoor. M ban bi məmək kan tinyoor, aan ki nmar la.

11

¹ Ni li dii maataabuu man, ke maah dii Kristo aataabuu pu na.

Uwumbər aadoon aakaal

² M pak nimi; ba pu? ni teer mi tiwan məmək ponn ni, ki njan maah mək nimi pu na la.

³ Tɔ, m ban ke ni bee ke uja məmək aayidaan le ye Kristo; upii məmək mu aayidaan le ye uchal; Kristo aayidaan le ye Uwumbər.

† 10:26 : Lik Ilahn 24.1.

⁴ Uja yaa mee Uwumbor, bee u yaa nabr Uwumbor aah len pu na, ki laa chik kiyikpupuk kan, u jinn uyidaan inimoon a.

⁵ Upii mu yaa mee Uwumbor, bee u yaa nabr Uwumbor aah len pu na, kaa buu kiyibubuuk kan, u jinn uyidaan inimoon. Ni bi ke waah kuu tiyikpir le na.

⁶ Upii yaa kaa buu kiyibubuuk kan, ni kpa inimoon ke waah chee tiyikpir le na. Upii u chee tiyikpir, bee u chuu kuu tiyikpir na, ni kpa inimoon. U yaa kaa buu kiyibubuuk kan, ni mu kpa inimoon. Nima pu na, ni njan ke u buu kiyibubuuk.

⁷ Uja yaa mee Uwumbor kan, u taa chir kiyikpupuk uyil pu; ba pu? u naahn Uwumbor, ki ye waasil la. Upii mu ye uja aasil la.

⁸ Uwumbor aah nan naan uja na, u nan nyan uja aasikaakpab le ki di naan upii, naa ye upii aasikaakpab le u nan nyan di naan uja.

⁹ Uja pu, le u nan naan upii. Naa ye upii pu le u nan naan uja.

¹⁰ Nima pu na, Uwumbor aatuuntiib mu pu, ni njan upii buu kiyibubuuk uyil pu, ki mak ke u bi kichadiik ni.

¹¹ To, Tidindaan aasan ni, upii ni uja ban tob aaterm la. Upii yaa kaa bi kan, uja aan nmaa li bi. Uja yaa kaa bi kan, upii mu aan nmaa li bi.

¹² Upii nan nyan ni uja ni. Uja mu nyan ni upii ni. Le bi momok nyan ni Uwumbor chee.

¹³ Ni daki lik man. Upii yaa mee Uwumbor ki yaa kaa buu kiyibubuuk kan, naa njan.

¹⁴ Tiwan momok aah bi pu na le mak nimi ke uja yaa kpa tiyikpir fofok kan, ni kpa inimoon la.

¹⁵ Upii mu yaa kpa tiyikpir fofok kan, waanyaana le na. Ba pu? Uwumbor tii bipiib tiyikpir fofok ti li bii bi pu la.

¹⁶ Unii ubaa yaa kaa kii kina ki ban u kpa kinikpakpak kan, m tuk nimi la, taa ki kpa nkaal muken. Uwumbor aanib mu aa kpa nkaal muken.

Tidindaan aajim

(Matiu 26.26-29; Mak 14.22-25; Luk 22.14-20)

¹⁷ To, maah ban m tuk nimi pu na, maan nmaa pak nimi. Ni kuuni tob chee, kaa nani tiwan ni ga ter nimi na, le ki tee nani tiwan ni kaa njan na. Nimina pu, maan nmaa pak nimi.

¹⁸ Njan aabor le ye ke m nun ke naah kuuni tob chee na, ni kpa tob kinikpakpak, ki yakr tob. Le m pak maah nun pu na tibaa, ke ni sil nani kina la.

¹⁹ Nnyamon aamomokb ga li bi ni ponn ni ki cha ni bee binib bi ye mbamondam na.

²⁰ Naah kuuni nan ji tijikaar ti na, naa ye Tidindaan aajim le ni ji.

²¹ Nimi bibaa puen ji nimi yaan nibaabaa. Le ni ponn ni bibaa aa ji babr. Bibaa mu nyu gbii.

²² Naan nmaa ji ki nyu nimi aadichal ni ii? Ni lik Uwumbor aanib fam ki jinn bigiim inimoon la aa? M ga len kinye? M ga pak nimi nimina pu uu? Maan pak nimi.

²³ Tidindaan le nan tuk mi, le m mu tuk nimi kina, ke kinyeek ki Judas nan kooh u na, kinyeek ngbaan le Tidindaan Yesu nan yoor boroboro

²⁴ Le ki doon Uwumbor, le ki gii, ki bui bi, “[Gaa man ki nmo.] Nwon le na. Nimi aatunwanbir pu, le m tii tiwon tee. Ni li nmo kina aan ki li teer mbor.”

²⁵ Baah jin tijikaar ti doo na, le u yoor kiyinyook ki doon Uwumbor, le ki bui bi, “Tiwanyukaan ngbaan ye tipuupon ti Uwumbor puu tii nimi na, maasin pu. N-yoonn momok ni ga ti nyu tiwanyukaan ngbaan na, ni li nani kina ki teer mbor.”

²⁶ Ba pu? n-yoonn mumək ni ga ηmō boroboro ngbaan, ki nyu tiwanyukaan ngbaan na, ni mooni ke Tidindaan nan kpo ni pu la, ki ti saa bundaln u ga gir ni na.

²⁷ Nima pu na, unii yaa ηman Tidindaan aaboroboro ngbaan, ki nyu waawanyukaan ngbaan, kaa tii u lisil kan, u sii Tidindaan aawon ni waasin.

²⁸ Nima pu na, cha unii məmək lik waabimbin aah bi pu na aan ki nin ηmō boroboro ngbaan ki nyu tiwanyukaan ngbaan.

²⁹ Unii yaa ηman ki yaa nyun, ki yaa kaa bee Tidindaan aawon aatataa kan, u ga cha Uwumbər daa utafal.

³⁰ Nima le cha ni ponn ni pam ye bidaburb, pam mu aa kpa laafee, pam mu kpo.

³¹ Ti yaa puen lik timi aabimbin aah bi pu na, aan ki nin ji ki nyun kan, Tidindaan aan daa titafal.

³² U mu yaa daa titafal kan, u chiini timi ke u taa bii timi bundaln u ga ji dulnyaa aanib tibər na la.

³³ Nnaabitiib, nima pu na, ni yaa kuun tɔb chee ki ti ji kan, ni məmək li kii tɔb ki kpaan ji.

³⁴ Nkon yaa chuu u na kan, cha u ji udo aan ki nin dan. Nima na, ni yaa nan kuun tɔb chee kina kan, ni taa kan ntafadaan ni pu. Tibər ti gur na, m yaa nan dan kan, m ga toor ti mu.

12

Uwumbər Aafuur Nyaan aapiin aabɔŋ

¹ Nnaabitiib, m ban ke ni bee tibər ti joo cha Uwumbər Aafuur Nyaan aapiin wɔb na la.

² Ni nyi ke naah kaa nan kee dii Uwumbər aasan na, ni nan dii ηiwaa ηi ye bibirb na. Nj nan cha ni yenni n-yoonn məmək la.

³ Nima pu na, m ban ke ni bee ke Uwumbər Aafuur Nyaan aapɔɔn yaa cha unii len tibər kan, waan ηmaa sii Yesu. Unii ubaa mu aan ηmaa len ke Yesu le ye Udindaan see Uwumbər Aafuur Nyaan le ga cha u len kina.

⁴ Uwumbər Aafuur Nyaan aapiin aabɔŋ aabɔŋ le bi; Nfuur Nyaanbaan ngbaan le tii timi ipiin ngbaan məmək.

⁵ Lituln aabɔŋ aabɔŋ mu bi; Tɔ, Dindaan baan mu le ti tun tii.

⁶ Uwumbər aapɔɔn le cha binib tun lituln aabɔŋ. Le Uwumbər u cha unii məmək tun lituln ngbaan məmək na, u ye ubaa.

⁷ Uwumbər Aafuur Nyaan tii unii məmək waapiin, ke u di ter Uwumbər aanib biken.

⁸ Mu cha ubaa len nlan aaliin. Muma muchachaan ngbaan cha ubaa mu beer tibər ki len.

⁹ Muma muchachaan le cha ubaa mu gaa Uwumbər ki kii mbamɔm. Muma muchachaan ngbaan le tii ubaa mu mpɔɔn mu cha bibum pɔɔk.

¹⁰ Mu tii ubaa mu mpɔɔn u tun lijnjiir aatun. Mu cha ubaa mu nabr Uwumbər aah len pu na. Mu cha ubaa mu beer mu ye Uwumbər Aafuur Nyaan na, ni mu kaa ye na. Mu cha ubaa mu len iliin yayan. Mu cha ubaa mu nabr iliin yayan ngbaan.

¹¹ Uwumbər Aafuur Nyaan muchachaan ngbaan le cha unii məmək tun lituln ngbaan məmək. Mu tii unii məmək ipiin aabɔŋ aabɔŋ mu aah ban pu na la.

Tiwon aawan aabɔŋ

¹² Tiwon kpa tiwan pam, ki tee ye tiwonbaan la. Kristo aanib mu bi kina la. Bi wiir, ki mu ye unibaan la.

13 Ti ponn ni bibaa ye Juu yaab, bibaa mu ye binib bi kaa ye Juu yaab na, bibaa mu ye binaagbiib, bibaa mu ye bimalb, le Yesu gbiin ti mómok Nfuur Nyaan baan, ki ɲa timi unibaan. U cha ti mómok kan Nfuur Nyaan baan la.

14 Tɔ, tiwon aa kpa tiwan nibaa baanja. Ti kpa tiwan kipaak la.

15 Kitaafaak yaa bui ke, “Maah kaa ye kiɲaalfaak na, maa ye tiwon aawan” kan, naa ye tiwon aawan aa?

16 Litafal mu yaa bui ke, “Maah kaa ye linimbil na, maa ye tiwon aawan” kan, naa ye tiwon aawan aa?

17 Tiwonman yaa ba ye linimbil ɲmeen kan, ti ba ga ɲa kinye ki ɲun? Ti yaa ba ki ye litafal ɲmeen kan, ti ba ga ɲa kinye ki ɲun nnun?

18 Naah ye pu na, Uwumbɔr le di tiwon aawan mómok sanj tɔb ponn ni, waah ban pu na.

19 Tiwonman yaa ba ye liwanbaal kan, ni ba ga li ye tiwon aa?

20 Naah ye pu na, tiwon kpa tiwan aabɔɲ aabɔɲ, le ki ye tiwonbaan.

21 Nima pu na, linimbil aan ɲmaa tuk kiɲaalfaak, “Maa ban si.” Liyil mu aan ɲmaa tuk titaafar, “Maa ban nimi.”

22 Tiwon nin chee kaa kpa mpɔɔn ke niken na, see ni mu li bi.

23 Tiwon nin chee lann lisil na, ti ga tii nima chee lisil ki jer niken. Le tiwon nin chee kaa ɲan na, ti ga ɲa nima chee ni ɲaj.

24 Le tiwon nin chee ɲan na, naa ki ban nterm. Uwumbɔr le di tiwon aawan sanj tɔb ni, ki di lisil tii nin chee ni lann lisil na.

25 Nima na, tiwon aawan aan li kpak tɔb kinikpakpak, ni ga li ter tɔb ke naah ter nibaa pu na la.

26 Tiwon nibaa chee yaa ji falaa kan, ni mómok ga kpaan ji falaa kina. Nibaa chee mu yaa kan nnyuɲ kan, ni mómok ga li kpa mpopiin.

27 Nimi le ye Kristo aawon. Unii mómok ye waawon aawan nibaabaa la.

28 Uwumbɔr di timi ɲa waanib ponn ni la; ɲjan, bibaa ye Yesu aakpambalb; lelee, bibaa mu ye Uwumbɔr aabɔnabtiib; taataa, bibaa mu ye bimómokb; le u tii bibaa mu mpɔɔn bi tun lijnjiir aatun; ki tii bibaa mu mpɔɔn ke bi cha bibum pɔok; bibaa mu ye biteterb; bibaa mu ye biyidam; bibaa mu len iliin yayan.

29 Ti mómok ye Yesu aakpambalb aa? Ti mómok ye Uwumbɔr aabɔnabtiib aa? Ti mómok ye bimómokb aa? Ti mómok kpa mpɔɔn ki tun lijnjiir aatun aa?

30 Ti mómok ɲmaa tii bibum laafee ee? Ti mómok len iliin yayan aa? Ti mómok ɲmaa nabr iliin yayan ngbaan aa?

31 Tɔ, cha ninimbil li man ipiin i ɲan ki jer iken na pu.

Cha m mɔk nimi nsan mu ɲan ki jer muken na.

13

Ngeehm aabɔr

1 Unii yaa ɲmaa len binib aaliin ni Uwumbɔr aatuuntiib aaliin, ki yaa kaa gee binib kan, u bi ke tiwangbaakaan ni libɔluln na la.

2 U yaa ɲmaa nabr Uwumbɔr aah len pu na, ki yaa bee tibɔr ti bɔɔ na mómok, ki yaa bee mbeen mómok, ki yaa kpa naadii u ga ɲmaa foor ɲjoo na, ki yaa kaa gee binib kan, waa ye nibaa.

3 U yaa di waawan mómok kpiin bigiim, ki yaa cha binib di u pun mmii ni Yesu pu, ki yaa kaa gee binib kan, naa kpa tinyoor Uwumbɔr chee.

4 Unii u gee binib na, u kpa limɔr bi pu, ki kpa tibulchinn. Waa kpa lipiipoln, kaa kpa kipupuk, kaa kpa kalmbaani,

⁵ kaa kpa inimpoo, kaa ye ukumɔndaan, kaa ye unjuudaan, kaa dak tilan-dakbir binib pu,

⁶ kaa kpa mpopiin unjeen aatɔ aatunwanbir pu; u kpa mpopiin mbamɔn pu.

⁷ Unii u gee binib na kpa suklaa n-yoonn mɔmɔk, ki dakl ilandak nyaan unjeen aatɔtiib pu, ki kpa limakl n-yoonn mɔmɔk, ki kpa limɔr falaa mɔmɔk ni.

⁸ Ngeehm ga li bi n-yoonn mu kaa kpa ndoon na. Uwumbɔr aabɔnabr aaliin ma kan, i ga doo. Iliin yayan ma kan, i mu ga doo. Mbeem ma kan, mu ga doo.

⁹ Dandana wee ti nyi ligeln, ki nabr Uwumbɔr aah len pu na ligeln,

¹⁰ le buyoonn ti ga kan tiwamɔn na kan, ti ga di ligeln lii.

¹¹ Maah nan ye ubo na, m nan len ibiliin la, ki nan beer tiwan mbim aah beer pu na, ki dak mbim aah dak pu na. Maah ŋa unii na, le m di cha mbim aabɔr.

¹² Dandana, ni bi ke ti lik kinimbilikr, ki lik puu na la; n-yoonn mu choo na, tiwan nibaa aan nan ki li bi tinimbiin ni ki doŋ timi tiwan nibaa chee. Ti ga li waa tiwan mɔmɔk chain. Dandana m nyi ngem. N-yoonn mu choo na, m ga nan li nyi ni mɔmɔk, ke Uwumbɔr aah nyi maabɔr mɔmɔk pu na.

¹³ Tɔ, naadii, ni limakl, ni ngeehm, ni mɔmɔk nitaa le bi; ngeehm mu le jer ni mɔmɔk.

14

Uwumbɔr Aafuur Nyaan aapiin aabɔr tiken

¹ Pɔɔk nibaa man ki li gee binib, ki cha ninimbiil li man Uwumbɔr Aafuur Nyaan aapiin pu; ni mu tee li ban ipiin i ga cha ni nabr Uwumbɔr aah len pu na, ki jer naah ban ipiin iken mɔmɔk pu na.

² Ba pu? unii u len iliin yayan na, waa len binib chee, Uwumbɔr chee le u len; ubaa aa ŋun waah len pu na. Uwumbɔr Aafuur Nyaan cha u len tibɔr ti bɔɔ na la.

³ Unii u nabr Uwumbɔr aah len pu na, u len binib chee, ki ter bi ke bi dii Uwumbɔr aasan mbamɔm, ki pɔɔk bitaakpab, ki sɔŋni bisui.

⁴ Unii u len iliin yayan na, u ter ubaa ke u dii Uwumbɔr aasan mbamɔm la. Unii u nabr Uwumbɔr aah len pu na, u ter Yesu aanib ke bi dii Uwumbɔr aasan mbamɔm la.

⁵ Ni mɔmɔk yaa len iliin yayan kan, ni ga li mɔ mi; ni mɔmɔk mu yaa nabr Uwumbɔr aah len pu na kan, ni ga li mɔ mi ki jer kina. Unii u nabr Uwumbɔr aah len pu na, u jer unii u len iliin yayan na, see unii u ga nabr iliin yayan ngbaan na bi. U yaa nabr iliin yayan ngbaan kan, u ga ter Yesu aanib ke bi dii Uwumbɔr aasan mbamɔm.

⁶ Nnaabitiib, m yaa dan ni chee ki nan len iliin yayan baanja kan, ni ga ter nimi ii? Aayii. Naan ter nimi, see m tuk nimi Uwumbɔr aah kpiir tibɔr ti tuk mi na, bee m tuk nimi mbeen mu nyan ni Uwumbɔr chee na, bee m nabr Uwumbɔr aah len pu na, bee m mɔk nimi Uwumbɔr aabɔr.

⁷ Tɔ, tiwangbaakaan mu yaa kaa wii mbamɔm kan, ni ye fam la. Ni yaa ye liwul, bee ni yaa ye kibeek kan, ni yaa kaa wii mbamɔm kan, ubaa aan bee naah wii pu na.

⁸ Unii yaa pii ukpiin, kaa pii mbamɔm kan, baan kuun tɔb chee ke bi ti to butɔb.

⁹ Ni mu bi kina la. Nilambil yaa kaa len iliin i si mbamɔm na kan, binib ga ŋa kinye ki ŋun naah len pu na? Ni len tii libuln la.

¹⁰ M nyi ke iliin aabɔŋ aabɔŋ le bi dulnyaa wee ni, le i mɔmɔk mu kpa yaatataa.

11 M mu yaa kaa ŋun unii ubaa aaliin kan, m ga li ye uwɔwɔnja le u chee, u mu ga li ye uwɔwɔnja le m chee.

12 Nimi, ninimbil aah man Uwumbɔr Aafuur Nyaan aapiin pu na, ni li ban ipiin i ga ter Yesu aanib ke bi dii waasan mbamɔn na. Ni li ban ipiin ngbaan ki jer naah ban ipiin iken pu na.

13 Nima pu na, unii yaa len iliin yayan kan, u li mee Uwumbɔr ke u cha u nabr iliin yayan ngbaan.

14 Ba pu? m yaa mee Uwumbɔr ki len iliin yayan kan, Uwumbɔr Aafuur Nyaan le cha m mee kina, nlandak aa dak.

15 Kina pu na, ni ŋan ke m ŋa kinye? M ga mee Uwumbɔr, Waafuur Nyaan aah ga cha m mee pu na, ki mee maalandak mu aah ga cha m mee pu na. M ga gaa ilahn Waafuur Nyaan aah ga cha m gaa pu na, ki gaa ilahn maalandak mu aah ga cha m gaa pu na.

16 Aa yaa doon Uwumbɔr, Waafuur Nyaan aah cha aa doon u pu na kan, unii yaa bi nikaasisik ni, kaa nyi Uwumbɔr aasan kan, u ga ŋa kinye ki len ke saah doon Uwumbɔr pu na ye mbamɔn; ba pu? waa ŋun saah len pu na.

17 Mbamɔn, saah doon Uwumbɔr pu na, ni ŋan, ni mu aa ter udaan ngbaan ke u dii Uwumbɔr aasan.

18 M dooni Uwumbɔr ke m len iliin yayan ki jer ni mɔmɔk.

19 M mu yaa bi Yesu aanib aakaasisik ni, ki yaa len maalandak aaliin inɔmu baanja, aan ki mɔk bi Uwumbɔr aabɔr kan, ni soor ni m len iliin yayan ŋichur kipiik.

20 Nnaabitiib, ni taa ki li dak ke mbim aah dak pu na. Ni li dak ke binib bi chikr na aah dak pu na. Tɔ, bakaa wɔb ma kan, ni li bi ke mbipɔm na.

21 Ni ŋmee Uwumbɔr Aagban ni ke Uwumbɔr len ke,

“M ga di biwɔwɔm bi len ŋitimbol yayan aaliin na len binib ngbaan chee,

hali m yaa ŋa kina kan, baan pel.”*

22 Nima pu na, iliin yayan aa ye limɔkl ki tii binib bi gaa Yesu ki kii na; i ye limɔkl ki tii binib bi kaa gaa u ki kii na la. Uwumbɔr aabɔnabr aaliin mu aa ye limɔkl ki tii binib bi kaa gaa Yesu ki kii na; i ye limɔkl ki tii binib bi gaa u ki kii na la.

23 Nima pu na, Yesu aanib mɔmɔk yaa kuun tɔb chee, aan bi mɔmɔk yaa len iliin yayan kan, binib bi kaa nyi Yesu aasan na, bee binib bi kaa gaa u ki kii na, bi yaa koo ni kan, baan len ke ni waar la aa?

24 Le ni mɔmɔk yaa nabr Uwumbɔr aah len pu na kan, unii u kaa gaa Yesu ki kii na, bee unii u kaa nyi Yesu aasan na yaa koo ni kan, ni mɔmɔk aah len pu na le ga cha waalandak li muk u, ki cha u bee waatunwanbir aah bi pu na,

25 ki cha usui ni aabɔr nya mpaan pu. Nima pu le u ga gbaan kitin, ki pak Uwumbɔr, ki len ke ni ye mbamɔn, Uwumbɔr sil bi nikaasisik ni.

Naah ga li dooni Uwumbɔr pu na

26 Nnaabitiib, maah len pu na ye kinye? Ni yaa nan kuun tɔb chee kan, ubaa ga li ban ke u gaa nlahn, uken mu ga li kpa mmɔkm, ubaa mu ga li kpa Uwumbɔr aah kpiir pu ki tuk u na, uken mu ga li kpa iliin yayan, ubaa mu ga ŋmaa nabr iliin yayan ngbaan. Naah ga ŋa tiwan ni mɔmɔk na, ni li ŋani tiwan ni ga ter Uwumbɔr aanib ke bi dii waasan mbamɔn na.

27 Ni ponn ni bibaa yaa ban bi len iliin yayan kan, cha binib bilee, bee bitaa len. Binib bi len na taa jer bitaa. Cha bi len ubaabaa, ki cha ubaa mu nabr baah len pu na.

* 14:21 : Lik Aisaya 28.11-12.

²⁸ Unii u ga ηmaa nabr iliin yayan ngbaan na yaa kaa bi kan, cha bi ηmin Uwumbør aadiik ni, ki li len bibaa ni Uwumbør chee.

²⁹ Cha Uwumbør aabønabtiib bilee bee bitaa mu len, ki cha biken lik baah len pu na.

³⁰ Uwumbør yaa kpiir tibør ki mək unii u mu ka nikaasisik ni na kan, cha unii u puen len na ηmin waahr aan uleler mu len.

³¹ Le ni məmək ga ηmaa nabr Uwumbør aah len pu na ubaaba. Ni yaa ηa kina kan, ni məmək ga ηmaa bae Uwumbør aabør, le ni ga pək ni məmək aataakpab.

³² Nfuur Nyaan yaa cha unii nabr Uwumbør aah len pu na kan, u ga ηmaa chuu ubaa ki li kii n-yoonn mubaa.

³³ Uwumbør aa ban kifujuk, u ban suuna la.

³⁴ Bipiib li ηmin Yesu aanib aakuun ponn ni na. Baa kpa nsan ke bi len. Ni bi kina Yesu aanib aakuun məmək ponn ni la. Ni ηan bi li keei bichatiib aaməi. Uwumbør Aagbarj mu len kina la.

³⁵ Bi yaa ban bi bee tiwan kan, cha bi baa bichatiib linampal. Ba pu? upii yaa len Yesu aanib aakuun ni kan, ni kpa iniməon la.

³⁶ Uwumbør aabør puen nyan ni nimi le chee ee? Tibør ngbaan pii nimi baanja la aa?

³⁷ Tə, unii yaa dak ke u ye Uwumbør aabønabr kan, bee u yaa dak ke u kpa Uwumbør Aafuur Nyaan aapiin kan, cha u bee ke maah ηmee pu tii nimi na, ni ye Tidindaan aah len pu na la.

³⁸ Unii yaa kaa gar maah ηmee pu na kan, ni mu taa gar u.

³⁹ Nnaabitiib, nima pu na, cha ninimbil li man ke ni nabr Uwumbør aah len pu na, ki taa bui unii ubaa ke u taa len iliin yayan.

⁴⁰ Ni mu li ηani tiwan məmək, ni li dii nsan.

15

Yesu Kristo aah fikr nkun ni pu na

¹ Nnaabitiib, m ban m teer nimi maah nan tuk nimi tibənyaan ti na la. Ni nan gaa tibənyaan ngbaan, ki sil ti pu.

² Tibənyaan ngbaan mu pu le ni ηmar. Ni yaa joo maah tuk nimi ti na mbaməm, ki yaa kaa gaa ti ki kii fam kan, ni ηmar a.

³ Maah nan gaa tibənyaan ngbaan na, tima le m nan di tuk ni mu. Ti ye tibəkpaan ki jer tibør məmək. Tibənyaan ngbaan le ye ke Kristo nan kpo timi aatunwanbir pu. Ni ηmee kina Uwumbør Aagbarj ni.

⁴ Le bi nan di u di sub. Iwiin itaa daal le Uwumbør fikr u nkun ni. Ni ηmee kina Uwumbør Aagbarj ni.

⁵ Waah fikr nkun ni na, le Piita kan u. Le waakpambalb kipiik ni bilee mu kan u.

⁶ Le waadidiliib bi jer ikui injmu na mu nan kpaan kan u. Bi ponn ni pam beenin bi, le bibaa mu kpo.

⁷ Jems mu nan kan u, le bikpambalb məmək mu kan u.

⁸ Gbelngbeln yaan le m mu kan u. Min u bi ke baah ker ubo u lii na, m mu kan u.

⁹ Yesu aakpambalb məmək jer mi. Maa ηeer ke bi yin mi ke Yesu aakpambal; ba pu? m nan ηa waanib falaa.

¹⁰ Le Uwumbør aah ter mi pu na, m bi ke maah bi pu dandana na. Waah ter mi pu na, waa ter mi yəli. M tun lituln ki jer Yesu aakpambalb məmək. Ni mu aa ye min le tun lituln ngbaan. Uwumbør aaterm mu bi m chee na le cha m tun.

11 Nima pu na, min le yaa nan tuk nimi tibɔnyaan ngbaan, bee bima le yaa nan tuk nimi kan, ti mɔmɔk tuk nimi kina la, ni mu gaa ti ki kii kina.

Uwumbɔr aanib aah ga fikr nkun ni pu na

12 Tɔ, taah nan tuk nimi ke Uwumbɔr fikr Kristo nkun ni na, ni ŋa kinye aan ni ponn ni bibaa ki len ke binib bi kpo na aan fikr nkun ni.

13 Bi yaa len ke binib bi kpo na aan fikr nkun ni kan, ni mɔk ke Uwumbɔr aa fikr Kristo nkun ni.

14 Uwumbɔr yaa kaa nan fikr Kristo nkun ni kan, taah tuk nimi tibɔnyaan ti na mu ye yɔli la. Ni mu gaa ti ki kii yɔli la;

15 ni mu mɔk ke ti mɔn nnyamɔn paan Uwumbɔr; ba pu? ti len ke u fikr Kristo nkun ni. Ni yaa ye mbamɔn ke binib bi kpo na aan fikr nkun ni kan, ni mɔk ke Uwumbɔr aa fikr Yesu mu nkun ni.

16 Ba pu? Bi yaa len ke binib bi kpo na aan fikr nkun ni kan, ni mɔk ke Uwumbɔr aa fikr Kristo mu nkun ni.

17 Uwumbɔr yaa kaa nan fikr Kristo nkun ni kan, ni gaa u ki kii yɔli, ki beenin bi nimi aatunwanbir aapɔn ni.

18 Binib bi nan dii Yesu ki kpo na mu, ni mɔk ke bi mu bee yɔli.

19 Ti yaa kpa limakl Kristo pu dulnyaa wee ponn ni baanja kan, ti kpa kinimbaak ki jer binib mɔmɔk.

20 Tɔ, ni ye mbamɔn la, Uwumbɔr sil fikr Kristo nkun ni. Uma le ye njan aanii u puen fikr nkun ni na, le ki mɔk ke binib bimɔk kpo na mu ga nan fikr nkun ni.

21 Uja ubaa pu, le nkun bi. Uja ubaa mu pu, le binib bi kpo na mu ga fikr nkun ni.

22 Adam pu, le binib mɔmɔk kpu. Kristo pu, le binib mɔmɔk ga kan limɔfal.

23 Kina le bi ga li paa tɔb pu. Kristo le ye njan aanii u puen fikr nkun ni na. U yaa gir ni kan, binib bi ye uyaab na mu ga fikr nkun ni.

24 Tiwan nimina mɔmɔk yaa ti ŋa kan, le tiwan mɔmɔk ga doo. N-yoonn ngbaan le u ga kuln waadim aabɔŋ mɔmɔk aapɔn, ki di nnaan na tii Ute Uwumbɔr;

25 ki ga li joo tiwan mɔmɔk ki nan saa buyoonn Uwumbɔr di waadim mɔmɔk ŋa utaapɔtan ni na.

26 Kookoo aadin u u ga bii u na le ye nkun.

27 Uwumbɔr Aagban le len ke u di tiwan mɔmɔk di ŋa Kristo aataapɔtan ni ke ni kii waamɔb. Uwumbɔr Aagban aah len ke u cha tiwan mɔmɔk kii Kristo aamɔb na, nima le aa mɔk ke Uwumbɔr ubaa mu ga kii waamɔb.

28 Uwumbɔr yaa cha tiwan mɔmɔk kii Kristo aamɔb kan, le Kristo, u ye Uwumbɔr Aajapɔn na, u mu ga kii Uwumbɔr u nan cha tiwan mɔmɔk kii waamɔb na aamɔb. Nima kan, Uwumbɔr le ga li joo tiwan mɔmɔk pel pel.

29 Tɔ, ni muin binib bibaa nnyun ni, ke bi sil binib bi kpo na aasisiyyaan la. Bibaa yaa bui ke binib bi kpo na aan fikr nkun ni kan, ba pu ni muin binib nnyun ni baasisiyyaan?

30 Binib yaa kaan fikr nkun ni kan, ba pu ti kani linimaln n-yoonn mɔmɔk?

31 Nnaabitii, idaa mɔmɔk m chuun nkun ni la. M kpa kipupuk ni pu Tidindaan Yesu Kristo aasan ni, nima le cha m len kina.

32 Ipeel nan tak mi Efesus aatinj ni. M yaa po ye unibɔn u kaan fikr nkun ni kan, m kan tinyoor ni pu uu? Aayii. Binib bi kpo na yaa kaan fikr nkun ni kan, “Cha ti li ji ki li nyu; ba pu? ti ga fe kpo fen.” Tɔ, ni ye mbamɔn, binib bi kpo na ga sil fikr nkun ni.

33 Ni taa cha unii ubaa ŋmann nimi man. “Ni yaa dii binib bi kaa ŋan na kan, nimi aabimbinyaan ga bii.”

³⁴ Finn ngeen pu man, ki tun lituln li njan na, ki taa ki tun titunwanbir. Ni ponn ni bibaa aa nyi Uwumbor. M len kina ke m jinn nimi inimoon la.

Tiwon ti fikr nkun ni na aabor

³⁵ Le unii ubaa ga baa ke, “Binib bi kpo na ga nja kinye ki fikr nkun ni? Bi yaa fikr nkun ni kan, tiwon ngbaan aaboln ga li bi kinye?”

³⁶ Ujor, aa yaa di lijikaabuul bun kan, li yaa kaa kpo kan, laan punn.

³⁷ Lijikaabuul li aa di bun na aa bi ke li ga lu na aah ga li bi pu na. Ni po ye lijikaabuul la, nibaakan idi, nibaakan tijikaar tiken.

³⁸ Le Uwumbor tii lijikaabuul ngbaan tiwon, waah gee pu na. U tii lijikaabuul momok aawon aaborj aaborj la.

³⁹ Tiwan momok aawon aa kpaan. Binib aawon bi tibaa, tiwakor mu aawon bi tibaa, inyoon mu aawon bi tibaa, ijan mu aawon bi tibaa.

⁴⁰ Paacham aawan mu bi la, le ki cha kitinj aawan. Paacham aawan kpa kinyaan, kitinj aawan mu kpa kinyaan. Naanyaan mu aa kpaan.

⁴¹ Nwiin, ni uymal, ni njimabil kpa kinyaan; ni mu aanyaan aa kpaan; njimabil momok aanyaan mu aa kpaan.

⁴² Binib yaa nan fikr nkun ni kan, ni ga nan li bi kina la. Tiwon ti bi di sub na, ni ye tiwan ni ga bur na la. Ni yaa fikr nkun ni kan, ni ga nan li ye tiwon ti kaan nmaa bur na la.

⁴³ Tiwon ti bi di sub na, aa ye lisil aawon. Tiwon ti ga nan fikr nkun ni na, tima le ga li ye lisil aawon. Tiwon ti bi di sub na aa kpa mpoon. Tiwon ti ga nan fikr nkun ni na, tima le ga li kpa mpoon.

⁴⁴ Tiwon ti bi di sub na, ti ye dulnyaa ni aawon la. Tiwon ti ga nan fikr nkun ni na ga nan neer Uwumbor Aafuur Nyaan aah ban pu na la. Dulnyaa wee ponn ni aawon aah bi na, tiwon ti ga neer Uwumbor Aafuur Nyaan aah ban pu na mu bi la.

⁴⁵ Ni nmee Uwumbor Aagbanj ni ke Uwumbor nan naan njan aanii Adam, ki tii u limofal.* Kookoo yoo le ye Nfuur Nyaan mu tii timi limofal li kaa kpa ndoon na. Uma le ye Kristo.

⁴⁶ Njan, ti kpa dulnyaa wee ni aawon. Lelee le ti ga kan tiwon ti ga neer Uwumbor Aafuur Nyaan aah ban pu na paacham.

⁴⁷ Uwumbor nan di titan le naan njan aanii Adam. U nyan ni kitinj la. Lelee aanii, u ye Kristo na, uma le nyan ni Uwumbor do.

⁴⁸ Binib bi ye kitinj yaab na bi ke unii u Uwumbor nan di titan ki naan u na aah bi pu na la. Binib bi ye Uwumbor do yaab na, bi mu bi le ke unii u nyan ni paacham na aah bi pu na.

⁴⁹ Ti naahn unii u Uwumbor nan di titan ki naan u na la. Kina le ti ga li naahn unii u nyan ni Uwumbor do na mu.

⁵⁰ Nnaabitiib, maah len pu na le ye ke tiwon ti ye tinann ni nsin na aan nmaa koo Uwumbor aanaan ni paacham. Ni ga bur na mu aan nmaa le ye ni kaan bur na.

⁵¹ Li pel man, m ga tuk nimi tibor ti boo na. Timi bibaa ga kpo, bibaa mu ga pii Kristo aah ga gir ni bundaln na. Le ti momok aawon ga kpeln.

⁵² Kakaan yaa wii kookoo yaan kan, libuul ngbaan ni le ti ga kpeln. Naan pii linimbil aah ga kab pu na. Kakaan ga nan wii, le binib bi kpo na ga fikr nkun ni, kaan ki bur. Le Uwumbor ga kpeln timi aawon.

⁵³ See tiwon ti ga bur na kpaln tiwon ti kaan ki bur na, tiwon ti ga kpo na mu kpaln ti kaan kpo na.

* 15:45 : Lik Mpiin 2.7.

⁵⁴ Tiwon ti ga bur na yaa nan kpaln ti kaan bur na, aan tiwon ti ga kpo na yaa nan kpaln tiwon ti kaan ki kpo na kan, liyaadaal ngbaan le Uwumbɔr Aagbaŋ aah len pu na ga gbiin ke,
 “Uwumbɔr nyan nkun, ki kuln mu.†

⁵⁵ Nkun aapɔɔn bi la chee?

Nkun aaween ki bi la chee?”‡

⁵⁶ Titunwanbir le ye nkun aaween. Uwumbɔr aakaal le ye titunwanbir aapɔɔn.

⁵⁷ Le ti dooni Uwumbɔr; ba pu? Tidindaan Yesu Kristo pu le u tii timi bunyan.

⁵⁸ Nnaabigeehm, nima pu na, n-yoonn mɔmɔk ni li tun Tidindaan aatuln sakpen, ki taa cha nibaa lej nimi. Ni li bi li ni; ba pu? ni nyi ke ni yaa tun lituln tii Tidindaan kan, naa tun fam.

16

Ipiin i ni ga di tii Uwumbɔr aanib na

¹ Tɔ, tibɔr ti bi ki joo cha ipiin i ni ga too ki tii Yesu aanib bi bi Judea aatin ni na, ni li ŋani maah tuk Yesu aanib Galasia aatin ponn ni ke bi li ŋani pu na.

² Likpaakool daal mɔmɔk, ni mɔmɔk aah kan tinyoor pu na, ni di ngem bil, ki li kii buyoonn m ga labr ni na. Nima kan, m yaa nan fuu ni kan, naan ki piin ki li too ŋimombil.

³ Ni lee ni ponn ni bibaa. M yaa nan fuu ni kan, m ga tii bi tigbann, ki tun bi, ke bi di naah too ipiin i na ki di buen ti tii Yesu aanib bi bi Jerusalem na.

⁴ Ni yaa ŋeer m mu buen nima chee kan, m mu ga dii bi.

Pɔɔl aalandak

⁵ M ban m bɔ dii Masedonia aatim ni. M yaa bɔ dii nima chee kan, m ga dii ni ni chee.

⁶ Nibaakan, m ga li bi ni chee ki yunn, nibaakan, kakab yoonn ga ti jer. Nima kan, ni ga ter mi m gor ki ki buen maah cha nin chee na.

⁷ M yaa nan fuu ni ni chee kan, maa ban m nan li bi ni chee iwiin siib. Tidindaan yaa kii kan, m ban ke m nan li bi ni chee ki yunn la.

⁸ Tɔ, m ga li bi Efesus aatin ni do ki ti saa Pentekost daal;

⁹ ba pu? m kpa nsan sakpen ke m tuk binib Yesu aabonyaana tee. Le maadim mu wiir.

¹⁰ Timoti yaa nan fuu ni ni chee kan, ni taa ŋaab ulan; ba pu? u mu tun Tidindaan aatuln ke maah tun pu na la.

¹¹ Nima pu na, ubaa taa lik u fam. Ni ter u man aan u gor ki ki chuun buen nibaa chee ni mpopiin, aan ki ki gir ni m chee; m nyi ubɔr ke u ni tinaabitiib ga fuu ni.

¹² Tina aabo Apolos ma kan, m gaŋ u sakpen ke u dii tinaabitiib ki dan ni chee, le waa ban ke u dan dandana wee. U yaa kan nsan kan, u ga dan ni chee.

Kookoo aabɔr

¹³ Ni li nyi man, ki li dii Yesu mbamɔm, ki taa di cha waasan. Ni li kpa lipobil man, ki li kpa mpɔɔn mu Uwumbɔr tii nimi na.

¹⁴ Naah tun lituln limɔk na, ni li gee tɔb man.

¹⁵ Ni nyi Stefanas ni waachiln ni aanib aabɔr, ke bima li puen Akaya aatin aanib mɔmɔk ki dii Yesu aasan. N-yoonn mɔmɔk bi kpa liyabr ki ter Yesu aanib.

† 15:54 : Lik Aisaya 25.8. ‡ 15:55 : Lik Hosea 13.14.

¹⁶ Nnaabitiib, m gaŋ nimi, ni dii binib bimək bi kina na, ni binib bimək kpaan ti chee ki tun Uwumbər aatuln linimaln na aasan.

¹⁷ Stefanas, ni Fotunatus, ni Akaikus aah fuu ni na, le m kpa mpopiin. Naah kaa bi m chee na, le bi leŋ nimi aaleleŋ.

¹⁸ Baah fuu ni na, bi pək ntaakpab, ni ni mu aataakpab. Ni li pak binib bi bi kina na.

¹⁹ Uwumbər aanib bi bi Asia aatim ni na dooni nimi. Akuila ni upuu Prisila, ni Tidindaan Yesu aanib bi kuuni bido na mu dooni nimi mbaməm waayimbil pu.

²⁰ Tinaabitiib məmək dooni nimi.

Ni mu doon tɔb ke naabitiib aah gee tɔb pu na.

²¹ Min Pɔɔl le ŋmee maanmeen ki dooni nimi.

²² Unii yaa kaa gee Tidindaan kan, Uwumbər aabɔbir li bi u pu. Tidindaan, dan.

²³ Tidindaan Yesu ŋa tinyoor ŋa ni pu.

²⁴ M gee ni məmək Yesu Kristo pu.

Lelee aagban̄ ki Pɔɔl ηmee ki tii KORINT YAAB na

¹ Min Pɔɔl u ye Yesu aakpambal Uwumbɔr aageehn pu na, m ni tina aabo Timoti le ηmee kigban̄ kee tii nimi Uwumbɔr aanib bi bi Korint aatiŋ ni na, ni waanib bimɔk bi Griis aatim mɔmɔk ni na.

² Tite Uwumbɔr ni Tidindaan Yesu Kristo ηa tinyoor ηa ni pu, ki tii nimi nsuudoon.

Pɔɔl di idoon tii Uwumbɔr

³ Cha ti pak Uwumbɔr u ye Tidindaan Yesu Kristo Aate na. U ye Tite u san timi kinimbaak sakpen ki sɔŋ tisui na.

⁴ Timi aafalaa mɔmɔk ponn ni u sɔŋni tisui, ke ti mu ga ηmaa sɔŋ binib bi bi falaa mɔmɔk aabɔŋ ni na aasui. Ti mu ga sɔŋ bisui ke Uwumbɔr aah sɔŋ tisui pu na.

⁵ Kristo pu, le ti ji falaa sakpen. Kristo pu, le Uwumbɔr sɔŋ tisui sakpen.

⁶ Taah ji falaa pu na, ni pu le ti ji falaa, ke ti sɔŋ nisui ki ter nimi, ni ηmar. Uwumbɔr yaa sɔŋ tisui kan, ni pu le u sɔŋ tisui, ke ti mu sɔŋ nisui, ke ni li kpa limɔr ki ji falaa ke ti mu aah ji falaa pu na.

⁷ Nima pu na, ti dak ke naan gir puwɔb. Ba pu? ti nyi ke ni yaa ji falaa ke taah ji falaa pu na kan, Uwumbɔr ga sɔŋ nisui, ke waah sɔŋ tisui pu na.

⁸ Tinaabitii, ti ban ke ni bee taah nan ji falaa pu Asia aatiŋ ni na. Falaa ngbaan nan muk timi ki ti chaar jer. Taa nan dak ke ti ga ki li bi.

⁹ Timi tibaa nan len ke ti ga kpo. Ni ηa kina ke ti bee ke taan ηmaa ter tibaa. Uwumbɔr u fikr binib nkun ni na baanja le ga ηmaa ter timi.

¹⁰ U nyan timi ijawaan aakun ni, ki beenin nyani timi. Ti pak ke u ga ki nyan timi.

¹¹ Ni mu aah mee Uwumbɔr tii timi pu na, ni ter timi la. Binib aah mee Uwumbɔr tii timi ki wiir pu na, le u ga ηa tinyoor ηa ti pu. Nima le binib pam ga doon Uwumbɔr tii timi.

Pɔɔl aalandak aah kpeln pu na

¹² Ti kpa kipupuk; ba pu? ti nyi tisui ni ke ti bi chain. Timi aabimbin bi mbamɔm Uwumbɔr aah ban pu na. Binib aalan le aa cha ti bi mbamɔm, Uwumbɔr aaterm pu, le cha ti bi mbamɔm joo cha dulnyaa wee ni aanib wɔb, ki moo bi mbamɔm joo cha niwɔb.

¹³ Ti yaa ηmee kigban̄ tii nimi kan, ti ηmee tibɔr ti gbii na baanja la. Ni ga ηmaa karn ti, ki bee ti mɔmɔk aatataa. M kpa limakl ke ni ga bee ti mɔmɔk doo.

¹⁴ Dandana ni bee timi aabimbin ngem aah bi pu na. M kpa limakl ke bundaln̄ Tidindaan Yesu ga gir ni na, ni ga sil bee ke ni ga li ηmaa kpa kipupuk ti pu, ke ti mu aah ga li kpa kipupuk ni pu pu na.

¹⁵⁻¹⁶ Maah nyi kina na, le m nan ban ke m puen mann nimi. Maah nan cha Masedonia aatiŋ ni na, m nan ban ke m dii ni ki nan mann nimi, le ki nin buen nima; m yaa ti ki gir ni kan, m ki dii ni ki nan mann nimi, ki ter nimi nfum mulee, aan ni mu ter mi m buen Judea aatiŋ ni.

¹⁷ Maah nan len ke m ga dan na, maa len fam la; maah dak ke m ga ηa pu na, ni ye ke m dii binib aalan la aa? Ni dak ke m ye unii u aalandak kpelni yɔl yɔl na la aa?

¹⁸ Uwumbɔr aah ye mbamɔndaan na, ti mu aa kpelni timi aalandak yɔl yɔl.

¹⁹ M ni Silfanus ni Timoti nan tuk nimi Uwumbør Aajapøon Yesu Kristo aabør. Uma le aa ye unii u aalandak kpelni yøl yøl na. U ηani waah len pu na n-yoonn mòmøk.

²⁰ U pu, le Uwumbør gbiin waah puu tipuur ti wiir na mòmøk. Nima pu na, u pu le ti bui ke, "Amii," le ki nyuη Uwumbør.

²¹ Uwumbør le ter ti ni nimi ke ti dii Kristo mbamøm, ki lee timi ke ti tun waatuln.

²² U daan timi ke uma le yeh timi, ki di Waafuur Nyaan ηa tisui ni, ke u mæk timi waah ga tii timi pu na n-yoonn mu choo na.

²³ M puu Uwumbør ke m len mbamøn la; maa nan ban ke m kae nimi, nima le cha m nan len ke maan dan ni chee Korint aatiη ni n-yoonn ngbaan.

²⁴ Taa joo nimi mpøon; naah gaa Yesu ki kii mbamøm na, le ti ban ti ter nimi ni li kpa mpopiin. Timi aatuln le na.

2

¹ M nan di ηa nsui ni, ke maan ki dan ni chee ki nan tii nimi mpombiin.

² Ba pu? nimi le ye binib bi tii mi mpopiin na. M yaa bii nisui kan, naan ki ηmaa tii mi mpopiin.

³ Nima le cha m nan ηmee kigbarη ngbaan tii ni nimi. Maa ban m dan ki nan li kpa mpombiin ni pu. Ni ye binib bi ba ga ηmaa ηa mi mpopiin na la. M nyi nimi aabimbin, ke m yaa kpa mpopiin kan, ni mu ga li kpa mpopiin.

⁴ Maah nan ηmee kigbarη ngbaan m tii nimi na, nsui nan bii sakpen. M nan wii pam. Maa nan ηmee kigbarη ngbaan ke m tii nimi mpombiin, m nan ban ke ni bee maah gee nimi sakpen pu na la.

Di cha pinn unii u tun si taani na

⁵ Ni ponn ni ubaa yaa tun titunwanbir ki bii nsui kan, naa ye nsui baanja le u bii, ni mòmøk aasui le u bii. M mu aa ban ke m len tibør ngbaan ki ti chaar jer.

⁶ Ni ponn ni pam aah kii ki daa utafal pu na, nima le ηeer.

⁷ Dandana ni ηan ke ni di cha pinn u, ki səη usui, u taa li kpa mpombiin ki ti chaar jer.

⁸ Nima pu na, m garη nimi, ni cha u sil bee naah gee u pu na.

⁹ M nan ban m bee nimi aabimbin aah bi pu na, ke ni ga kii maamøb mòmøk aan naan kii. Nima le cha m nan ηmee kigbarη ngbaan tii nimi.

¹⁰ Ni yaa di cha pinn unii kan, m mu ga di cha pinn u. Maah di cha pinn u pu na, ni pu le m di cha pinn u, ki si Kristo aasisiηaan.

¹¹ M di cha pinn u, ke kinimbøη taa nyanη timi; ba pu? ti nyi kaah ban ki bii timi pu na.

Ilandak aah nan joo Pøøl pu na

¹² M nan buen Troas aatiη ni, m ti moon Kristo aabønnyaan. Maah fuu ni na, le Tidindaan tii mi nsan ke m tun waatuln ngbaan.

¹³ Le maah kaa kan nna aabo Taitus nima chee na, maa ηmaa fuur lii nsui ni. Nima le m chøi nima chee aanib, le ki siir buen Masedonia aatiη ni.

Yesu Kristo pu le ti nyanηni

¹⁴ Tø, cha ti doon Uwumbør mbamøm. N-yoonn mòmøk u cha ti nyanηni kinimbøη, Kristo aapøon pu, ki cha ti buen ni kookoo, ki tuk binib waabør ke bi bee u. Waabør mø ke tulalee aah nu mø pu na.

¹⁵⁻¹⁶ Ti mu bi Uwumbør chee ke tulalee aayon mu nu mø na la; ba pu? Kristo bi tisui ni. Binib bi ηmar na ηun waah nu mø pu na, ki kan limøfal; ba pu? bi

gaa u ki kii. Binib bi kaa ηmar na mu ηun ki kan nkun; ba pu? baa gaa u ki kii. Ubaa ga ηmaa tun Uwumbør aatuln ubaa pu uu? Aayii.

¹⁷ Ti mu aa mooni Uwumbør aabør ηimombil pu ke binib pam aah ηani pu na. Uwumbør le tun timi ke ti moon waabør. Nima pu le ti ye binib bi len mbamøn na, ki mooni Uwumbør aabør unimbil ni, Kristo aapøon pu.

3

Ti ye tipuupøln aatutum la

¹ Ni dak ke ti piin ke ti ki nyun tibaa aa? Taa bi ke binib bibaa aah bi pu na, ki ban ke binib ηmee kigbanj ki pak timi na, ti tii nimi. Ti ban ke ni ηmee kigbanj ki pak timi ii? Aayii.

² Nimi nibaa le ye kigbanj ki pak timi na ki ηmee tisui ni. Ba pu? binib yaa lik nimi aabimbin aah bi pu na kan, bi ga bee ke ti mæk nimi nsanyaana la.

³ Bi ga bee ke ni ye kigbanj ki nyan ni Kristo ni na, le u cha ti ηmee ki. Taa nan di ngbanηmeemoon le ηmee ki. Uwumbør u ye limøfadaan na Aafuur Nyaan le ηmee ki. Nηmeen ngbaan aa ηmee ηitakpal pu,* ni ηmee binib aasui ni la.

⁴ Kristo pu, le ti kpa limakl kina, Uwumbør aanimbiin ni, nima le cha ti len kina.

⁵ Taa len ke ti ga ηmaa ηa nibaa tibaa aapøon pu. Timi aapøon nyan ni Uwumbør chee la.

⁶ Uma le tii timi mpøon ke ti tuk binib waah puu tipuupøln ti na. Taa tuk bi ke bi yaa kaa kii Moses aakaal mømæk kan, bi ga kpø. Ti tuk bi ke Uwumbør Aafuur Nyaan le ga tii bi limøfal. Ba pu? Moses aakaal mæk timi ke ti ηeer nkun, Uwumbør Aafuur Nyaan le tii timi limøfal.

⁷ Moses aakaal nan ηmee ηitakpapapan pu, ki nan fuu ni ni mpøon aafuun la. Uwumbør aah nan cha Moses tii Israel yaab nkaal mu bi doør na, Moses aanimbiil wøb nan wiin chain, le binib aanimbiil aa ηmaa lik u. To, nkaal mu mæk timi ke ti ηeer nkun na aah nan joo ni nwiihn kina na,

⁸ Uwumbør yaa tii timi Waafuur Nyaan kan, Nfuur Nyaan ngbaan ga li joo ni nwiihn ki ti jer kina.

⁹ Waah nan tii binib nkaal mu mæk bi ke baabør bii na, bi nan kan nwiihn mu deer binimbiil na, le waah tii timi tibønyaan ti mæk timi ke timi aabør ηan u chee na, tibønyaan ngbaan ga tii timi nwiihn ki ti jer kina.

¹⁰ Moses aakaal mu nan joo ni nwiihn na aa ki kpa nwiihn; ba pu? tibønyaan ngbaan aawiihn jer nwiihn ngbaan la.

¹¹ Moses aakaal mu jer na yaa nan kpa nwiihn kan, tibønyaan ti ga li bi n-yoonn mømæk na le kpa nwiihn ki ti jer kina.

¹² Taah kpa limakl tibønyaan tee pu na, nima le ti kpa lipobil ki len.

¹³ Taa bi ke Moses na. U nan di likekeln biin unimbil wøb, ke Israel yaab taa kan nkaal mu nan bi doør na aah nan cha unimbil wøb wiin chain pu na.

¹⁴ Bitafal nan pøø. Bi yaa karn Uwumbør aagbakpok kan, baa beer naatataa ki nan saa dandana. Ba pu? unii aan ηmaa bee naatataa see u gaa Kristo ki kii.

¹⁵ Bi yaa karn Moses aakaal kan, baa beer naatataa ki nan saa dandana.

¹⁶ Unii yaa fenn ki dii Tidindaan kan, u ga bee naatataa.

¹⁷ Tidindaan ni Nfuur Nyaan ye Unibaan la. Nfuur Nyaan aah bi nin chee na, lifuur bi nima.

* 3:3 : Moses aakaal nan ηmee ηitakpal pu la. Lik Nnyam 24.12.

18 Ti mómók waa Tidindaan aah wiin chain pu na. Nibaa aa bi ki dok timi ke ti taa li waa u. Tidindaan u ye Nfuur Nyaan na le cha ti bi kpelni, ki nan̄ni u, ki moo wolni n-yoonn mómók, ke waah wiin chain pu na.

4

Tibónyaan ti kpa mpɔɔn na bi timi bi kaa kpa mpɔɔn na aanaal ni la

1 Tɔ, Uwumbɔr aanimbaasaln pu, le u tii timi waatuln ke ti tun. Nima le timi aataakpab aa yɔl.

2 Ti yii inimɔɔn aatuln, ni mbɔmbɔɔn aatuln, kaa n̄manni binib, kaa kpelni Uwumbɔr aabɔr. Ti bi Uwumbɔr aanimbil ni la. Nima le cha ti tuk binib waabɔr mbamɔm, aan bi mómók bee ke ti len mbamɔn.

3 Binib bi kaa n̄mar na baan̄ja le aa bee tibónyaan tee aataata.

4 Kinimbɔɔj ki joo dulnyaa aanib na le jɔb binib bi kaa gaa Yesu ki kii na aanimbil, ke tibónyaan tee taa woln binimbil. Tibónyaan tee tuk timi Kristo aah n̄an sakpen pu na. U ye Uwumbɔr aanan̄j la.

5 Taa mooni timi tibaa aabɔr. Ti mooni Yesu Kristo aabɔr la, ke uma le ye binib mómók Aadindaan. U pu le ti ye nimi aatutum.

6 Uwumbɔr u nan len ke “Cha nwiihn woln mbɔmbɔɔn ni” na,* uma le woln tinimbil, ke ti bee waah n̄an sakpen pu na. Yesu Kristo aabimbin aah bi pu na le mók timi Uwumbɔr aah n̄an sakpen pu na.

7 Timi bi kaa kpa mpɔɔn na, Uwumbɔr di tibónyaan ti kpa mpɔɔn sakpen na n̄a tin̄jaal ni, aan binib bee ke tibónyaan ngbaan aapɔɔn nyan Uwumbɔr chee, naa ye ti chee.

8 Limukl aabɔɔj le pii timi, ki mu aa nyan̄j timi. N-yoonn mbaa le timi aalan n̄mal, le ti tee kpa limakl.

9 Binib n̄ani timi falaa, le Uwumbɔr aa di cha timi. Bi lii timi kitin̄j, ki mu aa ku timi.

10 N-yoonn mómók binib dii timi ke bi ti ku timi, ke baah nan dii Yesu bi ti ku u pu na. Baah kaa ku timi na, nima le mók ke Yesu aamɔfal aapɔɔn bi ti ni.

11 Yesu pu, le binib ban bi ku timi n-yoonn mómók. Baah kaa ku timi na, nima le mók ke Yesu aamɔfal aapɔɔn bi timi bi ga kpo na ni.

12 Nkun dii timi la, le ni kan limɔfal.

13 Tɔ, unii u nan n̄mee Uwumbɔr aalahn aagban̄j na n̄mee ke u gaa Uwumbɔr ki kii, le ki len.

Uwumbɔr Aafuur Nyaan le cha ti mu gaa u ki kii kina, le ki len.†

14 Ti bee ke Uwumbɔr u nan fikr Tidindaan Yesu nkun ni na, ga fikr timi bi mu kpaan Yesu chee na nkun ni, ki ga li joo timi ni nimi ki di buen ubaa chee.

15 Ni pu, le ti ji falaa ngbaan mómók. Binib bi gaa Uwumbɔr na yaa kpaɛ kan, binib bi ga li dooni Uwumbɔr na mu ga li wiir, ki ga nyun̄j u.

N-yoonn mu choo na aabɔr

16 Nima le cha tiwon aa yɔl. Tiwon timina bi din̄ni iwiin mómók la. Timi aawiin aapɔɔn kpaɛ iwiin mómók la.

17 Dandana aafalaa aan yunn, kaa wiir. Falaa ngbaan pu, le ti ga kan mpoipiin ki ti nyan̄j, n-yoonn mu kaa kpa ndoon na.

18 Titafal aa bi tiwan ni ti waa ni na ni, titafal bi taah kaa waa tiwan ni na le ni. Taah waa tiwan ni na aan li bi n-yoonn mómók. Taah kaa waa tiwan ni na, nima le ga li bi n-yoonn mu kaa kpa ndoon na.

* 4:6 : Lik Mpiin 1.3. † 4:13 : Lik Ilahn 116.10.

5

¹ Tə, ti nyi ke tiwon timina yaa kpo kan, tiwon ti ga li bi n-yoonn mu kaa kpa ndoon na bi paacham. Uwumbər le toor tiwon ngbaan ki tii timi.

² Taah bi dulnyaa wee ni na, le ti ji falaa, ki du. Tinimbil man ke ti kan timi aawon ti bi paacham na.

³ Ti yaa kan tiwon ngbaan kan, timi aawiin aan chuun mu ηmeen.

⁴ Ni ye mbamən, timi bi bi dulnyaa wee ni na, falaa muk timi, le ti du. Naa ye ke ti ban ke timi aawiin li chuun mu ηmeen. Ti ban ke ti kan tiwon ti bi paacham na. Ti ban ke ti di tiwon ti ga kpo na lii, ki kan tiwon ti ga li bi n-yoonn mu kaa kpa ndoon na.

⁵ Uwumbər le toor tiwon ngbaan tii timi, ki tii timi Waafuur Nyaan ke u mək timi ke u ga tii timi waah nan puu tipuur ti na.

⁶ Nima le cha ti kpa lipobil n-yoonn məmək. Ti nyi ke taah laa bi dulnyaa wee ni buyoonn na, taa bi Tidindaan do paacham.

⁷ Ti dii gaakii aasan,* taa dii tiwan ni tinimbil waa ni na.

⁸ Le ti kpa lipobil. Ti yaa di tiwon timina lii, ki kun Tidindaan do paacham kan, ni ga li mə timi.

⁹ Ti yaa bi kitiŋ do, bee ti yaa bi paacham kan, ti ban ke ti piir usui la.

¹⁰ Ba pu? ti məmək ga nan sil Kristo aanimbiin ni, aan u lik timi aabimbin aah bi pu na, ki bee ke ti tun ni ηjan na, bee ni kaa ηjan na dulnyaa wee ni, ki ga tii ti məmək taah tun pu na aapal.

Yesu Kristo pu le ti ni Uwumbər kpaan

¹¹ Nima le cha ti san Tidindaan, ki sur binib ke bi li dii u. Uwumbər nyi timi aabimbin aah bi pu na. M dak ke ni mu nyi timi aabimbin.

¹² Naa ye ke ti bi pak tibaa la. Ti ban ke ti tii nimi ηjata ηi pu ni ga li kpa kipupuk ti pu na, aan ni bee naah ga kii pu ki len tii binib bi lik biken paacham, ki kpa kipupuk bi pu, kaa lik bisui ni na.

¹³ Bi yaa len ke ti waar kan, Uwumbər pu le ti bi kina. Ti yaa kpa laasaab kan, ni pu le ti kpa, ke ti ter nimi.

¹⁴ Kristo aah gee timi pu na le junni tiwon ni, ki cha ti bi kina. Ti nyi ke unibaan nan sil binib məmək aasisiyyaan ki gaa baakun ki kpo, nima le bi məmək kpo.

¹⁵ U nan kpo binib məmək pu, ke binib bi laa bi na taa ki ηani baageehn, bi li ηani waageehn; ba pu? u nan kpo bi pu ki fikr nkun ni.

¹⁶ Taan ki lik unii ubaa paacham ke dulnyaa ni aanib aah lik pu na. N-yoonn mubaa ti nan lik Kristo kina la. Ti mu aa ki lik u kina.

¹⁷ Nima pu na, unii umək kpaan Kristo chee na, u ye unipəon la. Udaan aabimbikpok jer a, ki kpeln mbimbipəon.

¹⁸ Mbimbipəon ngbaan nyan ni Uwumbər chee la. Kristo pu, le Uwumbər di timi kpaan ubaa chee, ke ti taa ki li ye waadim, ki tii timi lituln ke ti kpaan binib u chee.

¹⁹ Maah len pu na le ye ke Kristo aah nan kpo na, nima le tii Uwumbər nsan ke u di dulnyaa ni aanib kpaan ubaa chee, ki di cha baatunwanbir pinn bi. U di tichandaan aaliin imina ηa tiŋaal ni, ke ti tuk binib.

²⁰ Ti sil Kristo aasisiyyaan, le ki gan̄ni nimi. Ni bi ke Uwumbər ubaa le aah gan̄ni nimi na. Ti gan̄ni nimi ki tii Kristo, ke ni gir ni Uwumbər chee man.

²¹ Kristo aa nan tun titunwanbir tibaa. Timi aatunwanbir pu, le Uwumbər nan daa utafal. Timi bimək kpaan Kristo chee na, Uwumbər len ke timi aabər ηjan.

* 5:7 : Naatataa le ye ke: Ti ηa naadii ke u bi, le ki dii waasan.

6

¹ Timi bi kpaan Uwumbor chee ki tun waatuln na le gan̄ni nimi, ni taa gaa Uwumbor aaterm yoli.

² Uma Uwumbor le len ke,
 “Naah neer pu na, le m pel saameen.
 Bundaln ni neer ke m gaa si lii na, le m ter si.”

Li pel man, din le ni neer. Din le ye n-yoonn mu u ga gaa si lii na.*

³ Taa n̄ani tiwan ni ga leŋ unii ubaa Uwumbor aasan ni na, aan ubaa taa len ke timi aatuln kpa taani.

⁴ Timi aabimbin aah bi pu na, nima le m̄ok binib ke ti ye Uwumbor aatutum. Kinye pu? ti kan falaa, ni limukl, ni tibor, ki ji limor, ni m̄om̄ok ponn ni.

⁵ Binib lue timi njinaalab, ki laŋ timi tiyondir ponn ni, ki n̄ma tijar ti pu. Ti tun lituln linimaln, kaa geeni kinyeek, ki lann tijikaar.

⁶ Timi aabimbin bi chain la. Ti bee Uwumbor aabor, ki kpa limor, ni tibulchinn, ki gbii Uwumbor Aafuur Nyaan, ki gee binib mbamom,

⁷ ki tuk bi Uwumbor aabor ti ye mbamom na. Ti kpa Uwumbor aapom. U len ke timi aabor n̄an, nima le ye tijawan ti bi tin̄angii ni tin̄angan ni na.

⁸ Binib bibaa nyuŋni timi, bibaa mu seei timi. Bibaa bii timi, bibaa mu pak timi. Bibaa len ke ti n̄manni binib la. Le ti tee len ibamom.

⁹ Taa kpa liyimbil binib chee. Ti kpa liyimbil Uwumbor chee la. Nkun dii timi, le ti beenin bi. Uwumbor cha falaa pii timi, ki mu aa cha u ku timi.

¹⁰ Tisui bii la. Yesu pu, le ti kpa m̄popiin n-yoonn m̄om̄ok. Ti ye bigiim la, le ki n̄a binib pam biwankpadam Uwumbor chee. Taa kpa dulnyaa wee ni aawan nibaa, ti kpa paacham aawan m̄om̄ok. Nimina m̄om̄ok le m̄ok ke ti sil ye Uwumbor aatutum.

¹¹ Nimi Korint aatiŋ aanib, ti tuk nimi tiponn ni aabor m̄om̄ok. Ti gee nimi sakpen.

¹² Naa ye ke timi le aa gee nimi. Ni ye ke nimi le aa gee timi.

¹³ M len nimi ke uja aah ga len waabim pu na. Ni li gee mi man, ke maah gee nimi pu na.

Ni taa dii binib bi kaa dii Yesu Kristo na aasan

¹⁴ Ni taa kpaan binib bi kaa gaa Yesu ki kii na chee man. Binib bi n̄an na, ni binib bi kaa n̄an na ga n̄maa kpaan tob chee ee? Nwiihn ni mbom̄om̄on ga li n̄maa kpaan bi ii?

¹⁵ Kristo ni kinimbom̄ ga li n̄maa kpaan kimom̄baan aa? Unii u dii Yesu aasan na, ni unii u kaa dii na aabimbin kpaan aa?

¹⁶ Uwumbor aadiik ni njiwaa kpaan aa? Naa kpaan. Timi le ye Uwumbor u ye limofadaan na aadiik. Uma ubaa le nan len ke,
 “M ga li bi maanib aasui ni, ki chuun bikaasisik ni.
 M ga li ye Baawumbor, bi mu ga li ye maanib.”†

¹⁷ Nima le cha Uwumbor ki bui ke,
 “Nya binib bi kaa dii mi na ponn ni man, ki li bi nibaa,
 ki di cha titunwanbir, le m ga gaa nimi.‡

¹⁸ M ga li ye Nite;

ni mu ga li ye n̄japotiib ni mbisatiib.§
 Min Uwumbor u kpa m̄pom̄on m̄om̄ok na, le len kina.”

* **6:2** : Lik Aisaya 49.8. † **6:16** : Lik Liifai Yaab 26.12; Jeremia 32.38; Esekiel 37.27. ‡ **6:17** : Lik Aisaya 52.11. § **6:18** : Lik 2 Samuel 7.14; 1 Biborb Aabor 17.13.

7

¹ Maanigeekaab, Uwumbør aah puu tipuur tee ki tii timi na, cha ti di cha lituln li kaa ñan na mòmøk, ni ilandak i kaa ñan na mòmøk, ki li san u, ki li ye binib bi bi chain ki doo na.

Pɔɔl aapopiin

² Ni li gee timi man. Taa ña ubaa bakaa, ki mu aa bii ubaa, ki mu aa ji unii ubaa aawan.

³ Maa len kina ke m galn nimi. Maah tuk nimi pu na, ti gee nimi la. Ti yaa kpo, bee ti yaa bi kan, ti po gee nimi la.

⁴ M kpa lipobil sakpen le ki len nimi. M kpa kipupuk sakpen ni pu. Nsui sɔɔ mbaməm la. Timi aafalaa mòmøk ponn ni, m kpa mpopiin ni pu ki ti nyan.

⁵ Tɔ, taah nan fuu Masedonia aatiñ ni na, taa ñmaa fuur. Ti nan kan limukl, ñipepel mòmøk ni. Binib nan kpak timi kinikpakpak. Nimi aabør mu pu le ilandak nan joo timi.

⁶ Uwumbør u sɔɔni binib bi kpa mpombiin na aasui na, uma le cha Taitus fuu ni ti chee ki nan sɔɔ tisui. Waah fuu ni na, nima le cha tisui sɔɔ.

⁷ Naa ye nima baanja le sɔɔ tisui. U tuk timi nimi aabimbin aah ñan pu na. Nima le cha tisui sɔɔ. U tuk timi ke ninimbil man ke ni ki kan mi, ke ni kpa mpombiin nimi aatunwanbir pu, ke ninimbil man ke ni kii maaməb. Nima le cha m moo kpa mpopiin.

⁸ Maah nan ñmee kigban tii nimi na, kigban ngbaan nan bii nisui ni yunn pɔkaa. Nisui aah nan bii na, le ni gar mi. Dandana, naa ki gar mi.

⁹ M kpa mpopiin la. Naa ye ke nisui aah bii na le cha m kpa mpopiin. Nimi aapombiin le cha ni kpeln nimi aabimbin, nima le cha m kpa mpopiin. Uwumbør nan cha ni kpa mpombiin nimi aatunwanbir pu. Nima le kigban ki nan bii nisui na nan ña nimi tinyoor.

¹⁰ Ba pu? Uwumbør yaa cha unii kpa mpombiin waatunwanbir pu kan, nima le ga cha u kpeln waabimbin ki ñmar. Naan ki gar u. Tɔ, dulnyaa wee ni aapombiin joo ni nkun la.

¹¹ Uwumbør aah cha ni kpa mpombiin pu na, ni kan naah ña nimi tinyoor pu na. Nitafal bi waabør ni. Ni gee liñuul titunwanbir pu, ki ban ni nyan nibaa tibør ngbaan ni, ki san Uwumbør ijawaan, ki ban ni ki kan mi, ki ban ni ña Uwumbør aageehn, ki ban ni daa unii u tun titunwanbir na aatafal. Naah ña kina na, ni mək ke naa kpa taani ubaa tibør ngbaan ponn ni.

¹² Maah nan ñmee kigban ngbaan tii nimi na, naa ye unii u tun titunwanbir na pu le m nan ñmee ki, kaa ye bakaa aah kan u na pu le m ñmee ki. M nan ban ke Uwumbør mək nimi naah gee timi mbaməm pu na. Nima le cha m ñmee ki,

¹³ le tisui sɔɔ ni pu.

Taitus aah nan bi ni chee na, le usui sɔɔ nimi aabimbinyaan pu, le ni ña u mpopiin. Nima le cha ti mu kpa mpopiin sakpen.

¹⁴ M nan pak nimi u chee, le naa jinn mi inimən. Taah tuk nimi tibør ti na mòmøk, ti len mbamən la. Kina le taah nan pak nimi Taitus chee pu na, ti len mbamən.

¹⁵ U teer naah nan gaa u pu na, ki teer naah san u, ki pak waah len pu na, ki kii waaməb. Nima le cha u moo gee nimi.

¹⁶ M bee ke ni ga li beenin ñani tiwan mòmøk mbaməm. Nima le m kpa mpopiin ni pu.

8

Naah ga tii Uwumbør ipiin pu na

¹ Tinaabitii, ti ban ke ni bee Uwumbor aah na tinyoor na Yesu aanib bi bi Masedonia aatim ni pu na.

² Bi nan kan falaa, ni nton, ni igiin sakpen a. Le bi mu nan kpa mpopiin ki ti nyan. Baagiin ponn ni, le bi nan kpa tibulchinn, ki tii Uwumbor ipiin sakpen.

³ M ga nmaa ji seeraa ki tii bi, ke baah kpa tiwan ni na, bi tii u, ki jer kina. Baagehn pu, le bi tii,

⁴ ki gan timi ke ti gaa ipiin ngbaan, aan ki di tii Yesu aanib bi lann na. Ni mo bi ke bi ter bi la.

⁵ Bi tii ki jer taah nan dak pu na. Njan, le bi di bibaa tii Tidindaan, le ki nin di bibaa tii ti mu, Uwumbor aagehn pu.

⁶ Nima pu na, Taitus aah nan cha ni piin ki bi too njimobil ke ni tii Uwumbor na, le ti bui u ke u poon ubaa ki cha ni too njimobil ngbaan ki doo.

⁷ Ni na Yesu naadii, le ki bee waabor, ki ga nmaa tuk biken. Ninimbil man waatuln pu. Le ni gee timi. Naah nani tiwan nimina momok ki ti chaar jer na, ni li nyi ki tii ipiin mu ki ti jer kina.

⁸ Maah len pu na, naa ye ke m muk nimi ke ni tii. M tuk nimi ke Yesu aanib biken aanimbil man ke bi tii u ipiin, ke m bee ni mu aah gee u pu na.

⁹ Ni nyi Tidindaan Yesu Kristo aah kpa tibulchinn pu na. U nan ye uwankpadaan la. Nimi pu le u na ugiin. Waah na ugiin na, nima le cha ni mu na biwankpadam.

¹⁰ Cha m tuk nimi maalandak. Naah nan piin ki bi too njimobil ni giina na, ni nan ke ni too ni ki doo libiln lee. Ni nan puen biken ki ban ke ni tii Uwumbor ipiin, ki nan puen piin ki bi too ipiin ngbaan. Poon nibaa man ki too i doo. Ninimbil nan man ke ni piin ki too ipiin ngbaan.

¹¹ Cha ninimbil li man ke ni tii naah ga nmaa tii pu na, aan ki too ipiin ngbaan doo.

¹² Unii yaa gee ke u tii Uwumbor ipiin ki yaa tii u waah kpa pu na kan, Uwumbor ga gaa la. Uwumbor aa ban ke unii tii ki jer waah kpa pu na.

¹³ Maa ban ke m na nimi falaa ke m ter biken. M ban ke ni momok nan la.

¹⁴ Maah len pu na le ye ke naah kpa sakpen pu dandana na, ni nan ke ni ter binib bi kaa kpa na. Ni mu yaa nan lann daalbaadaal kan, bi yaa nan kpa sakpen kan, bi mu ga ter nimi. Kina le ni momok ga nan.

¹⁵ Ni nmee Uwumbor Aagban ni ke, "Unii u nan kan sakpen na aa nan ji ki gur.

Unii u mu nan kan siib na aa nan lann."*

Taitus ni unjeen aatotiib

¹⁶ To, m doon Uwumbor u cha Taitus ban u ter nimi na ke ti mu aah ban ti ter nimi pu na.

¹⁷ Ti bui u ke u poon ubaa ki dan ni chee, le u kii. Unimbil man ke u dan, waagehn pu le u ga dan.

¹⁸ Le ti ga cha tina aabo ubaa mu dii u dan ni chee. Tina aabo ngbaan aah mooni Yesu aabonyaan pu na le cha Yesu aanib momok pak u sakpen.

¹⁹ Bi mu nyan u ke u dii timi ke ti buen ti ter Uwumbor aanib bi ye bigiim na. Nima le ga nyun Tidindaan, ki mok bi ke ti ban ti ter tob la.

²⁰ Ti ga li joo njimobil sakpen ke ti tii bi. Taa ban ke unii ubaa bii timi ke ti gur tibaa ngem.

²¹ Tidindaan nyi ke ti nani mbamom la. Ti ban ke binib mu bee ke ti nani mbamom.

²² Nima le ti ga tun tina aabo uken u mu dii Taitus mam ki dan ni chee. N-yoonn momok ti nan lik tina aabo ngbaan aabimbin aah bi pu na, ki kan

* 8:15 : Lik Nnyam 16.18.

ke unimbil man Uwumbør aatuln pu. U pak nimi ke ni ga ŋa maah ban pu na, nima le cha u moo ban ke u dan ni chee.

²³ Binib yaa baa nimi Taitus aabør kan, ni tuk bi ke u ye maatutunjeer u ter mi m tuk nimi Yesu aabønnyaan na la. Ubaa yaa baa nimi tinaabitiib bi dii Taitus na aabør kan, ni tuk u ke bi ye Yesu aanib aatutum la. Baabimbinyaan pu, le binib nyuŋni Kristo.

²⁴ Ni li mək bi ni Yesu aanib məmək naah gee Uwumbør aanib pu na, ki ter bi, ke taah nan pak nimi pu na.

9

Naah ga ter Yesu Kristo aadidiliib biken pu na

¹ Maa ki ban m ŋmee kigbanj ki tuk nimi naah ga ter Yesu aanib bi bi Jerusalem ni pu na.

² M nyi ke ni ban ni ter bi. M nan pak nimi Masedonia aanib chee, ki bui bi ke nimi bi bi Griis aatiŋ ni na nan ban ni ter Yesu aanib giina. Ninimbil aah man ke ni ter Uwumbør aanib pu na, nima le cha bi ponn ni pam mu ban bi ter bi.

³ Le m ban m cha tinaabitiib bimina buen ni chee, aan bi ti kan ke taah nan pak nimi pu na, ti gbii la. Ni ga li bi ke maah nan len pu na, ki gor ke ni too ŋjombil ngbaan.

⁴ Ni yaa kaa ye kina kan, Masedonia aatiŋ aanib bibaa yaa dii mi ki fuu ni ni chee, ki kan ke naa kee gor kan, ni ga jinn mi iniməon, naa ye mi baanja aaniməon, ti məmək aaniməon. Ba pu? ti nan pak nimi bi chee.

⁵ Nima le m dak ke ni ŋan m ganj tinaabitiib bimina ke bi loln m pu nsan ki buen ni chee, ki ter nimi ni too ŋjombil ngbaan, naah nan puu tipuur ti na. M yaa fuu ni kan, m ga nan mui ni too ŋi ki doo. Nima le ga mək ke ni too ŋi, nimi aageehn pu, naa ye ke bi nan muk nimi le ni too ŋi.

⁶ M tuk nimi la, unii u bun tijikaar siib na ga nan chee siib la. Unii u mu bun tijikaar sakpen na ga nan chee sakpen la.

⁷ Unii məmək aah di pu ŋa usui ni ke u ga tii ni na, cha u tii kina. U taa tii ni mpombiin, ki taa tii limukl aatiin. Ba pu? Uwumbør gee unii u tii ni mpopiin na la.

⁸ Uwumbør ga ŋmaa ŋa tinyoor məmək ŋa ni pu, aan ni taa lann nibaa. Ni ga li kpa ki gur, ki ga ŋmaa tii binib bimək lann na.

⁹ Ni ŋmee Uwumbør Aagbanj ni ke,
“Ubulchindaan tii bigiim sakpen,

waanann aa kpa ndoon.”*

¹⁰ Uwumbør u di ŋjikaabil di tii unii u bu tijikaar na, ki tii binib tijikaar bi ji na, uma le ga tii nimi naah ban pu na məmək, ki jer kina, aan ni moo ter binib biken.

¹¹ Ni yaa moo ter binib kan, Uwumbør le ga moo tii nimi. Naah ga tii timi ipiin ke ti tii biken na, nima le binib pam ga doon Uwumbør ipiin ngbaan pu.

¹² Ni yaa ter Yesu aanib ki tii bi baah lann pu na kan, nima le binib pam ga doon Uwumbør mbaməm.

¹³ Ni yaa ter bi kan, nima le ga mək bi ke ni gaa Kristo aabønnyaan ki kii, ki kpa tibulchinn, ki yakr naah kpa tiwan ni na tii bima, ni biken məmək. Nima le ga cha bi nyuŋ Uwumbør,

¹⁴ ki mee u tii nimi, ki li gee nimi, Uwumbør aah cha ni kpa tibulchinn sakpen pu na.

¹⁵ Cha ti doon Uwumbør u tii timi Ujapəon u jer ipiin məmək na man.

* 9:9 : Lik Ilahn 112.9.

10

Pɔɔl aah len waatuln aabɔr pu na

¹ Min Pɔɔl mbaa ganɔni nimi la. Ni ponn ni bibaa len ke maah nan bi ni chee na, maa kaar nimi, ke m yaa bi nibaa chee kan, m kpa lipobil ki ηmee kigbanj ki sur nimi. Min Pɔɔl bi suuna ke Kristo aah bi pu na, ki ganɔni nimi ke ni toor nimi aabimbin man,

² aam m yaa fuu ni ni chee kan, m taa chiin ni ponn ni bibaa. M nyi ke m yaa fuu ni ni chee kan, m ga ηmaa li kpa lipobil ki chiin binib bi len ke ti dii dulnyaa ni aanib aah dii pu na.

³ Ni ye mbamɔn ke ti po ye binib la. Ni mu aa ye binib aajaak le ti jaa,

⁴ ki mu aa di binib aapɔɔn le jan kijaak ngbaan. Ti di Uwumbɔr aapɔɔn mu bii kinimbɔn aapɔɔn mɔmɔk na le jan ki. Ti len ki nyanj binib bi kpak Uwumbɔr aabɔr kinikpakpak na,

⁵ ki nyanj binib bi kpa kalmbaani ki dak ke bi kpa nlan ki jer Uwumbɔr na. Ti cha ilandak mɔmɔk kii Kristo aamɔb.

⁶ Ti yaa bee ni ponn ni binib bi ga kii Uwumbɔr aamɔboln na, le ti ga ηmaa daa binib bi gur kaa kii na aatafal.

⁷ Tɔ, ni lik binib paacham la aa? Ubaa yaa bi ni ponn ni ki len ke u ye Kristo aanii kan, cha u teer ke ti mu ye Kristo aanib ke waah ye pu na la.

⁸ Tidindaan tii mi tininkpir ke m ter nimi ni dii u mbamɔm, waa tii mi tininkpir ngbaan ke m bii nimi. M yaa puk kipupuk ki jer maah ba ga puk pu na kan, maan ji inimɔn.

⁹ Ni taa li dak ke m ban m ηmee kigbanj ki ga li kpa nimi ijawaan na.

¹⁰ Bibaa len ke m ηmee tigbann ke mpɔɔndaan na, ke m yaa bi ni chee kan, maa pɔɔ, maaliin aa bi tibɔr tibaa ni.

¹¹ Cha binib ngbaan aaboln bee ke ti yaa ηmee kigbanj ponn ni taah ga ηa pu na kan, ti yaa fuu ni kan, ti ga ηa kina la.

¹² Taa ban ke ti di tibaa ηanj binib bi yoor bibaa paacham na, kaa ban ke ti len ke ti ye bi ponn ni bibaa. Baa kpa nlan. Bi lik tɔb aabimbin aah bi pu na, ki ηanjni bibaa la.

¹³ Tima kan, taan li kpa kipupuk ki lakr taah tun lituln pu na. Ti ga li kpa kipupuk Uwumbɔr aah siin lituln li ki tii timi na pu. Taah nan tuk nimi waaliin na, nima le ye lituln ngbaan ponn ni ngem.

¹⁴ Ti nan puen biken ki fuu ni ni chee ki tuk nimi Kristo aabɔnyaan tee. Taah ηani kina na, ti po tun lituln li Uwumbɔr siin timi na la.

¹⁵ Taa ban mpakm biken aatuln pu. Ti kpa limakl ke ni ga moo dii Yesu aasan mbamɔm, ki ga ter timi ke ti tun Uwumbɔr aatuln sakpen, waah siin li pu ki tii timi na.

¹⁶ Le ti ga ηmaa buen ntim mu daa ki jer nimi aatinj na, ki ti tuk binib tibɔnyaan tee. Taan buen biken aah tun lituln nin chee na, kaa ban ke bi pak timi biken aatuln pu.

¹⁷ Uwumbɔr Aagbanj len ke, “Unii umɔk ban ke u puk kipupuk na, cha u puk kipupuk Uwumbɔr pu.”*

¹⁸ Unii yaa pak ubaa kan, nima le aa mɔk ke Uwumbɔr aanimbil gbiin u. Uwumbɔr yaa pak unii kan, nima le mɔk ke Uwumbɔr aanimbil sil gbiin u.

11

Binib bi ban ke bi ηmann Yesu aanib na aabɔr

* 10:17 : Lik Jeremia 9.24.

1 To, m yaa len kijork aaliin siib kan, ni pɔɔn nibaa man ki li kpa limɔr m pu.

2 M gee nimi sakpen ke Uwumbɔr aah gee nimi pu na. Ni bi ke usapɔɔn u kaa nyi uja na aah bi pu na, le m ban m di nimi tii Kristo, ni li dii uma baanja.

3 M san ijawaan ke binib ga ɲmann nimi, ni taa ki dii Kristo mbamɔm, ke kinimbɔɲ aah nan ɲmann Adam aapuu lif pu na.

4 Unii yaa fuu ni ni chee ki yaa tuk nimi tibɔr yayan ti kaa ye taah nan tuk nimi Yesu aabɔr ti na kan, ba ɲa ni ji limɔr u pu? Ba ɲa ni gaa tibɔr ti kaa ye Yesu aabɔnyaan, kaan cha ni kan Uwumbɔr Aafuur Nyaan na? Taah nan tuk nimi Yesu aabɔnyaan tee na, tibɔr ngbaan le nan cha ni kan Uwumbɔr Aafuur Nyaan.

5 Binib bi ɲmanni ke bi ye Yesu aakpambalb na, maa dak ke bi jer mi.

6 Nibaakan, maan ɲmaa len ke unii u bae mbaem sakpen na aah len pu na. M mu nyi Yesu aabɔr mbamɔm, ki ɲeer ti mɔmɔk tuk nimi, binib aanimbil ni.

7 M nan sunn mbaa taab ke m yoor nimi paacham; kinye pu? m nan tuk nimi Uwumbɔr aabɔnyaan, kaa jin nimi kidaak. Maah ɲa kina na, ni kpa taani ii?

8 Maah nan tuk nimi Uwumbɔr aabɔr na, Yesu aanib biken nan pa mi la. Ni naahn ke m nan yoor baamombil ngbaan ke m li joo ter nimi le na.

9 Buyoonn m nan bi ni chee ki lann maah ban pu na, maa muk nimi ke ni ter mi. Tinaabitiib bi nyan Masedonia aatin ni na nan joo ni maah ban tiwan ni na mɔmɔk. Maah nan bi pu n-yoonn ngbaan na, m ga li beenin bi kina la, kaan muk nimi ke ni ter mi.

10 Kristo pu le m len mbamɔn, maan muk unii ubaa nibaa chee Griis aatin ponn ni ke u ter mi.

11 Ba pu? Ni ye ke maa gee nimi le ki len kina aa? Uwumbɔr nyi ke m gee nimi la.

12 M ga li beenin tuk nimi Yesu aabɔr, kaan ji nimi kidaak. Biɲmanɲmannim bi ji nimi kidaak na aan ɲmaa pak bibaa ki len ke bi bi ke taah bi pu na.

13 Binib ngbaan ɲmanni nimi la. Baa ye Kristo aakpambalb. Bi ɲmanni nimi ke bi tun waatuln, ki mu aa tun.

14 Baah ɲani kina na, ni taa cha ni gar nimi. Kinimbɔɲ kibaa ɲmanni ke ki ye Uwumbɔr aatuun u wiin chain na.

15 Kinimbɔɲ aatutum yaa ɲmanni ke bi ye bininyaam kan, ni taa cha ni gar nimi. Uwumbɔr ga daa bitafal baatuln aah ɲeer pu na.

Pɔɔl aah ji falaa Yesu Kristo pu pu na

16 M ki tuk nimi la, ni taa dak ke m ye ujɔr. Ni mu yaa dak ke m ye ujɔr kan, ni li kpa limɔr m pu, ki cha m mu pak mbaa siib.

17 Maah ga len pu na aa ye Tidindaan aabɔr aaboln. Maah ga pak mbaa pu na, m ga len ke ujɔr na la.

18 Binib pam le bi ki pak bibaa dulnyaa ni aawan pu. Nima le m mu ga pak mbaa.

19 Ni dak ke ni kpa nlan. Ba ɲa ni ji limɔr bijɔrb pu ki kpa mpopiin?

20 Maah len pu na le ye ke unii yaa chuu nimi tinaagbiir; bee u ji nimi aawan, bee u ɲmann nimi, bee u kpa kalmbaani, bee u faa nimi kitapak kan, le ni kpa limɔr u pu.

21 Taah kaa muk nimi kina na, le ni bii timi, ke taa kpa mpɔɔn aa?

Unii ubaa yaa kaar ke u pak ubaa kan, m mu kaar kina la. M len ke ujɔr na la.

22 Biɲmanɲmannim ngbaan ye Hiibru yaab la aa? M mu ye. Bi ye Israel yaab la aa? M mu ye. Bi ye Abraham aayaabitiib la aa? M mu ye.

²³ Bi ye Kristo aatutum la aa? M mu ye ki jer bi. M ŋa nimi gafara la, m len ke ujar na la. M nan tun Kristo aatuln ki jer bi, ki koo tiyondir ponn ni ki jer bi. Kristo pu, binib nan gbaa mi ŋinaalab ki ti chaar jer. M nan kani linimaln, naa nan pɔɔ ke m kpo.

²⁴ Nfum muŋmu le Juu yaab gbaa mi linaalab nfum piitaa ni muwae.

²⁵ Rom yaab nan gbaa mi ŋidabil nfum mutaa la. Binib nan mae mi ŋitakpal nfum mbaa la. Nfum mutaa le ŋɔɔi liin nnyusakpem ni ki cha mi. Kinyeek kibaa ni nwimɔn le m nan bi likpaln pu nnyusakpem ni.

²⁶ M nan chuun ŋisachun n-yoonn mɔmɔk, ki kani linimaln nnyun ni, le ki kani linimaln biffiirb chee, le ki kani linimaln maanib Juu yaab chee, le ki kani linimaln binib bi kaa ye Juu yaab na chee, le ki kani linimaln ntim ponn ni, ni kipɔɔk ni, ni nnyusakpem ni, le ki kani linimaln binib bi ŋmann ke bi ye Yesu Kristo aanib na chee.

²⁷ M tun Yesu Kristo aatuln linimaln, ki kani falaa, kaa geeni kinyeek. Nkon ni nnyunyu mɔk nan joo mi. M nan lann tijikaar. Tiwoor nan joo mi. Maawanpeenkaan aa nan fuu tiwoor ngbaan.

²⁸ Naa ye falaa umina baanja le m kan. Ilandak joo mi iwiin mɔmɔk Yesu aanib mɔmɔk pu.

²⁹ Ubaa yaa kaa kpa mpɔɔn kan, ni yɔl m mu aawon la. Ubaa yaa tɔŋ uken ke u tun titunwanbir kan, ni fiini maanuuul la.

³⁰ Tɔ, m yaa puk kipupuk kan, m ga puk kipupuk maadabur aabɔr pu la.

³¹ Tidindaan Yesu Aate Uwumbɔr, u yeh mpakm n-yoonn mu kaa kpa ndoon na, uma le nyi ke m len mbamɔn la.

³² Maah nan bi Damaskus aatiŋ ni, Ubɔr Aretas aayoonn na, le kitinŋ ngbaan aaninkpel nan ban u chuu mi, le ki cha waatɔb aajab si kii kitinŋ na aabisamɔb chee, ke bi nan chuu mi.

³³ Le nɔtiib di mi ŋa kibɔɔkuuk sakpenŋ ni, ki ti di mi laan takolu u bi kitinŋ ngbaan aagoln pu na, le m nyan unjaal ni.

12

Pɔɔl aah kan tibɔkpiirkaan ti na

¹ See m puk kipupuk. Ni mu aa kpa tinyoor. M ga tuk nimi Tidindaan aah mɔk mi lijnjiir aawan pu ki kpiir tibɔr ti tuk mi na.

² Njibin kipiik ni ŋinaa le Uwumbɔr nan yoor mi buen udo paacham. M nyi u di maawiin baanja le buen aan u di maawiin ni nwon mɔk le di buen. Uma le nyi.

³ M po nyi ke Uwumbɔr yoor mi buen paacham, Paradais* ni.

⁴ Le m ŋun tibɔr ti maan ŋmaa tuk unii ubaa na. Uwumbɔr aa kii ke m len ti.

⁵ Lijnjiir aawan ngbaan pu, le m ga puk kipupuk. Maan pak mbaa, m ga puk kipupuk maadabur aabɔr pu la.

⁶ M yaa ban m puk kipupuk kan, maan le ye ujar; ba pu? m ga len mbamɔn la. M mu aan puk kipupuk. Ba pu? maa ban ke unii ubaa pak mi ki jer maah ŋeer pu na. M ban ke bi lik maabimbini aah bi pu na, ki pel maah len pu na, le ki bee maah bi pu na.

⁷ Tɔ, Uwumbɔr aah nan mɔk mi lijnjiir aawan sakpen pu na, waa ban ke m yoor mbaa paacham lijnjiir aawan ngbaan pu. Nima le u cha limukl li nyan ni kinimbɔŋ chee na muk mi. Limukl ngbaan wu mi ke nkokon aah saa tiwon kan, ni wu pu na.

⁸ Le m mee Tidindaan nfum mutaa ke u nyan mi limukl ngbaan ni.

* **12:3** : Paradais ye Uwumbɔr do paacham la.

⁹ Le waa kii, le ki bui mi ke waaterm le ga cha m nyan limukl ngbaan; ba pu? unii u kaa kpa mpɔɔn na ga li kpa waapɔɔn mbamɔm. Le m kpa mpopiin ki kpa kipupuk maadabur aabɔr pu, aan ki li kpa Kristo aapɔɔn.

¹⁰ M yaa kan idabur, ni njisiibil, ni falaa, ni limukl, ni tibɔr, Kristo pu kan, le ni mɔ mi; ba pu? maah kaa kpa mbaa aapɔɔn buyoonn na, le m kpa Kristo aapɔɔn.

Pɔɔl aatafal aah bi Korint aatiŋ aanib ni pu na

¹¹ Ni yaa ba pak mi kan, ni ba ga li ŋan. Naah kaa pak mi na, nima le cha m pak mbaa ke uɔr na. M yaa kaa bi tibɔr tibaa ni kan, binib bi ŋmanni ke bi ye Yesu aakpambalb na aa jer mi.

¹² Maah nan bi ni chee na, m nan tun lijnjjir aatun Uwumbɔr aapɔɔn pu, ki nan kpa limɔr n-yoonn mɔmɔk. Nima le mɔk ke m ye Yesu aakpambalb mbamɔm.

¹³ Yesu aanib biken jer nimi kinye? Maah kaa muk nimi ke ni tii mi nibaa na le cha bi jer nimi ii? Nimina yaa kpa taani kan, m ŋa nimi gafara la.

¹⁴ Tɔ, dandana wee, m gor ke m dan ni chee taataa. Maan li ban nibaa ni chee. M ban nimi la, naa ye nimi aamombil. Mbim aa kpiini tetiib, tetiib le kpiini mbim. Ni bi ke maabim na la.

¹⁵ Nima le ni mɔ mi ke m di mbaa tii nimi, ki tun lituln linimaln ke m ter nimi. M yaa moo gee nimi kan, nimi aageehm bar la aa?

¹⁶ Ni ye mbamɔn, maa nan ŋani nimi falaa ke ni tii mi nibaa. Le ni ponn ni bibaa len ke m nan ŋmanni nimi, ki jin nimi aawan. M jin nimi aawan kinye?

¹⁷ Maah nan cha binib buen ni chee na, bi ponn ni ubaa nan jin nimi aawan ki tii mi ii? Aayii.

¹⁸ M nan garŋ Taitus ke u buen ni chee, le ki cha tina aabo uken mu dii u. Taitus jin nimi aawan nibaa aa? Aayii. Ti kpaan nlandak muba la. Maah ŋani pu na, u mu ŋani kina la. Ti mɔmɔk dii kitaabuk kibaa la.

¹⁹ Ni dak ke ti len ke ti nyan tibaa tibɔr ni la aa? Taa ŋani kina kpala. Ti bi Uwumbɔr aanimbiin ni, ki len Kristo aah ban pu na. Maanigeekaab, ti ban ke ti ter nimi ke ni moo dii Uwumbɔr aasan mbamɔm. Nima le cha ti len.

²⁰ M san ijawaan ke m yaa fuu ni ni chee kan, naah bi pu na aan li mɔ mi, m mu aah ga li bi pu na aan li mɔ nimi mu. M san ijawaan ke m ga nan mui ni bi kpaak tɔb kinikpakpak, ki kpa lipiipoln tɔb pu, ki gee linuul tɔb pu, ki yakr tɔb, ki sii tɔb, ki bii tɔb, ki kpa kalmbaani, ki ŋma tijar,

²¹ ke m yaa fuu ni ni chee ki kan ke ni ponn ni pam tun titunwanbir, ni tijɔŋ aatuln, ki gar kidagook, ki ŋani tiwan ni kaa ŋan na, kaa kpeln nimi aabimbini kan, ni ga bii nsui sakpen. Le Maawumbɔr ga cha m ji inimɔn ni pu.

13

Kookoo aasurm ni idoon

¹ Tɔ, m ga dan nan mann nimi taataa la. Ni yaa galn unii ubaa kan, maan gar nimi, see biseeraadam bilee, bee bitaa len.*

² Maah nan mann nimi lelee na, m nan sur ni ponn ni bimɔk tun titunwanbir na. Dandana wee, maah kaa bi ni chee na, m ki sur bi ke maah nan sur bi njan pu na, ke m yaa fuu ni kan, m ga daa bitafal.

³ Nima le ga mɔk nimi ke Kristo le cha m len. Waa ye udabur ni chee, u kpa mpɔɔn ni chee.

⁴ U nan di waapɔɔn lii ki cha bi kpaa u ndɔpuinkoo pu. Dandana, u fu Uwumbɔr aapɔɔn pula. Timi bi mu kpaan u chee na aa kpa mpɔɔn. Ti mu aah

* 13:1 : Lik Ikaal 17:6; 19:15.

kpaan u chee na, ti mu fu Uwumbɔr aapɔɔn pu, ki ga ηmaa mək nimi mpɔɔn ngbaan.

⁵ Ni lik nimi aabimbin aah bi pu na man, ke ni sil tii Yesu Kristo naadii aan naa tii. Ni taa lik maabimbin aah bi pu na man, ni li lik nimi nibaa aabimbin aah bi pu na. Naa bee ke Yesu Kristo bi ni ni ii? U bi ni ni la; u yaa kaa bi ni ni kan, naa ye waanib mbamɔm.

⁶ M kpa limakl ke ni ga bee ke timi le ye waanib mbamɔm.

⁷ Ti mee Uwumbɔr tii nimi, ke ni taa tun titunwanbir. Naa ye ke ti ban ti mək nimi timi aabamɔn la. Ni yaa po dak ke taa ye Yesu aanib mbamɔm kan, ti po ban ke ni tun lituln li ηan na la.

⁸ Ba pu? taan ηmaa di mpɔɔn mu Uwumbɔr tii timi na, ki lenj tibɔnyaan tee. Ti ban ke tibɔnyaan ngbaan loln nsan la.

⁹ Ti yaa kaa kpa mpɔɔn, le nimi le kpa mpɔɔn kan, ni mɔ timi la. Le ti mee Uwumbɔr tii nimi ke ni toor nimi aabimbin.

¹⁰ M ηmee kigban kee, ke maah kaa bi ni chee na, m yaa nan fuu ni ni chee kan, m taa chiin nimi, ki mək nimi maapɔɔn. Nima le cha m ηmee ki. Tidindaan le tii mi tininkpir ke m ter nimi ni dii waasan mbamɔm. Waa tii mi tininkpir ngbaan ke m di bii nimi.

¹¹ Nnaabitiib, tibɔr ti gur na le ye ke m ban m chɔi nimi la. Toor nimi aabimbin man. Sɔη tɔb aasui man. Ni li kpa kimɔbaan ni nsuudoon man, le Uwumbɔr u gee timi ki tii timi nsuudoon na ga li bi ni chee.

¹² Ni li dooni tɔb mbamɔm man.

Uwumbɔr aanib bimək bi do na dooni nimi.

¹³ Tidindaan Yesu Kristo aanimbaasaln, ni Uwumbɔr aageehm, ni Waa-fuur Nyaan aamɔbaan li bi ni mɔmək chee.

Kigban ki Pɔɔl ηmee ki tii GALASIA YAAB na

1-2 Min Pɔɔl ni nnaabitiib bimɔk bi m chee na dooni nimi Yesu aanib bi bi Galasia aatim ni na. Yesu Kristo ni Tite Uwumbɔr u fikr u nkun ni na le ηa mi waakpambal. Naa ye unibɔn le ηa mi, kaa ye binib le di lituln ngbaan tii mi.

3 Tite Uwumbɔr ni Tidindaan Yesu Kristo ηa tynyoor ηa ni pu, ki tii nimi nsuudoon.

4 Tite Uwumbɔr aageehn pu, le Kristo nan kpo timi aatunwanbir pu, ke u nyan timi dulnyaa wee aatunwanbir ni.

5 Uwumbɔr le yeh mpakm n-yoonn mu kaa kpa ndoon na. Amii.

Tibɔnyaan baan baanja le bi

6 Kristo aanimbaasaln pu, le Uwumbɔr yin nimi ke ni dii u. Ni tee gar mi pam; ba pu? ni ban ni di Uwumbɔr lii mala, ki gaa tibɔyayan,

7 ti kaa ye tibɔnyaan na. Binib bibaa bi, ki muk nimi, ki ban bi kpeln Kristo aabɔnyaan tee.

8 Timi le yaa tuk nimi tibɔr ti kaa ye taah nan tuk nimi tibɔnyaan ti na, bee ni ti ki ye Uwumbɔr aatuun u nyan ni Uwumbɔr do na le tuk nimi tibɔyayan tee kan, cha Uwumbɔr puun lii u pu.

9 Taah nan tuk nimi pu na, m ki tuk nimi dandana wee, ke unii ubaa yaa tuk nimi tibɔyayan ti kaa ye naah nan gaa tibɔnyaan ti na kan, cha Uwumbɔr puun lii u pu.

10 M ban m piir binib aasui le aan Uwumbɔr aasui? M ban ke binib pak mi ii? Aayii. M yaa ban ke binib pak mi kan, maa ba ga li ye Kristo aatutunn.

Pɔɔl aah ηa Yesu Kristo aatutunn pu na

11 Nnaabitiib, m ban ke ni bee ke maah nan tuk nimi tibɔnyaan ti na, taa nyan ni binib chee.

12 Maa nan gaa ti binib chee. Unii ubaa aa di ti tuk mi. Yesu Kristo ubaa le kpiir ti tuk mi.

13 Ni nan ηun maabimbin aah nan ye pu buyoonn m nan dii Juu yaab aasan na. M nan ηa Uwumbɔr aanib falaa sakpen a, ki ban ke m kuln bi.

14 M nan dii Juu yaab aasan ki jer ηjeen aatɔtiib ponn ni pam aah dii pu na. Nnimbil nan man tiyaaajatiib aakaal pu.

15 Uwumbɔr aanimbaasaln pu, le u lee mi buyoonn baa nan kee ma mi na, le ki yin mi ke m dii u.

16 Waageehn pu le u kpiir Ujarɔɔn aah bi pu na mɔk mi, ke m buen ti tuk binib bi kaa ye Juu yaab na waabɔr. Waah ηa kina na, le maa buen unii ubaa chee ki ti kpokl maah ga ηa pu na,

17 kaa buen Jerusalem ki ti kpokl binib bi puen ye Yesu aakpambalb na chee. M nan buen Arabia aatiη ni ki ti bi nima mbaa ki mee Uwumbɔr, le ki nin gir buen Damaskus aatiη ni.

18 Nibin ηitaa aah jer na, le m buen Jerusalem m ti mann Piita, ki nan bi u chee iwiin kipiik ni ηηmu.

19 Maa nan ki kan Yesu aakpambal ubaa kpee, see Jems u ye Tidindaan aanaal na baanja.

20 Maah ηmee pu tii nimi na, Uwumbɔr nyi ke maa mɔn nnyamɔn.

21 Tɔ, le m nyan Jerusalem, ki buen Siria aatiη ni, ni Silisia aatiη ni.

²² N-yoonn ngbaan Kristo aanib bi nan bi Judea aatim ni na aa nan kee kan mi, kaa nyi mi.

²³ Bi po n̄un ke uja u nan n̄ani bi falaa na, dandana wee u chuun mooni tibɔnyaan ti u nan ban u bii ti na.

²⁴ Nima le cha bi nyun Uwumbɔr m pu.

2

Pɔɔl ni Yesu Kristo aakpambalb biken

¹ Njibin kipiik ni njinaa aah jer na, le m ni Banabas gir buen Jerusalem. Taitus mu nan dii timi.

² Uwumbɔr nan tuk mi ke m buen Jerusalem. Nima le cha m buen. Le m ni Yesu aanib aaninkpiib kuun tɔb chee tibaa, le m n̄eer tuk bi tibɔnyaan ti m mooni binib bi kaa ye Juu yaab chee na; ba pu? m nan ban ke bininkpiib ngbaan kii maah tun Uwumbɔr aatuln pu na, maatuln taa bee fam.

³ Tɔ, Taitus u nan bi m chee na ye Griik aanii la. Le Yesu aanib aaninkpiib ngbaan aa muk u ke u gii uchakpaln.

⁴ Binib bibaa bi, ki n̄manni ke bi dii Yesu Kristo, ki kpaan ti chee; bima le nan ban ke bi gii u. Bi kpaan ti chee ke bi lik taah gaa tibaa pu ki dii Yesu aasan kaa ki dii Moses aakaal na. Le bi nan ban ke bi muk timi ti ki dii Moses aakaal.

⁵ Le taa kii baah ban pu na kpala. Taa nan ban unii ubaa kpeln Yesu aabɔnyaan tee ki tuk nimi tibɔyayan.

⁶ Yesu aanib aaninkpiib bi kpa liyimbil na, baah bi pu na, naa ye nibaa m chee; ba pu? Uwumbɔr aa pak ubaa ki jer uken, binib ngbaan aa len ke m di tibɔr tibaa ki kpee maah mooni tibɔr ti na pu.

⁷ Bi bee ke Uwumbɔr lee mi ke m di Yesu aabɔnyaan tuk binib bi kaa ye Juu yaab na, ke waah nan lee Piita u ti tuk Juu yaab pu na.

⁸ Uwumbɔr u tii Piita mpɔɔn ke u ti tuk Juu yaab Yesu aabɔnyaan na, uma le tii m mu mpɔɔn ke m tuk binib bi kaa ye Juu yaab na.

⁹ Le Jems, ni Piita, ni Jɔnn, bi ye Yesu aanib aaninkpiib na, bee Uwumbɔr aah ter mi waatuln ponn ni pu na, le bi di binjaal tii m ni Banabas ke naabitii pu na, ki kii ke ni n̄an ke ti buen binib bi kaa ye Juu yaab na chee, aan bi mu buen Juu yaab chee.

¹⁰ Bi nan ban ke ti li teer ki ter binib bi ye bigiim bi ponn ni na. M mu aanibil man ke m ter bi.

Pɔɔl aah kae Piita pu na

¹¹ Tɔ, Piita aah fuu ni Antiok aatiŋ ni na, le m kpak u; ba pu? u nan kpa taani la.

¹² Bijab bi nan nyan ni Jems chee na aah kaa nan kee fuu ni buyoonn na, u nan ji binib bi kaa ye Juu yaab na chee tijikaar. Bijab ngbaan aah nan fuu ni na, le u nyan binib bi kaa ye Juu yaab na chee, kaa ki ji bi chee tijikaar; ba pu? u nan san Juu yaab bi nyan ni Jems chee na ijawaan.

¹³ Le Juu yaab bi nan bi Antiok aatiŋ ni na mu n̄ani Piita aah n̄a pu na. Bi nyi tiwan ni n̄an na, le kaa n̄ani ni. Hali bi nan cha Banabas mu yenn.

¹⁴ M nan kan ke baa dii Yesu aabɔnyaan mbamɔm. Le m tuk Piita bi mɔmɔk aanibil ni ke, "Aa ye Juu aanii la. Aa yaa dii binib bi kaa ye Juu yaab na aah dii pu na, kaa ki dii Juu yaab aasan kan, ba n̄a aa muk binib bi kaa ye Juu yaab na ke bi dii Juu yaab aasan?"

Gaakii pu le Uwumbɔr ga gaa binib lii

¹⁵ Tɔ, ti ye Juu aamaal ni la. Taa ye binib bi kaa ye Juu yaab bi ye titunwanbirdam na;

16 le ti mu nyi ke unii yaa dii Moses aakaal kan, nima le aan cha Uwumbør len ke waabør ñan. Unii yaa gaa Yesu Kristo ki kii kan, nima le ga cha Uwumbør len ke waabør ñan. Le ti gaa Yesu Kristo ki kii; ba pu? taah gaa u ki kii pu na, nima le cha Uwumbør len ke timi aabør ñan, naa ye ke ti dii Moses aakaal mbaməm le cha u len; ba pu? Uwumbør aan len ke unii ubaa aah dii nkaal ngbaan pu na le cha waabør ñan.

17 Taah kpaan Kristo chee ke ti ñmar pu na, nima le mək ke timi Juu yaab ye titunwanbirdam ke binib bi kaa ye Juu yaab na mu aah ye pu na. Nimina mək ke Kristo ban titunwanbir aa? Aayii.

18 M nan yii Moses aakaal ki dii Yesu aasan la. M yaa ki dii nkaal ngbaan kan, nima le ga ña mi utunwanbirdaan.

19 Maa ki dii nkaal ngbaan ke unii u kpo na aah kaa ki dii pu na la. Ni naahn ke nkaal ngbaan aah ku mi le na. M yii nkaal ngbaan ke m li bi Uwumbør aah ban pu na la.

20 M nan kpo Kristo chee ndɔpuinkoo pu, le m mu beenin fu; naa ki ye min Pɔɔl le fu. Kristo le fu m ni. Uma Uwumbør Aajapɔɔn u gee mi ki nan kpo m pu na, uma le m gaa u ki kii, nima pu le m bi.

21 Maa yii Uwumbør aanimbaasaln. Maah len pu na le ye ke unii yaa bui ke waah dii Moses aakaal na, nima le ga gaa u lii kan, u bui ke Yesu nan kpo fam le na.

3

Nkaal bee gaakii

1 Galasia aatinj aanib, bijɔrb, ñma ñmann nimi ke ni taa ki dii mbamən? Ti nan tuk nimi Yesu Kristo aah nan kpo ndɔpuinkoo pu pu na. Ni bi ke ninimbl aah kan le na.

2 Cha m baa nimi mbaan mbaa. Naah dii Moses aakaal na le cha ni gaa Uwumbør Aafuur Nyaan aan naah ñun Yesu aabɔnyaan tee ki gaa u ki kii na le cha ni gaa?

3 Uwumbør Aafuur Nyaan aapɔɔn pu, le ni nan piin ki dii waasan. Ni ye bijɔrb ki dak ke ni ga ñmaa dii u nimi nibaa aapɔɔn pu uu?

4 Uwumbør aah tun litukpaan ki tii nimi na, ni ye fam la aa? M mak ke laa ye fam.

5 Uwumbør nan tii nimi Waafuur Nyaan ki tun lijnjiir aatun nikaasisik ni. Naah dii Moses aakaal na le cha u ñani kina aan naah ñun Yesu aabɔnyaan tee ki gaa u ki kii na le cha u ñani kina?

6 Ni ñmee Uwumbør Aagban ni ke, “Abraham nan gaa Uwumbør aamɔboln ki kii, kina pu na le Uwumbør gaa u ke u ye uninyaan u chee.”*

7 Nimina mək timi ke binib bi gaa Uwumbør ki kii na, bima le ye Abraham aayaabitiib.

8 Ni ki ñmee Uwumbør Aagban ni ke Uwumbør nan bee ke binib bi kaa ye Juu yaab na ga nan gaa u ki kii ki ñmar. Baah kaa nan kee gaa u ki kii buyoonn na, le u nan puen tuk Abraham tibɔnyaan tee, ki bui u, “Aa pu, le m ga ña tinyoor ña ñjibol məmək pu.”†

9 Nima pu na, Uwumbør ga ña tinyoor ña binib bi gaa u ki kii na pu, ke waah nan ña tinyoor ña Abraham u nan gaa u ki kii na pu na.

10 Tɔ, binib bimək dii Moses aakaal ke bi ñmar na, Uwumbør aamɔpuur bi bi pu la. Ba pu? ni ñmee Uwumbør Aagban ni ke, “Uwumbør aamɔpuur bi unii umək yii, kaa dii ikaal ni məmək m mək bi Nkaal aagban ni na pu la.”‡

* 3:6 : Lik Mpiin 15.6; Rom Yaab 4.3. † 3:8 : Lik Mpiin 12.3. ‡ 3:10 : Lik Ikaal 27.26.

¹¹ Ni ye mbamɔn la, unii yaa dii Moses aakaal kan, nima le aan cha Uwumbɔr len ke waabɔr ɲan. Ni ɲmee Uwumbɔr Aagbaɲ ni ke, “Unii yaa gaa Uwumbɔr ki kii kan, Uwumbɔr ga len ke udaan ngbaan aabɔr le ɲan, uma le ga kan limɔfal li kaa kpa ndoon na.”[§]

¹² Moses aakaal bi, le ki cha naadii mu bi. Nkaal ngbaan len ke unii u dii mu mbamɔm na ga li kpa limɔfal.*

¹³ Ti bii nkaal ngbaan la, nima le Uwumbɔr aamɔpuur bi ti pu. Le Kristo nyan timi mmɔpuur ngbaan ni; kinye pu? u nan kpo ndɔpuinkoo pu ki di mmɔpuur ngbaan di tun uma ubaa aayil pu, ke baah nan ɲmee Uwumbɔr Aagbaɲ ni pu na ke,[†] “Unii umɔk bi kpaa u ndɔpuinkoo pu na, Uwumbɔr aamɔpuur bi u pu la.”

¹⁴ Uwumbɔr nan ɲa tinyoor ɲa Abraham pu. Le Yesu Kristo nan kpo ti pu ke binib bi kaa ye Juu yaab na mu kan tinyoor ngbaan. Le ti yaa gaa Yesu ki kii kan, ti ga gaa Uwumbɔr Aafuur Nyaan, waah nan puu tipuur ti ke u ga tii timi na.

Nkaal na, ni tipuur ngbaan

¹⁵ Nnaabitiib, m ga di binib aabɔr ki di ɲan Uwumbɔr aabɔr aah bi pu na la. Unii yaa puu tipuur, ki ɲmee waayimbil ti pu kan, ubaa aan ɲmaa kpeln ti, kaan ɲmaa ɲa ti fam.

¹⁶ Uwumbɔr nan puu tipuur tii Abraham ni uyaabil la. Waa len ke uyaabitiib, kaa len ke kinipaak, u len ke unibaan la. U nan len ke uyaabil la.[‡] Uma le ye Kristo.

¹⁷ Maah len pu na le ye ke Uwumbɔr nan puu tipuur, ki puu ke u ga sil ɲa kina [Kristo pu]. Njibin ikui inaa ni njibin piitaa aah jer na, le u tii binib nkaal. Nkaal ngbaan aa ɲa tipuur ngbaan fam.

¹⁸ Tipuur ngbaan pu le Uwumbɔr nan ɲa tinyoor ɲa Abraham pu. Nima le mɔk ke u ga ɲa tinyoor ɲa ti mu pu, tipuur ngbaan pu. Naa ye ke ti dii nkaal ngbaan le ga cha u ɲa tinyoor ɲa ti pu.

¹⁹ Ni yaa ye kina kan, ba pu Uwumbɔr nan tii binib nkaal ngbaan? U nan tii bi nkaal ngbaan ke bi bee titunwanbir aah ye pu na. U ban ke nkaal ngbaan li bi ki nan saa buyoonn Abraham aayaabil[§] ga fuu ni na. Abraham aayaabil ngbaan le Uwumbɔr nan puu tipuur ngbaan tii u. Uwumbɔr nan cha waatuuntiib di nkaal ngbaan tii Moses, ke u di tii binib.

²⁰ Uwumbɔr nan cha waatuuntiib ni Moses le tii binib nkaal ngbaan. Uwumbɔr ubaa le nan puu tipuur na ki tii Abraham.

Nkaal ngbaan aatuln

²¹ Moses aakaal kpak Uwumbɔr aah puu tipuur ti na aa? Aayii. Nkaal ngbaan yaa ba ɲmaa tii timi limɔfal kan, nkaal ngbaan pu le ti ba ga ɲmar.

²² Tɔ, Uwumbɔr Aagbaɲ len ke dulnyaa ni aanib mɔmɔk ye titunwanbir-dam la, ke Uwumbɔr aah nan puu tipuur ti na, u ga ɲa tinyoor ɲa binib bi gaa Yesu Kristo ki kii na pu. Binib bi gaa u ki kii na, bima le u ɲa tinyoor ɲa bi pu.

²³ Buyoonn Yesu aa nan kee fuu ni na, Moses aakaal nan dii timi ki nan saa buyoonn Yesu nan dan dulnyaa ni na ke ti gaa u ki kii.

²⁴ Nkaal ngbaan nan ye ukikiir ki kii timi, ki nan saa buyoonn Yesu fuu ni na, aan ti gaa u ki kii le ki ɲmar.

²⁵ Dandana wee Yesu le ti gaa ki kii. Moses aakaal aa ki joo timi.

²⁶ Nimi bimɔk gaa Yesu Kristo ki kii na, u pu le ni ye Uwumbɔr aabim.

§ 3:11 : Lik Habakuk 2.4. * 3:12 : Lik Liifai Yaab 18.5. † 3:13 : Lik Ikaal 21.23. ‡ 3:16 : Lik Mpiin 12.7. § 3:19 : Abraham aayaabil ngbaan ye Yesu la.

²⁷ Baah nan muin nimi nnyun ni, Kristo aayimbil pu na, ni gaa Kristo aabimbil la.

²⁸ Naah kpaan Yesu Kristo ni na, ni mómək ye unibaan la. Juu yaab ni binib bi kaa ye Juu yaab na, ni binaagbiib ni mmaal aabim, ni bijab ni bipiib, ni mómək ye unibaan la.

²⁹ Ni ye Kristo aanib la. Nima le ni ye Abraham aayaabitiib. Le ni ni u ga kan tiwanyaan ni Uwumbər nan puu tipuur ke u ga tii nimi paacham na.

4

¹ Maah len pu na le ye ke ubo u ga ji lifaal na le yeh ute aawan mómək; le waah laa ye ubo buyoonn na, waa jer unaagbiija.

² U bi waaninkpiib ni bimóməkbaa aanaal ni, ki nan saa nwiin mu ute siin na.

³ Ti mu bi kina la. Buyoonn taa nan kee nyi Yesu aabər na, dulnyaa aawanbir nan joo timi tinaagbiir la.

⁴ Naah nan jeer n-yoonn mu na, le Uwumbər nan tun ni Ujapəon. Upii len na u. Juu yaab aakaal le nan joo u,

⁵ ke u gaa binib bi dii nkaal ngbaan na lii, aan Uwumbər ɲa timi waabim.

⁶ Taah ye Uwumbər aabim na, le Uwumbər tun ni Ujapəon Aafuur Nyaan tisui ni. Muma le cha ti yin Uwumbər ke Tite.

⁷ Nima pu na, saa ki ye unaagbiija. Aa ye Uwumbər aabo la. Saah ye waabo na, aa ga kan waah puu tipuur ti na [Kristo pu].

Pəol aatafal aah bi Galasia yaab ni pu na

⁸ Buyoonn naa nan kee nyi Uwumbər na, ɲiwaa ɲi kaa ye Uwumbər na nan joo nimi tinaagbiir la.

⁹ Dandana wee, ni nyi Uwumbər, le u mu nyi nimi. Ba ɲa ni ban ni labr ki ki dii dulnyaa aawanbir mu kaa kpa mpəon, kaa ɲmaa ter nimi na? Ba ɲa ni ban ke tiwanbir ngbaan ki li joo nimi tinaagbiir?

¹⁰ Ni joo nwiin aakpaakool, ki joo uɲmal mu aakpaakool, ki joo libiln mu aakpaakool la.

¹¹ M nan tun Uwumbər aatuln linimaln nikaasisik ni. Le ni muk mi nsui ni, ke nibaakan maatuln ga nan ɲa yəli la.

¹² Nnaabitiib, m nan di ɲikoobil ngbaan mómək lii, ke m li bi ke naah bi pu na. M ganɲi nimi ke ni mu li bi ke maah bi pu na, ki taa ki dii ɲikoobil ngbaan. Ni ye mbamən la, naa ɲa mi bakaa ubaa.

¹³ Idabur nan joo mi. Ni nyi ke idabur ngbaan nan tii mi nsan njan ke m dan nan tuk nimi Yesu aabənyaan.

¹⁴ Le ni ɲa mi tibulchinn, kaa lik mi fam, kaa yii mi ke m ye iween aanii. Ni nan gaa mi ke naah ba ga gaa Uwumbər aatuun, bee Yesu Kristo pu na.

¹⁵ Ni nan kpa mpopiin m pu la. Mpopiin ngbaan ki bi la chee dandana wee? M nyi ke ni yaa ba ga ɲmaa lokr nimi aanimbil ngbaan ki di tii mi kan, ni ba ga lokr ɲi tii mi.

¹⁶ Dandana wee, maah sur nimi ki tuk nimi mbamən na, nima le cha m kpaln nimi aadin aa?

¹⁷ Binib bi tuk nimi tibəyayan na, binimbil man ni pu la. Baabər mu aa ɲan. Bi ban ke bi nyan nimi Yesu aasan ni. Bi ban ke ninimbil li man bi pu, aan ni dii bi.

¹⁸ Binib aanimbil yaa man nsanyaan pu kan, nima le ɲan. Ni ɲan, maah bi ni chee buyoonn na, ki ɲan maah kaa bi ni chee buyoonn na mu.

¹⁹ Maabim, ni wu mi ke imalween aah chuu upii kan, ni wu pu na, ki nan saa buyoonn ni ga chikr Kristo aasan ni na.

²⁰ M ban ke m li bi ni chee dandana wee, ki kpeln maamɔboln; ba pu? nlan nmal nimi aabɔr pu la.

Sara ni unaagbiipii Hagar aamɔkl

²¹ Nimi bi ban ni dii Moses aakaal na, naa nyi nkaal ngbaan aah len pu na aa?

²² Uwumbɔr Aagban len ke Abraham nan kpa japɔtiib bilee. Unaagbiipii nan ma ubaa, mmaal aabo mu ma uken.

²³ Unaagbiipii ngbaan ma kan, u po ma ubijabo binib aah ma pu na la. Mmaal aabo ma kan, Uwumbɔr le nan puu tipuur tii u ke u ga maa ubijabo, le u ma u.

²⁴ Bipiib bilee ngbaan aabɔr kpa n̄taa la. Unaagbiipii u bi nan yin u ke Hagar na nan ma nnaagbiibim la. Hagar aabɔr n̄an Moses aakaal la; ba pu? Moses aakaal joo binib tinaagbiir la. Uwumbɔr nan tii Moses nkaal ngbaan Sainai aajool paab.

²⁵ Sainai aajool bi Arabia aatin ni la. Hagar aabim mu nan bi nima la. Jerusalem aatin ki bi dulnyaa ni na naahn unaagbiipii Hagar la; ba pu? Jerusalem aanib ye binaagbiib la. Moses aakaal le joo bi tinaagbiir.

²⁶ Le Jerusalem aatin ki bi paacham na aanib ye mmaal aabim. Timi le ye waabim.

²⁷ Ni n̄mee Uwumbɔr Aagban ni ke,
“Upii u kaa ma mbim na, u li kpa mpopiin.

Imalween aah kaa chuu upii u na,
u li tar mpopiin ngbaan pu;
ba pu? upii u aachal yii u na aabim wiir
ki jer upii u kpa chal na aabim.”*

²⁸ Nnaabitiib, ti bi ke mmaal aabijabo Aisak aah nan bi pu na la; ba pu? Uwumbɔr aah puu tipuur ti na le cha ti ye waabim.

²⁹ N-yoonn ngbaan unaagbiipii aabijabo nan muk mmaal aabijabo Aisak u bi nan ma u Uwumbɔr Aafuur Nyaan aapɔɔn pu na. Dandana wee, ni bi kina la. Binib bi dii Juu yaab aakaal na muk timi bi ye Uwumbɔr aabim Waafuur Nyaan aapɔɔn pu na la.

³⁰ Uwumbɔr Aagban len kinye? Ki len ke Uwumbɔr nan bui Abraham, “Nyan unaagbiipii na ni waabo; unaagbiipii aabo na aa kpa nsan u ji lifaal mmaal aabo na chee.”†

³¹ Nnaabitiib, maah len pu na le ye ke taa ye unaagbiipii aabim, ti ye mmaal aabim la.

5

Yesu Kristo aah gaa timi lii pu na

¹ Kristo nan gaa timi lii, ke ti taa ki li bi tinaagbiir ni. Nima pu na, ni li si mbamɔm, ki taa cha tiwan nibaa ki li joo nimi tinaagbiir.

² Ni li pel mbamɔm, min Pɔɔl le tuk nimi ke ni yaa gii lichakpaln ke ni n̄mar kan, Kristo aan n̄a nimi tinyoor.

³ Unii umɔk gii uchakpaln ke u n̄mar na, m ban m ki sur u ke Moses aakaal mɔmɔk dii u la.

⁴ Nimi bi ban ke ni dii Moses aakaal ke ni n̄mar na, ni yakr Kristo chee la, ki di Uwumbɔr aaterm lii a.

⁵ Uwumbɔr Aafuur Nyaan bi ti ni. Le ti gaa Yesu ki kii. Nima le cha ti kii bundaln Uwumbɔr ga nan len ke timi aabɔr n̄an na.

* 4:27 : Lik Aisaya 54.1. † 4:30 : Lik Mpiin 21.10.

⁶ Ti yaa kpaan Yesu Kristo ni kan, lichakpangeei aa ye tibəkpaan. Unii yaa kaa gii kan, ni mu aa ye tibəkpaan. Ti yaa gaa Yesu ki kii, ki mu yaa gee binib kan, nima le ye tibəkpaan.

⁷ Ni nan dii Yesu mbaməm la. Njma kiir nimi ke ni taa ki kii waabər ti ye mbamən na?

⁸ Binib bi kiir nimi na aabər aa nyan ni Uwumbər u yin nimi na chee.

⁹ Boroboro aanyək siib le cha boroboro məmək duuni.

¹⁰ Tɔ, naah ye Tidindaan aanib na le m bee ke naan dii nnyamən aaməkɲ. Ntafaadan ga pii binib bi muk nimi na.

¹¹ Nnaabitiib, binib bibaa len ke m tuk binib ke bi li geei njichakpan aan ki njmar. Ti yaa gbii kan, ba pu Juu yaab beenin njani mi falaa? Ti yaa gbii ke m tuk binib ke bi li geei njichakpan aan ki njmar kan, Yesu aadəpuinkoo aabər aa ba ga cha Juu yaab gee lijuul.

¹² Cha binib bi muk nimi lichakpangeei pu na lee nyan bibaa aajawan.

¹³ Nnaabitiib, Uwumbər yin nimi ke u nan gaa nimi lii la. Waah gaa nimi lii na, ni taa ki li njani nimi aabimbikpok aah ban pu na. Ni li gee tɔb ki li ter tɔb.

¹⁴ Uwumbər aakaal mbaa len ke, “Aa li gee aana aabo ke saah gee aabaa pu na.”* Aa yaa joo nkaal ngbaan kan, Uwumbər aakaal məmək le aa joo.

¹⁵ Ni mu yaa kpa lipiipoln ki kpak tɔb kinikpakpak kan, ni li nyi, ni ga kuln tɔb.

Nfuur Nyaan ni unibən aabimbin

¹⁶ M tuk nimi la, cha Uwumbər Aafuur Nyaan le joo nimi man, ki taa njani nimi aabimbikpok aah gee pu na.

¹⁷ Timi aabimbikpok aah ban pu na le kpak Uwumbər Aafuur Nyaan aah ban pu na. Uwumbər Aafuur Nyaan aah ban pu na mu kpak timi aabimbikpok aah ban pu na. Timi aabimbikpok ni Uwumbər Aafuur Nyaan ye tɔb aadim la. Nima le cha ni pɔɔ ke ni dii mbaməm naah ban pu na.

¹⁸ Ni yaa dii Uwumbər Aafuur Nyaan aah ban pu na kan, Moses aakaal aa dii nimi.

¹⁹ Mbimbikpok aatuln bi lipaal la. Binib bi dii kina na le gər kidagook, ki tun tijəŋ aatuln, ni iniməɲ aatuln,

²⁰ ki dii njwaa, ki chuun ji inyək, ki nan binib, ki ban tibər, ki kpa lipiipoln, ki kpa lijuul, ki kpa kukuməŋ, ki kpak tɔb kinikpakpak, ki yacr tɔb,

²¹ ki kpa iniman, ki ku binib, ki nyu ndaan gbii, ki gbiir bidagbiib aagbiir, ki tun lituln limina mək aaboln. M ki sur nimi ke maah nan sur nimi n-yoonn mu jer na pu na, ke binib bi njani kina na aan koo Uwumbər aanaan ni.

²² Uwumbər Aafuur Nyaan le cha binib gee tɔb, ki kpa mpopiin, ni nsuudoon, ni limər, ni tibulchinn, ni mbimbinyaan, ni ibamən,

²³ ki bi suuna, ki chur bibaa. Nkaal aa bi ki ga kpak binib bi njani kina na.

²⁴ Binib bi ye Yesu Kristo aanib na, bi yii baabimbikpok aah ban pu na məmək, ki di mbimbikpok ngbaan kpa Yesu aadəpuinkoo pu.

²⁵ Ti kpa liməfal Uwumbər Aafuur Nyaan pu. Nima pu na, cha Nfuur Nyaan ngbaan le joo timi.

²⁶ Ti taa li kpa kalmbaani, ki taa muk tɔb, ki taa li kpa lipiipoln tɔb pu.

6

Ni li ye tɔb aatutum

* 5:14 : Lik Liifai Yaab 19.18.

¹ Nnaabitiib, bi yaa pii unii titunwanbir ni kan, nimi bi nyi Uwumbɔr aasan mbamɔm na, ni li bi suuna ki ter u ke u ki dii mbamɔm, ki li lik aabaa, kinimbɔɲ taa tɔɲ aa mu.

² Kii Kristo aakaal mbamɔm man, ki li ter tɔb nimi aamuk ponn ni.

³ Unii u kaa bi tibɔr tibaa ni na yaa dak ke u ye uninyuun kan, u ɲmanni ubaa la.

⁴ Cha unii mɔmɔk daki lik ke waatuln ɲan aan laa ɲan. Li yaa ɲan kan, u ga li kpa mpɔpiin uma ubaa aatuln pu. U taa li kpa kipupuk ke waatuln ɲan ki jer una aabo yaan.

⁵ Ba pu? unii mɔmɔk kpa uma ubaa aatuln la.

⁶ Tɔ, binib bi bae Yesu aabɔnyaan na, cha bi yakr baah kpa ni na tii unii u mak bi tibɔnyaan ngbaan na.

⁷ Tɔ, ni taa ɲmanni nibaa; ni taa dak ke ni ga ɲmaa ɲmann Uwumbɔr; tiwan ni aa bun na, nima le aa ga nan chee. ⁸ Maah len pu na le ye ke unii yaa ɲani unibɔn aabimbin aah ban pu na kan, u ga kan nkun. Unii yaa ɲani Uwumbɔr Aafuur Nyaan aah ban pu na kan, u ga kan limɔfal li kaa kpa ndoon na.

⁹ Cha ti tun litunyaan ki taa di cha; ba pu? ti yaa kaa di cha kan, ni nan saa naayoonn kan, ti ga kan lituln ngbaan aanyoor.

¹⁰ Nima na, ti yaa kan nsan kan, ti li ɲani binib mɔmɔk tinjann. Binib bi gaa Yesu ki kii na, ti li ɲani bima le tinjann sakpen.

Kookoo aasurm ni idoon

¹¹ Lik man, m di mbaa aanjaal ɲmee ke ni filk ki tii nimi.

¹² Binib bi muk nimi ke ni li geei ɲichakpan na, bi ban ke bi piir Juu yaab aasui, aan bi taa ɲa bi falaa Kristo aadɔpuinkoo aabɔr pu la.

¹³ Tɔ, binib ngbaan geei ɲichakpan la; bima bibaa aa dii Moses aakaal mɔmɔk. Bi po ban ni li geei ɲichakpan, aan bi li kpa kipupuk ke ni ɲa kina.

¹⁴ Mma kan, m ga li kpa kipupuk tiwan nibaa baanja le pu, nima le ye ke Tidindaan Yesu Kristo nan kpo ndɔpuinkoo pu. Waadɔpuinkoo pu, le dulnyaa wee ni aawan aa ki mɔ m chee, ntafal aa ki bi dulnyaa wee ni aawan ni.

¹⁵ Unii yaa dii Yesu Kristo aasan kan, lichakpangeei aa ye tibɔkpaan, unii yaa kaa gii kan, ni mu aa ye tibɔkpaan. Mbimbipɔɔn le ye tibɔkpaan.

¹⁶ Binib bimɔk kii kina na le ye Uwumbɔr aanib, ki ye Israel yaab bamɔm. Uwumbɔr tii bi nsuudoon ki san bi kinimbaak.

¹⁷ Tɔ, ubaa taa ki muk mi; ba pu? binib aah gbaa mi na aabue bi nwon pu, ki mɔk ke m ye Yesu yoo.

¹⁸ Nnaabitiib, Tidindaan Yesu Kristo aanjann li bi nisui ni. Amii.

Kigban̄ ki Pɔɔl ŋmee ki tii EFESUS YAAB na

¹ Min Pɔɔl, u ye Yesu Kristo aakpambal Uwumbɔr aageehn pu na, le ŋmee kigban̄ kee tii Uwumbɔr aaninyaam bi bi Efesus aatin̄ ni, ki joo waasan mbamɔm, ki kpaan Yesu Kristo chee na.

² Tite Uwumbɔr ni Tidindaan Yesu Kristo ŋa tinyoor ŋa ni pu, ki tii nimi nsuudoon.

Uwumbɔr aah tii timi Waafuur Nyaan aanyoor pu na

³ Cha ti pak Uwumbɔr, u ye Tidindaan Yesu Kristo Aate na. Taah kpaan Kristo ni na, le Uwumbɔr ŋa tinyoor ŋa ti pu, ki tii timi Waafuur Nyaan aapiin mɔmɔk paacham.

⁴ Uwumbɔr aah kaa nan kee nan dulnyaa wee buyoonn na, le u nan nyan timi, Kristo pu, ke ti li ye waanib, ki li bi chain, ki taa li kpa taani ubaa unimbiin ni. U gee timi la.

⁵ Taah kpaan Yesu Kristo chee na, le Uwumbɔr ŋa timi waabim. N-yaayoonn na, u nan nyan timi ke ti li ye waabim. Nima le ye waageehn, ki ye waah ban pu na.

⁶ Waabogeehn pu le u ŋa tinyoor sakpen ŋa ti pu, nima le ti pak u ki nyun̄ni u waabulchinn sakpenn pu.

⁷ Kristo aasin pu, le Uwumbɔr gaa timi lii, ki di cha pinn timi, ki ŋa timi tibulchinn sakpen,

⁸ ki ŋa tinyoor sakpen ŋa ti pu, ki tii timi nlan mɔmɔk, ni mbeen mɔmɔk,

⁹ ki kpiir tibɔbɔrkaan ti u nan dak usui ni ke u ga ŋa ti na mɔk timi. Kristo pu le u kpiir ti. Waageehn le na.

¹⁰ Tibɔbɔrkaan ngbaan le ye ke ni yaa nan ŋeer kan, u ga di tiwan nimɔk bi paacham ni taab na kpaan tɔb chee, ki ŋa ni kimɔbaan, ki ŋa Kristo ni mɔmɔk aayidaan.

¹¹ Uwumbɔr aah ŋani tiwan mɔmɔk pu na, u ŋani waageehn, waah dak pu na la. Taah kpaan Kristo ni na, le Uwumbɔr ŋa timi waanib. N-yaayoonn na, le u nan nyan timi ke ti li ye waanib.

¹² U nyan timi bi puen kpa limakl Kristo pu na, ke ti li mɔk binib waah ŋan sakpen pu na, aan bi pak u.

¹³ Ni mu gaa Kristo ki kii la. Naah ŋun Uwumbɔr aabɔr ti ye mbamɔn, ki ye tibonyaan ti cha ni ŋmar na, le ni gaa Kristo ki kii. Naah kpaan u ni na, le Uwumbɔr tii nimi Waafuur Nyaan, ke waah nan puu tipuur ti na, ki mɔk ke ni ye waanib la.

¹⁴ Waah tii timi Waafuur Nyaan na, nima le mɔk ke u ga tii timi waah puu tipuur ti na mɔmɔk, ki ga gaa timi bimɔk ye waanib na lii. Nima pu na, cha ti li pak u, waah ŋan sakpen pu na.

Pɔɔl aah mee Uwumbɔr pu na

¹⁵ M ŋun naah gaa Tidindaan Yesu ki kii, ki gee waanib mɔmɔk pu na,

¹⁶ nima le m dooni Uwumbɔr ni pu n-yoonn mɔmɔk,

¹⁷⁻¹⁸ ki teer nimi maameel ponn ni. Tite Uwumbɔr, u ye Tidindaan Yesu Kristo Aawumbɔr, ki yeh lisil mɔmɔk na aah woln ninimbil pu na, m mee u ke u tii nimi Waafuur Nyaan mu ga tii nimi nlan, ki kpiir Uwumbɔr aah bi pu na mɔk nimi na, aan ni bee u mbamɔm, ki bee waah yin nimi ki tii nimi

limakl pu na, ki bee waah ga tii waanib paacham aawan ni mɔ sakpen na pu na.

¹⁹ ki bee ke u kpa mpɔɔn sakpen ki ti nyan, ki tii timi bi gaa u ki kii na. Mpɔɔn ngbaan le ye mpɔɔn sakpiin

²⁰ mu u nan di fikr Kristo nkun ni, ki di u kaan unɔngii wɔb paacham na.

²¹ Uma Kristo bi nima ki kpa mpɔɔn mu jer mpɔɔn mɔmɔk na: u kpa mpɔɔn jer inyɔk, ni njiwaa, ni bipɔnib aapɔɔn, ki kpa tininkpir jer tininkpir mɔmɔk, ki kpa mpɔɔn jer dindafib aapɔɔn mɔmɔk. Waayimbil jer njiyimbil nɔmɔk bi dandana wee na, ni nɔmɔk ga li bi n-yoonn mu choo na.

²² Uwumbɔr di tiwan mɔmɔk di nɔa uma Kristo aataapɔtan taab, ki nɔa u tiwan mɔmɔk aayidaan ki tii waanib.

²³ Waanib le ye uma Kristo aawon, le u gbii bi, ki mu bi tiwan nimɔk bi nipepel mɔmɔk na ni.

2

Naah nyan nkun ni ki kan limɔfal pu na

¹ U tii nimi limɔfal la. Ni nan tun titunwanbir, kaa nan kii Uwumbɔr aamɔb, nima le naa nan kpa limɔfal.

² Ni nan dii dulnyaa aasan mu kaa nyan na, ki kii kinimbɔn ki ye tiwanbir mɔmɔk aayidaan na aamɔb. Kima le joo binib bi yii Uwumbɔr aamɔb na.

³ Ti mɔmɔk mu nan bi bi ponni, ki mu dii taah ban tiwan ni kaa nyan na pu na, ki nani tisui ni tiwon aah gee pu na. Taah nan bi pu na le nan cha Uwumbɔr gee linjuul ti pu, ke waah gee linjuul titunwanbirdam biken pu pu na.

⁴ Tɔ, Uwumbɔr mu kpa linimbaasaln sakpen, ki gee timi sakpen.

⁵ Taah nan tun titunwanbir na, taa nan kpa limɔfal. Taah kpaan Kristo ni na, le Uwumbɔr tii timi limɔfal. Waanimbaasaln pu le u gaa nimi lii.

⁶ Taah kpaan Yesu Kristo ni na, le Uwumbɔr kpaan yoor timi ni uma Kristo, ki cha ti ti kal u chee paacham.

⁷ N-yoonn mu choo na, nima le ga mɔk ke Uwumbɔr kpa linimbaasaln sakpen, ki gee timi ki ti nyan, Yesu Kristo pu.

⁸ Naah gaa Yesu ki kii pu na, le ni nɔmar, Uwumbɔr aanimbaasaln pu. Naa ye nimi nibaa pu le ni nɔmar. Ni ye Uwumbɔr aapiin la.

⁹ Naa ye nimi aatunyaan pu le ti nɔmar, ubaa taa li kpa kipupuk.

¹⁰ Ti ye Uwumbɔr aawanaankaan la. Taah kpaan Yesu Kristo ni na, le Uwumbɔr nɔa timi binipɔm, ke ti li tun lituln li nyan na. U nan di lituln ngbaan siin kiir timi, ke ti nan tun li.

Nimi ni Yesu Kristo kpaan la

¹¹ Nimi bi kaa ye Juu yaab na, Juu yaab yin nimi binib bi kaa geei njchakpan na, ki yin bibaa bichakpangeeb; ba pu? bi geei njchakpan. Ni teer man, naah nan bi pu n-yoonn mu jer na.

¹² N-yoonn ngbaan, naa nan kpaan Kristo chee, kaa nan ye binib bi Uwumbɔr nyan bi na ponni bibaa, kaa nan bi tipuur ti Uwumbɔr nan puu tii bi na ni. Ni nan bi dulnyaa wee ni, kaa nan kpa limakl, kaa nan nyi Uwumbɔr.

¹³ Le dandana wee, naah kpaan Yesu Kristo ni na, nimi bi nan daa Uwumbɔr chee na duun u chee dandana wee, Kristo aasin pu.

¹⁴ Uma pu le kimɔbaan bi. U nan di timi Juu yaab, ni binib bi kaa ye Juu yaab na kpaan unibaan, ki gbaa wii ligoln li nan bi tikaasisik ni na.

¹⁵ Waah kpo na, u kuln kiduŋ ki nan bi ti ni bikaasisik ni na. U kuln Juu yaab aakaal ni baakoobil, ki di timi Juu yaab, ni binib bi kaa ye Juu yaab na kpaan ŋa linibopɔln libaa, bi kpaan u ni na, nima le ti ŋa kimɔbaan.

¹⁶ Waah kpo ndɔpuinkoo pu na, u di timi ni bima, ki kpaan linibol libaa, ki giin bi Uwumbɔr chee, bi ni Uwumbɔr ti kpaan ki ŋa kijɔtiik. Waah ŋa kina na, le u kuln kiduŋ ki nan bi ti ni bikaasisik ni na.

¹⁷ Kristo nan dan ki nan tuk nimi bi nan daa Uwumbɔr chee na, ni Juu yaab bi duun u chee na, ke u ga ŋa nimi, ni Juu yaab, ni Uwumbɔr kijɔtiik.

¹⁸ Kristo pu, le binib bi ye Juu yaab na, ni binib bi kaa ye Juu yaab na mɔmɔk kpaani Uwumbɔr Aafuur Nyaan baan ni, ki dan Tite Uwumbɔr chee.

¹⁹ Nima pu na, nimi bi kaa ye Juu yaab na aa ki ye biwɔwɔm ni bicham Uwumbɔr aanib chee. Ni ye Uwumbɔr aanib ponn ni bibaa, ki ye waamaal mu ponn ni bibaa la.

²⁰ Nimi Yesu aanib naahn kidiik la. Bi maa nimi lidinyikl li ye Yesu aakpambalb ni Uwumbɔr aabɔnabtiib na pu la. Yesu Kristo ubaa le ye lidinyikl ngbaan aatakpakpaan.

²¹ Uma pu le kidiik aawan mɔmɔk tɔŋ tɔb pu, ki ŋa kidiik ki bi chain na, ki tii u.

²² Naah kpaan u ni na, ni mu ye kidiik ngbaan aawan ponn ni nibaa, ki ŋa kidiik ki Uwumbɔr Aafuur Nyaan bi ki ponn ni na.

3

Pɔɔl aah tuk binib bi kaa ye Juu yaab na tibɔnyaan pu na

¹ Nima pu na, min Pɔɔl mee Uwumbɔr tii nimi la. M ye Yesu Kristo aayom, nimi bi kaa ye Juu yaab na pu.

² M dak ke ni ga li ŋun Uwumbɔr aah san mi kinimbaak pu ki cha m tuk nimi waah gee nimi pu na.

³ U nan kpiir tibɔbɔrkaan mɔk mi. M puun ŋmee ti kigban kee ponn ni siib.

⁴ Ni yaa karn maah ŋmee pu na kan, ni ga bee maah nyi Kristo aabɔbɔrkaan pu na.

⁵ Uwumbɔr aa nan kpiir tibɔbɔrkaan ngbaan mɔk n-yaayoonn na aanib. Dandana wee le Waafuur Nyaan kpiir ti, ki mɔk Yesu aakpambalb ni waabɔnabtiib bi bi chain na.

⁶ Tibɔbɔrkaan ngbaan le ye ke timi Juu yaab, ni nimi bi kaa ye Juu yaab ki gaa Yesu aabɔnyaan tee na, ga kpaan ki yakr Uwumbɔr aawanyaan, ki kpaan ki li ye Yesu Kristo aanib, ki kpaan ki li bi Uwumbɔr aah nan puu tipuur ti na ni, Yesu Kristo pu.

⁷ Uwumbɔr aanimbaasaln pu, le u san mi kinimbaak ki ŋa mi tibɔnyaan tee aatutunn, ki tii mi mpɔɔn ke m tun lituln ngbaan.

⁸ Maa pii Uwumbɔr aaniwaatiir ubaa, le u mu tee tii mi litunyaan limina, ke m buen binib bi kaa ye Juu yaab na chee, ki ti moon tibɔnyaan tee, ki tuk bi Kristo aah ŋan sakpen pu na,

⁹ ki kpiir tibɔbɔrkaan mɔk binib mɔmɔk, ke binib bi kaa ye Juu yaab na mu ga ŋmar. Uwumbɔr u nan naan tiwan mɔmɔk na le nan bɔr tibɔbɔrkaan ngbaan ki nan saa dandana.

¹⁰ U ŋa kina ke waatuuntiib bi bi paacham na yaa kan Juu yaab ni bi kaa ye Juu yaab na aah kpaan tɔb chee ki ŋa Yesu aanib pu na kan, bi ga bee uma Uwumbɔr aah kpa nlan mɔk aabɔŋ pu na.

¹¹ N-yaayoonn na le u nan len ke u ga ŋa kina Tidindaan Yesu Kristo pu.

¹² Taah gaa Yesu ki kii ki kpaan u ni na, nima le ti kpa lipobil ke ti dan Uwumbɔr chee ki nan doon u, ki taa li san ijawaan.

¹³ Nima pu na, m ganj nimi, ke ni taa cha nitaakpab yɔl maah ji falaa ni pu pu na. Maafalaa le ye nimi aaterm.

Yesu Kristo aah gee timi pu na

¹⁴ Nima pu le m gbaan Tite Uwumbɔr aanimbiin ni.

¹⁵ Waah ye Tite na, nima le mɔk timi te aabimbin bamɔnn aah bi pu na.

¹⁶ Waah kpa mpɔɔn sakpen pu na, le m mee u ke u tii nimi mpɔɔn nisui ni, Waafuur Nyaan pu,

¹⁷ ki ki mee u ke Kristo li bi nisui ni, naah gaa u ki kii pu na, ki ki mee u ke ngeehm li bi ni chee mbamɔm,

¹⁸ ki ki mee u ke ni ni waanib mɔmɔk ηmaa bee Kristo aah gee nimi sakpen ki ti nyan pu na.

¹⁹ Waah gee timi pu na jer unii aah ga ηmaa bee pu na. M ban ke ni bee waah gee nimi pu na aan nimi aabimbin li bi ke waah bi pu na mbamɔm.

²⁰ Waapɔɔn aah bi tisui ni ki tun lituln pu na, u ga ηmaa ηa sakpen tii timi ki jer taah dak pu na bee taah ga mee u pu na.

²¹ Yesu Kristo aanib aah kpaan u ni na, bi li nyuηni Uwumbɔr n-yoonn mɔmɔk ki ti saa dulnyaa wee aadoon, ki li nyuηni u n-yoonn mu kaa kpa ndoon na. Amii.

4

Tiwon aah kpaan pu na

¹ Min Pɔɔl, u bi kiyondiik ni Tidindaan pu na, m ganj nimi, ni li dii mbamɔm. Uwumbɔr aah yin nimi ke ni li dii u pu na, ni li dii u kina.

² Ni li sunni nibaa taab man, ki li bi suuna, ki li kpa suklaa n-yoonn mɔmɔk, ki li gee tɔb, ki li kpa limɔr tɔb pu.

³ Uwumbɔr Aafuur Nyaan aah kpaan nimi unibaan pu na, ni li pɔɔni nibaa man, ki li kpaan kimɔbaan, ki li beenin ye unibaan.

⁴ Timi Yesu aanib mɔmɔk kpaan ki ye tiwonbaan ti ye waawon na la. Uwumbɔr Aafuur Nyaan baan le bi. Uwumbɔr yin nimi ki tii nimi limakl libaa ke ni ga ηmar.

⁵ Ti kpa Dindaan ubaa la, ki dii naadii aasan mubaa la. Bi muin nimi nnyun ni Dindaan ubaa aayimbil pu la.

⁶ Uwumbɔr ubaa u ye ti mɔmɔk Aate na mu bi. U ye ti mɔmɔk Aayidaan ki cha ti mɔmɔk tun waatuln la, ki bi ti mɔmɔk ni.

⁷ Kristo yakr ipiin tii ti mɔmɔk waah ban pu na la.

⁸ Ni ηmee Uwumbɔr Aagbanj ni ke,

“Waah buen paacham na u joo binaagbiib pam,

ki di ipiin tii binib.”*

⁹ Naah ηmee ke u buen paacham na, ni mɔk ke u puen nyan ni paacham le ki sunn ni kitinj kee pu, le ki nin ki gir buen paacham.

¹⁰ U sunn ni kitinj kee pu na mu ye u buen paacham na, ki bi ηjipepel mɔmɔk, ki ye dulnyaa wee mɔmɔk, ni paacham mɔmɔk Aayidaan.

¹¹ Uma le tii binib ipiin. U nan nyan bibaa bi li ye waakpambalb, bibaa mu li ye waabɔnabtiib, bibaa mu li mooni tibɔnyaan tee na, bibaa mu li ye waanib aaninkpiib, bibaa mu li ye waabɔr aamɔmɔkb.

¹² Kristo le di binib ngbaan mɔmɔk tii timi waanib, ke bi toor timi aabimbin, ti ti tun waatuln, ki ter tɔb, aan ti mɔmɔk li dii u mbamɔm,

* 4:8 : Lik Ilahn 68.18.

¹³ ki li kpaan kimɔbaan, uma u ye Uwumbɔr Aajapɔɔn na aasan ni, ki bee u mbamɔm, ki chikr waasan ni, ki li kpa mbimbinyaan ki ti doo, uma Kristo aah tii timi pu na.

¹⁴ Ti taa ki li ye mbim. Binɔmanɔmannim bi kpa nnyamɔn aalan ke bi di ɔmann binib na yaa tuk nimi tibɔyayan ti kaa ye Kristo aabɔr na kan, ni taa dii bi.

¹⁵ Ti li kpa ngeehm ki li len ibamɔn man, aan timi aabimbin mɔmɔk li moo naahn Kristo u ye timi Aayidaan na.

¹⁶ Kristo aah joo timi pu na, le ti mɔmɔk kpaan tɔb chee, le ki tun ter tɔb waah tii ti mɔmɔk lituln pu na, aan ti mɔmɔk li moo dii u mbamɔm, ki li gee tɔb.

Limɔfapɔln li bi Yesu Kristo ni na

¹⁷ Ni taa li dii ke binib bi kaa nyi Uwumbɔr na aah dii pu na. Tidindaan aayimbil pu, le m len tibɔr timina. Baalandak mɔmɔk ye ilandak yɔli la.

¹⁸ Binimbil aa woln. Bitafal aah pɔɔ pu na, le baa nyi Uwumbɔr. Nima le baa kpa limɔfal li Uwumbɔr tii timi na.

¹⁹ Binimbil man kidagook ni tijɔɔ aatuln pu la. Baalandak aa ki muk bi titunwanbir pu.

²⁰ Kristo aa mɔk nimi ke ni dii kina.

²¹ M nyi ke ni ɔun waabɔr ki bae waaliin i ye mbamɔn na.

²² Nima pu na, ni di cha nimi aabimbikpok mu kaa ɔan na. Mbimbikpok ngbaan nan cha ni ban tiwan ni kaa ɔan ki ɔmanni nimi na la. Ni taa ki li dii naah nan dii pu na man.

²³ Cha Uwumbɔr kpeln nimi aasui aan ki ɔa nimi nsuupɔɔn,

²⁴ ki yoor mbimbipɔm mu Uwumbɔr naan mu ki di tii nimi na. Mu ye mbimbinyaan, ki bi chain mbamɔm, ki naahn Uwumbɔr aabimbin la.

²⁵ Nima pu na, ni taa ki mɔni inyamɔn. Ni mɔmɔk li len ibamɔn tɔb chee. Ti yaa ɔmanni tɔb kan, ni naahn ke tiwon aawan nibaa le aah ɔmanni niken na.

²⁶ Ni yaa gee liɔuul kan, ni taa cha nimi aanɔuul ngbaan tun titunwanbir. Ni taa li beenin joo liɔuul ngbaan nwiin ti lir;†

²⁷ ki taa tii kinimbɔɔɔ nsan.

²⁸ Binaayukb taa ki su. Cha bi di binɔal tun lituln li ɔan na linimaln, aan ki kan baah ban pu na, ki tii bigiim mu.

²⁹ Ni taa cha iliin i kaa ɔan na nyan nimi aamɔi ni. Ni li len iliin i ɔan na, i ga ter binib bi ɔun na ke bi dii Uwumbɔr aasan mbamɔm.

³⁰ Ni taa ɔani tiwan ni ga tii Uwumbɔr Aafuur Nyaan mpombiin. Nfuur Nyaan ngbaan ye kidaan, le Uwumbɔr di daan nimi, ki mɔk ke uma le yeh nimi. N-yoonn mbaa bi ki choo, u ga nan gaa nimi lii kookoo.

³¹ Ni taa cha niponn ni li to tɔb pu; ni li nyani liɔuul nisui ni; ni taa li ɔmɔ tɔb pu tajar; ni taa li seei tɔb; ni taa cha kinanɔ kibaa ki li bi ni chee.

³² Ni li ɔani tɔb tijann, ki li san tɔb kinimbaak, ki di cha pinn tɔb ke Uwumbɔr aah di cha pinn nimi, Kristo pu pu na.

5

Uwumbɔr aanib aabimbin

¹ Naah ye Uwumbɔr aabigeehm na, pɔɔk nibaa man, ki li bi ke waah bi pu na.

² Cha ngeehm li bi ni chee man, ke Kristo aah gee timi pu, ki kpo ti pu, ki ɔa kitork ki piir Uwumbɔr aasui, ki ɔa ti ni Uwumbɔr kijɔtiik na.

³ Naah ye Uwumbɔr aanib na, ni taa ɔɔr kidagook, ki taa tun tijɔɔ aatuln libaa, ki taa li kpa iniman. Ni taa po len lituln limina aaboln aabɔr.

† 4:26 : Lik Ilahn 4.4.

⁴ Ni taa len iliin i kaa njan na, ni kijork aaliin, ni yaasaraapool aaliin. Iiin imina aaboln aa ye Yesu aanib aah len i na. Ni taa len kina. Ni li dooni Uwumbor man.

⁵ Ni po nyi ke unii umak ye udagoor na, ni unii umak ye tijondaan na, ni unii umak ye unimandaan na, aan koo ni Kristo ni Uwumbor aanaan ni. Unii yaa kpa iniman kan, liwangol ye liwaal la, le u dii.

⁶ Titunwanbir timina aaboln pu, le Uwumbor gee lihuul binib bi kaa kii waamob na pu. Ni taa cha unii ubaa nmann nimi ki tuk nimi ke naa bir.

⁷ Ni taa dii binib bi tun kina na.

⁸ N-yoonn mbaa, ni mu nan bi mbomboon ni la. Dandana, naah kpaan Tidindaan ni na, ni bi nwiihn ni la. Naah bi nwiihn ni na, ni li bi mbamom, ke nwiihn ni aanib aah bi pu na.

⁹ Binib bi bi nwiihn ni na, bi kpa mbimbinyaan, ki tun lituln li njan na mamak, ki dii Uwumbor aabor ti ye mbamon na la.

¹⁰ Pook nibaa man, aan ki bee tiwan ni ga piir Tidindaan aasui na.

¹¹ Ni taa kpaan binib bi bi mbomboon ni ki tun yol yol na chee man. Ni tee li sur bi man.

¹² Ti yaa po len baah tun lituln li libool ni na aabor kan, ni ye inimoon la.

¹³ To, tiwan momak yaa nyan ni mpaan pu kan, le naabimbin ga kpiir chain; nwiihn le nyan ni tiwan momak mpaan pu.

¹⁴ Nima pu le ti gaa ilahn ke,

“Si u do geen na,
finn aan ki fikr nkun ni,
le Kristo ga li wiin aa pu.”

¹⁵ Nima pu na, ni li bi man, ki li bi mbamom. Ni taa li bi ke bijorb aah bi pu na. Ni li kpa laasaab man.

¹⁶ Ni li tun Uwumbor aatuln n-yoonn momak, ki taa li ka fam; ba pu? titunwanbir wiir dandana wee la.

¹⁷ Nima pu na, ni taa li ye bijorb man. Pook nibaa man ki bee Tidindaan aah ban ke ni na pu na.

¹⁸ Ni taa nyu ndaan ki gbii man. Ndaan ga bii nimi la. Cha Uwumbor Aafuur Nyaan li gbii nimi n-yoonn momak,

¹⁹ ki li gaa Uwumbor aalahn ni ilahn i bi waagban ni na tob chee man, ki li yikr tiwanyikrkaan, ki gaa ilahn tii Tidindaan, ki pak u nisui ni.

²⁰ Ni li dooni Tite Uwumbor n-yoonn momak, tiwan momak pu, Tidindaan Yesu Kristo aayimbil pu.

²¹ To, naah san Uwumbor pu na, ni li keei tob aamoi.

Puutiib ni chatiib aabor

²² Bipiib, ni li keei nichatiib aamoi, ke naah kii Tidindaan aamob pu na;

²³ ba pu? uja le ye upuu aayidaan ke Kristo aah ye waanib Aayidaan pu na. Kristo aanib ye waawon la. U mu gaal bi lir la.

²⁴ Bipiib, ni li keei nichatiib aamoi tiwan momak ponn ni, ke Kristo aanib aah kii waamob pu na.

²⁵ Bijab, ni li gee nipuutiib, ke Kristo aah gee waanib ki nan kpo bi pu pu na.

²⁶ U nan kpo bi pu, ke u na bi chain. Baah nun waabor na, le u nyan titunwanbir bisui ni, le bi muin bi nnyun ni,

²⁷ ke u di bi tii uma ubaa, bi li bi u chee, ki li njan sakpen, ki li bi chain, ki taa li kpa tijon tibaa, ki taa li kpa taani ubaa.

²⁸ Kina le ni njan ke bijab li gee bipuutiib ke baah gee bibaa aawon pu na. Uja u gee upuu na, u gee ubaa la.

²⁹ Unii ubaa aa kee nan uma ubaa aawon. U kpiini ti, ki joo ti tiŋann, ke Kristo aah joo waanib pu na;

³⁰ ba pu? timi Kristo aanib le ye waawon.

³¹ Ni ŋmee Uwumbor Aagbarŋ ni ke, “Nima le cha uja ni upii nya cha bitetiib ni binatiib, ki ti kpaan tɔb chee, ki ŋa unibaan.”*

³² Tibor timina le ye tibokpaan ti ye mbamɔn na, le m di tibor ngbaan ŋaŋ Kristo ni waanib.

³³ Nima pu na, uja mɔk aah gee ubaa pu na, u li gee upuu mu kina. Upii mɔk mu li pak uchal.

6

Mbim ni tetiib ni natiib aabɔr

¹ Mbim, ni li keei nitetiib ni ninatiib aamɔi Tidindaan pu; ba pu? nima le ŋan.

² Li pak aate ni aana. Nkaal ngbaan ye nkaal kpaan la. Uwumbor puu tipuur ke ni yaa kii mu kan,

³ u ga ŋa tinyoor ŋa ni pu, ki tii nimi limɔfafɔŋɔŋ dulnyaa wee ni.*

⁴ Tetiib, ni taa fiini nimi aabim aarjuul. Ni li joo bi mbamɔm, ki sur bi, ki tuk bi Tidindaan aabɔr.

Binaagbiib ni dindatiib aabɔr

⁵ Binaagbiib, ni li keei nidindatiib bi bi dulnyaa wee ni na aamɔi, ki li san bi, ki tun lituln mbamɔm, ke naah tun lituln pu ki tii Kristo na.

⁶ Bi yaa bi ni chee, bee bi yaa kaa bi kan, ni li tun lituln mbamɔm, ke naah ga tun tii Kristo pu na, ki taa ban ke binib pak nimi. Naah ye Kristo aanaagbiib na, ni li joo nisui mɔmɔk ŋani Uwumbor aageehn,

⁷ ki li kpa mpopiin ki tun lituln tii nidindatiib, ke naah ga tun pu tii Tidindaan na, naa ye binib.

⁸ Teer man ke unii umɔk tun litunyaan na, u yaa ye unaagbiija, bee u yaa kaa ye kan, Tidindaan ga tii u waatuln aapar.

⁹ Dindatiib, ni mu li ŋani nimi aanaagbiib mbamɔm, ki taa faani bi, ki li nyi ke ni ni nimi aanaagbiib kpaan Dindaan baan le paacham. Uma aa pak ubaa ki jer uken.

Tijawan ti Uwumbor tii timi na

¹⁰ Nnaabitiib, gbelngbeln yaan le ye ke Tidindaan aah kpa mpɔɔn sakpen pu na, ni li kpa mpɔɔn mu u tii nimi na.

¹¹ Yoor man tijawan timɔk Uwumbor tii timi na. Nima le ga cha ni ŋmaa yii kinimbɔŋ aanyamɔn aalan.

¹² Naa ye binib le ti jaa kijaak. Ti jaa kinimbɔŋ aanikpiwanbir ti bi paacham ki kpa mpɔɔn ki joo dulnyaa aanib bi bi mbɔmbɔɔn ni na le kijaak.

¹³ Nima pu na, ni yoor tijawan timɔk Uwumbor tii timi na. Nima le ga cha ni yii kinimbɔŋ, ki nyan ki, ki li beenin si bundaln ki ga jan nimi kijaak na.

¹⁴ Nima pu na, gor nibaa man ki ti jan kijaak. Ni li joo Uwumbor aabɔr ti ye mbamɔn ki naahn ligbapapaln na; ki li kpa mbimbinyaan mu bi ke tikur ti bii kibir pu na;

¹⁵ ki li tak ŋinaatak ŋi ye tibɔnyaan ti tii timi nsuudoon na;

¹⁶ ki li ŋani Yesu Kristo naadii, naadii bi ke kipeln ki ga kiir kinimbɔŋ aapiin i wu ke mmii na;

* **5:31** : Lik Mpiin 2.24. * **6:3** : Lik Nnyam 20.12; Ikaal 5.16.

¹⁷ ki li chik tikur aayikpupuk ki ye Uwumbɔr aapɔɔn mu gaa nimi lii na; ki yoor Uwumbɔr aabɔr ti naahn kijaak aajuk ki Waafuur Nyaan di tii timi na;

¹⁸ ki li mee Uwumbɔr ki gaŋni u ke u ter nimi. N-yoonn mɔmɔk ni li mee u mbimbin mɔmɔk pu. Waafuur Nyaan aah mɔk nimi pu na, ni li mee u kina, ki taa geeni man, ki taa di cha man. Ni li mee u n-yoonn mɔmɔk ki tii waanib mɔmɔk,

¹⁹ ki li mee u ki tii m mu, ke u mɔk mi maah ga len pu na, ki tii mi lipobil ke m waar mmɔb ki tuk binib tibɔnyaan tee aabɔbɔrkaan.

²⁰ M si Yesu aasisiiyaan, ki bi kiyondiik ni, tibɔnyaan ngbaan pu la. Nima pu na, ni li mee Uwumbɔr ke u tii mi lipobil, ke m tuk binib tibɔnyaan ngbaan, maah ba ga tuk bi pu na.

Kookoo aadoon

²¹ Tinaabogeehn Tikikus u ye Tidindaan aatutunn bamɔnn na le ga tuk nimi maabɔr mɔmɔk, le ni bee maah bi pu na.

²² Nima le m cha u dan ni chee, ke u nan tuk nimi taah bi pu na, aan ki sɔŋ nisui.

²³ Tite Uwumbɔr ni Tidindaan Yesu Kristo tii tinaabitiib nsuudoon, ki cha ni li gee tɔb ki gaa u ki kii mbamɔm.

²⁴ Tidindaan Yesu Kristo ŋa tinyoor ŋa binib bimɔk gee u n-yoonn mu kaa kpa ndoon na pu.

Kigban̄ ki Pɔɔl ɲmee ki tii FILIPI YAAB na

¹ Min Pɔɔl ni Timoti bi ye Yesu Kristo aanaagbiib na dooni waaninyaam bimɔk bi Filipi aatiŋ ni na, ni baaninkpiib ni baateterb mu.

² Tite Uwumbɔr ni Tidindaan Yesu Kristo ɲa tinyoor ɲa ni pu, ki tii nimi nsuudoon.

Pɔɔl aah mee Uwumbɔr pu na

³ Maah teer niɔr n-yoonn mɔmɔk pu na, m dooni Uwumbɔr u m dii u na, ni pu la.

⁴ Maah mee Uwumbɔr tii ni mɔmɔk n-yoonn mɔmɔk pu na, m mee u ni mpopiin la, ba pu?

⁵ bundaln ni nan gaa Yesu aabɔr ki nan saa din na, ni ter mi ke m tuk binib waabɔnyaan tee la.

⁶ M bee ke Uwumbɔr u nan piin ki bi toor nimi aabimbin na, u ga li beenin ɲani kina ki toor nimi aabimbin ti doo bundaln Yesu Kristo ga gir ni na.

⁷ Maah nyi kina na, ni ɲan; ba pu? m gee nimi la. Ni mɔmɔk nan ter mi kiyondiik ni, ki nan ter mi buyoonn m nan bi bibɔjirb aanimbiin ni na ke m ti len Yesu aabɔnyaan tee aabamɔn.

⁸ Uwumbɔr nyi ke nnimbil man ke m ki kan nimi; ba pu? m gee nimi, Kristo aah tii mi ngeehm pu na.

⁹ M mee Uwumbɔr ke ni li moo gee tɔb ki li moo nyi Uwumbɔr aabɔr, ki li kpa nlan nyaan,

¹⁰ aan ki lee nsan mu ɲan na, aan ki li bi chain, ki taa li kpa taani ubaa bundaln Kristo ga gir ni na.

¹¹ M ban ke ni li kpa mbimbinyaan ki li tun lituln li ɲan na n-yoonn mɔmɔk, Yesu Kristo aapɔɔn pu, aan binib nyun̄ Uwumbɔr ki pak u.

Yesu Kristo pu le ti bi

¹² Nnaabitiib, m ban ke ni bee ke maah bi kiyondiik ni na, nima le cha binib pam ɲun̄ Yesu aabɔnyaan tee.

¹³ Ubɔrkpaan na aajab, ni binib bimɔk bi do na nyi ke Kristo pu le m bi kiyondiik ni.

¹⁴ Maah bi kiyondiik ni na, nima le pɔɔk nnaabitiib aataakpab Tidindaan aasan ni, ki tii bi lipobil ke bi tuk binib Yesu aabɔr ki taa san ijawaan.

¹⁵⁻¹⁷ Binib bibaa kpa lipiipoln m pu, ki ban baayimbil. Nima le cha bi mooni Kristo aabɔr. Bi ban ke binib nyun̄ bi la. Binimbil aa man Kristo aabɔr pu. Maah bi kiyondiik ni Yesu aabɔr pu na, le bi ban ke m ji falaa ki kpee. Nima le cha bi mooni Yesu aabɔr. Bibaa mu bi, ki mu gee mi ki mooni Kristo aabɔr ke bi ter mi; ba pu? bi bee ke Uwumbɔr le cha m bi do ke m len Yesu aabɔnyaan tee aabamɔn.

¹⁸ M ga len kinye? Bi yaa mooni Kristo aabɔr lipiipoln pu, bee bi yaa mooni waabɔr ngeehm pu kan, naa muk mi. Bi mɔmɔk aah mooni waabɔr pu na le cha m kpa mpopiin. Ni ye mbamɔn la, m ga li beenin kpa mpopiin, ba pu?

¹⁹ ni mee Uwumbɔr tii mi la, Yesu Kristo Aafuur Nyaan mu ter mi, le m bee ke nima le ga cha m nya kiyondiik ni.

²⁰ Nnimbil man ke binib nyun̄ Kristo m pu. M yaa kpo u pu, bee m yaa kaa kpo u pu kan, m ban ke m li kpa lipobil dandana wee, ke maah kpa n-yoonn mɔmɔk pu na, ki li len ki taa li san binib inimɔn.

²¹ M yaa bi limɔfal ni kan, Kristo pu le m bi. M yaa kpo kan, m ga kan tinyoor.

²² M yaa bi kan, m ga tun Uwumbɔr aatuln, le u ga ɲa tinyoor ɲa li pu. Maa nyi maah ga lee pu na;

²³ nkun ni limɔfal mɔmɔk ɲan la. M ban ke m nya dulnyaa ni, ki ti li bi Kristo chee; ba pu? nima le ga li ɲan sakpen ki jer naah ɲan pu dulnyaa wee ni na.

²⁴ M mu yaa kaa kpo kan, ni mu ɲan; ba pu? m ga li ɲmaa beenin ter nimi.

²⁵ Nima pu le m bee ke maan kpo dandana wee. M ga li beenin bi ni chee, ki ter nimi, ni moo gaa Yesu ki kii mbamɔm, ki li kpa mpopiin.

²⁶ M yaa ki gir ni ni chee kan, m pu le ni ga nyuɲ Yesu Kristo sakpen.

²⁷ Tibɔkpaan le ye ke nimi aabimbin li bi Kristo aabɔnyaan tee aah mɔk nimi pu na, aan m yaa dan nan mann nimi, bee m yaa kaa dan kan, m ga ɲun nimi aabɔr, ke ni si Yesu aachan ni, ki kpa kimɔbaan, ki kpaan tuk binib Yesu aabɔnyaan, ke bi gaa u ki kii.

²⁸ Ni taa san nimi aadim ijawaan man. Nima le ga mɔk bi ke bi ga kan ntafadaan mu kaa kpa ndoon na, ki ga mɔk nimi ke Uwumbɔr ga gaa nimi lii.

²⁹ Uwumbɔr cha ni gaa Kristo ki kii la, ki cha ni ji falaa mu u pu.

³⁰ Ni nan kan maah jin falaa Yesu pu pu na, ki ɲun maah ji falaa u pu dandana wee pu na. Le ni mu bi ji falaa ke maah ji pu na.

2

Mpɔɔndaan Yesu Kristo aah nan sunn ubaa pu na

¹ Tɔ, Kristo pɔɔni nitaakpab, le waah gee nimi pu na sɔɲni nisui, ni ni Uwumbɔr Aafuur Nyaan mu kpaan kijɔtiik, le ni kpa tibulchinn ki san tɔb kinimbaak,

² nima pu na, ni li kpaan kimɔbaan, ki li gee tɔb, ki li kpaan nlandak mbaa. Ni yaa ɲa kina kan, m ga li kpa mpopiin mbamɔm.

³ Ni taa li kpa lipiipoln tɔb pu, ki taa li ban ke binib li pak nimi. Ni sunn nibaa taab man, ki li nyuɲni tɔb ki jer nibaa.

⁴ Ubaa taa li ban uma ubaa aanyoor baanja. Aa li ban ke ni mɔmɔk kan tinyoor.

⁵ Ni sunn nibaa taab man ke Yesu Kristo aah sunn ubaa taab pu na.

⁶ U bi ke Uwumbɔr aah bi pu na. U mu aa dak ke ni ye limukl ke u ni Uwumbɔr li ɲak.

⁷ Waageehn pu le u di cha tiwanyaan nimɔk bi Uwumbɔr do na, ki ɲa ubaa ke unaagbiija na. U kpaln unibɔn,

⁸ ki sunn ubaa taab, ki kii Uwumbɔr aamɔb, hali ki ti kpo ndɔpuinkoo pu.

⁹ Nima pu le Uwumbɔr nyuɲ u sakpen ki yoor u paacham, le ki tii u liyimbil li jer ɲiyimbil mɔmɔk na,

¹⁰ ke binib ni tiwan nimɔk bi paacham na, ni binib ni tiwan nimɔk bi kitiɲ do na, ni binib ni tiwan nimɔk bi kitiɲ aataab na, bi mɔmɔk yaa ɲun Yesu aayimbil pu kan, bi li gbaani unimbiin ni.

¹¹ Bi mɔmɔk pel pel ga len binib ni, ke Yesu Kristo le ye tiwan ni binib mɔmɔk Aadindaan. Nima le ga nyuɲ Tite Uwumbɔr.

Ni li wiin ke nwiihn na dulnyaa ni

¹² Nima pu na, nnaabitii bi m gee bi na, maah kaa bi ni chee na, m ban ke ni kii maamɔk ki jer naah nan kii maamɔb buyoonn m nan bi ni chee pu na. Naah ɲmar pu na, ni li tun Uwumbɔr aatuln ke binib bi ɲmar na aah ba ga tun pu na, ki li san Uwumbɔr n-yoonn mɔmɔk;

13 ba pu? Uwumbør bi tun lituln nisui ni, ke ni li neen ke ni kii waamøb, ki li nani waageehn.

14 Naah nani tiwan nimøk na, ni taa li n̄ulni, ki taa kpak kinikpapak,

15 aan ki li ye Uwumbør aabim bi kaa kpa taani, kaa kpa ngalm na. Ni bi titunwanbirdam aakaasisik ni la. Ni li bi ke nwiihn na le dulnyaa wee ni ki wiin bikaasisik ni,

16 ki joo ni Uwumbør aabør ti tii binib limøfal na. Ni yaa bi kina kan, le m ga li kpa kipupuk ni pu bundaln Kristo ga gir ni na, ke maah tun lituln linimaln ki tuk nimi Uwumbør aabør na, naa ye fam.

17 Ni yaa gaa Yesu ki kii ki tun waatuln mbamøn kan, m kpa mpopiin ni pu. Bi yaa po ku mi kan, m kpa mpopiin.

18 Ni mu li kpa mpopiin sakpen ke maah kpa pu na.

Uwumbør aatutum Timoti ni Epafrodaitus

19 Tø, Tidindaan Yesu pu le m kpa limakl ke m ga cha Timoti dan ni chee dandana wee. U yaa nan tuk mi nimi aabør aah bi pu na kan, nsui ga sɔŋ.

20 Utafal bi ni ni la. Maa ki kpa unii u aatafal bi ni ni, ke utafal aah bi ni ni pu na.

21 Biken na mømøk aatafal bi bibaa ni la. Bitafal aa bi Yesu Kristo aatuln ni.

22 Ni nyi Timoti aabimbin aah n̄an pu na, ki nyi ke u tun lituln m chee ke ubo aah tun lituln ute chee pu na, ki ti tuk binib Yesu aabɔnyaan tee.

23 Nima pu na, m yaa kan maabør aah ga doo pu na kan, m ga cha u dan ni chee.

24 Tidindaan pu le m nyi ke ni yaa kpee siib kan, m mu ga dan ni chee.

25 M dak ke ni n̄an ke m cha tina aabo Epafrodaitus ki gir ni ni chee. U ye maatutuŋeer ni maajaŋeer Tidindaan aasan ni, ki ye nimi aatutunn u dan nan tii mi maah ban pu na.

26 Unimbil man ke u ki kan nimi. Naah n̄un ke u bun na, nima le usui bii.

27 Ni ye mbamøn, u nan bun ki ti ban u kpo, le Uwumbør san u kinimbaak ki cha u pøk. Waah cha u pøk na, u san m mu kinimbaak, m taa li kpa mpombiin ki kpee mpombiin pu.

28 Le m ban ke m cha u gir ni ni chee mala, ni yaa nan kan u kan, ni ga li kpa mpopiin. Le nsui ga sɔŋ.

29 Nima pu na, ni gaa u tiŋann Tidindaan pu, ki li kpa mpopiin sakpen, ki nyun u ni binib bimøk bi ke waah bi pu na;

30 ba pu? Kristo aatuln pu, waa nan daa nkun. Waah nan ban u ter mi, naah kaa nan n̄maa ter mi pu na pu, le u nan kan linimaln.

3

Mbimbinyaan bamøn

1 Nnaabitiib, kookoo aabør le ye ke ni li kpa mpopiin Tidindaan pu. M yaa ki n̄mee ke maah nan n̄mee pu tii nimi na kan, naan muk mi; ba pu? ni n̄an ke ni ki n̄un maah ga n̄mee pu tii nimi na.

2 Tø, ni li nyi binib bi tun lituln li kaa n̄an na, ki bi ke ibø na, ki len ke ni yaa kaa gi lichakpaln kan naan n̄mar na.

3 Timi bi kpaan Uwumbør Aafuur Nyaan chee ki pak u, ki kpa kipupuk Yesu Kristo pu, ki bee ke taan n̄mar tibaa aapøon pu na, timi le kpa lichakpangeei bamøn.

4 Min mbaa ba ga li kpa nsan ki ga n̄maa len ke m ga n̄maa n̄mar mbaa pu. Unii ubaa yaa len ke u kpa nsan ke u ga n̄maa n̄mar ubaa pu kan, m kpa nsan ki jer u.

⁵ Maah nan ye iwiin iniin aabo na, bi nan gii nchakpaln. M ye Juu yaab aabo, ki ye Benjaminn aanibol ponn ni aanii ubaa la. M ye Hiibru yaab aabo bamənn la. M nan dii Moses aakaal, Farisii yaab aah dii pu na.

⁶ Nnimbil nan man ke m ɲa Yesu aanib falaa. M nan dii Moses aakaal mbaməm, kaa yii nkaal mbaa.

⁷ Nimina məmək nan ye tinyoor le ki tii mi. Le m yii ni məmək Kristo pu, ke naa ye nibaa.

⁸ Ni ye mbamən la, m yii tiwan məmək ke naa ye nibaa, ke m li nyi Yesu Kristo u ye Ndindaan na. Maah nyi u pu na, nima le jer tiwan məmək. U pu le m di tiwan məmək lii, ke ni ye timoor la, ke m gaa uma,

⁹ ki kpaan u ni. M yaa dii Moses aakaal kan, nima le aan cha Uwumbər len ke maabər ɲan. Maah gaa Kristo ki kii na, nima le cha Uwumbər len ke maabər ɲan; m gaa Yesu Kristo ki kii le ki ɲan Uwumbər chee.

¹⁰ M ban ke m bee Kristo, ni mpənn mu fikr u nkun ni na, ki ji falaa u pu. M ban ke maabimbikpok kpo ke waah nan kpo pu na,

¹¹ aan m mu nan fikr nkun ni.

Pəɔl aanimbil aah man Yesu Kristo aasan pu pu na

¹² Maa len ke m fuu Yesu aah ban pu na, kaa len ke m ye unii u ɲan ti doo na. M pənni mbaa ke m li bi Yesu Kristo aah ban ke m li bi pu na; ba pu? u gaa mi ki ɲa mi waanii la.

¹³ Nnaabitiib, maa len ke m fuu waah ban pu na. Nnimbil man tiwan nibaa le pu. M suln tiwan ni bi mpuwəb na, ki pənni mbaa ke m pii tiwan ni bi nnimbiin ni na.

¹⁴ Yesu Kristo pu le Uwumbər yin mi ke m dii nsan mu cha paacham na. Nima le nnimbil man ke m fuu nima, ki ti kan tinyoor ti Uwumbər ga tii mi na.

¹⁵ Nimi bi dii Uwumbər aasan mbaməm na, cha ni mu aanimbil li man kina man. Ni yaa kaa bee waabər tibaa mbaməm kan, u ga mək nimi.

¹⁶ Ti mu aah nyi Uwumbər aabər məmək pu na, cha ti li dii kina man.

¹⁷ Nnaabitiib, ni li kpaan kiməbaan ki dii maataabuu, ki lik binib bi dii ke taah dii pu na.

¹⁸ Tɔ, binib pam aah dii pu na, bi ye Yesu aadəpuinkoo aadim la. M nan tuk nimi baabər n-yoonn məmək, ki ki tuk nimi dandana wee, ni tinyunyunn la.

¹⁹ Baadon le ga li ye ntafadaan mu kaa kpa ndoon na. Baawumbər le ye bipuul. Bi kpa kipupuk inimənn aatuln pu. Baalandak bi dulnyaa wee ni aawan ni la.

²⁰ Tima kan, Uwumbər do le ye tido, le ti kii bundaln Tidindaan Yesu Kristo u ga gaa timi lii na ga nya ni nima na.

²¹ U kpa mpənn ki ga ɲmaa nyarj tiwan məmək, ki cha ni məmək kii waaməb. Waah kpa mpənn kina na, le u ga di timi aawon ti kaa ye lisil aawon na ɲa tiwonpənn ti naahn uyaar ti ye lisil aawon na.

4

Nsurm

¹ Nnaabitiib, Tidindaan aah ga ɲmaa ɲa kina ki tii nimi na, ni li si uchaɲ ni. M gee nimi la. Le nimi aabər bi nsui ni. Le mponn piin ni pu. Nimi le ye maatuln aanyoor.

² Yuwodia ni Sintiki, m gaɲ nimi, ni li kpaan kiməbaan Tidindaan pu.

³ Maatutunjeer bamənn, m mee aa mu, ter bipiib ngbaan; ba pu? bi ni Klement ni maatutunjeerb biken nan tun lituln linimaln m chee, ki ter mi m

tuk binib Yesu aabɔnyaan tee. Baayimbil ɲmee limɔfal aagban ki bi paacham na ni.

⁴ Ni li kpa mpopiin Tidindaan pu, n-yoonn mɔmɔk. M ki tuk nimi la, ni li kpa mpopiin man.

⁵ Ni li bi suuna binib mɔmɔk chee man. Tidindaan ga gir ni dandana wee.

⁶ Ni taa cha ilandak li muk nimi tiwan nibaa pu. Ni li mee Uwumbɔr tiwan mɔmɔk pu, ki ganɲi u, ki dooni u ki tuk u naah ban pu na mɔmɔk.

⁷ Ni yaa ɲani kina kan, Uwumbɔr ga tii nimi nsuudoon mu jer taah nyi pu na. Nisui, ni nimi aalandak ga doon; ba pu? ni kpaan Yesu Kristo chee.

⁸ Nnaabitiib, kookoo yaan le ye ke ni li dak ilandak i ye mbamɔn na, ni i kpa laasaab na, ni i tok na, ni i ye chain na, ni i ɲan na, ni i kpa lisil na. Ni cha ilandak imɔk ɲan ki ɲeer mpakm na li joo nimi.

⁹ Ni nan bae Uwumbɔr aabɔr m chee, ki gaa ti, ki ɲun maah len pu na, ki kan maah ɲani pu na. Ni li dii kina, le Uwumbɔr u tii timi nsuudoon na ga li bi ni chee.

Ipiin pu aadoon

¹⁰ Ni yunn le naa ki kan mi; le nitafal mu beenin bi m ni. Nima le m kpa mpopiin sakpen Tidindaan pu. M bee ke nitafal bi m ni n-yoonn mɔmɔk; le ni mu aa nan kpa nsan ni ter mi.

¹¹ Maa len igiin pu. M yaa kpa sakpen, bee m yaa kpa siib kan, m bae maah ga ɲa pu aan nnimbil gbiin kina na.

¹² M nyi igiin, ki nyi liwankpal mu. Ni yaa mɔ, bee ni yaa kaa mɔ kan, m yaa ji bab, bee nkon yaa pii mi kan, m yaa kpa sakpen, bee m yaa kaa kpa nibaa kan, m bae maah ga ɲa pu aan nnimbil gbiin kina na.

¹³ Kristo aah tii mi mpɔɔn mu na, m ga ɲmaa ɲa tiwan mɔmɔk.

¹⁴ Tɔ, naah ter mi maafalaa ni pu na, ni ɲa mbamɔm la.

¹⁵ Nimi Filipi aatiɲ aanib nyi ke maah nan tuk nimi Yesu aabɔnyaan tee njan ki nin nyan Masedonia aatiɲ ni na, Uwumbɔr aanib ponn ni ubaa aa tii mi ipiin, see nimi baanja. M nan tuk nimi Uwumbɔr aabɔr, le ni mu nan tii mi ipiin.

¹⁶ Maah nan bi Tesalonika aatiɲ ni na, ni nan tun ni unii nfum mulee u nan tii mi maah ban pu na.

¹⁷ Naa ye ke m ban ipiin la. Naah tii mi ipiin pu na, nima le ni ga li moo kpa tinyoor. Nima le m ban.

¹⁸ Naah tii mi tiwan ni na, m gaa ni mɔmɔk ki kpa sakpen. Naah tun ni Epafrodaitus ke u nan tii mi ipiin i na, u nan tii mi i. Naah tii mi ipiin i na, ni naahn kitork ki ɲan na le ki ti Uwumbɔr; le usui piir, le u gaa i.

¹⁹ Uma Uwumbɔr u m dii u na le ga tii nimi naah lann pu na mɔmɔk; waah kpa liwankpal sakpen paacham pu na, kina le u ga tii nimi, Yesu Kristo pu.

²⁰ Cha ti li nyuɲni Tite Uwumbɔr n-yoonn mu kaa kpa ndoon na. Amii.

Kookoo aadoon

²¹ Ni doon Yesu Kristo aaninyaam mɔmɔk tii mi. Tinaabitiib bi bi m chee na dooni nimi.

²² Uwumbɔr aanib mɔmɔk dooni nimi. Ubɔrkpaan Siisa aatutum bi ye Uwumbɔr aanib na mu dooni nimi mbamɔm.

²³ Tidindaan Yesu Kristo aanɲann li bi nisui ni. [Amii.]

Kigban ki Pɔɔl ηmee ki tii KOLOSE YAAB na

¹ Min Pɔɔl u ye Yesu Kristo aakpambal Uwumbɔr aageehn pu na, m ni tina aabo Timoti

² le ηmee kigban kee ti tii nimi Uwumbɔr aanib bi ye tinaabitiib ki gaa Kristo ki kii, ki bi Kolose aatinj ni na. Tite Uwumbɔr [ni Tidindaan Yesu Kristo] ηa tinyoor ηa ni pu, ki tii nimi nsuudoon.

Idoon aameel

³ N-yoonn mumɔk ti mee Uwumbɔr u ye Tidindaan Yesu Kristo Aate na tii nimi na, ti dooni u ni pu;

⁴ ba pu? ti ηun ke ni gaa Yesu Kristo ki kii mbamɔm, ki gee Uwumbɔr aanib mɔmɔk;

⁵ ba pu? ni kpa limakl ke ni ga nan kan Uwumbɔr aah di tiwan ni siin nimi paacham na. Ni ηun ni pu buyoonn ni ηun tibɔnyaan ti fuu ni ni chee ki ye mbamɔn na chee la.

⁶ Tibɔnyaan ngbaan le cha nimi ni binib bi bi ηipepel mɔmɔk na tun litunyaan. Binib moo gaal tibɔnyaan ngbaan ki keei, nikaasisik ni, ni ηipepel mɔmɔk. Naah ηun ti, ki bee mbamɔm Uwumbɔr aah ηani nimi tinjann pu na, le binib moo gaal tibɔnyaan ngbaan ki keei nikaasisik ni, ki nan saa dandana.

⁷ Timi aatutunjeer Epafraas u ti gee u na le nan tuk nimi Uwumbɔr aanim-baasaln pu. Uma Epafraas le si timi aasisiyyaan ki tun Kristo aatuln mbamɔm ki ter nimi.

⁸ U tuk timi Uwumbɔr Aafuur Nyaan aah cha ni gee binib pu na.

⁹ Nima pu le ti mee Uwumbɔr tii nimi, kaa di cha. Buyoonn ti nan ηun ni pu ki nan saa dandana wee na, le ti mee Uwumbɔr tii nimi, ke ni ga bee waah ban ke ni li ηani pu na. Ti mee u ke u tii nimi nlan ni bee Waafuur Nyaan aabɔr;

¹⁰ aan ki li dii Tidindaan waah ban pu na, aan ki gbiin unimbil, ki tun litunyaan aabɔj mɔmɔk, ki moo bee waabɔr.

¹¹ Ti mee u tii nimi ke waah kpa mpɔɔn sakpen pu na, u tii ni mu mpɔɔn, aan ni li kpa limɔr falaa ponn ni n-yoonn mɔmɔk, ki li kpa mpopiin,

¹² ki li dooni u; ba pu? uma le ηa nimi binib bi ηeer ke bi kan tiwan ni u ga tii waanib, nwiihn aanaan ni na.

¹³ Uma le nan nyan timi mbɔmbɔɔn aanaan ni, ki nabr timi di buen Ujapɔgeehn aanaan ni.

¹⁴ Uma le gaa timi lii, le Uwumbɔr di cha pinn timi aatunwanbir; [Ujapɔɔn aasin pu].

Yesu Kristo aabimbin, ni waatuln

¹⁵ U ye Uwumbɔr u taa waa u na aanan, ki ye tiwan nimɔk Uwumbɔr naan ni na Aayidaan;

¹⁶ ba pu? Uwumbɔr nan cha u naan tiwan mɔmɔk, ni bi paacham, ni ni bi kitinj na, ni taah waa ni na, ni taah kaa waa ni na; ni yaa ye nnaan, bee ipɔɔn, bee bitinjooob, bee tininkpir, uma le nan naan ni mɔmɔk ke ni li nyunni u.

¹⁷ Uma Yesu le puen tiwan mɔmɔk bi. Uma pu le tiwan mɔmɔk beenin bi.

¹⁸ Uma le ye waanib Aayidaan. Le waanib mu ye waawon, le u tii bi limɔfal. Uma le puen fikr nkun ni, ki ye tiwan mɔmɔk Aayidaan;

¹⁹ ba pu? ni mɔ Uwumbɔr ke waah bi pu na, Yesu mu bi kina la.

²⁰ Uma Yesu pu, le ni mɔ Uwumbɔr ke u di tiwan ni mɔmɔk bi paacham, ni tiwan ni mɔmɔk bi kitinj na tooh kijɔtiik ubaa chee. Waasin nan nyan uwon ni, ndɔpuinkoo pu; waasin ngbaan pu le Uwumbɔr cha tiwan ngbaan mɔmɔk ni uma ŋa kijɔtiik.

²¹ N-yoonn mbaa ni nan ye biwɔwɔm le Uwumbɔr chee. Ni nan dak ilandak i kaa ŋan na, ki tun lituln li kaa ŋan na, nima le ni nan ye Uwumbɔr aadim,

²² le dandana wee u cha ni ni uma ŋa kijɔtiik; ba pu? Ujapɔɔn nan kpo ni pu la. U nan kpo ni pu, ke ni li bi chain, ki li ye bininyaam, ki taa li kpa ngalm mubaa, bundaln u ga di nimi siin Uwumbɔr aanimbiin ni na.

²³ Ni ŋan ke ni li dii u mbamɔm, ki taa di cha waasan, ki taa cha nibaa lej nimi. Naah ŋun tibɔnyaan tee na, tibɔr ngbaan tii nimi limakl la. Ni taa di cha limakl ngbaan. Bi moon tibɔnyaan tee, ki tuk binib bimɔk bi dulnyaa wee ni na la. Min Pɔɔl mu ŋa unii u mooni ti na la.

Pɔɔl aah ye Yesu Kristo aanib aatutunn pu na

²⁴ Tɔ, maah jin falaa u ni pu na, nima le m kpa mpopiin. Kristo nan tuk mi maah ga ji falaa waanib pu pu na, le maah ji falaa tiwon tee ni na, falaa ngbaan u gur na le m ji.* Waanib bi m ji falaa bi pu na le ye waawon.

²⁵ Uwumbɔr nan ŋa mi waanib aatutunn, ki di lituln siin mi, ke m tun ki ter nimi. Lituln ngbaan le ye ke m tuk nimi waabɔr mɔmɔk pel pel.

²⁶ Ti ye tibɔbɔrkaan la. Uwumbɔr nan bɔr ti n-yaayoonn na aanib, le ki kpiir ti tuk waanib dandana wee.

²⁷ U ban ke bi bee tibɔr ngbaan aah ŋan sakpen ki ter ŋitimbol mɔmɔk pu na la. Tibɔbɔrkaan ngbaan le ye ke Kristo bi ni ni. Waah bi ni ni na, nima le ni kpa limakl ke ni ga ji waamɔn.

²⁸ Kristo aabɔr ngbaan le ti mooni, ki sur binib mɔmɔk, ki tuk bi waabɔr, waah tii timi nlan pu na. Ti ban ke bi mɔmɔk li kpaan Kristo ni, ki li ye binib bi ŋan doo na. Ti ban ke ti di bi ki mɔk Uwumbɔr la.

²⁹ Nima le cha m tun lituln linimaln. M tun lituln ngbaan waapɔɔn sakpiin pu la.

2

¹ M ban ke ni bee ke m tun lituln linimaln nimi pu, ni Laodisea aatinj aanib pu, ni binib bimɔk kaa kee kan mi na pu,

² ke m pɔɔk bitaakpab. M ban ke ni mɔmɔk li kpaan kimɔbaan, ki li gee tɔb, ki bee Uwumbɔr aabɔr mbamɔm, aan ki li pak ti mbamɔm, ki taa joo beeni. M ban ke ni bee Uwumbɔr aabɔbɔrkaan, ti ye Kristo aabɔr na.

³ Uma baanja le ga ŋmaa tii timi nlan mu ye nlan bamɔnn na. Uma baanja le ga ŋmaa mɔk timi nnyim mɔmɔk.

⁴ M tuk nimi kina ke ubaa taa ŋmann nimi la. Unii yaa mɔln inyamɔn i mɔ na ki tuk nimi kan, ni taa kii.

⁵ Maawon aa bi ni chee, le maalandak bi ni ni. Naah gaa Kristo ki kii mbamɔm ki dii waasan mu mbamɔm na, nima le m kpa mpopiin sakpen.

Cha Yesu Kristo aabimbin li gbii si

⁶ Ni nan gaa Yesu Kristo, ki kii ke u ye Nidindaan. Nima pu na, ni li kpaan u ni, ki li dii u man,

⁷ ki too chuu u ke busub aanyaan aah koo kitinj pu na, ki li bae waabɔr n-yoonn mɔmɔk, ki gaa ti ki kii mbamɔm, taah nan tuk nimi pu na, ki li dooni u n-yoonn mɔmɔk.

* 1:24 : Lik Lituln 9.16.

⁸ Unii yaa tuk nimi nnyamɔn aalan mu ye fam na kan, ni li nyi man ki taa dii u; nlan ngbaan ye binib aalan mu nyan ni kinimbɔŋ ki joo dulnyaa wee na, naa ye Kristo aabɔr.

⁹ Uwumbɔr aabimbin mɔmɔk bi Yesu Kristo aawon ni.

¹⁰ Naah kpaan u ni na, le ni kpa limɔfal bamɔln. Uma le ye tininkpir ni ipɔɔn mɔmɔk aayidaan.

¹¹ Naah kpaan Kristo ni na, le ni bi ke binib bi gii ŋichakpan na; ni mu aa ye ŋichakpan le ni gii, ni ye nimi aabimbikpok le ni gii lii. Ni ye Kristo aah gii pu na la.

¹² Baah muin nimi nnyun ni na, ni mɔk ke bi di nimi sub Kristo chee la. Baah nyan nimi nnyun ni na, le ni mɔk ke ni ki fikr u chee; ba pu? ni pak ke Uwumbɔr kpa mpɔɔn ki fikr Kristo nkun ni.

¹³ N-yoonn mbaa, ni nan tun titunwanbir, kaa nan dii Uwumbɔr aakaal. Nima le naa nan kpa limɔfal li kaa kpa ndoon na. Naah kpaan Kristo ni dandana wee na, nima le Uwumbɔr fikr nimi. U di cha timi aatunwanbir mɔmɔk pinn timi.

¹⁴ Taah ba ga ŋa pu na le ŋmee kigban pu. Taah kaa ŋa kina na, nima le timi aabɔr bii. Le Kristo aah nan kpo ndɔpuinkoo pu na, nima le Uwumbɔr aa ki len ke timi aabɔr bii.

¹⁵ Waah kpo ndɔpuinkoo pu na, le u ŋa kinimbɔŋ aapɔɔn mɔmɔk fam, le ki nyan ki, ki jinn ki inimɔɔn, binib aanimbil ni.

¹⁶ Nima pu na, ni taa cha ubaa galn nimi tijikaar aakoobil pu, bee tiwanyukaan aakoobil pu, bee likpaakool daal aakoobil pu.

¹⁷ Ŋikoobil mɔmɔk po ye tiwan ni choo na aajunjun la. U bi na le ye Kristo.

¹⁸ Binib bibaa bi ki sunni bibaa taab, ki pak Uwumbɔr aatuuntiib, ki bui ke bi dan tidan ki kan lijinjir aawan, ki kpa kalmbaani, ki dak dulnyaa aalandak i ye fam na. Ni taa cha binib ngbaan bii nimi.

¹⁹ Baa joo timi aayidaan Kristo. Uma aapɔɔn pu, le ti muun waasan ni, Uwumbɔr aah ban pu na. Uma le kpaan timi kimɔbaan, ke ti li tuk tɔb pu, ke ŋituk ni ŋgir aah cha tiwon aawan mɔmɔk tuk tɔb pu pu na.

Ni naahn ke ni kpo ki beenin fu Yesu Kristo pu

²⁰ Ni nan kpo Kristo chee la, nima le ni nyan kinimbɔŋ ki joo dulnyaa na aapɔɔn ni. Nima pu na, ba ŋa nimi aabimbin bi ke naah beenin ye dulnyaa yaab le na? Ba ŋa ni kii nkaal mu len ke,

²¹ “Taa ji nee,” “Taa lakl nee,” “Taa meeh nee” na?

²² Binib yaa jin timina mɔmɔk kan, ti doo la. Ŋikoobil ŋimina po ye binib aakaal, ni baamɔkm la.

²³ Ni naahn nlan la, ki mu aa ye nlan. Bi dooni bisui aah gee tiwan ni na la, ki sunn bibaa taab, ki muk tiwon. Le baah ŋani pu na, naa ter bi ke bi chuu bibaa.

3

¹ Ni kpaan fikr Kristo chee la. Nima pu na, cha nitafal li bi paacham aawan ni. Kristo bi nima ki ka Uwumbɔr aajangii wɔb.

² Ni li dakt tiwan ni bi paacham na aabɔr; ki di cha tiwan ni bi kitin do na.

³ Ba pu? ni naahn ke ni kpo; le nimi aamɔfal kpaan Kristo ni, ki bi Uwumbɔr chee paacham, le u biin li pu.

⁴ Kristo, u ye timi aamɔfal na yaa nan gir ni kan, ti mu ga li bi u chee, ki kan nnyun.

Mbimbikpok ni mbimbipɔm

⁵ Nima pu na, kulan man tiwon aah ban pu na, ki taa gər kidagook, ki taa tun tijəŋ aatuln, ki taa li ban tiwan ni kaa ŋan na, ki taa li kpa iniman. Unii u kpa iniman na aa dii Uwumbər, u dii liwankpal la.

⁶ Binib bi yii Uwumbər aaməb ki tun titunwanbir timina na, u ga daa bitafal.

⁷ N-yoonn mbaa, ni mu nan bi bikaasisik ni, ki tun titunwanbir ngbaan.

⁸ Le naah ye Yesu aanib dandana wee na, ni di titunwanbir ngbaan məmək lii. Ni taa ki gee liŋuul ki li tar binib pu, ki taa ki li kpa kinanaŋ, ki taa ki seei ŋisiibil, ki taa ki len iliin i kaa ŋan na.

⁹ Ni taa məlŋ inyamən ki tuk təb; ba pu? ni nan di nimi aabimbikpok aatuln lii a,

¹⁰ ki yoor mbimbipəm la. Uwumbər le tii nimi mbimbipəm ngbaan, ki bi too mu, ke ni moə bee u, ki li naahn u.

¹¹ Naah kpa mbimbipəm na, naa ki yakr Juu yaab, ni binib bi kaa ye Juu yaab na, ni binib bi gii ŋichakpan na, ni binib bi kaa gii na, ni biwəwəm, ni timoor ni aanib, ni binaagbiib, ni bimalb. Ni məmək kpaan la. Kristo le jer tiwan ngbaan məmək, ki bi waanib məmək ni.

¹² Uwumbər nan nyan nimi, ki ŋa nimi waaninyaam, ki gee nimi. Nima pu na, ni li kpa linimbaasahn, ni tibulchinn, ki sunn nibaa taab, ki li bi suuna, ki li kpa suklaa,

¹³ ki li kpa limər təb chee. Ni ponn ni ubaa ni unjeen aatə yaa kpa tibər kan, ni di cha pinn təb. Tidindaan aah di cha pinn nimi pu na, ni mu di cha pinn təb kina.

¹⁴ Tibər ti jer ti məmək na le ye ke ni li gee təb; ba pu? ngeehm di ni məmək kpaan təb chee la, ni li kpaan kiməbaan mbaməm.

¹⁵ Kristo yin nimi ke ni li kpaan tiwonbaan ni, ki li kpa nsuudoon mu u tii nimi na. Nima pu na, cha nsuudoon ngbaan li joo nisui man, ki li dooni Uwumbər, waabulchinn pu.

¹⁶ Cha Kristo aabər li bi nisui ni sakpen, ki tii nimi nlan. Ni li tuk təb waabər, ki li sur təb, ki li gaa ilahn i bi Uwumbər Aagbaŋ ni na, ni waanib aalahn, ni ilahn i Waafuur Nyaan mək nimi na. Ni li gaa ilahn ngbaan, ki li dooni Uwumbər nisui ni.

¹⁷ Ni yaa len kan, ni len Tidindaan Yesu aayimbil pu; ni yaa tun lituln kan, ni li tun waayimbil pu, ki li ŋani tiwan məmək waayimbil pu, ki li dooni Tite Uwumbər u pu.

Naah ga li bi pu Tidindaan aasan ni na

¹⁸ Tə, bipiib, ni li keei nichatiib aaməi. Naah dii Tidindaan na, ni ŋan ke ni li ŋani kina.

¹⁹ Chatiib, ni li gee nipuutiib, ki taa muk bi.

²⁰ Mbim, ni li keei nitetiib ni ninatiib aaməi tiwan məmək ni, Tidindaan aah ban pu na; ba pu? nima le piir Uwumbər aasu.

²¹ Tetiib, ni taa fiini nimi aabim aarjuul, aan bitaakpab taa yəl.

²² Binaagbiib, ni li keei nidindatiib bi bi dulnyaa ni na aaməi tiwan məmək ni. Bi yaa bi ni chee, bee bi yaa kaa bi kan, ni li tun lituln mbaməm. Ni taa ban binib li pak nimi. Naah san Uwumbər na, ni li tun lituln mbaməm nima pu.

²³ Naah ŋani tiwan nimək na, ni cha nitafal li bi ni ni, ki tun lituln ke naah ba ga tun tii Tidindaan pu na, naa ye binib.

²⁴ Tidindaan Kristo le ni tun lituln tii u. Nima le ni bee ke uma le ga pa nimi tipar, waah nan puu tipuur ti ke u ga tii nimi na.

²⁵ Unii umək tun lituln li kaa ŋan na, Uwumbər ga daa utafal waah ŋeer pu na. Uwumbər aa pak ubaa ki jer uken.

4

¹ Dindatiib, ni li ɲani nimi aanaagbiib mbaməm; ba pu? ni nyi ke ni mu kpa Dindaan paacham.

Nsurm

² Tɔ, ni məmək li beenin mee Uwumbər linimaln, ki li nyi ki taa geeni, ki li dooni u mmeen ponn ni,

³ ki li mee u tii ti mu, ke u tii timi nsan ti moon waabər ki tuk binib tibɔbərkaan ti ye Kristo aabər na. Waabɔnyaan ngbaan pu, le m bi kiyondiik ni.

⁴ Ni ɲan ke m tuk binib waabɔnyaan ngbaan aatataa mbaməm. Ni mee Uwumbər tii mi ke u ter mi, m tuk bi kina.

⁵ Ni li kpa nlan ki li bi mbaməm joo cha binib bi kaa dii Uwumbər aasan na wɔb. Naah kan nsan buyoonn na, ni li tun Uwumbər aatuln n-yoonn məmək.

⁶ Ni li len ibulchiliin n-yoonn məmək, ki li len Uwumbər aalambil aah ye pu na. Ni yaa len kina kan, ni ga bee naah ga giin pu ki kii unii məmək na.

Kookoo aadoon

⁷ Tina aabo Tikikus u ti gee u na ga tuk nimi maabər məmək aah bi pu na. U ye timi aatutunjeer le Tidindaan aatuln ponn ni, ki tun lituln ngbaan mbaməm.

⁸ M cha u dan ni chee ke u nan tuk nimi, timi aabər aah bi pu na, aan ki sɔɲ nisui. Nima le m cha u dan ni chee.

⁹ Onesimus ni uma le dii ni. Onesimus mu ye tina aabo u ti gee u na la. U ter timi mbaməm, ki ye ni ponn ni aanii ubaa la. Bima le ga tuk nimi do chee na aabər məmək.

¹⁰ Aristakus u bi kiyondiik ni m chee na dooni nimi. Mak, u ye Banabas aaninkpan aajapɔɔn na, u mu dooni nimi. M nan tuk nimi naah ga ɲa u pu na. U yaa dan ni chee kan, ni gaa u iɲaal ilee.

¹¹ Josua Justus mu dooni nimi. Bijab bitaa ngbaan ye Juu yaab la. Juu yaab ponn ni, bima baanja le ye maatutunjeerb ki tun Uwumbər aanaan aatuln. Bijab ngbaan sɔɲ nsui la.

¹² Epafras mu dooni nimi. U ye ni ponn ni aanii ubaa la, ki ye Yesu Kristo aatutunn. U mee Uwumbər n-yoonn məmək linimaln le ki tii nimi, ke ni li dii Uwumbər mbaməm, ki taa di cha, ki kii Uwumbər aah gee pu na məmək.

¹³ M tuk nimi la, Epafras tun lituln linimaln, ki tii nimi, ni Laodisea aatiɲ aanib, ni Hierapolis aatiɲ aanib.

¹⁴ Luk u ye dɔkta, u ti gee u na mu dooni nimi. Demas mu dooni nimi.

¹⁵ Ni li dooni tinaabitiib bi bi Laodisea aatiɲ ni na tii timi, ki li dooni Nimfa ni Yesu aanib bi kuuni udo na, tii timi.

¹⁶ Bi yaa karn kigbar kee tii nimi kan, ni cha bi karn ki tii Yesu aanib bi bi Laodisea aatiɲ ni na mu. Maah ɲmee kigbar ki tii Laodisea aatiɲ aanib na, ni mu karn ki.

¹⁷ Tuk Akipus ke Tidindaan aah tii u lituln li ke u tun na, u li nyi ki tun li mbaməm.

¹⁸ Min Pɔl le di ɲɲaal ɲmee idoon imina. Ni teer ke m bi kiyondiik ni la.

Uwumbər ɲa tinyoor ɲa ni pu. [Amii.]

Njan aagban̄ ki Pɔɔl ηmee ki tii TESALONIKA YAAB na

¹ Min Pɔɔl, ni Silfanus, ni Timoti le ηmee kigban̄ kee ti tii Yesu aanib bi bi Tesalonika aatin̄ ni ki ye Tite Uwumbɔr ni Tidindaan Yesu Kristo aanib na. Uwumbɔr ηa tinyoor ηa ni pu, ki tii nimi nsuudoon.

Tesalonika yaab aabimbin

² N-yoonn mɔmɔk ti mee Uwumbɔr na, ti mee u tii nimi, ki dooni u ni mɔmɔk pu.

³ Ti teer nimi Tite Uwumbɔr aanimbiin ni n-yoonn mɔmɔk, ki teer ke naah ηani pu na, nima le mɔk ke ni gaa u ki kii; naah tun lituln pu na, nima le mɔk ke ni gee u; naah kpa limɔr pu na, nima le mɔk ke ni kpa limakl Tidindaan Yesu Kristo pu.

⁴ Tinaabitiib bi Uwumbɔr gee bi na, ti nyi ke u lee nimi la;

⁵ ba pu? taah tuk nimi waabɔnyaan na, tibɔnyaan ngbaan aa nan ye iliin baan̄ja, Uwumbɔr Aafuur Nyaan aapɔɔn nan bi ti ni la, ki cha ni bee ke ti sil gbii. Taah nan bi nikaasisik ni buyoonn na, ni nan bee timi aabimbin aah nan bi pu na. Ti nan bi kina ke ti ter nimi la.

⁶ Le ni nan ηakni timi ni Tidindaan; ba pu? ni gaa Yesu aabɔr ki kan falaa sakpen tibɔr ngbaan pu, ki mu nan kpa mpopiin mu Uwumbɔr Aafuur Nyaan tii nimi na.

⁷ Naah nan bi pu na, nima le mɔk Yesu aanib bimɔk bi Masedonia ni Akaya aatim ni na, bi mu aah ga li ηani pu na;

⁸ ba pu? ni nan chuun mooni Tidindaan aabɔr, ki tuk Masedonia ni Akaya aatim aanib. Naa ye nima yaab baan̄ja, ntim mɔmɔk aanib ηun ke ni gaa Uwumbɔr ki kii la. Nima pu na, taa ki ban ke ti tuk bi nimi aabɔr. Bi puun nyi.

⁹ Ba pu? binib ngbaan len ke taah nan dan ni chee na, ni nan gaa timi, ki di ηiwaa lii, ki fenn ki dii Uwumbɔr; u ye limɔfadaan ki ye Uwumbɔr bamɔnn na,

¹⁰ le ni kii bundaln̄ Ujapɔɔn Yesu ga nyan ni paacham ki gir ni na. Uma le Uwumbɔr nan fikr u nkun ni. Uma le nyan timi ntafadaan mu choo na ni.

2

Pɔɔl aah tuk Tesalonika yaab tibɔnyaan pu na

¹ Tinaabitiib, nimi nibaa nyi ke taah nan dan ni chee na, naa ye fam. Ni nyi ke taah nan bi Filipi aatin̄ ni na,

² le nima yaab nan ηa timi falaa, ki yook timi, le ti nin dan ni chee. Binib pam nan kpak timi kinikpakpak, le timi Aawumbɔr tii timi lipobil ke ti tuk nimi waabɔnyaan.

³ Taah tuk nimi waabɔnyaan ngbaan na, tibɔr ngbaan aa ye nnyamɔn. Taa ηmann nimi. Ti nan bi chain la.

⁴ N-yoonn mɔmɔk ti nan len Uwumbɔr aah ban ke ti len pu na; ba pu? u nan lik taah bi pu na, le ki di waabɔnyaan ngbaan ηa tin̄aal ni, ke ti tuk binib. Nima pu le ti ban ke ti piir Uwumbɔr aasui, naa ye binib aasui. Uma Uwumbɔr le lik timi aasui ni aah bi pu na.

⁵ Ni nyi ke taa nan gbaa nimi mɔmɔmɔɔn aabɔr. Uwumbɔr nyi ke taa nan ye inimandam bi ηmanni, ke binib taa bee ke ti ye na.

⁶ Taa nan ban ke ni nyuŋ timi, kaa nan ban ke binib biken nyuŋ timi.

⁷ Taah ye Kristo aakpambalb na, ti ba ga li ban ke ni nyuŋ timi. Le taa nan ban kina. Ti nan bi suuna ni chee ke upii aah bi pu waabim chee ki lik bi na la. ⁸ Ti gee nimi la. Nima pu na, ti nan kpa mpopiin ti tuk nimi Uwumbɔr aabɔnyaan. Naa ye tibɔnyaan baanja le ti nan tii nimi, ti nan di tibaa mu tii nimi; ba pu? ti gee nimi pam.

⁹ Nnaabitiib, ni teer taah nan tun lituln linimaln pu na. Ti tuk nimi Uwumbɔr aabɔnyaan, ki tun lituln nwiin pu ni kinyeek mɔk, ke ti ji. Ba pu? taa nan ban ni ji ti pu falaa.

¹⁰ Nimi bi gaa Yesu ki kii na, ti ŋa nimi mbamɔm la, ki nan bi chain, kaa nan kpa taani ubaa joo cha ni wɔb. Ni ni Uwumbɔr nyi ke ni ye mbamɔn la.

¹¹ Ni nyi ke uja aah ŋani waabim pu na, ti nan ŋani nimi ubaabaa kina la;

¹² ti sur nimi, ki nan sɔŋni nisui, ki gaŋni nimi ke ni li dii Uwumbɔr waah ban pu na. Uma le yin nimi ke ni koo waanaan ni ki nan ji waamɔn.

¹³ Ti dooni Uwumbɔr ni pu n-yoonn mɔmɔk la; ba pu? taah nan tuk nimi Uwumbɔr aabɔr na, ni nan gaa tibɔr ngbaan, ki bee ke naa ye binib aabɔr; ni ye Uwumbɔr aabɔr la. Mbamɔn, ni ye Uwumbɔr aabɔr la, ki kpelni nimi bi gaa u ki kii na aabimbin.

¹⁴ Nnaabitiib, ni ŋakni Uwumbɔr aanib bi bi Judea aatim ni ki kuuni Yesu Kristo aayimbil pu na; kinye pu? nido yaab aah ŋa nimi falaa pu na, Juu yaab ŋa bi mu falaa kina la.

¹⁵ Bima Juu yaab nan ku Uwumbɔr aabɔnabitiib ni Tidindaan Yesu mu, ki jenn nyan timi mu. Baa piir Uwumbɔr aasui. Bi ye binib mɔmɔk aadim la,

¹⁶ ki kiir timi, kaa ban ke ti tuk binib bi kaa ye Juu yaab na tibɔnyaan tee, aan bi ŋmar. Juu yaab ngbaan aah ŋani kina na, bi too kpaee baatunwanbir pu n-yoonn mɔmɔk la. Uwumbɔr aarɔul pii bi kookoo.

Pɔɔl aah neen ke u ki gir mann bi pu na

¹⁷ Nnaabitiib, taah kaa kan nimi ni yunn siib na, naa mɔ timi. Taa nan bi ni chee, timi aalandak ma nan bi ni ni; tinimbil nan man ni pu, le ti nan pɔɔni tibaa ke ti ki kan nimi.

¹⁸ Ti nan ban ti gir dan ni chee. Min Pɔɔl, n-yoonn mɔmɔk m ban ke m gir dan ni chee. Le kinimbɔŋ kiir timi ke ti taa dan.

¹⁹ Tidindaan Yesu yaa nan gir ni kan, bilabi pu ti ga li kpa limakl, ni mpopiin, ni kipupuk unimbiin ni?

²⁰ Naa ye nimi pu uu? Mbamɔn, ti kpa kipupuk ni mpopiin ni pu.

3

¹ Taah kaa bi ni chee na, taa ki ŋmaa mɔr, nima le ti len ke ni ŋan ti cha Timoti dan ni chee. Timi baanja le gur Atens aatiŋ ni.

² Tina aabo Timoti ye Uwumbɔr aatutunn u tuk binib Kristo aabɔnyaan na la. Ti cha u dan ni chee ke u pɔɔk nitaakpab Uwumbɔr aasan ni,

³ ubaa taa gir puwɔb falaa ngbaan pu. Nimi nibaa nyi ke falaa ngbaan ye Uwumbɔr aah siin timi pu na la.

⁴ Taah nan bi ni chee na ti nan tuk nimi ke ti ga ji falaa, le ni bee ke ni sil ŋa kina.

⁵ Le maa ki ŋmaa mɔr. Nima le cha m tun ni Timoti ni chee, ke u nan lik ke ni beenin dii Yesu mbamɔm aan naa dii. Ni muk mi la, m dak ke nibaakan kinimbɔŋ tɔŋ nimi, ki ŋa timi aatuln yɔl.

⁶ Le Timoti ki nyan ni ni chee; dandana u ki fuu ni ti chee, ki tuk timi tibɔnyaan ke ni beenin tii Yesu naadii mbamɔm, ki gee tɔb. U tuk timi ke ti

bi nisui ni n-yoonn məmək, le ni ban ke ni ki kan timi, ke ti mu aah ban ke ti kan nimi pu na.

⁷ Tinaabitiib, ti bi limukl ni ki ji falaa la; le ti n̄un naah tii Yesu naadii pu na, nima le tisui s̄oŋ.

⁸ Ni yaa dii Tidindaan aasan ni, kaa di cha kan, nima le ti fuur.

⁹ Nima pu na, taa ki nyi taah ga ki pak Uwumbər ni pu pu na; ba pu? ti kpa mpopiin sakpen ki m̄əni ni pu, Uwumbər aanimbiin ni.

¹⁰ Ti mee u linimaln nwiin pu ni kinyeek mək ke u cha ti ki kan nimi ki tuk nimi naah kaa kee bee waabər pu na.

¹¹ M mee Tite Uwumbər ni Tidindaan Yesu ke bi tii timi nsan aan ti dan ni chee.

¹² Tidindaan cha ni li moo gee t̄əb ni binib məmək, ke taah gee nimi pu na.

¹³ U tii nimi mp̄əon ke ni li bi chain ki taa li kpa taani ubaa Tite Uwumbər aanimbiin ni, bundaln Tidindaan Yesu ni waanib məmək ga gir ni na.

4

Mbimbin mu piir Uwumbər aasui na

¹ Tinaabitiib, ti nan mək nimi naah ga n̄a pu ki piir Uwumbər aasui na. Le ni n̄ani kina. Ti gaŋni nimi, ki sur nimi Tidindaan Yesu aayimbil pu ke ni li moo n̄ani kina.

² Ni bee taah nan sur nimi pu Tidindaan Yesu aayimbil pu na.

³ Uwumbər aageehn le ye ke ni li bi chain, ki taa ḡər kidagook.

⁴ Ni n̄an ke ni məmək bee naah ga n̄a pu ki li joo tiwon mbaməm aan ti li bi chain, ki tun lituln li n̄an na.

⁵ Ubaa taa cha bipiib aakpeek li bi u ni, ke binib bi kaa nyi Uwumbər na aah bi pu na.

⁶ Uja ubaa taa li ban una aabo aapuu ki tun titunwanbir timina. Ti nan tuk nimi ki sur nimi mbaməm ke Tidindaan dar binib aatafal titunwanbir ngbaan məmək pu.

⁷ Uwumbər yin timi ke ti li bi chain. Waa yin timi ke ti li ḡər kidagook.

⁸ Unii umək yii mmək̄m ngbaan na, naa ye binib aamək̄m le u yii, u yii Uwumbər u tii nimi Waafuur Nyaan na aamək̄m la.

⁹ Uwumbər mək nimi naah ga li gee t̄əb pu na. Nima pu na, naa ki ban ke m n̄mee kigbaŋ ki tuk nimi naah ga li gee ninaabitiib pu na.

¹⁰ Ni ye mbamən la, ni gee tinaabitiib bimək bi Masedonia aatim məmək ni na. Ti gaŋni nimi, ni li moo gee bi.

¹¹ Cha ninimbil li man ke ni li bi suuna, ki li tun nimi aatuln, ki di nimi aarjaal tun lituln, ke taah nan tuk nimi pu na.

¹² Ni yaa n̄ani kina kan, naan lann nibaa; binib bi kaa dii Uwumbər aasan na mu ga pak nimi.

Tidindaan aah ga nan gir ni pu na

¹³ Tinaabitiib, ti ban ke ni bee binib bi kpo na aabər, aan ki taa li kpa mpombiin, ke binib bi kaa kpa limakl na aah kpa mpombiin pu na.

¹⁴ Ti pak ke Yesu nan kpo, ki ki fikr nkun ni. Nima pu le ti pak ke Uwumbər ga fikr Yesu aanib bi kpo na mu, ki cha bi li dii u bundaln u ga gir ni na.

¹⁵ Taah ban ti tuk nimi tibər ti na, ti ye Tidindaan aabər la. Tidindaan aanib bi ga li bi dulnyaa wee ni bundaln u ga gir ni na aan puen binib bi kpo na ki buen paacham.

¹⁶ Ba pu? Tidindaan ubaa ga nyan ni paacham ki sunn ni. U yaa sunn ni kan, le ti ga nun nneel sakpiin, ni Uwumbor aatuuntiib aaninkpel aaneel, ni Uwumbor aakakaan aawiil.

¹⁷ Njan, Yesu aanib bi kpo na le ga fikr nkun ni, le Uwumbor nin kpaan yoor bi ni waanib bi mu ga li bi n-yoonn ngbaan na, le bi ti tooh Tidindaan ntaalangbam ni, paacham. Kina le ti ga li bi Tidindaan chee n-yoonn mu kaa kpa ndoon na.

¹⁸ Nima pu na, ni li tuk tob kina, aan ki sɔŋ tob aasui.

5

Gor ki li kii Tidindaan aagirndaal

¹ Nnaabitiib, naa ki ban ke m ηmee ki tuk nimi bundaln tiwan nimina mɔmɔk ga ηa na.

² Ba pu? nimi nibaa nyi mbamɔm ke Tidindaan aawiindaal ga fuu ni ke unaayuk aah fuur ni kinyeek pu na la.

³ Buyoonn binib ga len ke bi bi bibaa pu, nibaa aan ηa bi nibaa na, libuul ngbaan ni le tibɔbir ga lir bi pu. Ni ga li bi ke imalween aah chuu upii pu na la. Baan ηmaa nyan ti.

⁴ Nnaabitiib, nima aa bi mbɔmbɔɔn ni. Nima pu na, ni taa cha Tidindaan aawiindaal ηa nimi lijinjir ke unaayuk aah fuur ni pu na.

⁵ Ba pu? ni mɔmɔk ye nwiihn ni aabim la. Ni ye nwiin pu aabim la. Taa ye kinyeek yaab, kaa ye mbɔmbɔɔn ni yaab.

⁶ Nima pu na, ti taa li geeni, ke biken aah geeni pu na. Cha ti li kii, ki chuu tibaa man.

⁷ Binib bi dɔ geen na, kinyeek le bi dɔ geen. Binib bi nyu ndaan gbii na, kinyeek le bi gbii.

⁸ Tima ye nwiin pu aabim la, nima pu na, cha ti chuu tibaa man. Cha ti tii Yesu naadii, ki li gee tob. Ti yaa ηani kina kan, nima le ga biin ti pu, ke tikur ti bii kibin pu na. Le ti yaa kpa limakl ke ti ga sil ηmar kan, ni ga li bi ke tikur aayikpupuk ki bii tiyil na.

⁹ Uwumbor aah lee timi na, waa lee timi ke u gee liŋuul ti pu, u lee timi ke ti ηmar Tidindaan Yesu Kristo pu la.

¹⁰ Uma le nan kpo ti pu. Nima pu na, ti yaa bi, bee ti yaa kpo bundaln u ga gir ni na kan, ti ga buen ti li bi u chee.

¹¹ Nima pu na, ni li pɔɔni tob aataakpab, ki li ter tob, ni li moo dii Uwumbor aasan mbamɔm, ke naah ηani pu dandana wee na.

Kookoo aasurm ni idoon

¹² Tinaabitiib, ti gan nimi, ke ni li pak nimi aaninkpiib bi tun Tidindaan aatuln nikaasisik ni, ki sur nimi waasan ni na.

¹³ Ni li pak bi mbamɔm, ki li gee bi baatuln pu. Ni mɔmɔk li kpaan kimɔbaan man.

¹⁴ Tinaabitiib, ti gan nimi, ke ni sur binib bi kaa ban bi tun lituln na, ki li pɔɔni binib bi aataakpab yɔl na aataakpab, ki ter binib bi kaa pɔɔ na, ki li kpa limɔr binib mɔmɔk pu.

¹⁵ Ni taa cha unii ubaa teen uken waah ηa bakaa u na pu. Pɔɔn nibaa man ki li ηani tob, ni binib mɔmɔk tibulchinn, n-yoonn mɔmɔk.

¹⁶ Ni li kpa mpopiin n-yoonn mɔmɔk,

¹⁷ ki li mee Uwumbor n-yoonn mɔmɔk,

¹⁸ ki li doonu u tiwan mɔmɔk pu. Uwumbor aageehn le ye ke ni li ηani kina; ba pu? ni ye Yesu Kristo aanib la.

¹⁹ Ni taa yii Uwumbor Aafuur Nyaan aah ban pu na.

²⁰ Unii yaa len Uwumbør Aafuur Nyaan aah tii u iliin i na kan, ni taa lik iliin ngbaan fam.

²¹ Ni li lik tibør məmək aah bi pu na, ke ti ŋan aan taa ŋan, ki li joo ti ŋan na mbaməm.

²² Ni yii man isan i kaa ŋan na məmək aabəŋ.

²³ Uwumbør u tii timi nsuudoon na, ŋa nimi aabimbin məmək chain, ki li joo nimi aawiin, ni nisui, ni nimi aawon mbaməm, ni taa li kpa taani ubaa bundaln Tidindaan Yesu Kristo ga gir ni na.

²⁴ Uwumbør u yin nimi na ye mbaməndaan la, ki ga ŋa nimina məmək.

²⁵ Tinaabitiib, ni mee Uwumbør tii timi.

²⁶ Ni doon tinaabitiib məmək mbaməm.

²⁷ M gaŋ nimi Tidindaan aayimbil pu ke ni cha bi karn kigbaŋ kee tii tinaabitiib məmək.

²⁸ Tidindaan Yesu Kristo ŋa tinyoor ŋa ni pu. [Amii.]

Lelee aagban̄ ki Pɔɔl ηmee ki tii TESALONIKA YAAB na

¹ Min Pɔɔl, ni Silfanus, ni Timoti le ηmee kigban̄ kee ti tii Yesu aanib bi bi Tesalonika aatiŋ ni ki ye Tite Uwumbɔr ni Tidindaan Yesu Kristo aanib na.

² Tite Uwumbɔr ni Tidindaan Yesu Kristo ηa tinyoor ηa ni pu ki tii nimi nsuudoon.

Uwumbɔr aah ga daa binib aatafal pu na

³ Tinaabitiib, ni ηan ke ti li dooni Uwumbɔr ni pu n-yoonn mɔmɔk; ba pu? ni moo gaal Yesu ki kii mbamɔn ki moo gee tɔb la.

⁴ Nima pu le ti puk kipupuk ni pu Uwumbɔr aanib chee, ki tuk bi naah gaa Yesu ki kii ki kpa limɔr, falaa ni limukl mɔmɔk ponn ni pu na.

⁵ Binib aah ηani nimi falaa pu na, nima le mɔk ke Uwumbɔr yaa daa bitafal kan, ni ηan. Naah ji falaa pu na, Uwumbɔr aanaan pu le ni ji. Nima le Uwumbɔr ga len ke ni ηeer ke ni koo waanaan ngbaan ni.

⁶ Ni ye mbamɔn, Uwumbɔr len ke ni ηan ke binib bi ηani nimi falaa na, u mu ηa bi falaa,

⁷ ki tii timi ni nimi bi ji falaa na lifuur. Ti ga kan lifuur ngbaan bundaln Tidindaan Yesu ga nyan ni paacham ki mɔk waah bi pu na. U ni waatuuntiib ga nyan ni paacham ni mpɔɔn,

⁸ ki li joo ni mmiigaal u nan daa binib aatafal. Binib bi yii Uwumbɔr na, ni binib bi kaa kii Tidindaan Yesu aabɔnyaan tee na, u ga daa bima le aatafal.

⁹ Tidindaan ga nyan bi unimbiin ni, waarpɔɔn ni waawiin sakpiin chee. U ga daa bitafal, ki cha bi ji falaa n-yoonn mu kaa kpa ndoon na.

¹⁰ Bi ga kan ntafadaan ngbaan bundaln Tidindaan ga gir ni na. Liyaadaal ngbaan le waanib bi mɔmɔk gaa u ki kii na ga nyuŋ u, ki pak u. Ni mu ga li bi waanib ngbaan ponn ni; ba pu? taah tuk nimi Yesu aabɔr na, ni gaa ti ki kii la.

¹¹ Nima pu le ti mee timi Aawumbɔr tii nimi n-yoonn mɔmɔk ke u len ke ni ye binib bi ηeer waayim na, ki ter nimi ke ni li ban ni ηa tiwan ni ηan na, ki tii nimi mpɔɔn ke ni li ηani kina, ki tun lituln li ga mɔk ke ni gaa Yesu ki kii mbamɔn na.

¹² Ni yaa ηani kina kan, nima le ga nyuŋ Tidindaan Yesu Kristo, le u mu ga nyuŋ nimi, u ni Uwumbɔr aabulchinn pu.

2

Mbiindaan na

¹ Tinaabitiib, ti ban ke ti len ni chee ki joo cha bundaln Tidindaan Yesu Kristo ga gir ni ki nan kuun timi u chee na aabɔr la.

² Bi yaa len ke Tidindaan aawiindaal fuu ni kan, ti gaŋ nimi ke ni taa cha nipobil yuk, ki taa cha ni li muk nimi. Nibaakan, bi ga bui ke Uwumbɔr Aafuur Nyaan mɔk bi kina la, nibaakan, bi ga bui ke ti ηmee kigban̄ ki len kina la.

³ Ni taa cha ubaa ηmann nimi kina; buyoonn binib pam ga yii Uwumbɔr na le ga puen fuu ni, le Tidindaan aawiindaal nin fuu ni. Uja u yii Uwumbɔr aakaal mɔmɔk na, u mu ga puen nya mpaan pu. Uwumbɔr siin u ntafadaan la.

⁴U ga yii Uwumbør, ni njiwaa, ni tiwan nimæk binib dii ni na. U ga nyun ubaa ki jer ni mòmæk, ki ga kal Uwumbør Aadichal ni, ki len ke uma le ye Uwumbør.

⁵Naa teer aa? Maah nan laa bi ni chee na, m nan tuk nimi tibør tee.

⁶Le ni nyi tiwan ni kiir titunwanbirdaan ngbaan dandana wee na. Waayoon yaa nan fuu ni kan, u ga nya mpaan pu.

⁷Titunwanbir ti bõ na, binib nani ti dandana wee la. Le unii u kiir titunwanbir ngbaan dandana wee na ga kiir ti, ki nan saa buyoonn Uwumbør ga nyan u nima na.

⁸N-yoonn ngbaan le titunwanbirdaan ngbaan ga kpiir. N-yoonn ngbaan le Tidindaan Yesu ga gir ni, ni mpõon, ki pii libuln lii u pu, ki ku u, ki nja waapõon mòmæk yõli.

⁹Titunwanbirdaan ngbaan yaa nan fuu ni kan, u ga li kpa kinimbõnj aapõon, ki tun kaatuln, ki li kpa mpõon ki nmann ke u tun lijnjiir aatun la,

¹⁰ki li kpa nlan mu kaa njan na ke u nmann binib bi Uwumbør ga daa bitafal na. Bi yii Uwumbør aabør ti ga cha bi nmar na, kaa gee ti. Nima le Uwumbør ga daa bitafal.

¹¹Baah yii Uwumbør aabør na, nima le u cha nnyamõn aapak bi bisui ni, bi li pak nnyamõn.

¹²Nima pu na Uwumbør ga len ke binib bi gee titunwanbir kaa pak mbamõn na aabør bii a.

Uwumbør aah lee nimi pu na

¹³Tõ, tinaabitiib bi Tidindaan gee bi na, ni njan ke ti li dooni Uwumbør ni pu n-yoonn mòmæk; ba pu? tiwan mòmæk aah nan piin buyoonn na, u nan lee nimi ke ni nmar. Waafuur Nyaan nja nimi binib bi bi chain ki pak mbamõn, aan ki nmar na.

¹⁴Taah tuk nimi Uwumbør aabõnyaan ti na pu, le u yin nimi ke ni nmar ki ji Tidindaan Yesu Kristo aamõn.

¹⁵Nnaabitiib, nima pu na, ni li dii u mbamõm, ki taa di cha. Taah tuk nimi Uwumbør aabør ti, timõb ni, ni kigbanj ni pu na, ni li joo tibør ngbaan mbamõm.

¹⁶Tõ, Tite Uwumbør gee timi sakpen. Waabulchinn pu, le u tii timi lipobisoon li kaan doo na, ni limakl nyaan.

¹⁷Uma ni Tidindaan Yesu Kristo ubaa põon nitaakpab, ki tii nimi mpõon ke ni tun litunyaan mòmæk, ki len iliinyaan mòmæk.

3

Mee Uwumbør tii timi man

¹Tinaabitiib, tibør ti gur na le ye ke ni li mee Uwumbør ki tii timi, ke u cha waabør moon njepel mòmæk mala, ki kan mpakm ke naah pak ti pu na,

²ki li mee u ke u nyan timi titunwanbirdam bi kaa njan na aanjaal ni; ba pu? naa ye binib mòmæk le gaa Yesu ki kii.

³Tidindaan le nani waah len pu na, ki ga tii nimi mpõon, ki biin ni pu, kinimbõnj ki kaa njan na taa nja nimi nibaa.

⁴Tidindaan pu le ti bee ke ni nani taah tuk nimi pu na, ki ga li beenin nani kina.

⁵Tidindaan ter nimi ke ni bee nisui ni Uwumbør aah gee nimi pu na, ki li kpa limør Kristo aah tii nimi pu na.

Ni njan ke unii mòmæk li tun

⁶Tinaabitiib, ti tuk nimi Tidindaan Yesu Kristo aayimbil pu la, ninaabitiib bimæk kaa ban ke bi tun lituln, kaa dii taah tuk nimi pu na, ni nya bi chee.

⁷ Ni bee ke ni njan ni li dii ke taah dii pu na. Taah nan bi ni chee buyoonn na, taa nan san ligbanyakl.

⁸ Ti nan pa taah jin tijikaar ti na məmək pu la, ki tun lituln linimaln nwiin pu ni kinyeek mək; ba pu? taa nan ban ni ji ti pu falaa.

⁹ Naa ye ke taa nan kpa nsan ti ji ni njaal ni la. Ti nan ban ti mək nimi liməkl, ni li dii ke taah dii pu na.

¹⁰ Taah nan bi ni chee buyoonn na, ti nan tuk nimi ke unii umək kaa ban u tun lituln na kan, u taa ji.

¹¹ Ti njan ke ni ponn ni bibaa san ligbanyakl, kaa tun lituln libaa, ki chuun koo biken aabər ni.

¹² Binib bi bi kina na, ti tuk bi, ki sur bi Tidindaan Yesu Kristo aayimbil pu, ke bi li bi suuna, ki tun lituln ki kan ki ji.

¹³ Tinaabitiib, nima kan, ni yaa tun litunyaan kan, ni taa cha nitaakpab li yəl li ponn ni.

¹⁴ Unii ubaa yaa kaa dii taah tuk nimi kigban kee ponn ni pu na kan, ni daan udaan ngbaan, ki taa kpaan u chee. Nima le ga cha iniməən chuu u.

¹⁵ Ni taa njan u ke nimi aadin na, ni li sur u ke nina aabo na.

Kookoo aabər

¹⁶ Tidindaan u tii timi nsuudoon na tii nimi nsuudoon n-yoonn məmək, tiwan məmək ponn ni. Tidindaan li bi ni məmək chee.

¹⁷ Min Pəəl le di njaal nmeə idoon imina. Nimina ye kidaan la, le ki mək maagbann məmək ponn ni. Kina le m nmeə.

¹⁸ Tidindaan Yesu Kristo njan tinyoor njan ni məmək pu.

Njan aagban̄ ki Pɔɔl ηmee ki tii TIMOTI na

¹ Min Pɔɔl ye Yesu Kristo aakpambal la; ba pu? Uwumbɔr u gaal timi lir na, ni Tidindaan Yesu Kristo u tii timi limakl na, bima le len ke m li ye waakpambal.

² M ηmee kigban̄ kee m tii si Timoti, u ye maabo bamɔnn Uwumbɔr aasan ni na la. Tite Uwumbɔr ni Tidindaan Yesu Kristo ηa tinyoor ηa aa pu, ki san si kinimbaak, ki tii si nsuudoon.

Tinyamɔnbɔr aasurm

³ Maah nan cha Masedonia aatin̄ ni na, m nan bui si ke aa li beenin bi Efesus aatin̄ ni; ba pu? binib bibaa bi nima ki mɔk binib mmɔkm mu kaa ye Yesu aamɔkm na. Aa sur bi ke bi taa ki mɔk kina,

⁴ ki taa ki joo ηiyimbil ηi bi Uwumbɔr Aagban̄ ni na tiini itiin baah nan ηani pu na. Nimina le cha binib baa mbaan. Naa ter bi ke bi gaa Yesu ki kii aan ki dii waasan mbamɔm.

⁵ M tuk si ke aa sur bi kina; ba pu? m ban ke Yesu aanib aasui li bi chain, ki ban ke bi bee bisui ni ke titunwanbir aa bi bi chee, ki gaa Yesu ki kii mbamɔm, ki li gee tɔb.

⁶ Binib bibaa bi, kaa ki dii kina. Bi yenn la, ki gbaa tɔb chee tibɔr ti ye fam na.

⁷ Bi ban bi li ye bimɔmɔkb bi mɔk binib Uwumbɔr aakaal na, ki mu aa bee baah len pu na aatataa, ki len tibɔr ke binib bi nyi taatataa na, ki mu aa nyi.

⁸ Tɔ, ti nyi ke unii yaa joo Uwumbɔr aakaal, uma Uwumbɔr aah ban pu na kan, nkaal ngbaan ηan la.

⁹ Ti yaa nyi ke nkaal aa bi bininyaam pu kan, nkaal ngbaan ηan la. Mu bi tiniwanbir le pu, ni binib bi kaa gee bi ηun tibɔr na, ni binib bi kaa dii Uwumbɔr aasan na, ni titunwanbirdam, ni binib bi yii Uwumbɔr kaa pak u na, ni binib bi ku bitetiib ni binatiib na, ni binib bi ku biken na,

¹⁰ ni binib bi gɔr kidagook na, ni bijab bi yii bipiib ki ban bijab na, ni binib bi chur biken tinaagbiir na, ni binib bi chuun mɔni inyamɔn na, ni binib bi puur Uwumbɔr yɔl yɔl na, ni binib bi ηani tiwan ni kaa dii mmɔkm mu ηan na. Nkaal ngbaan bi titunwanbir timina mɔmɔk pu la.

¹¹ Uwumbɔr aabɔnyaan len kina la, ki tuk timi Uwumbɔr u ti pak u na aah ηan sakpen pu na. Uma le di tibɔnyaan tee ηa ηηaal ni, ke m di tuk binib.

Uwumbɔr aah san Pɔɔl kinimbaak pu na

¹² M dooni Tidindaan Yesu Kristo u tii mi mpɔɔn ke m tun lituln ngbaan na la. U len ke m ye mbamɔndaan, ki lee mi ke m tun waatuln.

¹³ N-yoonn mu jer na, m nan len tibɔbir u pu, ki seei u, ki ηa waanib falaa. Maah kaa nan gaa u ki kii n-yoonn ngbaan na, le maa nan nyi ke m ηani ni kaa ηan na. Maah kaa nan nyi na, le Uwumbɔr san mi kinimbaak,

¹⁴ le Tidindaan Yesu Kristo mu gee mi sakpen, ki cha m gaa u ki kii, ki kpaan u ni, ki gee u ni waanib mɔmɔk.

¹⁵ Yesu Kristo nan dan dulnyaa wee ni ke u nan nyan titunwanbirdam baatunwanbir ni la. Tibɔr timina gbii la. Ni ηan ke binib mɔmɔk gaa ti ki kii. Min le ye titunwanbirdaan ki jer binib mɔmɔk.

¹⁶ Le Uwumbɔr san mi kinimbaak. Yesu Kristo ηa suklaa, min u ye titunwanbirdaan ki jer binib mɔmɔk na pu sakpen la. Waah ηa mi suklaa

pu na, nima le mək binib bi ga gaa u ki kii ki kan liməfal li kaa kpa ndoon na, waah kpa suklaa pu na.

¹⁷ Cha ti pak Uwumbər, ki nyuŋ u. Uma le ye Uwumbər baan; tinimbil aa waa u; u ye Ubər kpaan u ga li bi n-yoonn mu kaa kpa ndoon na, kaan kpo. Amii.

¹⁸ Maabo Timoti, Uwumbər Aafuur Nyaan nan cha m len tibər aa pu, nima le cha m tuk si saah ga tun Uwumbər aatuln pu na. Cha Nfuur Nyaan aabər ngbaan tii si mpəɔn ke aa yii kinimbəŋ,

¹⁹ ki tii Yesu naadii mbaməm, ki taa di cha, ki li ɲani tiwan ni aa bee ke ni tok na. Binib bibaa bi, ki nyi ni ɲan na, ki mu aa ɲani kina. Nima le baa ki dii Yesu aasan.

²⁰ Bi ponn ni binib bilee ye Haimeneus ni Aleksanda. Le m di bi ɲa kinimbəŋ aɲaal ni ke ki daa bitafal, aan bi bee ke naa ɲan bi ki sii Uwumbər.

2

Naah ga li dooni Uwumbər pu na

¹ Tə, tibər ti ye tibəkpaan na le ye ke m ban ke ni li mee Uwumbər ki tii binib məmək, ki li gaŋni u ke u san bi kinimbaak, ki li dooni u bi pu.

² Ni li mee Uwumbər kina ki tii bibərb, ni kitiŋ aayidam məmək, aan ti li bi tibaa pu, ki li kpa nsuudoon, ki li dii Uwumbər aasan, ki li ɲani tiwan məmək mbaməm.

³ Ni yaa mee Uwumbər kina kan, ni ɲan, ki piir Uwumbər u gaal timi lir na aasui.

⁴ U ban ke binib məmək ɲmar, aan ki bee waabər ti ye mbamən na.

⁵ Ba pu? Uwumbər ye Uwumbər baan la. Uchandatuln ubaa baanja le bi Uwumbər ni binib aakaasisik ni. Uma le ye Yesu Kristo u nan kpaln unibən,

⁶ ki sil binib məmək aasisiiyaan ki kpo, ke u gaa bi lii na. Naah nan ɲeer buyoonn na le Uwumbər mək timi tibənyaan ngbaan.

⁷ Nima pu le Uwumbər lee mi ke m li ye Yesu aakpambal, ke m tuk binib bi kaa ye Juu yaab na Yesu aabər ngbaan, ke bi gaa u ki kii, ki bee waabər ti ye mbamən na. Maa mən nnyamən, maah len pu na gbii la.

⁸ M ban ke bijab bi bi ɲipepel məmək na mee Uwumbər, ki yoor iŋaal paacham. Bi li ye binib bi bi chain na, ki taa li kpa liŋuul, ki taa li kpa kinikpakpak.

⁹ M ban ke bipiib li pee tiwanpeenkaan ni ɲeer bipiib bi dii Uwumbər na, ki li bi suuna, ki taa li kpa kalmbaani, ki taa fiini tiyikpir sakpen siini, ki taa tuun ɲitafajən ɲi kpa kidaak na, ki taa gbin nleen mu kpa kidaak na, ki taa li peeni tiwanpeenkaan ni kpa kidaak na.

¹⁰ Bi li tun litunyaan. Nima le ɲan tii bipiib bi len ke bi dii Uwumbər aasan na.

¹¹ Bi li ɲmin ki li bae Uwumbər aabər ki li ɲun tibər.

¹² Maa kii ke bipiib tuk bijab Uwumbər aabər, kaa kii ke bi li ye bijab aayidam. Bi li ɲmin.

¹³ Ba pu? Uwumbər nan puen naan tiyaaja Adam, le ki nin naan upuu Iif.

¹⁴ Kinimbəŋ aa nan ɲmann Adam, ki nan ɲmann upii ngbaan la, le u tun titunwanbir.

¹⁵ Tə, bipiib mu yaa gaa Yesu ki kii, ki gee binib, ki bi chain, ki bi suuna kan, bi ga ɲmar imalween ni.

3

Bisalolm aabər

¹ Tibər tee gbii la, ke unii yaa ban u li ye Yesu aanib aaninkpel kan, ni njan; ba pu? li ye lituln li njan na la.

² Ni njan ke Yesu aanib aaninkpel taa li kpa taani ubaa. Ni njan u li joo upiibaab, ki li chur ubaa tiwan məmək ni, ki li kpa laasaab, ki li bi mbaməm, ki li channi bicham tichann, ki li ye unii u ga nmaa tuk binib Uwumbər aabər mbaməm na.

³ U taa li ye udagbiir, ki taa gbaa binib [ki taa li kpa iniman]. U li bi suuna ki taa li kpa kinikpakpak. Unimbil taa li man n̄imombil pu.

⁴ Ni njan ke u li joo waachiln ni aanib mbaməm, ki li joo waabim mbaməm, aan bi li pak u ki kii waaməb.

⁵ Ba pu? unii yaa kaa nmaa joo waachiln ni aanib mbaməm kan, u ga njan kinye ki li joo Yesu aanib?

⁶ U taa li ye unii u kaa yunn Uwumbər aasan ni na. U yaa ye unii u kaa yunn Uwumbər aasan ni na kan, nibaakan, u ga li kpa kigaak, ki kan n̄tafadaan ke kinimbəŋ na.

⁷ Ni njan ke Yesu aanib aaninkpel li ye unii u kpa kipak binib bi kaa dii Yesu aasan na chee, aan binib taa galn u ki cha u lir kinimbəŋ aagaawəb ni.

Biteterb aabər

⁸ Tə, ki joo cha Yesu aanib aateterb wəb na, ni njan ke bi mu li kpa laasaab. Bi taa len fam fam. Bi li njan baah len pu na. Bi taa li ye bidagbiib. Binimbil taa li man n̄imombil pu.

⁹ Ni njan ke bi li joo tibəbərkaan ti kpiir, ki ye Yesu aabər na, ki li nyi mbimbin mu njan na, ki li njan kina.

¹⁰ Binib yaa ban bi li ye biteterb kan, cha Yesu aanib aaninkpiib puen lik baabimbin aah bi pu na waahr, bi yaa kaa kpa taani kan, cha bi li tun biteterb aatuln.

¹¹ Ni njan ke bipuutiib mu li kpa laasaab, ki li chur bibaa, ki li njan tiwan məmək mbaməm, ki taa li ye binibiinib.

¹² Ni njan ke Yesu aanib aateterb li joo upii ubaaba, ki li joo baabim ni baachiln ni aanib mbaməm.

¹³ Binib bi tun biteterb aatuln ngbaan mbaməm na ga kan liyimbil, ki li kpa lipobil sakpen ki tuk binib baah ga gaa Yesu Kristo ki kii pu na.

Tibəbərkaan kpaan

¹⁴ Tə, m kpa limakl ke naan yunn, m ga dan aa chee. Le maah n̄mee kigban kee tii ni si na,

¹⁵ m yaa yunn kan, aa ga bee mbimbin mu njan tii Uwumbər Aadichal ni aanib, bi ye Uwumbər u ye liməfadaan na aanib na. Waabər ti ye mbamən na bi biŋaal ni la, le bi joo ti.

¹⁶ Uwumbər aah kpiir waasan aabər ti tuk timi na, ti ye tibəkpaan la: U nan yoor unibən aawon, ki nyan ubaa mpaan pu.

Uwumbər Aafuur Nyaan le mək ke u njan.

Uwumbər aatuuntiib waa u.

Binib moon waabər ki tuk n̄jimbol aanib,

le binib gaa u ki kii dulnyaa wee məmək ni.

Uwumbər nan yoor u ki di buen paacham, ki nyun u.

4

Biməmək bi ye binyaməndam na

¹ Tə, Uwumbər Aafuur Nyaan len mpaan pu, ke n-yoonn mu choo na binib bibaa ga yii Yesu aabər, ki kii inyamən, ki dii bipənib bi n̄manni bi na.

² Bipɔnib ngbaan ga cha binib bibaa ɲmann ke bi mək binib Uwumbɔr aasan. Bi ye binyamɔndam la. Baalandak aa ki muk bi baatunwanbir pu.

³ Bi ga len ke bijab taa din bipiib, bipiib mu taa mɔn bijab. Bi ga li kɔ tijikaar tibaa. Uwumbɔr le naan tijikaar ngbaan. U ban ke binib bi gaa u ki kii ki nyi mbamɔn na le ji ti, ki doon u ti pu.

⁴ Tiwan nimək Uwumbɔr naan ni na, ni ɲan la. Ti taa li kɔ tijikaar tibaa. Ti li ji ti, ki li dooni u ti pu.

⁵ Ba pu? taah ji tijikaar ti ki dooni Uwumbɔr ti pu na, nibaa aa bi ti ni; ba pu? Uwumbɔr len ke ti ɲan.

Yesu Kristo aatutunn bamɔnn

⁶ Aa yaa teer Yesu aanib tibɔr timina kan, aa ye Yesu Kristo aatutunn bamɔnn la. Saah bae Yesu aabɔr ki dii nsanyaan pu na, nima le cha saabimbin bi mbamɔm.

⁷ Aa taa gar binyamɔndam ngbaan aatiin; ba pu? itiin ngbaan aa kpa tinyoor ki tii si, kaa mək si Uwumbɔr aasan. Chuu aabaa ki bae Uwumbɔr aabɔr.

⁸ Unii yaa san ke uwon yabr kan, ni kpa tinyoor siib la. Unii yaa chuu ubaa ki bae Uwumbɔr aasan kan, nima le ye tinyoor sakpen ki tii u. Ba pu? Uwumbɔr puu tipuur ke nima le ga tii binib limɔfanyaan dandana wee, ni n-yoonn mu choo na.

⁹ Tibɔr tee gbii la. Ni ɲan ke binib mɔmək gaa ti.

¹⁰ Nima le ti tun Uwumbɔr aatuln linimaln; ba pu? ti gaa Uwumbɔr u ye limɔfadaan ki gaal binib mɔmək lir na ki kii la. Uma le gaal binib bimək gaa u ki kii na lir.

¹¹ Mək binib tibɔr tee, ki tuk bi ke bi li ɲani kina.

¹² Taa cha bi lik si fam ke aa ye unachipɔɔn la. Li len iliinyaan, ki li bi mbamɔm, ki li gee binib, ki li tun Uwumbɔr aatuln mbamɔm, ki li bi chain, aan ki li ye liməkl ki mək binib bi gaa Yesu ki kii na baah ga li dii mbamɔm pu na.

¹³ Li karni Uwumbɔr aabɔr tii binib, ki mək bi taatataa, ki tuk bi baah ga li ɲani pu na. Li ɲani kina linimaln, ki nan saa buyoonn m ga fuu ni na.

¹⁴ Taa suln Uwumbɔr Aafuur Nyaan aapiin i bi aa ni na, i Uwumbɔr nan tii si buyoonn waabɔnabtiib nan len, aan Yesu aanib aaninkpiib di biɲaal paan aa pu na.

¹⁵ Maah tuk si pu na, li ɲani kina mbamɔm ki cha aanimbil li man ni pu, aan binib mɔmək bee saah dii Yesu aasan mbamɔm pu na.

¹⁶ Li nyi saabimbin aah bi pu na, ki li nyi saah mək binib Yesu aabɔr pu na. Li beenin ɲani maah tuk si pu na. Aa yaa beenin ɲani kina kan, sin aabaa ga ɲmar, le binib bi mu ɲun Yesu aabɔr aa chee na mu ga ɲmar.

5

Usaloln aah ga li joo Yesu aanib pu na

¹ Tɔ, taa kae uja u por na. Li sur u ke aate na. Li ɲani bijab bi kaa por na ke aanaabitiib na.

² Li ɲani bipiib bi por na ke aana na. Li ɲani bipiib bi kaa por na ke aaninkpatiib na, ki li bi chain bi chee.

³ Li ter bikpopiib bi sil ye bikpopiib na.

⁴ Ukpopii mu yaa kpa mbim, bee u ti ki kpa yaabitiib le kan, ni ɲan ke bi bae Uwumbɔr aah ban ke bi ter baachiln ni aanib pu na, ki teen binatiib, ni biyaatiib, baah nan kpiin bi pu na; ba pu? nima le piir Uwumbɔr aasui.

⁵ Ukpopii u sil ye ukpopii ki gur ubaa na kpa limakl Uwumbør pu la. Le u ga li mee Uwumbør ki gan̄ni u nwiin pu ni kinyeek.

⁶ Ukpopii u kaa bi mbaməm na ma kan, u lann liməfal Uwumbør chee ki laa chuun fu.

⁷ Tuk Yesu aanib ke bi li ɲani maah len pu na, aan bikpopiib bi bi bikaasisik ni na taa li kpa ngalm.

⁸ Unii u kaa ter udo yaab, kaa ter uma ubaa aachiln ni aanib ki jer biken na, u yii Yesu aasan le na, ki ye kiniwanbiik ki jer binib bi kaa gaa Yesu ki kii na.

⁹ Ukpopii yaa kaa fuu ɲibin imonko itaa kan, aa taa ɲmee waayimbil bikpopiib aagban̄ ponn ni. Uchal yaa nan ye ujabaan kan,

¹⁰ binib yaa len ke upii ngbaan tun litunyaan: u yaa nan kpiini mbim mbaməm, ki yaa nan ɲani bicham tichann, ki yaa sunn ubaa taab ki tun lituln tii Yesu aanib, ki yaa nan ter binib bi bi limukl ni na, aan unimbil yaa man litunyaan məmək pu kan, aa ɲmee waayimbil bikpopiib aagban̄ ponn ni.

¹¹ Taa ɲmee bikpopiib bi kaa por na aayimbil; ba pu? bijab aakpeek yaa chuu bi kan, bi ga di Kristo aatuln lii, ki ban ke bi mən tichal,

¹² kaan gbiin baah puu tipuur ti na. Nima le bi ga li kpa ngalm.

¹³ Ki ki kpee na, bi ga li san ligbanyakl, ki ga li chaa ɲidichal ɲidichal ni. Naa ye ke bi ga li san ligbanyakl baan̄ja la, bi ga li ye bibətukb la, ki ga li koo binib aabər ni, ki ga len naah kaa ba ɲan bi len pu na.

¹⁴ M ban ke bikpopiib bi kaa por na mən tichal, ki maa mbim, ki li lik baachiln ni aabər, ki taa tii timi aadim nsan ke bi galn timi.

¹⁵ Ba pu? bikpopiib bibaa yenn, ki dii kinimbəɲ aasan.

¹⁶ Tɔ, bikpopiib yaa bi upii u gaa Yesu ki kii na do kan, ni ɲan ke u li ter bi, aan ki taa muk Yesu aanib ke bi ter bikpopiib ngbaan. Nima le bi ga ɲmaa ter bikpopiib bi kaa kpa do yaab na.

¹⁷ Tɔ, ni ɲan ke Yesu aanib pa baaninkpiib bi joo bi mbaməm na lipal li wiir na. Yesu aanib aaninkpiib bi tun lituln linimaln, ki mooni tibənyaan tee, ki mək binib taatataa na, ni ɲan ke bima le aapar li wiir jer biken yaan.

¹⁸ Ba pu? Uwumbør Aagban̄ len ke, “Aa yaa joo unaaja poi idi kan, aa taa buu uməb,”* ki ki len ke, “Ututunn aapar ɲeer u la.”† ¹⁹ Tɔ, bi yaa galn Yesu aanib aaninkpel kan, taa gar baah len pu na, see biseeraadam bilee bee bitaa len kina.

²⁰ Kae binib bi tun titunwanbir na Yesu aanib məmək aanimbil ni, aan bi gur na san ijawaan.

²¹ M sur si Uwumbør ni Tidindaan Yesu Kristo ni waatuuntiib bi u nyan bi na aanimbiin ni la, aa li ɲani maah len pu na, ki li joo Yesu aanib mbaməm, ki taa li kpa imaagann.

²² Unii yaa kaa yunn Uwumbør aasan ni kan, taa nyan u ke u tun Uwumbør aatuln. Taa cha biken aatunwanbir li ye saataani. Cha saabimbin li bi chain.

²³ Saah kaa kpa laafee kpala kpala na, taa ki nyu nnyun baan̄ja, aa nyu ɲisubil aadaan siib, aan ni ter aaponn ni.

²⁴ Binib bibaa aatunwanbir bi mpaan pu, ki tii bi ntafadaan mala. Bibaa mu aatunwanbir aa kpiir mala.

²⁵ Kina le litunyaan mu bi lipaal. Li yaa bɔɔ kan, laan li bɔɔ n-yoonn məmək.

6

¹ Tɔ, Yesu aanib ponn ni bi ye binaagbiib na, bi məmək li pak bidindatiib mbaməm, aan binib taa bii Uwumbør aayimbil, ni waabər.

* 5:18 : Lik Ikaal 25.4. † 5:18 : Lik Matiu 10.10; Luk 10.7.

² Binaagbiib bi kpa dindatiib bi gaa Yesu ki kii na taa lik bidindatiib fam, ke bi ye binaabitiib. Bi li moo tun lituln tii bidindatiib ngbaan ki jer baah ba ga tun pu na; ba pu? dindatiib bi kan tinoor baatuln ponn ni na ye binib bi gaa Yesu ki kii na la, le bi gee bi.

Yesu Kristo aanib aasurm

Tuk bi ki sur bi ke bi li nani kina.

³ Tidindaan Yesu Kristo aabɔr le ye tibɔnyaan, ki mɔk timi taah ga dii Uwumbɔr aasan mbamɔm pu na. Unii ubaa yaa mɔk bi mmɔkm yayan kaa kii tibɔr ngbaan kan,

⁴ u ye kalmbaanidaan la, kaa nyi nibaa. U gee ke u kpak kinikpakpak ibɔlin aatataa pu. Nima le cha lipiipoln, ni tibɔr, ni njiisibil bi, ki cha binib dak ilandak i kaa njan na tɔb pu.

⁵ Le binib bi dak ilandakbir na kpak tɔb kinikpakpak. Baa ki nyi mbamɔn. Bi dak ke Uwumbɔr aasan ye liwankpal aasan la. [Nya binib ngbaan chee.]

⁶ Tɔ, unii aanibil yaa gbiin waah kpa ni na pu ki yaa dii Uwumbɔr aasan kan, nima le ye tinoor sakpen ki tii u.

⁷ Taah nan dan dulnyaa wee ni buyoonn na, taa nan joo ni nibaa. Taah ga ki nya dulnyaa wee ni buyoonn na, taan ki nmaa joo nibaa ki di nya.

⁸ Nima pu na, taah kpa tijikaar ni tiwanpeenkaan ni na, cha tinibil gbiin ni.

⁹ Binib bi aanibil man liwankpal pu na ga kan ntɔn, ki lir. Binibil ga li man kijork aawan sakpen le pu. Ni ye fam la, ki ga bii bi. Tiwan ngbaan aabɔln le cha binib bee fam ki kan ntafadaan mu kaa kpa ndoon na.

¹⁰ Binib yaa gee nimbil sakpen kan, nima le cha bi tun titunwanbir mɔk aabɔn. Binib bibaa aanibil aah man nimbil pu pu na le cha bi yenn, kaa ki dii Yesu aasan, ki kan mpombiin ki ti chaar jer.

Nsurm ki tii Timoti

¹¹ Saah ye Uwumbɔr aanii na, yii titunwanbir timina mɔmɔk, ki li dii mbimbinyaan, ki li bi Uwumbɔr aah ban pu na, ki li tun waatuln mbamɔm, ki li kpa ngeehm, ni suklaa, ki li bi suuna.

¹² Saah tii Yesu naadii pu na, ni njan ke aa pɔɔn aabaa ki yii lituln limɔk kaa njan na, ki li nɔb limɔfal li kaa kpa ndoon na mbamɔm. Uwumbɔr yin si ke aa nan kan limɔfal ngbaan, buyoonn aa nan tii seeraa nyaan binib pam aanibil ni, ki tuk bi saah gaa Uwumbɔr ki kii pu na.

¹³ Yesu Kristo nan tii seeraa nyaan Pontius Pailat aanibiin ni. Le m sur si, uma Yesu ni Uwumbɔr u tii tiwan mɔmɔk limɔfal na aanibiin ni

¹⁴ ke aa tun Uwumbɔr aah tii si lituln li na mbamɔm, ki li bi chain, ki taa li kpa taani ubaa, ki nan saa Tidindaan Yesu Kristo aah ga gir ni buyoonn na.

¹⁵ Ni yaa nan neer kan, Uwumbɔr ga cha u gir ni. Uwumbɔr u ti pak u na, uma baanja le ye tiwan mɔmɔk Aayidaan. U ye bibɔrb mɔmɔk Aabɔr, ki ye dindatiib mɔmɔk Aadindaan.

¹⁶ Uma baanja le ye limɔfal li kaa kpa ndoon na Aadindaan. U bi nwiihn ni la. Ubaa aan nmaa duun mu ni. Ubaa aanibil aa kee kan u. Ubaa mu aan nmaa kan u. Cha binib mɔmɔk nyuɔ u, ki kii waamɔb n-yoonn mu kaa kpa ndoon na. Amii.

¹⁷ Aa sur binib bi kpa liwankpal dulnyaa wee ni na ke bi taa li kpa kalmbaani, ki taa li kpa limakl liwankpal ngbaan pu. Ba pu? li ye libuln la. Bi li kpa limakl Uwumbɔr pu. U tii timi sakpen, le taa ti ki nyi ni mɔmɔk; u ban ke ti gaa, ki li kpa mpɔpu.

¹⁸ Tuk biwankpadam ngbaan ke bi li ter biken, ki li tun litunyaan sakpen, ki li kpa tibulchinn, ki li ban ke bi yakr baawankpal tii biken.

¹⁹ Bi yaa ḡa kina kan, bi ga di liwankpal bil paacham. Ni ga li ye nterm nyaan le ki tii bi n-yoonn mu choo na, le bi ga kan limɔfal li ye libamɔln na.

²⁰ Timoti, li joo tibɔr ti Uwumbɔr di ḡa aarḡaal ni na. Binib bibaa len tibɔr yɔl yɔl, ki yii Uwumbɔr aabɔr, ki dak ke bi nyi la, kaa nyi. Yii baah len pu na.

²¹ Ba pu? binib bibaa bi, ki len ke bi nyi nnyim, ki mu yenn, kaa ki dii Yesu aasan.

Tɔ, Uwumbɔr ḡa tinyoor ḡa ni pu.

Lelee aagban̄ ki Pɔɔl η̄mee ki tii TIMOTI na

¹ Min Pɔɔl ye Yesu Kristo aakpambal Uwumbɔr aageehn pu, ke m ti tuk binib ke Uwumbɔr puu tipuur ke binib bi kpaan Yesu Kristo ni na ga kan limɔfal.

² M η̄mee kigban̄ kee m tii maabo Timoti u m gee u na la. Tite Uwumbɔr ni Tidindaan Yesu Kristo η̄a tinyoor η̄a aa pu, ki san si kinimbaak, ki tii si nsuudoon.

Idoon ni ntaakpab pɔɔn aabɔr

³ M yaa mee Uwumbɔr u m tun lituln tii u mbamɔm ke n-yaajatiib aah nan η̄ani pu na kan, m teer aabɔr n-yoonn mɔmɔk maameel ni, kinyeek ni nwiin pu, ki dooni u aa pu la.

⁴ M teer maah buen cha si aan aa wii pu na. Le nnimbil man ke m ki kan si, aan ki li kpa mpopiin.

⁵ M teer saah gaa Yesu ki kii mbamɔm pu na. Aayaa Lois ni aana Yunis le nan puen gaa u ki kii. Le m bee ke aa mu sil gaa u ki kii.

⁶ Le Uwumbɔr nan tii si Waafuur Nyaan aapiin buyoonn m nan di η̄jaal paan aa pu na; le m ban m teer si ke aa fikr ipiin ngbaan.

⁷ Nfuur Nyaan mu Uwumbɔr tii timi na aan η̄a timi bijawaandam. Mu tii timi mpɔɔn, ki cha ti gee binib, ki chur tibaa.

⁸ Nima pu na, tuk binib Tidindaan aabɔr, ki taa san inimɔɔn. Maah bi kiyondiik ni Tidindaan pu na, taa cha inimɔɔn li joo si kina pu. Aa mu li ji falaa Yesu aabɔnyaan tee pu, Uwumbɔr aah tii si mpɔɔn pu na.

⁹ U gaa timi lii, ki yin timi ke ti li bi chain. Naa ye timi aatunyaan pu le u yin timi. Waah kpa tibulchinn pu na, nima le u yin timi waageehn pu. Waah kaa nan kee naan dulnyaa buyoonn na, le u nan η̄a timi tibulchinn ngbaan Yesu Kristo pu.

¹⁰ Dandana wee, ti kan waah η̄a timi tibulchinn pu na; ba pu? Yesu Kristo, u gaal timi lir na, dan dulnyaa wee ni ki nan kuln nkun, ki tii timi limɔfal li kaa kpa ndoon na. Waabɔnyaan tee le kpiir kina.

¹¹ Uwumbɔr nan nyan mi ke m li ye Yesu aakpambal, ke m li chuun mooni binib waabɔnyaan tee, ki tuk bi taatataa.

¹² Nima pu le m ji falaa kiyondiik ni. Ni mu aa kpa mi inimɔɔn. Ba pu? m nyi Yesu u m gaa u ki kii na. Maah di mbaa tii u na, m sil nyi ke u ga η̄maa li joo mi, ki nan saa waagirndaal.

¹³ Aa nan gaa Yesu Kristo ki kii le ki gee u; nima pu na, aa li joo maah tuk si tibɔnyaan ti na mbamɔm.

¹⁴ Uwumbɔr di tibɔnyaan tee η̄a aanaal ni la; aa li joo ti mbamɔm, Uwumbɔr Aafuur Nyaan mu bi ti ni na aapɔɔn pu.

¹⁵ Aa nyi ke Asia aatiη̄ aanib ponn ni pam nan san cha mi. Bi ponn ni binib bilee le ye Fijelus ni Hemojenes.

¹⁶ Onesiforus pɔɔni ntaakpab kpala kpala. Maah nan bi kiyondiik ni na, inimɔɔn aa nan joo u kina pu. Cha Uwumbɔr san u ni waachiln ni aanib kinimbaak.

¹⁷ Waah fuu ni Rom aatiη̄ ni na, u nan chuun ban mi linimaln le ki ti kan mi.

¹⁸ Aa sil nyi waah nan ter mi pu Efesus aatinj ni na. Tidindaan san u kinimbaak uma Tidindaan aagirndaal.

2

Yesu Kristo aajabamənn

¹ Maabo, pəək aataakpab Yesu Kristo aah ter si pu na.

² Aa nan n̄un Uwumbər aabər m chee kinipaak aanimbil ni. Di tibər ngbaan n̄a bijab bi bi mbaməm ki ga n̄maa tuk biken na aanjaal ni.

³ Ji falaa Yesu Kristo pu ke waajanyaan na.

⁴ Uja u to butəb na aatafal aa bi dulnyaa wee ni aabər ni; ba pu? u ban u piir waaninkpel aasui la.

⁵ Unii u san litaasaln na yaa kaa dii litaasaln ngbaan aakaal kan, waan ji litaasaln aanyoor.

⁶ Ukpaal u tun lituln linimaln na, ni n̄an ke uma le puen ji kisaak ngbaan aajikaar.

⁷ Aa dakl lik maah len pu na aatataa, le Tidindaan ga ter si aa bee ni məmək aatataa.

⁸ Teer Yesu Kristo bər. U fikr nkun ni, ki ye Ubər David aayaabil la. Maah tuk binib tibənyaan ti na le na.

⁹ Tibənyaan tee pu, le m ji falaa. Le bi buu mi idəribi kiyondiik ni, ke bakadaan na. Uwumbər aabər ma aa buu.

¹⁰ Nima pu le m kpa limər falaa məmək ni, binib bi Uwumbər nyan bi na pu, aan bi mu kpaan Yesu Kristo ni, ki n̄mar, ki li kpa mpopiin mu kaa kpa ndoon na.

¹¹ Tibər tee gbii,

“Timi aabimbikpok yaa kpo Yesu chee kan,
ti ga li kpa liməfal u chee.

¹² Ti yaa dii u ki kpa limər kan,
ti ga ji nnaan u chee.

Ti yaa len ke taa nyi u kan,
u mu ga len ke waa nyi timi.

¹³ Ti yaa kaa ye mbaməndam kan,
uma beenin ye mbaməndaan la,
waan n̄maa yii uma ubaa aabimbin.”

Ututunn bamənn

¹⁴ Aa li teer binib tibər timina, ki sur bi Tidindaan aanimbiin ni ke bi taa li kpak kinikpakpak ibəliin aatataa pu; ba pu? naa kpa tinyoor, kaa ter binib ke bi dii mbaməm.

¹⁵ Cha aanimbil li man ke aa piir Uwumbər aasui, ki li ye waatutunn bamənn u kaan ji iniməon waatuln pu na, ki li tuk binib Uwumbər aabər ti ye mbamən na, ki mək bi taatataa mbaməm.

¹⁶ Yii tibər ti ye fam na; ba pu? binib bi len kina na ga moo tun titunwanbir.

¹⁷ Baabər aa n̄an, ki ga pər ke mbuun aah pər pu na la. Bi ponn ni binib bilee le ye Haimeneus ni Filetus.

¹⁸ Bi yenn kaa ki dii mbamən aasan. Bi len ke ti fikr nkun ni a. Baah len kina na, nima le binib bibaa aa ki tii Yesu naadii mbaməm.

¹⁹ Tə, Uwumbər aanib ye waadinyikl li pəə, ki kpa kidaan, ki si na la. Kidaan ngbaan le ye ke, “Uwumbər nyi binib bi ye waanib na,”* ki ki ye ke, “Binib bi pur Uwumbər aayimbil na məmək di cha titunwanbir.”

* 2:19 : Lik Nkahn 16.5.

²⁰ Tɔ, ɲisambil aabɔŋ bi lidichasakpeln ni. ɲibaa ye salmaa, ɲibaa ye tikur, ɲibaa mu ye busub yaan, ɲibaa mu ye tiyakr. Bi joo ɲibaa tun litukpaan, ki joo ɲibaa tun lituwaatiir. ²¹ Unii yaa di cha titunwanbir mɔmɔk kan, Tidindaan ga cha u tun litukpaan, ba pu? u ga li bi chain ki ɲeer lituln ngbaan, ki gor ke u tun litunyaan mɔmɔk tii Tidindaan.

²² Chuu aabaa ki taa dii tiwan ni kaa ɲan na aakpeek ke binachipɔm aah dii pu na. Tun lituln li ɲan na, ki tii Tidindaan naadii mbamɔm, ki li kpa ngeehm, ni nsuudoon. Kpaan binib bi mu bi kina ki joo bisui mɔmɔk mee Tidindaan na chee.

²³ Yii mbaan mu ye kijɔrk aabaan, kaa kpa ɲitaa na. Aa nyi ke nima le cha binib kpak kinikpakpak.

²⁴ Tidindaan aatutunn taa li kpak kinikpakpak. Ni ɲan ke u li ɲani binib mɔmɔk tibulchinn, ki tuk bi Yesu aabɔr mbamɔm, ki li kpa limɔr,

²⁵ ki li bi suuna ki sur binib bi kpak u kinikpakpak na. Nibaakan, Uwumbɔr ga cha bi kpeln baabimbin ki bee waabɔr ti ye mbamɔn na,

²⁶ ki ki kpaln binib, ki nyan ni kinimbɔŋ ki nan chuu bi ke bi li ɲani kaageehn na aarjaal ni.

3

Kookoo aayoonn aabɔr

¹ Tɔ, aa li nyi ke n-yoonn mu choo na ga li ye falaa aayoonn la.

² Ba pu? binib ga li ye bikumɔndam. Binimbil ga li man ɲimombil pu. Bi ga li kpa kipupuk, ki li kpa kigaak, ki li seei binib. Baan li pak bite ni bina, kaan li nyi idoon, kaan li pak Uwumbɔr;

³ kaan li gee baamaal aanib, kaan di cha pinn binib. Bi ga li ye binibiinib. Baan ɲmaa chuu bibaa. Bi ga li kpa mbiin, ki ga li nan sansanyaan.

⁴ Bi ga kooɔh binib. Baan li kpa ilandak. Bi ga yoor bibaa paacham, ki ga li gee dulnyaa wee ni aawanyaan, kaan li gee Uwumbɔr.

⁵ Bi ga li ɲmanni ke bi dii Uwumbɔr aasan, ki ga lann Uwumbɔr aapɔɔn. Aa taa dii binib ngbaan.

⁶ Bi ponn ni bibaa looni ki koo ɲidichal ponn ni, ki ɲmanni bipiijɔrb bi gbii titunwanbir ki dii bisui aah gee pu na aabɔr na.

⁷ Bipiib ngbaan bae mbaem n-yoonn mɔmɔk, kaa ɲmaa bee Uwumbɔr aabɔr.

⁸ Janes ni Jamberes aah nan kpak Moses kinikpakpak na, bijab ngbaan mu kpak Uwumbɔr aabɔr kina la. Bi dak ilandak i kaa ɲan na, kaa tii Yesu naadii.

⁹ Bi mu aan ki li ɲmanni binib ki yunn; ba pu? binib mɔmɔk ga bee ke bi ye bijɔrb, ke binib aah nan bee Janes ni Jamberes pu na.

Kookoo aasurm

¹⁰ Sin ma kan, aa dii maah mɔk si pu na, ki dii maabimbin aah bi pu na. Maah ban ke m li ɲani pu na, aa mu ban kina la. Aa nyi maah tii Yesu naadii pu na, ki nyi maah kpa limɔr, ni ngeehm, ni suklaa pu na.

¹¹ Aa nyi binib aah muk mi pu na, ki nyi maah ji falaa pu na. Aa nyi tibɔr ti lir m pu Antiok aatiŋ ni, ni Ikonium aatiŋ ni, ni Listra aatiŋ ni na. Bi ɲa mi falaa sakpen la. Le Tidindaan nan nyan mi falaa ngbaan mɔmɔk ni.

¹² Ni ye mbamɔn la, binib bimɔk ye Yesu Kristo yaab ki ban ke bi li bi mbamɔm Uwumbɔr aanimbiin ni na, binib ga ɲa bi falaa la.

¹³ Le mbiindam ni biɲmanɲmannim ga moo tun titunwanbir ki li ɲmanni binib, le binib mu gir ki li ɲmanni bi.

¹⁴ Sin ma kan, aa bae Uwumbɔr aabɔr, ki sil bee ke ti gbii la. Aa li beenin dii kina; ba pu? aa bee ke binib bi mɔk si na ye mbamɔndam la.

¹⁵ Aa bae Uwumbør Aagban aaliin tibir ni la. Iliin ngbaan ga ηmaa tii si nlan mu ga mæk si saah ga gaa Yesu Kristo ki kii ki ηmar pu na.

¹⁶ Iliin imæk bi Uwumbør Aagban ni na nyan ni Uwumbør chee la. Le i mòmæk kpa tinyoor, ki mæk timi waasan, ki sur timi, ki toor timi aabimbin, ki mæk timi taah ga li dii mbaməm pu na.

¹⁷ Unii u tun Uwumbør aatuln na yaa kii iliin ngbaan kan, u ga li bi mbaməm, ki gor ke u tun litunyaan mòmæk.

4

¹ Yesu Kristo ga gir ni ki nan ji nnaan, ki ji binifuub ni bitekpiib tibør; m sur si uma ni Uwumbør aanimbiin ni la,

² li chuun mooni waabør. Ni yaa ηeer, bee naa kee ηeer kan, aa li mooni waabør, ki kae binib, ki li kpa a bi, ki li sur bi, ki li kpa limør ki tuk bi Uwumbør aabør, ki taa di cha.

³ Ba pu? n-yoonn choo, le binib aan ki pel mmæk m mu ηan na. Bitafal aan li bi mu ni. Bi ga li ban bimòmæk bi ga tuk bi bisui aah gee tibør ti na la.

⁴ Bi ga yii mbamən, ki li ban ke bi ηun itiin.

⁵ Sin ma kan, chuu aabaa n-yoonn mòmæk, ki ji suklaa falaa ponn ni, ki tuk binib tibənyaan tee, ki tun lituln li Uwumbør di siin si na mòmæk.

⁶ Mma kan, m bi ke kitorok na la; bi ban ke bi ku mi Yesu aabør pu la. Ni gur siib, maan ki li bi dulnyaa wee ni.

⁷ M pəən mbaa Uwumbør aasanyaan ni, ki tun maatuln doo, ki joo Yesu aabənyaan mbaməm,

⁸ le Uwumbør len ke maabør ηan, ki di tinyoor bil kiir mi paacham. Tidindaan u ji binib tibør mbaməm na, le ga ti di tinyoor ngbaan tii mi bundaln u ga gir ni na. Naa ye mi baanja le u ga tii. U ga tii binib bimæk gee u ki ban ke u ki gir ni na.

Pəəl ubaa aaməboln

⁹ Tə, pəən aabaa ki dan m chee mala;

¹⁰ ba pu? Kreskens buen Galasia aatin ni, Taitus mu buen Dalmasia aatin ni. Demas gee dulnyaa wee ni aawan, ki di mi lii, ki buen Tesalonika aatin ni.

¹¹ Luk baanja le bi m chee. Li joo ni Mak ki dan. U ga ηmaa ter mi, Uwumbør aatuln ni.

¹² M cha Tikikus buen Efesus aatin ni.

¹³ Aa yaa choo kan, aa li joo ni maabəkul li m nan di bil Troas aatin ni, Kapus do na, ki li joo ni maagbann, ki taa suln tigbann waatiir ngbaan bər.

¹⁴ Uchaa u bi yin u ke Aleksanda na nan ηa mi bakaa sakpen. Tidindaan ga teen u waah tun bakaa pu na.

¹⁵ U kpak taah mooni tibənyaan ti na kinikpapak ki ti chaar jer, nima pu na, aa mu li nyi u.

¹⁶ Maah nan puen ban m len tibør bibəjirb aanimbiin ni ki nyan maabamən na, ubaa aa nan sil mpuwəb, bi mòmæk nan san cha mi la. Uwumbør taa chuu bi taani ni pu.

¹⁷ Tidindaan le nan sil mpuwəb, ki tii mi mpəən m len waabør mòmæk, aan bi mòmæk ηun. Waa cha ubəjir len ke bi ku mi.

¹⁸ Tidindaan ga nyan mi binib aah ban bi ηa mi bakaa u na mòmæk ponn ni. U ga biin m pu ki li joo ni mi waanaan ni paacham. Uma le yeh nnyuη n-yoonn mu kaa kpa ndoon na. Amii.

Kookoo aadoon

¹⁹ Aa doon Prisila, ni Akuila, ni Onesiforus aachiln ni aanib tii mi.

²⁰ Erastus beenin bi Korint aatinj ni. Trofimus bun la, nima le m cha u bee Miletus aatinj ni.

²¹ Pɔɔn aabaa ki dan m chee aan kakab yoonn nin fuu ni.

Yubulus, ni Pudens, ni Linus, ni Klodia ni tinaabitiib mɔmɔk dooni si.

²² Tidindaan li bi saawiin chee.

Uwumbɔr ɲa tinyoor ɲa ni pu.

Kigban̄ ki Pɔɔl ηmee ki tii TAITUS na

¹ Min Pɔɔl, m ye Uwumbɔr aatutunn, ki ye Yesu Kristo aakpambal, ke m ter Uwumbɔr aah nyan binib bi na ke bi gaa u ki kii, ki bee waabɔr ti gbii na. Waabɔr ngbaan ter bi, ke bi li bi waah ban pu na.

² Waabɔr pu le bi kpa limakl ke bi ga li kpa limɔfal li kaa kpa ndoon na. Uwumbɔr u kaa mɔni inyamɔn na, uma le nan puu tipuur n-yaayoonn na, ke u ga tii timi limɔfal ngbaan.

³ Naah nan ηeer na, le uma Uwumbɔr u gaa timi lii na kpiir limɔfal ngbaan aabɔr, ki tuk mi ke m li chuuñ mooni ti.

⁴ M bi ηmee kigban̄ kee m tii si Taitus u ye maabo bamɔnn Yesu Kristo aasan ni na. Tite Uwumbɔr ni Yesu Kristo u gaal timi lir na ηa tinyoor ηa aa pu, [ki san si kinimbaak,] ki tii si nsuudoon.

Taitus aah tun lituln li Krete aatiη ni na

⁵ Tɔ, m cha aa bee Krete aatiη ni ke aa tun lituln li kaa kee tun na, ki lee binib bi ga li ye Yesu aanib aaninkpiib ntim mɔmɔk ponn ni na.

⁶ Aa lee bijab bi kaa kpa taani ubaa, ki kpa upii ubaabaa, ki kpa mbim bi gaa Yesu ki kii, kaa ηani bakaa, kaa ye tafalaan̄undam na.

⁷ Uwumbɔr aanib bi baaninkpel aan̄aal ni la, nima pu le ni ηan ke u taa li kpa taani ubaa, ki taa li tun um̄a ubaa aageehn, ki taa li ye lin̄juuldaan, ki taa li ye udagbiir, ki taa gbaa binib; unimbil taa li man ηimombil pu.

⁸ Ni ηan ke u li ye unii u channi bicham tichann na, ki li gee lituln li ηan na, ki li kpa laasaab, ni mbimbinyaan, ki li bi chain, ki li chur ubaa,

⁹ ki li joo taah nan tuk u tibɔnyaan ti ye Uwumbɔr aabɔr bamɔnn na, aan ki mɔk binib mmɔkm mu ηan na, ki pɔɔk bitaakpab, ki len tibɔr ki nyan̄ binib bi kpak u kinikpakpak na.

¹⁰ Ba pu? binib pam le bi ki ye tafalaan̄undam, ki len tibɔr yɔl yɔl, ki ηmanni binib. Juu yaab ponn ni bibaa le ηani kina ki jer biken na.

¹¹ Ni ηan ke aa cha bi ηmin; ba pu? bi mɔk binib mmɔkm mu kaa ba ye bi mɔk bi na, ki cha ηidichal ηibaa ponn ni aanib mɔmɔk yenn. ηimombil pu, le bi ηani kina. Naa ηan.

¹² Krete aatiη aanib ponn ni ubaa, u nan ye ulankpal na, nan bui ke, “Krete aatiη aanib ye binyamɔndam n-yoonn mɔmɔk la. Bi naahn ipeel i kaa ηan na la. Bi ye bigbanyakdam, ki ye bipuusakpendam.”

¹³ Ulankpal ngbaan aah len pu na ye mbamɔn la. Nima pu na, kae bi mbamɔm, aan bi li dii Yesu aasan chob,

¹⁴ ki taa gar Juu yaab aatiin, ki taa gar binib bi yii Yesu aabɔnyaan na aamɔkm.

¹⁵ Tiwan mɔmɔk bi chain binib bi bi chain na chee la. Binib bi kaa bi chain, kaa gaa Yesu ki kii na, tiwan nibaa aa bi chain ki tii bi. Baalandak mu aa ηan. Baa ki nyi lituln li ηan na, ni li kaa ηan na.

¹⁶ Bi len ke bi nyi Uwumbɔr, le baah tun pu na mɔk ke baa nyi u. Uwumbɔr aa gee baah ηani pu na. Baa kii waamɔb, kaa ηmaa tun litunyaan libaa.

2

Mmɔkm bamɔnn

¹ Sin ma kan, mɔk binib mmɔkm mu ηan na.

² Tuk bininkpiib ke bi li chur bibaa tiwan məmək ni, ki ñeer kipak, ki li kpa laasaab, ki li dii Yesu aasan chob, ki li gee binib, ki li kpa limər.

³ Tuk bipininkpiib mu ke bi li san Uwumbər tiwan məmək ni, ki taa li ye binibiinib, ki taa li ye bidagbiib. Ni ñan ke bi mək mməkm mu ñan na,

⁴ ki mək bipininkpisapəm ke bi li gee bichatiib ni baabim,

⁵ ki li kpa laasaab, ki taa gər kidagook, ki li lik lichiln ni aatuln mbaməm, ki li kpa tibulchinn, ki li keei bichatiib aaməi, aan ubaa taa bii Uwumbər aabər.

⁶ Sur binachipəm mu ke bi li chur bibaa.

⁷ Sin aabaa mu li ñani tiwan məmək chob, aan ki li ye liməkl ki tii biken. Tuk binib Uwumbər aabər mbaməm, ki li kpa laasaab.

⁸ Li len iliin i bi chob kaa kpa ngalm na, aan udin ubaa taa ñmaa bii timi. Nima kan, iniməon ga chuu u.

⁹ Tuk binaagbiib ke bi li keei bidindatiib aaməi, ki piir bisui tiwan məmək ni, ki taa kpak bi kinikpakpak,

¹⁰ ki taa su baawan, ki li bi mbaməm tiwan məmək ni. Bi yaa bi kina kan, baabimbinyaan ga mək binib ke Uwumbər u gaal timi lir na aasan le ñan.

¹¹ Ba pu? ti kan Uwumbər aah kpa tibulchinn pu na. Waabulchinn pu le binib məmək ga ñmaa ñmar.

¹² Waabulchinn mək timi ke ti yii lituln limək kaa ñan na, ki taa ki dii tiwan ni kaa ñan na aakpeek, ki li chur tibaa mbaməm, ki li dii mbaməm, ki li bi Uwumbər aah ban pu na dulnyaa wee ni.

¹³ Ti kpa limakl li tii timi mpopiin na. Ti kii bundaln ti ga nan kan li na. Taah kpa limakl li na le ye ke timi Aawumbər sakpiin, Yesu Kristo u gaal timi lir na, ga gir ni ki nan nyan waah nyuun pu na mpaan pu.

¹⁴ U nan kpo ti pu ke u gaa timi lii ki nyan timi titunwanbir məmək ni, aan ti li bi chain, ki li ye waanib, ki li ye binib bi aanimbil man ke bi tun litunyaan na.

¹⁵ Uwumbər aah tii si tininkpir pu na, tuk binib tibər timina, ki pək bitaakpab, ki sur bi, ki taa cha ubaa lik si fam.

3

Yesu Kristo aadidiir aabimbin aah ye pu na

¹ Teer bi ke bi li pak kitinj aayidam, ni binib bi kpa tininkpir na, ki kii baaməi, ki gor ke bi tun litunyaan məmək,

² ki taa bii unii ubaa, ki taa kpak binib kinikpakpak. Bi li kpa kijətiik binib biken chee, ki li bi suuna binib məmək chee.

³ N-yoonn mbaa timi tibaa nan ye bijərb, kaa kii Yesu aaməb. Kinimbəñ nan ñmann timi la. Tinimbil nan man tiwan ni kaa ñan na aabəñ pu. Tisui aah gee tiwan ni na le ti nan ban. Ti nan gee baka baka aatuln, ki nan kpa lipiipoln, ki nan ye binib bi ubaa aa gee bi na, ki mu nan nan təb.

⁴ Le Uwumbər u gaal timi lir na mək timi waah kpa tibulchinn ki gee timi pu na,

⁵ ki gaa timi lii. Naa ye timi aatunyaan pu le u gaa timi lii, waanimbaasaln pu le u gaa timi lii. Le Waafuur Nyaan gir ma timi, ki tii timi liməfapəln, ki finn tipobil ni.

⁶ Taah kpaan Yesu Kristo u gaal timi lir na ni na, le Uwumbər ña timi tibulchinn ki tii timi Waafuur Nyaan.

⁷ Waabulchinn pu le u len ke timi aabər ñan, ki tii timi limakl ke ti ga kan liməfal li kaa kpa ndoon na.

⁸ Tibər ngbaan gbii la.

M ban ke aa li tuk binib tibər ngbaan n-yoonn məmək, aan binib bi gaa Uwumbər ki kii na aatafal li bi litunyaan ponn ni. Nimina le ɲan ki kpa tinyoor ki tii binib.

⁹ Yii mbaan mu ye kijørk aabaan na, ki taa kpak kinikpakpak niyaajatiib aayimbil pu. Aa taa jaa kijaak, ki taa kpak kinikpakpak Uwumbər aakaal aatataa pu. Nimina məmək ye fam la, kaa kpa tinyoor tibaa.

¹⁰ Unii yaa bi ki cha Yesu aanib yakr tɔb chee kan, aa sur u nfum mulee. U yaa kaa di cha kan, yii u.

¹¹ Aa bee ke unii u bi kina na yenn a, ki tun titunwanbir. Uma ubaa aatunwanbir le mək ke waabər bii.

Kookoo aasurm

¹² M yaa cha Atemas, bee Tikikus dan aa chee kan, pɔɔn aabaa ki dan m chee Nikopolis aatinj ni; m ɲa nlandak nsui ni ke m ga li bi nima chee kakab yoonn.

¹³ Pɔɔn aabaa ki ter Senas, u ye ubɔjir na, ni Apolos, ke bi piin baasachuln, ki taa cha bi lann baasachuln aawan nibaa.

¹⁴ Ni ɲan ke Yesu aanib bae ke ni ɲan ke bitafal li bi litunyaan ponn ni, ki li ter binib bi ban nterm na, aan ki taa li bi fam.

¹⁵ Binib bimək bi m chee na dooni si. Aa ti doon binib bi gaa Yesu ki kii ki gee timi na.

Uwumbər ɲa tinyoor ɲa ni məmək pu. [Amii.]

Kigban̄ ki Pɔɔl ɲmee ki tii FILEMONN na

¹ Min Pɔɔl u bi kiyondiik ni Yesu Kristo pu na, ni tina aabo Timoti le ɲmee kigban̄ kee ti tii si Filemonn, u ye timi aatutun̄eer u ti gee u na,

² ni Yesu aanib bi kuuni aado na, ni Afia u ye tininkpan na, ni Akipus u ye timi aatutun̄eer Yesu aasan ni na.

³ Tite Uwumbɔr ni Tidindaan Yesu Kristo ɲa tinyoor ɲa ni pu, ki tii nimi nsuudoon.

Filemonn aageehm ni waagaakii

⁴ N-yoonn mumək m mee Maawumbɔr na, m mee u tii si, ki dooni u aa pu;

⁵ ba pu? m ɲun saah tii Tidindaan Yesu naadii, ki gee u ni Uwumbɔr aanib məmək pu na.

⁶ Saah tii Kristo naadii pu na, le aa nyi tiwanyaan nimək ti kpa u pu na, le m mee Uwumbɔr ke nima le ga cha aa yakr tiwanyaan ngbaan tii biken.

⁷ Nna aabo, saah gee binib pu na, nima le tii mi mpopiin sakpen, ki sɔɲ nsui; ba pu? saah ɲani pu na, aa pɔɔk Uwumbɔr aanib aataakpab la.

Pɔɔl aah gaɲ Onesimus pu pu na

⁸ Nima pu na, maah ye Kristo aatutunn na, m ba ga li kpa lipobil ki cha aa ɲa tiwan ni ɲan na,

⁹ tɔ, maah gee si na, nima le m gaɲni si kaakaan. Min Pɔɔl u si Yesu Kristo aasisiyyaan, ki bi kiyondiik ni dandana wee u pu na,

¹⁰ m gaɲni si ki tii maabo Onesimus; * maah bi kiyondiik ni na le m kpahn ute Uwumbɔr aasan ni.

¹¹ N-yoonn mubaa waa nan kpa tinyoor aa chee; le dandana ma u kpa tinyoor aa chee, ni m mu chee.

¹² M ki giini u aa chee. Waah kaa ki bi m chee na, waabɔr bi nsui ni sakpen a.

¹³ M ba gee ke u li bi m chee ki li si saasisiyyaan ki ter mi buyoonn m bi kiyondiik ni tibɔnyaan tee pu na.

¹⁴ Aa mu yaa kaa kii kan, maan ɲa nibaa see aa kii. Maa ban ke m muk si ke aa ter mi. M ban ke aa ter mi saageehn pu la.

¹⁵ Nibaakan, u yakr aa chee ni yunn siib, aan u ki gir ni aa chee ki li bi n-yoonn məmək mu kaa kpa ndoon na.

¹⁶ Dandana wee, waa ki bi ke unaagbiija na. U jer unaagbiija. U ye tina aabo u ti gee u na la. M yaa gee u kan, aa ga li gee u ki jer kina; ba pu? u ye saanaagbiija, ki mu ye aana aabo Tidindaan pu.

¹⁷ Nima pu na, aa yaa len ke m ye saatutun̄eer Uwumbɔr aatun̄n ponn ni kan, gaa u ke saah ba ga gaa mi pu na.

¹⁸ U yaa nan koo saataani ni, bee u yaa joo saapɔln kan, cha ni li ye maapɔln.

¹⁹ Min Pɔɔl le di ɲɲaal ki ɲmee kina, m ga pa tii si. Maan len ke saapɔln li bi m chee na le ye saamɔfal.

²⁰ Nna aabo, taah kpaan Tidindaan ni na, piir nsui, ki pɔɔk ntaakpab uma Kristo pu.

²¹ M nyi ke aa ga kii maamɔb. Nima le cha m ɲmee kigban̄ kee m tii si. M nyi ke aa ga ɲa maah len pu na ki jer kina.

* **1:10** : Onesimus aatataa le ye ke “U kpa tinyoor”.

²² Ni gur na le ye ke m ban ke aa toor nkookoo yaan ki siin mi. Naah bi mee Uwumbər ki tii mi na, m kpa limakl ke u ga cha m gir ni ni chee.

Kookoo aadoon

²³ Epafraas u mu bi m chee kiyondiik ni, Yesu Kristo pu na, dooni si.

²⁴ Mak, ni Aristakus, ni Demas, ni Luk, bi ye maatutunjeerb Uwumbər aatun ponn ni na, bi mu dooni si.

²⁵ Tidindaan Yesu Kristo aarjann li bi nisui ni. [Amii.]

Kigban̄ ki bi ηmee ki tii HIIBRU YAAB na

Yesu aah ye Uwumbor aamaboln pu na

¹ N-yaayoonn na Uwumbor nan cha waabonabtiib tuk tiyaajatiib waabor ki di tiwan aabon̄ aabon̄ ηan̄ waasan.

² Kookoo aayoonn mue le u cha Ujapoon tuk timi waabor. Uma le u nan cha u naan dulnyaa wee, ki len ke uma le ga li yeh tiwan mōmōk.

³ U wiin chain ke Uwumbor aah wiin chain pu na, ki ye Uwumbor aanan̄ bamōnn, ki di waabor ti kpa mpōon na le joo tiwan mōmōk. U di ubaa toor kitor̄k ki finn timi ki nyan timi aatunwanbir, le ki nin kal Uwumbor u yeh mpōon mōmōk na aan̄gii wōb paacham.

Uwumbor Aajapoon aapoon jer waatuuntiib aapoon

⁴ Uwumbor tii u liyimbil li jer waatuuntiib aayimbil na. Waayimbil aah jer baayimbil pu na, kina le u jer bi.

⁵ Uwumbor nan bui Ujapoon ke,

“Sin le ye Maabo, din wee le m ma si,”*
ki ki bui ke,

“Min le ga li ye Ute,
le u li ye Maabo.”†

Uwumbor aa nan bui waatuun ubaa kina.

⁶ U nan tun ni Ujapoon u kaa kpa ηeen aato na dulnyaa wee ni, le ki bui waatuuntiib mōmōk ke bi gbaan unimbiin ni ki doon u.

⁷ Uwumbor len waatuuntiib waabor, ke u cha waatuuntiib tun waatuln la, ke libuln ni mmiigaal aah tun waatuln pu na.‡

⁸ Le u len Ujapoon aabor ke,

“Uwumbor, saanaan ga li bi
ki ti saa n-yoonn mu kaa kpa ndoon na.
Aa joo saanaan ni aanib mbamōm la.

⁹ Aa gee lituln li ηan na, le kaa gee titunwanbir.
Nima pu le Uwumbor u ye Saawumbor na lee si,

ki tii si mpopiin ki jer aan̄jeen aatōtiib mōmōk.”§

¹⁰ Uwumbor Aagban̄ ki len ke,

“Naah nan piin na, sin Uwumbor le nan naan kitin̄,
ni paacham mu.

¹¹ Kitin̄ ni paacham ga doo,
le aa ma ga li beenin bi.

Kitin̄ ni paacham ga kpoi ke libokul na.

¹² Aa ga kpa b kitin̄ ni paacham ke likekeln na,
ki kpeln ni nipōon,

le sin mā beenin bi, kaan kpeln;
saayoonn aan doo.”*

¹³ Uwumbor nan bui Ujapoon ke,

“Kal η̄ngii wōb,

ki ti saa buyoonn m ga nyan̄ saadim mōmōk na.”†

* 1:5 : Lik Ilahn 2.7. † 1:5 : Lik 2 Samuel 7.14; 1 Biborb Aabor 17.13. ‡ 1:7 : Lik Ilahn 104.4.

§ 1:9 : Lik Ilahn 45.6-7. * 1:12 : Lik Ilahn 102.25-27. † 1:13 : Lik Ilahn 110.1.

Tə, Uwumbər aa nan bui waatuun ubaa kina.

¹⁴ Kina kan, waatuuntiib ye ba? Bi məmək ye iwiin i tun lituln tii Uwumbər na la. U tun ni bi ke bi nan ter timi waanib bi njar na.

2

Nj̄marm kpaan

¹ Nima pu na, ni njan ke titafal li bi tibənyaan ti ti njan ti na ponn ni, ti taa di ti lii.

² Tibər ti Uwumbər nan cha waatuuntiib tuk waanib na sil mbaməm la. Unii umək nan yii tibər ngbaan ki nja taah kə pu na nan kan ntafadaan mu njeer u na.

³ Nima pu na, ti yaa yii nj̄markpaan ngbaan aaboln kan, taan nyan ntafadaan ni. Tidindaan ubaa le nan pue tuk binib nj̄marm ngbaan aabər. Le binib bi njan na mu tuk timi, ki mək timi ke ti gbii la.

⁴ Uwumbər mu cha bi tun lijinjiir aatun aabəŋ aabəŋ, waapəən pu, ki tii bi Waafuur Nyaan aapiin waah gee pu na. Nima le mək ke bi len mbamən.

Yesu u gaal timi lir na

⁵ Ti len dulnyaa u choo na aabər la. Uwumbər aa nan di dulnyaa ngbaan nja waatuuntiib aanjaal ni.

⁶ Ni nj̄mee Uwumbər Aagbaŋ ni ke,

“Unibən ye ba aan aa teer ubər?

Unibən ye ba aan aatafal bi u ni?

⁷ Aa sunn u taab ki cha saatuuntiib jer u, ni yunn siib.

Aa di kipak ni liyimbil le di tii u,

ki di u nja saawanaankaan məmək aayidaan,

⁸ ki cha tiwan məmək kii uməb.”*

Tə, saah cha tiwan məmək kii uməb na, tiwan ni kaa kii uməb na aa ki gur. Ti mu aa kee kan tiwan məmək kii uməb;

⁹ ti kan Yesu la. Uwumbər nan sunn u taab ki cha waatuuntiib jer u, ni yunn siib, aan u ti kpo binib məmək pu, uma Uwumbər aanimbaasaln pu. Dandana wee ti kan ke waah jin nkun aafalaa na, Uwumbər di kipak ni liyimbil le di tii u.

¹⁰ Uwumbər u nan naan tiwan məmək ki joo ni məmək na, ni njeer u ke u cha Yesu ji falaa, ki li joo ni Uwumbər aabim bi wiir na waanaan ni. Uma le gaa bi lii. Waah ji falaa pu na, nima le cha u ye timi aanmajmardaan bamənn.

¹¹ U nj̄ani binib chain la. U ni binib bi u nj̄ani bi chain na, bi məmək kpaan te ubaa la. Nima le iniməən aa joo u ke u yin bi unaabitiib.

¹² Le u bui Uwumbər ke,

“M ga tuk nnaabitiib saah tun pu na.

M ga pak si baah kuun nin chee na,”†

¹³ ki ki len ke,

“M ga tii Uwumbər naadii la,”‡

ki ki len ke,

“Lik, m ni mbim bi Uwumbər tii mi na sə.”§

¹⁴ Tə, timi waabim aah ye binibəm pu na, nima le uma Yesu mu kpaln unibən, ke u nan kpo ki nja kinimbəŋ ki nan kpa nkun aapəən na fam,

¹⁵ le ki gaa binib bimək san nkun ijawaan na lii; baayoonn məmək nkun aajawaan nan joo bi.

* 2:8 : Lik Ilahn 8.4-6. † 2:12 : Lik Ilahn 22.22. ‡ 2:13 : Lik Aisaya 8.17. § 2:13 : Lik Aisaya 8.18.

¹⁶ Ni ye mbamɔn, naa ye Uwumbɔr aatuuntiib le u ter. Abraham aayaabil le u ter.

¹⁷ Ni njan ke u li naahn unaabitiib tiwan mɔmɔk ponn ni, aan ki li ye utotoorninkpel u san timi kinimbaak, ki tun Uwumbɔr aatuln mbamɔm, ki di ubaa toor kitork aan Uwumbɔr di cha pinn waanib baatunwanbir na.

¹⁸ Uma ubaa le kan ntɔŋ ki jin falaa, nima le u ga nmaa ter binib bi kan ntɔŋ na.

3

Yesu jer Moses pel pel

¹ Nnaabitiib bi bi chain, aan Uwumbɔr yin bi na, ni li dakl lik Yesu aabɔr. Ti dii u ki len binib aanibil ni ke ti dii u la. Uwumbɔr nan tun ni u, ke u nan li ye utotoorninkpel.

² U tun lituln mbamɔm tii Uwumbɔr u tii u lituln ngbaan na. Moses mu nan tun Uwumbɔr aatuln mbamɔm Uwumbɔr aamaal aanib aakaasisik ni.

³ Unii u ye mmaal aayaaja na le kani nnyun ki jer mmaal aanii ubaa. Kina le Uwumbɔr len ke Yesu njeer nnyun ki jer Moses.

⁴ Mmaal mɔmɔk kpa yaaja la. Uwumbɔr le nan naan binib mɔmɔk.

⁵ Ni ye mbamɔn, Moses nan tun Uwumbɔr aatuln mbamɔm, Uwumbɔr aamaal aanib aakaasisik ni. U nan ye Uwumbɔr aatutunn, ki tuk binib Uwumbɔr aah nan ban ke u tuk bi pu na.

⁶ Kristo ma kan, u ye Uwumbɔr Aajarɔɔn, le ki joo Uwumbɔr aamaal mbamɔm. Timi le ye waamaal ni aanib. Ti yaa kpa lipobil ni mpopiin ki ti saa ndoon kan, ki yaa kaa joo beeni kan, ti ye waamaal yaab la.

Uwumbɔr aanib aafuur

⁷ Uwumbɔr Aafuur Nyaan nan bui Israel yaab ke, “Ni yaa njan Uwumbɔr aaneel din wee kan,

⁸ ni taa cha nitafal li pɔɔ

ke niyaajatiib aatafal aah nan pɔɔ pu buyoonn bi nan yii waamɔb nteersakpiin ni na.

⁹ Bi nan tɔŋ u ki lik, nteersakpiin ni.

Hali bi nan kan waah tun lijnjiir aatun pu na nɔbin imonko ilee, le ki tɔŋ u nima chee.

¹⁰ Nima pu le u nan gee lijnɔul bi pu, le ki bui ke baalandak yenni n-yoonn mɔmɔk la, baa bee waasan.

¹¹ Nima pu na, u nan gee lijnɔul, ki puu tipuukpaan ke baan koo kitin ki ponn ni u ba ga tii bi lifuur na.”*

¹² Nnaabitiib, ni li nyi man, ni ponn ni ubaa aasui taa li bir aan u li joo beeni ki yii Uwumbɔr u ye limɔfadaan na.

¹³ Ni li pɔɔk tɔb aataakpab iwiin mɔmɔk, nsaan aah laa bi pu buyoonn na, titunwanbir taa nmann unii ubaa aan utafal li pɔɔ.

¹⁴ Ti yaa beenin tii u naadii ke taah nan tii u naadii njan pu na ki ti saa ndoon kan, ti ga ji waamɔn.

¹⁵ Uwumbɔr Aagban len ke, “Ni yaa njan Uwumbɔr aaneel din wee kan,

ni taa cha nitafal li pɔɔ

ke niyaajatiib aatafal aah nan pɔɔ pu

* **3:11** : Lik Ilahn 95.7-11.

buyoonn bi nan yii waaməb nteersakpiin ni na.”†

¹⁶ Nma ɲun Uwumbər aaneel ki yii waaməb? Naa ye binib bimək Moses nan nyan bi Ijpt aatiŋ ni na aa?

¹⁷ Uwumbər nan gee liŋuul ɲma pu ɲibin imonko ilee? Naa ye binib bi nan tun titunwanbir ki kpo kipoək ni na aa?

¹⁸ U nan puu tipuukpaan ke ɲma aan koo kitiŋ ki ponn ni u ba ga tii bi lifuur na? Naa ye binib bi nan yii waaməb na aa?

¹⁹ Nima le ti bee ke baah kaa nan gaa u ki kii na, nima le baa nan ɲmaa kan lifuur ngbaan u chee.

4

¹ Tə, Uwumbər aah puu tipuur ke u ga tii timi lifuur na, nsan laa beenin bi ke ti kan li. Nima na, ni li nyi man, ubaa taa lann lifuur ngbaan.

² Ti mu ɲun tibənyaan tee ke binib ngbaan aah nan ɲun ti pu na. Bi nan ɲun ti, kaa gaa ti ki kii, nima le tibənyaan ngbaan aa ɲa bi tinyoor.

³ Timi bi gaa Yesu ki kii na le kan lifuur ngbaan. Uwumbər nan len ke, “M nan gee liŋuul binib bi kaa gaa mi ki kii na pu,

ki puu tipuukpaan ke baan koo kitiŋ ki ponn ni m ba ga tii bi lifuur na.”*
Waaħ nan naan dulnyaa wee doo na, waatun doo le na.

⁴ Iwiin ilole daal aabər bi Uwumbər Aagbaŋ ni ke, “Uwumbər nan fuur winlode daal ki di cha waatun məmək.”†

⁵ Ni ki ɲmee ke, “Baan koo kitiŋ ki ponn ni m ba ga tii bi lifuur na.”

⁶ Binib bi puen ɲun tibənyaan tee na, baa nan gaa ti ki kii, nima le baa kan lifuur ngbaan. Binib biken mu ga kan lifuur ngbaan.

⁷ Nima pu le Uwumbər ki siin nwiin mu bi ga kan lifuur ngbaan na, ki yin nwiin ngbaan ke “Din.” Binib ngbaan aa kan lifuur ngbaan; le ɲibin pam jer, le David nan ɲmee Uwumbər Aagbaŋ ni, naah nan puen ɲmee pu na ke, “Ni yaa ɲun Uwumbər aaneel din wee kan,

ni taa cha nitafal li pəə.”‡

⁸ Tə, Josua yaa ba nan tii Israel yaab lifuur ngbaan kan, Uwumbər aa ba ga ki siin nwiin muken.

⁹ Naah bi pu na, lifuur beenin bi ki tii Uwumbər aanib.

¹⁰ Unii u kan lifuur li Uwumbər tii u na, u di cha ubaa aatun ke Uwumbər aah nan di cha waatun pu na la.

¹¹ Nima pu na, cha tinimbil li man ke ti kan lifuur ngbaan, ubaa taa yii Uwumbər aaməb ki lir, ke Israel yaab aah nan lir pu na.

¹² Uwumbər aabər fu, ki kpa mpoən, ki ka jer kijuk ki ka ɲipepel məmək ɲilee na, ki koo unii aasui ni, ni waawiin ni, ki lik usui ni aabəbərkaan aah bi pu na, ki mək waalandak aah bi pu na, ki lik usui aah ban pu na, ke ni ɲan aan naa ɲan.

¹³ Tiwan nibaa aa bi ki bər Uwumbər. Tibər məmək nyan ki də mpaan pu, ki də tinmeen unimbil ni. Uma le ti ga len timi aabər ki tuk u.

Yesu le ye utotoorninkpekpaan

¹⁴ Tə, ti kpa utotoorninkpekpaan u bi Uwumbər do na. U ye Uwumbər Aajapəən Yesu la. Nima pu na, cha ti li beenin dii u ki taa di waasan lii.

¹⁵ Utotoorninkpel ngbaan ga ɲmaa san timi kinimbaak timi aafalaa ponn ni. U kan ntəŋ aabəŋ aabəŋ ke taah kan ntəŋ məmək pu na. Uma le aa tun titunwanbir tibaa.

† 3:15 : Lik Ilahn 95.7-8. * 4:3 : Lik Ilahn 95.11. † 4:4 : Lik Mpiin 2.2. ‡ 4:7 : Lik Ilahn 95.7-8.

16 Timi aatotoorninkpel aah bi kina na, cha ti li kpa lipobil ki dan Uwumbor u kpa tibulchinn na aaborjal chee, aan u san timi kinimbaak, ki ter timi buyoonn ti ban nterm na.

5

1 Utotoorninkpel umok bi na, Uwumbor le lee u ki nyan u binib ponn ni siin, ke u ti sil baasisiyyaan Uwumbor aanimbiin ni, aan ki tii u ipiin, ki toor kitork tii u binib aatunwanbir pu.

2 Utotoorninkpel ubaa mu kpa titunwanbir la. Nima le u ga nmaa san binib bi tun titunwanbir kaa nyi na kinimbaak.

3 Uma ubaa aah kpa titunwanbir pu na, ni njan ke u toor kitork uma ubaa aatunwanbir, ni bi mu aatunwanbir pu.

4 Unii ubaa aan nmaa nyun ubaa ki na ubaa utotoorninkpel, see Uwumbor le lee u, ki na u utotoorninkpel, ke waah nan lee utotoorninkpel Aaronn pu na.

5 Kina le Kristo aa nyun ubaa ki na ubaa utotoorninkpel. Uwumbor le bui u ke,

“Sin le ye Maabo, din wee le m ma si,”*

6 le ki ki bui u ke,

“Aa ye utotoor ke Melkisedek aah nan ye pu na,
ki ga li bi n-yoonn mu kaa kpa ndoon na.”†

7 Buyoonn Yesu nan ye unibon na, u nan wii tinyunyunn mpoon pu, ki gan Uwumbor u ga nmaa nyan u nkun ni na. Waah san Uwumbor na, le u njan waameel.

8 U ye Uwumbor Aajapoon la, le ki kii waamob, ki jin falaa, le ki bae naah po pu aan u kii Uwumbor aamob ki jin falaa na.

9 Nima le cha u ye timi anjanmardaan bamonn, ki gaa binib bimok kii waamob na lii n-yoonn mu kaa kpa ndoon na.

10 Uwumbor len ke u ye utotoorninkpel ke Melkisedek aah nan ye pu na.

Taa yii Uwumbor aasan man

11 Ti ga ki nmaa len waabor ti wiir na, le nima aalan par, nima le taataata ga li po ni chee.

12 Naah dii Uwumbor ni yunn pu na, ni ba ga mok binib biken waasan. Le ni ban ke unii ki mok nima Uwumbor aamok mu diin na. Ni naahn binib bi ban nnaabiin kaa ban tijikaar bamonn na la.

13 Unii umok nyu nnaabiin na ye ubopoon la, kaa nmaa len nsanyaan aabor.

14 Tijikaar bamonn le ye binib bi chikr na yaan. Bi bae Uwumbor aabor ki dii taah mok bi pu na. Nima le bi kpa nlan ki nyi nsan mu njan na, ni mu kaa njan na.

6

1 Nima na, ti taa li beenin len Kristo aamok mu diin na baanja aabor n-yoonn momok. Cha ti bae waamok mu gur na momok, aan ki chikr waasan ni. Naa ki ban ke ti li beenin tuk nima n-yoonn momok ke, “Kpel nima aabimbin man, ki di cha nitukpok, ki tii Uwumbor naadii man.”

2 Naa ki ban ke ti li beenin tuk nima n-yoonn momok baah muini binib nnyun ni pu na, ni baah joo binjaal paani binib pu pu na aabor, ni binib aah ga fikr nkun ni pu na aabor, ni ntafaadan mu kaa kpa ndoon na aabor. Timina momok ye njan aabor le waasan ni.

* 5:5 : Lik Ilahn 2.7. † 5:6 : Lik Ilahn 110.4.

³ Uwumbør yaa kii kan, ti ga bae waabør ti gur na, ki di kpee njan aabør ngbaan pu.

⁴ Tò, binib bi Uwumbør woln binimbil na yaa di cha waasan kan, baan ki nmaa kpeln baabimbin ki ki dii u. Bi kan waapiin, ki gaa Waafuur Nyaan,

⁵ ki bee waabør aah njan pu na, ki kan dulnyaa u choo na aapɔɔn, le ki di cha waasan.

⁶ Baah di cha waasan na, ni mæk ke bi ki bi kpaa Uwumbør Aajarɔɔn ndɔpuinkoo pu, ki jinn u inimɔɔn binib aanimbil ni la, le saan nmaa cha bi ki kpeln baabimbin ki ki dii u.

⁷ Kitiŋ ki gaa utaal aanyun mu lir ni ki pu, ki nani tijikaar ti njan na ki tii binib bi ko ti na, Uwumbør nani tinyoor nani kitiŋ ngbaan pu.

⁸ Tò, kitiŋ ki po nani ikokon ni ichakpeejagar baanja na bee yòli la. Naan yunn, le bi ga see ki mmii ki bii ki. Kitiŋ ngbaan aadoon le na.

⁹ Timi aanigeekaab, ti len kina la; ti mu aa dak ke ni bi ke kitiŋ ki bi ga see ki mmii na. Ti bee ke ni nmar ki ga kan tinyoor.

¹⁰ Uwumbør njan la. Waan suln naah tun lituln pu ki ter waanib, ki beenin ter bi na, ki mæk u naah gee u pu na bɔr.

¹¹ Ti ban ke ni màmæk pɔɔk nibaa ki li kpa limakl ki nan saa ndoon.

¹² Ni taa li san ligbanyakl man. N-yaayoonn na aanib bi nan gaa Uwumbør ki kii ki jin suklaa na, bi bi paacham ki kan waah puu tipuur ti ke u ga tii bi na. Ni mu li dii baah dii pu na.

Uwumbør ga nja waah puu tipuur ti na

¹³ Uwumbør aah puu tipuur ki tii Abraham na, u nan puu uma ubaa aayimbil pu la. Ubaa aa bi ki jer u, ke u puu waayimbil, nima le cha u puu uma ubaa aayimbil.

¹⁴ U nan puu tipuur le ki bui Abraham, “M ga nja tinyoor nja aa pu pam, ki cha aa pɔr sakpen.”*

¹⁵ Abraham nan kpa limɔr, le ki nan kan Uwumbør aah nan puu tipuur ti na.

¹⁶ Binib yaa puu tipuur kan, bi puur unii u jer bi na aayimbil pu la. Binib yaa kpak kinikpakpak ki ti puu tipuur kan, ni doo le na.

¹⁷ Uwumbør nan ban ke u mæk binib bi ga kan waah puu tipuur ti na, ke waan kpeln. Nima le u nan puu uma ubaa aayimbil pu.

¹⁸ Waah nan puu tipuur ti na, waan kpeln. Waah puu uma ubaa aayimbil pu na, nima le sil mæk ke waan kpeln. Waan nmaa mɔn nnyamɔn. Nima le timi bi san cha u chee ke ti nmar na aataakpab pɔɔ mbamɔm, le ti kpa limakl ke ti ga kan waah puu tipuur ti na.

¹⁹ Taah kpa limakl ngbaan na, nima le joo timi aasui ke ti taa di cha waasan. Yesu pu, le ti kpa limakl ngbaan. Limakl ngbaan pu, le Yesu u bi paacham na aalandak bi tisui ni.

²⁰ Yesu le ye utotoorninkpel n-yoonn mu kaa kpa ndoon na, ke Melkisedek aah nan ye pu na, ki loln ti pu nsan ki buen Uwumbør do, ke u ti sil timi aasisiyyaan nima chee, Uwumbør aanimbiin ni.

7

Melkisedek u nan ye utotoor na

¹ Melkisedek ngbaan nan ye Salem aatiŋ aabør, ki nan ye Uwumbør u kaa kpa njeen aatɔ na aatotoor la. Abraham aah nan ku bibɔrb bi ye waadim na ki gir ni na, le Melkisedek tooh u nsan pu ki ti nja Uwumbør aanyoor nja u pu.

* 6:14 : Lik Mpiin 22.16-17.

² Le Abraham nan nyan tiwan nimək u nan gaa na nibaabaa kipiik mək ponn ni, ki di tii Melkisedek. Melkisedek aatataa le ye ke “ubər u kpa mbimbinyaan na.” U nan ye Salem aatinj aabər la. Salem aatataa le ye ke “nsuudoon.”

³ Baa ηmee ute ni una ni uyaajatiib aabər, kaa ηmee buyoonn bi nan ma u na, ki mu aa ηmee buyoonn u doo waatuln na. Waaməfal aayoonn məmək u nan ye Uwumbər aatotoor la. Nima le u naahn Uwumbər Aajapəon u ye utotoor n-yoonn mu kaa kpa ndoon na.

⁴ Dakl lik man uja ngbaan aah nan nyuun pu na; tiyaajaninkpel Abraham nan yakr waadim aawan tiwan nfum kipiik, ki nyan nibaa, ki di tii u, ki gur niwae.

⁵ Uwumbər aakaal len ke Israel yaab yakr baawan məmək nfum kipiik, ki nyan nibaa tii Liifai aayaabitiib, bi ye Uwumbər aatotoorb na. Bi ni Israel yaab nan ye binibaan la. Bi məmək nan ye Abraham aayaabitiib la.

⁶ Melkisedek aa nan ye Liifai aayaabil, le Abraham yakr waawan məmək nfum kipiik, ki nyan nibaa tii u. Le u ηa tinyoor ηa Abraham pu. Abraham le Uwumbər nan puu tipuur tii u.

⁷ Unii yaa kpa mpəon ke u ηa Uwumbər aanyoor ηa uken pu kan, ni mək ke u jer u la. Ubaa aan kpak kina.

⁸ Israel yaab yakr baawan məmək nfum kipiik, ki nyan nibaa ki di tii Uwumbər aatotoorb, bi nan ye binib bi ga kpo na. Melkisedek u Abraham nan yakr waawan nfum kipiik ki nyan nibaa tii u na ma kan, baa ηmee waakun aabər. Bi ηmee waabimbin aabər la.

⁹ Abraham aah nan yakr waawan ki di tii u na, ti ga ηmaa len ke uyaabitiib Liifai yaab bi gaal biken chee na, mu nan tii u la.

¹⁰ Buyoonn Melkisedek nan tooh Abraham nsan ni na, Abraham aa nan kee ma uyaabil Liifai. Ti ga ηmaa len ke Abraham nan sil uyaabil Liifai aasisiyyaan la.

¹¹ Uwumbər tii Israel yaab nkaal mu mək bi waatotoorb Liifai yaab aah ga li joo bi pu na. Bitotoorb ngbaan aatuln yaa ba gaa binib lii kan, Uwumbər aa ba ga li ban u tun ni Yesu u ye utotoor ke Melkisedek aah nan ye pu na. U ba ga ki tun ni utotoor u bi ke Aaronn aayaabitiib Liifai yaab aah nan bi pu na la.

¹² Waah tun ni utotoor uken aaboln na, see u kpeln nkaal ngbaan mu.

¹³ Tidindaan u ti len waabər na, aa nan ye Liifai aanibol ponn ni aanii. U nan ye linibol liken ponn ni aanii la. Waanibol ponn ni aanii ubaa aa nan kee ye Uwumbər aatotoor.

¹⁴ Binib məmək nyi ke Tidindaan nan ye Juda aanibol ponn ni aanii la. Moses aa nan len ke linibol ngbaan aanib ga li ye bitotoorb.

Utotoor yayan u bi ke Melkisedek na

¹⁵ Nima le mək timi chob ke utotoor yayan, u bi ke Melkisedek aah nan bi pu na, fuu ni.

¹⁶ Naa ye binib le nyan u ki ηa u utotoor baakaal aah dii pu na. Uma le kpa liməfal li kaa kpa ndoon na aapəon. Nima le cha u ye utotoor.

¹⁷ Uwumbər nan bui u, “Aa ga li ye utotoor n-yoonn mu kaa kpa ndoon na ke Melkisedek aah nan bi pu na.”*

¹⁸⁻¹⁹ Moses aakaal aa nan kpa tinyoor, kaa nan kpa mpəon, kaa ηmaa ηa bi binib bi ηan ti doo na. Nima le Uwumbər di nkaal ngbaan lii, le ki tii timi limakl li ηan ki jer nkaal ngbaan na. Limakl ngbaan pu le ti ga ηmaa duun Uwumbər.

---

* 7:17 : Lik Ilahn 110.4.

20 Uwumbør aah nan puu tipuur ti na mu bi. Uwumbør aah nan nyan Israel yaab aatotoorb buyoonn na, waa nan puu tipuur.

21 Waah ŋa Yesu utotoor buyoonn na, u nan puu tipuur tii u, le ki bui u ke, “Min Uwumbør le puu tipuukpaan, kaan kpeln, ke aa ga li ye utotoor n-yoonn mu kaa kpa ndoon na.”†

22 Uwumbør aah puu tipuupɔln ti tii Yesu na, nima le mək ke tipuupɔln ngbaan le ŋan ki jer tipuukpokl na.

23 Israel yaab aatotoorb nan ye binib bi ga kpo na, le biken lenni baalelen. Nima le bi nan wiir.

24 Yesu ma kan, u ye utotoor u ga li bi n-yoonn mu kaa kpa ndoon na. Ubaa aan ki nab waatuln pu ki toor kitork.

25 U bi n-yoonn mu kaa kpa ndoon na, u li mee Uwumbør tii binib bi dan Uwumbør chee u pu na. Nima le u ga ŋmaa gaa bi lii n-yoonn mu kaa kpa ndoon na.

26 Yesu le ye utotoorninkpel taah ban pu na. U bi chain, kaa kpa ngalm, kaa kpa titunwanbir tibaa. U ni titunwanbirdam aa kpaani. Uwumbør yoor u paacham ki jer bimək bi paacham na.

27 Bitotoorninkpiib biken aah bi pu na, waa bi kina. Waa toor kitork uma ubaa aatunwanbir pu, u toor kitork binib aatunwanbir pu la. Waa toor kitork iwiin məmək. U nan di ubaa toor kitork nfum mubaa, kookoo aatork mu le na.

28 Bi nan leer bitotoorninkpiib Moses aakaal aah dii pu na. Bitotoorninkpiib ngbaan aa nan ŋan ti doo. Nkaal ngbaan aapuwɔb le Uwumbør puu tipuur, ki ŋa Ujapɔɔn utotoorninkpel. Uma le ye utotoorninkpel bamɔnn, ki ga li bi n-yoonn mu kaa kpa ndoon na.

8

Yesu le ye timi aatotoorninkpel

1 Maah len pu na aayil le ye ke ti kpa utotoorninkpel wee aaboln. Uma le ye Yesu Kristo u ka Uwumbør u yeh mpɔɔn məmək na aabɔrjal aanjangii wɔb paacham na.

2 U tun utotoorninkpel aatuln paacham aadiik ki ye kidibamɔŋ ki bi chain na ponn ni. Uwumbør le maa ki, naa ye binib.

3 Baah leer bitotoorninkpiib bimək na, bi lee bi ke bi tii Uwumbør ipiin, ki toor kitork tii u. Nima pu na, ni ŋan ke utotoorninkpel ngbaan mu li kpa tiwan ki tii Uwumbør.

4 Bitotoorninkpiib bi dulnyaa wee ni ki toor kitork tii Uwumbør, Juu yaab aakaal aah dii pu na la. Yesu yaa ba laa bi dulnyaa wee ni kan, waa ba ga li ye utotoor.

5 Bitotoorninkpiib ngbaan aatuln ye paacham aatuln aanan la. Moses yaan mu nan bi kina la. Waah nan ban ke u ŋa libool tii Uwumbør na, Uwumbør nan bui u ke u li nyi ki ŋa tiwan məmək ke waah mək u laanan, lijool paab pu na.*

6 Tɔ, Uwumbør nan tii Yesu lituln li jer bitotoorninkpiib ngbaan aatuln na. Kina le tipuupɔln ti Uwumbør puu tii waanib Yesu pu na jer tipuukpokl na, ki mək ke u ga tii timi tiwan ni ŋan jer tipuukpokl ngbaan aawan na.

7 Uwumbør aah puu tipuur ti njan na yaa kaa ba lann nibaa kan, waa ba ga li ban ke u ki puu tipuur lelee.

8 Uwumbør nan kan ke waanib kpa taani, le ki bui ke, “Lik, n-yoonn choo, le m ga nan puu tipuupɔln

† 7:21 : Lik Ilahn 110.4. * 8:5 : Lik Nnyam 25.40.

tii Israel yaab ni Juda yaab.

⁹ Tipuur ngbaan aan li bi ke tipuur ti m nan puu tii biyaajatiib, buyoonn m nan chuu biṅaal ki daar nyan bi, ki cheen bi nyan Ijipt aatiṅ ni na.

Baa nan joo tipuur ngbaan, nima le maa nan ki gar bi. Min Uwumbər le len kina.

¹⁰ Maah ga puu tipuur ti tii Israel yaab n-yoonn mu choo na na le ye ke:

M ga di maakaal ṅa baalandak ni, ki ṅmee mu bisui ponn ni.

M ga li ye Baawumbər, le bi li ye maanib.

¹¹ Bi ponn ni ubaa aan ki bui uṅeen aatə ke, ‘Bee Uwumbər.’

Ubaa mu aan ki bui una aabo ke, ‘Bee Uwumbər.’

Ba pu? bi məmək ga bee mi,

biwaatiib ki ti saa bikpaam məmək ga bee mi.

¹² M ga di cha pinn baatunwanbir, kaan ki teer baataani.”†

¹³ Tə, Uwumbər aah len ke u ga puu tipuupəln na, u ṅa njan yaan tipuukpokl la. Tiwan yaa ye tiwankpok kan, naan yunn, naan ki li bi.

9

Tipuukpokl ni tipuupəln na

¹ Uwumbər aah nan puu njan aapuur tii bi na, u nan mək bi baah ga doon u pu na. Bi nan kpa libool li bi ga li dooni u li ponn ni, aan binib gaa li na.

² Bi nan ṅa libool lipepel libaa wəb, ki yin li ke chain aapepel. Karyaa ni teebul ni boroboro u bi di tii Uwumbər na, nan bi li ponn ni.*

³ Bi nan di likekeln gii libool ngbaan ponn ni lipepel libaa wəb, ki yin li ke chain chain.†

⁴ Salmaa aatork aabimbiln nan bi ni ponn ni. Libimbiln ngbaan paab le bi seer tulalee aayon tii Uwumbər. Uwumbər aakaal aah nan bi daka u ponn ni na, mu nan bi ni ni. Bi nan di salmaa aakur le biin daka ngbaan pu. Tijikaar ti bi yin ti ke mana‡ na, nan bi salmaa aasambil ponn ni, daka ngbaan ponn ni. Aaronn aadabil li nan ṅeen nsupuun na mu nan bi u ponn ni. Uwumbər aakaal aah nan ṅmee ṅitakpapapan ṅilee ṅi pu na, mu nan bi u ponn ni.§

⁵ Tiwan ni kpa ifeen na* nilee mu nan bi daka ngbaan paab. Nima chee le Uwumbər nan mək Israel yaab waah wiin chain pu na. Tiwan ngbaan aafeen nan biin daka ngbaan aabiil pu, Uwumbər aah san bi kinimbaak nin chee na. Taan ṅmaa len tiwan nimina məmək aataata nibaabaa dandana wee.

⁶ Baah di tiwan nimina məmək siin kina na, le bitotoorb koo məb aadiik ni iwiin məmək, bi ti tun lituln tii Uwumbər.

⁷ Utotoorninkpel baanja le koo ni chain chain aapepel li bi libool ngbaan ponn ni na. U koo ni nima chee libiln məmək nfum mbaa baanja la. U yaa koo ni kan, see u joo ni nsin nan tii Uwumbər, uma ubaa aatunwanbir ni binib aatunwanbir pu.

⁸ Uwumbər Aafuur Nyaan mək timi ke məb aadiik ngbaan aah nan laa bi na, binib aa nan kpa nsan ke bi koo ni chain chain aapepel ponn ni.

⁹ Libool ngbaan le nan ye Yesu aabər aaməkl ki tii bi. Libool ngbaan ponn ni, le bi joo ipiin, ni tiwakor toor kitork tii Uwumbər. Kitork ngbaan aa nan cha bisui doon titunwanbir pu.

† 8:12 : Lik Jeremia 31.31-34. * 9:2 : Lik Nnyam 26.1-30; 25.31-40, 23-30. † 9:3 : Nnyam 26.31-33.

‡ 9:4 : Lik Nnyam 16.33. § 9:4 : Nnyam 30.1-6; 25.10-16. * 9:5 : Baaliin ni, bi yin ni ke “kerubim” la. Ni naan tiwakor, ki mu kpa ifeen.

10 Nkaalkpok ngbaan mək bi tijikaar ni tiwanyukaan ni kə na, ni ni kaa kə na, ki mək bi baah ga finn bibaa ki ɲa chain pu na. Ni nan mək ke see bi dii kina le ki nan saa buyoonn Yesu ga joo ni nsanpəɔn mu ɲan na.

11 Dandana wee Kristo fuu ni a, ki ye utotoorninkpel, ki joo ni nsanyaan mu bi nan len ke mu ga fuu ni na. Waa koo ni libool li binib ɲa li dulnyaa wee ni na. U dii lipepel li jer dulnyaa wee aabool ngbaan na,

12 le ki koo lipepel li ye chain na paacham, nfum mbaa kookoo. Uma ubaa aasin pu le u nan gaa timi lii n-yoonn mu kaa kpa ndoon na, naa ye tiwakor aasin pu.

13 Bi nan joo inoob ni inaaja aasin yəkr binib bi kaa ye chain na pu, ki di unaasabo aafatan gbaa gbaa bi, le ni ɲa tiwon chain.

14 Nimina yaa nan ɲa tiwon chain kan, Kristo aasin ga ter timi, ki jer kina. Uwumbər Aafuur Nyaan mu bi n-yoonn mu kaa kpa ndoon na aapəɔn pu, u nan di ubaa toor kitork ki kaa kpa ngalm na tii Uwumbər. Waasin ga nyan titunwanbir ti ga ku timi na tisui ni, aan ti dii Uwumbər u ye limofadaan na.

15 Yesu aah ɲa kina na, le Uwumbər puu tipuupəln tii timi. Nima pu, le binib bi Uwumbər yin bi na ga kan lifaal li kaa kpa ndoon na, waah puu tipuur ti ke u ga tii bi na pu. Binib bi Uwumbər nan puu njan aapuur tii bi na nan tun titunwanbir la. Yesu aah kpo na, nima le Uwumbər di cha pinn bi, ki gaa bi lii.

16 Unii yaa yakr waafaal ki laa ka kan, ubaa aan ɲmaa ji lifaal ngbaan, see ni puen mək ke u kpo.

17 Buyoonn u laa beenin bi na, ubaa aan ɲmaa ji lifaal ngbaan, see u kpo.

18 Nima pu na, Uwumbər aah nan puu tipuur ti njan na, bi nan joo nsin le ki mək ke tipuur bi, bi ni Uwumbər aakaasisik ni.

19 Njan, Moses nan tuk binib məmək baah ga dii Uwumbər aakaal məmək pu na, le ki nin di tikumaman ni tifar ɲa inaabi ni inoob aasin, ni nnyun ni, ki di yək yək Uwumbər aakaal aagban pu, ni binib məmək pu,

20 le ki bui bi ke, “Nsin mue le mək nimi Uwumbər aah nan puu tipuur ti tii nimi ki tuk nimi ke ni li joo ti na,”†

21 le ki di nsin ngbaan yək yək libool, ni baah joo tiwan nimək tun lituln tii Uwumbər na pu.

22 Nkaal ngbaan aah dii pu na, bi yaa nan ban ke bi ɲa tiwan chain kan, see bi di nsin yək yək ni pu le ki ɲa ni chain. Nsin yaa kaa nyan kan, Uwumbər aan di cha pinn titunwanbir.

Yesu Kristo aatork nyani titunwanbir

23 Uwumbər Aabool, ni tiwan nimək nan bi li ponn ni na ye paacham aawan aanan la. Le bi nan di tiwakor aasin ɲa ni məmək chain. Paacham aawan bamənn le ban nsin mu jer tiwakor aasin na, aan ni ɲa chain.

24 Kristo aa koo ni chain aapepel li ye paacham yaan aanan li binib maa li na ponn ni. Paacham le u koo ni, ki si timi aasisiyyaan, Uwumbər aanimbiin ni.

25 Juu yaab aatotoorninkpel nan di nsin mu kaa ye uma ubaa aasin na le koo ni chain aapepel ni, libiln məmək. Yesu Kristo di ubaa toor kitork nfum mbaa baanja la.

26 U yaa ba nan joo ubaa toor kitork libiln məmək kan, u ba ga ji falaa n-yoonn məmək, buyoonn dulnyaa wee piin ki joo cha na. Naah ye pu na, u fuu ni buyoonn ni ɲeer na, ki di ubaa toor kitork nfum mubaa, ke u kuln titunwanbir.

† 9:20 : Lik Nnyam 24.6-8.

²⁷Uwumbor siin ke binib ga kpo nfum mubaa la, nee aapuwoɔb le u ga ji bi tibor.

²⁸Kristo mu di ubaa toor kitork nfum mubaa, binib pam aatunwanbir pu. U ga ki fuu ni lelee. Naa ye titunwanbir pu le u ga ki fuu ni. U ga fuu ni ke u nan gaa binib bi kii waagirndaal na lii.

10

¹Moses aakaal nan ye nsanyaana mu choo na aamokl la, naa nan ye nsanyaana ngbaan mbamom. Binib bi dii Moses aakaal na toor titorbaan njibin njibin, nima le aa nmaa na bi binib bi nan ti doo na.

²Nkaal ngbaan yaa ba nan nyan bi titunwanbir ni kan, baalandak aa ba ga ki li muk bi titunwanbir pu. Bi mu aa ba ga ki toor kitork ngbaan.

³Naah ye pu na, kitork ngbaan teer bi baatunwanbir pu, libiln momok la.

⁴Inaaja aasin, ni inoob aasin aa nmaa nyan titunwanbir binib aasui ni.

⁵Nima pu na, Yesu Kristo aah nan ban ke u dan dulnyaa wee ni na, u nan bui Uwumbor ke,

“Saa ban tiwakor ni tijikaar aatork.

Aa naan tiwon tii mi la.

⁶Saa ban ke m di tiwakor aatork, ki di see mmii ni tii si,

kaa ban ke m toor kitork ngbaan titunwanbir pu.

⁷Le m bui ke, ‘Uwumbor, m fuu ni ke m nan na saageehn,

ke baah nmee maabor pu saagban ni na.’”*

⁸Njan, le u bui Uwumbor ke, “Saa ban tiwakor ni tijikaar aatork, kaa ban ke m di tiwakor aatork ki di see mmii ni tii si, kaa ban ke m toor kitork ngbaan titunwanbir pu.” (Moses aakaal aah dii pu na, bi toor kitork kina la.)

⁹Le u ki bui Uwumbor, “M fuu ni ke m nan na saageehn.” Uma Yesu Kristo aah di ubaa toor kitork na, Uwumbor gaa waatork, le ki kuln kitorkpok ngbaan.

¹⁰U na Uwumbor aageehn, le ki di ubaa aawon toor kookoo aatork nfum mbaa, le ki na timi waanib bi ye chain na.

¹¹Juu yaab aatotoorb momok tun lituln iwiin momok tii Uwumbor. Nyonn momok, bi toor kitork kichachaa le tii u. Kitork ngbaan aan nmaa nyan titunwanbir binib aasui ni.

¹²Yesu Kristo toor kookoo aatork titunwanbir pu nfum mbaa, le ki kal Uwumbor aanjangii wob.

¹³U bi nima ki kii bundaln Uwumbor ga nyan waadim ki di bi na utaapotan ni na.

¹⁴Kitork baan ngbaan pu, le u nyan titunwanbir binib aasui ni, ki na bi binib bi nan ti doo ki cha n-yoonn mu kaa kpa ndoon na.

¹⁵Uwumbor Aafuur Nyaan mu tuk timi kina la. Mu nan bui

¹⁶ke Uwumbor len ke,

“Maah ga puu tipuur ti tii bi n-yoonn mu choo na le ye ke

m ga di maakaal na bisui ni,

ki nmee mu baalandak ni.”†

¹⁷ki ki len ke,

“Maan teer baatunwanbir bor,

kaan ki teer baah bii maakaal pu na.”‡

¹⁸Kina pu na, Uwumbor yaa di cha pinn titunwanbir kan, baan ki toor kitork ti pu.

Cha ti foor duun Uwumbor man

* **10:7** : Lik Ilahn 40.6-8. † **10:16** : Lik Jeremia 31.33. ‡ **10:17** : Lik Jeremia 31.34.

¹⁹ Nnaabitiib, Yesu aasin pu le ti kpa lipobil ke ti koo ni chain aapepel ponn ni, Uwumbor aah bi nin chee na.

²⁰ Yesu aah di ubaa toor kitork tii Uwumbor na, u nyan tiwan nimok nan bi ti ni Uwumbor aakaasisik ni na, ki tii timi nsanpɔɔn mu ye nsanbamonn na, ke ti koo ni Uwumbor aah bi nin chee na.

²¹ Ti kpa utotoorninkpel u joo timi bi ye Uwumbor aanib na.

²² Nima pu na, cha tisui li bi mbamom, aan ti duun Uwumbor chee, ki gaa u ki kii mbamom ki taa joo beeni; ba pu? Yesu Kristo aasin finn tisui ni aatunwanbir, timi aalandak taa ki li muk timi titunwanbir pu. Le bi finn timi aawon nnyun mu bi chain na ni.

²³ Taah bui ke ti kpa limakl na, cha ti li joo limakl ngbaan injaal ilee ki taa joo beeni. Ba pu? Uwumbor u puu tipuur tii timi na ga sil tii timi waah puu tipuur ti na.

²⁴ Cha titafal li bi tob pu man, aan ki fiin tob aasui, aan ki li gee tob, ki tun lituln li njan na.

²⁵ Cha ti li beenin kuuni tob chee ki ti dooni Uwumbor man, ki taa di cha, ke binib bibaa aah di cha pu na. Ni li pɔɔni tob aataakpab man. Ni kan ke bundaln Yesu Kristo ga gir ni na peen ni. Nima na, ni li moo pɔɔni tob aataakpab man.

²⁶ To, unii yaa gaa Uwumbor aabor ki nyi waah ban pu na, ki yaa ki yii ki tun titunwanbir kigaak pu kan, kitork kibaa aa ki bi ki ga cha Uwumbor di cha pinn u.

²⁷ U ga kan ntafadaan mu kpa ijawaan na; ba pu? Uwumbor ga gee linjuul pam, ki di waadim nja mmii mu ton sakpen na ponn ni.

²⁸ Unii ubaa yaa nan yii Moses aakaal kan, biseeraadam bilee, bee bitaa, yaa len ke ti gbii kan, le bi ku u, kaa san u kinimbaak.

²⁹ Unii yaa lik Uwumbor Aajapɔɔn fam, ki yaa dak ke Yesu aasin mu nja u chain na ye fam, ki yaa sii Uwumbor Aafuur Nyaan mu san timi kinimbaak na kan, udaan ngbaan njeer ntafadaan sakpen ki jer unii u bii Moses aakaal na aah kan pu na.

³⁰ Ti nyi ke Uwumbor len ke uma le ga daa bitafal, uma le ga teen bi. U ki len ke u ga ji waanib tibor. §

³¹ Aa yaa lir Uwumbor u ye limofadaan na aanjaal ni kan, ni kpa ijawaan sakpen a.

³² Ni teer man n-yoonn mu jer na. Buyoonn ninimbil nan woln njan na, ni nan jin falaa sakpen, ki nan kpa limor.

³³ N-yoonn mbaa bi nan nja nimi bakaa, ki sii nimi binib aanimbil ni. N-yoonn mbaa mu, ni yakr binib bi jin falaa kina na aafalaa la,

³⁴ Ki san binib bi bi kiyondiik ni na kinimbaak. Binib aah gaa nimi aawan mpɔɔn pu na, le ni nan kpa mpopiin; ba pu? ni nyi ke ni kpa tiwan paacham ni jer baah gaa ni na, ke tiwan ngbaan ga li bi n-yoonn mu kaa kpa ndoon na.

³⁵ Ni taa di nimi aapobil lii man; ba pu? nima le ga cha ni kan tinyoor sakpen.

³⁶ Ni ban ni li kpa limor, aan ki nja Uwumbor aageehn, aan ki kan waah puu tipuur ti na.

³⁷ Uwumbor Aagban len ke,

“Naan yunn, u choo na ga fuu ni, kaan taan.

³⁸ Uwumbor aaninyaam bi gaa u ki kii na ga li kpa limofal.

Unii ubaa mu yaa gir puwɔb kan, waan piir Uwumbɔr aasui.”*

³⁹ Tima kan, taa ye binib bi gir puwɔb aan ki beer yɔli na. Ti ye binib bi tii Uwumbɔr naadii aan ki ηmar na la.

11

Gaakii

¹ Ti yaa gaa Uwumbɔr ki kii kan, naatataa le ye ke ti bee ke ti ga sil kan tiwan ni ti kpa limakl ke ti ga kan ni na. Tinimbil aa kan ni, le ti nyi ke ni sil bi.

² N-yaayoonn na aanib aah nan gaa Uwumbɔr ki kii na, nima le u len ke baabimbin ηan.

³ Ti gaa Uwumbɔr ki kii, nima le cha ti bee ke u nan len ki naan kitinj ni paacham. U nan di tiwan ni tinimbil aa ηmaa kani ni na naan tinimbil aah kani nimɔk na.

⁴ Abel nan gaa Uwumbɔr ki kii, nima le cha u nan toor kitork ki ηan ki jer ukpel Keenn aah toor pu tii Uwumbɔr na. Waah gaa Uwumbɔr ki kii pu na, le Uwumbɔr len ke waabimbin ηan, le ki gaa waah toor kitork ki tii u na. U kpo, le waah gaa Uwumbɔr ki kii pu na pu, u beenin len.

⁵ Enok nan gaa Uwumbɔr ki kii, nima le nan cha waa nan kpo. Uwumbɔr nan yoor u buen paacham la. Ubaa aa ki kan u; ba pu? Uwumbɔr nan yoor u buen paacham. Uwumbɔr Aagban len ke buyoonn waa nan kee yoor u buen paacham na, u nan piir Uwumbɔr aasui.

⁶ Unii yaa kaa gaa Uwumbɔr ki kii kan, waan ηmaa piir Uwumbɔr aasui. Unii u dan Uwumbɔr chee na, see u pak ke u bi, ki pak ke u ηani binib bi ban u na tinyoor.

⁷ Uwumbɔr nan bui Nowa linimaln li nan choo na pu, le laa kee fuu ni. Nowa aah nan tii Uwumbɔr naadii pu na, le u nan pak waah len pu na, le ki kii waamɔb, le ki kpil buɔb bu, u ni waamaal koo ki ηmar na. Nowa aah nan ηa kina na, le ni mɔk ke dulnyaa ni yaab biken aabɔr bii Uwumbɔr chee. Nowa nan tii Uwumbɔr naadii, nima le nan cha Uwumbɔr len ke waabɔr ηan u chee.

⁸ Uwumbɔr nan yin Abraham, ki bui u ke u buen kitinj ki u puu tipuur ke u ga di tii u na. Abraham aah nan gaa Uwumbɔr ki kii pu na le u kii waamɔb, le ki nyan waatinj ni, ki buen, kaa nyi waah cha nin chee na.

⁹ U nan ti fuu kitinj ki Uwumbɔr puu tipuur ke u ga di tii u na ni. Le u pak Uwumbɔr aah len pu na, nima le u nan kal nima, ki nan ye uwɔwɔnja. U ni waabo Aisak, ni uyaabil Jakob nan bi nima, ηiboɔ ponn ni. Bi mu nan yeh tipuur tichachaan ngbaan la. ¹⁰ U nan ban kitinj ki ga li bi n-yoonn mu kaa kpa ndoon aan Uwumbɔr maa ki na la.

¹¹ Abraham aapuu Sara mu nan tii Uwumbɔr naadii, nima le nan cha u kan mpɔɔn ke u dek lipuul, buyoonn u jer timar na. Ba pu? u nan pak ke Uwumbɔr ga ηa waah puu tipuur ti na.

¹² Nima pu na, ujabaan u nan bi ke waah kpo le na, nan ma binib bi wiir ke inɔmabi aah wiir pu na. Bi wiir ke litambol li dɔ nnyusakpem aagbaan na. Ubaa aa ηmaa kahn bi.

¹³ Binib ngbaan mɔmɔk nan tii Uwumbɔr naadii le ki ti saa baakundaal, kaa kan Uwumbɔr aah puu tipuur ti na. Bi nan bee ke n-yoonn mu choo na, u ga nan ηa waah puu tipuur ti na. Bi nan len ke bi ye bicham le dulnyaa wee ni.

¹⁴ Binib bi len kina na mɔk chain ke bi ban bite do la.

* **10:38** : Lik Habakuk 2.3-4.

¹⁵ Binimbil yaa ba man kitin̄ ki bi nyan ni ki ponn ni na pu kan, bi ba ga li kpa nsan ke bi gir buen nima.

¹⁶ Bi nan ban kitin̄ ki n̄an jer kitin̄ ngbaan na la. Bi nan ban paacham aatin̄ la. Nima pu na, inim̄ɔn aa nan joo Uwumb̄ɔr ke bi yin u ke Baawumb̄ɔr. U nan toor kitin̄ tii bi.

¹⁷⁻¹⁸ Uwumb̄ɔr nan puu tipuur tii Abraham ke u ga kan yaabitiib waabo Aisak pu,* le Abraham nan gaa tipuur ngbaan. Le Uwumb̄ɔr t̄ɔn u, ki bui u ke u di waabo toor kitork tii u. Waanaadii pu le u nan kii, ki di waabo u nan ye libibaal na, u ti k̄ɔr u ki toor kitork tii Uwumb̄ɔr.

¹⁹ Ba pu? u nan pak ke Uwumb̄ɔr ga ki n̄maa fikr u nkun ni. Ni ye mbam̄ɔn, waah nan gaa Uwumb̄ɔr ki kii pu na, le Uwumb̄ɔr nyan u nkun ngbaan ni. Ni naahn ke Abraham nan ki gaa u nyan ni nkun ni la.

²⁰ Aisak nan gaa Uwumb̄ɔr ki kii, nima le nan cha u nan bui waabim Jakob ni Es̄ɔ ke Uwumb̄ɔr ga n̄a tinyoor n̄a bi pu n-yoonn mu choo na.

²¹ Jakob nan gaa Uwumb̄ɔr ki kii, nima le nan cha u n̄a Uwumb̄ɔr aanyoor n̄a waabo Josef aabim bilee pu buyoonn u nan ban u kpo na, le ki nyii waajaangbeedabil pu, ki doon Uwumb̄ɔr.

²² Josef nan gaa Uwumb̄ɔr ki kii, nima le waah nan ban u kpo na, u len ke Israel yaab ga nya Ijipt aatin̄ ponn ni, ki tuk bi ke bi yaa nan nyan kan, bi yoor waawon di buen.

²³ Moses aate ni una aah nan gaa Uwumb̄ɔr ki kii pu na, le bi nan di u b̄ɔr in̄mal itaa. Bi nan kan ke u ye ubo u n̄an sakpen na, kina pu na, baa nan san Ub̄ɔr Faro aah nan siin ke bi ku bima Israel yaab aabijabim pu na aakaal.

²⁴ Moses nan gaa Uwumb̄ɔr ki kii, nima le waah nan chikr na, waa nan kii ke bi yin u ke Ub̄ɔr Faro aabisal aabo.

²⁵ U nan kii ke u ni Uwumb̄ɔr aanib kpaan ji falaa, ke ni soor ni u ji titunwanbir aam̄ɔn mu kaa yunn na.

²⁶ U nan bee ke u yaa kan n̄isiibil Kristo† pu kan, u ga nan kan tinyoor ti jer Ijipt aatin̄ aawankpal m̄ɔm̄ɔk na. Ba pu? utafal nan bi tinyoor ti Uwumb̄ɔr ga tii u na ni la.

²⁷ Waah nan gaa Uwumb̄ɔr ki kii pu na le u nan nyan Ijipt aatin̄ ni, kaa san ub̄ɔr na aah gee lin̄uul pu na. Ni naahn ke u waa Uwumb̄ɔr u unib̄ɔn aanimbil aan n̄maa kan u na la. Nima le u nan kpa lim̄ɔr le ki sil mbam̄ɔm.

²⁸ Waah nan gaa Uwumb̄ɔr ki kii pu na le u nan bui Israel yaab ke bi k̄ɔr ipihbi, ki di nsin gbaa gbaa ibisam̄ɔi, aan Uwumb̄ɔr aatuun u ga ku mbipolb na taa nan n̄a bi nibaa.

²⁹ Israel yaab aah nan ban ke bi puur Lim̄ɔkal Aanyusakpem,‡ baah nan gaa Uwumb̄ɔr ki kii pu na, le nnyun nan yakr ki cha nsan tii bi, le bi puur. Ijipt aatin̄ aanib aah nan ban bi mu puur na, bi nan bee nnyun ni la.

³⁰ Israel yaab nan gaa Uwumb̄ɔr ki kii, nima le baah nan chuun manni Jeriko aatin̄ aagon iwiin ilole na, n̄i nan lir.

³¹ Rahab, u nan ye upiidagoor na, nan gaa Uwumb̄ɔr ki kii, ki chann bipepekb tichann. Waah nan gaa Uwumb̄ɔr ki kii pu na, le baa nan ku u buyoonn bi kuln waatin̄ aanib bi kaa kii Uwumb̄ɔr aam̄ɔb na.

³² T̄ɔ, m ga ki len ke ba? Maa kpa n-yoonn ke m len Gideonn, ni Barak, ni Samsonn, ni Jefeta, ni David, ni Samuel, ni Uwumb̄ɔr aab̄ɔnabtiib aab̄ɔr.

* **11:17-18** : Lik Mpiin 22.1-14. † **11:26** : Hiibru aaliin ni, bi yin Kristo ke Masiya. Naatataa le ye ke Uwumb̄ɔr nyan u ke u gaa waanib lii. ‡ **11:29** : Lim̄ɔkaal Aanyusakpem—bi ki yin mu ke Nnyusakpem Mamam la.

³³ Baah nan gaa Uwumbør ki kii pu na, le bibaa nan nyanj ɲitimbol aajab, bibaa mu tun lituln li ɲan na, bibaa mu kan Uwumbør aah puu tipuur ti na, bibaa mu muib ichinn aamɔi, i taa ɲa bi nibaa.Š

³⁴ Bibaa mu aah nan gaa Uwumbør ki kii pu na, mmii sakpiin aa nan ɲmaa ɲa bi nibaa. Bibaa mu aah nan gaa Uwumbør ki kii pu na, le bi nan nyan kijuk aakun ni. Bibaa mu nan ye bidaburb, le baah gaa Uwumbør ki kii pu na, bi nan kan mpɔɔn. Bibaa mu aah nan gaa Uwumbør ki kii pu na, le bi kan mpɔɔn bi ti to butɔb ki nyanj baadim.

³⁵ Bipiib bibaa aah nan gaa Uwumbør ki kii pu na, le biyaab bi kpo na nan fikr nkun ni.

Bibaa mu aah nan gaa Uwumbør ki kii pu na, le binib gbaa ku bi. Baa yii Uwumbør ke bi nyan bibaa nkun ni. Bi nan pak ke bi ga kan limɔfal li ɲan ki jer dulnyaa wee aamɔfal na paacham.

³⁶ Bibaa mu aah nan gaa Uwumbør ki kii pu na, le binib nan ɲa bi mbɔnyun, ki lue bi ɲinaalab, ki buu bi tikululn, ki lanj bi kiyondiik ni.

³⁷ Bibaa mu aah nan gaa Uwumbør ki kii pu na, le binib mae bi ɲitakpal ku bi. Bibaa mu aah nan gaa Uwumbør ki kii pu na, le bi chuu gii por bi ki ku bi. Bibaa mu aah nan gaa Uwumbør ki kii pu na, le bi nan [tɔɲ bi, ki] di kijaak aajuk ku bi. Bibaa mu aah nan gaa Uwumbør ki kii pu na, le bi nan ye bigiim, ki chuun pee ipiih, ni injɔob aagban, ki jin falaa. Binib mu ɲa bi bakaa.

³⁸ Bi nan ye biwɔwɔm, ki nan bi kipɔɔk ni, ni ɲijoo paab, ki koo titakpalunn ni, ni ibuu i bi kitinj ni na. Bi mu nan ye bininyaam ki jer dulnyaa wee aanib.

³⁹ Binib ngbaan mɔmɔk nan gaa Uwumbør ki kii, nima le nan cha u len ke baabor ɲan. Bi mu aa kan tiwan ni u nan puu tipuur ke u ga tii bi na,

⁴⁰ Ba pu? u nan ban ke u ɲa ti mu tinjann sakpen la. U nan ban ke u di timi, ni bi mu, kpaan ɲa binib bi ɲan ti doo na la.

12

Tite Uwumbør

¹ Tɔ, n-yaayoonn na aanib bi nan gaa Uwumbør ki kii na wiir pam, ki gonn timi, ki lik taah dii Uwumbør aasan pu na. Nima pu na, cha ti di tiwan nimɔk lej timi na lii, ki di cha titunwanbir ti dii timi na, ki li kpa limɔr, ki li dii Uwumbør aasan.

² Cha ti li lik Yesu chee man. Waapɔɔn pu le ti nan piin ki gaa u ki kii. Waapɔɔn mu pu, le ti ga tii u naadii, ki ti saa ndoon. Mpopiin mu u ga nan kan mu na pu, le u jin falaa ni inimɔɔn ndɔpuinkoo pu, ki lik inimɔɔn ngbaan fam. Dandana wee le u ka Uwumbør aabɔrjal aanjangii wɔb.

³ Titunwanbirdam nan nan u, ki yii u. Le u nan kpa limɔr. Ni teer kina man, aan ki taa cha nitaakpab yɔl aan ni di waasan di lii.

⁴ Ni yii titunwanbir, le ki pɔɔni nibaa ke ni taa lir; ni mu aa kee kpo nsanyaan ngbaan pu.

⁵ Ni suln Uwumbør aah sur nimi pu na aa? U yin nimi waabim ki bui ke, “Maabo, Uwumbør yaa sak si kan, ɲun mbamɔm.

U yaa cha falaa pii si ke u chiin si kan,
taa cha aataakpab yɔl.

⁶ Ba pu? Uwumbør sak binib bimɔk u gee bi na,
ki dar binib bi u ɲa bi waabim na mɔmɔk aatafal.”

⁷ Tɔ, naah ji falaa pu na, Uwumbør mɔk nimi nlan le na. U ɲa nimi ke binib aah ɲani baabim pu na la. Ubo ubaa aa bi, kaa kan ntafadaan ute chee.

8 Uwumbør yaa kaa daa nitafal, ke waah dar waabim mòmøk aatafal pu na kan, naa ye waabim, ni ye mbømbim le u chee.

9 Titetiib bi ma timi na nan dar titafal la, le ti pak bi. Nima le ni ñan ke ti kii Tite Uwumbør u bi paacham na aamøb ki jer kina, aan ki kan limøfal.

10 Taah nan ye mbim buyoonn na, titetiib nan dar titafal, baah gee pu na. Uwumbør ma kan, u dar titafal ke u ña timi tinyoor, aan ti yakr waabimbim mu bi chain na la.

11 Buyoonn ti kan ntafadaan na, ni wu la, naa ye mpopiin aawan. Binib mu yaa kan ntafadaan kan, nee aapuwøb le bi kani nsuudoon ni mbimbinyaan.

Mmøkni ni nsurm kpaam

12 Nima pu na, ni li yoor iñaal i bak na man, ki li pøoni nitaakpab,

13 ki li beenin dii nsan mu tok na, aan binib bi joo beeni na taa yenn; bi mu li dii mbamøm.

14 Ni mòmøk pøø nibaa ki li kpa kimøbaan man, ki li bi chain. Unii umøk kaa ye chain na aan kan Tidindaan.

15 Ni li nyi man, ubaa taa lann Uwumbør aanyoor. Ni li nyi man, ubaa taa cha usui li to, ki li muk nimi ki cha binib pam yenn.

16 Ni li nyi man, ubaa mu taa gør kidagook. Ubaa mu taa lik Uwumbør fam ke Esø aah nan ña pu na. Tijikaar pu, le u nan di ubopol aafaal kooh.

17 Nee aapuwøb na, u nan ki ban lifaal li ye Uwumbør aanyoor ngbaan na, kaa kan. Waa nan ñmaa kpeln waah nan ña pu na. U nan wii ki garñi ute ke u ña Uwumbør aanyoor ña u pu. Le ute yii.

18 Tø, naa fuu ni dulnyaa wee ni aajool chee. Israel yaab nan fuu ni Sainai aajool chee, ki kan lijool ngbaan gaal mmii ki kpa iñmanyuu i bøøn ki bølñ nima chee na. Bi nan ñun kiburj ki daar na,

19 ki ñun kakaan wii mpøøn pu, ki ñun nneel mu len mpøøn pu. Baah ñun nneel ngbaan pu na, le bi garj Uwumbør ke u taa ki len bi chee tibør.

20 U nan bui bi ke kiwakork kibaa yaa po meeh lijool ngbaan kan, bi mae ki ñitakpal ki ti kpo. Nima le ijawaan nan joo bi sakpen.*

21 Baah kan tiwan ni na nan kpa ijawaan pam. Moses mu nan len ke ijawaan joo u sakpen, le uwon gbaa.†

22 Naa fuu ni lijool ngbaan chee. Ni fuu ni Sionn aajool chee la. Nima chee le Uwumbør u ye limøfadaan na aatiñ bi. Kitiñ ngbaan ye Jerusalem la, ki bi paacham. Uwumbør aatuuntiib churbaka bi ki ponn ni.

23 Ni fuu ni Uwumbør aabipolb bi aayimbil ñmee paacham na aakuun chee la. Ni fuu ni Uwumbør u ye binib mòmøk aabøjir na chee. Ni fuu ni bininyaam aawiin mu Uwumbør ña mu, mu ñan ti doo na chee.

24 Ni fuu ni Yesu chee la. U pu, le Uwumbør puu tipuupøln tii timi. Uma Yesu aasin mu yaa ti pu na le ña timi chain. Mu pu, le Uwumbør di cha pinn timi. Waasin ngbaan len tibør ti ñan jer Abel aasin aah nan len pu na.‡

25 Ni li nyi man, ki taa yii Uwumbør u len ni chee na. Buyoonn u nan sur Israel yaab dulnyaa wee ni na, le bi yii, le u daa bitafal. Ti yaa yii Yesu u nyan ni paacham ki nan sur timi na kan, u ga sil daa titafal.

26 N-yaayoonn na waaneel nan cha kitiñ deñ. Dandana wee u puu tipuur ke u ga ki cha kitiñ ni paacham møk deñ.§

27 Waah len kina na, ni møk timi ke u ga deñ waah nan naan tiwan nimøk na, ki nyan ni, ki cha tiwan ni kaan deñ na.

* 12:20 : Lik Nnyam 19.12-13. † 12:21 : Lik Ikaal 9.19. ‡ 12:24 : Lik Mpiin 4.10. § 12:26 : Lik Hagai 2.6.

28 Ti ga ji nnaan mu ga li bi n-yoonn mu kaa kpa ndoon na. Nima pu na, cha ti doon Uwumbɔr, ki tun lituln li ga piir usui na tii u, ki li pak u, ki li san u ijawaan.

29 Ba pu? timi Aawumbɔr bi ke mmiigaal mu ji tiwan ni kaa ŋan na mɔmɔk na la.*

13

Naah ga ŋa pu ki piir Uwumbɔr aasui na

1 Tɔ, ni li beenin gee tɔb man ke naabitiib na.

2 Ni li teer ki chann bicham tichann. Binib bibaa nan chann Uwumbɔr aatuuntiib tichann, kaa nyi ke Uwumbɔr aatuuntiib ye.

3 Ni teer man binib bi bi kiyondiik ni na, ke nimi le aah bi ki ni na, ki teer man binib bi ji falaa na. Ba pu? ni mu bi tiwon tee ni la.

4 Tɔ, chatiib ni puutiib, ni li nyi ke Uwumbɔr le di nimi kpaan, ki li pak kina, ki taa gɔr kidagook man. Binib bi chuun bɔɔni na, ni binib bi chuun gɔr kidagook na, Uwumbɔr ga ji bi tibɔr.

5 Ni taa cha ninimbil li man ŋimombil pu. Cha ninimbil gbiin naah kpa ni na pu. Ba pu? Uwumbɔr ubaa le bui ke waan di cha si. Waan di si lii.*

6 Nima pu le ti ga li kpa lipobil ki bui ke, “Uwumbɔr ye maateter la. Maan san ijawaan. Ubaa aan ŋmaa ŋa mi nibaa.”†

7 Ni teer man nimi aayidam bi tuk nimi Uwumbɔr aabɔr na, ki li teer baamɔfal aah doo pu na, ki li beenin dii Yesu aasan ke baah nan dii pu na.

8 Yesu Kristo aa kpelni. Waah fe bi fen na pu na, u beenin bi kina le din, ki joo cha n-yoonn mu kaa kpa ndoon na.

9 Ni taa dii mɔmɔk yayan aabɔŋ aabɔŋ ki yenn. Ni ŋan ke nisui doon Uwumbɔr aaterm pu, naa ye tijikaar pu. Binib bi kɔ tijikaar tibaa ki ji tiken na, naa ŋa bi tinyoor.

10 Timi aatork aabimbiln le ye Yesu aadɔpuinkoo. Juu yaab aatotoorb aan ŋmaa ji timi aatork.

11 Bi yaa toor kitork kan, le baatotoorninkpel di nsin koo ni chain aapepel ponn ni, titunwanbir pu. Le bi nyan tinann ngbaan kitin ponn ni ki di buen n-gbaan, bi ti di see mmii.

12 Nima pu le Yesu mu nan kpo kitin aagbaan, ke waasin finn tisui, ki ŋa timi chain.

13 Nima pu na, ti li cha u chee n-gbaan nima, ki dii waasan, ki yakr u chee waanimɔɔn.

14 Tido u bi dulnyaa wee ni na aan li bi n-yoonn mu kaa kpa ndoon na. Ti ban tido u bi dulnyaa u choo na ni la.

15 Yesu pu, cha ti pak Uwumbɔr n-yoonn mɔmɔk, ki li dooni u waabulchinn pu. Nima le ye kitork ki tii u.

16 Ni teer man aan ki li tun lituln li ŋan na, ki yakr naah kpa ni na tii tɔb man. Nima le ye kitork ki ga piir Uwumbɔr aasui mbamɔm na.

17 Ni li keei nimi aayidam aamɔi man, ki taa kpak bi. Bitafal bi ni ponn ni, ke ni dii Uwumbɔr aasan mbamɔm. Bi nyi ke see bi mɔk Uwumbɔr baah nan joo nimi pu na. Ni yaa keei baamɔi kan, bi ga li kpa mpopiin, le ki joo nimi. Ni yaa kaa keei baamɔi kan, bi ga li kpa mpombiin, le ki joo nimi. Nima le aan ŋa nima tinyoor.

* 12:29 : Lik Ikaal 4.24. * 13:5 : Lik Ikaal 31.6. † 13:6 : Lik Iahn 118.6-7.

¹⁸ Ni li beenin mee Uwumbər ki tii timi. Ti nyi ke timi aalandak aa galn timi tiwan nibaa pu. Ti ban ke ti li bi mbaməm n-yoonn məmək la.

¹⁹ M gaŋ nimi ke ni li moo mee Uwumbər ki tii mi, ke u ter mi, aan m gir ni ni chee mala.

Kookoo aameel

²⁰ Uwumbər nan fikr Tidindaan Yesu u ye waanib məmək aayidaan na nkun ni. Waasin pu, le Uwumbər puu tipuupəlɲn tii timi. Tipuur ngbaan ga li bi n-yoonn mu kaa kpa ndoon na.

²¹ Uwumbər, u tii timi nsuudoon na, toor nimi aabimbini mbaməm, aan ni li ɲani waah gee pu na. Cha u ɲa nimi binib bi ga piir usui na Yesu Kristo pu. Uma le yeh mpakm n-yoonn mu kaa kpa ndoon na. Amii.

Kookoo aabər

²² Nnaabitiib, m gaŋ nimi, ni li ji limər ki pel maah sur nimi kigbaŋ kee ponn ni pu na. Maah ɲmee pu na, ni ye siib la.

²³ M ban ke ni bee ke bi nan di tina aabo Timoti di lii. U yaa fuu ni mala kan, m ni uma ga kan nimi.

²⁴ Ni doon nimi aayidan məmək, ni Uwumbər aanib biken məmək tii timi. Binib bi ye Itali aatiŋ aanib na dooni nimi.

²⁵ Uwumbər ɲa tinyoor ɲa ni məmək pu. Amii.

Kigban̄ ki JEMS ŋmee ki na

1 Min Jems, u ye Uwumb̄or ni Tidindaan Yesu Kristo aatutunn na, m dooni Uwumb̄or aanib bi yaa ki bi itingbaan m̄m̄ək ni na.

Gaakii ni nlan

2 Nnaabitiib, ni yaa kan nt̄ŋ m̄m̄ək aab̄ŋ kan, ni cha ni m̄m̄ək li ye m̄p̄opiin ni chee.

3 Ba pu? ni bee ke ni yaa kan nt̄ŋ, kaa koo mu ni kan, nima le tii nimi lim̄ŋ.

4 Ni mu li nyi man ki li kpa lim̄ŋ ki ti saa naadoon, ki taa di cha, aan ki li ye binib bi ŋan doo na, ki taa li kpa taani ubaa, ki taa lir.

5 Ni ponn ni ubaa yaa lann nlan kan, cha u mee Uwumb̄or, le u ga tii u; ba pu? Uwumb̄or tii binib m̄m̄ək sakpen, kaa jinni ubaa inim̄ŋ.

6 U mu yaa mee Uwumb̄or kan, u li pak ke u ga kan, ki taa joo beeni; ba pu? unii u joo beeni na naahn ke libuln aah daar kan, nnyusakpem aanyunkp̄un̄ fei pu na.

7 Udaan taa dak ke u ga kan nibaa Uwumb̄or chee.

8 Ulandak aa si tiwanbaan pu, u saa labr, ki nya do, ki ti saa do la.

Igiin ni liwangol

9 T̄ŋ, Uwumb̄or aah nyun̄ tinaabitiib bi ye bigiim na, bi li kpa m̄p̄opiin.

10 Waah sunn tinaabitiib bi ye biwankpadam na taab na, bi mu li kpa m̄p̄opiin; ba pu? bi ga jer ke mm̄opuun aah gbaar mala pu na.

11 Nwiin yaa puu ki ton̄ kan, le timoor ga ȳl, le mm̄opuun gbaar, kaa ki kpa kinyaan. Kina le biwankpadam mu ga kpo, ki cha baawan m̄m̄ək.*

Nt̄ŋ aab̄ŋ

12 T̄ŋ, unii u kan nt̄ŋ ki kpa lim̄ŋ na, Uwumb̄or aanyoor bi u pu. Ba pu? u yaa kan nt̄ŋ ki si mbam̄ŋ kan, u ga kan ipiin i ye lim̄fal li Uwumb̄or nan puu tipuur ke u ga tii binib bi gee u na.

13 Unii yaa kan nt̄ŋ kan, u taa len ke Uwumb̄or le t̄ŋ u; ba pu? Uwumb̄or aa gee titunwanbir, ki mu aa t̄ŋni unii ubaa.

14 Unii aakpeek yaa cha u ban ke u nya Uwumb̄or aasan ponn ni ki tun usui aah gee pu na kan, nima le cha u kani nt̄ŋ.

15 Kikpeek yaa dek lipuul kan, ki maa titunwanbir la; titunwanbir yaa chikr kan, ti maa nkun la.

16 Nnaabitiib bi m̄ gee bi na, ni taa ŋmann̄ nibaa.

17 Ipiin im̄ək ŋan ki ye mbam̄ŋ na nyan ni paacham la. I nyan ni Tite Uwumb̄or u nan naan iwiihn̄ im̄ək bi paacham na chee la. Uma le aa kpelni ke nwiin ni un̄mal aah kpelni pu na, kaa kpa mbomb̄ŋ.

18 U tii timi waab̄ŋ ti ye mbam̄ŋ na, ki ŋa timi waabim. Waageehn̄ le na. U ban ke ti jer waah naan tiwan ni m̄m̄ək na.

Pel ki ŋa

19 Nnaabitiib bi m̄ gee bi na, ni bee nimina la. Ni ŋan ke unii m̄m̄ək li gee ke u pel, ki taa len mala, ki taa gee liŋuul mala;

20 ba pu? binib aar̄uul aa tun Uwumb̄or aatunyaan.

* 1:11 : Lik Aisaya 40.6-7.

²¹ Nima pu na, ni di cha titunwanbir ni tiwan nimok kaa njan na, ki li bi suuna, ki gaa tibor ti Uwumbor di njan nisui ni na; tibor ngbaan ga gaa nimi lii.

²² Ni li njan waamoboln aah len pu na. Ni yaa pel, ki yaa kaa njan kan, ni nmani nibaa la.

²³ Unii yaa pel tibor ngbaan ki yaa kaa njan taah len pu na kan, u bi le ke unii u lik kinimbilkr ni, ki waa unibil wob aah bi pu na.

²⁴ Ba pu? u kan unibil wob aah bi pu na, le ki siir. Libuul ngbaan ni le u suln waah bi pu na.

²⁵ To, unii yaa dakl lik nkaal mu ye mbamom ki gaal timi lir na, ki yaa beenin dii mu, ki yaa kaa ye unii u pel ki sulni na kan, ki ye unii u njan mu aah len pu na kan, Uwumbor ga njan tinyoor njan udaan ngbaan aatuln pu.

²⁶ Unii yaa len ke u dii Uwumbor aasan, u yaa kaa chuu ulambil kan, u nmani ubaa la. Waa dii le na. Ni ye fam la.

²⁷ Unii yaa ter nkpobim ni bikpopiib baabor ni, ki yaa joo ubaa chain, ki di cha titunwanbir momok kan, uma le dii Tite Uwumbor mbamom, ki bi chain Uwumbor aanibil ni.

2

Taa pak ubaa ki jer uken

¹ Nnaabitiib, ni tii Tidindaan Yesu Kristo u yeh mpakm na naadii la. Naah tii u naadii pu na, ni taa pak ubaa ki jer uken.

² Unii u nmaa salmaa aabombik pee tiwanyaana na yaa koo naah dooni Uwumbor kidiik ki ponn ni na, aan ugiin u pee tiwanchar na mu yaa koo ni kan,

³ ni yaa pak unii u pee tiwanyaana na, ki bui u ke, “Kal do lijal li njan na pu,” ki bui ugiin ngbaan ke, “Sil nima,” bee aa bui u ke, “Kal kitin ntaa chee,” kan,

⁴ nima le mok ke ni kpa imaagann, ki dak ilandak i kaa njan na ki njan binib la.

⁵ Nnaabitiib bi m gee bi na, ni li pel man. Uwumbor nyan binib bi ye bigiim dulnyaa wee ni na ke bi gaa u ki kii ki li ye biwankpadam u chee, ki ji nnaan mu Uwumbor nan puu tipuur ke u ga tii binib bi gee u na.

⁶ Nimi le lik bigiim fam. Bilabi muk nimi ki joo nimi tii bibojirb? Naa ye biwankpadam aa?

⁷ Bima le seei Kristo u tii nimi waayimbinyana na.

⁸ Uwumbor aanaan aakaal mu bi waagban ni na le ye ke, “Aa li gee aana aabo ke saah gee aaba pu na.” Ni yaa sil njan kina kan, nima le njan.*

⁹ Ni mu yaa pak ubaa ki jer uken kan, ni tun titunwanbir la. Uwumbor aakaal galn nimi ke ni bii mu la.

¹⁰ Unii yaa bii nkaal mubaa baanja kan, u bii ikaal momok le na.

¹¹ Uwumbor u len ke “Taa gor kidagook” na, uma le len ke, “Taa ku unii.” Aa yaa kaa gor kidagook, ki yaa ku unii kan, aa bii ikaal momok le na.†

¹² Ni li nyi naah len pu na, ni naah tun lituln pu na; ba pu? Uwumbor ga ji nimi tibor, nkaal mu gaal binib lir na aah dii pu na.

¹³ Unii u kaa san binib kinimbaak na, Uwumbor ga ji u tibor, kaan san u mu kinimbaak. Unii u san biken kinimbaak na, Uwumbor ga san u mu kinimbaak.

Li tun saagaakii aah mok pu na

¹⁴ Nnaabitiib, unii yaa len ke u gaa Yesu ki kii, u yaa kaa tun litunyaana kan, ni kpa tinyoor aa? U yaa gaa Yesu ki kii kina kan, nima le ga cha u njan aa?

* 2:8 : Lik Liifai Yaab 19.18. † 2:11 : Lik Nnyam 20.13-14; Ikaal 5.17-18.

¹⁵ Tina aabo ubaa yaa kaa kpa tiwanpeenkaan, kaa kpa tijikaar kan,

¹⁶ ni ponn ni ubaa yaa bui u ke, “Uwumbør ter si, ki tii si tiwanpeenkaan, ki kpiin si,” kaa tii u waah lann pu na kan, ni kpa tinyoor aa?

¹⁷ Aa yaa len ke aa gaa Yesu ki kii ki yaa kaa tun litunyaan kan, ni ye yòli le na.

¹⁸ Unii yaa len ke, “Ubaa gaa Yesu ki kii la, ubaa mu tun litunyaan la,” m mu ga bui u, “Aa yaa kaa tun lituln nyaan kan, saan ηmaa len ke aa gaa Yesu ki kii. Maatunyaan mu le ga mæk si ke m gaa Yesu ki kii.”

¹⁹ Aa pak ke Uwumbør baan le bi. Nima le ηan. Kinimbørη mu pak kina, le ki san ijawaan pam.

²⁰ Si ujør, cha m tuk si, aa yaa len ke aa gaa Uwumbør ki kii, kaa tun litunyaan kan, ni ye yòli la.

²¹ Tiyaaja Abraham nan tun litunyaan. Nima le nan mæk ke waabør ηan Uwumbør chee; ba pu? u nan di ujaþøn Aisak ki di paan kitork aabimbiln paab, u di toor kitork tii Uwumbør.

²² Ni kan ke waah gaa Uwumbør ki kii pu na, le u tun litunyaan. Waatunyaan ngbaan mæk ke u gaa Uwumbør ki kii mbamøm.

²³ Le ni gbiin Uwumbør Aagban aah len pu na ke, “Abraham nan gaa Uwumbør aamaboln ki kii, kina pu na le Uwumbør gaa u ke u ye uninyaan u chee.”‡ Le Uwumbør yin u ke ujør.

²⁴ Ni kan ke Uwumbør ga len ke unii aabør ηan litunyaan pu, naa ye naadii baanja pu.

²⁵ Kina le Rahab u nan ye upiidagoor na nan chann Josua aatutum tichann, ki tuk bi ke bi dii nsan yayan aan baadim taa kan bi. Nima pu le waabør nan ηan Uwumbør chee.

²⁶ Tiwon ti kaa kpa nwiin na, ti kpo le na, kina le naadii u kaa kpa litunyaan na mu kpo.

3

Lilambil aabør

¹ Nnaabitiib, bimømæk b ta li wiir; ba pu? ni nyi ke timi bi ye bimømæk b na, Uwumbør ga ji timi tibør ki jer biken.

² Ba pu? ti mømæk yenni sakpen. Unii yaa kaa yenni waabølen ponn ni kan, uma le ye unibamøn, ki ga ηmaa chuu tiwon mømæk ti taa ηa bakaa.

³ Ti joo itangar ηani itaan aamøi ni, ke i kii tii timi. Le ti ga ηmaa cha i dii taah ban pu na. ⁴ Lik inøsakpiin aah bi pu na. I ye isakpiin la. Le libuln li pøø na daar i joo cha laah cha ni wøb na. Bi mu ki joo tinøpann waatiir ηaal i, ki cha i dii bunøηaab aah ban ni wøb na.

⁵ Kina le lilambil mu ye tiwan waatiir tiwon ponn ni, ki puk tipupuk sakpen.

Lik, mmii waatiir aah ga ηmaa wu kichoosakpen pu na.

⁶ Le lilambil ye mmii ki ye tiwan ni kaa ηan na timi aawon ni, ki ga ηmaa bii tiwon mømæk, ki wu binib aabimbin. Lilambil aamii nyan ni kinimbørη chee la.

⁷ Binib ga ηmaa tin ipeel aabørη mømæk, ni inyoon aabørη mømæk, ni tiwan ni baar na aabørη mømæk, ni ijan aabørη mømæk. Bi ga ηmaa tin ni mømæk aabørη.

⁸ Ubaa mu aan ηmaa tin lilambil. Li ye tiwan ni kaa ηan, kaa fuur na, le ki gbii liluul.

⁹ Ti joo lilambil pak Tite Uwumbør, le ki ki joo li seei binib bi Uwumbør naan bi aan bi naahn u na.

‡ 2:23 : Lik Mpiin 15.6.

¹⁰ Buməb buchachaan ngbaan le pak Uwumbər, le ki ki len tibəbir. Nnaabitiib, naa ɲan ke ni li ɲani kina.

¹¹ Nnyun mu mə na, ni mu kaa mə na, ga ɲmaa nya nnyunbun baan ni ii?

¹² Likakaln ga ɲmaa lu tikpasənn aa? Lichachar ga ɲmaa lu ɲikakanbil aa? Kina le nnyun mu diin na ni mu mə na məmək aa ɲmaa li bi nnyunbubaan ni.

Nlan mu nyan ni paacham na

¹³ Tə, unii ubaa bi ni ponn ni ki kpa nlan ni ɲuntii ii? Ni ɲan ke waabimbinyaan le mək ke u kpa. U li bi suuna, ki li kpa nlan, ki tun litunyaan.

¹⁴ Tə, lipiipoln ni kinikpakpak yaa bi nisui ni kan, ni taa li kpa kipupuk ke ni kpa nlan, ki taa mən nnyamən ki paan mbamən pu.

¹⁵ Nlan mumina aaboln aa nyan ni Uwumbər chee. Mu ye dulnyaa wee ni aalan la. Naa ye Uwumbər Aafuur Nyaan aalan. Mu ye kinimbəɲ aalan la.

¹⁶ Ba pu? lipiipoln ni kinikpakpak aah bi nin chee na, tijar ni lituln li kaa ɲan na məmək bi nima chee la.

¹⁷ Le unii u kpa nlan mu nyan ni Uwumbər chee na, u bi chain, ki kpa nsuudoon, ni mbimbisuuna, ki ɲun tii binib, ki kpa linimbaasaln sakpen, ki tun litunyaan sakpen, kaa kpa imaagann, ki ye mbaməndaan.

¹⁸ Binib bi par kijaak na le joo ni nsuudoon, ki ga kan tinoor ti ye mbimbinyaan na.

4

Dulnyaa aajətiik

¹ Tə, butəb ni kijaak ki bi nikaasisik ni na, ni nyan ni la chee? Naa ye nimi aakpeek le jaa kijaak nisui ni ii?

² Ninimbil man tiwan pu la, le naa kpa. Nima le ni ku binib. Tiwan aakpeek bi nisui ni la, le naa ɲmaa kan ni, nima le ni jaa kijaak, le ki to butəb. Naah kaa mee Uwumbər ke u tii nimi na, nima le naa kpa.

³ Ni mee Uwumbər ke u tii nimi tiwan ni kaa ɲan u chee na, nima pu le naa kan. Ni mee u ki ban tiwan ni ga ku nimi aakpeek na la.

⁴ Ni di Uwumbər lii a, ke upiidagoor aah di uchal di lii pu na. Naa nyi ke dulnyaa aajətiik le ye Uwumbər aadin aa? Nima pu na, unii u ban dulnyaa aajətiik na, u ye Uwumbər aadin la.

⁵ Uwumbər Aagban len ke, “Unii yaa joo waawiin dooni tiwan ki cha Uwumbər kan, Uwumbər kpa lipiipoln sakpen a.” Ni dak ke ni len kina fam la aa?

⁶ Tə, Uwumbər tii timi nterm ki jer kina, le waagban len ke, “Uwumbər yiil kalmbaanidam, le ki lik faar binib bi sunni bibaa taab na.”*

⁷ Nima pu na, ni kii Uwumbər aaməb man. Ni yii kinimbəɲ man, le ki ga san nya ni chee.

⁸ Ni foor malni Uwumbər man, le u mu ga foor mal nimi. Nimi titunwanbirdam, di nimi aatunwanbir lii man. Nimi bi ban ni dii dulnyaa aasan, ni Uwumbər aasan mu na, toor nisui man.

⁹ Ni li kpa mpombiin nima aatunwanbir pu, ki li wii. Cha nimi aalaar kpaln iwiil. Cha nimi aapopiin kpaln mpombiin.

¹⁰ Ni sunn nibaa taab man Tidindaan aanimbiin ni, le u ga nyun nimi.

Ni taa galni təb man

¹¹ Nnaabitiib, ni taa bii təb. Unii yaa bii una aabo ki yaa galn u kan, u bii Uwumbər aakaal ki galn mu la. Aa yaa galn nkaal ngbaan kan, saa ye unii u ɲani nkaal aah len pu na, aa ye unii u galni mu la.

* 4:6 : Lik Niyatanjak 3.34.

¹²Uwumbør baanja le ye u tii timi nkaal na, ki ye nkaal Aadindaan, ki ye u ji binib tibør na. Uma baanja le ga ŋmaa gaa timi lii, ki ga ŋmaa bii timi. Aa ye ŋma ki galn aarjeen aato?

Kipupuk aabør

¹³Li pel man, nimi bi len ke, “Din, ke nibaakan fen, ti ga fe buen kitin kibaa ni, ki ti ŋa nima libiln libaa, ki daa tiwan, ki ŋa kitiirk ki kan tinyoor;”

¹⁴naa nyi tiwan ni ga fe ŋa fen na. Nimi aamofal bi kinye? Li naahn likpakkal li ŋub siib ki ki kpaan woln na la.

¹⁵Nimi aamofal aah bi kina na, nima le ni ŋan ke ni len ke, “Tidindaan yaa kii kan, ti ga li bi, ki ŋa kina, ki ki ŋa kina.”

¹⁶Le ni tee kpa kalmbaani ki puk kipupuk. Ni yaa puk kipupuk kina kan, naa ŋan.

¹⁷Nima pu na, unii yaa nyi lituln li ŋan na, kaa ŋani li kan, u tun titunwanbir le na.

5

Biwankpadam aasurm

¹Nimi biwankpadam, ni li pel man. Ni li wii ki li kaani falaa u ga pii nimi na pu.

²Nimi aawankpal bii a. Njipaambil moo nimi aakeken a.

³Ni di ŋimombil bil, le ŋi dan a. Naah dan pu na, nima le mək ke nimi aabør bii a, ki ga ji nimi aawon ke mmii na. Naah kuun liwankpal li wiir na bil na, ni kuun ntafadaan mu wiir ki ga pii nimi kookoo aataadaal na la.

⁴Ni ji bitutum bi chee tijikaar tii nima na pem pem, kaa pa bi. Le bi bi ki wii baapal pu. Le Uwumbør Mpəənsakpiindaan ŋun baah wii pu na.

⁵Ni bi dulnyaa wee ni, ki piir nisui, ki ŋani naah gee pu na məmək, ki kpiini nibaa ki filk sakpen a; ni bi ke inaa i filk aan bi kər i na la.

⁶Nimi le bii bininyaam ki ku bi, le baa kpa mpəən bi nyan bibaa nimi aarjaal ni.

Limør ni limeel

⁷Nnaabitiib, nima pu na, ni li kpa limør ki ti saa bundaln Tidindaan ga gir ni na. Lik man, ukpaal aah kpa limør pu ki kii buyoonn waasaak ga nan ŋa tijikaar nyaan na. U kpa limør ki kii unaalantaal ni utakuutaal aah ga nan pu na.

⁸Ni mu li kpa limør man, ki pəək nitaakpab; ba pu? buyoonn Tidindaan ga gir ni na peeni.

⁹Nnaabitiib, ni taa ŋulni təb pu man aan Uwumbør taa ji nimi tibør. Ni gur siib, u ga ji binib tibør.

¹⁰Nnaabitiib, bibənabr bi nan len Uwumbør aayimbil ni na, ni lik baah nan jin falaa ki kpa limør pu na, ni ye liməkl le ki tii nimi.

¹¹Binib bi kpa limør falaa ponn ni ki ti saa naadoon na, bima le ti len ke bi kan Uwumbør aanyoor. Ni ŋun Job aah nan kpa limør falaa ponn ni pu na, ki kan Uwumbør aah nan ter u pu falaa ngbaan aapuwəb na. Ni kan ke Uwumbør kpa linimbaasaln sakpen, ki san binib kinimbaak.

¹²Nnaabitiib, ni jer ni məmək na le ye ke ni taa puu nibaa pu. Ni taa puu paacham pu, ki taa puu kitin pu, ki taa puu tiwan nibaa pu. Ni po len ke “Een,” bee “Aayii,” ki len mbamən. Ni yaa po len kina kan, Uwumbør aan daa nitafal.

¹³Ni ponn ni ubaa yaa kpa falaa kan, u li mee Uwumbør. Ni ponn ni ubaa yaa kpa mpopiin kan, u li gaa ilahn ki pak Uwumbør.

¹⁴ Ni ponn ni ubaa yaa bun kan, cha u yin Yesu aanib aaninkpiib, ke bi dan ki nan mee Uwumbor tii u, ki di nkpan meen u, Tidindaan aayimbil pu.

¹⁵ Bi yaa mee Uwumbor ki pak ke u ga tii u laafee kan, mmeen ngbaan le ga cha ubun ngbaan pook, le Tidindaan ga fiin u. U yaa tun titunwanbir kan, u ga di cha pinn u.

¹⁶ Nima pu na, ni kpiir nimi aatunwanbir ki tuk tob, ki mee Uwumbor tii tob, aan u tii nimi laafee. Unii u dii Uwumbor aasan mbamom na yaa mee Uwumbor linimaln kan, waameel kpa mpoon sakpen.

¹⁷ Elaija nan ye unibon ke ti mu aah ye pu na la. Le u mee Uwumbor linimaln ke utaal taa nu. Le nibin nitaa ni inmal iloob utaal aa nan nun kitin ngbaan ni.

¹⁸ Le u ki mee Uwumbor, le utaal nun, le tijikaar na.

¹⁹ Nnaabitiib, ni ponn ni ubaa yaa yenn mbamon aasan chee kan, unii yaa giin u mbamon chee kan,

²⁰ u bee ke unii u giin titunwanbirdaan waah yenn pu na, u nyan waamofal nkun ni la, ki cha Uwumbor di cha pinn titunwanbir pam.*

---

* 5:20 : “ki cha Uwumbor di cha pinn titunwanbir pam” bee “ki biin titunwanbir pam pu”.

Njan aagbanj ki PIITA ηmee ki na

¹ Min Piita u ye Yesu Kristo aakpambal na le ηmee kigbanj kee m tii Uwumbər aanib bi ye biwəwəm dulnyaa wee ni, ki yaa ki bi Pontus aatiñ ni, ni Galasia aatiñ ni, ni Kapadosia aatiñ ni, ni Asia aatiñ ni, ni Bitinia aatiñ ni na.

² Tite Uwumbər nan nyan nimi waageehn pu, ki cha Waafuur Nyaan ηa nimi chain, ni li keei Yesu Kristo aaməb, aan Uwumbər di cha pinn nimi Yesu aasin pu. Uwumbər ηa tinyoor ηa ni pu, ki tii nimi nsuudoon pam.

Limakl li bi n-yoonn məmək na

³ Cha ti pak Uwumbər u ye Tidindaan Yesu Kristo Aate na; ba pu? u san timi kinimbaak sakpen a, ki gir ma timi lelee, ki di timi ηa waabim. U nan fikr Yesu Kristo nkun ni. Nima le ti kpa limakl li bi n-yoonn məmək na.

⁴ Ti mak ke ti ga sil kan tinyoor ti Uwumbər di siin paacham kiir timi na. Tinyoor ngbaan aan ηmaa bii, kaan ηmaa wəñ, kaan doo.

⁵ Naah gaa Yesu ki kii na, nima le Uwumbər aapəon biin ni pu, ki ti saa buyoonn ni ga kan waah ga gaa nimi lii mbaməm pu na, kookoo aataadaal.

⁶ Nima le ni kpa mpopiin. Ni yaa po kpa mpombiin ni yunn siib dandana wee, falaa aabəñ ponn ni kan, ni li kpa mpopiin;

⁷ ba pu? falaa ngbaan ga mək ke ni gaa Yesu ki kii mbaməm aan naa gaa. Naah gaa u ki kii pu na jer salmaa u ga bii na. Bi joo salmaa pu mmii ponn ni ke bi lik ke u njan aan waa njan. Kina le Uwumbər cha ni ji falaa ke u lik ke ni gaa u ki kii mbaməm aan naa gaa. Ni yaa gaa u ki kii mbaməm kan, le ni ga kan mpakm ni nnyuj bundaln Yesu Kristo ga nyan ubaa mpaan pu na.

⁸ Naa kee kan u, le ni gee u. Ninimbil aa waa u dandana wee, le ni gaa u ki kii. Nima le ni kpa mpopiin sakpen, ki pak Uwumbər, kaa ηmaa len naah kpa mpopiin ki ti saa pu na.

⁹ Naah gaa Yesu ki kii na, le u gaa nimi lii.

¹⁰ Tə, n-yaayoonn na aabənabtiib bi nan tuk binib Uwumbər aah ga ter nimi pu na, nan dakl lik mbaməm, ki ban ke bi bee Uwumbər aah ga ηa pu ki gaa binib lii na.

¹¹ Le Kristo Aafuur Nyaan mu nan bi bibənabr ngbaan ponn ni na mək bi ke uma Kristo ga ji falaa, le ki nin kan nnyuj falaa ngbaan aapuwəb. Le bi nan ban bi bee ke ulau ga ji falaa ngbaan, ki ban bi bee buyoonn u ga ji falaa ngbaan na.

¹² Le Uwumbər nan mək bi ke baah len tibər ti na, baa len ke bi ter bima bibaa, bi len ke bi ter nimi la. Le ni njan tibər ngbaan dandana wee. Uwumbər cha Waafuur Nyaan nyan ni paacham ki tii binib mpəon bi tuk nimi tibənyaan tee. Tibənyaan timina le Uwumbər aatuuntiib ban ke bi bee taatataa.

Ni li bi chain man

¹³ Nima pu na, ni li dak ilandak i njan na, ki li chur nibaa, ki li kpa limakl n-yoonn məmək; ba pu? Yesu Kristo yaa nyan ubaa mpaan pu kan, u ga ηa tinyoor ηa ni pu la.

¹⁴ Ni li keei Uwumbər aaməb. Buyoonn naa nan kee nyi nsan mu njan na, le ni nan dii nisui aah gee pu na. Ni taa ki dii kina.

¹⁵ Cha nimi aabimbin məmək li bi chain, ke Uwumbər u yin nimi na aabimbin aah bi chain pu na.

¹⁶ Ni ηmee Uwumbər Aagbanj ni ke Uwumbər bui nimi, “Min Uwumbər bi chain la; nima pu na, ni mu li bi chain man.”*

¹⁷ Ni yaa mee Uwumbər kan, ni yin u ke Nite la. Nima pu na, ni li san u buyoonn ni bi na; ba pu? waa pak ubaa ki jer uken. U ga ji binib məmək aabər baah tun pu na.

¹⁸ Niyaajatiib nan bi mbimbin yəl yəl ponn ni. Ni nyi ke u gaa nimi lii ki nyan nimi mbimbin ngbaan ponn ni. Naa ye tiwan ni ga bii ke ηmombil na, le u di pan ki gaa nimi lii.

¹⁹ U nan di Kristo aasin mu jer ηmombil na le gaa nimi lii; uma Yesu nan di ubaa toor kitork ki tii Uwumbər; ki bi ke upihbo nyaan u kaa kpa iween ibaa na.

²⁰ Uwumbər aa nan kee naan dulnyaa le ki nyan Kristo ke u li ye kitork ngbaan. Naah nan ηeer na, le u dan dulnyaa wee ni, nimi pu.

²¹ U pu, le ni gaa Uwumbər ki kii. U nan fikr u nkun ni ki nyunj u. Nima pu le ni gaa Uwumbər ki kii ki kpa limakl.

²² Ni kii Uwumbər aabər ti gbii na la. Nima le cha nimi aabimbin bi chain. Le ni sil gee ninaabitiib. Nima pu na, ni li beenin gee təb mbaməm.

²³ Bi ma nimi lelee la. Naa ye unibən u ga kpo na le ma nimi lelee. U ma nimi na aan kpo. Uwumbər di waaməboln li kpa liməfal ki ga li bi n-yoonn mu kaa kpa ndoon na le gir ma nimi lelee.

²⁴ Ni ηmee Uwumbər Aagbanj ni ke,
 “Binib məmək bi ke timoor na la.
 Baanyaan bi ke mmopuun na la.
 Timoor yəl mala, le mmopuun mu gbaar,

²⁵ Uwumbər aaməboln ma ga li bi
 ki ti saa n-yoonn mu kaa kpa ndoon na.”†
 Liməboln ngbaan le ye tibənyaan ti bi tuk nimi na.

2

Ni taa ki tun titunwanbir man

¹ Nima pu na, ni taa ki li kpa kinananj, ki taa ki ηmanni təb, ki taa li ye binib bi ηmanni ke bi ηan na, ki taa li kpa lipiipoln, ki taa li bii binib.

²⁻³ Nimi nibaa lik ki kan Tidindaan aah kpa tinann pu na. Nima pu na, ni li ban Uwumbər aaməbon ke uborəon aah ban mbiin pu na. Uwumbər aabər gbii, ki ga ter nimi ke ni moo dii waasan mbaməm, ki ηmar.

⁴ Dan Tidindaan u ye liməfadaan na chee man. U naahn litakpal li bidimaab yii li na la. Le Uwumbər lee u ke u ηan sakpen.

⁵ Ni mu bi ke ηitakpal ηi kpa liməfal na. Uwumbər di nimi maa lidichal ke Waafuur Nyaan li bi li ni. U ban ke ni li ye uma ubaa aatotoorb, ki li tun waatuln, Waafuur Nyaan aapəon pu. Yesu Kristo pu, le u ga gaa nimi aatuln ngbaan.

⁶ Uwumbər Aagbanj len ke,
 “Lik, m lee litakpal li ηan na ki di bil Sionn aatinj ni.
 M di litakpal ngbaan ki di siin kaalələj ni,
 le unii umək gaa u ki kii na aan ji iniməon.”*

⁷ Nimi bi gaa u ki kii na, u ηan ni chee sakpen la. Le binib bi kaa gaa u ki kii na, bi li nyi ke Uwumbər Aagbanj len ke,

* **1:16** : Lik Liifai Yaab 11.44-45; 19.2. † **1:25** : Lik Aisaya 40.6-8. * **2:6** : Lik Aisaya 28.16.

“Litakpal li bidimaab yii li na,
lima le ye litakpajal,”†

⁸ki ki len ke,

“Binib bibaa ga gbeer litakpal ngbaan ki lir.

Litakpal ngbaan pu le bi ga lir.”‡

Baa kii Uwumbør aabør; nima le cha bi lir, waah siin bi pu na.

⁹Tø, nimi bi gaa Uwumbør ki kii na le ye waanileekaam. Ni ye Uwumbør u ye Ubørkpaan na aatotoorb, ki ye litimbol li bi chain na, ki sil ye Uwumbør aanib. U lee nimi ke ni li tuk binib waah ñan sakpen pu na; ba pu? u nyan nimi mbømbøøn ni, ki di koon waawiihn mu ñan sakpen na ni.

¹⁰N-yoonn mbaa naa nan ye Uwumbør aanib. Dandana wee ni ye Uwumbør aanib la. N-yoonn mbaa Uwumbør aa nan san nimi kinimbaak. Dandana wee u san nimi kinimbaak.

Uwumbør aatutum

¹¹Maanigeekaab, ni ye biwøwøm ni bisachum dulnyaa wee ni la. Nima pu na, m gañ nimi, ni taa kii nisui aah gee pu na; ba pu? nisui aah gee pu na kiir nimi Uwumbør aasan ni.

¹²Ni bi binib bi kaa dii Uwumbør aasan na aakaasisik ni la. Ni li tun lituln li ñan na bi chee. Le bi yaa bii nimi ke ni ye bakadam kan, nimi aatunyaan chee bi ga kan ke ni ñan. Nima le ga cha bi nyuñ Uwumbør bundaln u ga ji binib tibør na.

¹³Tø, ni li keei nimi aaninkpiib mømøk aamøi Tidindaan pu. Ni li keei nimi aabørkpaan u joo binib mømøk na aamøb.

¹⁴Waah kaan bininkpiib ntim ni na, ni li keei bi mu aamøi. Ba pu? u kaan bi ke bi daa binib bi tun lituln li kaa ñan na aatafal, ki ban ke bi pak binib bi tun lituln li ñan na.

¹⁵Uwumbør ban ke ni tun litulnyaan aan ki cha bijørb bi kaa nyi nibaa ki bii nimi na ñmin la.

¹⁶Ni bi nibaa pu la. Nima le aa tii nimi nsan ke ni li chuun ñani bakaa. Ni li bi ke Uwumbør aatutum aah ba ga li bi pu na.

¹⁷Ni li pak binib mømøk, ki li gee binib bimøk dii Yesu aasan na, ki li san Uwumbør, ki li pak ubørkpaan na.

Yesu Kristo aafalaa aamøkl

¹⁸Binib bi ye binaagbiib ni ponn ni na, ni li pak nidindatiib mbamøm, ki li keei baamøi. Bi yaa ye binibamøm, bee bi ti ki ye bakadam kan, ni li pak bi.

¹⁹Unii u kaa ña nibaa na, bi yaa ña u falaa aan u yaa ji limør Uwumbør pu kan, nima le ñan Uwumbør chee.

²⁰Bi yaa gbaa nimi, nimi aatunwanbir pu aan ni yaa ji limør kan, nima le aan cha ubaa pak nimi. Ni mu yaa kan falaa nimi aatunyaan pu, ki yaa ji limør kan, nima le ga piir Uwumbør aasui.

²¹Ba pu? Uwumbør yin nimi bi dii u na ke ni li ji falaa; ba pu? Kristo mu nan jin falaa ni pu. Nima le ye limøkl ki tii nimi, ke ni li dii waataabuu.

²²Waa nan ña titunwanbir aatuln libaa, ki mu aa nan møn nnyamøn mubaa.§

²³Baah seei u na, waa giin sii bi. Waah jin falaa na, waa len ke u ga teen bi. U di ubaa ña Uwumbør u ji tibør mømøk mbamøm na aañaal ni la.

²⁴U nan kpo ndøpuinkoo pu timi aatunwanbir pu, ki sil timi aasisiiyaan ki gaa timi aatafadaan. Nima pu na, ni di titunwanbir mømøk lli, ki li dii mbimbin mu ñan na. Waah gaa tigbar ti na pu, le Uwumbør tii nimi laafee.

† 2:7 : Lik Ilahn 118.22. ‡ 2:8 : Lik Aisaya 8.14-15. § 2:22 : Lik Aisaya 53.9.

²⁵ Ni nan bi ke ipiih i yenn na, le dandana wee, ni gir ni Kristo chee. U kpa a nimi ke upihkpaal aah kpa ipiih pu na, ki kii nimi aamɔfal.

3

Puutiib ni chatiib aabɔr

¹ Bipiib, ni li keei nichatiib aamɔi. Ni yaa keei baamɔi, aan chatiib yaa bi, kaa kii Uwumbɔr aabɔr kan, nibaakan bi ga gaa u ki kii nimi aabimbinyaan pu. Hali ni yaa kaa len tibaa kan,

² bi ga kan ke ni san Uwumbɔr ki kpa mbimbin mu bi chain na.

³ Bipiib, tiwan ni ga cha ni li ɲan na aa ye tiyikpir ti buu na, kaa ye nleen mu kpa kidaak na, kaa ye tiwanpeenkaan nyaan.

⁴ Tiwan ni ga cha ni li ɲan na le ye mbimbin mu ɲan na. Ni yaa kpa mbimbin suuna kan, nima le ye kinyaan ki kaan fir, ki ɲan sakpen Uwumbɔr chee na.

⁵ N-yaayoonn na aapiib bi nan bi chain ki kpa limakl Uwumbɔr pu na, nan keei bichatiib aamɔi, nima le nan cha bi kpa kinyaan ki nan ɲan binib chee.

⁶ Sara nan ɲani kina la. U nan keei uchal Abraham aamɔb, ki yin u ke udindaan. Ni yaa tun lituln li ɲan na, ki yaa kaa san ijawaan ibaa Uwumbɔr aasan ni kan, ni kpaln Sara aabisatiib la.

⁷ Bijab, ni mu li nyi naah joo nipuutiib pu na. Bipiib aa kpa mpɔɔn ke bijab aah kpa pu na, nima na, ni li pak bi; ba pu? nimi ni bima le ga kpaan kan Uwumbɔr aapiin i ye limɔfal li kaa kpa ndoon na. Ni li joo bi mbamɔm, nimi aameel taa ɲa yɔli.

Ji mbimbinyaan aafalaa

⁸ Kookoo aabɔr le ye ke ni mɔmɔk li kpaan kimɔbaan, ki cha nitafal li bi tɔb ni, ki li gee tɔb ke naabitiib na, ki li san tɔb kinimbaak, ki sunn nibaa taab.

⁹ Binib yaa ɲa nimi bakaa kan, ni taa teen bi. Bi yaa sii nimi kan, ni taa sii bi ki teen. Ni bui bi ke, “Uwumbɔr ɲa tinyoor ɲa ni pu;” ba pu? Uwumbɔr yin nimi ke u ɲa tinyoor ɲa ni pu la.

¹⁰ Ni ɲmee Uwumbɔr Aagbaɲ ni ke,
“Unii yaa ban ke u li kpa mpopiin, ni mbimbin mu mɔ na kan,
u taa ki len tibɔbir, ki taa ki mɔni inyamɔn,

¹¹ ki taa ki tun lituln li kaa ɲan na;
u tun lituln li ɲan na,

ki li ban nsuudoon linimaln;

¹² ba pu? Tidindaan Uwumbɔr aatafal bi bininyaam ni,
ki ɲun baameel n-yoonn mɔmɔk,

le ki yiil binib bi tun titunwanbir na.”*

¹³ Tɔ, ninimbil yaa man lituln li ɲan na pu kan, ubaa ga ɲa nimi bakaa aa?

¹⁴ Ni mu yaa kan falaa lituln li ɲan na pu kan, Uwumbɔr aanyoor bi ni pu la. Ni taa san unii ubaa ijawaan, ki taa cha ilandak li joo nimi.†

¹⁵ Ni li pak Kristo nisui ni, ki di u ɲa Nidindaan. Ni li gor n-yoonn mɔmɔk, unii yaa nan baa nimi kan, ni ga ɲmaa tuk u naah kpa limakl pu na. Ni tuk u suuna, ki pak Uwumbɔr.

¹⁶ Ni li ɲani ni ɲan na n-yoonn mɔmɔk, le naah dii Kristo mbamɔm ki kpa mbimbin mu ɲan na na, nima le ga cha inimɔn chuu binib bi sii nimi ki len nimi tibɔbir na.

¹⁷ Ni yaa ye Uwumbɔr aageehn ke aa ji falaa litunyaan pu kan, ni soor ni aa ji falaa titunwanbir pu.

* 3:12 : Lik Ilahn 34.12-16. † 3:14 : Lik Aisaya 8.12.

¹⁸ Ba pu? Kristo ubaa nan kpo nfum mbaa timi aatunwanbir pu. Kristo u ye uninyaan na nan kpo timi bi ye tiniwanbir na pu, ke u di ti ni Uwumbor kpaan. Bi nan ku waawon, le Uwumbor Aafuur Nyaan tii u limofal,

¹⁹ Le u nan buen ki ti len tibonyaan binib aawiin i bi kiyondiik ni, kitekpiitinj ni na chee.

²⁰ Bi nan bi Nowa aayoonn, kaa nan kii Uwumbor aamob, le u nan jin limor bi pu, ki kii n-yoonn mu Nowa nan ti kpil bujor doo na. Binib biniin baanja le nan koo bujor ngbaan ni, le ki nmar nnyun pu.

²¹ Nnyun ngbaan le ye baah muini binib nnyun ni na aamokl. Dandana wee, bi yaa muin nimi nnyun ni kan, ni nmar a; ba pu? Yesu Kristo nan fikr nkun ni. Nima le cha ni nmar. Bi yaa muin nimi nnyun ni kan, naa ye ke bi fu nimi aawon nnyun tiwon aajor pu la. Ni ye ke ni di titunwanbir di lii, ki puu tipuur ke ni ga dii Uwumbor.

²² Yesu Kristo nan buen paacham ki ti bi Uwumbor aarngii wob. Le Uwumbor di waatuuntiib, ni paacham yaab, ni kinimbora ni kaaroon momok na Yesu Kristo aarngal ni.

4

¹ To, Kristo aah nan joo unibon aawon na, u nan jin falaa. Nima pu na, ni mu kii ke ni ga ji falaa man, ke waah nan kii pu na. Waah nan jin falaa tiwon ponn ni pu na le u nan kuln titunwanbir.

² Nima pu na, naah laa bi dulnyaa wee ni na, ni taa ki kii nisui aah gee pu na, ni li keei Uwumbor aah gee pu na.

³ Ni nan tun titunwanbir n-yoonn mu jer na; ni neer kina. Ni nan nani ke binib bi kaa nyi Uwumbor na aah nani pu na, ki dii bipiib, ki dii tiwan ni kaa njan na aakpeek, ki nan kuuni tob ki nyun ndaan gbi, ki tun lituln li kaa njan na, ki dii njwaa ni sukr ponn ni na.

⁴ Naah kaa ki kpaani titunwanbirdam ngbaan chee ki nani kina na, ni gar bi la, le bi seei nimi.

⁵ Bi ga sil Uwumbor aanimbiin ni ki len baah tun pu na. U gor ke u ji binib bi fu na, ni binib bi kpo na tibor.

⁶ Nima le cha bi nan tuk binib bi kpo na Uwumbor aabonyaan tee. Bi nan kpo ke unibon mok aah kpo pu na. Le bi nan tuk bi Uwumbor aabonyaan tee, ke bi kan nsan ki gaa u ki kii aan baawiin kan Uwumbor aamofal ki li bi u chee.

Ni li ye Uwumbor aatutunyaam

⁷ To, ni gur siib le tiwan momok ga doo. Nima pu na, ni li kpa laasaab, ki chur nibaa, ki mee Uwumbor.

⁸ Tiwan ni jer tiwan momok na le ye ke ni li gee tob mbamom; ba pu? aa yaa gee unii kan, aa ga di cha pinn u titunwanbir pam.

⁹ Ni li channi tob tichann ki taa njulni.

¹⁰ Uwumbor tii ni momok Waafuur Nyaan aapiin la. Waah tii nimi ipiin aabon aabon na, ni di ipiin ngbaan ter biken.

¹¹ Uwumbor yaa tii unii ipiin ke u len Uwumbor aabor kan, u teer ke ni ye Uwumbor aabor le u len. Uwumbor yaa tii unii ipiin ke u ter biken kan, u li ter bi Uwumbor aah tii u mpoon pu na. Ni li nyuni Uwumbor tiwan momok ni, Yesu Kristo pu. Uma le yeh mpakm ni mpoon n-yoonn mu kaa kpa ndoon na. Amii.

Yesu Kristo aadidiliib aah ji falaa pu na

¹² Njɔtiib bi m gee bi na, ni ji falaa u wu sakpen na la. Ni taa dak ke ni ye tiwachann la. Uwumbɔr cha ni ji falaa ke u lik nimi aabimbin aah bi pu na la. Ni taa cha ni gar nimi.

¹³ Ni li kpa mpopiin; ba pu? ni yaa ji falaa u Kristo nan jin na kan, ni ga li kpa mpopiin sakpen bundaln u ga gir ni ki nan mɔk waah nyuun pu na.

¹⁴ Bi yaa sii nimi Kristo aayimbil pu kan, Uwumbɔr aanyoor bi ni pu la; ba pu? Uwumbɔr Aafuur Nyaan mu ŋan sakpen na bi ni ni. [Bima le seei Kristo, le nima pak u.]

¹⁵ Le ni ponn ni ubaa yaa jin falaa linikul pu, bee kinaayuk pu, bee baka baka pu, bee libɔbaln pu kan, nima aa ŋan.

¹⁶ Tɔ, unii yaa jin falaa Yesu Kristo aasan pu kan, u taa cha inimɔɔn li joo u. U li pak Uwumbɔr waah ye Yesu Kristo yoo na pu.

¹⁷ Ni ŋeer Uwumbɔr piin ki ji binib tibɔr. U ga puen ji waanib le tibɔr, le ki nin ji biken tibɔr. U yaa puen ji timi waanib tibɔr kan, binib bi kaa kii waabɔnyaan na aabɔr ga doo kinye?

¹⁸ Ni ŋmee Uwumbɔr Aagban ni ke,
 “Ni yaa pɔɔ bininyaam ŋmar kan,
 titunwanbirdam bi kaa pak Uwumbɔr na
 ga tee ŋa kinye ki ŋmar?”*

¹⁹ Nima pu na, unii yaa ji falaa Uwumbɔr aageehn pu kan, u li tun lituln li ŋan na, ki di ubaa ŋa Uwumbɔr u nan naan u ki ye mbamɔndaan na aɔŋaal ni.

5

Uwumbɔr aanib aabimbin

¹ Tɔ, m ye Yesu aanib aaninkpel, ki nan kan Kristo aah jin falaa pu na, ki tuk binib kina. M mu ga ji waamɔɔn mu ga nya mpaan pu na. Nima pu na, m gan nimi bi ye Yesu aanib aaninkpiib na,

² ni li ter Uwumbɔr aanib bi bi nido na, ke upihkpaal aah lik waapiih pu na. Ni taa ter bi limukl aatern. Ni li ter bi nimi aageehn, Uwumbɔr aah ban pu na. Ni taa ter bi ŋimɔmbil pu, ni li ter bi ni mpopiin.

³ Uwumbɔr di bi ŋa niŋaal ni la. Ni taa ŋani ke naah ye bidindatiib le na. Cha nimi aabimbinyaan mɔk bi baah ga dii pu na.

⁴ Ni yaa ŋani kina kan, buyoonn upihkpaaninkpel ga gir ni na, ni ga kan lipal li mɔ sakpen ki ga li bi n-yoonn mu kaa kpa ndoon na.

⁵ Nimi bi kaa por na, ni li keei binib bi kpeln nimi na aamɔb. Ni mɔmɔk li sunni nibaa taab, ki li ter tɔb. Ba pu? Uwumbɔr Aagban len ke, “Uwumbɔr yiil kalmbaanidam, le ki lik faar binib bi sunni bibaa taab na.”*

⁶ Nima pu na, ni li sunni nibaa taab, Uwumbɔr u yeh mpɔɔn mɔmɔk na aɔŋaal ni. Le ni yaa nan ŋeer kan, u ga nyuŋ nimi.

⁷ Limukl limɔk muk nimi na kan, ni di li mɔmɔk ŋa Uwumbɔr aɔŋaal ni; ba pu? utafal bi ni ni.

⁸ Ni li kpa laasaab ki li nyi; ba pu? kinimbɔŋ ki ye nimi aadin na chuun gonni, ki ban ke ni di Uwumbɔr aasan lii. Ki bi ke uchinn u chuun tar, ki ban unii u ki ga chuu ki ŋmɔ na la.

⁹ Ni yii u man. Ni gaa Uwumbɔr ki kii mbamɔm man, ki taa di cha. Ni nyi ke ninaabitiib bi bi dulnyaa wee ni na mu bi ji falaa ke naah ji pu na la.

¹⁰ Ni yaa ji falaa ni yunn siib kan, Uwumbɔr ga ter nimi, ki tii nimi mpɔɔn ni li dii u mbamɔm, ki taa gir puwɔb. Ba pu? ntern mɔmɔk nyan ni uma le

* 4:18 : Lik Njyataŋak 11.31. * 5:5 : Lik Njyataŋak 3.34.

chee. U nan yin nimi Kristo pu, ke ni nan ji waaməon n-yoonn mu kaa kpa ndoon na.

¹¹ Uma le yeh mpəon məmək n-yoonn mu kaa kpa ndoon na. Amii.

Kookoo aadoon

¹² Tə, m nyi ke Silfanus, u ye tina aabo na, bi mbaməm la. Uma le ter mi le m ηmee kigbanj waatiir kimina tii nimi ki pək nitaakpab, ki tuk nimi mbamən ke maah ηmee pu na le ye Uwumbər aabər, ki ye mbamən. Ni taa di ti lii.

¹³ Yesu aanib bi bi Babilonj aatiη ni na dooni nimi. Bi ye binib bi Uwumbər nyan bi na. Maabo Mak mu dooni nimi.

¹⁴ Ni li dooni təb ke binib bi gee təb na.

Uwumbər tii nimi bimək ye Kristo yaab na nsuudoon.

Lelee aagbanj ki PIITA ŋmee ki na

¹ Min Simonn Piita u ye Yesu Kristo aakpambal ni waatutunn na le ŋmee kigbanj kee m di tii nimi bi gaa timi Aawumbɔr Yesu Kristo u gaal timi lir na ki kii na. Waah ŋan sakpen pu na le u cha ni gaa u ki kii ke ti mu aah nan gaa u ki kii pu na.

² Naah nyi Uwumbɔr ni Tidindaan Yesu pu na, bi ŋa tinyoor ŋa ni pu ki tii nimi nsuudoon pam.

Uwumbɔr aah nyan timi ki yin timi pu na

³ Waapɔnsakpiin pu, le u tii timi tiwan nimɔk ga ter timi ke ti kan limɔfal ki dii u mbamɔn na. Taah nyi u pu na, nima le cha u tii timi. U nan mɔk timi ke u ŋan sakpen, ki kpa mbimbinyaan, ki yin timi ke ti dii u,

⁴ ki puu tipuur ti ŋan sakpen na tii timi. Binib kpa iniman la. Nima le titunwanbir bi dulnyaa wee ni. Ni yaa gaa Uwumbɔr aah puu tipuur ti na kan, ni ga nya titunwanbir ngbaan ni, ki gaa Uwumbɔr aabimbin.

⁵ Nima pu na, naah gaa Yesu ki kii pu na, ni li pɔɔni nibaa ki li kpa mbimbinyaan, ki di kpee ni pu; ki li kpa nlan ki di kpee mbimbinyaan pu;

⁶ ki chuu nibaa ki di kpee nlan pu; ki li kpa limɔr ki di kpee chuumbaa pu; ki li san Uwumbɔr ki di kpee limɔr pu;

⁷ ki li ŋani ninaabitiib tibulchinn ki di kpee Uwumbɔr aasam pu; ki li gee tɔb, ki di kpee tibulchinn pu.

⁸ Nimi aabimbin yaa moo bi kina mbamɔm kan, nima le ga cha ni bee Tidindaan Yesu Kristo mbamɔm, ki tun waatuln sakpen, ki ŋa tinyoor tii u.

⁹ Unii u lann mbimbin ngbaan aaboln na kan, u job la. U suln ke Uwumbɔr nan finn u ki nyan titunwanbir ti nan bi usui ni na.

¹⁰ Nnaabitiib, Uwumbɔr aah nyan nimi ki yin nimi pu na, ni li pɔɔni nibaa ki cha nimi aabimbinyaan li mɔk ke ni sil ye waanib. Ni yaa ŋa kina kan, naan lir.

¹¹ Uwumbɔr ga tii nimi nsan ke ni koo Tidindaan Yesu Kristo u gaal timi lir na aanaan mu ga li bi n-yoonn mu kaa kpa ndoon na ni.

¹² Nima pu le m ga li teer nimi tibɔr timina n-yoonn mɔmɔk. Ni ŋun ti, ki nyi ti, ki joo ti mbamɔm.

¹³ M mu dak ke ni ŋan ke m li teer nimi, ki fiin nimi aalandak, maah laa bi tiwon tee ni buyoonn na.

¹⁴ M nyi ke naan yunn, le m ga di tiwon tee lii, Tidindaan Yesu Kristo aah nan tuk mi pu na.

¹⁵ Le m ga pɔɔk mbaa ki tii nimi kigbanj ki ga li teer nimi tibɔr tee n-yoonn mɔmɔk, ki joo cha maakundaal aapuwɔb na.

Binib bi aanibil kan Yesu Kristo aah wiin chain pu na

¹⁶ Ti nan tuk nimi ke Tidindaan Yesu Kristo kpa mpɔɔn sakpen ki ga ki gir ni. Taah tuk nimi pu na aa ye itiin. Ti gbii la. Tinibil kan waah kpa mpɔɔn sakpen pu na.

¹⁷ Ti nan bi u chee buyoonn Tite Uwumbɔr nan pak u ki nyun u na. Uwumbɔr aaneel nan nyan ni paacham nin chee wiin chain na, ki bui ke, “Njapɔɔn u m gee u na sɔ. Nnimbil gbiin uma la.”*

* 1:17 : Lik Matiu 17.1-5; Mak 9.2-7; Luk 9.28-35.

¹⁸ Timi tibaa nan n̄un nneel ngbaan nyan ni paacham, buyoonn ti nan bi u chee Uwumb̄or aajool paab na.

¹⁹ Nima le m̄ok timi ke Uwumb̄or aab̄onabtiib aah nan len Yesu aab̄or pu na, bi len mbam̄on la. Ni n̄an ke ni kii baah len pu na. Baaliin bi ke karyaa u wiin mb̄omb̄oon ni na aah bi pu na. I ga woln ninimbil ki ti saa buyoonn Yesu Kristo ga gir ni ki nan woln ninimbil mbam̄om na. ²⁰ Tib̄okpaan le ye ke ni li nyi ke Uwumb̄or aab̄onabr aaliin ibaa aa ye bima bibaa aalandak le bi joo n̄mee.

²¹ Naa ye bima bibaa aageehn pu le cha bi len. Bi nan len Uwumb̄or Aafuur Nyaan aah cha bi len pu na.

2

Bij̄mar̄mannim aab̄or

¹ Bij̄mar̄mannim mu nan bi Israel yaab ponn ni n-yoonn ngbaan, ki n̄manni ke bi ye Uwumb̄or aab̄onabr la. Le bij̄mar̄mannim ga li bi ni mu ponn ni, ki ga li looni ki m̄ok nimi nnyam̄on aam̄okm mu ga bii nimi na. Hali bi ga yii Tidindaan u nan gaa bi lii na. Nima pu le Uwumb̄or ga daa bitafal mbam̄om mala.

² Binib pam ga dii baasanwanbir ngbaan. Bi pu le binib ga sii mbam̄on aasan na.

³ Bi ga li kpa iniman ki ga n̄mann nimi, ke bi ji nimi. Ni yunn le Uwumb̄or nan puun len ke baab̄or bii. Naan yunn le u ga daa bitafal.

⁴ Hali Uwumb̄or aatuuntiib bi nan tun titunwanbir na, Uwumb̄or aa nan di cha bi, u daa bitafal la. U buu bi id̄oribi, ki di bi lii mmii mu kaan junn na ni, mb̄omb̄oon ni, bi li bi nima ki ti saa bundaln u ga ji bi tib̄or na.

⁵ Waa nan di cha dulnyaakpok aanib mu. U nan cha nnyun jin dulnyaakpok, ki kuln binib bi kaa san u na; ki gaa Nowa u nan mooni waab̄onyaan na lii; ki gaa binib bilole lii ki kpee Nowa pu.

⁶ T̄o, Uwumb̄or nan bii Sodom ni Gomora aatim ki cha mu kpaln nfatan, ki kuln ntim ngbaan aanib. Ni ye lim̄okl la, le ki m̄ok titunwanbirdam Uwumb̄or aah ga daa bitafal pu na.

⁷ U nan gaa Lot lii; ba pu? u nan ye uninyaan; le titunwanbirdam na aah tun tij̄on aatuln pu na, ni muk u sakpen a.

⁸ Uninyaan ngbaan nan bi baatin̄ ni, ki kan baah tun ȳol ȳol pu na, ki n̄un baah len iliinbir pu na. Waah nan ye uninyaan na, le baatunwanbir bii usui iwiin m̄am̄ok.

⁹ T̄o, nimina m̄om̄ok le m̄ok timi ke Tidindaan ga n̄maa nyan binib bi san u na nt̄on ni, ki ga n̄maa li dar titunwanbirdam aatafal ki ti saa bundaln u ga ji bi tib̄or na.

¹⁰ Binib bi dii tiwon aah ban pu na, ki ḡor kidagook, kaa kii unii ubaa aam̄ob na, Uwumb̄or ga daa bitafal ki jer waah ga daa biken aatafal pu na.

Bij̄mar̄mannim bi bi ni ponn ni na aatafal p̄oo la. Baa san unii ubaa. Bi seei Uwumb̄or aatuuntiib, kaa san ijawaan.

¹¹ Uwumb̄or aatuuntiib kpa mp̄oon ki jer bi, ki mu aa galn bi, kaa seei bi Tidindaan aanimbiin ni.

¹² Binib ngbaan n̄ani baah gee pu na, ki bi ke ipeel i binib chur i ki ku i na la. Bi sii Uwumb̄or aatuuntiib, kaa nyi baah bi pu na. Bima bibaa aatunwanbir le ga kuln bi.

¹³ Baah n̄a binib falaa pu na, bi mu ga kan falaa. Baageehn le ye ke bi ḡor kidagook nwiin pu. Baah bi nikaasisik ni pu na, bi bi ke tij̄on aah likr likekeln pu pu na la. Baah ji ni chee tijikaar na, baalandak bi baatuln li kaa n̄an na ponn ni la.

14 Binimbil yaa kan upii kan, bi ban u la, kaan ηmaa di cha titunwanbir. Bi ηmanni binib bi kaa nyi Uwumbør aasan mbaməm na ke bi yenn. Bisui bae iniman la. Uwumbør aaməpuur bi bi pu la.

15 Bi yii nsanyaan le ki yenn, ki dii Beor aajapəon Balaam aah nan dii pu na. U nan gee titunwanbir aanyoor la.

16 Le Uwumbør sur u waatunwanbir pu, ki cha ubon u ye ubir na di unibən aaneel ki sur u, u taa tun uwaar aatuln.

17 Biηmanmannim ngbaan naahn inyunbun i kaa kpa nnyun na, ki naahn utaal u yun ki bəln ki joo libuln kaa nu na la. Uwumbør ga di bi ηa mbəmbəon sakpiin ni, n-yoonn mu kaa kpa ndoon na.

18 Bi len kalmbaani aaliin i ye fam na, ki ηmanni binib bi kaa dii Uwumbør aasan ni yunn na, ki tənri bi ke bi ηa tiwon aah gee pu na ki gər kidagook,

19 ki bui bi ke bi ga gaa bibaa la. Bima bibaa ye titunwanbir aanaagbiib la; tiwan ni nyan unii na joo u tinaagbiir la.

20 Binib yaa nyi Tidindaan Yesu Kristo u gaal timi lir na, ki nyan ni titunwanbir ti bi dulnyaa wee ni na aan titunwanbir ngbaan ki nyan bi kan, baadoon ga li bir ki jer baapiin aah nan bi pu na.

21 Bi yaa kaa ba nyi nsanyaan ngbaan kan, ni ba ga li soor ni baah nyi mu aan ki yii Yesu aabənyaan ti bi ηun na.

22 Bi gbiin ηiyatarjak aah len pu na ke, “Ubəja gir ki ti jin waawuln la. Ugbeer u fu nnyun na gir ti koo tikpakpar ni, ki weei la.”*

3

Tidindaan ga sil gir ni

1 Maanigeekaab, kigban kimina ye kigban leler le m ki ηmee tii nimi. Tigbann tilee ngbaan məmək ponn ni, le m teer nimi tibər ngbaan pu, ke m fiin ilandaknyaan nisui ni.

2 M ban ke ni li teer tibər ti Uwumbør aabənbanyaam nan len n-yaayoonn na, ki li teer Tidindaan u gaa timi lii na aabər ti timi waakpambalb tuk nimi na.

3 Njan, m ban ke ni li nyi ke binib bi dii bisui aah ban pu na ga li bi kookoo aayoonn, ki ga ηa nimi mbənyun,

4 ki ga bui ke, “Yesu Kristo aah puu tipuur ti ke u ga gir ni na, u bi la chee? Buyoonn titetiib nan kpo ki nan saa dandana wee na, tiwan məmək beenin bi ke naah nan bi pu buyoonn Uwumbør naan dulnyaa wee na la.”

5 Baageehn pu, le bi suln ke n-yaayoonn na, Uwumbør nan di uməb len, le ki naan paacham, ni kitiη ki nyan ni nnyun ni, ki bi nnyun aakaasisik ni na.

6 Nnyun le nan jin dulnyaakpok, ki bii u.

7 Bi suln ke Uwumbør aaliin ichachaan ngbaan le joo paacham ni kitiη ki bi dandana wee na, ki nan saa buyoonn u ga see paacham ni taab mmii, ki kuln titunwanbirdam na; liyaadaal ngbaan le u ga ji bi tibər ki bii bi.

8 Maanigeekaab, ni taa suln ke liwinbaal naahn ηbin lichur le Tidindaan chee. ηbin lichur mu naahn liwinbaal le u chee.

9 Tidindaan aan taan ke u ηa waah puu tipuur ti na, ke binib bibaa aah dak pu na. U ji limər ni pu la, kaa ban ke unii ubaa bii. U ban ke binib məmək kpefn baabimbini ki ηmar la.

10 Tidindaan aawiindaal ga fuu ni ke unaayuk aah fuur ni pu na la. Liyaadaal ngbaan le paacham ga faa kifuuk sakpen ki jer. Mmii mu ton sakpen na ga donn paacham aawan məmək. Kitiη, ni tiwan nimək bi kitiη pu na mu ga gaa mmii.

* 2:22 : Lik ηiyatarjak 26.11.

¹¹ Tiwan nimina mómək aah ga bii kina na, ni njan ke ni li ye ba aanibol? Ni nan ke ni li bi chain, ki li san Uwumbər,

¹² ki li lik Uwumbər aawiindaal aah ga fuu ni buyoonn na, ki cha ninimbil li man nwiin ngbaan pu. Liyaadaal ngbaan, le paacham ga gaa mmii ki donn. Mmii mu ton sakpen na ga donn paacham aawan mómək.

¹³ Uwumbər mu aah nan puu tipuur ti na, ti kpa limakl ke paacham pəon ni kitipəŋ ga li bi. Nima chee le tiwan mómək ga li bi mbaməm.

¹⁴ Maanigeekaab, naah kpa limakl kina na, ni li pəoni nibaa ki li bi suuna, ki li bi chain, ki taa li kpa taani ubaa Uwumbər chee bundaln u ga lik nimi aabimbin aah bi pu na.

¹⁵ Tidindaan aah jin limər, kaa gir ni mala na, ni bee ke u tii binib nsan ke bi nmar le waahr, le u nin gir ni. Tinaabogeekoo Pəol mu nan nmeee kigban tii ni nimi, ki tuk nimi kina, Uwumbər aah tii u nlan pu na.

¹⁶ Waagbann mómək ponn ni u nmeee Uwumbər aawiindaal aabər, ki mək nimi tibər timina. Tibər ti pəə unii bee taatataa na tibaa mu bi waagbann ponn ni. Le binib bi kaa kpa nlan ki ga nmaa yenn mala na kpeln taatataa, ke baah kpeln Uwumbər Aagban aabər tiken pu na. Nima pu na, Uwumbər ga daa bitafal.

¹⁷ Maanigeekaab, ni puen bee baah nani pu na. Naah dii mbaməm pu na, ni li nyi man, ki taa dii titunwanbirdam aanyamən aan ki yenn.

¹⁸ Ni moo gaa Tidindaan Yesu Kristo u gaal timi lir na aaterm, ki li moo bae waaliin. Uma le yeh mpakm dandana wee ki ti saa n-yoonn mu kaa kpa ndoon na. Amii.

Njan aagban ki JONN ηmee ki na

Limɔfal aamɔboln

¹ Timi Yesu aakpambalb le ban ke ti tuk nimi limɔfal aabɔr. Tibɔr ngbaan ye Yesu aabɔr la. U nan bi n-yaayoonn na, ki beenin bi. Ti nan ηun waah len pu na. Tinimbil nan kan u, ki lik mbamɔm waah bi pu na. Tinjaal nan meeh u.

² Yesu, u ye limɔfal ngbaan na, nan di ubaa mɔk timi. Le ti kan u. Nima pu le ti ji seeraa, le ki tuk nimi limɔfal ngbaan aabɔr. Yesu le ye limɔfal li kaa kpa ndoon na daan. N-yoonn mɔmɔk u nan bi Tite Uwumbɔr chee, le ki di ubaa nan mɔk timi.

³ Ti tuk nimi taah kan pu na, ni taah ηun pu na, aan ti ni nimi li kpaan kijɔtiik. Ni ye mbamɔn la, taah kpaan kijɔtiik na, ti ni Tite Uwumbɔr ni Ujapɔɔn Yesu Kristo le kpaan kijɔtiik ngbaan.

⁴ Ti ban ke ti li kpa mpopiin mbamɔm, nima pu le ti ηmee tibɔr timina tii nimi.

Uwumbɔr ye nwiihn la

⁵ Ti nan ηun tibɔr timina Yesu chee la, le ki tuk nimi. Tibɔr ngbaan le ye ke Uwumbɔr ye nwiihn la. Mbɔmbɔɔn mubaa aa bi u chee.

⁶ Ti yaa len ke ti ni Uwumbɔr kpaan kijɔtiik ki yaa beenin dii mbɔmbɔɔn aasan kan, ti mɔn nnyamɔn la, kaa dii mbamɔn aasan.

⁷ Ti yaa dii nwiihn aasan ke Uwumbɔr aah bi nwiihn ni pu na kan, ti kpaan kijɔtiik tɔb chee la. Le Uwumbɔr Aajapɔɔn Yesu Kristo aasin finni tipobil ki nyani titunwanbir mɔmɔk.

⁸ Ti yaa len ke taa ye titunwanbirdam kan, ti ηmanni tibaa la; mbamɔn aa bi tisui ni.

⁹ Uwumbɔr ηani waah len pu na ki ye mbamɔndaan la. Ti yaa kpiir timi aatunwanbir tuk u kan, u ga di cha pinn timi aatunwanbir, ki finn tipobil, ki nyan tiwan ni kaa ηan na mɔmɔk.

¹⁰ Ti yaa len ke taa tun titunwanbir kan, ti yin Uwumbɔr unyamɔndaan la. Waabɔr aa bi tisui ni.

2

Yesu Kristo le ye timi aateter

¹ Maabim, maa ban ke ni tun titunwanbir. Nima le cha m ηmee tibɔr tee tii nimi. Unii mu yaa tun titunwanbir kan, ti kpa uchandatuln Tite Uwumbɔr chee. Uchandatuln ngbaan ye Yesu Kristo la, uma le ye mbamɔndaan.

² U nan si timi aasisiyyaan ki di ubaa toor kitork tii Uwumbɔr, timi aatunwanbir pu; naa ye timi baanja aatunwanbir pu, binib bimɔk bi dulnyaa ni na aatunwanbir pu. Uma Yesu pu, le Uwumbɔr ga di cha pinn timi.

³ Ti yaa kii Uwumbɔr aamɔb kan, nima le cha ti bee ke ti nyi u.

⁴ Unii yaa len ke u nyi Uwumbɔr, ki yaa kaa kii waamɔb kan, u ye unyamɔndaan la; mbamɔn aa bi usui ni.

⁵⁻⁶ Unii umɔk kii Uwumbɔr aamɔb na, uma le gee Uwumbɔr mbamɔm. Unii umɔk len ke u kpaan Uwumbɔr chee na, u li bi ke Yesu aah bi pu na. Nima le cha ti bee ke ti kpaan Uwumbɔr chee.

Nkaal pɔɔn

⁷ Maanigeekaab, naa ye nkaal pɔɔn le m ηmee tii nimi. Ni ye nkaal kpok la. Naah nan piin ki dii Yesu aasan na, ni ηun nkaal ngbaan, le ki di nan saa din. Nkaal kpok ngbaan le ye tibɔr ti ni ηun na.

⁸ Tɔ, maah bi ηmee nkaal mu na ye nkaal pɔɔn la. Yesu nan ηa nkaal ngbaan aah len pu na. Ni mu ηani mu aah len pu na la. Nimina mɔk ke mu ye mbamɔn. Mbɔmbɔɔn bi jer la. Nwiihn bamɔnn bi wolni la.

⁹ Unii yaa len ke u bi nwiihn ni ki yaa nan una aabo kan, u beenin bi mbɔmbɔɔn ni la, le ki di nan saa din.

¹⁰ Unii umɔk gee una aabo na bi nwiihn ni la. Tiwan ni ga cha unii lir na aa bi nwiihn ni.

¹¹ Unii umɔk nan una aabo na bi mbɔmbɔɔn ni la, le ki dii mbɔmbɔɔn aasan. Mbɔmbɔɔn ngbaan jɔb unimbil la, nima le waa nyi waah cha nin chee na.

¹² Maabim, Uwumbɔr di cha pinn nimi aatunwanbir Yesu aayimbil pu. Nima pu le m ηmee tibɔr tee tii nimi.

¹³ Ntetiib, ni nyi Yesu u nan bi n-yoonn mɔmɔk na. Nima pu le m ηmee tibɔr tee tii nimi. Binachipɔm, ni nyan kinimbɔɔɔ ki kaa ηan na. Nima pu le m ηmee tibɔr tee tii nimi.

¹⁴ Maabim, ni nyi Tite Uwumbɔr. Nima pu le m ηmee tibɔr tee tii nimi. Ntetiib, ni nyi Yesu u nan bi n-yoonn mɔmɔk na. Nima pu le m ηmee tibɔr tee tii nimi. Binachipɔm, ni kpa mpɔɔn, le Uwumbɔr aabɔr bi nisui ni, le ni nyan kinimbɔɔɔ ki kaa ηan na. Nima pu le m ηmee tibɔr tee tii nimi.

¹⁵ Tɔ, ni taa li gee dulnyaa wee aasan. Ni taa li gee dulnyaa wee ponn ni aawan. Unii yaa gee dulnyaa wee aasan kan, waa gee Tite Uwumbɔr.

¹⁶ Binib aanimbil man tiwan ni kaa ηan na pu. Binimbil man baah kan tiwan ni na pu. Bi kpa kalmbaani baawan pu. Tiwan nimina mɔmɔk ye dulnyaa wee aasan la, naa ye Tite Uwumbɔr aasan.

¹⁷ Dulnyaa wee ga doo. Tiwan ni binib aanimbil man ni pu na, ni mu ga doo. Unii umɔk ηani Uwumbɔr aageehn na ga li bi n-yoonn mu kaa kpa ndoon na.

Yesu Kristo aadin

¹⁸ Maabim, ni yaa kpee siib kan, kookoo aayoonn ga fuu ni. Ni nan ηun ke Yesu aadin ga dan. Dandana wee Yesu aadim fuu ni ki wiir. Nima pu le ti nyi ke ni yaa kpee siib kan, kookoo aayoonn ga fuu ni.

¹⁹ Binib bi ye Kristo aadim na nyan ti chee. Bi mu aa nan ye timi aanib. Bi yaa ba ye timi aanib kan, bi ba ga li beenin bi ti chee. Bi nyan ti chee ke ti bee ke bi ponn ni ubaa aa ye timi aanii.

²⁰ Nimi kan, Yesu u ye chain na tii nimi Waafuur Nyaan. Waafuur Nyaan aah bi nisui ni na, nima le ni mɔmɔk nyi tibɔr ti ye mbamɔn na.

²¹ Naa ye ke naa nyi mbamɔn ngbaan le cha m ηmee tibɔr tee tii nimi. Ni nyi mbamɔn, ki mu nyi ke nnyamɔn mubaa aa ye mbamɔn. Nima pu le m ηmee tibɔr tee tii nimi.

²² Nya ye unyamɔndaan? Unyamɔndaan ye unii u len ke Yesu aa ye Kristo u gaa timi lii na. Udaan le ye Kristo aadin. U yii Tite Uwumbɔr ni Ujapɔɔn mɔk.

²³ Unii umɔk yii Uwumbɔr Aajapɔɔn na yii Uwumbɔr mu la. Unii umɔk gaa Uwumbɔr Aajapɔɔn na gaa Uwumbɔr mu la.

²⁴ Naah nan piin ki dii Yesu aasan ki di nan saa din na, ni ηun waabɔr la. Ni li nyi ki cha tibɔr ngbaan li beenin bi nisui ni. Tibɔr ngbaan yaa beenin bi nisui ni kan, ni ga kpaan Tite Uwumbɔr ni Ujapɔɔn chee la.

²⁵ Waah puu tɔpuur ke u ga tii timi tiwan ni na, nima le ye limɔfal li kaa kpa ndoon na.

²⁶ M ηmee tibør tee tii nimi, ke m tuk nimi binib bi ban bi ηmann nimi na pu.

²⁷ Nimi le Yesu nan tii Waafuur Nyaan. Waafuur Nyaan ngbaan beenin bi ni ni. Nima pu na, naa ki ban ke unii ubaa mək nimi waabør. Waafuur Nyaan le mək nimi Uwumbør aabør məmək. Waafuur Nyaan aah mək nimi pu na, ni ye mbamøn la, naa ye nnyamøn. Nima pu na, kii man Waafuur Nyaan aah mək nimi pu na, ki li kpaan Yesu chee n-yoonn məmək.

²⁸ Maabim, ni li kpaan Yesu chee n-yoonn məmək, aan ti li kpa lipobil ki taa san inimøon u chee bundaln u ga gir ni na.

²⁹ Ni nyi ke Yesu ye mbamøndaan la. Nima pu le ni bee ke unii umək ηani ni ηan na ye Uwumbør aabo.

3

Uwumbør aabim

¹ Lik Tite Uwumbør aah gee timi sakpen pu na. U yin timi ke waabim. Le ti mu sil ye waabim. Dulnyaa aanib aa nyi Uwumbør. Baah kaa nyi Uwumbør na, nima pu le baa nyi ti mu.

² Maanigeekaab, dandana wee ti ye Uwumbør aabim la. Taa kee nyi taah ga nan li bi pu na. Ti po nyi ke Yesu yaa nan gir ni kan, ti ga kan waah bi pu na. Nima pu le ti mu ga li naahn u.

³ Unii umək kpa Yesu pu limakl ngbaan na, u ηani ubaa chain la, ke Yesu aah ye chain pu na.

⁴ Unii umək tun titunwanbir na, u ηani Uwumbør aakaal aah kə pu na la; ba pu? unii yaa ηa Uwumbør aakaal aah kə pu na kan, nima le ye titunwanbir.

⁵ Ni nyi ke Yesu aah nan dan dulnyaa wee ni na, u dan u nan nyan titunwanbir la. Ni nyi ke uma Yesu aa tun titunwanbir tibaa.

⁶ Unii umək bi Yesu ni na aan ki li beenin tun titunwanbir. Unii umək beenin tun titunwanbir na aa kan u, ki mu aa nyi u.

⁷ Maabim, taa cha unii ubaa ηmann nimi. Unii umək ηani ni ηan na, udaan ye unibamøn ke Yesu aah ye unibamøn pu na la.

⁸ Unii umək tun titunwanbir n-yoonn məmək na, u ye kinimbøj aani la. Ba pu? kinimbøj aah nan piin buyoonn na, ki po tun titunwanbir la. Uwumbør Aajapøon aah nan dan dulnyaa wee ni na, u nan dan ke u nan ηa kinimbøj aatuln yəli la.

⁹ Unii umək ye Uwumbør aabo na, Uwumbør aabimbin bi u ni. Nima pu, waan ki li beenin tun titunwanbir. Ute le ye Uwumbør. Nima pu, waan ηmaa dii titunwanbir aasan.

¹⁰ Unii umək kaa ηani ni ηan na aa ye Uwumbør aabo. Unii umək kaa gee una aabo na, u mu aa ye Uwumbør aabo. Nima le cha ni beer binib bi ye Uwumbør aabim na, ni binib bi ye kinimbøj aabim na.

Ni li gee tøb

¹¹ Naah nan piin ki dii Yesu aasan ki di nan saa din na, naah ηun tibør ti na le ye ke, "Cha ti li gee tøb."

¹² Taa cha ti li bi ke Keenn na. U nan ye kinimbøj ki kaa ηan na aani la, le ki ku unaal. Ba pu u ku unaal? Uma Keenn aatuln aa nan ηan. Unaal ma aatuln nan ηan. Nima le nan cha u ku u.

¹³ Nnaabitiib, dulnyaa aaniib yaa nan nimi kan, taa cha ni gar nimi man.

¹⁴ Taah gee tinaabitiib na, nima le cha ti bee ke ti nyan nkun ni, ki kpa liməfal li kaa kpa ndoon na. Unii umək kaa gee una aabo na, u beenin bi nkun ni la.

¹⁵ Unii umək nan una aabo na, u ye unikur la. Ni nyi ke unikur ubaa aa kpa liməfal li kaa kpa ndoon na.

¹⁶ Yesu nan sil timi aasisiidaan ki kpo ti pu. Nima le cha ti bee ngeehm aah ye pu na. Ni njan ke ti mu ga nmaa kpo tinaabitiib pu.

¹⁷ Unii yaa kpa liwankpal ki yaa kan una aabo bi igiin ni ki yaa kaa san u kinimbaak kan, Uwumbər aageehm aa bi usui ni.

¹⁸ Maabim, taa cha ti li gee binib timəb ni baanja. Nima ye fam la. Cha ti li gee bi mbaməm, ki li ter bi.

¹⁹ Nima le ga cha ti bee ke ti dii mbamən aasan. Nima le ga cha ti li kpa nsuudoon Uwumbər chee.

²⁰ Ti yaa dak tisui ni ke timi aabər bii kan, cha ti li teer ke Uwumbər jer tisui, ki nyi tiwan məmək.

²¹ Maanigeekaab, ti yaa bee tisui ni ke timi aabər aa bii kan, ti kpa lipobil Uwumbər chee.

²² Ti kii waaməb la, ki njan tiwan ni piir usui na. Nima pu, taah mee u tiwan ni na, u tii timi.

²³ Waah tuk timi ke ti li njan pu na le ye ke: ti gaa Ujapən Yesu Kristo ki kii, ki li gee təb, uma Yesu aah tuk timi pu na.

²⁴ Unii umək kii Uwumbər aaməb na, u bi Uwumbər ni. Uwumbər mu bi u ni. U tii timi Waafuur Nyaan, nima le cha ti bee ke u bi ti ni.

4

Binib bi nmanni nimi na aabər

¹ Maanigeekaab, binib yaa len ke bi kpa Uwumbər Aafuur Nyaan kan, ni taa pak bi məmək. Ni lik baah len pu na, aan ki bee ke ni ye Uwumbər Aafuur Nyaan le cha bi len aan naa ye. Binmanmannim chuun dulnyaa wee ni ki wiir, ki len ke bi ye Uwumbər aabənabtiib, kaa ye.

² Ubənabr umək len ke Yesu Kristo nan kpaln unii ki dan dulnyaa wee ni na, uma le kpa Uwumbər Aafuur Nyaan. Nima le ga cha ni bee binib bi kpa Uwumbər Aafuur Nyaan na, ni binib bi kaa kpa na.

³ Ubənabr umək len ke Yesu aa kpaln unii na kan, udaan ngbaan aa kpa Uwumbər Aafuur Nyaan. U ye Kristo aadin aabənabr la. Ni nan njan ke Kristo aadin aabənabtiib ga dan. Dandana wee, bi fuu ni dulnyaa ni a.

⁴ Maabim, ni ye Uwumbər yaab la. Uwumbər Aafuur Nyaan mu bi nisui ni na jer kinimbənj ki bi dulnyaa wee ni na. Nima pu le ni nyan Yesu aadin aabənabtiib ngbaan.

⁵ Bi ye dulnyaa yaab la. Nima pu le bi len dulnyaa aabər, le dulnyaa aanib pel baah len pu na.

⁶ Tima kan, ti ye Uwumbər yaab la. Unii umək nyi Uwumbər na pel taah len pu na. Unii umək kaa ye Uwumbər yoo na aa pel taah len pu na. Nimina le ga cha ti bee binib bi kpa Uwumbər Aafuur Nyaan mu ye mbamən na, ni binib bi ye Yesu aadin aabənabtiib na.

Uwumbər ye ngeehm la

⁷ Maanigeekaab, cha ti li gee təb. Ba pu? u cha binib gee təb na le ye Uwumbər. Unii umək gee unaabitiib na, u ye Uwumbər aabo la, ki nyi Uwumbər.

⁸ Uwumbər ye ngeehm la. Nima pu na, unii u kaa gee unaabitiib na, waa nyi Uwumbər.

⁹ Uwumbər nan tun ni Ujapənbaal dulnyaa wee ni ke ti nan kan liməfal li kaa kpa ndoon na u pu. Nimina le mək timi ke u gee timi.

¹⁰ Ngeehm aa ye ke timi le gee Uwumbor. Ngeehm ye ke Uwumbor le gee timi, ki tun ni Ujapoon dulnyaa ni, u nan sil timi aasisiyyaan ki di ubaa toor kitorok tii Uwumbor, timi aatunwanbir pu. Uma pu, le Uwumbor ga di cha pinn timi.

¹¹ Maanigeekaab, Uwumbor aah gee timi sakpen kina na, ni nan ke ti mu li gee tob.

¹² Unii ubaa aa kee kan Uwumbor. Ti yaa gee tob kan, Uwumbor bi ti ni la, nima le ti gee tob mbamom, waah ban pu na.

¹³ To, u tii timi Waafuur Nyaan. Nima le cha ti bee ke ti bi u ni, u mu bi ti ni.

¹⁴ Tinimbil nan kan Uwumbor Aajapoon, le ti jin seeraa ke Ute tun ni u dulnyaa wee ni, ke u nan gaa dulnyaa ni aanib lii.

¹⁵ Unii umok len binib aanimbil ni ke Yesu le ye Uwumbor Aajapoon na kan, Uwumbor bi u ni la, u mu bi Uwumbor ni.

¹⁶ Ti nyi Uwumbor aah gee timi pu na, ki pak ke u gee timi la.

Uwumbor ye ngeehm la. Unii umok gee binib n-yoonn momok na, u bi Uwumbor ni la, Uwumbor mu bi u ni.

¹⁷ Ti gee binib mbamom ke ti li kpa lipobil bundaln Uwumbor ga ji binib tibor na. Ba pu? Yesu aah bi pu na, ti mu bi kina le dulnyaa wee ni.

¹⁸ Unii u gee Uwumbor na aa san ijawaan. Unii yaa kpa ngeehm mbamom kan, ngeehm ngbaan nyan ijawaan u ni. Unii u san ijawaan na aa gee Uwumbor mbamom; ijawaan ye falaa la.

¹⁹ Uwumbor le nan puen gee timi. Nima pu le ti mu gee u.

²⁰ Unii yaa len ke u gee Uwumbor ki yaa nan una aabo kan, u ye unyamondaan la. U yaa kaa gee una aabo u unimbil waa u na kan, u ga na kinye ki li gee Uwumbor u unimbil aa waa u na?

²¹ Yesu aah nan tuk timi pu na le ye ke: unii u gee Uwumbor na, u li gee una aabo mu.

5

Taah nyan dulnyaa aabimbin pu na

¹ Unii umok pak ke Yesu ye Kristo u gaa timi lii na, udaan ngbaan ye Uwumbor aabo la. Unii umok gee ubo aate na, u ga li gee waabo mu.

² Ti yaa gee Uwumbor ki kii waamob kan, nima le cha ti nyi ke ti gee waabim.

³ Ti yaa gee Uwumbor kan, naatataa le ye ke ti kii waamob. Le waamob aa po.

⁴ Ba pu? binib bimok ye Uwumbor aabim na nyan ni dulnyaa aatoh. Taah gaa Yesu ki kii na, nima le cha ti nyan ni dulnyaa aatoh.

⁵ Ulau nyan ni dulnyaa aatoh? Unii umok pak ke Yesu ye Uwumbor Aajapoon na, uma le nyan ni dulnyaa aatoh.

Yesu Kristo aaseeraadam

⁶ Yesu Kristo le ye u nan dan dulnyaa wee ni na, le Jonn muin u nnyun ni. Baah nan ku u na, le waasin nyan. Naa ye ke Jonn muin u nnyun ni baanja la, bi nan ku u ki kpee, le waasin nyan. Uwumbor Aafuur Nyaan mok timi ke nimina ye mbamon la; ba pu? Nfuur Nyaan ye mbamondaan la.

⁷⁻⁸ Jonn nan muin Yesu nnyun ni. U nan kpo, le waasin nyan. Nimina le mok ke u ye Uwumbor Aajapoon. Nfuur Nyaan ngbaan mu mok ke u ye Uwumbor Aajapoon.

⁹ Kina le Uwumbor ji seeraa ki mok ke Yesu sil ye Ujapoon. Ti pak binib aaseeraa la. Uwumbor aaseeraa jer binib yoo.

¹⁰ Unii umək gaa Uwumbər Aajapəon ki kii na, u pak Uwumbər aah len pu na. Unii umək kaa pak Uwumbər aah len pu na, u yin Uwumbər unyaməndaan la; kinye pu? waa pak Uwumbər aah len Ujapəon aabər pu na.

¹¹ Uwumbər aah len pu na le ye ke u tii timi liməfal li kaa kpa ndoon na, ke liməfal ngbaan bi Ujapəon ni.

¹² Unii umək kpa Uwumbər Aajapəon na le kpa liməfal ngbaan. Unii umək kaa kpa Uwumbər Aajapəon na aa kpa liməfal ngbaan.

Liməfal li kaa kpa ndoon na

¹³ M ηmee tibər tee tii nimi bi gaa Uwumbər Aajapəon ki kii na, ke ni bee ke ni kpa liməfal li kaa kpa ndoon na.

¹⁴ Ti kpa lipobil ki mee Uwumbər ki bee ke ti yaa mee u tiwan ni ye waageehn na kan, u ηun timi aameel la.

¹⁵ Ti yaa bee ke u ηun timi aameel kan, ti bee ke ti kan taah mee u tiwan ni na la.

¹⁶ Unii yaa kan una aabo tun titunwanbir ti kaan cha u kpo na kan, u ga mee Uwumbər tii u. Le Uwumbər ga tii u liməfal. Binib bi tun titunwanbir ti kaan cha bi kpo na, Uwumbər ga tii bi liməfal. Le titunwanbir ti cha binib kpo na mu bi. Maa len ke ni li mee Uwumbər tii binib bi tun titunwanbir ngbaan na.

¹⁷ Lituln limək kaa ηan na po ye titunwanbir la. Titunwanbir ti kaan cha binib kpo na mu bi.

¹⁸ Ti nyi ke unii umək ye Uwumbər aabo na aa ki tun titunwanbir; ba pu? Uwumbər Aajapəon kii u, le kinimbəη aan ηmaa ηa u nibaa.

¹⁹ Ti nyi ke ti ye Uwumbər aabim la, ki nyi ke dulnyaa aanib məmək bi kinimbəη aanjaal ni la.

²⁰ Ti nyi ke Uwumbər Aajapəon nan dan ki nan tii timi nlan ke ti bee Uwumbər; u ye Uwumbər bamənn na la. Ti bi Ujapəon Yesu Kristo ni, nima le ti bi Uwumbər bamənn mu ni. Uma le ye Uwumbər bamənn, ni liməfal li kaa kpa ndoon na daan.

²¹ Maabim, ni nyan nibaa ηiwaa ni man.

Lelee aagban̄ ki JÖNN ŋmee ki na

¹ Min Jönn u ye uninkpel na le ŋmee tibər tee tii nimi Yesu aanib, nimi bi Uwumbər nyan bi na. M gee nimi mbaməm la. Naa ye min baanja le gee nimi. Binib bimək nyi mbamən na mu gee nimi.

² Mbamən pu, le ti gee nimi. Mbamən ngbaan bi tisui ni, ki ga li bi ti chee n-yoonn mu kaa kpa ndoon na.

³ Tite Uwumbər, ni Yesu Kristo u ye Tite Uwumbər Aajapəon na, ga ter timi, ki san timi kinimbaak, ki tii timi nsuudoon, ki cha ti li dii mbamən aasan, ki li gee tɔb.

Mbamən ni ngeehm

⁴ M kan ke ni ponn ni bibaa dii mbamən aasan, Tite Uwumbər aah tuk timi pu na. Le ni ŋa mi mpopiin sakpen.

⁵ Yesu aanib, m gan̄ nimi, cha ti məmək li gee tɔb man. Maa ŋmee nkaal pəon tii nimi. Taah nan piin ki dii Yesu aasan na, ti nan ŋun nkaal ngbaan la, le ki di nan saa din.

⁶ Ti yaa gee Uwumbər kan, naatataa le ye ke ti li keei waaməb. Naah nan piin ki dii Yesu aasan na, ni nan ŋun nkaal ngbaan la, le ki di nan saa din. Nkaal ngbaan le ye ke ti li gee tɔb n-yoonn məmək.

⁷ Biŋmanŋmannim chuun dulnyaa wee ni ki wiir. Bi len ke Yesu Kristo aa nan kpaln unii ki dan dulnyaa wee ni. Bima le ye biŋmanŋmannim ki ye Kristo aadim.

⁸ Li nyi man, taa cha nimi aatuln bee yəli. M ban ke ni kan naah tun lituln li na aapiin məmək la.

⁹ Unii umək kaa beenin dii Kristo aabər, ki di tibəyayan kpee ti pu na kan, waa gaa Uwumbər. Unii umək beenin dii Yesu aabər na kan, u gaa Tite Uwumbər ni Ujapəon məmək la.

¹⁰ Unii yaa dan ni chee ki joo ni tibər ti kaa ye Kristo aabər na kan, ni taa cha u koo ni nido. Hali ni taa doon u.

¹¹ Unii u doon u na kpaln ubakaatɔ le na.

Kookoo aabər

¹² M kpa tibər sakpen ki ban m tuk nimi; m mu aa ban m ŋmee ti kigban̄ kee ponn ni. M dak ke m ga mann nimi, ki len ni chee, aan ti li kpa mpopiin mbaməm.

¹³ Ninaabitiib bi Uwumbər lee bi na dooni nimi la.

Taataa aagbanj ki JÖNN ηmee ki na

¹ Min Jönn u ye uninkpel na dooni si, njögeehn Gayus. M gee si mbaməm la.

² Njögeehn, m mee Uwumbər tii si, ke aa li kpa laafee, ki kani tinyoor, ke saawiin aah kpa tinyoor Uwumbər chee pu na.

³ Tinaabitiib bibaa dan do, ki nan tuk mi saah dii mbaməm pu na. Le ni ηa mi mpopiin sakpen a. Aa sil dii mbaməm la.

⁴ M yaa ηun ke maabim dii mbaməm kan, ni ηani mi mpopiin la. Nibaa aa bi ki ηani mi mpopiin ki jer kina.

⁵ Njögeehn, m nyi ke aa ter Yesu aanib bi ye bicham na n-yoonn məmək; saah kaa nyi bi na mu, aa ter bi la. Saah ηani kina na, aa ηani mbaməm la.

⁶ Bi tuk m ni Yesu aanib bi bi do na saah gee bi pu na. Aa pək aabaa, ki li beenin ter bi baasachuln ponn ni. Ter bi Uwumbər aah ban pu na.

⁷ Yesu pu, le bi chuun tuk binib waabər, kaa gaal tiwan nibaa binib bi kaa dii Yesu aasan na chee.

⁸ Nima pu, ni ηan ke timi bi dii Yesu aasan na li ter bi. Ti yaa ter bi kan, ti ter bi ke bi tuk binib Yesu aabər ti ye mbamən na la.

⁹ M nan ηmee tibər tibaa tii Yesu aanib. Le Diotrefes aa gar ti. U ban ke u li ye Yesu aanib aayidaan.

¹⁰ U len tibəbir ki geei inyamən paani timi. Waah ηa kina na, waa faar. Tinaabitiib yaa dan kan, waa channi bi tichann. Binib bi ban ke bi chann bi tichann na, u kiir bi, kaa kii, ki ban ke u jenn nyan bi Yesu aanib ponn ni. M yaa fuu ni kan, m ga baa u waah ηani pu na, aan ti nyan mpaan pu.

¹¹ Njögeehn, taa dii unii u kaa ηan na aataabuu. Li dii unii u ηan na aataabuu. Unii umək ηani ni ηan na kan, u ye Uwumbər yoo la. Unii umək ηani ni kaa ηan na kan, waa nyi Uwumbər.

¹² Binib məmək pak Demetrius. Waah dii mbamən aasan pu na le mək ke u ye unii. Ti mu pak u. Aa bee ke taah len pu na, ti gbii la.

Kookoo aabər

¹³ M kpa tibər sakpen, ki ban m tuk si. Maa ban m ηmee ti kigbanj kee ponn ni.

¹⁴ M dak ke ni yaa kpee siib kan, m ga kan si, ki len aa chee.

¹⁵ Uwumbər tii si nsuudoon.

Yesu aanib bi bi do na dooni si. Aa doon Yesu aanib bi bi aa chee na məmək ubaabaa tii timi.

Kigbaŋ ki JUUD ŋmee ki na

¹ Min Juud, u ye Yesu Kristo aatutunn, ni Jems aanaal na le ŋmee tibor tee tii nimi bi Uwumbor lee nimi na. U gee nimi, ki joo nimi Yesu Kristo pu la.

² M mee Uwumbor ke u moo san nimi kinimbaak, ki tii nimi nsuudoon, ki cha ni li gee tob mbamom.

Bibiindam aah ŋani pu na

³ Maanigeekaab, nnimbil nan man ke m ŋmee kigbaŋ ki tuk nimi Uwumbor aah gaal timi lir pu na aabor tii nimi. M mu aa ŋmee kina; ba pu? ni muk mi ke m ŋmee kigbaŋ ki gaŋ nimi ke ni li pɔɔni nibaa ki li joo Uwumbor aabor, ki yii binib bi bii ti na. Uwumbor le nan di tibor ngbaan tii waaninyaam. Ubaa taa kpeln ti.

⁴ Budabu cha m gaŋni nimi kina na le ye ke binib bibaa nan koo ni nikaasisik ni, ki ŋmanni nimi. Baa san Uwumbor. Bi len ke Uwumbor aah di cha pinn timi pu na, ti yaa gor kidagook kan, waan daa titafal. Bi yii Tidindaan Yesu Kristo. Uma baanja le ye Tidindaan. N-yaayoonn na, Uwumbor aabonabtiib nan ŋmee ke Uwumbor ga daa bibiindam ngbaan aatafal.

⁵ Ni nyi maah ga tuk nimi pu na momok. Le m ban m teer nimi. Uwumbor nan nyan Israel yaab Ijipt aatin ni ki gaa bi lii. Le u mu nan ku bi ponn ni binib bi kaa gaa u ki kii na.

⁶ Teer man, Uwumbor aatuuntiib bi nan di cha Uwumbor aah tii bi lituln li na, ki nyan ni bido paacham na aabor. Uwumbor nan buu bi tikululn ti baan ŋmaa buur ti na, ki di bi ŋa mbombɔɔn mu bi kitiŋ aataab na ni, ki nan saa nwiin mundaln u ga ji bi tibor ki siin bi ntafadaan na.

⁷ Teer man, Sodom ni Gomora aatim, ni itingbaan na aanib bi nan gor kidagook, ki mu yii bipiib ki ban bijab na aabor. Uwumbor nan daa bitafal, ki di bi ŋa mmii mu kaan junn na ni, ni le ye nsurm ki tii titunwanbirdam momok.

⁸ Le bibiindam bi bi nikaasisik ni na aa gar nsurm ngbaan. Bi mu ŋani ke binib ngbaan aah nan ŋani pu na la. Bi len ke bi dan tidan ti mok bi ke bi gor kidagook, ki seei Uwumbor aatuuntiib, ki taa kii unii ubaa aamob na.

⁹ Maikel u ye Uwumbor aatuuntiib aaninkpel na aa nan gee ke u sii kinimbɔŋ. U ni kinimbɔŋ nan kpak kinikpakpak Moses aawon pu, ke ulau ga yoor u. Maikel mu aa gee ke u sii kinimbɔŋ ki bii ki. U nan po bui ki ke, "Uwumbor li kae si."

¹⁰ Bibiindam ngbaan ma seei Uwumbor aatuuntiib la, kaa nyi baah bi pu na. Bi ŋani bisui aah gee pu na, ke ipeel i kaa dak ilandak na aah ŋani pu na. Nima le Uwumbor ga daa bitafal.

¹¹ Tibɔbir bi bi pu la. Bi yii Uwumbor aamob ke Keenn aah nan yii pu na. Bi mok binib mmokm mu kaa ŋan na ŋimombil pu, ke Balaam aah nan ŋa pu na. Bi yii baaninkpiib aamoi ke Kora aah nan yii pu na. Uwumbor ga bii bi mu.

¹² Ni yaa kpaan ni ji tijaakar Uwumbor aadiik ni kan, bi sak nikaasisik ni ke tiɔŋ aah likr libokul pu pu na; ba pu? bi kpaan ji ni chee, kaa san Uwumbor. Bi ban ke bi kpiin bibaa baanja la. Baa kpa tinyoor. Bi naahn utaal u yun ki

bɔln ki joo ni libuln kaa nu na la; ki naahn isui i kaa lu n̄isubil ki kpo ki kpukr lir na la.

¹³ Bi tun inimɔɔn aatuln la, ki naahn nnyusakpem aanyunkpenn ti n̄ani tipupukr ni tijɔn nnyun aagbaan na la, ki ki naahn n̄ijn̄mabil n̄i kaa chuun n̄jaasan ni na. Uwumbɔr ga di bi n̄a mbɔmbɔɔn ni, n-yoonn mu kaa kpa ndoon na.

¹⁴ Tɔ, Enok, u nan ye Adam aayaabisɔsɔk loloob na, nan puun len Uwumbɔr aah ga n̄a bibiindam ngbaan pu na ke, “Li pel man, Uwumbɔr ni waatuuntiib n̄ichur kipiik ga dan

¹⁵ ki nan ji binib mɔmɔk tibɔr, ki ga bii titunwanbirdam mɔmɔk; ba pu? bi yii Uwumbɔr, ki tun titunwanbir waah kaa gee pu na, ki len tibɔbir u pu.”

¹⁶ Bibiindam ngbaan n̄ulni n-yoonn mɔmɔk; tiwan nibaa aa mɔ bi chee. Bi dii tiwan ni kaa n̄an na aakpeek, ki len mpɔɔn pu ki kpa kipupuk, ki pak biwankpadam, n̄jimbil pu.

Nsurm ni nsakm aabɔr

¹⁷ Maanigeekaab, teer man Tidindaan Yesu Kristo aakpambalb aah nan tuk nimi pu na,

¹⁸ ke kookoo aayoonn ni, binib ga li bi ki n̄ani bininyaam mbɔnyun, ki dii tiwan ni kaa n̄an na aakpeek, Uwumbɔr aah kaa gee pu na.

¹⁹ Binib ngbaan yakr Yesu aanib la, ki dii bisui aah gee pu na, kaa kpa Uwumbɔr Aafuur Nyaan.

²⁰ Maanigeekaab, naah gaa Uwumbɔr aabɔr ti ye chain na pu na, ni li moo dii waasan mbamɔm, ki li mee u Waafuur Nyaan aapɔɔn pu,

²¹ ki li ye binib bi Uwumbɔr ga li gee bi na, ki kii buyoonn Tidindaan Yesu Kristo ga tii timi limɔfal li kaa kpa ndoon na, waanimbaasaln pu na.

²² Binib bibaa joo beeni la. San bidam kinimbaak man,

²³ ki ter bibaa mu ke bi n̄mar ki nya n̄tafadaan ni. San bibaa mu kinimbaak man, ki li nan baatunwanbir ti n̄a bi tijɔn na, ki li san ijawaan baatunwanbir taa doo nimi.

Kipak aameel

²⁴ Uwumbɔr u wiin chain na ga li n̄maa joo nimi, ni taa lir, ki ga n̄maa di nimi siin unimbiin ni, le ni ga li kpa mpopiin sakpen, kaan li kpa taani ubaa.

²⁵ Uwumbɔr baan baanja le bi. Tidindaan Yesu Kristo pu le u nyan timi n̄tafadaan ni, ki gaa timi lii. Uwumbɔr le yeh nnyun, ni mpakm, ni mpɔɔn mɔmɔk, ni tiwan mɔmɔk, n-yoonn mu jer na, ni dandana wee, ni n-yoonn mu kaa kpa ndoon na. Amii.

TIBŎKPIIRKAAN (REFELEESIONN)

¹ Tibŏr tee le Uwumbŏr nan tuk Yesu Kristo ke u nan kpiir tuk waatutum. Ti ye tibŏr ti ga ņa woween na la. Le Yesu nan tun waatuun ke u buen waatutumnn Jŏnn chee ki ti tuk u tibŏr ngbaan.

² Uwumbŏr ni Yesu Kristo aah tuk Jŏnn tibŏr ti, ki mŏk u tiwan ni na, le u ņmee ni mŏmŏk kigbanj ponn ni.

³ Unii u karn Uwumbŏr aabŏr timina binib aanibil ni na, Uwumbŏr aanyoor bi u pu. Binib bi ņun ki ņa taah len pu na, Uwumbŏr aanyoor bi bi mu pu. Ba pu? buyoonn tibŏr tee ga nan ņa na aa ki daa.

U doon Yesu aanib bi bi ntim mulole ni na

⁴⁻⁵ Min Jŏnn le ņmee kigbanj kee ke m tii Yesu aanib bi bi Asia aatim mulole ni na. Uwumbŏr u nan bi, ki beenin bi, ki ga li bi n-yoonn mu kaa kpa ndoon na, ni Waafuur mulole mu bi waabŏrjal chee na, ni Yesu Kristo, ņa tinyoor ņa ni pu, ki tii nimi nsuudoon. Yesu Kristo len mbamŏn, ki puen fikr nkun ni, ki ye dulnyaa wee ni aabŏrb aayidaan.

U gee timi la, ki di waasin finn timi, ki nyan timi titunwanbir ni, ki gaa timi lii.

⁶ ki ņa timi waanaan ni aanib bi ye bitotoorb na, ke ti li tun lituln tii Ute Uwumbŏr. Uma Yesu le ye uyimbidaan, ki kpa mpŏon mŏmŏk n-yoonn mu kaa kpa ndoon na. Amii.

⁷ Lik, u ga dii ntaalangbam ni ki dan. Binib mŏmŏk aanibil ga kan u. Binib bi nan saa u na mu ga kan u. U pu, le ņinibol ņimŏk bi dulnyaa wee ni na ga wii. Ni ye mbamŏn la. Amii.

⁸ Tidindaan Uwumbŏr, u yeh mpŏon mŏmŏk, ki nan bi, ki beenin bi, ki ga li bi n-yoonn mu kaa kpa ndoon na le len ke uma le ye Alfa ni Omega,* mpiin ngbaan ni ndoon ngbaan.

Yesu aah kpiir ubaa mŏk Jŏnn pu na

⁹ Min Jŏnn u ye nina aabo na, m ni nimi kpaan ki ji falaa ni suklaa Yesu pu, ki ye waanaan ni aanib. Uwumbŏr aabŏr ni Yesu aabŏnyaan tee pu, le bi nan di mi kaan lidiki li bi yin li ke Patmos na pu. ¹⁰ Tidindaan aakpaakool daal le Uwumbŏr Aafuur Nyaan nan fir m pu. Le m ņun nneel sakpiin len mpuwŏb ke kakaan na,

¹¹ ki bui mi ke, “ņmee saah ga kan pu na kigbanj ni, ki di kigbanj ngbaan tun Yesu aanib bi bi Asia aatim mulole ni na chee, bi bi Efesus aatinj ni, ni Simina aatinj ni, ni Pegamum aatinj ni, ni Tiataira aatinj ni, ni Sadis aatinj ni, ni Filadelfia aatinj ni, ni Laodisea aatinj ni na.”

¹² Le m fenn lik ke m bee udaan u len m chee kina na. Maah fenn na, le m kan salmaa aawan ni pu karyaa tiib tŏņni na tiwan nilole,

¹³ ni unii u naahn Unibŏn Aabo na, bi bikaasisik ni, ki pee libŏkul li pii utaafar na, ki buu salmaa aagbapapaln ubinj chee.†

¹⁴ Uyil ni waayikpir piin chain, ke tikokonn na. Unibil wiin ke mmii na.

¹⁵ Utaafar mu wiin ke baah pur tikur ti mmii ni na aah wiin pu na. Uneel mu fuuk ke bunyŏb sakpem aanyun na.

* **1:8**: Alfa ni Omega aataataa le ye mpiin ni ndoon. † **1:13**: Lik Daniel 7.13; 10.5.

¹⁶ Le u joo in̄mabi ilole un̄angii ni. Kijaak aajuk ki ka n̄ipepel m̄om̄ok n̄ilee na mu bi um̄ob ni. Unimbil w̄ob wiin chain, ke n̄wiin aah wiin chain pu n̄wiin pu na.

¹⁷ Maah kan u na, le m lir gbaan unimbiin ni ke maah kpo le na. Le u di un̄angii paan m pu, ki bui mi ke, “Taa san ijawaan. Min le ye mpiin ngbaan ni ndoon ngbaan.

¹⁸ Min le ye um̄afadaan. M nan kpo, le ki fikr; ki ga li bi n-yoonn mu kaa kpa ndoon na, ki joo nkun ni kitekpiit̄in̄ aasaafii tiib.

¹⁹ Nima pu na, n̄mee saah kan pu na, ki n̄mee naah bi pu dandana wee na, ki n̄mee naah ga nan n̄a pu n-yoonn mu choo na na.

²⁰ Saah kan in̄mabi ilole i n̄n̄angii ni, ki kan salmaa aawan ni pu karyaa tiib t̄on̄ni na tiwan nilole na, naatataa le ye ke in̄mabi ilole ngbaan si maanib bi bi n̄tim mulole ngbaan ni na aatuuntiib aasisiyyaan. Karyaa tiib aah t̄on̄ni tiwan ni pu, aan ni ye nilole ngbaan mu si maanib bi bi n̄tim mulole ngbaan ni na aasisiyyaan.

2

Efesus aatiŋ aanib aab̄or

¹ “N̄mee kigban̄ tii maanib bi bi Efesus aatiŋ ni na aatuun ke min Yesu u joo in̄mabi ilole ngbaan n̄n̄angii ni, ki chuun salmaa aawan ni pu karyaa tiib t̄on̄ni na tiwan nilole na aakaasisik ni na le len tib̄or timina:

² M nyi naah tun lituln linimaln pu na, ki nyi naah kpa lim̄or pu na, ki nyi ke ni yii bibiindam, ke ni lik binib bi n̄manni ke bi ye maakpambalb kaa ye na aabimbin aah bi pu na, ki bee ke bi ye bin̄man̄mannim la.

³ Ni kpa lim̄or la. M pu, le ni ji falaa, kaa bakr.

⁴ T̄o, m mu galn nimi; ba pu? naa ki gee mi ke naah nan gee mi njan pu na.

⁵ Teer man naah nan bi pu, kaa ki bi kina dandana wee na, ki kpeln nimi aabimbin man, ki ki li n̄ani ke naah nan n̄ani njan pu na. Ni yaa kaa kpeln nimi aabimbin kan, m ga dan ni chee ki nan chuu nyan nimi aakarya ngbaan, le naan ki li ye maanib.

⁶ T̄o, ni mu nan Nikolas aanib aah tun pu na. Naah nan baatuln na, nima le n̄an; m mu nan baah tun pu na.

⁷ “U kpa litafal na kan, u n̄un Uwumb̄or Aafuur Nyaan aah tuk maanib pu na.

“Unii um̄ok nyan̄ na, m ga cha u moo lim̄ofal aasubil n̄i bi Uwumb̄or do, aan bi yin nima chee ke Paradais* na.

Simina aatiŋ aanib aab̄or

⁸ “N̄mee kigban̄ tii maanib bi bi Simina aatiŋ ni na aatuun ke min Yesu u ye mpiin ngbaan ni ndoon ngbaan, ki nan kpo ki ki fikr na le len tib̄or timina:

⁹ M nyi naah ji falaa sakpen pu na, ki ye bigiim pu na; ni mu tee ye biwankpadam le Uwumb̄or chee. M nyi binib bibaa aah sii nimi pu na. Bi len ke bi ye Juu yaab, le kaa ye; bi ye kinimb̄on̄ aanib la.

¹⁰ Ni ga ji falaa dandana wee; ni mu taa san ijawaan man. Kinimb̄on̄ ga di ni ponn ni bibaa n̄a kiyondiik ni, aan ni kan n̄on̄, le ni ga ji falaa iwiin kipiik. Ni li dii maasan mbam̄m̄ ki nan saa nkundaal man. Le m ga nan tii nimi lipal li ye lim̄ofal li kaa kpa ndoon na.

¹¹ “U kpa litafal na kan, u n̄un Uwumb̄or Aafuur Nyaan aah tuk maanib pu na.

“Unii um̄ok nyan̄ na aan kan lelee aakun.

* 2:7 : Paradais aatataa le ye ke “isui i lu n̄isubil n̄i m̄o sakpen na aasaak.”

Pegamum aatiŋ aanib aabŋr

12 “N̄mee kigbaŋ tii maanib bi bi Pegamum aatiŋ ni na aatuun ke min Yesu u kpa kijaak aajuk ki ka ŋipepel m̄m̄m̄k ŋilee na le len tibŋr timina:

13 M nyi naah bi nin chee na, ke ni bi kitin̄ ki ye kinimbŋŋ aatiŋ na ponn ni la. Ni mu beenin si nchaŋ ni la, kaa yii m̄i. Buyoonn bi nan ku maaseeraadaan bam̄onn Antipas nikaasisik ni, kinimbŋŋ aah bi nin chee na, naa nan yii m̄i.

14 Tŋ, m mu galn nimi tibŋr tibaa pu. Ba pu? Ni ponn ni bibaa joo Balaam aam̄km; uma le nan m̄k Ubŋr Balak waah ga ŋa pu ki tŋŋ Israel yaab bi ti ŋm̄ libaawol aanann, ki gŋr kidagook, aan Uwumbŋr daa bitafal na.

15 Binib bibaa mu bi ni ponn ni, ki ŋani kina, ki dii Nikolas aanib aam̄km kina.

16 Nima pu na, kpeln nimi aabimbin man. Ni yaa kaa kpeln nimi aabimbin kan, m ga fuu ni mala, ki di kijaak aajuk ki bi m̄m̄b ni na jan binib ngbaan.

17 “U kpa litafal na kan, u ŋun Uwumbŋr Aafuur Nyaan aah tuk maanib pu na.

“Unii um̄k nyan̄ na kan, m ga tii u tijikaar ti bŋr aan bi yin ti ke mana† na, ki ga tii u litakpapiln li liyimbipŋln ŋmee li pu na. Ubaa aan li nyi liyimbipŋln ngbaan; unii u gaa li na baan̄a le ga li nyi.

Tiataira aatiŋ aanib aabŋr

18 “N̄mee kigbaŋ tii maanib bi bi Tiataira aatiŋ ni na aatuun ke min Uwumbŋr Aajapŋŋn u kpa ŋinimbil ŋi wiin ke mm̄i na, ni titaafar ti wiin ke baah pur tikur ti mm̄i ni na aah wiin pu na le len tibŋr timina:

19 M nyi naah tun pu na, ki gee binib pu na, ki gaa mi ki kii pu na, ki kpa limŋr pu na, ki tun lituln dandana wee ki jer naah nan tun njan pu na.

20 Tŋ, m mu galn nimi; ba pu? ni ŋmin ki lik Jesebel, upii u len ke u ye Uwumbŋr aabŋnabpii kaa ye na. U ŋmanni maatutum, ki tuk bi ke bi yaa gŋr kidagook ki ŋman libaawol aanann kan, naa bir.

21 M tii u nsan ke u kpeln waabimbin, u mu aa ban u di cha kidagook aatuln.

22 U ni binib bi dii ki gŋr kidagook na yaa kaa kpeln baabimbin ki di cha waatuln kan, m ga cha bi ji falaa sakpen,

23 ki ga ku waabim mu. Le maanib bi bi ŋipepel m̄m̄m̄k na ga bee ke min le nyi bisui ni aah bi pu na. M ga tii ni ponn ni unii m̄m̄m̄k waatuln aah ŋeer pu na.

24-25 “Tŋ, nimi bibaa mu bi Tiataira aatiŋ ni, kaa dii Jesebel ngbaan aam̄km, kaa bae kinimbŋŋ aatuln li bi yin li ke ‘tibŋr ti nyoo na.’ Nimi le m len ke ni li joo naah kpa tibŋr ti na, ki nan saa bundaln m ga fuu ni na. Maan bui nimi ke ni ŋa tiwan nibaa ki kpee.

26 Binib bim̄k nyan̄ ki tun maatuln n-yoonn m̄m̄m̄k na, m ga tii bi tininkpir bi li joo ŋinibol na, ke maah gaa Nte Uwumbŋr chee tininkpir pu na.

27 Le bi ga li joo ŋi m̄pŋŋ pu, ki gbaa wii ŋi yak yak ke tiyakr aabuul na.‡

28 M ga tii bi liŋmabil naanyuun mu.

29 “U kpa litafal na kan, u ŋun Uwumbŋr Aafuur Nyaan aah tuk maanib pu na.

3

Sadis aatiŋ aanib aabŋr

† 2:17 : Mana ye tijikaar ti Uwumbŋr nan tii Israel yaab buyoonn bi nan bi nteersakpiin ni kaa kpa nibaa bi ji na. Lik Nnyam 16.33. ‡ 2:27 : Lik Ilahn 2.8-9.

1 “Nmee kigbarj tii maanib bi bi Sadis aatiŋ ni na aatuun ke min u kpa Uwumbŋr Aafuur mulole ki joo iŋmabi ilole ŋŋaal ni na le len tibŋr timina: M nyi naah tun pu na, ki nyi ke ni naahn ke ni kpa limŋfal le na, ki mu tee kpo.

2 Fiin man, ki toor nimi aabimbin, ki dii Uwumbŋr mbamŋm ki jer naah dii u pu dandana wee na; nimi aatuln aa gbiin Uwumbŋr aanimbil.

3 Nima pu na, teer man naah nan ŋun Uwumbŋr aabŋr ki gaa ti pu na. Ni li keei ti man, ki kpeln nimi aabimbin. Ni yaa kaa finn ngeen pu kan, m ga dan ni chee ke unaayuk aah ga dan pu na. Naan li nyi buyoonn m ga dan ni chee na.

4 Tŋ, ni ponn ni bibaa bi Sadis aatiŋ ponn ni, kaa tun titunwanbir. Bima le ga chuun m chee paacham, ki pee ŋibŋkupiin; ba pu? bi ŋeer kina.

5 Unii umŋk nyanj na, m ga peen u libŋkupiln. Maan chuu ber waayimbil limŋfal aagbarj ni. M ga len ke u ye maanii, Nte Uwumbŋr ni waatuuntiib aanimbiin ni.

6 “U kpa litafal na kan, u ŋun Uwumbŋr Aafuur Nyaan aah tuk maanib pu na.

Filadelfia aatiŋ aanib aabŋr

7 “Nmee kigbarj tii maanib bi bi Filadelfia aatiŋ ni na aatuun, ke min Yesu u ye chain, ki ye mbamŋn, ki kpa Ubŋr David aasaafi na, yaa piir mbisamŋb kan, ubaa aan ŋmaa piin mu; m yaa piin mu mu kan, ubaa aan ŋmaa piir mu,

8 min le len tibŋr timina: M nyi naah tun pu na. M bee ke ni kpa mpŋŋn siib. Ni joo maabŋr, kaa yii maayimbil. M piir mbisamŋb tii nimi, le ubaa aan ŋmaa piin mu.

9 M ga cha kinimbŋj aanib bi mŋn nnyamŋn ke bi ye maanib, kaa ye na, dan ni chee ki nan gbaan kitij ninimbiin ni, ki bee ke m gee nimi la.

10 Ni kii maabŋr, ki kpa limŋr. Nima pu na, m mu ga li lik nimi, ki nyan nimi falaa u ga pii dulnyaa aanib mŋmŋk ki tŋj bi na ni.

11 M ga gir ni mala. Ni li beenin dii maasan mbamŋm ke naah dii pu dandana wee na, ubaa taa lej nimi aapiin nsan ni.

12 Unii umŋk nyanj na, m ga ŋa u jatŋk Maawumbŋr Aadichal ni, le u ga li bi nima n-yoonn mu kaa kpa ndoon na. M ga ŋmee Maawumbŋr aayimbil, ni waatiŋ ki ye Jerusalem pŋŋn ki ga nyan ni u chee paacham na aayimbil u pu. M ga ki ŋmee maayimbipŋln mu u pu.

13 “U kpa litafal na kan, u ŋun Uwumbŋr Aafuur Nyaan aah tuk maanib pu na.

Laodisea aatiŋ aanib aabŋr

14 “Nmee kigbarj tii maanib bi bi Laodisea aatiŋ ni na aatuun ke min Yesu u ye mbamŋn, ki len ibamŋn, ki ye Uwumbŋr aah nan naan tiwan ni mŋmŋk na aayidaan na, le len tibŋr timina:

15 M nyi naah tun pu na; naa soon kaa ton mu; m ba ga li gee ke ni li soon, bee ni li ton.

16 Ni bi ke kinyubŋbŋk ki kaa ton kaa soon mu na la; nima pu le m ga tii nimi mmŋb ni lii.

17 Ni len ke ni ye biwankpadam ki kan liwangol kaa lann nibaa, kaa tee nyi ke ni kpa kinimbaak, ki ye bigiim, ki ye bijoom, ki si niŋmeen la.

18 Nima pu na, m sur nimi ke ni daa m chee salmaa u bi di pu mmii ni aan u ŋa chain na, aan ki sil li ye biwankpadam; ki daa m chee tiwanpeenkaan ni piin na ki di peen, aan binib taa ki kan naah si niŋmeen pu na; ki daa m chee linimbil aanyŋk ki di mee ninimbil aan ki likr.

¹⁹ Maah gee binib bimək na, m sur bi ki dar bitafal. Nima pu na, cha ninimbil li man aan ni kpeln nimi aabimbin man.

²⁰ Li pel man, m si mbisaməb chee ki kpaar jaalenj. Unii umək n̄un maaneel ki piir tii mi na, m ga koo ni u chee, ki nan ji u chee tijikaar, u mu ga ji m chee.

²¹ Unii umək nyan na, m ga cha u kal m chee maabərjal pu, ke m mu aah nan nyan pu ki kal Nte Uwumbər chee waabərjal pu pu na.

²² “U kpa litafal na kan, u n̄un Uwumbər Aafuur Nyaan aah tuk maanib pu na.”

4

Paacham yaab aah dooni Uwumbər pu na

¹ Waah len ti doo na, le m kan Uwumbər do aabisaməb piir. Le nneel mu naahn kakaan ki len m chee njan na le len ke, “Dan paacham do, le m ga mək si budabu ga sil n̄a n-yoonn mue aapuwəb na.”

² Libuul ngbaan ni le Uwumbər Aafuur Nyaan yoor mi buen paacham. Le m ti kan libərjal si Uwumbər do; ubaa mu ka li pu.

³ U ka li pu na wiin chain ki piin, ki man. Waakpimanja u ye likal na mu lur goll libərjal ngbaan.

⁴ Le n̄ijal moninko ni n̄inaa mu si gob libərjal ngbaan. Bininkpiib moninko ni binaa mu ka n̄ijal ngbaan pu, ki pee tiwanpiln, ki chik salmaa aayikpupur.

⁵ Libərjal ngbaan chee moor lak lak ke utaal aah moor pu na, kifuuk mu faa ke utaal aah tar pu na. Karyaa bilole mu wiin libərjal ngbaan aanimbiin ni, ki ye Uwumbər Aafuur mulole la.

⁶ Libərjal aanimbiin ni wəb naahn nnyusakpem, ki wiin chain ke kinimbilik aah wiin pu na.

Le tiwanfuurkaan ninaa mu si gob libərjal ngbaan. Tiwanfuurkaan ngbaan aanimbiin ni, ni nipuwəb mu nan ye n̄inimbil n̄meen la.

⁷ Le nibaa naahn uchinn, nibaa mu naahn unaajabo, nibaa mu aanimbil wəb naahn unii la, nibaa mu naahn libərwiin li laani na.

⁸ Ni məmək nan kpa ifeen iloloob, ki mu nan kpa n̄inimbil tiwon məmək pu. Nwiin pu ni kinyeek məmək, naa fuur; n-yoonn məmək ni len ke, “Chain, chain, Tidindaan Uwumbər u yeh mpəən məmək na ye chain la. U nan bi, ki beenin bi,

ki ga li bi n-yoonn mu kaa kpa ndoon na.”

⁹ Tiwanfuurkaan ninaa ngbaan le len kina, ki di mpakm, ni lisil, ni idoon tii Uwumbər u ka libərjal pu, ki ga li bi n-yoonn mu kaa kpa ndoon na.

¹⁰ Tiwanfuurkaan ngbaan aah len kina na, le bininkpiib moninko ni binaa ngbaan gbaan Uwumbər u ka libərjal pu ki ga li bi n-yoonn mu kaa kpa ndoon na aanimbiin ni, ki doon u, ki di baasalmaa aayikpupur bil waabərjal taab, ki len ke,

¹¹ “Tidindaan Uwumbər, si le n̄eer ke ti pak si, ki nyuŋ si,

ki n̄eer aa li kpa mpəən;

ba pu? si le naan tiwan məmək.

Saageehn pu le aa nan naan tiwan məmək.

Saageehn pu le ni məmək bi.”

5

Kigbanj ni Upihbo na

¹ Le m kan Uwumbər u ka libərjal pu na n̄ub kigbanj un̄angii ni. Kigbanj ngbaan nan kpa n̄n̄meen n̄ipepel məmək, ki dab n̄iməgbin nfum mulole.

² Le m ḡun Uwumbōr aatuun mpōndaan len mpōn pu ke, “Nma ḡeer u dabr kigban ḡbaan ki kpar ki?”

³ Le baa kan unii ubaa paacham, bee kitin, bee kitin aataab, u ga ḡmaa kpar kigban ḡbaan ki lik ki ponn ni na.

⁴ Baah kaa kan unii u ḡeer u kpar kigban ḡbaan ki lik ki ponn ni na, nima pu le m wii pam.

⁵ Le bininkpiib na ponn ni ubaa bui mi ke, “Taa ki wii. Lik, Yesu u pō ke uchinn, ki ye Juda aanibol ni aanii ubaa, ki ye Ubor David aayaabil na le nyan, ki ga ḡmaa dabr kigban ki bi dab ki nfum mulole na, ki kpar ki.”

⁶ Le m kan Upihbo si libōrjal, ni tiwanfuurkaan ninaa, ni bininkpiib na aakaasisik ni. Upihbo ḡbaan kpa libuel uneen ni ke baah kōr u le na, ki kpa iyiin ilole ni ḡnimbil ḡilole ḡi ye Uwumbōr Aafuur mulole mu Uwumbōr tun ni mu ḡipepel mōmōk dulnyaa wee ni na.

⁷ Le Upihbo ḡbaan buen Uwumbōr u ka libōrjal pu na chee, ki ti gaa kigban ḡbaan unḡangii ni.

⁸ Waah gaa kigban na, le tiwanfuurkaan ninaa ḡbaan, ni bininkpiib moninko ni binaa ḡbaan, nan ḡbaan unimbiin ni. Bi mōmōk ḡbaa tibar, ki joo salmaa aasambil ḡi ḡbii tulalee aayon na. Tulalee aayon ḡbaan si Uwumbōr aanib aameel aasisiiaa.

⁹ Le bi gaa ilahnpōn ki tii Upihbo ḡbaan ke, “Si le ḡeer aa gaa kigban ḡbaan ki dabr ki; ba pu? aa nan kpo ki di saasin daa binib tii Uwumbōr; binib ḡbaan nyan ḡitimbol

mōmōk aanib bi bi dulnyaa wee ni,
ki len iliin imōk bi dulnyaa wee ni na,

¹⁰ Aa ḡa bi saanaan ni aanib bi ye bitotoorb na,
bi ti tun lituln tii timi Aawumbōr,
le bi ga li joo dulnyaa mōmōk.”

¹¹ Le m lik ki kan Uwumbōr aatuuntiib ḡichur ḡichur, kaa ti nyi baakahm. Bi si gob Uwumbōr aabōrjal, ni tiwanfuurkaan, ni bininkpiib ḡbaan.

¹² Le m ḡun bi mōmōk len mpōn pu ke,
“Upihbo u bi nan kōr u na le ḡeer u kan yiko, ni liwankpal,
ni nlan, ni mpōn, ni nnyun, ni mpakm, ni idoon.”

¹³ Le m ḡun binib bi bi paacham na, ni binib bi bi kitin na, ni binib bi bi kitin aataab na, ni tiwan nimōk bi nnyusakpem ni na, ni Uwumbōr aah naan tiwan nimōk na mōmōk len ke,
“Uwumbōr u ka libōrjal pu na, ni Upihbo ḡbaan
le yeh mpakm, ni lisil, ni nnyun, ni mpōn,
n-yoonn mu kaa kpa ndoon na.”

¹⁴ Le tiwanfuurkaan ninaa ḡbaan kii ke “Amii.” Bininkpiib ḡbaan mu nan ḡbaan Uwumbōr ni Upihbo ḡbaan aanimbiin ni ki doon bi.

6

Nidab na

¹ M kan Upihbo ḡbaan chuu dabr kigban ki bi nan dab ki nfum mulole pu na nibaa. Le m ḡun tiwanfuurkaan ninaa ḡbaan ponn ni nibaa len ke utaal aah tar pu na ke, “Dan.”

² Le m lik ki kan utapiin. Unii u dik u pu na joo butōm. Le bi tii u linyan aayikpupuk u di chin. Le u buen u ti nyan binib, ki sil ti nyan bi.

³ Le Upihbo ḡbaan nan ki chuu dabr kigban ḡbaan aadam leler. Le m ḡun tiwanfuurkaan leler len ke, “Dan.”

4 Le utaman mu fuu ni. Bi nan tii unii u dik utaman ngbaan pu na kijaak aajuk sakpen, le Uwumbor tii u mpɔɔn ke u cha dulnyaa aanib to butɔb ki ku tɔb.

5 Le Upihbo ngbaan ki chuu dabr ndam tatar. Le m nɔn tiwanfuurkaan tatar len ke, “Dan.” Le m lik ki kan utanbɔn. Unii u dik utanbɔn ngbaan pu na nan joo tiwan ni bi joo njan ni tijikaar na unjaal ni.

6 Le m nɔn nneel len tiwanfuurkaan ninna ngbaan aakaasisik ni ke, “Tijikaar taa li wiir, taadaak li pɔɔ. Tɔ, taa bii nkpan ni n̄subil aawanyukaan.”

7 Le Upihbo ngbaan ki chuu dabr ndam nanar. Le m nɔn tiwanfuurkaan nanar aaneel len ke, “Dan.”

8 Le m lik ki kan utanyɔnyɔn. Unii u dik u pu na aayimbil ye Nkun. U bi yin u ke Kitekpiitij na mu dii u. Le Uwumbor tii bi mpɔɔn ke bi di kijaak aajum, ni nkon, ni iween, ni ipeel ku dulnyaa aanib lipepel nanar wɔb.

9 Le Upihbo ngbaan ki chuu dabr ndam n̄mɔnmur. Le m kan binib aawiin kitork aabimbiln taab, Uwumbor do. Bi ye binib bi bi nan ku bi na. Bi nan mooni Uwumbor aabar ki tuk binib Yesu aabɔnyaan. Nima le cha bi ku bi.

10 Le binib ngbaan aawiin teen mpɔɔn pu ke, “Tidindaan u ye chain ki ye mbamɔn na, ni ga yunn ki ti saa kinye pu aan aa ga ji dulnyaa aanib bi ku timi na aabar ki daa bitafal?”

11 Le Uwumbor peen bi mɔmɔk tikparpipiin, ki bui bi ke u siin ke binib ku bitutuŋeen aatɔtib bi mɔmɔk dii Yesu na, ke baah nan ku bi pu na. Bi laa fuur siib ki nan saa n-yoonn ngbaan.

12 Le m kan Upihbo ngbaan ki chuu dabr ndam loloob. Le kitij den sakpen. Le nwiin bɔln ke likekebɔln na. Le unmal mann ke nsin na.

13 In̄mabi nyan ni paacham ki lir kitij ke kibun̄ aah ker n̄subil ni kaa puiir na lir pu na.

14 Kitaapaak kpab ki buen ke baah kpai kikapeek pu na. Le nijoo ni njidik mɔmɔk fii fuor.

15 Le dulnyaa aayidam, ni bibɔrb, ni butɔb aajab aayidam, ni bi-wankpadam, ni bipɔɔndam, ni binaagbiib mɔmɔk, ni bimalb mɔmɔk bɔr titakpalunn ni, ni n̄itakpasakpiin taab nijoo paab,

16 ki bui nijoo ni n̄itakpal ke, “Lir ti pu, ki biin ti pu, aan Uwumbor u ka libɔrjal pu na taa li waa timi, Upihbo ngbaan mu aanjuul taa pii timi;

17 ba pu? baanjuul aawiin sakpiin daal fuu ni a. Njma ga njmaa sil?”

7

Israel aanib njichur nkub ni imonko ilee ni njinaa na

1 Nimina aapuwɔb le m kan Uwumbor aatuuntiib binaa si dulnyaa aapepel mɔmɔk njinaa, ki kiir libuln ke li taa ki daa kitij ni, ki taa daa nnyusakpem ni, ki taa daa isui ni.

2 Le m kan Uwumbor aatuun uken nyan ni liwipuul wɔb ki dan paacham, ki joo ni Uwumbor u ye limɔfal daan na aadaan, ki nan teen mpɔɔn pu, ki tuk Uwumbor aatuuntiib binaa bi Uwumbor tii bi mpɔɔn ke bi bii kitij ni nnyusakpem na ke,

3 “Ni taa bii kitij, bee nnyusakpem, bee isui ki li kii buyoonn ti ga nan daan timi Aawumbor aatutum aayigbeer pu na.”

4 Le m nɔn baah daan binib bi na aakahm. Bi nan ye binib njichur nkub ni imonko ilee ni njinaa, ki nyan ni Israel aanibol mɔmɔk ni.

5-8 Bi nan daan bi kina la:

Juda aanibol aanib njichur kipiik ni njilee,
Rubenn aanibol aanib njichur kipiik ni njilee,
Gad aanibol aanib njichur kipiik ni njilee,

Aser aanibol aanib ŋichur kipiik ni ŋilee,
 Naftali aanibol aanib ŋichur kipiik ni ŋilee,
 Manase aanibol aanib ŋichur kipiik ni ŋilee,
 Simeonn aanibol aanib ŋichur kipiik ni ŋilee,
 Liifai aanibol aanib ŋichur kipiik ni ŋilee,
 Isakar aanibol aanib ŋichur kipiik ni ŋilee,
 Sebulunn aanibol aanib ŋichur kipiik ni ŋilee,
 Josef aanibol aanib ŋichur kipiik ni ŋilee,
 Benjaminn aanibol aanib ŋichur kipiik ni ŋilee.

Kinipaak sakpenj

⁹ Nimina aapuwəb le m kan kinipaak sakpenj. Ubaa aa ti ki nyi baakahm. Bi nyan ŋitimbol məmək aanib bi bi dulnyaa wee ni ki len iliin imək bi dulnyaa wee ni na, ki si Uwumbər aabərjal ni Upihbo ngbaan aanimbiin ni, ki pee tikparpipiin, ki ŋub tibəkpfafar biŋaal ni,

¹⁰ ki teen mpəon pu ke, “Timi Aawumbər u ka libərjal pu na, ni Upihbo ngbaan le nan gaa timi lii.”

¹¹ Le Uwumbər aatuuntiib məmək si gob Uwumbər aabərjal, ni bininkpiib, ni tiwanfuurkaan ninaa ngbaan. Le Uwumbər aatuuntiib doon ŋichichik ki di binimbil kpaa kitinj Uwumbər aabərjal taab ki dooni u,

¹² ki len ke, “Ni ye mbamən, timi Aawumbər le yeh mpakm, ni nnyun, ni nlan, ni idoon, ni lisil, ni yiko, ni mpəon n-yoonn mu kaa kpa ndoon na. Amii.”

¹³ Le bininkpiib na ponn ni ubaa baa mi ke, “Binib bi pee tikparpipiin na, bi ye ba aanib? Bi nyan ni la chee?”

¹⁴ Le m bui u ke, “Maaninkpel, si le nyi.”

Le u bui mi ke, “Bi ye binib bi nyan falaa sakpiin ni, ki finn baakpar Upihbo ngbaan aasin ni aan ti ŋa ti tipipinn na.

¹⁵ Nima le cha bi si Uwumbər aabərjal taab. Bi bi waadichal ni, nwiin pu ni kinyeek, ki tun lituln tii u. Uwumbər u ka libərjal ngbaan pu na ga li bi bi chee, ki biin bi pu.

¹⁶ Nkon aan ki chuu bi, nnyunyuu mu aan ki chuu bi, nwiin mu aan ki see bi, ntoton mu aan ki ŋun bi;

¹⁷ ba pu? Upihbo u bi Uwumbər aabərjal aakaasisik ni na le ga kpiin bi, ki ga mək bi uyayak aanyun mu ga tii bi liməfal na chee. Uwumbər ga per binimbil tinyunyunn məmək.”

8

Ŋidab ŋilole na

¹ Le Upihbo ngbaan chuu dabr ndam lolole. Le Uwumbər do ŋmin chii chii ki yunn siib.

² Le m kan Uwumbər aatuuntiib bilole bi si Uwumbər aanimbiin ni na. Le bi tii bi kakaan tiib bilole.

³ Le Uwumbər aatuun uken dan nan sil kitork aabimbiln chee, ki ŋub salmaa aasambil li bi joo tulalee aayon ŋani li ponn ni na. Le bi tii u tulalee aayon sakpen u di kpee Uwumbər aanib məmək aameel pu, ki di ŋa salmaa aabimbiln li bi Uwumbər aabərjal aanimbiin ni na paab, ki di tii Uwumbər.

⁴ Le tulalee aayon ngbaan aabaan, ni Uwumbər aanib aameel nyan Uwumbər aatuun ngbaan aanaal ni, ki fii paacham Uwumbər aanimbiin ni.

⁵ Le Uwumbər aatuun ngbaan moo mmii mu bi kitork aabimbiln paab na gbiin tulalee aayon aasambil ngbaan, le ki di mee yaa dulnyaa wee ponn ni. Le kifuuk faa, le utaal tar ki moor, le kitinj denj.

Kakaan tiib

⁶ Le Uwumbɔr aatuuntiib bilole bi nɔb kakaan tiib bilole na gor ke bi pii.

⁷ Le Uwumbɔr aatuun njan yoo pii waakakaan. Waah pii waakakaan na, le nɔtaatakɔpabil, ni mmii, ni nsin nɔmal tɔb ponn ni, ki nyan paacham ki lir ni kitinɔ. Le mmii gaa kitinɔ ligetatar, ni isui mu ligetatar, ni timosonn mɔmɔk.

⁸ Le Uwumbɔr aatuun leler mu pii waakakaan. Le bi di tiwan ni naahn lijuol li gaal mmii na mee lii nnyusakpem ponn ni. Le nnyun ngbaan ligetatar kpaln nsin.

⁹ Le tiwan nimɔk bi nnyun ligetatar ngbaan ponn ni na kpo. Inɔi ligetatar mu bii a.

¹⁰ Le Uwumbɔr aatuun tatar mu pii waakakaan. Le linɔmabisakpeln li gaal mmii ke limɔfifil na nyan ni paacham ki lir nɔimɔ ligetatar ponn ni, ni inyunbun ligetatar ponn ni.

¹¹ Linɔmabil ngbaan aayimbil le ye ke “Ni To.” Le laah lir nnyun ni na mu aagetatar kpaln nnyun mu to na. Le binib pam kpo nnyun ngbaan pu; ba pu? mu to la.

¹² Le Uwumbɔr aatuun nanar mu pii waakakaan. Le nwiin ligetatar chuu gii ki bɔln. Unɔmal ligetatar, ni inɔmabi ligetatar mu chuu gii ki bɔln. Le nwiin ligetatar aa wiin. Kinyeek ligetatar mu aa wiin.

¹³ Le m kan libɔrwiin laani paacham, ki nɔun li teen mɔɔɔn pu ke, “Uwumbɔr aatuuntiib bitaa bi gur kaa kee pii baakakaan na yaa pii kan, tibɔbir sakpenn ga lir dulnyaa aanib pu.”

9

¹ Le Uwumbɔr aatuun nɔmunɔmur mu pii waakakaan. Le m kan linɔmabil li nyan ni paacham ki lir ni kitinɔ na. Le bi tii li libuul li nyoo kaa kpa limɔk na aasaafii.

² Le li chuu lakr libuul ngbaan aajaalenɔ. Le inɔmanyuu nyan li ponn ni ki fi paacham, ki naahn mmii mu gaal sakpen na aanɔmanyuu, ki bɔln nwiin timm.

³ Le itoon nyan ni inɔmanyuu ngbaan ponn ni, ki yaa gaa dulnyaa ni. Le Uwumbɔr tii i mɔɔɔn ke i li junni binib ke inyoohn aah junni binib pu na,

⁴ le ki tuk i ke i taa nɔmɔ timoor, ki taa nɔmɔ tijikaar, ki taa nɔmɔ isui, i li junni binib bi kaa kpa Uwumbɔr aadaan biyigbeer pu na;

⁵ i taa ku binib ngbaan, i mɔk bi falaa ki ti saa inɔmal inɔmu. Falaa ngbaan wu ke inyoohn aah juu unii kan, ni wu pu na.

⁶ N-yoonn ngbaan, binib ga li ban nkun ke mu ku bi, kaan kan mu. Nkun ga san cha bi.

⁷ Itoon ngbaan naahn itaan i gor ke i to butɔb na. Tiwan ni naahn salmaa aayikpupur na nan bi iyil pu. Inimbil wɔb naahn binib aanimbil wɔb la.

⁸ Yaayikpir mu ti ki naahn bipiib aayikpir la. Yaanyin mu naahn ichinn aanyin la.

⁹ Tiwan nibaa bii ibinɔ pu ki naahn tikur la. Yaafeen kpa kifuuk ke itaan ni tɔroku i san cha i ti to butɔb na aah kpa kifuuk pu na.

¹⁰ Yaajuu mu naahn inyoohn aajuu la. Inyoohnpiin bi yaajuu pu, ki kpa mɔɔɔn ke i mɔk binib falaa ki ti saa inɔmal inɔmu.

¹¹ Libuul li kaa kpa limɔk na aatuun le ye yaabɔr. Hiibru* aaliin ponn ni, bi yin u ke Abadonn. Griik aaliin ponn ni, bi yin u ke Apolionn. Naatataa le ye ke “U kulni binib na.”

¹² Njan aabɔbir ma jer a. Tibɔbir tilee mu choo.

* 9:11 : Hiibru aaliin ye juu yaab aaliin la.

¹³ Le Uwumbør aatuun loloob mu pii waakakaan. Le m n̄un nneel nyan ni salmaa aabimbiln li bi Uwumbør aanimbiin ni na aamōju njinaa chee.

¹⁴ Le nneel ngbaan tuk Uwumbør aatuun loloob u joo kakaan na ke, “Chuu gbiln Uwumbør aatuuntiib binaa bi bi limōsōsakpeln li bi yin li ke Yufrates na chee lii.”

¹⁵ Le u chuu gbiln Uwumbør aatuuntiib binaa ngbaan lii. Uwumbør le gor bi, ki siin bi libiln, ni uŋmal, ni nwiin, ni kikurk ki bi ga di ku binib ligetatar na.

¹⁶ Bi nan kpa butōb aajab bi dik itaan pu na. Le m n̄un baakahm aah ye pu na. Bi nan ye butōb aajab n̄ichur n̄ichur ikui ilee.

¹⁷ Tidān ponn ni le m nan kan itaan ngbaan ni binib bi dik i pu na. Tikur aawan n̄ibaa bii bibin pu ki man ke mmii na, ki bōn ke n̄siin na, ki man ke chirbil na. Itaan ngbaan aayil naahn ichinn aayil la. Mmii, ni in̄manyuu, ni chirbil nyan ni imōi ni.

¹⁸ Tiwan nitaa ngbaan, mmii, ni in̄manyuu, ni chirbil ni nan nyan ni itaan ngbaan aamōi ni na le ku linigetektatar;

¹⁹ Ba pu? itaan ngbaan aapōon le bi yaamōi ni, ni yaajuu ni. Yaajuu ngbaan naahn iwaa le ki kpa n̄iyil ki mōk binib falaa.

²⁰ Binib bi gur kaa kpo iween ngbaan pu na aa kpeln baabimbin, kaa di cha baah n̄ani n̄iwaa n̄i na. Bi beenin dooni tininkpiwanbir; ni n̄iwaa n̄i bi nan di salmaa, ni tikunabr, ni tikur, ni n̄itakpal, ni idō naan n̄i na, n̄iwaa n̄i kaa waa, ki mu aa n̄un tibōr; ki mu aa n̄maa chuun na.

²¹ Binib ngbaan beenin ku binib, ki ji inyōk, ki gōr kidagook, ki su kinaayuk, kaa kpeln baabimbin.

10

Uwumbør aatuun ni kigbaŋ waatiir na

¹ Le m kan Uwumbør aatuun mpōndaan uken nyan ni paacham. U pee kitaalangbaŋ, le waakpimanja mu lur goln uyil. Unimbil wōb naahn n̄wiin la. Utaa mu naahn kimiigaak.

² U joo kigbaŋ waatiir ki kpar na uŋaal ni. Le u di utaagiil taa nnyusakpem pu, le ki di utaagal mu taa kitin pu,

³ le ki teen mpōon pu ke uchinn aah tar pu na. Waah teen kina na, le utaal mu teen nfum mulole.

⁴ Utaal aah teen nfum mulole na, le m ban m n̄mee waah len pu na kigbaŋ ni. Le m n̄un nneel len Uwumbør do ke, “Taa n̄mee utaal aah len tibōr ti na, ki taa kpiir ti.”

⁵ Uwumbør aatuun u m kan u si nnyusakpem, ni kitin pu na le yoor uŋangii paacham

⁶ ki puu Uwumbør u bi n-yoonn mu kaa kpa ndoon na, ki nan naan paacham ni tiwan nimōk bi ni ponn ni na, ni kitin ni tiwan nimōk bi kitin pu na, ni nnyusakpem, ni tiwan nimōk bi mu ponn ni na, ke Uwumbør aan ki taan.

⁷ Buyoonn Uwumbør aatuun lolole ga pii waakakaan na, n-yoonn ngbaan le Uwumbør ga tun waatunyaan li bōr na ki doo, waah nan tuk waabōnabr bi ye waatutum na ke u ga tun pu na.

⁸ Nneel mu m n̄un paacham na ki len m chee ki bui mi ke m li cha ti gaa kigbaŋ ki kpar ki bi Uwumbør aatuun u si nnyusakpem, ni kitin pu na aanjaal ni na.

⁹ Le m buen Uwumbør aatuun ngbaan chee, le ki ti bui u ke u tii mi kigbaŋ waatiir ngbaan. Le u bui mi ke, “Gaa ki n̄mō. Ni ga li mō aamōb ni ke tisiir na la, ki tee ga li to aaponn ni.”

¹⁰ Le m gaa kigban waatiir ngbaan unjaal ni, ki nman ki. Maah nman ki na, le ni mō mmōb ni ke tisiir na. Le maah di nab na, ni to mponn ni.

¹¹ Le bi bui mi, “See aa ki tuk n̄itimbol mōmōk aanib bi bi dulnyaa wee ni ki len iliin imōk bi dulnyaa wee ni na, ni baabōrb, tibōr ti ga n̄a bi n-yoonn mu choo na.”

11

Seeraadam bilee na

¹ Le bi tii mi tiwanjan̄kaan ni naahn lidabil na, le nneel bui ke, “Li cha ti n̄an Uwumbōr Aadiik, ni kitor̄k aabimbiln, ki lik naafōfōk, ki kahn binib bi dooni Uwumbōr nima chee na.

² Taa n̄an kikaakpaak ki bi lipaal na aafōfōk; ba pu? Uwumbōr di kikaakpaak ngbaan tii binib bi kaa ye Juu yaab na la. Le bi ga bii Uwumbōr aatinyaan ki ti saa in̄mal imonko ilee ni ilee.

³ Le m ga tun ni maaseeraadam bilee bi nan moon Uwumbōr aabōr ki ti saa iwiin lichur ni ikui ilee ni imonko itaa, ki ga li pee tiwanpeenkaan ni saak kuub na.”

⁴ Biseeraadam bilee ngbaan ye nkpan aasui ilee ni karyaa tiib aah tōn̄ni tiwan ni pu na bilee bi si dulnyaa Aadindaan aanimbiin ni na.

⁵ Unii ubaa yaa ban u n̄a bi nibaa kan, mmii ga nyan bimōi ni ki ku baadim. Unii ubaa yaa ban u n̄a bi nibaa kan, see bi ku u kina.

⁶ Biseeraadam bilee ngbaan nan kpa mpōon bi kiir utaal u taa nu buyoonn bi bi mooni Uwumbōr aabōr na, ki kpa mpōon ki cha nnyun kpaln nsin, ki kpa mpōon ki cha falaa aabōn̄ mōmōk lir dulnyaa wee ni, n-yoonn mumōk bi gee na.

⁷ Bi yaa moon Uwumbōr aabōr doo kan, le upeel u nyan ni kinimbōn̄ chee, libuul li kaa kpa limōk na ni na, ga to bi butōb ki nyan̄ bi, ki ku bi.

⁸ Le n̄inikpol ngbaan ga li dō kitisakpēn̄ na aasan ni. Uwumbōr yin kitin̄ ngbaan ke Sodom, ki ki yin ki ke Ij̄ipt. Bi nan kpa Tidindaan nd̄apuinkoo pu nima la.

⁹ Le n̄itimbol mōmōk aanib bi bi dulnyaa wee ni ki len iliin imōk bi dulnyaa wee ni na, bi ponn ni bibaa ga lik n̄inikpol ngbaan ki ti saa iwiin itaa ni ligeln, kaaan kii ke unii ubaa ti sub bi.

¹⁰ Baakun pu le dulnyaa aanib ga li kpa mpopiin sakpen, ki waa liwaal, ki tii tōb ipiin; ba pu? Uwumbōr aabōnabr bilee bi n̄a bi falaa na kpo a.

¹¹ Iwiin itaa ni ligeln ngbaan aah jer na, le Uwumbōr ki tii bi limōfal. Le bi fii sil. Le binib bimōk kan bi na san ijawaan sakpen.

¹² Le n̄inikpol n̄i fikr na n̄un nneel sakpiin nyan ni paacham ki bui bi, “Dan paacham do man.” Le bi koo n̄taalangbam ni ki buen paacham. Baadim mu kan baah buen pu na.

¹³ N-yoonn ngbaan le kitin̄ dēn̄ pam. Le kitisakpēn̄ ngbaan aadir ligeln kipiik lir kitin̄. Kitin̄ aah dēn̄ pu na le ni ku binib n̄ichur n̄ilole. Binib bi gur kaa kpo na, ijawaan chuu bi sakpen, le bi nyun̄ Uwumbōr u bi paacham na.

¹⁴ Tibōbir leler jer a. Tibōbir tatar mu choo mala.

Kakaan tiib bilole na

¹⁵ Le Uwumbōr aatuun lolole mu pii waakakaan. Le ineel sakpiin len Uwumbōr do ke, “Dulnyaa wee ni aanaan mōmōk kpaln Tidindaan Uwumbōr ni Waabo Kristo* aanaan la. U ga li joo mu n-yoonn mu kaa kpa ndoon na.”

* **11:15** : Hiibru aaliin ni, bi yin Kristo ke Masiya. Naatataa le ye ke Uwumbōr nyan u ke u gaa binib lii.

¹⁶ Le bininkpiib moninko ni binaa bi ka baabɔrjal pu, Uwumbɔr aanimbiin ni na, doon njichichik ki di binimbil kpa a kitinj ki dooni Uwumbɔr,

¹⁷ ki len ke,
 “Tidindaan Uwumbɔr, u yeh mpɔɔn mɔmɔk,
 ki nan bi, ki beenin bi na, ti dooni si;
 ba pu? aa di saapɔɔn sakpiin ki joo dulnyaa wee.

¹⁸ Njinibol aanib nan gee linjuul, le saanjuul mu fii,
 le ni njeer aa ji bitekpiib tibɔr,

ki njeer aa di ipiin tii
 saabɔnabtiib bi ye saatutum na,
 ni saanib bi mɔmɔk pak si na,
 bi ye biwaatiib na, ni bi ye bisakpem na,
 ki njeer aa kuln binib bi ku dulnyaa aanib na.”

¹⁹ Tɔ, le bi chuu piir Uwumbɔr aadiik ki bi paacham na. Le m kan Uwumbɔr aakaal aadaka si waadiik ponn ni. Le utaal moor, le kifuuk faa, le utaal tar, le kitinj den, le utaal nu njitaatakpabil sakpiin.

12

Upii na, ni kipeewanbiik na

¹ Tɔ, le m kan lijnjiir aawan paacham. Upii ubaa nan bi ki pee nwiin. Le uɲmal mu nan bi utaa aataab. Injmbi kipiik ni ilee mu nan bi uyil pu. U nan kpa lipuul,

² le imalween chuu u, le u wii ki ban u maa ubo.

³ Le m ki kan lijnjiir aawan niken paacham. M nan kan kipeewanbiik sakpen mamarj ki kpa njyil njilole ni iyiin kipiik, ki chik ubɔr aayikpurpur tilole na.

⁴ Le kipeewanbiik ngbaan di kijuul kuun foor ni injmbi ligetatar, ki di lii ni kitinj, ki dan nan sil upii u ban u maa ubo na aanimbiin ni ke ki njmɔ waabo.

⁵ Le upii ngbaan ma ubijabo u ga li joo njinibol mɔmɔk mpɔɔn pu na. Le Uwumbɔr yoor ubo ngbaan di buen ubaa chee paacham, waabɔrjal chee.

⁶ Le upii ngbaan san buen nteersakpiin ni, Uwumbɔr aah toor mpaan nin chee tii u na, ki ti kpiini u nima chee iwiin lichur ni ikui ilee ni imonko itaa.

⁷ Tɔ, le bi to butɔb paacham. Uwumbɔr aatuuntiib aaninkpel Maikel ni waatuuntiib to kipeewanbiik ngbaan ni waatuuntiib butɔb,

⁸⁻⁹ le ki nyan bi, ki nyan bi paacham. Baa ki kan mpaan paacham. Kipeewanbiik ngbaan ye kinimbɔnj la. Bi yin ki ke Uwaa u Yunn na, ki ki yin ki ke Defil,* ki ki yin ki ke Sintana. Kima le njmanni dulnyaa aanib mɔmɔk. Bi nyan ki ni kaatuuntiib paacham, ki di lii ni kitinj.

¹⁰ Le m njun nneel sakpiin len mpɔɔn pu paacham ke, “Dandana wee ti kan timi Aawumbɔr aah kpa mpɔɔn pu ki gaa waanib lii ki joo waanaan ni aanib na. Dandana ti kan Kristo u gaa timi lii na aah kpa yiko pu na. Ba pu? u nyan kinimbɔnj paacham. Kinimbɔnj ye unibiinii u nan si Uwumbɔr aanimbiin ni ki bii Uwumbɔr aanib nwiin pu ni kinyeek na la.

¹¹ Upihbo Yesu aasin aapɔɔn pu ni waabɔr aapɔɔn pu le bi nyan kinimbɔnj. Bi gee Yesu ki jer baamɔfal, ki kii ke bi kpo u pu.

¹² Nimi bi bi Uwumbɔr do na, li kpa mpopiin man; ba pu? kinimbɔnj aa ki kpa mpɔɔn. Tɔ, tibɔbir mu ga lir kitinj aanib pu, ni nnyusakpem ni aanib pu; ba pu? kinimbɔnj sunn ni bi chee, ki gee linjuusakpeln; ba pu? ki bee ke kaayoonn aa ki wiir.”

* 12:8-9 : Defil ni Sintana ye kinimbɔnj aayimbil njken la.

¹³ Kipeewanbiik ngbaan aah kan ke bi nyan u paacham ki di lii ni kitin na, le u san dii upii u ma ubijabo na, ke u chuu u.

¹⁴ Le Uwumbor tii upii ngbaan liborwiin aafeen ilee ke u fii buen nteersakpiin ni, waapaan ni, kipeewanbiik ngbaan taa ki pii u nima chee. Le bi ti kpiini u nima chee ki ti saa njibin njitaa ni ligeln.

¹⁵ Le kipeewanbiik ngbaan tii nnyun sakpem umab ni ke limool na ki lii, ke mu di upii ngbaan puu buen.

¹⁶ Le kitin ter upii ngbaan, ki waar kimab ki di nnyun mu nyan kipeewanbiik ngbaan aamab ni na nab, le mu aa ki pii upii ngbaan.

¹⁷ Le kipeewanbiik ngbaan gee linuul sakpen upii ngbaan pu, ki buen ti to waabim biken butab. Waabim le ye binib bi kii Uwumbor aamab ki tuk binib Yesu aabonyaan na.

¹⁸ Le kipeewanbiik ngbaan sil nnyusakpem aagbaan.

13

Ipeel ilee na

¹ Le m kan upeel nyan ni nnyusakpem ponn ni. U nan kpa njyil njilole ni iyiin kipiik, le ki chik ubor aayikpupur waayiin kipiik mamak pu. Le liyimbil li ye lisiibil ki tii Uwumbor na nan bi njyil mamak pu.

² Upeel ngbaan nan naahn unaamuun la. Utaafar paa sakpen. Umab mu naahn uchinn aamab. Kipeewanbiik ngbaan le di waapoon, ni waanaan, ni waapoon sakpiin tii u.

³ Libuel nan bi uyil libaa pu ki naahn ke laah kpo ki sony le na. Laah sony na, le ni gar dulnyaa aanib mamak pam. Le bi dii u,

⁴ ki gbaan kitin ki doon kipeewanbiik ngbaan; ba pu? u nan di waapoon tii upeel ngbaan. Bi nan gbaan kitin ki doon upeel ngbaan mu, le ki baa ke, "Nma bi ke upeel wee na? Nma ga njmaa to u butab?"

⁵ U nan kpa nsan ke u li kpa kipupuk ki sii Uwumbor, ki kpa nsan ke u li bi injmal imonko ilee ni ilee.

⁶ Le u waar umab ki sii Uwumbor, ni Uwumbor aayimbil, ni Uwumbor do, ni bimak bi Uwumbor do na,

⁷ ki kpa nsan ke u to Uwumbor aanib butab ki nyan bi. Le Uwumbor tii u tininkpir u li joo njitimbol mamak aanib bi bi dulnyaa wee ni ki len iliin imak bi dulnyaa wee ni na.

⁸ Le dulnyaa ni aanib bimak aayimbil aa njmee Uwumbor Aapihbo u bi nan ku u na aamafal aagban ni buyoonn Uwumbor aa nan kee naan dulnyaa wee na ga dii upeel ngbaan.

⁹ "U kpa litafal na kan, u njun.

¹⁰ Binib bi Uwumbor len ke bi ga chuu bi tinaagbiir na, bima le bi ga chuu bi tinaagbiir. Unii umak joo kijaak aajuk ku binib na, kijaak aajuk le ga ku u mu. Nima le cha ni njan ke Uwumbor aanib li ban limor ke bi dii Uwumbor mbamam."

¹¹ Le m kan upeel leler nyan ni kitin ni. U nan kpa iyiin ilee i naahn upihbo aayiin na, le ki len ke kipeewanbiik aah len pu na.

¹² U nan bi njan aapeel chee, ki kpa waapoon, ki muk dulnyaa, ni binib bimak bi dulnyaa ni na, ke bi li dii njan aapeel u nan kpa nkun aabuel li sony na.

¹³ Upeel leler ngbaan nan tun lijnjiir aatun pam, ki cha mmii nyan ni paacham ki sunn ni kitin, binib aanimbil ni,

¹⁴ ki njmann binib bimak bi dulnyaa ni na; ba pu? u nan kpa nsan ke u tun lijnjiir aatun njan aapeel aanimbiin ni, ki tuk dulnyaa ni aanib ke bi nj liwaal li naahn upeel u nan kpa kijuk aabuel li sony na.

¹⁵ Upeel leler ngbaan nan kpa nsan ke u cha liwaal ngbaan fuur libuln ki len tibŏr, le ki cha bi ku binib bimŏk kaa dii liwaal ngbaan na,

¹⁶ ki cha bi daan binib mŏmŏk biŋangii pu, bee biyigbeer pu. U nan cha bi daan biwaatiib, ni bisakpem, ni biwankpadam, ni bigiim, ni binaagbiib, ni bimalb.

¹⁷ Kidaan ngbaan le ye upeel ngbaan aayimbil, bee waayimbil aanamba. Unii u kaa kpa kidaan ngbaan na, baa nan cha u daa tiwan nibaa, kaa cha u kooħ tiwan nibaa mu.

¹⁸ Tibŏr timina ban nlan la. Unii u kpa nlan na ga ŋmaa bee upeel ngbaan aanamba aatataa. Ni ye unibŏn aanamba la. Waanamba ye ikui iloob ni imonko itaa ni niloob.

14

Upihbo na, ni waanib

¹ Tŏ, le m kan Upihbo na si Sionn aajool paab. Binib ŋichur nkub ni imonko ilee ni ŋinaa nan bi u chee, le waayimbil ni Ute Uwumbŏr aayimbil nan ŋmee paa biyigbeer pu.

² Le m ŋun binib gaa ilahn paacham. Ni nan fuuk ke bunyŏb aanyun aah fuuk pu na, ki fuuk ke utaal aah teen mpŏŏn pu pu na, ki naahn binib aah gbaa tibar aan ti wii pu na.

³ Binib ngbaan bi Uwumbŏr aabŏrjal, ni tiwanfuurkaan ninaa, ni bininkpiib na aanimbiin ni, ki gaa ilahnŏŏn. Ubaa aan ŋmaa bae nlahn ngbaan see binib ŋichur nkub ni imonko ilee ni ŋinaa bi Uwumbŏr daa bi ki nyan bi dulnyaa wee ni na.

⁴ Bima le ye binib bi kaa doon bipiib chee kaa ŋa bibaa tijŏŋ. Baa nyi bipiib. Bima le dii Upihbo ngbaan waah cha nin chee na mŏmŏk. Uwumbŏr nyan bi binib ponn ni ki daa bi, bi li ye u ni Upihbo ngbaan aanib.

⁵ Nnyamŏn mubaa aa bi bimŏi ni. Baa kpa taani ubaa.

Uwumbŏr aatuun tiib bitaa na

⁶ Le m kan Uwumbŏr aatuun uken laani paacham, ki joo ni tibŏnyaan ti bi n-yoonn mu kaa kpa ndoon na, ki ti di ti tuk ŋitimbol mŏmŏk aanib bi bi dulnyaa wee ni ki len iliin imŏk bi dulnyaa wee ni na.

⁷ Le Uwumbŏr aatuun ngbaan len mpŏŏn pu ke, “Ni li san Uwumbŏr, ki nyuŋ u man; ba pu? ni ŋeer u ji binib tibŏr. Ni li pak Uwumbŏr u nan naan paacham, ni kitij, ni nnyusakpem, ni nnyun mŏmŏk na.”

⁸ Uwumbŏr aatuun leler nan paan ni njan yoo na aapuwŏb ki len ke, “Kitisakpeŋ Babilŏŋ lir a. Kitiŋ ngbaan le nan cha ŋinibol mŏmŏk aanib nyu ndapŏm gbi. Ndaan ngbaan le ye waadagook aakpeek. Nima le ki lir a.”

⁹ Uwumbŏr aatuun tatar nan paan ni uleler na aapuwŏb ki len mpŏŏn pu ke, “Binib bimŏk dii upeel ngbaan, ni liwaal li naahn u na, ki gaa waadaan biyigbeer pu, bee biŋaal pu na,

¹⁰ ga nyu ndaan mu ye Uwumbŏr aanjuul, le u kpir ŋa kiyikuuk ni, kaa di nnyun kpee mu pu. Nima le mŏk waanjuul sakpen, le bi ga li bi waatuuntiib bi bi chain na, ni Upihbo ngbaan aanimbiin ni, ki ga ji falaa sakpen mmii ni chirbil ponn ni.

¹¹ Iŋmanyuu nyan ni mmii ngbaan ni ki fii paacham n-yoonn mu kaa kpa ndoon na. Binib bi dii upeel ngbaan, ni liwaal li naahn u na, ki gaa waadaan ki ye waayimbil na, ga ji falaa mmii ngbaan ponn ni, kaan fuur nwiin pu, kaan fuur kinyeek mu.”

¹² Nima le cha ni ŋan ke Uwumbŏr aanib bi kii waamŏb ki dii Yesu mbamŏm na li kpa limŏr.

¹³ Le m n̄un nneel len paacham ke, “N̄mee ke: Bitekpiib bi nan dii Tidindaan na, waanyoor bi bi pu dandana wee ki joo cha.”

Le Uwumbor Aafuur Nyaan kii ke, “Ni ye mbam̄n; ba pu? bi nan tun litunyaan linimaln. Baah kpo na, le bi fuur. Baah tun pu na mu dii bi.”

Dulnyaa aajikaacheel

¹⁴ Le m kan ntaalangbapim. Ubaa ka mu pu ki naahn unii, ki chik salmaa aayikpupuk, ki joo gork u ka na un̄aal ni.* ¹⁵ Le Uwumbor aatuun uken nyan ni Uwumbor Aadichal ni, ki len mp̄oon pu ki tuk u ka ntaalangbam pu na ke, “Di saagork chee tijikaar; ba pu? ni n̄eer lijikaacheel. Dulnyaa aajikaar biir a.”

¹⁶ Le u ka ntaalangbam pu na di waagork chee dulnyaa aajikaar.

¹⁷ Le Uwumbor aatuun uken nyan ni Uwumbor Aadichal li bi paacham na ni. U mu nan joo gork u ka na.

¹⁸ Le Uwumbor aatuun uken nyan ni kitork aabimbiln chee. Uma le ye mmii aayidaan. Le u teen mp̄oon pu ki tuk Uwumbor aatuun u joo gork u ka na ke, “Di saagork u ka na ker ndaan aasubil ni bi dulnyaa ni na; ba pu? nisubil ngbaan pur a.”

¹⁹ Le Uwumbor aatuun ngbaan di waagork ker dulnyaa aasubil ngbaan, ki di na libuusakpeln li ponn ni bi n̄maani nisubil ki nyani n̄aanyun na. Nima le m̄ak Uwumbor aah ga bii binib bi kaa dii u na pu na.

²⁰ Le bi taa nisubil ngbaan pu libuusakpeln ngbaan ponn ni, kitin̄ aagbaan, ki nyan n̄aanyun. Le nsin nyan libuul ngbaan ni, ki wiir aan utaan yaa sil mu ponn ni kan, u ga n̄maa liin na, ki puu ti saa mal ikui ilee aafofok aah bi pu na.

15

Gbelngbeln aafalaa na

¹ M nan ki kan lijinjiir aawan niken paacham. Ni nan ye tiwankpaan, le ki gar mi pam. M nan kan Uwumbor aatuuntiib bilole bi joo ni falaa bilole na. Falaa ngbaan ga li ye gbelngbeln aafalaa la; ba pu? falaa ngbaan aapuwob Uwumbor aanjuul ga s̄n̄.

² Le m kan tiwan ni naahn nnyusakpem mu mmii n̄mal mu ponn ni na, le mu wiin chain ke kinimbilik na. Le m kan binib bi nyan, kaa dii upeel ngbaan, ni liwaal li naahn u na, kaa gaa waadaan ki ye waayimbil aanamba na; bi ka nnyusakpem mu wiin chain ke kinimbilik na chee, ki joo tibar ti Uwumbor ti bi na,

³ ki gaa ilahn i ye Upihbo ngbaan ni Uwumbor aatutunn Moses aalahn na ke,

“Tidindaan Uwumbor u yeh mp̄oon m̄m̄ak na,

saatuln ye litukpaan ki gar binib pam.

Saasan ye nsanyaan, ki mu ye nsan bam̄n.

Si le ye Ub̄or n-yoonn mu kaa kpa ndoon na.

⁴ Tidindaan, n̄ma bi, kaa san si ki nyun̄ si?

Si baan̄ja le ye chain.

N̄inibol m̄m̄ak ga dan ki nan

gbaan aanimbiin ni ki doon si;

ba pu? binib m̄m̄ak kan saatunyaan.”

⁵ Nimina aapuwob le m kan ke bi nan chuu piir Uwumbor Aapepel li bi chain chain na aan li bi waabool ponn ni paacham na,

⁶ le Uwumbor aatuuntiib bilole bi joo ni falaa bilole na nyan ni li ponn ni, ki pee n̄jikepein ni bi chain na, ki buu salmaa aagbapapann bibin̄ pu.

* 14:14 : Lik Daniel 7.13.

⁷ Le tiwanfuurkaan ninaa ponn ni nibaa di salmaa aasambil ŋilole tii Uwumbŏr aatuuntiib bilole ngbaan. Uwumbŏr u bi n-yoonn mu kaa kpa ndoon na aarjuul aah fii pu na le gbii ŋisambil ngbaan.

⁸ Le Uwumbŏr aanyuŋ ni waapɔɔn cha iŋmanyuu gbiin waadichal. Ubaa aa ŋmaa koo lidichal ngbaan ni ki nan saa buyoonn falaa bilole bi Uwumbŏr aatuuntiib bilole joo ni bi na ga pii dulnyaa ni aanib ki doo na.

16

Uwumbŏr aarjuul aasambil

¹ Le m ŋun nneel sakpiin nyan ni Uwumbŏr Aadichal ni, ki tuk Uwumbŏr aatuuntiib bilole ngbaan ke, “Li cha ti di falaa u bi ŋisambil ŋilole ni na kpir dulnyaa ni; ba pu? Uwumbŏr gee liŋjuul bi pu.”

² Le Uwumbŏr aatuun ubaa buen ki ti di falaa u bi waasambil ni na kpir dulnyaa ni. Le ni ŋa ibuun i wu sakpen na ki baan binib bi kpa upeel ngbaan aadaan ki dii waawaal na pu.

³ Le Uwumbŏr aatuun leler mu di falaa u bi waasambil ni na kpir nnyusakpem ponn ni. Le nnyusakpem ngbaan aanyun kpaln nsin ke linikpol aasin na. Le tiwan nimɔk bi nnyusakpem ponn ni na kpo.

⁴ Le Uwumbŏr aatuun tatar mu di falaa u bi waasambil ni na kpir ŋimɔɔ ni, ni inyunbun ni. Le nnyun ngbaan kpaln nsin.

⁵ Le m ŋun Uwumbŏr aatuun u ye nnyun aayidaan na len ke, “Uwumbŏr u ye chain daan, ki nan bi, ki beenin bi na, saah daa binib ngbaan aatafal kina na, aa ŋa ni ŋan;

⁶ ba pu? bi ku saanib ni saabɔnabtiib ki cha baasin nyan, le aa mu cha baanyun kpaln nsin bi nyu. Bi ŋeer kina la.”

⁷ Le m ŋun nneel nyan ni kitorok aabimbiln ni ki len ke, “Tidindaan Uwumbŏr, u yeh mpɔɔn mɔmɔk na, ni ye mbamɔn, aa jin binib tibŏr mbamɔm ki ŋa bi naah ŋeer bi pu na.”

⁸ Le Uwumbŏr aatuun nanar mu di falaa u bi waasambil ni na kpir nwiin pu. Le Uwumbŏr cha mu seer binib ke mmii aah seer pu na.

⁹ Le ntoton sakpen seer binib. Le bi sii Uwumbŏr u kpa mpɔɔn ki cha bi ji falaa kina na. Baa kpeln baabimbin, kaa nyuŋ u.

¹⁰ Le Uwumbŏr aatuun ŋmuŋmur mu di falaa u bi waasambil ni na kpir upeel ngbaan aabɔrjal pu. Le waanaan bɔln. Le binib junni bilambil iween pu.

¹¹ Iween ngbaan pu, ni ibuun ngbaan pu, le bi seei Uwumbŏr u bi paacham na, kaa kpeln baabimbin, kaa di cha baatunwanbir.

¹² Le Uwumbŏr aatuun loloob mu di falaa u bi waasambil ni na kpir limɔɔsakpeln li bi yin li ke Yufrates na ni. Le laanyun foor, ki ŋa nsan ki tii bibɔrb bi nyan ni liwipuul wɔb na.

¹³ Le m kan tiyayaar ti naahn titateeraakpann na titaa nyan ni kipeewanbiik, ni upeel ngbaan, ni waabɔnabr u ŋmanni binib na aamɔi ni la.

¹⁴ Tiyayaar ngbaan ye kinimbɔŋ yaan la, le ki tun lijinjiir aatun, ki buen dulnyaa wee ni aabɔrb mɔmɔk chee, ki ti kuun bi, ke bi to butɔb, Uwumbŏr u yeh mpɔɔn mɔmɔk na aawiinsakpiin daal.

¹⁵⁻¹⁶ Tiyayaar ngbaan nan kuun bi lipepel libaa wɔb. Hiibru* aaliin ponn ni bi yin nima chee ke Amagedonn. Le Yesu bui ke, “Li pel man, m ga dan ke unaayuk aah choo pu na la. Uwumbŏr aanyoor bi binib bi si kii bundaln m

* 16:15-16 : Hiibru aaliin ye juu yaab aaliin la.

ga nan fuu ni na, ki lik baawanpeenkaan ke bi taa chuun biŋmeen, ki taa ji iniməən.”

¹⁷ Le Uwumbər aatuun lolole mu di falaa u bi waasambil ni na kpir libuln pu. Le nneel sakpiin nyan ni Uwumbər aabərjal li bi waadichal ni na, ki len ke, “Ni ŋa doo a.”

¹⁸ Le utaal moor, kifuuk mu faa, le utaal teen, le kitin deŋ sakpen ki ti nyan. Uwumbər aah nan naan binib buyoonn na, kitin aa nan deŋ sakpen ke kaah deŋ n-yoonn ngbaan sakpen pu na.

¹⁹ Le kitisakpen ngbaan aadir məmək yakr nfum mutaa ki lir kitin. Njinibol məmək aatim mu lir kitin a; ba pu? Uwumbər aa suln kitisakpen Babilon ngbaan aanib aatunwanbir bər, ki tii bi kiyikuuk ki gbii ndaan mu ye waanjuul sakpen na, ki cha bi nyu.

²⁰ Le ŋidik məmək muin nnyun ni kaa ki bi, ŋijoo məmək mu lir.

²¹ Le utaal nun ŋitaatakpabil sakpiin, ki lir binib pu. Nj məmək nan nyuun ke njikaabim bəto aah nyuun pu na. Le binib sii Uwumbər ŋitaatakpabil ngbaan aabəbir pu; ŋi nan ŋa bi falaa pam.

17

Upiidagookpaan na aabər

¹ Le Uwumbər aatuuntiib bilole bi joo ŋisambil ŋilole ngbaan na ubaa dan ki nan len m chee ki bui mi ke, “Dan do, aan m nan mək si Uwumbər aah ga daa upiidagookpaan u bi nnyunkpaan chee na aatafal pu na.

² Dulnyaa aabərb gər chaa upiidagoor ngbaan chee. Dulnyaa aanib mu gər chaa u chee ki nyu waadagoor aadaan ki gbii.”

³ Le Uwumbər Aafuur Nyaan fir m pu, le waatuun ngbaan yoor mi ki di buen nteersakpiin ni. Le m ti kan upii ubaa dik upeel u man na pu. Njyimbil ŋi seei Uwumbər na nan bi upeel ngbaan aawon məmək pu. U nan kpa ŋiyil ŋilole ni iyiin kipiik.

⁴ Upii ngbaan nan pee tiwanpeenkaan nyaan, nibaa chee man, niken chee mu bən ke nsiin na, ki pee nleen mu ŋan ki kpa kidaak na uneen ni. Waawanpeenkaan pu nan ye salmaa ni ŋitakpabinyaan ŋi kpa kidaak na. U nan joo salmaa aasambil unjaal ni. Tiwan ni kaa ŋan, ki ye waadagook aawan, ki kpa tijəŋ na nan gbii waasambil ngbaan ni.

⁵ Liyimbil li aatataa bəo na nan ŋmee paa uyigbeer pu. Liyimbil ngbaan le ye ke, “Kitisakpen Babilon ki ye bipiidagoob ni bininum məmək aana na.”

⁶ Le m kan upii ngbaan gbii ndaan ki do; ba pu? u nyun Uwumbər aanib aasin, ni binib bi kpo Yesu pu na aasin ki gbii.

Maah kan u na, le ni gar mi pam.

⁷ Le Uwumbər aatuun ngbaan baa mi ke, “Ba pu ni gar si? M ga kpiir upii ngbaan aabər, ni waah dik upeel u pu na aabər aatataa, ki tuk si.

⁸ Upeel u kpa ŋiyil ŋilole ni iyiin kipiik aan aa kan u na, u nan bi, kaa ki bi. Ni yaa kpee siib kan, u ga nyan ni libuul li nyoo kaa kpa limək na ni, ki cha nin chee bi ga kuln u. Le dulnyaa ni aanib bi aayimbil aa ŋmee liməfal aagban ni buyoonn Uwumbər aa nan kee naan dulnyaa wee na, yaa kan upeel ngbaan kan, ni ga gar bi pam; ba pu? u nan bi, kaa ki bi, ki ga ki gir ni.

⁹ “Unii umək kpa nlan na, u dakt lik ki bee nimina aatataa. Upeel ngbaan aayil ŋilole na ŋan ŋijoo ŋilole ŋi upii ngbaan ka ŋi pu na, ki mu ŋan bibərb bilole.

¹⁰ Bibərb bilole ngbaan ponn ni biŋmu lir a, ubaa laa bi dandana wee, uken aa kee fuu ni. U yaa nan fuu ni kan, waan ki yunn.

¹¹ Upeel u nan bi, kaa ki bi na le ɲaɲ ubər niniin, ki ye bibərɔb bilole ngbaan ponn ni ubaa, ki cha nin chee bi ga kuln u na.

¹² “Saah kan iyiin kipiik i na, i ɲaɲ bibərɔb kipiik bi kaa kee ji nnaan na la. Bi ni upeel ngbaan ga kan bibərɔb aapɔɔn, ni yunn siib.

¹³ Bibərɔb kipiik ngbaan kpa kiməbaan, ki di baapɔɔn ni baayiko tii upeel ngbaan.

¹⁴ Bi ga faa Uwumbər Aapihbo butəb. Le Upihbo ngbaan ga nyan bi; ba pu? u ye dindatiib məmək Aadindaan, ki ye bibərɔb məmək Aabərɔkpaan la. Binib bi dii u na le ye waah nyan bi ki yin bi na, le bi si uchaɲ ni.”

¹⁵ Le Uwumbər aatuun ngbaan ki bui mi ke, “Aa kan nnyunkpaan mu upiidagoor ngbaan ka mu chee na. Nnyunkpaan ngbaan ɲaɲ binib la. Bi ye ɲitimɔl məmək aanib bi bi dulnyaa wee ni, ki len iliin imək bi dulnyaa wee ni na.

¹⁶ Saah kan iyiin kipiik i na ni upeel ngbaan ga li nan upiidagoor, ki ga yoor waawan məmək ki cha u chuun unmeen, ki ga ji waawon ki see u mmii;

¹⁷ ba pu? Uwumbər le cha bi ban bi ɲa waageehn, ki cha bi kpa kiməbaan ki di baanaan tii upeel ngbaan u ji ki nan saa buyoonn Uwumbər aah len pu na nan ɲa.

¹⁸ “Saah kan upii u na, u ye kitisakpeɲ ki ye dulnyaa ni aabərɔb aayidaan na la.”

18

Babilon aalirn

¹ Nimina aapuɔb, le m ki kan Uwumbər aatuun uken nyan ni paacham ki sunn ni, ki kpa mpɔɔn sakpen, ki wiin chain ki woln dulnyaa wee ni,

² le ki len mpɔɔn pu ke, “Kitisakpeɲ Babilon lir a. Ki lir kookoo a. Bipɔnib, ni tiyayaar, ni tiwanbir, ni inyoon i bir ki kɔ na baanja le koo nima chee;

³ ba pu? ɲinibol məmək nyun ndaan mu ye kitiɲ ngbaan aadagook aakpeek na, le dulnyaa ni aabərɔb gər chaa ki chee. Binib bi chuun tiir na nan kan tinoor sakpen ki pu; ba pu? kaanib nan ban tiwanyaan ki ti nyanɲ.”

⁴ Le m ki ɲun nneel nyan ni paacham ki len ke, “Maanib, nyan ni kitiɲ ngbaan aanib chee,

ki taa kpaan tun titunwanbir bi chee,

ki taa ji falaa u bi ga ji u na;

⁵ Kitiɲ ngbaan aatunwanbir muun ki wiir ki ti fuu paacham, le Uwumbər aa suln kaatunwanbir.”

⁶ U bui ke, “Teen kitiɲ ngbaan kaah nan tii pu na.

Teen ki kaah nan tun pu na mfum mulee.

Gbiin kaayikuuk ndaan mu pɔɔk jer kaah tii biken na mfum mulee.

⁷ Kitiɲ ngbaan nan nyun kibaa ki gaa tiwanyaan ki ti nyanɲ.

Cha ki ji falaa ki li kpa mpombiin ki ti ki saa kina;

ba pu? ki len kisui ni

ke ki ye ubəpɔɔi, kaa ye ukpɔɔi,

kaan kan mpombiin kpala.

⁸ Nima pu le falaa ga pii kitiɲ ngbaan liwinbaal.

Iweenbir, ni mpombiin, ni nkon ga lir ki pu.

Le mmii ga gaa kitiɲ ngbaan məmək; ba pu?

Tidindaan Uwumbər u dar kitafal na kpa mpɔɔn sakpen.”

⁹ Tɔ, dulnyaa aabərɔb bi nan gər kitiɲ ngbaan chee ki jin kaawanyaan na yaa kan mmii gaal kitiɲ ngbaan, ki kan inmanyuu fii paacham kan, bi ga li wii ki kaani.

¹⁰ Kitiŋ ngbaan aafalaa pu bi ga li san ijawaan, ki ga li si dandar, ki len ke, “Kitisakpeŋ Babiloŋ ki nan kpa mpɔɔn na, tibɔbir bi ki pu. Ntafadaan pii ki liwinbaal.”

¹¹ Le binib bi chuun tiir dulnyaa ni na mu ga wii ki li kpa mpombiin kitiŋ ngbaan pu; ba pu? ubaa aan ki daa baawan. ¹² Ubaa aan ki daa baasalmaa, ni tikunabr, ni ŋitakpabil ŋi ŋan ki kpa kidaak na, ni ileen i kpa kidaak na, ni ŋikekenyaan, ni ŋikeken ŋi bɔn ke nsiin na, ni ŋi man na, ni ŋikpanyaan, ni iluub aanyin aasambil, ni ido aasambil ŋi kpa kidaak na, ni tikur aawan, ni ŋitakpanyaan aawan,

¹³ ni tikpin aawan, ni kinimbɔɔpaŋ, ni tulalee, ni nkpaŋmirkoo, ni tulalee aayon mu bi joo toor kitorok na, ni ndaan, ni nkpan, ni boroboro aayon, ni tijikaar, ni inaa, ni ipiih, ni itaan, ni tɔroku tiib, ni binaagbiib, ni binib aamɔfal.

¹⁴ Tijikaar nyaan ti kitiŋ ngbaan aanib aanibil nan man ti pu na, taa ki bi bi chee. Tiwanpeenkaan ni ŋan na ni tiwanyaan mɔmɔk wan a. Baan ki kan ni.

¹⁵ Binib bi chuun tiir tiwan nimina kitiŋ ngbaan ponn ni ki kan tinyoor na ga san ijawaan kitiŋ ngbaan aafalaa pu, ki ga li si dandar ki wii, ki kpa mpombiin,

¹⁶ ki len ke, “Tibɔbir bi kitisakpeŋ ngbaan pu la. Kaanib nan pee ŋikekenyaan, ni ŋikeken ŋi bɔn ke nsiin na, ni ŋikeken ŋi man na, ki nan kpa salmaa ni ŋitakpabil ŋi ŋan ki kpa kidaak na, ni ileen i ŋan ki kpa kidaak na.

¹⁷ Liwinbaal le liwankpasakpeln ngbaan mɔmɔk bee yɔli.”

Le biŋɔdam mɔmɔk, ni binib bimɔk koo iŋɔi ni ki chuun na, ni biŋɔaab mɔmɔk, ni binib bimɔk ji nnyusakpem aatuln ponn ni na, bi mɔmɔk si dandar

¹⁸ ki lik mmii aah gaal kitiŋ ngbaan pu na, le ki tar ke, “Kilatiŋ ki bi ke kitisakpeŋ ngbaan na?”

¹⁹ le ki faa kitangbaak ŋa biyil pu, ki wii ki li kpa mpombiin ki len ke, “Tibɔbir bi kitisakpeŋ ngbaan pu la. Biŋɔdam bimɔk chuun nnyusakpem pu na nan kan tinyoor pam; ba pu? kitiŋ ngbaan aanib nan daa bi chee tiwan ni kpa kidaak na. Liwinbaal le kitiŋ ngbaan mɔmɔk kuln a.”

²⁰ Tɔ, nimi bi bi paacham na, ni Uwumbɔr aanib, ni Yesu aakpambalb, ni Uwumbɔr aabɔnabtiib, ni li kpa mpopiin kitisakpeŋ ngbaan aah kuln pu na pu; ba pu? Uwumbɔr teen ki kaah ŋa nimi bakaa u na, ki daa kitafal.

²¹ Tɔ, le Uwumbɔr aatuun mpɔɔndaan yoor litakpal li naahn kinaak sakpeŋ na, ki di mee lii nnyusakpem ponn ni, le ki bui ke, “Kina le bi ga yoor kitisakpeŋ Babiloŋ ki di lii. Kaan ki li bi.

²² Ubaa aan ki li ŋun binib bi gbaa tibar na, ni binib bi gaa ilahn na, ni binib bi pii ŋiwul ni kakaan tiib na pu, kitiŋ ngbaan ponn ni. Ututunn ubaa mu aan ki li bi ki ponn ni. Upii ubaa mu aan ki nan tijikaar ki ponn ni.

²³ Karyaa ubaa mu aan ki li wiin ki ponn ni. Uja ubaa mu aan ki yoor upii ki ponn ni. Upii ubaa mu aan ki mɔn uja ki ponn ni. Binib bi chuun tiir tiwan ki ponn ni na nan ye mpɔɔndam la. Kaanib nan ŋani inyɔk ki ŋmanni ŋjinibol mɔmɔk.”

²⁴ Uwumbɔr daa kitiŋ ngbaan aanib aatafal; ba pu? bi ku waanib, ni waabɔnabtiib, ni binib bimɔk kpo u pu na. Baasin bi kitiŋ ngbaan ponn ni.

19

¹ Nimina aapuwɔb le m ŋun nneel mu naahn kinipaak sakpeŋ na aaneel paacham. Bi len ke, “Haleluya, Tidindaan Uwumbɔr le gaa timi lii. Uma le yeh nnyun, ni mpakm, ni mpɔɔn.

² U jin binib tibŏr mbamŏm ki ņa bi naah ņeer bi pu na. U jin upiidagook-paan u nan cha dulnyaa ni aanib gŏr kidagook na aabŏr; ki daa utafal; ba pu? u nan ku uma Uwumbŏr aatutum.”

³ Le kinipaak ki bi paacham na ki len ke, “Haleluya. Injmanyuu nyan kitinj ngbaan ni ki ga fii paacham n-yoonn mu kaa kpa ndoon na.”

⁴ Le bininkpiib moninko ni binaa ngbaan, ni tiwanfuurkaan ninaa ngbaan gbaan kitinj ki pak Uwumbŏr u ka libŏrjal pu na, ki len ke, “Amii. Haleluya.”

Upihbo ngbaan aajim

⁵ Le nneel nyan ni libŏrjal chee ki len ke, “Nimi bimŏk ye timi Aawumbŏr aatutum ki san u na, biwaatiib ni bipŏndam, ni mŏmŏk pak u man.”

⁶ Le m ņun nneel mu naahn kinipaak sakpenj aaneel, ki naahn bunyŏb sakpem aanyun aah fuuk pu na, ki fuuk ke utaal aah tar mpŏon pu na, len ke, “Haleluya. Dandana wee Tidindaan Uwumbŏr u kpa mpŏon mŏmŏk na le joo tiwan mŏmŏk.

⁷ Cha ti li mŏoni ki li kpa mpopiin sakpen ki nyuuj u; ba pu? ni ņeer Upihbo ngbaan yoor upuu.* Le upuu gor ubaa.

⁸ Uwumbŏr tii u ņikekenyaan ņi bi chain ki wiin na, u di gbab.” ņikekenyaan ngbaan le ye Yesu aanib aatunyaan.

⁹ Le Uwumbŏr aatuun ngbaan bui mi ke, “ņmee ke: Binib bi Uwumbŏr yin bi ke bi dan ki nan ji Upihbo ngbaan aabŏndinn aajikaar na, Uwumbŏr aanyoor bi bi pu.” Le Uwumbŏr aatuun ngbaan ki len ke, “Uwumbŏr aabŏr ti ye tibamŏnn na le na.”

¹⁰ Le m gbaan kitinj utafar chee, le ki ban ke m pak u. Le u bui ke m taa ņa kina; ba pu? u mu po ye m ni nnaabitiib bi joo tibŏr ti Yesu kpiir na aatutunjeer la, ke m pak Uwumbŏr baanja.

To, tibŏr ti Yesu kpiir na le tii waabŏnabitiib mpŏon ke bi len.

Unii u dik utapiin pu na

¹¹ Le m kan kitaapaak chuu piir, ki kan utapiin. U dik u pu na aayimbil le ye ke, “Mbamŏndaanyaan.” U yaa ji binib tibŏr kan, u tii bi baabamŏn, ki mu dii nsanyaan ki ti to butŏb.

¹² Unimbil wŏb wiin ke mmiigaal na. Ubŏr aayikpupur ti wiir na bi uyil pu. Waayimbil ņmee u pu. Ubaa aa nyi liyimbil ngbaan see uma baanja.

¹³ U pee kikipalk ki bi di ki mŏon nsin ni na. Bi yin u ke “Uwumbŏr Aamŏboln.”

¹⁴ Le Uwumbŏr aatuuntiib bi bi paacham na paa upuwŏb, ki dik itapiin pu, ki pee ņikekepiin ņi ņan ki bi chain na.

¹⁵ Le kijaak aajuk ki ka na bi umŏb ni, ke u ti nyan ņinibol mŏmŏk. U ga di tikur aadabil ki li joo bi mpŏon pu, ki ga ņa bi ke binib aah taar ņisubil pu libuusakpeln ponn ni ki nyani ņaanyun pu na, le ki mŏk bi Uwumbŏr Mpŏonsakpiindaan aah gee linjuul pu na.†

¹⁶ Liyimbil nan ņmee waakpalk pu, utaapaln chee ke, “Bibŏrb mŏmŏk Aabŏrkpaan ni dindatiib mŏmŏk Aadindaan.”

¹⁷ Le m kan Uwumbŏr aatuun ubaa si nwiin ni. Le u teen mpŏon pu ki yin inyoon imŏk laani paacham na, ke i dan ki nan ji tijikaar sakpenn ti Uwumbŏr ga tii i na,

¹⁸ ti ye bibŏrb aawon, ni butŏb aajab aaninkpiib aawon, ni bipŏndam aawon, ni itaan aawon, ni binib bi dik i pu na aawon, ni binib mŏmŏk aawon, bi ye binaagbiib ni bi kaa ye binaagbiib na, ni bi ye biwaatiib, ni bi ye bipŏndam na aawon la.

* 19:7 : Upihbo le ye Yesu. Upuu le ye waanib. † 19:15 : Lik Ilahn 2.9.

¹⁹ Le m kan upeel ngbaan, ni dulnyaa aabɔrb ni baajab mɔmɔk kuun tɔb chee, bi ti to unii u dik utaan pu na, ni waatuuntiib butɔb.

²⁰ Le u chuu upeel ngbaan, ni waabɔnabr u nan tun lijnjiir aatun unimbiin ni ki nmanni binib bi nan gaa upeel ngbaan aadaan ki dii waawaal na. Bi nan chuu upeel ngbaan ni waabɔnabr ngbaan ki di nja chirbil aamii sakpiin ni, bifuub.

²¹ Le unii u dik utaan ngbaan pu na di kijaak aajuk ki bi umɔb ni na ku baajab ngbaan mɔmɔk. Le inyoon mɔmɔk jin baawon ki ti bab.

20

Nibin lichur na

¹ Le m kan Uwumbɔr aatuun nyan ni paacham ki nɔb libuul li nyoo kaa kpa limɔk na aajaalenj aasaafii, ni tikululn sakpen, unjaal ni.

² U nan chuu kipeewanbiik ki ye kinimbɔnj aan bi yin ki ke Uwaa u Yunn na, ki ki yin ki ke Defil,* ki ki yin ki ke Sintana na, le ki di tikululn ngbaan buu ki.

³ ki di ki nja libuul ngbaan ni, ki di libiil biin, ki lanj, ke ki li bi ni ponn ni nibin lichur, ki taa ki nmanni binib ki ti saa buyoonn nibin lichur ngbaan ga jer na. N-yoonn ngbaan aapuwɔb, see bi chuu buur ki, ki di ki lii, ni yunn siib.

⁴ Le m kan nɔbɔrjal, ni binib bi ka nji pu na. Le Uwumbɔr tii bi nsan ke bi ji binib tibɔr. Bi nan ye binib bi nan kpo Yesu pu na aawiin. Binib nan chuu gii biyil lii; ba pu? bi nan moon tibɔbamɔnn ti Yesu nan kpiir na ni Uwumbɔr aabɔr. Baa dii upeel ngbaan, bee waawaal, kaa gaa waadaan biyigbeer pu, bee binjaal pu. Bi nan kpa limɔfal ki jin nnaan Kristo chee nibin lichur.

⁵ Bima le ye binib bi puen fikr nkun ni na. Bitekpiib bi gur na aan ki kan limɔfal ki nan saa buyoonn nibin lichur ngbaan ga jer na.

⁶ Binib bi puen fikr nkun ni na kpa mpopiin; bi ye Uwumbɔr aanib la. Baan ki kpo lelee. Bi ga li ye bitotoorb ki tun lituln tii Uwumbɔr ni Kristo, ki ga ji nnaan u chee nibin lichur.

Kinimbɔnj aalirn

⁷ Nibin lichur ngbaan yaa jer kan, Uwumbɔr ga cha bi nyan kinimbɔnj kiyondiik ni, ki di ki lii.

⁸ Le ki ga buen ki ti nmann njinibol nji bi dulnyaa wee mɔmɔk ni na, ki ti kuun bi, bi ti to butɔb. Njinibol ngbaan aayimbil le ye Gog, ni Magog. Bi wiir ke nyusakpem aatamob aah wiir pu na,

⁹ ki chuun gbii dulnyaa aapepel mɔmɔk ni, ki si gob kitinj ki Uwumbɔr gee ki, aan waanib bi nima chee na. Le mmii nyan ni Uwumbɔr do ki nan wun bi mɔmɔk.

¹⁰ Le Uwumbɔr chuu kinimbɔnj ki nmann bi na, ki di ki nja chirbil aamii ni, upeel ngbaan ni waabɔnabr u nan nmanni binib na aah bi nin chee na. Le bi ga ji falaa, nwiin pu ni kinyeek ki ti saa n-yoonn mu kaa kpa ndoon na.

Kookoo aabɔjil

¹¹ Le m kan libɔrjal pipiln sakpeln, ni u ka li pu na. Le kitinj ni paacham san nyan u chee, kaa ki bi.

¹² Le m kan bitekpiib, bi ye bipɔndam ni bi ye biwaatiib na, si libɔrjal ngbaan aanimbiin ni. Le u kpar tigbann, ki ki kpar kigbanj kiken, ki ye limɔfal aagbanj na, ki jin bitekpiib tibɔr, baabɔr aah nmeɛ tigbann ngbaan ponn ni pu na, baah nan tun pu na.

* 20:2 : Defil ni Sintana ye kinimbɔnj aayimbil njken la.

¹³ Le bitekpiib mŏmŏk nyan ni kitekpiitiŋ ni, ki si nima; binib bi nan bee nnyusakpem ponn ni na, bi mu nyan ni ki si nima. Le u jin bi mŏmŏk tibŏr baatuln aah ye pu na.

¹⁴ Le u di nkun ni kitekpiitiŋ ŋa mmii sakpiin ponn ni. Mmii ngbaan le ye lelee aakun.

¹⁵ Le bi di binib bimŏk aayimbil aa ŋmee limŏfal aagbanj ni na ŋa mmii ngbaan ponn ni.

21

Paacham pŏŋn ni kitipŏŋ

¹ Le m kan paacham pŏŋn, ni kitipŏŋ; njan aapaacham, ni njan aatiŋ na jer a. Nnyusakpem mu aa ki bi.

² Le m kan kitij ki bi chain, ki ye Jerusalem pŏŋn na, nyan ni Uwumbŏr chee paacham, ki gor ke ubŏndinn u ban u mŏn tichal na aah gor ubaa pu pu na.

³ Le m ŋun nneel sakpiin libŏrjal ngbaan chee len ke, “Lik, Uwumbŏr do bi binib chee, le u ga li bi bi chee. Bi ga li ye waanib. Uma ubaa ga li bi bi chee ki ga li ye Baawumbŏr;

⁴ ki ga per bi tinyunyunn mŏmŏk. Nkun aan ki li bi; mpombiin mu aan ki li bi; iwuil mu aan ki li bi; iween mu aan ki li bi; ba pu? tiwankpok mŏmŏk jer a.”

⁵ Le Uwumbŏr u ka libŏrjal ngbaan pu na len ke, “Lik, m ŋa tiwan mŏmŏk nipŏnn.” Le u mu bui mi ke, “Ŋmee kina; ba pu? tibŏr timina ye mbamŏn, ki ga sil ŋa kina.”

⁶ Le u ki bui mi ke, “M ŋa tiwan ngbaan mŏmŏk doo. Min le ye Alfa ni Omega, mpiin ni ndoon ngbaan. Unii umŏk nnyunyuu chuu u na, m ga tii u limŏfal aanyun, le waan pa nibaa.

⁷ Unii umŏk nyanj na ga li yeh tiwan mŏmŏk. M ga li ye Waawumbŏr; u mu ga li ye maabo.

⁸ Le bijawaandam, ni binib bi yii mi na, ni bininsom, ni binikurb, ni bidagoob, ni bibŏb, ni biwaadam, ni binyamŏndam mŏmŏk ga li bi chirbil aamii ni. Nima le ye lelee aakun na.”

Jerusalem pŏŋn na

⁹ Le Uwumbŏr aatuuntiib bilole bi joo kookoo aafalaa bilole ŋisambil ŋilole ponn ni na, bi ponn ni ubaa dan m chee ki nan bui mi ke, “Dan, aan m nan mŏk si Ubŏndinn u ye Upihbo ngbaan aapuu na.”

¹⁰ Le Uwumbŏr Aafuur Nyaan fir m pu, le Uwumbŏr aatuun ngbaan yoor mi ki di buen lijoosakpeln li fŏk na paab, le ki ti mŏk mi Jerusalem aatiŋ ki ye chain na nyan ni Uwumbŏr chee paacham,

¹¹ ki wiin chain Uwumbŏr aanyunj pu, ki wiin chain ke lichachatakpal li kpa kidaak aan bi yin li ke Jasper na aah wiin pu na.

¹² Ligoln sakpeln li fŏk na mann gonn kitij ngbaan, ki kpa ibisamŏi kipiik ni ilee. Uwumbŏr aatuuntiib ponn ni kipiik ni bilee mu si ibisamŏi ngbaan mŏmŏk chee. Israel yaab aanibol kipiik ni ŋilee aayimbil ŋmee ibisamŏi kipiik ni ilee ngbaan mŏk pu.

¹³ Ibisamŏi itaa bi liwipuul wŏb, itaa mu bi ŋŋangan, itaa mu bi ŋŋangii, itaa mu bi liwilir wŏb.

¹⁴ Ligoln ngbaan kpa ŋidinyik kipiik ni ŋilee. Upihbo na aakpambalb kipiik ni bilee aayimbil ŋmee ŋidinyik ngbaan mŏmŏk pu.

15 Uwumbōr aatuun u len m chee na joo salmaa aadabil u ti n̄aŋ kitin ngbaan ki lik kaah wiir pu na, ki n̄aŋ ki lik ligoln aabisamōi aah waa pu na, ki n̄aŋ ki lik ligoln mu aah f̄ok pu na.

16 Kitin ngbaan nan ye likpakpaln la. N̄ipepel m̄om̄ok n̄inaa aah waa pu na n̄ak la. Le u di lidabil ngbaan n̄aŋ ki lik kitin ngbaan aah wiir pu na. Le n̄ipepel n̄inaa m̄om̄ok ye mal lichur libaa ni ikui in̄mu, ki mu f̄ok kina la.

17 Le u n̄aŋ ki lik ligoln aapepeen. Ni ye n̄itaa ikui ilee ni kipiik ni n̄iloob, binib aah n̄aŋni n̄itaa pu na; le Uwumbōr aatuun ngbaan n̄aŋ kina.

18 Bi nan di litakpanyaan li kpa kidaak aan bi yin li ke jasper na le maa ligoln ngbaan. Kitin ngbaan ye salmaa u bi chain na, ki wiin ke kinimbilik ki bi chain na.

19-20 Ligoln ngbaan aadinyik nan ye n̄itakpanyaan n̄i kpa kidaak na m̄om̄ok aabōŋ la.

Njan aatakpal ngbaan nan ye litakpanyaan li bi yin li ke jasper na,

lileler nan ye litakpanyaan li bi yin li ke safir na,

litatar nan ye litakpanyaan li bi yin li ke agate na,

linanar nan ye litakpanyaan li bi yin li ke emerald na,

lin̄mur̄mur̄ nan ye litakpanyaan li bi yin li ke sadoniks na,

lilolob nan ye litakpanyaan li bi yin li ke kaneliann na,

lilolole nan ye litakpanyaan li bi yin li ke krisolate na,

lininiin nan ye litakpanyaan li bi yin li ke beril na,

liwawaer nan ye litakpanyaan li bi yin li ke topas na,

kipiik nan ye litakpanyaan li bi yin li ke kalsedoni na,

kipiik ni libaa nan ye litakpanyaan li bi yin li ke jasinte na,

kipiik ni nilee nan ye litakpanyaan li bi yin li ke ametis na.

21 Le ibisamōi kipiik ni ilee ngbaan nan ye n̄itakpanyaan kipiik ni n̄ilee li bi yin li ke peral na; i m̄om̄ok nan ye litakpanyaan libaabaa. Kitin ngbaan ponn ni aasan nan ye salmaa u bi chain ki naahn kinimbilik ki bi chain na la.

22 Maa nan kan Uwumbōr Aadichal kitin ngbaan ponn ni; ba pu? Tidindaan Uwumbōr u yeh mp̄ōon m̄om̄ok na, ni Upihbo ngbaan bi kitin ngbaan ponn ni, le binib dooni bi.

23 Kitin ngbaan aa ban nwiin ni un̄mal li wiin ki ponn ni; ba pu? Uwumbōr aah wiin pu na woln ki ponn ni. Kaakaryaa ye Upihbo ngbaan la.

24 Kaawiin ga woln n̄inibol aanib pu, ke bi chuun. Dulnyaa aaborb ga li joo ni baawanyaan ki ponn ni.

25 Kitin ngbaan aagoln aabisamōi kipiik ni ilee aan piin nwiin pu. Kinyeek aan li bi nima.

26 N̄inibol aanib ga li joo ni baawanyaan ki ponn ni.

27 Tiwan ni kpa tijōŋ na nibaa aan koo ni ki ponn ni. Binib bi dii n̄i waa na ponn ni ubaa aan koo ni. Binib bi m̄oln inyam̄on na ponn ni ubaa mu aan koo ni. Binib bi aayimbil n̄mee Upihbo ngbaan aamōfal aagban ni na baanja le ga koo ni.

22

1 Uwumbōr aatuun ngbaan nan m̄ok mi limōal li ye limōfal aanyun ki wiin chain na. Mu nyan ni Uwumbōr ni Upihbo ngbaan aabōŋjal chee, ki puu dii kitin ngbaan aasan aakaasisik ni.

2 Le limafal aasui si limōal ngbaan aapepel m̄om̄ok n̄ilee pu, le ki lu n̄isubil libiln ponn ni nfum kipiik ni mulee, un̄mal un̄mal ponn ni. Isui ngbaan afar le tii n̄inibol m̄ok laafee.

3 Tiwan ni Uwumbōr kō na nibaa aan li bi kitin ngbaan ni.

Uwumbør ni Upihbo ngbaan aabørjal ga li bi ki ponn ni; le waatutum ga tun lituln tii u,

⁴ ki ga kan unimbil wəb. Waayimbil ga li bi biyigbeer pu.

⁵ Kiyeek aan ki li bi. Baan li ban karyaa, kaan li ban nwiin; ba pu? Tidindaan Uwumbør le ga li wiin bi pu. Bi ga li ye hiborb ki cha n-yoonn mu kaa kpa ndoon na.

Yesu aah ga nan gir ni pu na

⁶ Le Uwumbør aatuun ngbaan bui mi ke, “Tibør ngbaan ye mbamən ki ga sil ŋa. Tidindaan Uwumbør u di Waafuur Nyaan tii waabənabtiib na tun ni waatuun u nan mək waatutum tiwan ni ga ŋa mala na.”

⁷ Tə, Yesu len ke, “Li pel man, m ga gir ni mala. Binib bi kii kigban kee aabør ti tuk timi tiwan ni ga ŋa na, Uwumbør aanyoor bi bi pu.”

⁸ Min Jənn le ŋun ki kan tiwan nimina. Maah ŋun ki kan ni məmək doo na, le m gbaan kitinj, Uwumbør aatuun u mək mi tiwan ngbaan na aanimbiin ni, ki ban ke m pak u.

⁹ Le u bui mi ke, “Taa ŋa kina. Pak Uwumbør baanja. M mu ye saatutujeer ubaa la, ni Uwumbør aabənabtiib bi ye aanaabitiib na aatutujeer la, ni binib bi kii kigban kee aabør na aatutujeer la.”

¹⁰ Le u ki bui mi ke, “Kigban kee aabør ti tuk timi tibør ti ga ŋa na, taa joo ti aabaa; ba pu? naan yunn, ti ga ŋa.”

¹¹ Unii umək tun lituln li kaa ŋan na, u li beenin tun kina. Unii umək tun tijə aatuln na, u li beenin tun kina. Unii umək tun lituln li ŋan na, u li beenin tun kina. Unii umək bi chain na, u li beenin bi chain.”

¹² Yesu len ke, “Li pel man, m ga gir ni mala, ki ga li joo ni ipiin ki nan tii unii məmək ipiin waatuln aah jeer pu na.

¹³ Min le ye Alfa ni Omega, njan yoo ni gbelngbeln yoo, mpiin ngbaan ni ndoon ngbaan.”

¹⁴ Tə, binib bi finn baawanpeenkaan ki ŋa ni chain na, Uwumbør aanyoor bi bi pu. Bi ga li kpa nsan ke bi moo liməfal aasubil, ki dii kitinj ngbaan aabisaməi ni ki koo ni.

¹⁵ Le tiniwanbir, ni bibəəb, ni bidagoob, ni binikurb, ni biwaadam, ni binyaməndam, ni biŋmanŋmannim ma kan, baan koo ni kitinj ngbaan ni.

¹⁶ “Min Yesu tun ni maatuun u nan tuk nimi tibør tee, ni ti tuk maanib. M ye Ubør David aayaabil, ki ye liŋmabil naanyuun li wiin chain na.”

¹⁷ Uwumbør Aafuur Nyaan ni Yesu aanib bui ke, “Dan.”

Unii umək ŋun na, u mu bui ke, “Dan.”

Unii umək nnyunyuu chuu u na, u mu dan. Unii umək ban na, u mu dan ki nan nyu liməfal aanyun, ki taa pa nibaa.

Kookoo aabør

¹⁸ M sur unii umək ŋun kigban kee aabør ti tuk timi tiwan ni ga ŋa na, unii ubaa yaa di tibør tiken kpee tibør ngbaan pu kan, Uwumbør ga di falaa u ŋmee kigban kee ponn ni na kpee u.

¹⁹ Unii ubaa yaa bar kigban kee aabør ti tuk timi tiwan ni ga ŋa na kan, Uwumbør aan cha u moo liməfal aasubil, kaan cha u koo ni kitinj ki bi chain na ponn ni, tiwanyaan ni bi ŋmee kigban kee ponn ni na.

²⁰ Yesu u tuk timi tibør tee na bui ke, “Een, m ga gir ni mala.”

Mbamən, Ndindaan Yesu, dan.

²¹ Tidindaan Yesu ŋa tinyoor ŋa waanib məmək pu. Amii.